ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י״א שבט תשכ״ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו׳ ועל ידי זה יזכור את ה׳ הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד דבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְּשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

1 הָוָה קָאָזִיל – פעם אחת היה מהלך בְּרִסְתָּקָא [–בשוק] דִּמְחוֹזָא, וּנְפַל
2 עָלֵיהּ גְּמָלָא פְּרִיצָא – והתנפל עליו גמל משוגע שמעשיו רעים,
3 ונעשה לו נס וְאִיתְּפָרְקָא לֵיהּ אֲשִׁיתָא – ונפלה חומת הבית שהיה
4 סמוך לו, עָל לְגַוָּהּ – ונכנס לתוך הבית כדי להנצל מהגמל. כִּי מְטָא
5 – כאשר הזדמן מר בריה דרבינא לַעֲרָבוֹת, בָּרִיךְ [–בירך] 'בָּרוּךְ
6 שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בָּעֲרָבוֹת וּבַגָּמָל, כִּי מְטָא – וכאשר הזדמן מר בריה
7 דרבינא לְרִסְתָּקָא [–לשוק] דִּמְחוֹזָא, בָּרִיךְ 'בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּגָּמָל
8 וּבָעֲרָבוֹת'. הרי שבירך ברכה זו אף על פי שניסים אלו נעשו ליחיד,
9 ומוכח שגם על נס שנעשה ליחיד צריך לברך, ולא רק על נס שנעשה
10 לרבים.

11 מתרצת הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, אַנִּיסָּא דְּרַבִּים כּוּלֵּי
12 עָלְמָא מִיחַיְּיבִי לְבָרוּכֵי – על נס שנעשה לרבים כולם חייבים לברך,
13 אַנִּיסָּא דְּיָחִיד אִיהוּ חַיָּיב לְבָרוּכֵי – אבל על נס שנעשה ליחיד אין
14 כולם חייבים לברך, רק אותו אדם שנעשה לו הנס חייב לברך.

15 הברייתא מפרטת מקומות שהרואה אותם צריך להודות ולשבח על
16 הניסים שנעשו בהם: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הָרוֹאֶה מַעְבְּרוֹת הַיָּם –
17 המקום שעברו בו בני ישראל בים סוף בצאתם ממצרים, וּמַעְבְּרוֹת
18 הַיַּרְדֵּן – והמקום שעברו בו בני ישראל בירדן בימי יהושע, וּמַעְבְּרוֹת
19 נַחֲלֵי אַרְנוֹן – והמקום שעברו בו בני ישראל בנחלי ארנון, וְאַבְנֵי
20 אֶלְגָּבִישׁ שירדו על מלכי האמורי בְּמוֹרַד ההר של בֵּית חוֹרוֹן, וְאֶבֶן
21 שֶׁבִּקֵּשׁ לִזְרוֹק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה
22 בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ מִלְחָמָה בַּעֲמָלֵק, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט שנעשתה
23 נציב מלח, וְחוֹמַת יְרֵיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה בִּמְקוֹמָהּ, עַל כּוּלָּן צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן
24 הוֹדָאָה וָשֶׁבַח לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

25 שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – הנס שהיה בְּמַעְבְּרוֹת הַיָּם, מובן מהו,
26 דִּכְתִיב (שמות יד כב) 'וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה', שנקרע
27 להם הים ונעשה ליבשה, וכן הנס שהיה בְּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, מובן מהו,
28 דִּכְתִיב (יהושע ג יז) 'וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית ה' בֶּחָרָבָה
29 בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים בֶּחָרָבָה עַד אֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל
30 הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן', שפסקה זרימת הירדן ונעשה לחרבה, אֶלָּא
31 בְּמַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, מְנָלָן – מנין לנו שנעשה שם נס.

32 משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (במדבר כא יד) 'עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה'
33 אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וגו' וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן', שהודו ואמרו שירה על
34 הנס שנעשה להם שם, כמבואר בגמרא להלן.

35 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את ענין הנס שנעשה במעברות
36 נחלי ארנון: תָּנָא – שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (שם) 'אֶת וָהֵב
37 בְּסוּפָה', ופירוש הפסוק הוא, שׁשְׁנֵי מְצוֹרָעִים הָיוּ, דְּהַוּוּ [–שהיו]
38 מְהַלְּכִין בְּסוּף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל במדבר, כִּי הָווּ קָא חָלְפִי יִשְׂרָאֵל –
39 כאשר בני ישראל עמדו לעבור בנחלי ארנון שהיו בעמק עמוק בין
40 שני הרים גבוהים, והדרך עברה בתוך הנחל שבין ההרים, אָתוּ
41 אֱמוֹרָאֵי [–באו האמוריים]

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיא, קיב..... ג

ג) מאמר ד״ה כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף גו׳
שבת פרשת האזינו, י״ג תשרי, ה׳תשמ״ו ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת האזינו
י״ג תשרי, ה׳תשכ״ו ..... יג

ה) לקוטי שיחות – פרשת האזינו
(בלה״ק) כרך יט ..... כ

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי
יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כה

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה
ז״ל שניאורסאהן חוברת יד, תרגום מאידיש ..... כו

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו ..... כז

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת האזינו ..... כח

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו ..... מו

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת האזינו ..... מז

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת האזינו ..... ס

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סב

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת האזינו ..... סה

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת האזינו ..... פג

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת האזינו ..... צג

יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק ה-ו, תהלים פרק סג ..... צו

יח) משניות נדרים
ביאור קהתי ..... צח

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קה

כ) מסכת ברכות עם ביאורים
מדף נג עד דף נט ..... קו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קמה

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קמה

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קמו

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קמו

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קמז

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קמז

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קמח

כח) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמח

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמט

ל) דברי ימי חיי אדמו״ר הזקן
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנ

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנא

לב) חומש לקריאה בציבור ..... קנב

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו ..... קנז

לד) סדר מצות הדלקת נרות ליום כיפור ושבת קודש ..... קנט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת האזינו, י"ג תשרי ה'תשמ"ו.

הנחה בלתי מוגה

כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף גּוֹ' יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵ-ל נֵכָר[1]. וְיָדוּעַ מַאֲמַר בַּעַל הַהִלּוּלָא בַּזֶּה מִשְּׁנַת תרמ"א [בְּהֶמְשֵׁךְ יוֹנָתִי תר"מ[2] (שֶׁנִּמְשָׁךְ לְתוֹךְ שְׁנַת תרמ"א), שֶׁכְּבָר נִדְפַּס מִמֶּנּוּ צִלּוּם כְּתַב־יָד הָרַב 'שְׁמוּאֵל הַסּוֹפֵר', וְנִרְאֶה שֶׁהוּא הֶעְתֵּק מִגּוּף כְּתַב־יַד־קֹדֶשׁ בַּעַל הַהִלּוּלָא, וּבוֹ רַק קִצּוּר מִמַּאֲמָר זֶה 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' כְּנֶשֶׁר (אֲבָל הֲרֵי הַקִּצּוּר הוּא שֶׁל בַּעַל הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ), שֶׁמְּבִיא שָׁם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק, שֶׁהַקָּבָּ"ה נָהַג אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כְּנֶשֶׁר שֶׁהוּא רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו כוּ', וּמְדַיֵּק בָּזֶה דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי אֵין לוֹ יִתְבָּרֵךְ דְּמוּת הַגּוּף[3], וְאֵיךְ אוֹמְרִים עָלָיו יִתְבָּרֵךְ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ וְגוֹ'. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁדִּבְּרָה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[4], וְאֵין זֶה אֶלָּא מָשָׁל. וְעַל־פִּי־זֶה מְבֹאָר עִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב אַחַר־כָּךְ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, דְּאֶבְרָתוֹ מִלְּשׁוֹן אֵבֶר, הֵם רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת, רְמַ"ח פִּקּוּדִין אִינּוּן רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא, רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא, כְּמַאֲמָר[5] רְמַ"ח פִּקּוּדִין אִינּוּן רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[6] עַל פָּסוּק וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם[7] אַתֶּם כְּתִיב, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשִׂיתוּנִי, דְּעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת פּוֹעֲלִים בִּנְיַן הַסְּפִירוֹת דִּ'זְעֵיר אַנְפִּין'[8], וְעִנְיַן כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה, עַל אֶבְרָתוֹ, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה (כַּמְבֹאָר שָׁם). וְהִנֵּה מִכֵּיוָן שֶׁנִּמְצָאִים כָּעֵת כְּבָר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּאַחֲרֵי יוֹם אֶלָּא מָשָׁל. וְעַל־פִּי־זֶה מְבֹאָר עִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב אַחַר־כָּךְ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, שגם זה משל דְּאֶבְרָתוֹ מִלְּשׁוֹן אֵבֶר, הֵם רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת, ואף ש"אין לו דמות הגוף" ומובן שלקדוש־ברוך־הוא אין "אברים" במובן הגשמי, בכל זאת המצוות נקראות "אברי המלך" (והמספר של מצוות עשה, רמ"ח, מכוון כנגד מספרי אברי האדם) וגם זה על דרך משל כְּמַאֲמָר[5] הזוהר רְמַ"ח פִּקּוּדִין אִינּוּן רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא, רמ"ח המצוות הם רמ"ח אברי המלך וְכִדְאִיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ[6] עַל פָּסוּק וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם[7] אַתֶּם כְּתִיב, בכתיב חסר ללא וא"ו, היינו שהקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל – כאשר אתם עושים את המצוות מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשִׂיתוּנִי, כאילו עשיתם אותי, כביכול דְּעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת פּוֹעֲלִים בִּנְיַן הַסְּפִירוֹת דִּ'זְעֵיר אַנְפִּין'[8] פנים זעירות, הם המידות של הספירות העליונות, כי בלימוד התורה וקיום המצוות האדם גורם שתהיה תוספת המשכה וגילוי של אור אלוקי ב'אורות' וב'כלים' של הספירות העליונות וכך הספירות 'נבנות', וְעִנְיַן כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה, עַל כמו מעל אֶבְרָתוֹ, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, ש'נבנית' על ידי מעשה המצוות שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה שנעלית יותר מעניין המצוות כמבואר בחסידות שהפגם שנוצר על ידי החטא נעשה רק בספירות עצמן, וכן הפעולות החיוביות של תורה ומצוות מוסיפות אור בספירות עצמן אבל על ידי עבודת התשובה האדם מתחבר ומתקשר עם דרגה יותר גבוהה באלוקות, וממילא הפגמים מתוקנים (כַּמְבֹאָר שָׁם).

וְהִנֵּה מִכֵּיוָן שֶׁנִּמְצָאִים כָּעֵת כְּבָר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּאַחֲרֵי יוֹם

---

1) פרשתנו לב, יא־יב. 2) ע' מד. 3) פיוט יגדל אלקים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ז. פיהמ"ש פ' חלק היסוד הג'. 4) רמב"ם הל' יסוה"ת שם ה"ט ואילך. 5) תקו"ז ת"ל. תו"א סז, ד. לקו"ת נצבים מה, ב. ובכ"מ. 6) ויק"ר פל"ה, ז. וראה זח"ג קיג, א. 7) בחוקותי כו, ג. 8) ראה קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בשירת 'האזינו' בתיאור רחמיו וחסדיו של ה' על בני ישראל:
2 כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף גּוֹ' יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, ה'
3 בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵ-ל נֵכָר[1]. וְיָדוּעַ מַאֲמַר בַּעַל הַהִלּוּלָא
4 האדמו"ר מהר"ש, (הרביעי בשושלת אדמו"רי חב"ד) שיום ההילולא שלו חל
5 ביום זה, י"ג תשרי, בָּזֶה
6 בביאור פסוק זה מִשְּׁנַת
7 תרמ"א [בְּהֶמְשֵׁךְ קבוצת
8 מאמרי חסידות העוסקים בנושא
9 אחד בהמשכים נקראת 'המשך'
10 ושמו של ה'המשך' נקבע על שם
11 הדיבור־המתחיל של המאמר
12 הראשון יוֹנָתִי הפותח בפסוק
13 בשיר השירים "יונתי בחגוי
14 הסלע בסתר המדרגה" תר"מ[2]
15 (שֶׁנִּמְשָׁךְ לְתוֹךְ שְׁנַת
16 תרמ"א), שֶׁכְּבָר נִדְפַּס
17 מִמֶּנּוּ צִלּוּם כְּתַב־יָד הָרַב
18 'שְׁמוּאֵל הַסּוֹפֵר', עליו
19 כותב הרבי שהיה "ראש
20 המעתיקים בליובאוויטש במשך
21 שנים רבות" (כאשר לא היו
22 מכונות שכפול וצילום וכל
23 המעוניין במאמר חסידות כתוב,
24 נזקק לשירותיו של 'כותב')
26 וְנִרְאֶה שֶׁהוּא הֶעְתֵּק
27 מִגּוּף כְּתַב־יַד־קֹדֶשׁ בַּעַל
28 הַהִלּוּלָא, הרבי מהר"ש וּבוֹ
29 רַק קִצּוּר מִמַּאֲמָר זֶה
30 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' כְּנֶשֶׁר
31 (אֲבָל הֲרֵי הַקִּצּוּר הוּא
32 ולכן למרות שהוא קיצור בלבד
33 יש לו ערך וחשיבות רבה)],
34 שֶׁמְּבִיא שָׁם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י
35 עַל הַפָּסוּק "כנשר",
36 שֶׁהַקָּבָּ"ה נָהַג אֶת יִשְׂרָאֵל
37 בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כְּנֶשֶׁר שֶׁהוּא רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו כוּ', וּמְדַיֵּק
38 בָּזֶה במאמר דִּלְכְאוֹרָה צריך להבין מה פשר ההשוואה והדמיון בין
39 הקדוש־ברוך־הוא לנשר הֲרֵי אֵין לוֹ יִתְבָּרֵךְ דְּמוּת הַגּוּף[3], וְאֵיךְ
40 אוֹמְרִים עָלָיו יִתְבָּרֵךְ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ וְגוֹ' שהוא דימוי גשמי?.
41 אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁדִּבְּרָה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[4], וְאֵין זֶה

ביאור בדרך אפשר

42 אֶלָּא מָשָׁל. וְעַל־פִּי־זֶה מְבֹאָר עִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב אַחַר־כָּךְ
43 יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, שגם זה משל דְּאֶבְרָתוֹ מִלְּשׁוֹן אֵבֶר, הֵם
44 רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא אברי המלך שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת, ואף ש"אין לו
45 דמות הגוף" ומובן שלקדוש־ברוך־הוא אין "אברים" במובן הגשמי, בכל זאת
46 המצוות נקראות "אברי המלך"
47 (והמספר של מצוות עשה,
48 רמ"ח, מכוון כנגד מספרי אברי
49 האדם) וגם זה על דרך משל
50 כְּמַאֲמָר[5] הזוהר רְמַ"ח
51 פִּקּוּדִין אִינּוּן רְמַ"ח
52 אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא, רמ"ח
53 המצוות הם רמ"ח אברי המלך
54 וְכִדְאִיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ[6]
55 עַל פָּסוּק וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם[7]
56 אַתֶּם כְּתִיב, בכתיב חסר ללא
57 וא"ו, היינו שהקדוש־ברוך־הוא
58 אומר לבני ישראל – כאשר אתם
59 עושים את המצוות מַעֲלֶה אֲנִי
60 עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשִׂיתוּנִי,
61 כאילו עשיתם אותי, כביכול
62 דְּעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת פּוֹעֲלִים
63 בִּנְיַן הַסְּפִירוֹת דִּ'זְעֵיר
64 אַנְפִּין'[8] פנים זעירות, הם
65 המידות של הספירות העליונות,
66 כי בלימוד התורה וקיום המצוות
67 האדם גורם שתהיה תוספת
68 המשכה וגילוי של אור אלוקי
69 ב'אורות' וב'כלים' של הספירות
70 העליונות וכך הספירות 'נבנות',
71 וְעִנְיַן כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ הוּא
72 לְמַעְלָה מִזֶּה, עַל כמו מעל
73 אֶבְרָתוֹ, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
74 זְעֵיר־אַנְפִּין, ש'נבנית' על ידי
75 מעשה המצוות שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי
76 עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה שנעלית יותר
77 מעניין המצוות כמבואר
78 בחסידות שהפגם שנוצר על ידי החטא נעשה רק בספירות עצמן, וכן הפעולות
79 החיוביות של תורה ומצוות מוסיפות אור בספירות עצמן אבל על ידי עבודת
80 התשובה האדם מתחבר ומתקשר עם דרגה יותר גבוהה באלוקות, וממילא
81 הפגמים מתוקנים (כַּמְבֹאָר שָׁם).
82 וְהִנֵּה מִכֵּיוָן שֶׁנִּמְצָאִים כָּעֵת כְּבָר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּאַחֲרֵי יוֹם

ביאור בדרך אפשר

הַכִּפּוּרִים, דְּהַיְנוּ אַחֲרֵי גְּמַר הַסְּלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, שהיא ביום הכיפורים עליו נאמר ״לפני הוי׳ תטהרו״, היינו תשובה על ידי התחברות עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלמעלה משם הוי׳ (״לפני ה׳״) **מוּבָן מִזֶּה, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּעִנְיָן זֶה, בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה (עַל אֶבְרָתוֹ) שֶׁלְּמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הִיא בְּעִקָּר לְתַכְלִית הָעִלּוּי דִּתְשׁוּבָה** היינו תשובה בתכלית השלימות שמביאה את האדם לתכלית ההתעלות. **וּבִפְרָט לְפִי הַסִּפּוּר הַיָּדוּעַ[9] מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹ״ח אַדְמוּ״ר** רבי יוסף יצחק, חותנו של הרבי (האדמו״ר השישי בשושלת אדמו״רי חב״ד) **שֶׁפַּעַם שָׁאַל אֶת אָבִיו כְּ״ק אַדְמוּ״ר** (מהורש״ב רבי שלום דובער) **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן** (האדמו״ר החמישי בשושלת אדמו״רי חב״ד) **לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה עוֹשִׂים כָּעֵת** לאחר שכבר הגיעו לתכלית השלימות ביום הכיפורים?. **וְעָנָה לוֹ אָבִיו שֶׁעַתָּה בְּיִחוּד** דווקא עכשיו **צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (יֶעְצָט דַּאַרְף מֶען עֶרְשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן), דְּהַכַּוָּנָה בְּסִפּוּר זֶה הָיְתָה בְּפַשְׁטוּת אֶל כְּ״ק מו״ח אַדְמוּ״ר נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ, דְּגַם לְאַחַר הָעִלּוּי שֶׁלּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (שֶׁזֶּהוּ עִלּוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר) הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עִלּוּי עוֹד יוֹתֵר לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְאֹפֶן שֶׁל תְּשׁוּבָה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל מַעֲלַת זְמַן זֶה.** שלאחר יום הכיפורים אפילו ביחס ליום הכיפורים. **וּמִכֵּיוָן שֶׁסִּפּוּר זֶה סֵפֶר נִתְפַּרְסֵם עַל־יְדֵי** הרבי הריי״צ **נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ, מוּבָן שֶׁזֶּהוּ הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.** פִּתְגַּם רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ[10] שֶׁד׳ הַיָּמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת הֵם כְּנֶגֶד ד׳ אוֹתִיּוֹת הַוָּיָ׳ דִּלְעֵילָא. וְעַד שֶׁנִּקְרָא[11] הַיּוֹם שֶׁלְּמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשֵׁם הַשֵּׁם (גָ־טס נָאמֶען) כִּי לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים מַגִּיעִים לְמַעְלָה מִכָּל שֵׁם, לִפְנֵי הַוָּיָ׳[12], וְלֹא נִקְרָא אֶלָּא בְּשֵׁם גָ־טְס נָאמֶען, שֵׁם הַשֵּׁם (כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[13]). שֶׁמִּכָּל זֶה מוּבֶנֶת מַעֲלַת מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימִים אֵלּוּ. וְלָכֵן יִתְבָּאֵר כָּאן רַק הָעִלּוּי שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, עַל אֶבְרָתוֹ, לְמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַה שֶׁכָּתוּב יִשְׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, הוּא מִשּׁוּם שֶׁיִּשְׂרָאֵל קָדְמוּ לְכָל דָּבָר אֲפִילוּ לַתּוֹרָה,

ביאור בדרך אפשר

**שֶׁלְּאַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּהַיְנוּ אַחֲרֵי גְּמַר הַסְּלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, מוּבָן מִזֶּה, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּעִנְיָן זֶה, בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה (עַל אֶבְרָתוֹ) שֶׁלְּמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הִיא בְּעִקָּר לְתַכְלִית הָעִלּוּי דִּתְשׁוּבָה. וּבִפְרָט לְפִי הַסִּפּוּר הַיָּדוּעַ[9] מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹ״ח אַדְמוּ״ר שֶׁפַּעַם שָׁאַל אֶת אָבִיו כְּ״ק אַדְמוּ״ר (מהורש״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה עוֹשִׂים כָּעֵת. וְעָנָה לוֹ אָבִיו שֶׁעַתָּה בְּיִחוּד צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (יֶעְצָט דַּאַרְף מֶען עֶרְשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן), דְּהַכַּוָּנָה בְּסִפּוּר זֶה הָיְתָה בְּפַשְׁטוּת אֶל כְּ״ק מו״ח אַדְמוּ״ר נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ, דְּגַם לְאַחַר הָעִלּוּי שֶׁלּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (שֶׁזֶּהוּ עִלּוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר הרבה יותר מכל אדם רגיל) הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עִלּוּי עוֹד יוֹתֵר לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְאֹפֶן שֶׁל תְּשׁוּבָה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל מַעֲלַת זְמַן זֶה שלאחר יום הכיפורים אפילו ביחס ליום הכיפורים. וּמִכֵּיוָן שֶׁסִּפּוּר זֶה סֵפֶר נִתְפַּרְסֵם עַל־יְדֵי הרבי הריי״צ נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ, מוּבָן שֶׁזֶּהוּ הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שגם אצל כל אדם רגיל יכול וצריך להיות לאחר יום הכיפורים עילוי בעניין התשובה אפילו יותר מכפי שהיה ביום הכיפורים.

וְיָדוּעַ[10] פִּתְגַּם רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁד׳ הַיָּמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת הֵם כְּנֶגֶד ד׳ אוֹתִיּוֹת הַוָּיָ׳ דִּלְעֵילָא העליון. כמבואר בחסידות ששם הוי׳ קיים ופועל בדרגות שונות ובא הן בבחינת ״הוי׳ דלתתא״ (הוי׳ התחתון) והן בבחינת ״הוי׳ דלעילא״ ובארבעת הימים הללו שבין יום כיפור לסוכות מאיר ״הוי׳ דלעילא״ והם ימים נעלים ומסוגלים ביותר **וְעַד שֶׁנִּקְרָא[11]** בשם הבעל־שם־טוב **הַיּוֹם שֶׁלְּמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשֵׁם הַשֵּׁם (גָ־טס נָאמֶען)** ללא פירוט והתייחסות לשם מסויים דווקא, **כִּי לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים מַגִּיעִים לְמַעְלָה מִכָּל שֵׁם, לִפְנֵי הַוָּיָ׳[12],** אפילו למעלה משם הוי׳ שהוא שם נעלה ביותר ונקרא ״שם העצם״ **וְלֹא נִקְרָא** יום זה **אֶלָּא בְּשֵׁם גָ־טְס נָאמֶען, שֵׁם הַשֵּׁם** סתם **(כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[13]). שֶׁמִּכָּל זֶה מוּבֶנֶת מַעֲלַת מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימִים אֵלּוּ** לאחר שכבר עשו תשובה בתכלית השלמות. **וְלָכֵן יִתְבָּאֵר כָּאן רַק הָעִלּוּי** המעלה והיתרון **שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה,** (שלמעלה מעניין התשובה כתיקון הפגם של חטא חס־ושלום) ויתרון זה נרמז בלשון הפסוק **עַל** כמו מעל **אֶבְרָתוֹ,** המצוות שהם אברי המלך, כביכול, **לְמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת.** והולך ומבאר את מעלת התשובה (בדרגה גבוהה, למעלה מהתשובה המושלמת של יום הכיפורים) לגבי תורה ומצוות.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַה שֶׁכָּתוּב בפסוק זה שהיחס של הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל הוא באופן של **יִשְׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ, הוּא מִשּׁוּם שֶׁיִּשְׂרָאֵל קָדְמוּ** במעלה ומדרגה **לְכָל דָּבָר אֲפִילוּ לַתּוֹרָה,**

---

9) ראה לקו״ש חי״ד ע׳ 400. ועוד. 10) סה״מ תשי״א ע׳ 42. ״מבוא״ לפוקח עורים ע׳ 8. אגרות קודש אדמו״ר מהוריי״צ כרך א׳ ע׳ קצד. 11) כש״ט (הוצאת קה״ת) הוספות סק״י. אג״ק שם. 12) ל׳ הכתוב – אחרי טז, ל (לגבי יוהכ״פ). 13) ראה הערות בכש״ט שם.

ביאור בדרך אפשר

וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[14] **(תַּנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה**[15]**) דִּשְׁנֵי דְּבָרִים קָדְמוּ לָעוֹלָם, תּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל. וְאִינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶם קָדַם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** בתורה **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֲוֵי אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל קָדְמוּ** לתורה. **דְּאִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִים לַתּוֹרָה,** אלא התורה הייתה קיימת גם ללא מציאותם של בני ישראל **אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בַּתּוֹרָה צִוּוּי וְדִבּוּר אֶל יִשְׂרָאֵל (וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה), וְלָכֵן** כיוון שישראל הם למעלה מהתורה **יִשְׂרָאֵל הֵם** גם **לְמַעְלָה מֵהַמִּצְוֹת הַנִּקְרָאוֹת אֲבָרִים, עַל אֶבְרָתוֹ. דְּעִנְיָן זֶה** היתרון במעלתם של ישראל לגבי מעלת התורה והמצוות **מִתְגַּלֶּה בְּיִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בְּאֹפֶן דְּוְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ**[16], כי אמיתיות ופנימיות עניין התשובה היא (לא רק תשובה על חטא ועוון אלא) חזרה והתקרבות מחדש של הנשמה אל הקדוש ברוך הוא, היינו חזרה של הנשמה לשורשה ומקורה באלוקות שמשם הקדוש ברוך הוא ברא אותה **כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'** לרבנו הזקן **פָּרָשָׁתֵנוּ**[17], פרשת האזינו, **שֶׁעִנְיָן וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת טְהוֹרָה הִיא** שכך נקראת הנשמה כפי שהיא באה ממקורה ושורשה הראשוני, כפי שאומרים בברכת "אלוקי נשמה" בברכות השחר, "נשמה שנתת בי טהורה היא..." **(כַּמּוּבָא גַּם בַּמַּאֲמָר הַנַּ"ל**[18] של אדמו"ר מהר"ש), והוא דרגה גבוהה ביותר באלוקות **בְּחִינַת טְהִירוּ עִילָּאָה** הטוהר העליון **(רְשִׁימוּ** הרושם מהאור האלוקי שנותר בעולם לאחר הצמצום והסילוק של הארת אור אין סוף הבלי־גבול כדי שיהיה אפשר לברוא עולמות ונבראים מוגבלים) **שֶׁמִּמֶּנָּה** מבחינת "טהירו עילאה" הוא **שֹׁרֶשׁ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְהַיְנוּ שֶׁבְּהִיוֹתָם נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים עוֹלִים** בני ישראל, על ידי עבודת התשובה באופן של "והרוח תשוב" כאמור **לְדַרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר, לְמַעְלָה גַּם מֵהַמָּקוֹם** השורש והמקור באלוקות

ביאור בדרך אפשר

שֶׁיָּרְדוּ מִמֶּנּוּ, גַּם[19] **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אֲשֶׁר נְתָנָהּ, דְּכָל הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה הוּא נוֹתֵן**[20], מושג הלכתי שמשמעו כי הנותן מתנה לחברו ויש ספק עד כמה הנתינה מושלמת, יש להניח כי הנותן מעוניין להרחיב ולחזק את הנתינה, כי הנתינה נובעת מחיבתו של הנותן למקבל (בניגוד למכירה שבה אין למוכר עניין לתת לקונה מעבר למתחייב) ובענייננו – הקדוש ברוך הוא 'נתן' את הנשמה ("נשמה שנתת בי") בעין יפה, עם כוחות רבים ונעלים וממקור נעלה ביותר, ובכל זאת על ידי תשובה באופן הנעלה של "והרוח תשוב" הנשמה מתעלית לדרגה גבוהה עוד יותר **כִּי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה הִיא לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה לְמָקוֹם שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר** מהמקום (הדרגה באלוקות) שבו הייתה לפני הירידה.

וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ המשך הפסוק **יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו גוֹ', דִּכְנָפָיו הֵם הַכֵּלִים וּלְבוּשִׁים, כְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָן שֶׁכַּנְפֵי הַנֶּשֶׁר הֵם לְבוּשֵׁי הַנֶּשֶׁר** שבאמצעותם הוא פועל. **וְהַיְנוּ הָעֲלִיָּה** של הנשמה **לִבְחִינַת הָ'רְשִׁימוּ'** (הרושם מהאור האלוקי שנותר בעולם לאחר הצמצום והסילוק של הארת אור אין סוף הבלי־גבול, כאמור) **שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַכֵּלִים,** כמבואר בחסידות שההמשכה וההתגלות מהאלוקות באה בדרך של 'אורות' המאירים באמצעות 'כלים' והאור שחזר והאיר מהאור אין סוף לאחר הצמצום (אור ה'קו') הוא שורש האורות וה"רשימו" הוא שורש הכלים ועל ידי עבודת התשובה בדרגה זו, הנשמה מתעלית למעלה ממקורה ושורשה הראשון הַיְנוּ שהיא מתעלית אל **בְּחִינַת הָרִשִׁימָה הוּא רֹשֶׁם הָאֵין־סוֹף שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם** (שנשאר גם לאחר הצמצום) **שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת טְהִירוּ עִילָּאָה. וְכַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר שָׁם**[18], **דְּהִנֵּה בְּעִנְיָן הָרִשִׁימוּ** הגדרת מהותו של הרושם שנותר לאחר צמצום האור האין סוף **יֵשׁ ב' פֵּרוּשִׁים**[21], **פֵּרוּשׁ א' דִּרְשִׁימוּ הוּא רַק רֹשֶׁם וְדַרְגָּא הֲכִי תַּחְתּוֹנָה בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁלֹּא**

---

14) ב"ר פ"א, ד. 15) ראה שם פי"ד. 16) קהלת יב, ז. 17) האזינו עא, ג ואילך. 18) המשך יונתי שם ע' מה. 19) ראה לקו"ש ח"כ ע' 279. המשך יונתי שבהערה 21. 20) ב"ב נג, א. 21) ראה גם סה, מ תרנ"ט ע' קצג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

נִשְׁאָר לאחר הצמצום **רַק רְשִׁימָה**, בלבד ולא יותר מזה, **וְזֶהוּ** דרגת **טְהִירוּ עִילָּאָה, דִּלְפִי פֵּרוּשׁ זֶה** האומר שהרשימו הוא הרושם החיצוני בלבד הרי **שֹׁרֶשׁ הָאוֹרוֹת** (בחינת **חַיּוֹהִי** כלשון הזוהר לגבי עולם האצילות "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" היינו שהאורות הנקראים "חיוהי" וגם הכלים הנקראים "גרמוהי" מאוחדים עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו) **הוּא לְמַעְלָה מֵהָ׳רְשִׁימָה׳** (שהיא **שֹׁרֶשׁ הַכֵּלִים, גַּרְמוֹהִי), וּלְדַרְגָּא** היינו שורש האורות שלמעלה מהרשימו **זוֹ הִיא הָעֲלִיָּה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַנִּפְעֶלֶת עַל־יְדֵי יְרִידָתָם לְמַטָּה, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת טְהִירוּ עִילָּאָה (שֹׁרֶשׁ הַכֵּלִים),** שבה הייתה הנשמה קודם הירידה **כַּנַּ״ל**[22], **אֲבָל יֵשׁ עוֹד פֵּרוּשׁ שֶׁהָ׳רְשִׁימוּ׳ הִיא רֹשֶׁם כָּל הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל,** הוא האור הבלתי מוגבל שלפני הצמצום **הַיְינוּ** שלא מדובר רק על ׳רושם׳ של דרגה תחתונה וחיצונית אלא על רושם מאור אין סוף עצמו **שֶׁהוּא** לא רק למעלה משורש הכלים אלא **לְמַעְלָה** אפילו **מִשֹּׁרֶשׁ הָאוֹרוֹת וְכוּ׳. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא שֶׁבְּחִינַת ׳רְשִׁימָה׳ זוֹ הִיא לְמַעְלָה מֵהֶתְחַלְּקוּת דִּבְחִינַת גַּרְמוֹהִי, וּבְחִינַת חַיּוֹהִי, וּבְחִינַת ׳אִיהוּ׳ הַמִּתְאַחֵד עִם בְּחִינַת חַיּוֹהִי** וְגַרְמוֹהִי שאמנם העובדה שבעולם האצילות יש התאחדות של האורות והכלים עם "איהו", הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, היא חידוש והפלאה, אבל באור אין סוף שלפני הצמצום אין מלכתחילה חלוקה בין "חיוהי", "גרמוהי" ו"איהו". **וּלְפִי זֶה** לפי הפירוש הזה ב"רשימו" **הָעֲלִיָּה דְּיִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי יְרִידָתָם לְמַטָּה הִיא גַּם לְמַעְלָה מֵעִנְיַן זֶה,** הרושם של האור האינסופי.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה שעכשיו נמצא בהעלם והסתר **יִהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת לֶעָתִיד־לָבֹא,** בימות המשיח **שֶׁעַל־זֶה כְּתִיב כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ וְגוּ׳, דְּקָאֵי** שהכוונה **אַלֶּעָתִיד־לָבֹא**[23], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בהמשך הפסוק **הָרַנִּי׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ, דְּקָאֵי** שהכוונה **עַל הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא שֶׁאָז יִהְיֶה** בגלוי **עִנְיַן הַקְּדֻשָּׁה בִּלְבַד, בָּדָד,** ללא כל מציאות של היפך הקדושה **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] **וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ.**

אַךְ לְפִי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן לִכְאוֹרָה מַהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ הפסוק ואינו מסתפק באמירה "ה׳ בדד ינחנו" אלא מוסיף ואומר גם **וְאֵין עִמּוֹ אֵ־ל נֵכָר,** ומשמעות הדברים היא **דְּדַוְקָא עַל־יְדֵי בֵּירוּרָם** והעלאתם לקדושה של "א־ל נכר" **מַגִּיעִים לְהַעֲלוּי דִּלְעָתִיד.** והדבר תמוה אמנם בזמן הגלות וההעלם וההסתר יש לעסוק בבירור של הדברים ה׳בלתי רצויים׳ אבל **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא לֹא יִהְיֶה צֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים שֶׁל הַדְּבָרִים דִּ׳לְעֵמַת־זֶה׳ שֶׁנִּפְלוּ מִלְּמַעְלָה,** מצד הקדושה אל הצד שכנגד וצריך להעלות אותם ולהקים אותם מ׳נפילה׳ זו **כִּי אָז** לעתיד לבוא **אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ, שֶׁכְּבָר נִתְבָּרְרוּ כָּל הָעִנְיָנִים, וְגַם נִתְבָּעֵר** ונתבטל **בְּתַכְלִית כָּל רוּחַ הַטֻּמְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] **כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי גוֹ׳**[26] ומבואר בחסידות שבגלל העברת רוח הטומאה לגמרי השמים והארץ יהיו כברייה חדשה ואם כן מה משמעות ההוספה בכתוב "ואין עמו א־ל נכר" שמשמעה לכאורה שגם לעתיד לבוא יעסקו בביטול הדברים ה׳בלתי רצויים׳?. ועל זה בא המענה - **וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב וְאֵין עִמּוֹ אֵ־ל נֵכָר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ,** עדיין

---

22) ראה המשך יונתי שם ע׳ יד. 23) ראה ספורנו עה"פ. 24) זכרי׳ יג, ב. 25) ישעי׳ סו, כב. 26) ראה לקו"ת שה"ש בסופו. סד"ה כי כאשר תרע"ח. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

אֵינוֹ שׁוֹלֵל אֶת עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים לְגַמְרֵי, דְּאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה עוֹד רֹשֶׁם מֵהָעֲבוֹדָה עַתָּה שֶׁהִיא בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ דְּעַתָּה, לפני שיהפכו להיות "שמים חדשים" ו"ארץ חדשה" וְעַל־זֶה מוֹסִיף הפסוק ומדגיש וְאֵין עִמּוֹ אֵ־ל נֵכָר, שהפירוש הנכון בזה הוא שלילת ההתעסקות בבירור העניינים ה'בלתי רצויים' כיוון

1 אֵינוֹ שׁוֹלֵל אֶת עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים לְגַמְרֵי, דְּאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה
2 עוֹד רֹשֶׁם מֵהָעֲבוֹדָה עַתָּה שֶׁהִיא בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ דְּעַתָּה,
3 וְעַל־זֶה מוֹסִיף וְאֵין עִמּוֹ אֵ־ל נֵכָר, דְּכָל הָעֲבוֹדָה תִּהְיֶה
4 בִּקְדֻשָּׁה גוּפָא[27], כַּמַּאֲמָר[28] מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[29]
5 יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל גו', וְעַד לְסִיּוּם הַפָּסוּק יֵרָאֶה אֶל
6 אֱלֹקִים בְּצִיּוֹן, שֶׁזֶּהוּ שְׁלֵמוּת הַיִּחוּד עִם אֱלֹקוּת (בְּאֹפֶן
7 שֶׁל רְאִיָּה, יֵרָאֶה) בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי. וְכַמְּבֹאָר
8 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[30] שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן
9 הַזֶּה הֵם רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
10 גִּלּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, וּבְאֹפֶן דְּכִי כֻּלָּם יֵדְעוּ
11 אוֹתִי[31], בִּבְחִינַת יְדִיעָה דַּוְקָא, תַּכְלִית הַהִתְאַחֲדוּת,
12 כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[32] שֶׁדַּעַת הוּא מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת
13 וְהִתְחַבְּרוּת שֶׁמְּקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ בְּקֶשֶׁר אַמִּיץ כו', עַד שֶׁהוּא
14 כְּמוֹ וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה[33] שֶׁעַל־יְדֵי הַדַּעַת בָּאִים
15 הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהֵם אַהֲבָה וַעֲנָפֶיהָ וְיִרְאָה וַעֲנָפֶיהָ, אֲשֶׁר
16 הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה הֵם שֹׁרֶשׁ רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה וְשָׁסָ"ה
17 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כַּמּוּבָן וּמְבֹאָר בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא[34].
18 וְהִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן זֶה, כְּתִיב כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גו'
19 וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָרַחֲמִים וְהַחֶמְלָה, הַיְינוּ
20 הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת רַחֲמִים. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָר שָׁם[35] שֶׁעִנְיָן
21 זֶה שַׁיָּךְ לְיַעֲקֹב דַּוְקָא דְּעִנְיָנוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים[36], דְּבָאבוֹת
22 כְּתִיב[37] זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, שֶׁגַּם

ביאור בדרך אפשר

1 דְּכָל הָעֲבוֹדָה תִּהְיֶה
2 בִּקְדֻשָּׁה גוּפָא[27], עצמה
3 כַּמַּאֲמָר[28] מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ,
4 היינו הוספה ועלייה בקדושה
5 עצמה וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] יֵלְכוּ
6 מֵחַיִל אֶל חָיִל גו', וְעַד
7 לְסִיּוּם הַפָּסוּק יֵרָאֶה אֶל
8 אֱלֹקִים בְּצִיּוֹן, שֶׁזֶּהוּ
9 שְׁלֵמוּת הַיִּחוּד ההתאחדות
10 וההתחברות עִם אֱלֹקוּת
11 (בְּאֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, כדיוק
12 לשון הכתוב יֵרָאֶה שהיא
13 התאחדות נעלית לאין שיעור
14 מאשר ההתאחדות באופן של
15 שמיעה) בדרגה הנעלית כפי
16 שתהיה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
17 הַשְּׁלִישִׁי.
18 והולך ומפרט עוד את מהות
19 ההתגלות האלוקית שתהיה
20 לעתיד לבוא:
21 וְכַמְּבֹאָר בְּכַמָּה
22 מְקוֹמוֹת[30] בקבלה ובחסידות
23 שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים של האורות
24 האלוקיים שנפעלים ונמשכים
25 עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הרוחנית
26 של האדם בַּזְּמַן הַזֶּה זמן
27 הגלות הֵם רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
28 גִּלּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, כמבואר בקבלה וחסידות בבחינת 'כתר
29 עליון' (שלמעלה מעשר הספירות שבעולם האצילות, כשם שהכתר הוא
30 למעלה מהראש) יש כמה ענינים, כמה דרגות, והדרגה העמוקה והפנימית היא
31 בחינת 'עתיק יומין' (נעתק ונבדל מ'יום' וגילוי) ומבואר ש'חיצוניות עתיק' היא
32 המקור לכל ההמשכות והגילויים בזמן הזה אבל 'פנימיות עתיק' קשורה
33 בעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא שתתגלה רק לעתיד לבוא וּבְאֹפֶן
34 דְּכִי כֻּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי[31], שידיעת והכרת ה' תהיה נחלת כולם ללא יוצא
35 מן הכלל, כלשון הכתוב לגבי ייעודי הגאולה, ומדיוק לשון הכתוב "ידעו"
41 בִּבְחִינַת יְדִיעָה דַּוְקָא, מובן שהכוונה היא שלעתיד לבוא ידיעת

ביאור בדרך אפשר

42 האלוקות על ידי האדם תהיה מתוך תַּכְלִית הַהִתְאַחֲדוּת של האדם עם
43 אלוקות, כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[32] שֶׁדַּעַת החלק השלישי מבין חלקי המוחין,
44 חכמה, בינה ודעת הוּא מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת עם הרעיון
45 השכלי שֶׁמְּקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ בְּקֶשֶׁר אַמִּיץ כו', ואינו מתייחס לרעיון כדבר
46 כללי ומופשט אלא כדבר שנוגע
47 לו אישית בעומק נפשו עַד
48 שֶׁהוּא התחברות והתאחדות
49 כְּמוֹ וְהָאָדָם יָדַע אֶת
50 חַוָּה[33] וכשם ש'ידיעה' זו
51 מביאה לתולדות כך בהתאחדות
52 האדם עם הרעיון השכלי
53 שבמוחו, שֶׁעַל־יְדֵי הַדַּעַת
54 דווקא ולא על ידי החכמה
55 והבינה בלבד אלא דווקא
56 כתוצאה מההתחברות
57 וההתקשרות עם הרעיון השכלי
58 וההכרה שהדברים נוגעים לו
59 אישית בָּאִים הַתּוֹלְדוֹת של
60 השכל שֶׁהֵם המידות, היינו
61 הרגש שבלב שעיקרו הוא
62 אַהֲבָה וַעֲנָפֶיהָ שאר המידות
63 שב'קו' האהבה שהם ענפים
64 והסתעפויות של מידת האהבה
65 וְיִרְאָה וַעֲנָפֶיהָ, אֲשֶׁר
66 הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה הֵם
67 שֹׁרֶשׁ רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה
68 וְשָׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא־
69 תַעֲשֶׂה, כַּמּוּבָן וּמְבֹאָר
70 בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא[34] וזה
71 לשונו: "האהבה היא שורש כל
72 רמ"ח מצוות עשה וממנה הן
73 נמשכות ובלעדה אין להם קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם
74 ה' וחפץ לדבקה בו באמת... והיראה היא שורש לשס"ה לא תעשה כי ירא
75 למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא. או יראה פנימית מזו...".
76 וְהִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן זֶה, כְּתִיב כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גו' וּפֵרֵשׁ
77 רַשִּׁ"י שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָרַחֲמִים וְהַחֶמְלָה, כלומר שהכתוב ממשיל את
78 רחמי ה' על בני ישראל לרחמי הנשר על צאצאיו, ובעבודת האדם הַיְינוּ
79 הָעֲבוֹדָה הרוחנית בִּבְחִינַת רַחֲמִים. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָר שָׁם[35]
80 שֶׁעִנְיָן זֶה עבודה במידת הרחמים שַׁיָּךְ לְיַעֲקֹב דַּוְקָא דְּעִנְיָנוֹ מִדַּת
81 הָרַחֲמִים[36], דְּבָאבוֹת כְּתִיב[37] זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
82 וּלְיַעֲקֹב, וכיוון שתוכן הכתוב הוא בקשת רחמים מובן שֶׁגַּם אַבְרָהָם

27) ראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א). 28) ברכות כח, א. וש"נ. 29) תהלים פד, ח. 30) פע"ח שער הק"ש פט"ו. לקו"ת שה"ש שם. 31) ירמי' לא, לג. 32) ספ"ג. 33) בראשית ד, א. 34) פ"ד. חינוך קטן — הקדמת שעהיוה"א. 35) יונתי שם ע' מד. 36) ראה תניא פמ"ה. 37) עקב ט, כז.

ביאור בדרך אפשר

וְיִצְחָק אף שעיקר עבודתם הייתה באופן אחר, אברהם במידת החסד והאהבה ויצחק במידת הגבורה והיראה, בכל זאת גם הם **צְרִיכִים לְעִנְיַן הָרַחֲמִים דְּיַעֲקֹב. וּבְעִנְיַן הָרַחֲמִים יֵשׁ כַּמָּה דְּרָגוֹת, כַּמְּבֹאָר בְּמַאֲמַר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳** אביו של הרבי מהר״ש בעל ההילולא **עַל פָּסוּק זֶה**[38] ״כנשר יעיר קינו״

[**וְיָדוּעַ הַפִּתְגָּם, אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ**[39], **שֶׁהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ וְאַדְמוּ״ר מַהַרָ״שׁ שְׁנֵיהֶם נִסְתַּלְּקוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם בַּחֹדֶשׁ, י״ג לַחֹדֶשׁ,**

הצמח צדק בי״ג ניסן ואדמו״ר מהר״ש בי״ג תשרי דבר המדגיש את הקשר המיוחד ביניהם, והמספר י״ג הוא **גִּימַטְרִיָּא אֶחָד], דְּיֵשׁ נֶשֶׁר, וְיֵשׁ כְּנֶשֶׁר בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, שֶׁלְּמַעְלָה מִנֶּשֶׁר** והנשר אינו אלא משל אליו. **וּבָזֶה גּוּפָא** בזה עצמו **יֵשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת** ודרגות שונות. **עִנְיַן הַנֶּשֶׁר וְהָרַחֲמִים כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּמָּשָׁל בַּנֶּשֶׁר בִּפְשִׁטוּת שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, וְהַנִּמְשָׁל מִזֶּה הוּא בְּחִינַת הַנֶּשֶׁר שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִנֵּה נֶשֶׁר שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה הוּא בְּחִינַת נֶשֶׁר. וְהַנֶּשֶׁר שֶׁבַּאֲצִילוּת, מִדַּת הָרַחֲמִים דַּאֲצִילוּת, הוּא עִנְיַן כְּנֶשֶׁר. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִנֵּה גַּם מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, בָּעוֹלָמוֹת דְּאֵין־סוֹף, שֶׁגַּם שָׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָרַחֲמִים, וְזֶהוּ עִנְיַן כְּנֶשֶׁר בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, שֶׁהוּא כְּמוֹ נֶשֶׁר וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת נֶשֶׁר. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָר דְּבַעַל הַהִלּוּלָא שָׁם**[40], **דְּעִנְיַן הָרַחֲמִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף הוּא מִשּׁוּם שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים עוֹלָמוֹת מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[41]. **וּמֵבִיא דֶּגְמָא לָזֶה מֵעוֹלָמוֹת שֶׁלְּמַטָּה, דְּגַם גּוּף הַצַּדִּיק מַסְתִּיר,** אף על פי שהוא גוף מעודן ומזוכך מאד בכל זאת הוא מהווה העלם והסתר מסויים על נשמתו **וְלָכֵן כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, הִנִּיחַ** השאיר את **גּוּפוֹ בְּעוֹלָם הַיְּצִירָה, כִּי גּוּפוֹ הָיָה מַסְתִּיר. וְרַק אֵלִיָּהוּ עָלָה בְּגוּפוֹ הַשָּׁמַיְמָה, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה בְּעִבּוּר י״ב חֳדָשִׁים וְנִתְבָּרֵר גּוּפוֹ,** עוד קודם שנולד והיה יוצא מן הכלל לגבי שאר הצדיקים, ואפילו לגבי משה רבנו **אֲבָל בְּכָל הַצַּדִּיקִים הִנֵּה הַגּוּף מַסְתִּיר** במידה מסויימת. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים עוֹלָמוֹת מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** כי אמנם מצד אחד מאיר בהם אור אין סוף אבל מצד שני העובדה שגם הם נקראים ׳עולמות׳ מלמדת שגם בהם יש העלם והסתר מסויים. **וְלָכֵן שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הָרַחֲמָנוּת** על מצבם, **עִנְיַן כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ.**

ביאור בדרך אפשר

הָאֵין־סוֹף שלכאורה יש להתפלא על מי יש לרחם בעולמות אלו **הוּא מִשּׁוּם שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים עוֹלָמוֹת מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[41] ואף שכמובן אין זה דומה כלל להעלם והסתר על האור האלוקי שבעולם הזה ואפילו לא להעלם והסתר שבעולמות הרוחניים שמעולם האצילות ומטה, בכל זאת עצם העובדה שהם מוגדרים כ׳עולמות׳ מחייבת שאף כי מדובר בעולמות האין־סוף שהאור האלוקי מאיר בהם ללא גבול, בכל זאת יש בהם במובן מסוים העלם והסתר. **וּמֵבִיא** במאמר הנזכר מהרבי מהר״ש **דֶּגְמָא לָזֶה מֵעוֹלָמוֹת שֶׁלְּמַטָּה, דְּגַם גּוּף הַצַּדִּיק מַסְתִּיר, אף על פי** שהוא גוף מעודן ומזוכך מאד בכל זאת הוא מהווה העלם והסתר מסויים על נשמתו **וְלָכֵן כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, הִנִּיחַ** השאיר את **גּוּפוֹ בְּעוֹלָם הַיְּצִירָה, כִּי גּוּפוֹ הָיָה מַסְתִּיר. וְרַק אֵלִיָּהוּ עָלָה בְּגוּפוֹ הַשָּׁמַיְמָה, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה בְּעִבּוּר י״ב חֳדָשִׁים וְנִתְבָּרֵר גּוּפוֹ, אֲבָל בְּכָל הַצַּדִּיקִים הִנֵּה הַגּוּף מַסְתִּיר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים עוֹלָמוֹת מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וְלָכֵן שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הָרַחֲמָנוּת, עִנְיַן כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ.**

וְהִנֵּה עִנְיַן הָרַחֲמִים קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַבְּכִיָּה[42], **וְעַל־זֶה** עִנְיַן הָרַחֲמִים, כמבואר בחסידות שבעצם גם ההמשכות וההשפעות בעולמות שלמעלה מאצילות באות באמצעות עשר הספירות (אלא ששם ההגדרה וההתחלקות לא ניכרת כמו בעולם האצילות ובעולמות שלמטה מאצילות) ומידת הרחמים היא ספירת התפארת **וְזֶהוּ עִנְיַן כְּנֶשֶׁר בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, שֶׁהוּא כְּמוֹ נֶשֶׁר וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת נֶשֶׁר. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָר דְּבַעַל הַהִלּוּלָא שָׁם**[40], **דְּעִנְיַן הָרַחֲמִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת**

אַבְרָהָם וְיִצְחָק צְרִיכִים לְעִנְיַן הָרַחֲמִים דְּיַעֲקֹב. וּבְעִנְיַן הָרַחֲמִים יֵשׁ כַּמָּה דְּרָגוֹת, כַּמְּבֹאָר בְּמַאֲמַר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ עַל פָּסוּק זֶה[38] [וְיָדוּעַ הַפִּתְגָּם, אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ[39], שֶׁהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ וְאַדְמוּ״ר מַהַרָ״שׁ שְׁנֵיהֶם נִסְתַּלְּקוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם בַּחֹדֶשׁ, י״ג לַחֹדֶשׁ, גִּימַטְרִיָּא אֶחָד], דְּיֵשׁ נֶשֶׁר, וְיֵשׁ כְּנֶשֶׁר בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, שֶׁלְּמַעְלָה מִנֶּשֶׁר. וּבָזֶה גּוּפָא יֵשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת. עִנְיַן הַנֶּשֶׁר וְהָרַחֲמִים כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּמָּשָׁל בַּנֶּשֶׁר בִּפְשִׁטוּת שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, וְהַנִּמְשָׁל מִזֶּה הוּא בְּחִינַת הַנֶּשֶׁר שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִנֵּה נֶשֶׁר שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה הוּא בְּחִינַת נֶשֶׁר. וְהַנֶּשֶׁר שֶׁבַּאֲצִילוּת, מִדַּת הָרַחֲמִים דַּאֲצִילוּת, הוּא עִנְיַן כְּנֶשֶׁר. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִנֵּה גַּם מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, בָּעוֹלָמוֹת דְּאֵין־סוֹף, שֶׁגַּם שָׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָרַחֲמִים, וְזֶהוּ עִנְיַן כְּנֶשֶׁר בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, שֶׁהוּא כְּמוֹ נֶשֶׁר וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת נֶשֶׁר. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָר דְּבַעַל הַהִלּוּלָא שָׁם[40], דְּעִנְיַן הָרַחֲמִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף הוּא מִשּׁוּם שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים עוֹלָמוֹת מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר[41]. וּמֵבִיא דֶּגְמָא לָזֶה מֵעוֹלָמוֹת שֶׁלְּמַטָּה, דְּגַם גּוּף הַצַּדִּיק מַסְתִּיר, וְלָכֵן כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, הִנִּיחַ גּוּפוֹ בְּעוֹלָם הַיְּצִירָה, כִּי גּוּפוֹ הָיָה מַסְתִּיר. וְרַק אֵלִיָּהוּ עָלָה בְּגוּפוֹ הַשָּׁמַיְמָה, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה בְּעִבּוּר י״ב חֳדָשִׁים וְנִתְבָּרֵר גּוּפוֹ, אֲבָל בְּכָל הַצַּדִּיקִים הִנֵּה הַגּוּף מַסְתִּיר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים עוֹלָמוֹת מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וְלָכֵן שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הָרַחֲמָנוּת, עִנְיַן כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ.

וְהִנֵּה עִנְיַן הָרַחֲמִים קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַבְּכִיָּה[42], כמבואר בתניא (פרק מה) לגבי יעקב אבינו שמידתו מידת הרחמים: ״וישא את קולו למעלה למקור הרחמים העליונים... ויבך לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל

38) אוה״ת האזינו ע׳ א׳תרפג. וראה גם לקו״ת האזינו עח, ב ואילך. ד״ה כנשר תרע״ח, תשכ״ט, תשמ״ב. 39) ל׳ הכתוב — איוב מא, ח. 40) יונתי שם ס״ע מד. 41) ראה לקו״ת שלח לז, ד. ובכ״מ. וראה אגה״ק ס״כ (קל, סע״א). 42) ראה תניא שבהערה 35.

ביאור בדרך אפשר

הנשמות..." **וְעַל־זֶה מֵבִיא**[43] במאמר **מַה שֶּׁכָּתוּב (בִּתְהִלִּים מִזְמוֹר פד**[44]**) עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ, דְּיֵשׁ בָּזֶה ב' פְּרוּשִׁים**[45] **מַהוּ עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא,** יש מפרשים שהכוונה לנידונים בדין קשה, לא עלינו, והמעיין הנזכר בפסוק הוא מעיין דמעותיהם, והכוונה שהם מצדיקים עליהם את הדין ויש מפרשים למעליותא שהכוונה לעולי הרגלים העוברים דרך עמק הבכא ומודים לה' על מעיינות המים הנמצאים בדרך **וּלְפִי הַמְּבֹאָר לְעֵיל דְּקָאֵי כָּאן** בעבודה הרוחנית המרומזת בכתוב "כנשר יעיר קינו" **לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הָיְתָה שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל וּבִימֵי הַסְּלִיחוֹת וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ', יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעִקַּר הַכַּוָּנָה הִיא לַפְּרוּשׁ הַב', עִנְיַן עֵמֶק הַבָּכָא לְמַעֲלִיּוּתָא** בדומה לבכי חיובי שעניינו התעוררות רחמים. **וְיֵשׁ לוֹמַר עוֹד, דְּגַם עִנְיַן הַבְּכִיָּה גּוּפָא** הבכי עצמו **(בָּכָא לְשׁוֹן בְּכִיָּה)** שלכאורה נראה כחסרון ומצב בלתי רצוי **הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁמֵּבִיא שָׁם[46] במאמר הנזכר של הרבי מהר"ש **מִכְּתְבֵי הָאַרִיז"ל**[47] **(הוּבָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[48] לרבנו הזקן) **דְּמִי שֶׁאֵינוֹ בּוֹכֶה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלֵמָה. וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל וּבִימֵי הַסְּלִיחוֹת וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיָּמִים שֶׁעָבְרוּ** כבר עד עתה **מֵעַשֶּׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה,** ועדין לא בכה, **מִכָּל־מָקוֹם, אִם אֵינוֹ בּוֹכֶה בְּיוֹם מְסֻיָּם,** מימי עשרת ימי תשובה **חֲרֵי זֶה מוֹרֶה עַל חִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת נִשְׁמָתוֹ** ומזה מובן כמה גדולה מעלת הבכי. **וְכַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[47] **הָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהַבְּכִיָּה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה הִיא עַל־דֶּרֶךְ מַה דְּאִיתָא** שמובא **בַּזֹּהַר**[49] **שֶׁכְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי עֲקִיבָא רָזֵי תּוֹרָה שֶׁבְּשִׁיר־הַשִּׁירִים זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת מֵרֹב הַשִּׂמְחָה שֶׁמִּגִּלּוּי סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, הַיְינוּ שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בְּכִיָּה שֶׁל שִׂמְחָה, הַבָּאָה מֵחֲמַת עֹצֶם הַגִּלּוּי, וְלָכֵן בְּעֶרֶךְ עִלּוּי זֶה אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלֵמָה** היינו שאין הכוונה "אין נשמתו שלמה" מפני החיסרון שאיננה מתעוררת מספיק אלא שלעומת תוקף ועוצם גילוי האור האלוקי, התגובה המתבקשת היא בכי. **דְּבָכִי זֶה קָשׁוּר עִם עִנְיַן הָרַחֲמִים כַּנַּ"ל.**

וְזֶהוּ עִנְיַן עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא לְפִרוּשׁ הַב' בָּזֶה לפי הפירוש השני הנזכר שהכוונה **דְּקָאֵי עַל עוֹלֵי רְגָלִים, הַיְינוּ הַבְּכִיָּה שֶׁל שִׂמְחָה מֵחֲמַת הַגִּלּוּי הֶעָצוּם, שֶׁזֶּה קָשׁוּר עִם עֲלִיָּה לָרְגָלִים,** והרי בעת העלייה לרגל היו העולים באים "לראות ולהיראות" ליהנות מהתגלות אלוקות בבית המקדש **דְּעַל־יְדֵי־זֶה** על־ידי ההתעלות והשמחה הבאה כתוצאה מההתגלות האמורה **בָּאִים לְעִנְיַן מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ,** שבהמשך הכתוב "עוברי בעמק הבכא" **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[50] **וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה**[51]**, הַשְׁאִיבָה** של המים לניסוך המים בחג הסוכות בבית המקדש **בְּשִׂמְחָה רַבָּה, הַקְּשׁוּרָה עִם בְּחִינַת מַעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה. וְעַד שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[52] **עַל שִׂמְחָה זוֹ,** של שאיבת המים האמורה

ביאור בדרך אפשר

מֵבִיא[43] מַה שֶּׁכָּתוּב (בִּתְהִלִּים מִזְמוֹר פד[44]) עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ, דְּיֵשׁ בָּזֶה ב' פְּרוּשִׁים[45] מַהוּ עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא, וּלְפִי הַמְּבֹאָר לְעֵיל דְּקָאֵי כָּאן לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הָיְתָה שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל וּבִימֵי הַסְּלִיחוֹת וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ', יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעִקַּר הַכַּוָּנָה הִיא לַפְּרוּשׁ הַב', עִנְיַן עֵמֶק הַבָּכָא לְמַעֲלִיּוּתָא. וְיֵשׁ לוֹמַר עוֹד, דְּגַם עִנְיַן הַבְּכִיָּה גּוּפָא (בָּכָא לְשׁוֹן בְּכִיָּה) הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא. וְזֶהוּ מַה שֶּׁמֵּבִיא שָׁם[46] מִכְּתְבֵי הָאַרִיז"ל[47] (הוּבָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[48]) דְּמִי שֶׁאֵינוֹ בּוֹכֶה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלֵמָה. וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל וּבִימֵי הַסְּלִיחוֹת וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיָּמִים שֶׁעָבְרוּ מֵעַשֶּׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, אִם אֵינוֹ בּוֹכֶה בְּיוֹם מְסֻיָּם, חֲרֵי זֶה מוֹרֶה עַל חִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת נִשְׁמָתוֹ. וְכַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[47] הָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהַבְּכִיָּה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה הִיא עַל־דֶּרֶךְ מַה דְּאִיתָא בַּזֹּהַר[49] שֶׁכְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי עֲקִיבָא רָזֵי תּוֹרָה שֶׁבְּשִׁיר־הַשִּׁירִים זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת מֵרֹב הַשִּׂמְחָה שֶׁמִּגִּלּוּי סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, הַיְינוּ שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בְּכִיָּה שֶׁל שִׂמְחָה, הַבָּאָה מֵחֲמַת עֹצֶם הַגִּלּוּי, וְלָכֵן בְּעֶרֶךְ עִלּוּי זֶה אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלֵמָה. דְּבָכִי זֶה קָשׁוּר עִם עִנְיַן הָרַחֲמִים כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ עִנְיַן עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא לְפִרוּשׁ הַב' בָּזֶה דְּקָאֵי עַל עוֹלֵי רְגָלִים, הַיְינוּ הַבְּכִיָּה שֶׁל שִׂמְחָה מֵחֲמַת הַגִּלּוּי הֶעָצוּם, שֶׁזֶּה קָשׁוּר עִם עֲלִיָּה לָרְגָלִים, דְּעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לְעִנְיַן מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה[51], הַשְׁאִיבָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה, הַקְּשׁוּרָה עִם בְּחִינַת מַעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה. וְעַד שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[52] עַל שִׂמְחָה זוֹ, מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ

---

43) יונתי שם ע' מה. 44) פסוק ז. 45) מדרש תהלים וילקוט ופרש"י על הפסוק (פירוש הא'). ראב"ע ומצודות (פי' הב'). 46) יונתי שם ס"ע מד. 47) פע"ח שער השופר פ"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם דרוש א). סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 207־206. 48) תצא לז, ד. וראה סה"מ תקס"ה ע' תתמ ואילך. לקו"ש שם. 49) ח"א צח, ב. וראה ט"ז או"ח סרפ"ח סק"ב. 50) ישעי' יב, ג. 51) יונתי שם ריש ע' מה. 52) סוכה נא, א במשנה.

ביאור בדרך אפשר

מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו. וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי לכך מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[53] שֶׁנִּקְרָא שְׁמָהּ של שמחה זו שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, שֶׁמִּשָּׁם הָיוּ שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְשָׁם שָׁרְתָה נְבוּאָה עַל יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי, כַּמְּבֹאָר בְּ׳דִּבּוּר הַמַּתְחִיל׳ וּשְׁאַבְתֶּם (תרס״ט[54]), שֶׁעִנְיַן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ כָּאן פֵּרוּשׁוֹ בְּחִינַת חָכְמָה (מִכֵּיוָן שֶׁרוּחַ הַקֹּדֶשׁ זוֹ נִמְשְׁכָה עַל־יְדֵי נִסּוּךְ הַמַּיִם, דְּמַיִם הֵם בְּחִינַת חָכְמָה), וְכַנּוֹדָע[55] דְּקֹדֶשׁ שמשם היא בחינת ״רוח הקודש״ הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, וְלָכֵן הָיָה בָּזֶה שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד מפני תוקף ועוצם הגילוי, וכאמור שהגילוי מעורר שמחה בדומה לבכי למעליותא.

וְזֶהוּ כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף גו׳, דְּקָאֵי עַל שהכוונה עַל הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת רַחֲמִים שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה כַּמָּה דְּרָגוֹת, כַּמָּה דְּרָגוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת רַחֲמִים שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים אֶל הַגִּלּוּיִים הַנַּ״ל [כַּמְּבֹאָר בְּקִצּוּר בַּמַּאֲמָר שָׁם, וכפי שנזכר בתחילת המאמר שהמצוי בידינו בכתב יד הוא רק קיצור מהמאמר המקורי וּבְטַח יְחַפְּשׂוּ וְיִמְצָאוּ אֶת הַמַּאֲמָר כְּפִי שֶׁהוּא בַּאֲרִיכוּת], וְעַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה הַנַּ״ל, עניין הרחמים, וּבִבְחִינַת עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ, וּבִפְרָט כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר בִּדְרוּשׁ בַּעַל הַהִלּוּלָא, שֶׁהוּא עִנְיַן הָפְצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה, בָּאִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לגאולה, כדברי הבעל־שם־טוב הידועים שהפצת המעיינות מביאה לגאולה לְעִנְיַן וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה, בְּנִסּוּךְ הַמַּיִם כִּפְשׁוּטוֹ וּבְשִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה כִּפְשׁוּטָהּ, שיהיו בגאולה השלימה וּבַעֲגָלָא דִּידַן היינו מהר לפי המושגים שלנו.

53) ירושלמי סוכה פ״ה ה״א — הובא בתוס׳ סוכה שם נ, ריש ע״ב. 54) סה״מ תרס״ט ע׳ לז־לח. וראה גם לקו״ת שמע״צ פז, ג. זח״ג סא, א. קה״י ערך רוה״ק. קונטרס מאמרים ע׳ קמב. 55) ראה זח״ג צד, ב. לקו״ת מסעי צג, א. ביאוה״ז להצ״צ ח״ב ע׳ תתקסג. ובכ״מ.

אגרות קודש

[ימי הסליחות תשי״ט]

... להערתו בשו״ע אדה״ז הסתירה לכאורה - בין מש״כ בסקצ״ב ס״ב למש״כ בסקצ״ח סוס״א בחצע״ג - מש״כ בסקצ״ב ״ולא... של המברך״ קאי אדלעיל מיני׳ זה השומע מן המסובין. ועפ״ז מובן: א) אריכות הל׳ שם. דע״פ פי׳ כת״ר הול״ל ״שלא אמר כו׳ אלא של המסובין״. וע״פ הנ״ל מובן דקמ״ל דישנם ב׳ טעמים דלא יענו המסובין אמן 1) שלא אמרו אלא בנכנס מן השוק (כי המסובין צריכין לכוון. ונפק״מ דא׳ המסובין שסיים קודם לחבריו אינו עונה אמן אחריהם). 2) דעיקר בר׳ הזימון הוא דהמסובין. ולכן העונה (היינו - הנכנס מן השוק) שברירה בידו - צ״ל אחרי המסובין ולא אחרי המברך.

ב) המ״מ בסקצ״ב ״לבוש״ - שהוא מארי׳ דהפס״ד בסקצ״ח. - ויל״ע בלבוש ואינו תח״י.

מוסג״פ מש״כ לא׳ בנוגע לנוסח אדה״ז בואנחנו - כיון שראיתי מש״כ בזה כת״ר.

בס"ד. שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "האזינו השמים", "שאני מתרה בישראל ותהיו אתם עדים בדבר שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים .. ולמה העיד בהם שמים וארץ .. אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם, לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קיימים לעולם. ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם וכו'" — בהשוואה לפירושו בס"פ נצבים על הפסוק[1] "העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ", "שהם קיימים לעולם, וכאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים כו', ד"א .. א"ל הקב"ה לישראל הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם שמא שנו את מדתם .. ומה אלו .. אתם .. עאכו"כ",

— שהעדות שבפ' נצבים היא רק סימן לזכרון, שבשביל זה אין צורך בבני אדם דוקא, וגם אין צורך שה"עדים" ידעו אודות הסימן[2]; אבל בפרשתנו, כיון שנאמר "האזינו השמים ותשמע הארץ", בהכרח לומר שזהו גדר של עדות גמורה (ולכן מדגיש "שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים", שעי"ז ידע המותרה חומר הדבר כו'), ועל זה שואל רש"י: "ולמה העיד בהם שמים וארץ", ולא בני אדם? ומתרץ, ששמים וארץ הם "עדים שקיימים לעולם", שיוכלו להכחיש את הטענה "לא קבלנו עלינו את הברית", ועוד זאת, שהשמים והארץ הם עדים לא רק על שמיעת ההתראה, אלא גם בנוגע לפעולת[3] העדים בשייכות לענין השכר והעונש כו'.

[ורש"י מעתיק רק "האזינו השמים" — כי, העדות של שני עדים צ"ל ביחד, באותו אופן, ואילו כאן נאמר "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ"[4], ולכן מפרש רש"י "האזינו השמים", "ותהיו אתם עדים", שהשמים עצמם הם עדים לשון רבים, ומוסיף "וכן ותשמע הארץ", כת עדות בפ"ע].

והחילוק ביניהם: בפ' נצבים מדובר אודות כללות קיום התומ"צ בפועל, שבזה לא שייך ענין של הכחשה, ולכן מספיק עדות שענינה סימן וזכרון בלבד, משא"כ בפרשתנו שמדובר אודות "ברית", שעיקרה לצורך התחזקות יתירה בקיום התומ"צ בכל הפרטים, אזי יש צורך בעדות גמורה —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ט ע' 329 ואילך.

ב. ועדיין יש לדייק בפירוש רש"י, שבנוגע לענין השכר מקדים ארץ לשמים, "הארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם"[5], ואילו בנוגע לענין העונש מקדים שמים לארץ, "ועצר את השמים ולא יהי' מטר והאדמה לא תתן את יבולה"[6]:

ויש לבאר ענין זה — ע"פ המבואר במאמר של אדמו"ר מהר"ש[7], בעל ההילולא, שבפגם שנעשה ע"י העבירות יש ב' ענינים: (א) תוספת יניקה לחיצונים, (ב) סילוק האורות העליונים (והיינו, שבגלל תוספת היניקה לחיצונים נעשה סילוק האורות העליונים, כיון שהאורות דקדושה אינם יכולים לסבול את יניקת החיצונים, כי "לא יגורך רע" כתיב[8], ולכן מסתלקים).

ולכן, כדי לתקן את הפגם יש צורך בב' דברים: (א) לבטל את תוספת היניקה לחיצונים, (ב) להחזיר את האורות שנסתלקו, ולהמשיכם בכלים.

---

1) ל, יט.

2) וע"ד פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חכ"ח ע' 85) אודות "שעון", שמורה על כל רגע ורגע שעובר כו', בבחי' "מגיד מוסר אילם" ("אַ שטומער מוסר־זאָגער") — שזהו ענין שנעשה בדרך ממילא, ללא ידיעת וכוונת השעון עצמו, ועד"ז בנוגע ל"עדות" של השמים והארץ ע"י ההתבוננות שאינם משנים את מדתם כו', שזהו ענין שנעשה בדרך ממילא, ללא ידיעת וכוונת השמים והארץ.

3) וכמובן, שבלימוד פשוטו של מקרא לא די בכך שיודעים שלאמיתו של דבר ישנו ענין העדות, גם אם לא מרגישים את פעולת העדים — ע"ד תורת הבעש"ט (כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סק"א־ב. וש"נ) על מארז"ל (אבות פ"ו מ"ב) "בכל יום ויום בת קול יוצאת כו' ומכרזת כו'", דלכאורה, מהי תועלת הבת־קול בה בשעה שאין שומעים אותה, אך הענין הוא, שהנשמה שלמעלה שומעת את הבת־קול, ובדרך ממילא הרי זה פועל גם על הארת הנשמה שבגוף, אע"פ שלמטה לא שומעים את הבת־קול.

4) וגם: "האזינו השמים ואדברה" — דיבור, לשון קשה (פרש"י תשא לב, ז. שמיני יו"ד, יט. בהעלותך יב, א), "ותשמע הארץ אמרי פי" — אמירה, לשון רכה (פרש"י יתרו יט, ג. בהעלותך שם).

5) זכרי' ח, יב.

6) עקב יא, יז.

7) ראה ד"ה להבין שרשי הדברים .. ע"פ כי המצוה הזאת בסה"מ תרכ"ו פ"ב־ג (ס"ע רמג ואילך).

8) תהלים ה, ה.

וממשיך לבאר, שבכדי להעביר יניקת החיצונים צריך תחילה להמשיך אור מקיף דוקא, כידוע שאור מקיף מסמא עיני החיצונים, ולאחרי כן, הנה מאור מקיף זה נמשך לאורות עליונים שבבחי' אור פנימי להיות יורדין ונמשכין למטה בכלים שלא יסתלקו עוד כו' (משא"כ כל זמן שלא נמשך אור מקיף שמסמא עיני החיצונים, אי אפשר להמשיך אורות בכלים, כיון שהכלי הוא מלוכלך כו').

ובנוגע לענייננו:

שמים וארץ — הנה שמים שהם כדוריים ועגולים ולמעלה מהתחלקות, מורה על בחי' המקיף, וארץ שהיא באופן של התחלקות ואפשר למששה כו', מורה על בחי' הפנימי[9].

ועפ"ז יובן הטעם שבנוגע לעונש מקדים רש"י שמים לארץ — כי, תחילה מסתלק אור המקיף (שמים), שהרי כל זמן שמאיר אור המקיף שמסמא עיני החיצונים, לא יכולה להיות להם יניקה כו'; אבל בנוגע לענין השכר מקדים רש"י ארץ לשמים — כי הסדר הוא מן הקל אל הכבד, שתחילה באים לאור פנימי (ארץ), ואח"כ באים לאור מקיף שהוא נעלה יותר.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה האזינו השמים גו'[10].

[לאחרי המאמר אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו (וכן אלו שמתכוננים לסיים קודם הבדלה) את לימוד הלקו"ת השבועי, יאמרו "לחיים"[11]].

* * *

ד. בסיום פרשתנו מפרש רש"י מ"ש[12] "כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא": "כי מנגד" — "מרחוק", "תראה וגו'" — "כי אם לא תראנה עכשיו, לא תראנה עוד בחייך", "ושמה לא תבוא" — "כי ידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה".

כלומר: כוונת רש"י לתרץ הקושי שבפסוק זה, דלכאורה, הרי כבר נאמר בפסוקים שלפנ"ז[13] "עלה גו' וראה את הארץ גו' ומות וגו'", וא"כ מה מוסיף הכתוב "כי מנגד תראה גו' ושמה לא תבוא"? ועל זה מפרש רש"י, שזהו נתינת טעם להציווי "עלה גו' וראה גו'", דכיון שרק מרחוק תראה את הארץ, ושמה לא תבוא (לראותה מקרוב), על כן אני אומר לך עלה וראה, כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחייך[14].

אבל עדיין צריך להבין:

רש"י מבאר אמנם פירוש הכתוב, שזהו נתינת טעם וכו', אבל הקושיא היא על הכתוב עצמו — מה בא כתוב זה ללמדנו: כיון שכבר נאמר "עלה גו' וראה את הארץ גו' ומות וגו'", הרי מעצמו מובן, שאם לא יראנה עכשיו לא יראנה עוד. כך, שכתוב זה מיותר לכאורה, שהרי גם בלעדו לא חסר מאומה?!

גם צריך להבין סדר הדברים בפירוש רש"י: על התיבות "תראה וגו'", מפרש רש"י, "כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחייך", ואילו על התיבות "ושמה לא תבוא", מפרש, "וידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה" — דלכאורה איפכא מסתברא: על התיבות "תראה וגו'", שזהו ענין חיובי — מתאים יותר לפרש "וידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה", ואילו על התיבות "ושמה לא תבוא", שזהו ענין שלילי — מתאים יותר לפרש "כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחייך"?!

ואגב אורחא, צריך להבין גם מ"ש רש"י "על כן אני אומר לך עלה וראה" — דלכאורה, נוגע כאן רק ענין הראי' ("וראה"), ולא העלי' להר נבו, שהרי גם לולי הראי' נצטוה "עלה אל .. הר נבו .. ומות בהר", וא"כ, הי' רש"י צריך לומר רק "על כן אני אומר לך ראה"?

---

9) ראה תו"א בראשית ב, א. ובכ"מ.

10) המאמר לא הגיע לידינו לע"ע (המו"ל). — תוכן המאמר (כפי שנמסר ע"י הרה"ת ר' יוסף הלוי וויינבערג ברדיו): ביאור עמוק מאדמו"ר מהר"ש בגודל מעלת נש"י — ע"פ מאמר הבעש"ט הידוע בפירוש דברי המשנה (אבות רפ"ב) "דע מה למעלה ממך", "דע מה למעלה, ממך עצמך" (ראה גם סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תע. ס"ע תעג) — שלכן בכחם ויכלתם לפעול בכל הספירות שבכל העולמות העליונים, והביאור בפעולת התורה בנש"י, ופעולת נש"י בתורה.

11) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ה ע' 38. וש"נ.

12) לב, נב.

13) שם, מט־נ.

14) ראה גם פי' הרא"ם וגו"א.

ה. עוד צריך להבין:

ע"פ פירוש רש"י הנ"ל, נמצא, שכל ענין עליית משה להר לראות את הארץ אינו בשביל לקיים את ציווי הקב"ה, אלא אדרבה: כיון שהקב"ה יודע שארץ ישראל חביבה אצל משה, ואם לא יראנה עכשיו, לא יראנה עוד, לכן נותן לו הזדמנות ואפשרות לראותה.

ולכאורה, איך יתאים זה עם מ"ש בפ' ברכה[15] (לאחרי ש"ויעל משה .. אל הר נבו גו' ויראהו ה' את כל הארץ גו'"[16]): "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך גו'", ומפרש רש"י: "כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתי' לך, אבל גזירה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאילולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם", והיינו, שמשה נצטווה ע"י הקב"ה לראות את הארץ כדי שילך ויאמר להאבות שהקב"ה קיים את שבועתו?!

ויש להוסיף, שבנוגע לדברי הקב"ה למשה אודות ראיית ארץ ישראל, מצינו שינויים נוספים בפירוש רש"י:

בפ' פינחס[17] נאמר: "עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ גו'", ורש"י אינו מפרש מאומה בנוגע לראיית הארץ.

ובפ' ואתחנן[18] — כאשר משה רבינו מספר לבנ"י שבגללם אינו נכנס לארץ, אלא הקב"ה אמר לו "עלה ראש הפסגה וגו' וראה בעיניך גו'" — מפרש רש"י: "בקשת ממני וארא את הארץ הטובה[19], אני מראה לך (לא רק מה שבקשת: "ההר הטוב הזה והלבנון"[19], ירושלים וביהמ"ק[20], אלא) את כולה, שנאמר[16] ויראהו ה' את כל הארץ".

ולכאורה: אם בפ' פינחס לא מפרש רש"י מאומה, כיון שענין זה מובן בפשטות, ללא צורך בפירוש — מהו הקושי שנתחדש בפרשיות שלאח"ז (בפ' ואתחנן, בפרשת האזינו ובפ' ברכה), שבגלל זה יש צורך בפירוש רש"י, ולא עוד אלא שבכל מקום מפרש רש"י באופן אחר?

ועכצ"ל, שהשינויים הנ"ל בפירוש רש"י — שהוא בודאי בתכלית הדיוק — הם בהתאם לפשוטו של מקרא בכל פסוק לפי ענינו.

ו. ויובן בהקדם ענין תמוה בהנהגת משה (וכרגיל שהקושיא העיקרית משאירים לסוף) — שאף שנצטווה לעלות ולראות את הארץ, לא עשה זאת תיכף ומיד:

על הפסוק "עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ גו'" שנאמר בפ' פינחס — מפרש רש"י: "למה נסמכה לכאן, כיון שאמר הקב"ה נתן תתן להם[21], אמר אותי צוה המקום להנחיל, שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ וכו'. ד"א כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן, שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי וכו'".

ובכן: אפילו לפי פירוש הב' ברש"י שהציווי "עלה אל הר העברים גו'" הי' לאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג שהנחיל משה לבני גד ובני ראובן (ולא לפנ"ז, כפירוש הראשון, שהי' זה לאחרי המאורע דבנות צלפחד, שנצטווה ליתן להם נחלה) — הרי עבר ריבוי זמן מאמירת הציווי למשה עד שמשה קיים את הציווי בפועל, ביום מותו, שבעה באדר — לכל־הפחות ל"ז יום מר"ח שבט, שבו התחיל משה רבינו לומר "משנה תורה".

ולכאורה תמוה ביותר: היתכן שמשה רבינו התעכב במשך ריבוי זמן, ולא עלה להר נבו לראות את הארץ תיכף ומיד כשנצטוה?!

ובפרט לאחרי שמצינו אופן הנהגת משה בנוגע למלחמת מדין, ש"אע"פ ששמע (משה) שמיתתו תלוי' בדבר", כמ"ש[22] "נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך", "עשה בשמחה ולא איחר"[23]; ומאי שנא הציווי לעלות ולראות את הארץ, שאיחר משה לקיימו משך זמן רב?!

---

15) לד, ד.
16) שם, א.
17) כז, יב.
18) ג, כז.
19) שם, כה.
20) פרש"י עה"פ.
21) פינחס שם, ז.
22) מטות לא, ב.
23) פרש"י שם, ג.

ז. ויש לומר הביאור בזה:

כאשר הקב"ה אמר למשה "עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ גו' וראית אותה ונאספת אל עמך גו'", הי' משה סבור שזהו ציווי שהוא חייב ומוכרח לראות את הארץ קודם שיאסף אל עמיו — כמו הציווי "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך".

וכיון שגם לאחרי הגזירה השתוקק משה ביותר ולא איבד את התקווה ליכנס לארץ, וכנ"ל מפירוש רש"י ש"אמר .. שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ .. כמדומה שהותר לי נדרי כו'" — הרי מובן מאליו שמשה לא מיהר לקיים את הציווי לראות את הארץ, כיון שהי' סבור, שכל זמן שלא ראה את הארץ, לא יאסף אל עמיו, וכולי האי ואולי תתבטל הגזירה בינתיים.

ושאני הציווי "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך", ש"אע"פ ששמע (משה) שמיתתו תלוי' בדבר, עשה בשמחה ולא איחר" — כי:

כשמדובר אודות "נקמת בני ישראל מאת המדינים", אשר, "כל הנוגע בהם כאילו נוגע בבבת עינו" (של הקב"ה)[24] — אזי הנהגתו של משה רבינו, בתור נשיא ומנהיג ישראל, שלא מתחשב כלל עם טובתו האישית, ומזדרז לקיים את ציווי הקב"ה, ועד כדי כך, שגם כאשר בנ"י "לא רצו ללכת" למלחמה, כיון ש"שמעו שמיתת משה תלוי' בנקמת מדין", הכריחם משה לקיים את ציווי הקב"ה, כמ"ש[25] "וימסרו מאלפי ישראל גו'", "שנמסרו על כרחן"[26];

אבל כשמדובר בציווי לראות את ארץ ישראל, שזהו ענין שאינו נוגע לבנ"י, אלא רק למשה בלבד — הי' משה יכול לחשוב על טובתו, ולדחות את קיום הציווי, שעי"ז תידחה גם הסתלקותו מהעולם, ובינתיים אולי תתבטל הגזירה.

ח. ויש לומר, שזוהי כוונת רש"י בפירושו בפ' ואתחנן, על הפסוק "עלה ראש הפסגה וגו' וראה בעיניך גו'" — "בקשת ממני וראה את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה":

כאשר משה רבינו מספר לבנ"י שביקש מהקב"ה "אעברה נא וראה את הארץ", והקב"ה לא שמע אליו, ואמר לו "עלה ראש הפסגה ושא עיניך גו' וראה בעיניך" — מתעוררת שאלה אצל בנ"י: היתכן שמשה רבינו לא קיים עדיין ציווי זה?!

וזוהי כוונת רש"י בפירושו — לתרץ שאלה זו, ע"י הבהרת דברי משה רבינו:

משה רבינו הסביר לבנ"י, שדברי הקב"ה אליו "עלה ראש הפסגה גו' וראה בעיניך" הם במקום כניסתו לארץ: "בקשת ממני וראה את הארץ הטובה — אני מראה לך את כולה", כך, שאין צורך שיכנס לארץ, ובגלל זה דוחה משה את ראיית הארץ (שלאח"ז לא יהי' לו עוד פתחון פה לבקש ליכנס לארץ), כדי שתישאר אפשרות שכולי האי ואולי יסכים הקב"ה שיכנס לארץ.

ט. אמנם, בפרשתנו, כשהגיע כבר הזמן להסתלקותו של משה, ואין אפשרות לדחות זאת, ואז חוזר הקב"ה ואומר למשה "עלה אל הר העברים הזה גו' וראה את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל גו' ומות בהר גו'", ומוסיף ומסיים "כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא" (אף שלכאורה הרי זה מיותר, כנ"ל) — צריך רש"י לבאר תוכנה של הוספה זו:

הקב"ה הסביר למשה, שראייתו את הארץ אינה דבר שמוכרח להיות קודם שיאסף אל עמיו (כמו מלחמת מדין שהוצרכה להיות קודם שיאסף אל עמיו); כיון שהגיע הזמן — אומר הקב"ה למשה — הנה גם אם לא תראה את הארץ, תאסף אל עמיך, אלא, ניתנת לך עכשיו האפשרות והברירה לראות את הארץ.

[ולהעיר, שפירוש רש"י בפסוק זה קשור ובא בהמשך לפירושו על מ"ש בהתחלת הענין "וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה"[27], שהטעם לכך ש"במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה" הוא "לפי שהיו ישראל אומרים .. אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום וכו'" ("וכל מי שיש בו כח למחות יבוא וימחה"), היינו, שכיון שהגיע הזמן, לא יעזור שום דבר כו'].

24) גיטין נז, א — ע"פ זכרי' ב, יב (וראה סה"מ תש"ח ע' 121).
25) מטות שם, ה.
26) פרש"י עה"פ.
27) פרשתנו שם, מח.

ועפ"ז מובן סדר הענינים בפירוש רש"י: "כי מנגד — מרחוק — תראה וגו'", ואל תחשוב שאם לא תראה עתה מרחוק, הנה סוכ"ס תראנה מקרוב, "כי אם לא תראנה עכשיו, לא תראנה עוד בחייך"; "ושמה לא תבוא", גם אם לא תראנה, כי, אין זה דבר המוכרח שתראה את הארץ, אלא רק בגלל ש"ידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה".

י. ורש"י מדייק "על כן אני אומר לך עלה וראה" — כדי להדגיש שהעלי' היתה בשביל הראי':

לכאורה אינו מובן: למה הוצרך משה לעלות ל"ראש הפסגה"[16] — הרי נאמר[28] "ויקבור אותו בגי", שזהו מקום עמוק?! ועכצ"ל, שנקבר באמצע ההר, שזהו "עמק" לגבי ראש ההר.

ונמצא, שהעלי' אל "ראש הפסגה" לא היתה בגלל ענין המיתה, שבשביל זה הי' מספיק לעלות רק לאמצע ההר, אלא כדי לראות את הארץ.

יא. ובפ' ברכה, ששם מוסיף הכתוב ומדגיש "לאמר לזרעך אתננה הראיתיך", שתיבת "לאמר" מיותרת לכאורה[29] — מפרש רש"י: "כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתי' לך כו'".

אך עדיין צריך להבין — דלכאורה הרי זה בסתירה למשנת"ל שהקב"ה נתן למשה אפשרות וברירה לראות את הארץ לפי שהיתה חביבה בעיניו, והיינו, שהי' זה ענין של רשות, ולא חובה, ואילו כאן מפרש רש"י שהיתה לו שליחות אל האבות, שזהו"ע של חובה?

ויש לומר הביאור בזה — שהשליחות לומר להאבות כו' הוא ענין שנתחדש כאן, בגלל האופן המיוחד שבו קיים משה את הציווי לעלות ולראות את הארץ:

כתיב[16] "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו", ומפרש רש"י: "כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת", והיינו, שמשה עשה זאת בזריזות יתירה כו'.

ויש לומר, שבשכר זה ניתוספו שני ענינים:

א) "ויראהו ה' את כל הארץ וגו'"[16] — שזהו חידוש לגבי מש"נ לפנ"ז "וראה את הארץ גו'", שיראה מעצמו — שנוסף על מה שהי' יכול לראות מצד עצמו, כפי שמצינו במסכת בכורות[30] שראיית האדם היא עד ט"ז מיל, וא"כ, לא הי' יכול לראות את הארץ כולה, הוסיף הקב"ה והראה לו — בדרך נס — את הארץ כולה, ולא עוד אלא שהראה לו גם דברים העתידים להיות, כפירוש רש"י ש"הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידים להיות מציקין לה וכו'", שזוהי ראי' רוחנית — דכיון שהקב"ה ראה שמשה עושה זאת בזריזות יתירה ("בפסיעה אחת"), נתן לו הקב"ה שכר על זה: "ויראהו ה'".

ב) "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך", "כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה כו'" — דאף שבתחילה היתה ראיית הארץ ענין שתלוי ברצונו של משה, הנה בשכר שעשה זאת בזריזות כו', הוסיף הקב"ה (מלבד ההוספה באופן הראי' — "הראיתיך") ונתן לו גם שליחות לומר לאבות שהקב"ה קיים את שבועתו כו'.

יב. ע"פ האמור לעיל יש לבאר דיוק נוסף — שבכל הפסוקים שבהם נזכר אודות ראיית הארץ ע"י משה, הלשון הוא "ויאמר" [בפ' פינחס: "ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ גו'"; בפ' ואתחנן: "ויאמר ה' אלי גו' עלה ראש הפסגה גו' וראה בעיניך"; ובפ' ברכה: "ויאמר ה' אליו זאת הארץ גו' הראיתיך"], לשון רכה[31], ואילו בפרשתנו הלשון הוא "וידבר ה' אל משה גו' עלה אל הר העברים גו' וראה גו'", לשון קשה[31], כי:

בכל שאר הפסוקים שבהם נזכר אודות ראיית משה את הארץ, הנה אף שיש בזה ענין בלתי־רצוי, שמשה אינו יכול ליכנס לארץ, אלא לראותה בלבד, מ"מ, יש בזה גם ענין טוב, שהוא עיקר המכוון והחידוש בפסוקים אלו, ולכן נאמרו בלשון רכה — "ויאמר"; ורק בפרשתנו נאמר "וידבר", לשון קשה, לפי שכאן דיבר אתו הקב"ה קשות.

---

28) ברכה שם, ו.
29) ראה גם שפ"ח עה"פ.
30) נד, ב.
31) ראה לעיל הערה 4.

והביאור בזה:

בפ' פינחס — הנה אף ש"אמר לו הקב"ה גזרתי במקומה עומדת .. מכאן ואילך אסור אתה ליכנס", הרי (נוסף לכך שיש כאן הענין הטוב ש"אותי צוה המקום להנחיל כו'", וגם שכבר "נכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן", הנה) עיקר המכוון בפרשה זו הוא החידוש שמשה יוכל לראות את הארץ.

בפ' ואתחנן — נאמרו גם כמה ענינים טובים: (א) "ויתעבר ה' בי למענכם"[32], "בשבילכם, אתם גרמתם לי"[33], ולא מצד משה עצמו; (ב) "רב לך"[32], "הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך"[33], (ג) "בקשת ממני ואראה את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה".

ובפ' ברכה — "ויראהו ה' את כל הארץ", והשליחות אל האבות — "לאמר לזרעך אתננה הראיתיך", "כדי שתלך ותאמר כו'" (כנ"ל סי"א).

משא"כ בפרשתנו, עיקר המכוון הוא לדבר קשות — שמשה לא יחשוב שיש הכרח שיראה את הארץ, וכל זמן שלא יראה את הארץ לא יאסף אל עמיו; עליו לידע שגם אם לא יראה את הארץ, יאסף אל עמיו, אלא, שניתנת לו עכשיו האפשרות והברירה לראות את הארץ (כי אם לא יראנה עכשיו, לא יראנה עוד בחייו), אבל אין זה ציווי.

ולהעיר, שעצם העובדה שנסתלקה ממנו האפשרות לקיים מצוה — שהרי משה חשב שיש לו עוד מצוה, לראות את הארץ, ועתה נתברר לו שאין זו מצוה, אלא דבר הרשות כו' — נחשבת לדיבור קשה.

יג. וההוראה מזה:

ישנם החושבים שענין הזריזות צריך להיות רק בענין של מצוה, כלשון חז"ל[34]: "זריזין מקדימין למצוות", אבל בענין של רשות — "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[35] ו"בכל דרכיך דעהו"[36] — לא נוגע ענין הזריזות.

ועל זה באה ההוראה מהנהגת משה רבינו בעלי' להר נבו לראות את הארץ — שאע"פ שראייתו את הארץ לא היתה ענין של מצוה, כי אם דבר הרשות, מ"מ, "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו", "כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת", שעשה זאת בזריזות כו', שמזה למדים שגם בעניני הרשות צ"ל ההנהגה באופן של זריזות.

יד. ויש להוסיף בזה — ע"פ האמור לעיל (סי"א) שבשכר הזריזות (בעניני הרשות) זכה להשליחות לילך ולומר לאברהם יצחק ויעקב שהקב"ה קיים את שבועתו:

ובהקדם — שלכאורה אינו מובן:

כיון שבנ"י הם "מאמינים בני מאמינים"[37], ועאכו"כ אברהם אבינו שהוא "ראש למאמינים"[38] — איך שייך לומר שיהי' ספק אצל אברהם בנוגע לקיום שבועתו של הקב"ה, שיצטרכו לשלוח לומר לו שהקב"ה קיים השבועה?!

ובענין זה רואים נקודה נפלאה — שע"י ענין הזריזות (בעניני הרשות) הגיע משה רבינו למדריגה נעלית יותר אפילו מאמונתו של אברהם אבינו[39].

טו. ענין זה שייך גם לימים שבין יוהכ"פ לסוכות:

על הפסוק[40] "ולקחתם לכם ביום הראשון גו'", איתא במדרש[41] שחג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עוונות", כיון ש"מיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו כו'" — להתכונן לחג הסוכות.

ולכאורה אינו מובן: אם בחג הסוכות עצמו שבו מקיימים מצות סוכה ולולב בפועל ממש, יש מקום ל"חשבון עוונות" — בד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות שבהם עסוקים רק בהכנה למצוה, על אחת כמה וכמה?!

32) ג, כו.
33) פרש"י עה"פ.
34) פסחים ד, א. וש"נ.
35) אבות פ"ב מי"ב.
36) משלי ג, ו.
37) שבת צז, א.
38) ראה שהש"ר פ"ד, ח (ג). סה"מ תרפ"ט ע' 217.
39) חסר קצת (המו"ל).
40) אמור כג, מ.
41) תנחומא אמור כב. ויק"ר פ"ל, ז.

אך הענין הוא — ע"פ האמור לעיל — שדוקא כשעוסקים בזריזות בדבר הרשות, אזי מגיעים לדרגא נעלית יותר.

וזהו גם תוכן הסיפור[42] שפעם נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר אל אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, למחרת יוהכ"פ, ושאל: ומה עתה (והיינו, שלאחרי כל העבודה של חודש אלול, ימי הסליחות, ראש השנה, עשי"ת ויוהכ"פ — מה היא העבודה עתה)? וענה לו: עתה ביחוד צריך לעשות תשובה ("איצטער ערשט דאַרפן תשובה טאָן").

והענין בזה:

שלימות התשובה היא באופן ש"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[43], היינו, שבהיותו נשמה בגוף, הנה ע"י עבודתו תתחבר הנשמה ותשוב לשרשה ומקורה היותר נעלה.

וכיון שיהודי מתעלה תמיד ממדריגה למדריגה, הרי מובן, שתשובה זו היא — במובן מסויים — נעלית יותר אפילו מהתשובה של יוהכ"פ בתפלת נעילה!...

וענין זה מתבטא בעבודתו של יהודי בד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות (שהם כנגד ד' אותיות שם הוי'[44]), שבהם מתעסק יהודי בענינים שהם עצמם אינם מצוה עדיין, אלא רק הכנה למצוה, להקדיש מזמנו (ואפילו לבטל מתלמוד תורה) כדי לרכוש אתרוג מהודר, וכן בנוגע לשאר המינים — כי, דוקא בההידור בענינים שאינם מצוה עדיין, אלא רק הכנה למצוה, מתבטאת התמסרותו העמוקה של יהודי לאלקות מצד אהבתו לה' הרבה יותר מאשר ע"י ההידור בהמצוה עצמה[45].

42) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 25. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חל"ח ע' 60. וש"נ.

43) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

44) ראה שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי דאשתקד בסופה (תורת מנחם — התוועדויות חמ"א ע' 71). וש"נ.

45) חסר הסיום (המו"ל).

המשך מעמוד קמא

נַעֲשָׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ שראה בחלומו דְּעַיֵּיל [–שנכנס] לְיַעַר, נַעֲשָׂה רֹאשׁ לִבְנֵי כַלָּה.

אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו מעשה זה בלשון אחרת, תַּרְוַוִיְיהוּ לְאַגְמָא עֲיֵילִי – שניהם, גם רב פפא וגם רב הונא בריה דרב יהושע, ראו בחלומם שנכנסו לאגם, אֶלָּא שחלומותיהם היו שונים זה מזה בדבר אחר, שרַב פַּפָּא ראה בחלומו דְּתָלֵי טַבְלָא – שתלוי בצוארו פעמון שמשמיע קול, והוא סימן שעתיד להיות ראש ישיבה המשמיע קולו לרבים, ולכן כך היה, שנַעֲשָׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה. וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ דְּלָא תָלֵי טַבְלָא – שלא ראה בחלומו שתלוי בצוארו פעמון, נַעֲשָׂה רֹאשׁ לִבְנֵי כַלָּה בלבד.

הגמרא מביאה שמועה נוספת בענין זה: אָמַר רַב אַשִׁי, אֲנָא עַיֵּילִית לְאַגְמָא – ראיתי בחלומי שנכנסתי לאגם, וּתְלַאי טַבְלָא – ותליתי פעמון בצוארי, וְנָבְחִי בָּהּ נַבּוּחֵי – וקשקשתי בו והשמעתי קול, ועליתי לגדולה.

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ [–שנה אחד החכמים לפני] דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הַמַּקִּיז דָּם בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שעֲוֹנוֹתָיו מְחוּלִין לוֹ, לפי שהדם הוא רמז לעונות שקרויים 'אדומים', וחלום זה שהקיז דם והדם יצא ופרש ממנו, סימן הוא שעונותיו פורשים ממנו, כלומר שנמחלים לו.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא שהמקיז דם בחלום הוא סימן שעֲוֹנוֹתָיו סְדוּרִין לוֹ, ו'סדורין' היינו שהם עומדים לחובתו, ויענש עליהם. מתרצת הגמרא: מַאי 'עונותיו סְדוּרִין' ששנינו בברייתא, היינו שהם סְדוּרִין לִימָּחֵל.

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ [–שנה אחד החכמים לפני] דְּרַב שֵׁשֶׁת, הָרוֹאֶה נָחָשׁ בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שפַּרְנָסָתוֹ מְזוּמֶנֶת לוֹ כנחש שמאכלו עפר, ומצוי לו בכל מקום. ואם ראה בחלום שנְשָׁכוֹ נחש, הרי זה סימן שנִכְפְּלָה לוֹ פרנסתו. ואם ראה בחלום שהֲרָגוֹ לנחש, הרי זה סימן שאָבְדָה פַּרְנָסָתוֹ.

רב ששת דחה את דברי החכם, אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת, אדרבה, אם הרג את הנחש בחלום, כָּל שֶׁכֵּן שסימן הוא לכך שֶׁנִּכְפְּלָה פַּרְנָסָתוֹ, שהרי התגבר על הנחש ונצחו.

דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין דבר זה נכון, ולעולם אם הרגו לנחש בחלום, סימן הוא שאבדה פרנסתו, אלא שרַב שֵׁשֶׁת הוּא דַּחֲזָא חִוְיָא בְּחֶלְמֵיהּ וְקַטְלֵיהּ – רב ששת עצמו ראה נחש בחלומו והרגו, ולכן פתר חלום זה כך, כדי לפתור את חלומו לטובה.

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ [–שנה אחד החכמים לפני] דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִינֵי מַשְׁקִין יָפִין לַחֲלוֹם, כלומר, ראייתם בחלום היא סימן טוב, חוּץ מִן הַיַּיִן, שיֵּשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו וְסימן טוֹב הוא לוֹ, וְיֵשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו וְסימן רָע הוא לוֹ. ולכן אם ראה יין בחלומו, אי אפשר לדעת מהו פתרון החלום.

מבארת הגמרא מנין לומדים דבר זה: יֵשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו וְהוא סימן טוֹב לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד טו) 'וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ', ומכאן שהיין מביא לשמחה, ולכן יש ששתייתו בחלום היא סימן טוב. וְיֵשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו וְהוא סימן רָע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי לא ו) 'תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ', ומכאן שראוי לתת את היין למרי נפש, ולכן יש ששתייתו בחלום היא סימן רע.

מוסיפה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לַתַּנָּא – לאותו חכם ששנה כן לפניו, תְּנֵי – הוסף על הברייתא ושנה, וְתַלְמִיד חָכָם שראה יין בחלומו, לְעוֹלָם הוא סימן טוֹב לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט ה) אודות התורה, 'לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן מָסָכְתִּי'. הרי שמצינו שהתורה נמשלה ליין, ומכאן שתלמיד חכם שראה יין בחלומו, הוא סימן טוב לו, שרמזו לו בכך שיזכה בתורה שנמשלה ליין.

לקוטי שיחות פרשת האזינו כרך יט

א.

דברי רש"י על המילים "בעצם היום הזה" לגבי מות משה

בסוף הפרשה[1] מסופר: "וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמר עלה אל הר העברים הזה הר נבו... ומות בהר...". רש"י מתעכב על המילים "וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה" ומסביר: "בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה", ומציין את שני המקומות האחרים[2] שבהם נאמר כך: בכניסת נח לתיבה ("בעצם היום הזה בא נח...")[3] וביציאת מצרים ("בעצם היום הזה הוציא ה'")[4]. בשני מקומות אלו כוונת הביטוי היא שבני דורו של נח והמצרים אמרו "בכך וכך אם אנו מרגישין... ולא עוד אלא אנו נוטלין...", ותכננו לא לאפשר לנח להכנס לתיבה ולישראל לצאת ממצרים, כפי שמרחיב ומפרט רש"י, ואז "אמר הקדוש־ברוך־הוא הריני... בחצי היום וכל מי שיש בו[5] כח למחות יבוא וימחה". כך גם במות משה אמרו ישראל "אין אנו מניחים אותו (ורש"י מציין את הטובות שעשה משה לישראל), אמר הקדוש־ברוך־הוא הריני מכניסו בחצי היום...".

העובדה שרש"י רואה צורך להסביר את המילים "בעצם היום הזה" מובנת בפשטות, כי מילים אלו הן, לכאורה, מיותרות[6]: בתחילת הענין (בפרשת וילך[7]) כבר כתוב "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", והרי משה נפטר באותו היום. מובן כבר אפוא, שכל האירועים שארעו לאחר מכן התרחשו באותו יום, ומה באות לחדש המילים "בעצם היום הזה"?

לפיכך מסביר רש"י שמילים אלו רומזות לכך שישראל לא הסכימו לאפשר את פטירת משה, וכתשובה על כך אמר הקדוש־ברוך־הוא "הריני מכניסו בחצי היום...".

אך יש להבין:

א) אכן בני דורו של נח יכולים היו לחשוב שבכוחם למנוע את כניסת נח לתיבה, ואף המצרים יכולים היו להשלות את עצמם שהם יצליחו למנוע את יציאת ישראל ממצרים, מפני שהם היו הרוב. אך כיצד ייתכן שישראל יסברו שביכלתם למנוע את פטירתו של משה, דבר שאיננו נתון כלל בידי בשר ודם[8]?

ב) לשם מה מסביר רש"י כאן ש"בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה", ואף מפרט ומסביר בהרחבה על שני המקומות האחרים. היה עליו לפרש את פשוטו של מקרא, את הפסוק שלנו בלבד, ולומר שישראל סרבו להרשות את פטירת משה, ואז "אמר הקדוש־ברוך־הוא..."! במיוחד תמוה הדבר לאור העובדה שאכן כך הוא עושה בפירושו למילים אלו בפרשת נח[3], שם הוא אומר "למדך הכתוב שהיו בני דורו...[9] אמר הקדוש־ברוך־הוא אני מכניסו לעיני כולם...", ואינו מביא שום דוגמא ממקום אחר לכך שזהו פירוש הביטוי "בעצם היום הזה"?

הדברים תמוהים עוד יותר: אם בפעם הראשונה שהוא מסביר מילים אלו באופן כזה, אין הוא זקוק לדוגמאות והוכחות, על־אחת־כמה־וכמה שאין הוא זקוק לכך בפעם השלישית.

יתר־על־כן: בפרשת בא אין רש"י מפרש דבר על הפסוק "בעצם היום הזה הוציא ה'"[10], ונראה בפשטות,

מתורגם ללשון הקודש

---

1) לב, מח ואילך.

2) מש"נ באברהם (לך יז, כג) "וימל גו' בעצם היום הזה גו'" ופרש"י "לא נתיירא כו'" – אינו שייך לנדו"ד, שהרי שם המדובר ב(גדולת מדרי') אברהם (ד"בו ביום שנצטווה כו' ולא נתירא כו'"), משא"כ בנדו"ד ד"בעצם גו'" הוא מענה הקב"ה לאמירה ד"אין אנו מניחין כו'". וראה בארוכה מפרשי רש"י כאן. – וי"ל שזהו שמפרט רש"י המנין: בג' מקומות – למעוטי הנ"ל. וראה בארוכה שיחת ש"פ האזינו תשמ"א.

3) נח ז, יג.

4) בא יב, נא. וראה לקמן הערה 10.

5) אצל נח כ' רש"י "שיש בידו"* (אף שבספרי עה"פ אי' גם בנח "שיש בו"). וטעם השינוי י"ל – כי באם יש "בו" כח אבל ידו חלושה – לא יוכל לבקע התיבה, כהמשך פרש"י.

6) אבל אין לפרש דקשה לרש"י ההוספה "בעצם (היום הזה)" – שהרי כמ"פ נאמר בתורה "בעצם היום הזה" וכיו"ב ולא פרש"י כלום (בא יב, יז. אמור כג, יד. כא. כח. כט. ל). וגם בפי' בפ' נח (ז, יג), לך (יז, כג. כו), בא (יב מא) – אינו מפרש תיבת "בעצם" (כבפי' כאן "במראית אורו כו'". ועד"ז בפרש"י משפטים כד, י). ולהעיר מרמב"ן אמור (שם, כח). ואכ"מ.

7) לא, ב ובפרש"י.

8) ראה ש"ך עה"ת כאן.

9) השינויים שבין פרש"י כאן ופרש"י דפ' נח – ראה לקמן הערה 22.

10) אלא מפרש מש"נ שם לפנ"ז (יב, מא) "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' גו'" – "מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין כו'". ומה שלא פי' שם דמצרים אמרו "אין אנו מניחין כו' אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היום כו'"** – כי מכיון שבעת מכת בכורות אמרו "קומו צאו מתוך עמי" וגם "ותחזק מצרים גו' למהר לשלחם גו'" (שם, לא־לג), קשה לומר שבמשך שעות אחדות התחרטו ואמרו "אין אנו מניחין כו'" (אף שבמשך ימים אחדים כן התחרטו). ולכן "בעצם" הראשון*** מפרש רש"י שלא עיכבן כהרף עין. ורק "בעצם" השני, להיותו מיותר, פירש שאמרו "אין אנו מניחין כו'"

---

*) כ"ה בדפוסים שלפנינו. אבל בדפוס א' וב' דרש"ו, ובכ"י דרש"ו – כמה שינויים בזה.

**) ובפרט שלשון הספרי כאן ("במצרים בעצם היום" – ותו לא) אפשר לפרש גם על כתוב זה, וכמו שפי' בתו"ת בא שם.

***) והא דלא פרש"י כלום על מש"נ שם לפנ"ז (שם, יז) "כי בעצם היום הזה הוצאתי גו'" – כי שם הוא (לא סיפור היציאה, כ"א) טעם על "ושמרתם וגו'".

שהסיבה לכך היא מפני שהוא מסתמך על פירושו בפרשת נח. מדוע, איפוא, הוא צריך בכל זאת להסביר כאן את כוונת התורה בביטוי "בעצם היום הזה", וזאת בהרחבה ובתוספת דוגמאות והוכחות?

הכרחי לומר, שבפסוקנו אין הפירוש הזה "חלק" כל כך, אך העובדה שזהו פירושו של הביטוי הזה במקומות אחרים מוכיחה שזהו פירושו גם כאן[11].

[ולפיכך מדייק רש"י באמרו, לאחר הבאת הדוגמאות על נח ומצרים, "אף כאן...", שלא כנאמר בספרי, שהוא המקור לפירושו הזה של רש"י, ששם כתוב, כמו בענין יציאת מצרים, "ומה ראה לומר כאן...", וזאת כדי להדגיש שרק לאחר שמוצאים שזהו פירוש הביטוי אצל נח ומצרים, ניתן ללמוד ש"אף כאן" זהו פירושו].

ב.
דיוקים וקשיים נוספים על לשונו של רש"י

ישנם עוד מספר דיוקים וקשיים בלשונו של רש"י. להלן חלק מהם:

א) אצל נח ומצרים אין רש"י מסביר את הסיבות לכך שבני דורו של נח והמצרים אמרו "אין אנו מניחים...", מפני שהדבר מובן מעצמו, ואילו אצל משה צריך רש"י לציין את הטובות שעשה לישראל, אשר בגללן "אין אנו מניחים אותו". מדוע אין מובן ופשוט גם כאן, שישראל לא רצו במותו של משה?

ב) אצל נח ומצרים אין רש"י מסתפק בדבריהם "אין אנו מניחים...", כבענינו, אלא מוסיף על כך: אצל נח – "ולא עוד אלא אנו נוטלין כשלין וקרדומות ומבקעין את התיבה", ואצל המצרים – "ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם". כלומר, הם לא ימנעו רק את הכניסה והיציאה וכו', אלא יבטלו לחלוטין את האפשרות לכניסה וליציאה – ("מבקעין את התיבה", "הורגין בהם")?

ג) מהי הסיבה לכך שבתוספת זו "ולא עוד אלא אנו נוטלין..." מציין רש"י שני פרטים, הן אצל נח והן מצרים. אצל נח – (א) כשלין (ב) וקרדומות; אצל מצרים – (א) סייפות (ב) וכלי זיין?

ד) אצל נח ומצרים מביא רש"י את דברי הקדוש־ברוך־הוא עד סופם "אמר הקדוש־ברוך־הוא... וכל מי שיש בידו (או "בו") כח למחות יבא וימחה", ואילו במקרה שלנו הוא אומר: "אמר הקדוש־ברוך־הוא הריני מכניסו בחצי היום וכו'", ואיננו מזכיר את ההמשך. ולכאורה תמוה: אם לגבי מצרים הוא כותב את הדברים עד הסוף, ואיננו מסתמך על כך שכבר אמרם לגבי נח, מדוע כאן הוא רומז על כך ב"וכו'"? ממה־נפשך: או שהוא כותב בשניהם "וכו'", או שהוא מפרט בשניהם את סוף הדברים.

ה) מדוע בוחר רש"י, בפרטו את הטובות שעשה משה רבינו לישראל, דוקא בטובות אלו[12]: "הוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגיז לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה"[13]? והרי במשך ארבעים שנות שהותם במדבר עשה משה רבינו לישראל טובות רבות בנוסף על אלה, כגון: המתקת המים המרים במרה, כיבוש ארץ סיחון ועוג[14], ועוד.

ו) יתר־על־כן: בספרי נאמר כאן גם "ועשה לנו ניסים וגבורות", ומדוע משמיט זאת רש"י[15]?

[לצורך הבנת הדברים יש להסביר, שלמרות שלשונו של רש"י, שעליה מוסבים כל הדיוקים דלעיל, לקוחה מה'ספרי', בכל זאת, כיון שרש"י מפרש לפי פשוטו של מקרא, ובמיוחד כיון שאין הוא מציין כאן כי פירושו לקוח מה'ספרי', הכרחי לומר שבכל הדיוקים הללו הוא מסביר את פשוטו של מקרא].

ז) רש"י מסביר בפירוש רק את המילים "בעצם היום הזה". מדוע הוא מצטט איפוא ב"דיבור המתחיל" גם את המילים "וידבר ה' אל משה"?

ג.
כאן אין מדובר על רשעים שפועלים בניגוד לרצון ה'

ההסבר לכך הוא:

ההבדל, בפשטות, בין המקרה שלנו לבין הדוגמאות המובאות מנח ומן המצרים הוא: בני דורו של נח והמצרים היו רשעים והתכוננו לפעול בניגוד לרצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ולכן מובן מדוע הם סירבו לאפשר את כניסת נח לתיבה ואת יציאת בני־ישראל ממצרים, בניגוד לרצון ה'.

[אלא שבכ"ז אין צריך רש"י לפרשו שם בהדיא, כי אף שאי"ז מובן כ"כ בפשטות הענינים, אבל ג"ז "מונח" בפשטי' דקרא, שהרי במשך ימים אחדים כן התחרטו כנ"ל (משא"כ בנדו"ד – כדלקמן ס"ג)].

11) ואין לומר שהקושיא היא קושיא הנ"ל בפנים (איך שייך לעכב בנדו"ד כו') – כי זה ש"בג' מקומות נאמר כו'" אינו מתרץ כלל קושיא זו.

12) וראה פרש"י שלח יג, ל. ונת' בלקו"ש ח"ח שיחה א' לפ' שלח.

13) טעם שינוי הסדר שברש"י מבספרי (בספרי – "והוריד לנו את התורה" לפני "והוריד לנו את המן", וברש"י – הוא לבסוף) – כי בספרי מונה על סדר החשיבות, משא"כ בפרש"י מונה ע"ד הפשט – ע"פ סדר הזמנים.

14) ובפרט ע"פ פרש"י (דברים א, ד) "מה היטיב לנו כו' המתין עד שהפיל סיחון ועוג וכו'".

15) ולאידך – מוסיף רש"י "והעלה לנו את הבאר", ובספרי ליתא.

אך במקרה שלנו לא מובן: כיצד ייתכן לומר שישראל ימרדו, ח"ו, בקדוש־ברוך־הוא ויפעלו בניגוד לרצונו? כאן אין מדובר על דור המדבר, שאצלם מוצאים מספר מקרים שבהם פעלו נגד רצון ה', אלא על הדור שנכנס לארץ, שעליהם נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם"[16], וקשה לפרש שהם התייצבו נגד רצון ה' בענין פטירת משה רבינו.

לפיכך, ללא ההוכחה ש"בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה...", לא היה מתקבל, מסיבה זו, הפירוש הזה (שזוהי תשובת ה' על "אין אנו מניחים...") כאן; אך כיון ש"בג' מקומות נאמר...", ובשני המקומות האחרים הפירוש ברור מן המילים ללא שום קושי, מהווה הדבר הוכחה לכך ש"אף כאן" הפירוש הוא כך.

ד.
בשלושת המקומות רצו למנוע מעבר ממקום למקום

כיצד חשבו ישראל למנוע את פטירת משה? – גם לכך רומז רש"י באמרו, לאחר הבאת הדוגמאות על נח ומצרים בהרחבה, "אף כאן...". בכך הוא מדגיש שהענין של "אין מניחים..." זהה בכל שלושת המקומות.

כשם שבני דורו של נח והמצרים רצו למנוע מעבר ממקום אחד לאחר (את כניסת נח ואת יציאת ישראל), כך גם בענינו: ישראל רצו למנוע את מעברו של משה ממקום למקום – את עלייתו להר. וכיון שה' אמר "ומות בהר...", תגרום מניעתה של עליית משה להר, לעיכוב פטירתו[17].

ה.
ההבדל בין בני דורו של נח והמצרים לבין ישראל

בכך מובן מדוע מספיק לומר במקרה שלנו "אין אנו מניחים אותו", ואילו בשני המקרים האחרים זקוק רש"י להוספה "ולא עוד...":

בני דורו של נח והמצרים, בהיותם רשעים, לא היו בטוחים שהוראת הקדוש־ברוך־הוא על הכניסה לתיבה "לימים עוד שבעה"[18] ועל יציאת מצרים "כחצות הלילה... ואחרי כן אצא"[19] חייבת להתבצע בדיוק כך. לכן אין הם מסתפקים ב"אין אנו מניחים אותו" ביום המיועד, אלא יהיה עליהם להזהר ימים ושבועות, באופן תמידי, שנח לא יכנס לתיבה ושישראל לא ייצאו ממצרים. לכן הם היו מוכרחים לבצע פעולה שתבטל לחלוטין את האפשרות לכניסה ויציאה – "מבקעין את התיבה", "הורגין בהם".

לא כך במקרה שלנו, כאשר מדובר על צדיקים, שידעו בודאות שגזירת הקדוש־ברוך־הוא שהביאה לדברי משה "היום מלאו ימי" – ביום זה אמות[20] היא מדוייקת, והם סברו שאם משה לא יהיה על ההר ביום זה, שעליו נגזר מות משה, תתבטל הגזירה [בדומה לדברי רש"י קודם לכן[21], שלאחר כיבוש ארץ סיחון ועוג חשב משה ש"הותר הנדר"].

לכן הם הסתפקו ב"אין אנו מניחים אותו" לעלות להר ביום זה, כדי להסיר את הגזירה על פטירת משה.

ו.
ההסבר לציון שני הפרטים בהצטיידות בני נח והמצרים

ההסבר לכך שרש"י מציין שני פרטים בענין של "ולא עוד אלא אנו נוטלין..." הוא:

בני דורו של נח ראו שהקדוש־ברוך־הוא מתכוון להציל את נח מן המבול על־ידי כניסתו לתיבה. לכן הם סברו, שבגלל שבירת התיבה, מקום מקלטו של נח, "לא יוכל" הקדוש־ברוך־הוא להביא את המבול.

לפיכך, בהבינם שנח ישתדל למנוע את שבירת התיבה, הם היו מוכרחים לחפש דרך שבה יוכלו לשבור את התיבה, וביחד עם זאת להזהר מהריגת נח, מפני שאם הם יהרגו את נח, הרי שוב יוסר המכשול בפני הורדת המבול[22].

לכן אומר רש"י שהם הצטיידו בנוסף ל"קרדומות", שבהם "מבקעין התיבה", גם ב"כשילין":

בפרשת שופטים[23] כבר ציין רש"י של"שרי צבאות" היו "כשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו" – כשילין אינם הורגים.

---

16) ואתחנן ד, ד.
17) עד"ז תי' גם בספרי דבי רב לספרי כאן.
18) נח, ז, ד.
19) בא יא, ד־ח.
20) וילך לא, ב ובפרש"י שם.
21) ר"פ ואתחנן. ועד"ז בפרש"י פינחס כז, יב.
22) ואף שבנח שם פרש"י: "שהיו בני דורו אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברים אותה והורגין אותו כו'" – הרי שם כותב רש"י "אנו רואים אותנו נכנס". ועוד שינויים*. והנקודה: "בעצם" דפרשתנו מאַכט גלאַטער לומר שגם דור המבול האמינו במדה גדולה בכח ה' במה שנאמר "בעצם גו'" (ולכן כשיכנס לתיבה – איז פארפאלן כו'**), משא"כ קודם שלומדים פרשתנו כו', בפשטות הכתובים ה"ה "רק רע גו'" וכופרים במבול כו' (ולהעיר מפרש"י נח שם, ז).
23) כ, ט.

*) וראה גם פרש"י יחזקאל יד, יד. ואכ"מ.
**) אבל להעיר מפרש"י נח שם, טז.

[הדבר רמוז במילה "כשילין", מלשון כשלון: מכשול, מחסום, אך לא הריגה[24]]. וכך בענינו, הם הצטיידו ב"כשילין" כדי למנוע את הפרעתו של נח לשבירת התיבה.

בדומה לכך גם במצרים: המצרים ידעו שאם הם יהרגו בישראל, תפרוץ מלחמה על־ידי ישראל. לכן הם הצטיידו לא רק ב"סייפות" (כלי הריגה) אלא גם ב"כלי זיין"[25] הכוללים כלי הגנה[26].

ז.

ישראל לא רצו להיות כפויי טובה כלפי משה

עדיין תמוה: כיצד, בכל זאת, רצו ישראל לבצע פעולה לעיכוב פטירת משה – הן זהו בניגוד לרצון ה'?

על כך ממשיך רש"י ואומר, שישראל אמרו "אדם שהוציאנו ממצרים...": בפרשת תבוא[27] לימדה התורה שכאשר הקדוש־ברוך־הוא מברך יהודי בשדה מניב פירות, אסור לו להיות כפוי טובה, והוא חייב להביא ביכורים ולהודות לה'.

טענו ישראל: משה רבינו עשה להם טובות רבות כל כך, ולכן חלה עליהם חובה שלא להיות כפויי טובה כלפיו, ולעשות ככל יכלתם כדי למנוע את פטירתו, אף אם זה נגד ציווי ה'[28] "עלה אל הר העברים...".

לפיכך אין רש"י מסתפק בהבאת דוגמא אחת לטובות שעשה משה לישראל וכתיבת "וכו'", אלא מפרטן, כי ככל שרב מספר הטובות שקבלו ישראל ממשה, כך גדלה ומתחזקת חובתם לא להיות כפויי טובה כלפיו, וכך מובנת יותר השתדלותם למניעת "עלה אל הר...".

ח.

מטובות אלו נהנו ישראל ביום עליית משה להר

לפי זה מובן מדוע בוחר רש"י מבין הטובות שעשה משה לישראל, דוקא דוגמאות אלו, ולא אחרות:

על הטובות שעשה משה רבינו לישראל בכל שנות העבר, הם בודאי כבר הביעו את תודתם כלפיו, שהרי לא היו כפויי טובה.

לכן מונה רש"י רק את הטובות שישראל נהנו מהן (גם) "ביום הזה", ביום עליית משה להר, שעליהן חלה עתה חובתם להביע תודה, ולא להיות כפויי טובה.

אין להקשות על כך שרש"י מציין גם "הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים... ונתן לנו את התורה"[29], כי טובות אלו נמשכות לכל ישראל בכל הדורות ובכל התקופות: על יציאת מצרים, וקריעת ים סוף שהיא חתימתה[30], כבר נאמר לפני־כן[31], "כי ישאלך בנך מחר..." – ומשמעותו של "מחר", לפי פירוש רש"י, היא "מחר שהוא אחר זמן", ללא הגבלה – אזי "ואמרת לבנך... ואותנו הוציא משם..."; וכך גם נתינת התורה איננה מוגבלת לדור ההוא בלבד, אלא היא לכל ישראל במשך כל הדורות[32].

[לפיכך משמיט רש"י את הכתוב בספרי "ועשה לנו ניסים וגבורות", כיון שרש"י מונה רק את הטובות שישראל נהנו מהן (גם) ביום עליית משה להר, ולא סתם "ניסים וגבורות" שהיו בעבר].

ט.

הציווי על העליה להר מכוון למשה, ולא לישראל

לכאורה, בכל זאת אין הענין "חלק": הן היה בכל זאת ציווי מפורש של הקב"ה "עלה אל הר...", וכיצד יכלו ישראל לחשוב שבגלל החובה לאי כפיות טובה מותר להם לעכב את פטירת משה?

כדי לתרץ תמיהה זו, מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילים "וידבר ה' אל משה" – הציווי "עלה אל הר העברים..." כוון רק למשה ולא אליהם.

וכיוון שעליהם אין שום ציווי בענין זה[33], ומשה לא היה עולה להר בהיותו אנוס, שעל כך נאמר "לא תעשה דבר"[34], הם רק גורמים לכך שמשה לא יקיים את ציווי ה'

---

24) להעיר מפרש"י סוטה מד, סע"א): לשמור כו'. אבל ראה פרש"י תהלים עד, ו. ערוך ע' כשיל.

25) ומשנה מלשון הספרי – "(סייפים) וחרבות".

26) ראה פרש"י תצא (כג, יד) אזנך, כמו כלי זיינך.

27) כו, ב ואילך. פרש"י שם, ג.

28) וע"ד שמצינו בכ"מ שציווי א' דוחה את השני – כפרש"י קדושים יט, ג. תצא כב, יב. ועוד. וראה גם (בענינו – מיתת משה) פרש"י מטות (לא, ה) "ומשמעו שמיתת משה תלוי' כו' לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן" – אף שהי' ציווי "נקם גו' החלצו גו'" (שם, ב־ג). וראה לקמן הערה 33.

29) מזה שמביא רש"י "והגיז לנו את השלו" תיכף לאחרי "והוריד לנו את המן" משמע, שכוונתו (לא להשלו דפ' בהעלותך, שהרי "פורעניות" הי' ולא טובה, כ"א) למש"נ בפ' בשלח (טז, יג) "ותעל השלו" שעלה מעת ירידת המן, ו(עפמשנ"ת בפנים) דעתו שזה נמשך כל זמן היותם במדבר – וכפשש"מ שהובטח ביחד עם המן. וראה פרש"י ערכין טו, רע"ב. וראה בארוכה רמב"ן בשלח (שם, יב). אבל, עיין פרש"י בהעלותך יא, ד. רמב"ן שם. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 182. – ובכל אופן, צ"ע לשון רש"י "והגיז" (דשלו דבהעלותך) ולא "והעלה" (כבשלו דבשלח).

30) ראה לקו"ש שם ע' 164.

31) ואתחנן ו, כ ואילך. וראה בא יג, ח (אבל שם: "לי בצאתי גו'"). שם, יד ובפרש"י.

32) ולהעיר דרש"י משנה מלשון הספרי "והוריד לנו את התורה", וכ' – "ונתן לנו כו'".

33) משא"כ באם הי' ציווי מפורש לבנ"י י"ל דלא היו מוחים. ואינו דומה ל"נמסרו על כרחן" דפ' מטות (כנ"ל הערה 28), כי שם לא בא ציווי בפרט לאלה שנמסרו, כ"א בכלל, ולכן כאו"א בפרט לא רצה – אבל ראה לקמן בפנים.

34) תצא (כב, כו) ובפרש"י.

אליו – סברו ישראל, שהחובה החלה עליהם שלא להיות כפויי טובה, דוחה את ענין הגרימה[35].

לפי כל הנ״ל מובן מדוע אין רש״י ממשיך ואומר את סוף דברי ה׳ ״וכל מי שיש בו כח למחות יבוא וימחה״, אלא מציינם ברמז בלבד (וכו׳): ישראל לא התכוונו, חלילה, למחות נגד הקב״ה, אלא להיפך, לקיים לפי דעתם, את חובתם מהתורה על אי כפיות טובה; לפיכך, אם היה רש״י כותב בפירוש ״כל מי שיש בו כח למחות...״ ניתן היה לפרש זאת, כמו לגבי בני דורו של נח והמצרים כמרידה (״מוחה״) של ישראל כנגד הקדוש־ברוך־הוא[36]. לכן הוא רומז על כך באמרו ״וכו׳״.

י.
ישראל הבינו את דברי ה׳ למשה כפתח לתליית הדבר בו

בכל זאת יש צורך להרחיב את ההסבר: הן סוף סוף היה ציווי של ה׳ למשה לעלות להר, וכיצד רצו ישראל לא לאפשר לו לקיים את ציווי ה׳?

ההסבר לכך הוא: ישראל הבינו, שעצם העובדה שה׳ דבר רק אל משה, והציב תנאי למותו (לאחר קיום ״עלה אל הר״) מוכיחה, שלא רק שדבר זה יתאפשר רק ״על כרחן״[37] של ישראל, כבמלחמת מדין, אלא ״כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו״[38] (למנוע את ה״עלה״), ובמיוחד כאשר משה יהא אנוס – כמו בגזירת מעשה העגל.

יא.
פטירת משה נוגעת ל״עצם״ קיום ישראל

לעומקם של דברים ולפנימיותם יש לומר: אמנם כבר היה זה לאחר קביעת גזר־הדין על פטירת משה, אך כיון שזהו ענין של ציבור, יכולה תשובת הציבור לבטל את גזר הדין ״אף־על־גב שנחתם״[39].

זהו גם הטעם לכך שרש״י איננו ממשיך ואומר ״כל מי שיש בו כח למחות...״ מפני שלאמיתו של דבר יש לישראל כח למחות, כביכול, ולבטל את גזר־הדין [כפי שמוצאים זאת שלש פעמים, באמצעות תפילת משה בעצמו[40], וכשם שתפילת משה הועילה[41] לביטול מחצית הגזירה של ״ובאהרן התאנף ה׳״, כך יכלו תפילת הציבור ומעשיו לבטל את ״גם בי התאנף הוי׳״ ואת ״והוי׳ התאנף בי״ – כמו שמוצאים זאת לגבי התורה, שהקדוש־ברוך־הוא אומר נצחוני בני נצחוני״[42]].

אם כך, מדוע באמת לא ביטלו ישראל את הגזירה? על כך רומז הפסוק באמרו ״בעצם היום הזה״, ש״היום הזה״ – פטירת משה ביום זה – נוגעת ל״בעצם״ – לעצם קיום ישראל; אם היה משה מכניס את ישראל לארץ ישראל, ומעשי משה הם נצחיים[43], לא יכול היה להיות אחר כך הענין של ״גלינו מארצנו״[44], ואז לא היה ענשם של ישראל באופן של ״שפך הקדוש־ברוך־הוא חמתו על העצים ועל האבנים״[45], אלא על ישראל עצמם, חלילה. לפיכך היה מוכרח להתקיים הענין של ״עלה אל הר העברים...״.

יב.
ההוראה לכל יהודי

ההוראה הנלמדת מכך לעבודת ה׳ של כל אחד ואחד היא:

בנפשו של כל יהודי קיימת ״בחינת״ משה רבינו, כפי שמסביר אדמו״ר הזקן בהרחבה בתניא[46]. יכול אפוא היהודי לטעון: אם הקדוש־ברוך־הוא רוצה שאלמד תורה ואקיים מצוות, מדוע הוא קבע שבחינת משה שבנפשו תהיה בהעלם, עד כדי כך שניתן לחשוב שאין היא קיימת כלל ח״ו, ובגילוי חשים רק את הנפש הבהמית?

התשובה על כך היא, שזוהי טובה לישראל, כי דוקא כך מתהווה הענין של ״בעצם היום הזה״: רק כאשר מושקעת כאן עבודה – כאשר היהודי עמל כדי להסיר את ההסתרה הקיימת בו ובעולם בכלל – רק אז מתגלה ה״עצם״, עצמיותו של היהודי[47], ואז רואים שההעלם וההסתר היוו רק הכנה להתעלות הבאה לאחריהם, לגאולה על־ידי בחינת משה שבנפשו, ומגאולה פרטית לגאולה כללית, שהרי משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון[48].

(משיחת ש״פ האזינו תשכ״ז)

---

35) וגם ע״ד ההלכה יל״ע בזה, שה״ז השתדלות לבטל הגזירה (פקו״נ), רק גרם. ע״י שב ואל תעשה ועוד.

36) ואי״ז דומה למ״ש רש״י שאמרו ״אין אנו מניחין אותו״ – דקאי על משה, משא״כ ״כל מי שיש בו כח למחות״ – דקאי על הקב״ה.

37) פרש״י מטות לא, ה.

38) תשא לב, י. ובפרש״י.

39) ר״ה יח, א.

40) פרש״י קורח טז, ד.

41) פרש״י שמיני י, יב.

42) ב״מ נט, ב.

43) ראה סוטה ט, סע״א. אוה״ת ואתחנן ע׳ סה. צג. צפע״נ ר״פ תרומה. ועוד.

44) ראה מגלה עמוקות אופן קפה* (הובא בילקוט ראובני פ׳ ואתחנן). אלשיך, אוה״ח ועוד ר״פ ואתחנן. אוה״ת שבהערה הקודמת. שע״ת – לאדמוהאמ״צ – ח״ב חינוך בתחילתו. ועוד.

45) ראה איכ״ר פ״ד, יד. מדרש תהלים מזמור עט. פרש״י תהלים שם. קדושין לא, ב ד״ה איסתייעא.

46) ר״פ מב.

47) וראה לקו״ש [המתורגם] ח״ט (ע׳ 13 הערה 65. ע׳ 58) שדוקא מצד זה שהכניסה לא״י היתה ע״י יהושע נתגלה אמיתית ענין המס״נ כו׳, עיי״ש.

48) נסמן ונתבאר בלקו״ש חי״א ע׳ 8.

*) ביל״ר שם (וכן נעתק באוה״ת שם ע׳ צג): קפז. והוא טה״ד.

חג הסוכות - פסוקים

תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו[1].

בכסה, בחדש שיש בו חג הסוכות[2].

מבכס"ה של ראש השנה נעשה בסכ"ה בחג הסוכות. וכידוע[3], שממאה קולות השופר, שהם ס' תקיעות, כ' שברים, וכ' תרועות, נעשה סכ"ך הסוכה.

וכן דפנות הסוכה, הרי מן הדין די בשתי דפנות ודופן אחת טפח[4], ושתי פעמים דופ"ן עם טפ"ח — גימטריא שמאל"ו. הרי שדפנות הסוכה נמשכות משמאלו תחת לראשי[5] של ראש השנה.

ומצות שופר היא השמיעה, כנוסח הברכה לשמוע קול שופר — וסוכה פירושה שמיעה, כמו הסכת ושמע ישראל[6].

ובראש השנה הוא בנין המלכות, עמק המלך[7] — והוא הנקרא עמק סוכות[8].

שופר באתב"ש — הוא בפו"ג, גימטריא סוכ"ה.

וגם האתרוג נמשך מראש השנה, כי תוקעים בו בשופר, שפירושו שופרא ויופי, ואומרים בו בהדר גאון עוזך[9] — ומזה נעשה האתרוג, שהוא פרי עץ הדר.

(ליקוטים ואגרות עמ' מג, עמ' רא, עמ' שפד, הערות לזהר ב עמ' תכז)

מי ימלל גבורות ה', ישמיע כל תהלתו[10].

מי — היינו פנימיות בינה, שרש ומקור הדינים והגבורות, כמו שכתוב[11] אני בינה לי גבורה.

ימלל גבורות ה' — פנימיות בינה ממללת ומרככת את הגבורות. והוא על ידי התשובה בעשרת ימי תשובה, שמעלה את הגבורות לשרשן וממתיקן.

ישמיע כל תהלתו — תהלה היא חסד, והיינו המתקת הגבורות על ידי החסדים של חג הסוכות.

ובפרטיות,

ישמיע — הסוכה, שהיא מקיפים דחסד דבינה[12], ושמיעה היא בבינה[13]. וסוכה פירושה שמיעה, כמו הסכת ושמע ישראל[14].

כל — הלולב, שהוא יסוד, הנקרא כל, כי כל בשמים ובארץ[15], ומיניו, כי האות כ"ף רומזת לשתי ערבות, והאות למ"ד רומזת לשלשה הדסים.

תהלתו — האתרוג. תהלה היא במלכות[16], וכמו שמהללים את הכלה, מלכות, שהיא נאה וחסודה[17], כך הכל מהללים את האתרוג, מלכות, כי הוא פרי עץ הדר שיש בו גם טעם וגם ריח[18].

(הערות לזהר א עמ' רו)

כי גבר עלינו חסדו, ואמת ה' לעולם[19].

חסדו — הוא צל סכך הסוכה, וימינו תחבקני[20]. והוא עלינו, בבחינת מקיף.

אמת הוי' — הוא המשכה פנימית על ידי הלולב ומיניו, המושרשים בד' אותיות שם הוי'[21].

והוא על דרך מאמר רז"ל[22] בצל אל היית וידעת.

בצל אל היית — היינו סוכה, חסד, חסד אל כל היום[23]. וא"ל במילואו, אל"ף למ"ד, עולה הק"ף, והוא סכך הסוכה, בחינת מקיף[24].

וידעת — היינו המשכה פנימית, על ידי הלולב ומיניו.

(הערות לזהר א עמ' רי)

---

1) תהלים פא, ד.
2) ילקוט.
3) ראה פרי עץ חיים שער הסוכות בסופו (סכ"ך גימטריא מאה).
4) סוכה ו, ב.
5) שיר השירים ח, ג. וראה לקוטי תורה דרושים לסוכות פא, ב.
6) תבוא כז, ט.
7) לך לך יד, יז.
8) בראשית רבה פמ"ב, ה.
9) תפלת שמונה עשרה של ראש השנה.
10) תהלים קו, ב.
11) משלי ח, יד.
12) זח"ג רנה, ב.
13) זח"ג קלח, ב.
14) תבוא כז, ט.
15) דברי הימים א כט, יא.
16) מאורי אור מערכת תהלה. ועיין לקוטי תורה שיר השירים ב, ג.
17) כתובות טז, ב.
18) ויקרא רבה פ"ל, יב.
19) תהלים קיז, ב.
20) שיר השירים ח, ג.
21) זח"א רכ, א.
22) ברכות נה, א.
23) תהלים נב, ג.
24) ראה פרי עץ חיים שער הלולב פ"ב.

חוברת יד

הדיירת שלא הגיעה

משרבו[123] המפונים שהגיעו לכפרנו, נעשה קשה הרבה יותר להשיג דירות. הוכרז קיצוב קפדני על מידת המקום שאדם רשאי לתפוס. בחדרנו, על־פי חוק זה, יכולים היו לגור חמש נפשות, ואילו אנו היינו שניים בלבד.

מנהל המשרד האחראי על המגורים היה נוצרי גולה, מהנדס, שהתייחס בהדרת כבוד לבעלי. מהנדס זה היה אדם מלומד, שחיבר חיבורים משלו בתחום המתמטיקה, וכשנפגש עם בעלי מפעם לפעם היה משוחח עמו בנושא זה. בזכות יחס זה עשה המהנדס את עצמו כאינו רואה את חדרנו, ולא שלח אלינו דיירים. היתה זו טובה גדולה מאוד עבורנו.

באחד הימים הגיעה אל בעלת־הבית בתה עם שני ילדיה, ומיד החלה לשלוח מסמכים אל המחלקה לשירותים קהילתיים, במשרד שציינתי לעיל, כמובן אל אותו מנהל.

המנהל מצא עצמו בין הפטיש לסדן. מכיוון שגם הוא עצמו היה גולה, היה עליו להיות זהיר במלאכתו; ואילו אשה זו הצביעה על כך שיהודי גולה תופס חדר כה גדול לשתי נפשות בלבד, ואילו לה — פרולטרית[124] אמיתית עם שני ילדים, ובנוסף גם קומוניסטית — אין מקום להתגורר בו. היא דרשה איפוא שישכנו אותה מיד בחדרו של שניאורסון, הצמוד למקום מגורי אמה.

המנהל לא יכול היה למתוח עוד את החבל, והוא נתן לאשה אחרת — מורה במקצועה ואשה עדינת־נפש, שפנתה אליו אף היא כדי לקבל מקום מגורים ואף לה היה ילד — אישור להתגורר עמנו. לטובתנו, הוא החליט, עדיף שהיא תהיה זו שתיכנס לחדרנו.

המנהל הנפיק לה צו המורה להכניסה לחדרנו, והיא נכנסה אל בעלת־הבית (כך היה הסדר), הראתה לה את הצו, ואף הוסיפה ואמרה: ״שניאורסון אינו מעוניין בדיירת נוצרייה — אני אראה לו שאגור אצלו!״

לאחר־מכן היא נכנסה לחדרנו. המצב לא היה נעים כלל, אבל מה אפשר לעשות?

היה זה קרוב ליום־הכיפורים, ואני זוכרת את בעלי מדבר אלי כשדמעות בעיניו: איך אוכל להתפלל? כל זאת מלבד שאר הבעיות — שאלת הכשרות, המגורים בחדר אחד, השימוש בכירת־בישול אחת, הילד הקטן הבוכה תמיד.

התחלנו לחשוב על דרכים לחיות אתה בשלום. עד יום־הכיפורים היו עוד שבועיים, אבל בעלי הכין כבר לעצמו תוכניות מה לעשות ביום זה.

האשה השאירה בביתנו את הצו, ומבחינה חוקית נחשב הדבר שהיא תפסה כבר את החדר; אולם עבר שבוע ועוד שבוע, והיא לא הגיעה. כשהיתה בתה של בעלת־הבית נכנסת לחדרנו כשבפיה תביעות על המקום — הראינו לה את הצו המלמד שהמקום כבר תפוס.

אחרי יום־הכיפורים פגשה אותה מורה את בעלי, ושאלה אותו באידיש: ״רבי, כיצד עבר עליכם הצום? גם אני צמתי!״...

כששאל אותה בעלי מדוע לא הגיעה להתגורר בחדרנו, היא סיפרה לו את סיפורה: כדי להציל את חייה היא הכינה לעצמה בפולין ״פספורט״ נוצרי, ובמשך כל התקופה חיה כפולנייה. באמצעות ״פספורט״ זה היא הגיעה גם לציאילי.

״כשנכנסתי אליכם״ — אמרה — ״וראיתי אתכם, החלטתי מיד שלא אפריע את מנוחתכם. יכולים אתם

המשך בעמוד סד

123) הרבנית חוזרת בתיאור זכרונותי׳ מהשנים הקודמות (תש״ב־ג), בה חגגו את החגים ביחידות, בניגוד לשנת תש״ד שבה כבר התכנס מניין, כנ״ל.

124) בת מעמד הפועלים.

לב, כ – ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם

א. בילקוט האזינו אמרו חז"ל, כי דור תהפוכות המה, הכנסתי אתכם לארץ ישראל, אמרתי לא תהו גולין ממנו לעולם, כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד אמרתי ישראל גלו יגלו מעל אדמתו.

צריך ביאור למה ע"י שאמרו אין לנו חלק בדוד גלו.

דבמשנה פ"ק דגיטין (יא:) האומר תן גט זה לאשתי ושחרור זה לעבדי, עד שלא בא לידם יכול לחזור בשתיהן משום דחוב הוא לעבד ואשה לצאת מיד בעלה ורבו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חוזר בגט אשה ולא בעבד, שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין אלא בפניו ואם רצה שלא לזון עבדו רשאי ושלא לזון אשתו אינו רשאי והוה חוב לאשה לצאת מיד בעלה ויכול לחזור, אבל לעבד זכות ואינו יכול לחזור.

ופריך (שם יב.) ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואינו זנך, ומשני הכא במאי עסקינן דא"ל צאי מעשה ידיך במזונתיך, דכוותה גבי אשה דא"ל צאי מעשה ידיך במזונתך אמאי לא, אשה בדלא ספקא עבדא נמי בלא ספקי עבדא דנהום כרסי' לא שוי למרא למאי מבעי וכו' ואם מספקא באשה וא"ל צאי מעשה ידיך במזונתך רשאי, מספקת מאי למימרא מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל, פירש"י צנועה ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר אחרת אחר מלאכה להשתכר, כגון אשה שגלה לעיר מקלט, ושם אין אדם מכירה להביא לה מלאכה לביתה בעלה חייב לפרנסה קמ"ל דאם ספקי יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך.

ובפרק הערל (יבמות עז.) שדנו לפסול דוד שבא מרות המואבי' וסברו אפילו מואבית לא יבא בקהל ע"ד אשר לא קדמו בלחם ומים והתירוהו לבא לקהל שאין דרכו של אשה לקדם בלחם ומים משום כל כבודה בת מלך פנימה.

ולסברה זו אין בידו ית' כביכול להגלנו מארץ ישראל שלא לפרנסתינו שהשפע יורד לארץ ישראל וחוץ לארץ ניזון מתמצית, ותו בחוץ לארץ שאין לנו נחלה שדה וכרם אין בידינו להשיג פרנסתינו כי אם ע"י יגיעה וטירחא יתירא לשוטט במקומות אחרים שאנחנו בגדר אשה להקב"ה כביכול וכל כבודה בת מלך פנימה.

וזה ביאר המדרש הכנסתי אתכם לארץ ישראל אמרתי לא יגלו ממנו לעולם שאתם בגדר אשה, וכ"כ בת מלך פנימה, ואם יגלו יצטרכו לשוטט למקומות אחרים אחר פנסתם, אבל כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד וגליתם דעתכם דאין כל כבודה בת מלך פנימה ורציתם לפסלו, אמרתי גלו יגלו מעל אדמתו, שאוכל לומר צאו מעשה ידיכם במזונותיכם אף שתצטרכו לשוטט אחר המחי' וכלכלה לית דחש לכל כבודה בת מלך פנימה, הקב"ה דן מדה במדה לפי סברתו ודעתו.

אבי שלום

לב, טז – יקניאוהו בזרים בתועבות יכעיסוהו

ב. ויש לפרש מ"ש יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסוהו ע"ד שאמר הנביא (ירמי' ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' הישוב עלי' עוד וגו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי', וכבר פרשנו בפרשת התשובה כי באמת לא גירש הקב"ה את ישראל כדכתיב (ישעי' ג, א) אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי' אלא שדין סוטה נכלל ג"כ בלאו דמחזיר גרושתו, כמו שאמרו חז"ל ביבמות (יא:) אחרי אשר הטמאה לרבות סוטה שנבעלה, ומצינו ביחזקאל (יחזקאל כ, לג) שבאו אליו ואמרו שהם אסורים כבר לשוב אל ה', והי' התשובה אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם, ואמרו במדרש (ילקוט שמעוני ירמי' רס"ח) שהשיב הש"י שלא אמרתי אלא איש כי תשטה אשתו ואני אל ולא איש, ענינו כי א"א שזינתה עם איש אחר נאסרה על בעלה הראשון שהוא כמותה אבל אני אל ואין עוד אל בלעדי, אין זנות זה אוסר כמ"ש (יבמות נט:) אין זנות לבהמה מפני שאינה איש כמו איש הראשון, וז"ש יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסוהו דכתיב (לעיל ה, ט) לא תשתחוה להם וגו' כי אנכי ה' אלקיך אל קנא, הרי שקינא להם שלא יעבדו עבודה זרה ובפרשה זו כתיב לא יוכל בעלה הראשון וגו' כי תועבה היא, וזה טענתם כאילו הוא קינא להם ואסורים לחזור אליו כי תועבה היא וזהו בתועבות יכעיסוהו, וע"ז השיב להם יזבחו לשדים לא אלוה, וכיון שאני אל ואין אלהי בלעדי אינכם נאסרים עלי, גם מה שהם טוענים שקינא להם, אמר זה הבל כי הם חדשים מקרוב באו וכשקנאתי לאבותיכם עדיין לא באו לעולם ולא יתכן קנאה בדבר שלא בא לעולם.

פנים יפות

המשך מעמוד קלח

1 שלשה חלומות הם, שודאי מתקיימים: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** יש **שְׁלֹשָׁה**
2 **חֲלוֹמוֹת שֶׁמִּתְקַיְּימִין**, ואלו הם, **חֲלוֹם** שֶׁל **שַׁחֲרִית** – חלום שאדם
3 חולם במשמרה האחרונה של הלילה, סמוך לעלות השחר, **וַחֲלוֹם**
4 **שֶׁחָלַם לוֹ** [–עליו] **חֲבֵירוֹ, וַחֲלוֹם שֶׁנִּפְתַּר בְּתוֹךְ חֲלוֹם** – שהראו לו
5 גם את פתרונו בחלום. **וְיֵשׁ** מי **שאוֹמֵר, שאַף חֲלוֹם שֶׁנִּשְׁנָה** שתי
6 פעמים, ודאי שמתקיים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מא לב) בפתרון שפתר יוסף
7 לפרעה את חלומו, 'וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם וגו' אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם, כִּי
8 נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים, וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ'.
9 ההרהורים שהאדם מהרהר ביום, מראים לו מהם בחלום: **אָמַר רַבִּי**
10 **שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם** בחלומו,
11 **אֶלָּא מֵהַרְהוּרֵי לִבּוֹ** – ממה שהרהר ביום, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דניאל ב כט) בדברי
12 דניאל לנבוכדנצר אודות החלום שחלם, 'אַנְתְּ מַלְכָּא רַעְיוֹנָךְ עַל
13 **מִשְׁכְּבָךְ סְלִיקוּ'** – אתה המלך, ההרהורים שהרהרת ביום, עלו על
14 משכבך, ובאו לך בחלום. הרי שהחלומות שמראים לאדם, הם ממה
15 שהרהר ביום. מקור נוסף: **וְאִיבְּעִית אֵימָא מֵהָכָא** – ואם תרצה תאמר
16 שיש ללמוד ענין זה מכאן, שנאמר (שם ב ל) בהמשך דברי דניאל
17 לנבוכדנצר, 'וְרַעְיוֹנֵי לִבְּךָ תִּנְדַּע' – ההרהורים שהינך מהרהר בהם
18 ביום, הודיעוך אותם בחלום.
19 מביאה הגמרא ראיה לדברי רבי יונתן: **אָמַר רָבָא, תֵּדַע** שכן הוא,
20 שאין מראים לאדם אלא מהרהורי לבו, **דְּלֵא מַחֲווּ לֵיהּ לְאִינְשׁ** –
21 שהרי אין מראים לאדם בחלומו, **לֵא דִּקְלָא דְּדַהֲבָא** – דקל שעשוי
22 זהב, **וְלֵא פִּילָא דְּעָיֵיל** – פיל שהוא חיה גדולה שנכנס **בְּקוֹפָא**
23 **דְּמַחְטָא** – בנקב המחט, ובהכרח שלפי שלא הורגל לראות דברים
24 אלו, ולא הרהר בהם מעולם, אין מראים לו אותם בחלומו.

◆ יום ראשון ז׳ תשרי ◆

לב (א) **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:**

א אַצִּיתוּ שְׁמַיָּא וַאֲמַלֵּל וְתִשְׁמַע אַרְעָא אִמְרֵי פֻמִּי:

רש״י◄ **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** • שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן ״וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ״. וְלָמָּה הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ? אָמַר מֹשֶׁה: ׳אֲנִי בָּשָׂר וָדָם, לְמָחָר אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָא וּמַכְחִישָׁם׳? לְפִיכָךְ הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ, עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם. וְעוֹד, שֶׁאִם יִזְכּוּ, יָבוֹאוּ הָעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם: הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם, וְאִם יִתְחַיְּבוּ תִּהְיֶה בָּהֶם יַד הָעֵדִים תְּחִלָּה: (לעיל יא) ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ״, וְאַחַר כָּךְ: ״וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה״, עַל יְדֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י״ט עמוד 336 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ב׳ כִּתֵּי עֵדִים – שָׁמַיִם וְאָרֶץ

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם . . וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם – שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר, שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (לב, א. ובפירוש רש"י).

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מֵאַחַר וְ"עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר", צְרִיכָה הָעֵדוּת לִהְיוֹת כְּאַחַת וּבְאוֹתוֹ הָאֹפֶן, וְאֵיךְ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָכְלוּ לִהְיוֹת עֵדִים, בְּשָׁעָה שֶׁלַּשָּׁמַיִם אָמַר בִּלְשׁוֹן הַאֲזִינוּ, וְלָאָרֶץ בִּלְשׁוֹן וְתִשְׁמַע?

[בְּסִפְרֵי תֵּרֵץ שֶׁמִּטַּעַם זֶה אָמַר יְשַׁעְיָה "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" דְּבָזֶה הִשְׁוָם: דְּגַם בַּשָּׁמַיִם יֵשׁ לְשׁוֹן שְׁמִיעָה וְגַם בָּאָרֶץ לְשׁוֹן הַאֲזָנָה].

וְהִנֵּה קַשְׁיָא זוֹ תֵּרֵץ רַשִׁ"י בְּהַעֲתִּיקוֹ מִן הַפְּסוּק אֶת הַתֵּבוֹת "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" וּמְפָרֵשׁ "וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר" – דְּמַשְׁמַע שֶׁהַשָּׁמַיִם לְבַדָּם יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה. דְּבַשָּׁמַיִם עַצְמָם יֶשְׁנוֹ רִבּוּי (כמו שמצינו בפירוש רש"י ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים, ועוד) וְהֵם יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה לְבַדָּם. וּמִלְּבַד זֹאת גַּם "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ", וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י "וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" וְגַם הָאָרֶץ הַכְּלוּלָה מֵהַרְבֵּה אֲרָצוֹת, יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה. וְאִם־כֵּן יֶשְׁנָם אָכֵן שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים, כַּת אַחַת בִּלְשׁוֹן "הַאֲזָנָה" וְכַת אַחֶרֶת בִּלְשׁוֹן "שְׁמִיעָה". **רמב"ן**

(ב) **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב:**

ב יְבַסַּם כְּמִטְרָא אוּלְפָנִי יִתְקַבַּל כְּטַלָּא מֵימְרִי כִּרְוִיחֵי מִטְרָא דְּנָשְׁבִין עַל דִּתְאָה וּכְרַסְיֵסֵי מַלְקוֹשָׁא דִּי עַל עִשְׂבָּא:

רש״י◄ **יַעֲרֹף כַּמָּטָר** • זוֹ הִיא הָעֵדוּת שֶׁתָּעִידוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בִּפְנֵיכֶם, תּוֹרָה שֶׁנָּתַתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּמָּטָר הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לָעוֹלָם (ספרי), כַּאֲשֶׁר יַעַרְפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמָטָר. **יַעֲרֹף** • לְשׁוֹן יַטִּיף, וְכֵן (תהלים סח) ״יִרְעֲפוּן דֶּשֶׁן״, (לקמן לג) ״יַעַרְפוּ טָל״. **תִּזַּל כַּטַּל** • (ספרי) שֶׁהַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לַבְּרִיּוֹת (סְפָרִים אֲחֵרִים: יֵשׁ עֲצָבִים בּוֹ), כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְּרָכִים וּמִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ מָלֵא יַיִן. **כִּשְׂעִירִם** • לְשׁוֹן רוּחַ סְעָרָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳כִּרוּחֵי מִטְרָא׳, מַה הָרוּחוֹת הַלָּלוּ מַחֲזִיקִין אֶת הָעֲשָׂבִים וּמְגַדְּלִין אוֹתָם, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה מְגַדְּלִין אֶת לוֹמְדֵיהֶן. **וְכִרְבִיבִים** • טִפֵּי מָטָר. וְנִרְאָה לִי עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה כַּחֵץ נִקְרָא רָבִיב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (בראשית כא) ״רוֹבֶה קַשֶּׁת״. **דֶּשֶׁא** • ארברי״ץ (גראזגווייכס), עֲטִיפַת הָאָרֶץ מְכֻסָּה בְּיֶרֶק. **עֵשֶׂב** • קֶלַח אֶחָד קָרוּי עֵשֶׂב, וְכָל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ קָרוּי עֵשֶׂב. **רמב"ן**

(ג) **כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:**

ג אֲרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֶנָא מְצַלֵּי הָבוּ רְבוּתָא קָדָם אֱלָהָנָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט צָדְקוּ דִּבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם כִּי הַכְּתוּבִים יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם קַיָּמִים וְעוֹמְדִים. וְכֵן, שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה׳ (מיכה ו ב), וְגַם אֶבֶן יְהוֹשֻׁעַ, כִּי שָׁם כְּתִיב (יהושע כד כז) כִּי הִיא שָׁמְעָה: וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, הֵם הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים בְּבְרֵאשִׁית, כִּי הֵם יָבוֹאוּ בַּבְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, עַל כֵּן אָמַר שֶׁיַּאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְיִשְׁמְעוּ הַתְּנָאִים וְאֵיךְ יֵעָשֶׂה בָהֶם:

(ב) וְאָמַר יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי. כִּי מַה שֶּׁלָּקַח מִן הַשָּׁמַיִם וְאִמְרָתוֹ עַל הָאָרֶץ יַעֲרֹף עַל יִשְׂרָאֵל וְתִזַּל עֲלֵיהֶם כַּטַּל. **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא, בַּשָּׁמַיִם, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ, בָּאָרֶץ,** וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר:

וְכֵן אֶבֶן יְהוֹשֻׁעַ, רָמַז עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת כִּי מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו (בראשית מט כד), וְכֵן אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה מֵאֵת ה׳ הָיְתָה זֹאת וגו׳ (תהלים קיח כב כג), וְעַל כֵּן אָמַר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד כז) הָאֶבֶן הַזֹּאת תִּהְיֶה בָּנוּ לְעֵדָה, וְכֵן כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם וגו׳ (זכריה ג ט), וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

רש״י◄ **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא •** הֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כַּאֲשֶׁר׳, כְּמוֹ (ויקרא כג): ״כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ״, כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכֹּר שֵׁם ה׳, אַתֶּם הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּבָרְכוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין: ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ״, אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (תענית טז).◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ״ב חלק א עמוד 106 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

עֲנִיַּת בָּרוּךְ שֵׁם – בַּמִּקְדָּשׁ

כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

כְּשֶׁאֶקְרָא וְאַזְכִּיר שֵׁם ה׳ . . מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (לב, ג. ובפירוש רש״י).

הִנֵּה בְּסִפְרֵי שֶׁנִּינוּ: מִנַּיִן שֶׁעוֹנִין אָמֵן אַחַר הַמְּבָרֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ. וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעְמוֹ שֶׁל רַשִׁ״י - הַמְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא - דְּפֵרֵשׁ שֶׁהָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ קָאֵי עַל אֲמִירַת בָּרוּךְ שֵׁם אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא כְּפֵרוּשׁ הַסִּפְרֵי דְּקָאֵי עַל כָּל בְּרָכָה, הַמַּתְאִים לִכְאוֹרָה יוֹתֵר בְּפַשְׁטוּת הַכְּתוּבִים, שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶם אוֹדוֹת בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת בַּמִּקְדָּשׁ?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין - לְפֵרוּשׁוֹ - הַשַּׁיָּכוּת דְּפָסוּק זֶה הַמְדַבֵּר אוֹדוֹת בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, לְדִבְרֵי מֹשֶׁה בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: דִּלְכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הִזְכִּיר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל ״שֵׁם ה׳״ רִבּוּי פְּעָמִים בְּמֶשֶׁךְ הָאַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמַדּוּעַ חִכָּה עַד יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן - בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ, לוֹמַר לָהֶם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת ״הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ״? וּמִזֶּה לָמֵד שֶׁכָּאן מְדַבֵּר עַל הַזְכָּרַת ה׳ בְּאֹפֶן מְיֻחָד שֶׁלֹּא הָיְתָה לִפְנֵי זֶה, הַזְכָּרַת ה׳ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, דְּעַל זֶה עוֹנִים בָּרוּךְ שֵׁם.

וְלָכֵן אָמַר זֹאת לָהֶם בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן קֹדֶם הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כִּי קִיּוּם צִוּוּי זֶה שַׁיָּךְ רַק לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. (מה־שאין־כן במשכן הרי כתב רש״י ״שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה״ דוקא ולא במשכן וכו׳.)

(ד) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא:

ד תַּקִּיפָא דְשָׁלְמִין עוֹבָדוֹהִי אֲרֵי כָּל אֹרְחָתֵהּ דִּינָא אֱלָהָא מְהֵימְנָא דְּמִן קֳדָמוֹהִי עַוְלָה לָא נָפֵק דְּמִן קֳדָם זַכַּי וְקַשִׁיט הוּא:

רש״י◄ **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ •** אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָזָק, כְּשֶׁמֵּבִיא פֵּרְעָנוּת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשֶׁטֶף הוּא מֵבִיא כִּי אִם בְּדִין, כִּי תָּמִים פָּעֳלוֹ. **אֵל אֱמוּנָה •** לְשַׁלֵּם לַצַּדִּיקִים צִדְקָתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּאַחֵר אֶת תַּגְמוּלָם, סוֹפוֹ לְאַמֵּן אֶת דְּבָרָיו. **וְאֵין עָוֶל •** אַף לָרְשָׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכַר צִדְקָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. **צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא •** הַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ, וְכָךְ רָאוּי וְיָשָׁר לָהֶם. צַדִּיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, וְיָשָׁר הוּא וְרָאוּי לְהַצְדִּיקוֹ. **רמב״ן**

(ה) שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֹּשׁ וּפְתַלְתֹּל:

ה חֲבִילוּ לְהוֹן לָא לֵהּ בְּנָיָא דִּי פְלָחוּ לְטַעֲוָתָא דָּרָא דְאַשְׁנִיוּ עוֹבָדוֹהִי וְאִשְׁתַּנִּיוּ:

רש״י◄ **שִׁחֵת לוֹ וְגוֹ׳ •** כְּתַרְגּוּמוֹ: חֲבִילוּ לְהוֹן וְלָא לֵיהּ. **בָּנָיו מוּמָם •** בָּנָיו הָיוּ, וְהַשְּׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּ הִיא מוּמָם. **בָּנָיו מוּמָם •** מוּמָם שֶׁל בָּנָיו הָיָה וְלֹא מוּמוֹ. **דּוֹר עִקֹּשׁ •** עָקוּם וּמְעֻקָּל, כְּמוֹ: (מיכה ג) ״וְאֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ״, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: ׳חֵלְדָּה שֶׁשִּׁנְּיָהּ עֲקוּמוֹת וַעֲקוּשׁוֹת׳. **וּפְתַלְתֹּל •** אנטורטיליי״ש (פערדרעהט, פערוויקקעלט), כַּפְּתִיל הַזֶּה שֶׁגּוֹדְלִין אוֹתוֹ וּמַקִּיפִין אוֹתוֹ סְבִיבוֹת הַגִּדִּיל. **פְּתַלְתֹּל •** מִן הַתֵּבוֹת הַכְּפוּלוֹת, כְּמוֹ: יְרַקְרַק, אֲדַמְדָּם, סְחַרְחַר, סְגַלְגַּל. **רמב״ן**

(ו) הַלְיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ:

ו הָא קֳדָם יְיָ אַתּוּן גָּמְלִין דָּא עַמָּא דְקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא וְלָא חַכִּימוּ הֲלָא הוּא אֲבוּךְ וְאַתְּ דִּי לֵהּ הוּא עָבְדָךְ וְאַתְקְנָךְ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ. רֶמֶז לְמִדַּת הַדִּין.

וְאָמַר ״תָּמִים פָּעֳלוֹ״, כִּי הַפּוֹעֵל הַבָּא מִמֶּנּוּ תָּמִים וְשָׁלֵם לֹא יִמּוֹט וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה לְעוֹלָם. **כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט הָרַחֲמִים הֵם,** וְלֹא תָבוֹא בַּפֹּעֵל חֶסְרוֹן אַךְ בַּמִּשְׁפָּט, כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֵל אֱמוּנָה, וְאֵין עָוֶל בַּצּוּר, וְהַמִּשְׁפָּט צַדִּיק וְהַצּוּר יָשָׁר:

(ה) שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם. הַמּוּם יִקָּרֵא הַשְּׁחָתָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב כה) כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם, וְכֵן וְזֹבֵחַ מָשְׁחַת לַה׳ (מלאכי א יד), יֹאמַר כִּי מוּמָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שִׁחֵת לְצוּר עֲמוֹ וְנַחֲלָתוֹ. וּקְרָאָם ״לֹא בָנָיו״, כַּאֲשֶׁר יִקְרָאֵם בָּנָיו בְּעֵת בְּצֹעַת רָצוֹן. וְאָמַר כִּי הֵם דּוֹר עִקֹּשׁ וּפְתַלְתֹּל, כִּי הָעִקֻּשׁוּת הֵכֶף הַיָּשָׁר, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג ט) וְאֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשוּ, וְהַפְּתַלְתֹּל הֵכֶף הַצַּדִּיק, וְאַחֲרֵי שֶׁהוּא צַדִּיק וְיָשָׁר וְהָעָם בְּהֵכֶף מִזֶּה, אֵינָם בָּנָיו אֲבָל הֵם מַשְׁחִיתִים לוֹ:

וְשֶׁעוּר הַכָּתוּב, שִׁחֵת לוֹ מוּמָם אֶת לֹא בָּנָיו דּוֹר עִקֹּשׁ וּפְתַלְתֹּל. וְהִנֵּה הַטַּעַם, שֶׁלֹּא בָּא חֶסְרוֹן מַעֲלָתָם מִפֹּעַל הַצּוּר כִּי הוּא תָּמִים וְלֹא יָבוֹא בּוֹ חֶסְרוֹן לְעוֹלָם, אֲבָל מוּמָם הוּא הַמַּשְׁחִית אוֹתָם לִפְנֵי אֲבִיהֶם.

וְטַעַם ״לֹא בָנָיו״, כְּמוֹ וְאָמַרְתִּי לְלֹא עַמִּי עַמִּי אַתָּה (הושע ב כה), וְכֵן הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל (פסוק כא), בְּמִי שֶׁאֵינֶנּוּ אֵל, וַיִּשְׁבְּעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים (ירמיה ה ז). אוֹ יֹאמַר, שִׁחֵת לוֹ מוּמָם שֶׁאֵינָם בָּנָיו, כִּי הֵם דּוֹר עִקֹּשׁ וּפְתַלְתֹּל, הֵכֶף מִמֶּנּוּ:

רש״י◄ **הַלְּהּ׳ תִּגְמְלוּ־זֹאת** • לְשׁוֹן תִּימַהּ, וְכִי לְפָנָיו אַתֶּם מַעֲצִיבִין, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִיפָּרַע מִכֶּם, וְשֶׁהֵטִיב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת?. **עַם נָבָל** • שֶׁשָּׁכְחוּ אֶת הָעֲשׂוּי לָהֶם. **וְלֹא חָכָם** • לְהָבִין אֶת הַנּוֹלָדוֹת, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב וּלְהָרַע. **הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ** • שֶׁקִּנָּאֲךָ, שֶׁקִּנַּנְךָ בְּקַן הַסְּלָעִים וּבְאֶרֶץ חֲזָקָה, שֶׁתִּקָּנְךָ בְּכָל מִינֵי תַּקָּנָה. **הוּא עָשְׂךָ** • אֵמָּה בָּאֵמּוֹת. **וַיְכוֹנְנֶךָ** • אַחֲרֵי כֵן בְּכָל מִינֵי בָּסִיס וָכַן, מִכֶּם כֹּהֲנִים, מִכֶּם נְבִיאִים וּמִכֶּם מְלָכִים, כְּרָךְ שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש״א א עמ׳ 65)

הַלְּהּ׳ תִּגְמְלוּ זֹאת (לב, ו) הָאוֹת הֵ״א שֶׁל תֵּבַת הַלְּהּ׳, שֶׁהִיא תֵּבָה שֶׁל אוֹת אַחַת, מוֹרָה עַל אַחְדוּת. וְאוֹת זוֹ מוֹפִיעָה בְּהֶקֵּשֵׁר שְׁלִילִי דַּוְקָא (עַם נָבָל וְלֹא חָכָם), כִּי הַכַּוָּנָה הִיא לִפְעֹל אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁל הִתְחַלְּקוּת דַּוְקָא. וְכִידּוּעַ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹנִים (לֹא כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּים לָעֶלְיוֹנִים) יִהְיוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. **רמב״ן**

◆ יום שני ח׳ תשרי ◆

(ז) **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ:**

ז אִדְּכַר יוֹמִין דְּמִן עָלְמָא אִסְתַּכַּל בִּשְׁנֵי דַּר וְדָר שְׁאַל אֲבוּךְ וִיחַוִּי לָךְ סָבָיךְ וְיֵימְרוּן לָךְ:

רש״י◄ **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם** • מֶה עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו. **בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר** • דּוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם מֵי אוֹקְיָנוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשְּׁטָפָם. דָּבָר אַחֵר: לֹא נְתַתָּם לְבַבְכֶם עַל שֶׁעָבַר. **בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר** • לְהַכִּיר לְהַבָּא, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא. **שְׁאַל אָבִיךָ** • אֵלּוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלִיָּהוּ: (מלכים ב) ״אֲבִי אֲבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל״. **זְקֵנֶיךָ** • (קידושין לב) אֵלּוּ הַחֲכָמִים. **וְיֹאמְרוּ־לָךְ** • הָרִאשׁוֹנוֹת. **רמב״ן**

(ח) **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ח בְּאַחֲסָנָא עִלָּאָה עַמְמַיָּא בְּפָרְשׁוּתֵהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא קַיִּים תְּחוּמֵי עַמְמַיָּא לְמִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם** • כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַכְעִיסָיו אֶת חֵלֶק נַחֲלָתָם, הֵצִיפָם וּשְׁטָפָם. **בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם** • כְּשֶׁהֵפִיץ דּוֹר הַפַּלָּגָה הָיָה בְּיָדוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא ״יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים״, קִיְּמָם וְלֹא אִבְּדָם. **לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • בִּשְׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲתִידִין לָצֵאת מִבְּנֵי שֵׁם, וּלְמִסְפַּר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם, הִצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים שִׁבְעִים לָשׁוֹן.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) **עַם נָבָל וְלֹא חָכָם.** שֶׁשָּׁכְחוּ הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא חָכָם, לְהָבִין אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב וּלְהָרַע, לָשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם עַמָּא דְּקָבִילוּ אוֹרַיְתָא, עֲשָׂאוֹ מִן נָבֵל תִּבֵּל (שמות יח יח), שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ מִלְּאָה תִּלְאֶה. יֹאמַר, עַם שֶׁנִּלְאוּ בַּעֲשִׂיַּת הַתּוֹרָה, וְלֹא יִתְחַכְּמוּ שֶׁהִיא לְטוֹב לָהֶם כָּל הַיָּמִים. וְכֵן אָמַר בְּגוֹי נָבָל (פסוק כא) בְּעַמָּא טַפְשָׁא, שֶׁנִּלְאוּ לִהְיוֹת חֲכָמִים אוֹ בַּעֲלֵי דָּת. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר, נָבָל בְּמַעֲשֶׂה, וְלֹא חָכָם בַּלֵּב:

וּלְפִי דַּעְתִּי, הָעוֹשֶׂה טוֹבַת חִנָּם יִקָּרֵא נָדִיב, וּמְשֻׁלָּם רָעָה לְמִי שֶׁהֵטִיב עִמּוֹ יִקָּרֵא נָבָל, וְהוּא שֶׁאָמַר (ישעיה לב ה) לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב, כִּי הוּא הָפְכּוֹ. וּלְכָךְ אָמְרוּ עַל נָבָל הַכַּרְמְלִי (ש״א כה כה) כְּשְׁמוֹ כֵּן הוּא נָבָל שְׁמוֹ וּנְבָלָה עִמּוֹ, כִּי דָּוִד עָשָׂה עִמּוֹ טוֹבָה גְּדוֹלָה וְשָׁמַר אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְהוּא לֹא רָצָה לְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּל וַיַּעַט בְּמַלְאָכָיו וַיַּבְזֵהוּ. וְזֶהוּ טַעַם הַכָּתוּב בַּחֲבֵרָיו שֶׁל אִיּוֹב (איוב מב ח) לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבָלָה, כִּי הָיוּ הֵם מְלַמְּדִים זְכוּת עַל מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא שֶׁהוּא בְּמִשְׁפָּט וְאִם יָרֵע לָהֶם תִּרְאֶה נְבָלָה:

וְיִתָּכֵן שֶׁיִּקָּרֵא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא נוֹפֵל מִבְּנֵי אָדָם, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר כְּאֵלָּה נֹבֶלֶת עָלֶהָ (ישעיה א ל), כְּמוֹ נוֹפֶלֶת עָלֶיהָ. וְיִקְרְאוּ הַמֵּתָה ״נְבֵלָה״ שֶׁנָּפְלָה לָאָרֶץ וּמֵתָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שופטים יד ח) לִרְאוֹת אֵת מַפֶּלֶת הָאַרְיֵה: **אִם** כֵּן יֹאמַר הַכָּתוּב, הַזֹּאת תִּגְמְלוּ אֶת הַשֵּׁם עַל הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּכֶם, **עַם נָבָל** שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה, **וְלֹא חָכָם** לָדַעַת כִּי לְנַפְשָׁם גָּמְלוּ הָרָעָה הַזֹּאת לֹא לָאֵל, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לה ו ז) אִם חָטָאתָ מַה תִּפְעָל בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לּוֹ, אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ אוֹ מַה מִּיָּדְךָ יִקָּח. הֲלֹא הָאֵל הוּא אָבִיךָ כִּי הוֹלִידְךָ וְגִדֶּלְךָ, וְהוּא קָנֶךָ שֶׁשָּׁמְךָ קִנְיָן, כִּי הוֹצִיאֲךָ מֵאַיִן וְהָיִיתָ יֵשׁ, וְכָל יֵשׁ יֵשׁ לוֹ קִנְיָן, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ (משלי ח כב), וְכֵן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (בראשית יד יט) כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּיו, וְהוּא צוּר עָשְׂךָ וַיְכוֹנְנֶךָ, כִּלְשׁוֹן וַיְכוֹנְנוּ בְּרֶחֶם אֶחָד (איוב לא טו):

(ז־ט) **שְׁאַל אָבִיךָ.** רָמַז לִמְבִינִים, וְכֵן זְקֵנֶיךָ. וְהַטַּעַם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לעיל ד יט) אֲשֶׁר חָלַק ה׳ אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם וגו׳, כִּי לְכָל חֵלֶק בְּמַטָּה חֵלֶק לְמַעְלָה.

וְטַעַם לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי צוּרַת יַעֲקֹב חֲקוּקָה בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד, וְהוּא סוֹד גָּדוֹל, וְהָעֵד כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ. וְזֹאת מַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן לְכָל גּוֹי, עַל כֵּן אָמַר הַ־לְּהּ׳ תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם, שֶׁנָּפַל מִמַּעֲלָתוֹ בְּאִוַּלְתּוֹ. וְזֶה טַעַם **אָבִיךָ קָנֶךָ,** כִּי קָנָהוּ לִכְבוֹדוֹ וַיְלַמְּדֵהוּ כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הָאָב עִם הַבֵּן, לָשׁוֹן רַבִּי אַבְרָהָם, וְדִבְרֵי פִּי חָכָם חֵן:

וְאִם כֵּן יִהְיֶה פֵּרוּשׁ **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם,** שֶׁיִּתְּנוּ לֵב לִזְכֹּר שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הַטּוֹבָה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשט״ו – תורת מנחם התוועדויות יג עמ׳ 83)

יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקֶּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹת עַמִּים הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבָרֵר אֶת אַרְצוֹת הָעַמִּים, הַיְנוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? - עַל יְדֵי זֶה שֶׁ״אֶחָד מִכֻּם גּוֹלֶה לְבַרְבָּרְיָא . . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁגָּלִיתֶם כֻּלְּכֶם״. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל ״צְדָקָה עֲשָׂה הַקָּבָּ״ה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״: אֵין צֹרֶךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִגִּיעוּ לְכָל מָקוֹם בָּעוֹלָם, אֶלָּא דַּי בִּיהוּדִי אֶחָד („אֶחָד מִכֻּם״). וְלִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּפִנָּה שׁוֹמֵמָה, מִתְעַבֶּרֶת בּוֹ נִשְׁמַת צַדִּיק, וַאֲפִילוּ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵר אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא.

(ט) כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃

ט אֲרֵי חֻלָּקָא דַיְיָ עַמֵּהּ יַעֲקֹב עֲדַב אַחֲסַנְתֵּהּ׃

רש״י◄ **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ** • לָמָּה כָּל זֹאת? לְפִי שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ כָּבוּשׁ בֵּינֵיהֶם וְעָתִיד לָצֵאת. וּמִי הוּא חֶלְקוֹ? עַמּוֹ, וּמִי הוּא עַמּוֹ?. **יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ** • וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בָּאָבוֹת, הַמְשֻׁלָּשׁ בְּשָׁלֹשׁ זְכִיּוֹת: זְכוּת אֲבִי אָבִיו, וּזְכוּת אָבִיו, וּזְכוּתוֹ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, כַּחֶבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עָשׂוּי בְּג׳ גְּדִילִים. וְהוּא וּבָנָיו הָיוּ לוֹ לְנַחֲלָה, וְלֹא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, וְלֹא עֵשָׂו בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק.

(י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃

י סַפִּיק צָרְכֵּיהוֹן בְּאַרְעָא מַדְבְּרָא וּבֵית צַחֲנָא אֲתַר דִּי לֵית מַיָא אַשְׁרְנוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכִנְתֵּהּ אַלֵּפְנוּן פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא נְטָרְנוּן כְּבָבַת עֵינֵיהוֹן׃

רש״י◄ **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר** • אוֹתָם מָצָא לוֹ נֶאֱמָנִים בְּאֶרֶץ מִדְבָּר, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֵלּוֹ, מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לג) ״וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״. **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן** • אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה, מְקוֹם יְלֵלַת תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אַף שָׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֱמוּנָה, וְלֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה: ׳הֵיאָךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּרוֹת, מְקוֹם צִיָּה וּשְׁמָמוֹן׳? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ב) ״לֶכְתִּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר״. **יְסֹבְבֶנְהוּ** • שָׁם סִבְּבָם וְהִקִּיפָם בַּעֲנָנִים וְסִבְּבָם בִּדְגָלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְסִבְּבָם בְּתַחְתִּית הָהָר, שֶׁכָּפָהוּ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית. **יְבוֹנְנֵהוּ** • שָׁם, בְּתוֹרָה וּבִינָה. **יִצְּרֶנְהוּ** • מִנָּחָשׁ, שָׂרָף, וְעַקְרָב וּמִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. **כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ** • הוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן שֶׁהַמָּאוֹר יוֹצֵא הֵימֶנּוּ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ״יִמְצָאֵהוּ״, ׳יַסְפִּיקֵהוּ כָּל צָרְכּוֹ בַּמִּדְבָּר׳, כְּמוֹ: (במדבר יא) ״וּמָצָא לָהֶם״, (יהושע יז) ״לֹא יִמָּצֵא לָנוּ הָהָר״. ׳אַשְׁרְנוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכִנְתֵּהּ׳, אֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע וְאַרְבָּעָה דְּגָלִים לְד׳ רוּחוֹת. **רמב״ן**

(יא) כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃

יא כְּנִשְׁרָא דִּמְחִיש לְקִנֵּהּ עַל בְּנוֹהִי מִתְחוֹפֵף פָּרִיס גַּדְפּוֹהִי מְקַבֵּלְהוֹן מְנַטֶּלְהוֹן עַל תְּקוֹף אֶבָרוֹהִי׃

רש״י◄ **כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ** • נְהָגָם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְקִנּוֹ פִּתְאֹם, עַד שֶׁהוּא מְקַשְׁקֵשׁ וּמְטָרֵף עַל בָּנָיו בִּכְנָפָיו בֵּין אִילָן לְאִילָן, בֵּין שׁוֹכָה לַחֲבֵרְתָּהּ, כְּדֵי שֶׁיֵּעוֹרוּ בָּנָיו וִיהֵא כֹּחַ לְקַבְּלוֹ. **יָעִיר קִנּוֹ** • יְעוֹרֵר בָּנָיו. **עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף** • אֵינוֹ מַכְבִּיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא מְחֹפֵף, נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (איוב לז) שַׁדַּי לֹא מְצָאנוּהוּ שַׁגִּיא כֹּחַ, כְּשֶׁבָּא לִיתֵּן תּוֹרָה, לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מֵרוּחַ אַחַת אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (להלן לג) ״ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן, וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ״, (חבקוק ג) ״אֱלֹהַּ מִתֵּימָן יָבֹא״, זוֹ רוּחַ רְבִיעִית. **יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ** • כְּשֶׁבָּא לִיטְּלָן מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינוֹ נוֹטְלָן בְּרַגְלָיו כִּשְׁאָר עוֹפוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁאָר עוֹפוֹת יְרֵאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ לָעוּף וּפוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם, לְפִיכָךְ נוֹשְׂאָן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֲבָל הַנֶּשֶׁר אֵינוֹ יָרֵא אֶלָּא מִן הַחֵץ, לְפִיכָךְ נוֹשְׂאָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: ׳מוּטָב שֶׁיִּכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא יִכָּנֵס בְּבָנַי׳, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (שמות יט) ״וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״, כְּשֶׁנְּסָעוּ מִצָּרִים אַחֲרֵיהֶם וְהִשִּׂיגוּם (חונים) עַל הַיָּם, הָיוּ זוֹרְקִים בָּהֶם חִצִּים וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת, מִיָּד: (שמות יד) ״וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וְגוֹ׳, וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ׳״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁעָשָׂה לָהֶם בְּעֵת הִיצִירָה, כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם וגו׳. בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר, שֶׁיְּבִינוּ לְדַעַת מַה שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם בַּדּוֹרוֹת מֵעֵת שֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר יִסַּפֵּר יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וגו׳:

(י) **וְרַשִׁ״י** כָּתַב יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֵלּוֹ מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו, וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן, אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה מְקוֹם יְלֵלַת תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אַף שָׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֱמוּנָה וְלֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה הָאֵיךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּר. וְזֶה אֵינֶנּוּ מִטַּעַם הַפְּרָשָׁה, כִּי הַכָּתוּב מוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַזְכִּיר הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּהֶם וְהֵם גָּמְלוּ לָהֶם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:

(יב) יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

יב יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי עֲתִיד לְאַשְׁרָיוּתְהוֹן בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וְלָא יִתְקַיֵּם קָדָמוֹהִי פָּלְחַן טַעֲוָן:

רש״י◄ **ה׳ בָּדָד •** ה׳ — בָּדָד לָבֶטַח נְהָגָם בַּמִּדְבָּר. **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר •** לֹא הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד מִכָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַרְאוֹת כֹּחוֹ וּלְהַלֵּחֵם עִמָּהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ עַל הֶעָתִיד, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס. וַאֲנִי אוֹמֵר דִּבְרֵי תּוֹכָחָה הֵם לְהָעִיד הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וּתְהֵא הַשִּׁירָה לָהֶם לְעֵד, שֶׁסּוֹפָן לִבְגֹּד וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְיַשֵּׁב הַדָּבָר לְכָאן וּלְכָאן, וְכָל הָעִנְיָן מוּסָב עַל ״זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם, בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר״, כֵּן עָשָׂה לָהֶם, וְכֵן עָתִיד לַעֲשׂוֹת, כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לִזְכּוֹר. **רמב״ן**

◆ יום שלישי ט׳ תשרי ◆

(יג) יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדֶי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר:

יג אַשְׁרִנּוּן עַל תְּקִפֵּי אַרְעָא וְאוֹכָלְנוּן בְּזַת סָנְאֵיהוֹן וִיהַב לְהוֹן בְּזַת שַׁלִּיטֵי קְרִוִין וְנִכְסֵי יָתְבֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין:

רש״י◄ **יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ •** כָּל הַמִּקְרָא כְּתַרְגּוּמוֹ. **יַרְכִּבֵהוּ וְגוֹ׳ •** עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדֶי •** אֵלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקְּלִים לָנוּב וּלְהִתְבַּשֵּׁל מִכָּל פֵּרוֹת הָאֲרָצוֹת. **וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע •** מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִבְנוֹ בְּסִיכְנֵי: ״הָבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הֶחָבִית״. הָלַךְ וּמָצָא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ: ״זוֹ שֶׁל דְּבַשׁ הִיא״, אָמַר לוֹ: ״הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ״ (ספרי). **וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר •** אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוּשׁ חֶלֶב. **בָּמֳתֵי אָרֶץ •** לְשׁוֹן גֹּבַהּ. **שָׂדֶי •** לְשׁוֹן שָׂדֶה. **חַלְמִישׁ צוּר •** תָּקְפּוֹ וְחָזְקוֹ שֶׁל סֶלַע. כְּשֶׁאֵינוֹ דָּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו נָקוּד ״חַלָּמִישׁ״, וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד ״חַלְמִישׁ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כז עמ׳ קטז)

יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ (לב, יג) **עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת** (רש״י) זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי יְדִיעָה . . מִשּׁוּבוֹ שֶׁל מַר לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הֲרֵי . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשּׁוּבוֹ . . בְּוַדַּאי יֵשׁ בָּזֶה עֲלִיָּה בְּכָל הַמּוּבָנִים, הֵן בְּגַשְׁמִי וְהֵן בְּרוּחִי, שֶׁזֶּה בָּזֶה תָּלוּי. וּבִכְּרָט בְּנוֹגֵעַ לַיְּהוּדִים, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְגוֹי קָדוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. וּבְיֶתֶר שְׂאֵת עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, אֲשֶׁר תַּכְלִית כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר וְהָרוּחָנִיּוּת עַל הַגַּשְׁמִיּוּת.

(יד) חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר:

יד יְהַב לְהוֹן בְּזַת מַלְכֵיהוֹן וְשַׁלִּיטֵיהוֹן עִם עֹתַר רַבְרְבֵיהוֹן וְתַקִּפֵיהוֹן עַמָּא דְּאַרְעָהוֹן וְאַחְסַנְתְּהוֹן עִם בְּזַת חֵילֵיהוֹן וּמַשְׁרְיָתְהוֹן וְדַם גִּבְּרֵיהוֹן אִיתְּשַׁד כְּמַיָּא:

רש״י◄ **חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן •** זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) ״עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן״. **עִם־חֵלֶב כָּרִים •** זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ו) ״וְאוֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן״. **חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה •** זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ו) ״מֵלֶב חִטִּים״. **וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר •** בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים (עמוס ו) ״הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יָיִן״. **חֶמְאַת בָּקָר •** הוּא שׁוּמָן הַנִּקְלָט מֵעַל גַּבֵּי הֶחָלָב. **וַחֲלֵב צֹאן •** חָלָב שֶׁל צֹאן, וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד ״חֲלֵב״ בַּחֲטַף פַּתָּח, כְּמוֹ (שמות כג) ״בַּחֲלֵב אִמּוֹ״. **כָּרִים •** כְּבָשִׂים. **וְאֵילִים •** כְּמַשְׁמָעוֹ. **בְּנֵי־בָשָׁן •** שְׁמֵנִים הָיוּ. **כִּלְיוֹת חִטָּה •** חִטִּים שְׁמֵנִים כַּחֲלֵב כְּלָיוֹת, וַגַּסִּין כְּכוּלְיָא. **וְדַם־עֵנָב •** הָיָה שׁוֹתֶה עֵנָב וְטוֹעֵם יַיִן חָשׁוּב. **חָמֶר •** יַיִן בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. **חָמֶר •** אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר, אֶלָּא לְשׁוֹן מְשֻׁבָּח בַּטַּעַם, ווינו״ש בְּלַעַ״ז (וויינ״כט). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחַר תַּרְגּוּם שֶׁל אונְקְלוֹס: ״אַשְׁרִינּוּן עַל תְּקִפֵּי אַרְעָא וְגוֹ׳״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְטַעַם כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ. רֶמֶז לְנִיצּוּר, יֹאמַר שֶׁיִּנָּצוֹר הַשֵּׁם אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יִצֹּר הוּא עַצְמוֹ אֶת עֵינוֹ, אוֹ תֶּחְסַר מִלַּת אִישׁ, יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁ אִישׁוֹן עֵינוֹ, כִּי מִן הַסְּתָם בְּאִישׁ יְדַבֵּר, וְכֵן רַבִּים:

(יב) ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ. הַשֵּׁם יִשְׁכֹּן בְּיִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד, וְאֵין עִמּוֹ, כְּנוּי לַשֵּׁם אוֹ לְיִשְׂרָאֵל. וְהָעִנְיָן, כִּי אֵין לְיִשְׂרָאֵל שַׂר וּמוֹשֵׁל מִכָּל בְּנֵי אֱלֹהִים שֶׁיַּנְחֻנּוּ אוֹ יַעֲזֹר בְּהַנְחוֹתוֹ בִּלְתִּי הַשֵּׁם לְבַדּוֹ, כִּי הוּא חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר, וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה (ויקרא יח כה).

וּבְסִפְרֵי (האזינו יב), ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁיְּשַׁבְּחֶם יְחִידִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא נֶהֱנֵיתֶם מִן הָאֻמּוֹת כְּלוּם, כָּךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיבְכֶם יְחִידִים לָעָתִיד לָבוֹא וְאֵין אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת נֶהֱנֶה מִכֶּם כְּלוּם.

וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר, שֶׁלֹּא תִּהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִשָּׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לָבוֹא וְלִשְׁלֹט בָּכֶם, כְּעִנְיַן

(טו) **וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ:**

טו וְרַעֲתַר יִשְׂרָאֵל וּבְעַט אַצְלַח תְּקוֹף קְנָא נִכְסִין וּשְׁבַק פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדֵהּ וְאַרְגֵּז קֳדָם תַּקִּיפָא דְּפָרְקֵהּ:

רש״י◂ **עָבִיתָ** • לְשׁוֹן עָבִי. **כָּשִׂיתָ** • כְּמוֹ ״כִּסִּיתָ״, לְשׁוֹן: (איוב טז) ״כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ״, כְּאָדָם שֶׁשָּׁמֵן מִבִּפְנִים וּכְסָלָיו נִכְפָּלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) ״וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כָסֶל״. **כָּשִׂיתָ** • יֵשׁ לָשׁוֹן קַל בִּלְשׁוֹן ׳כִּסּוּי׳, כְּמוֹ: (משלי יב) ״וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם״, וְאִם כָּתַב ׳כִּשִּׂיתָ׳ דָּגוּשׁ, הָיָה נִשְׁמַע כִּסִּיתָ אֶת אֲחֵרִים, כְּמוֹ: (איוב טו) ״כִּי כִסָּה פָנָיו״. **וַיְנַבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ** • גִּנָּהוּ וּבִזָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) ״אַחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וְגוֹ׳״, אֵין נִבּוּל גָּדוֹל מִזֶּה. **רמב״ן**

(טז) **יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ:**

טז אַקְנִיאוּ קֳדָמוֹהִי בְּפָלְחָן טַעֲוָן בְּתוֹעֲבָתָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי:

רש״י◂ **יַקְנִאֻהוּ** • הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. **בְּתוֹעֵבֹת** • בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכַּב זָכוּר וּכְשָׁפִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״תּוֹעֵבָה״. **רמב״ן**

(יז) **יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלוֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:**

יז דַּבְּחוּ לְשֵׁדִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹף דַּחֲלָן דְּלָא יְדָעֻנּוּן חַדְתָּא דִּי מִקְּרִיב אִתְעֲבִידָא לָא אִתְעַסָּקוּ בְּהוֹן אֲבָהָתְכוֹן:

רש״י◂ **לֹא אֱלוֹהַּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹף׳, אִלּוּ הָיָה בָּהֶם צְרוֹף לֹא הָיְתָה קִנְאָה כְּפוּלָה כְּמוֹ עַכְשָׁו. **חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ** • (ספרי) אֲפִלּוּ הָאוּמּוֹת לֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם, נָכְרִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: ׳זֶה צֶלֶם יְהוּדִי׳. **לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם** • לֹא יָרְאוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שַׂעֲרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דֶּרֶךְ שַׂעֲרוֹת הָאָדָם לַעֲמֹד מִחֲמַת יִרְאָה, כָּךְ נִדְרָשׁ בַּסִּפְרֵי. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד ״שְׂעָרוּם״, לְשׁוֹן (ישעיה יג) ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם״, שְׂעִירִים הֵם שֵׁדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם שְׂעִירִים הַלָּלוּ. **רמב״ן**

(יח) **צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:**

יח דַּחֲלָא תַּקִּיפָא דִּבְרָאָךְ אִתְנְשֵׁיתָא שְׁבַקְתָּא פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדָךְ:

רש״י◂ **תֶּשִׁי** • תִּשְׁכַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּשֶׁבָּא לְהֵיטִיב לָכֶם, אַתֶּם מַכְעִיסִין לְפָנָיו וּמַתִּישִׁים כֹּחוֹ מִלְּהֵיטִיב לָכֶם. **אֵל מְחֹלְלֶךָ** • מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם, לְשׁוֹן (תהלים כט) ״יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת״, (שם מח) ״חִיל כַּיּוֹלֵדָה״.

◆ יום רביעי י׳ תשרי ◆

(יט) **וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו: רמב״ן**

יט וּגְלֵי קֳדָם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵהּ מִדְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי בְּנִין וּבְנָן:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שֹׁר יָוָן בָּא (דניאל י כ), וְשֹׁר מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי (שם פסוק יג), אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת וגו׳ (שם פסוק כא):

(טו) וַיְנַבֵּל צוּר יִשוּעָתוֹ. גִּנּוּהוּ וּבִזּוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח טז) אַחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה, אֵין נִבּוּל גָּדוֹל מִזֶּה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְרַבִּי אַבְרָהָם אוֹמֵר, **וַיְנַבֵּל** שֶׁגָּרַם לְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם שֶׁלֹּא יוּכַל לְהוֹשִׁיעוֹ. וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי אֵינוֹ מִטַּעַם הַמָּקוֹם, שֶׁעֲדַיִן יְסַפֵּר אֶת חַטָּאֵיהֶם וְלֹא יַזְכִּיר עֹנֶשׁ וּנְקָמָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בָהֶם עַד יֹאמֵר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לְמַעְלָה (פסוק ו), כִּי הַנְּבָלָה תִּשְׁלוּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה. יֹאמַר שֶׁנְּטַשׁ אֱלוֹהַּ שֶׁבְּרָאוֹ בַּעֲבוּר זָרִים, וַיְנַבֵּל בְּפִיו וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ צוּר שֶׁהָיָה מוֹשִׁיעוֹ לֵאמֹר שֶׁאֵין בַּעֲבוֹדָתוֹ רַק גְּמוּל רַע, בְּעָבְדָם הַזָּרִים יִשְׁבְּעוּ לֶחֶם וּבְעָבְדָם אֶת הַצּוּר יִהְיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל הָעַמִּים, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ סְכָלֵינוּ (מלאכי ג יד טו) שָׁוְא עָבַד אֱלֹהִים וּמַה בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרָנִית מִפְּנֵי הַשֵּׁם צְבָאוֹת, וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים וגו׳, וְכַאֲשֶׁר תֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים הָאֲרוּרוֹת (ירמיה מד יח) וּמִן אָז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וגו׳ חָסַרְנוּ כֹל. וְכֵן תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ (שם יד כא), שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה לְעַמּוֹ וַעֲבָדָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ:

(טז) בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ. הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ בְּתוֹעֵבוֹת וּמַעֲשִׂים מְכוֹעָרִים, כְּגוֹן מִשְׁכַּב זָכָר וּכְשָׁפִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תּוֹעֵבָה, לָשׁוֹן רַשִׁ״י, וְכֵן אִיתָא בְּסִפְרֵי (האזינו שיח). אֲבָל אֵין בַּשִּׂירָה תּוֹכַחַת אֶלָּא עַל עֲבוֹדָה זָרָה בִּלְבָד. וְטַעַם **בְּזָרִים** נִמְשָׁךְ אֶל אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ. יַקְנִאֻהוּ בֵּאלֹהִים זָרִים, כִּלְשׁוֹן אֱלֹהִים אֲחֵרִים.

וְטַעַם בְּתוֹעֵבוֹת, הַשֵּׁדִים, לִשְׂרֹף אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁכָּל זֶה מְתֹעָב לְפָנָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יב לא) כִּי כָל תּוֹעֲבַת ה׳ אֲשֶׁר שָׂנָא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם, וּכְתִיב (ירמיה לב לה) אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִים (וְלֹא דִּבַּרְתִּי) וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת:

(יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלוֹהַּ. פֵּרַשְׁתִּיו (ויקרא יז ז):

(יט) מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו. הִזְכִּיר הַכָּתוּב

(כ) וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דּוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָנִים לֹא־אֵמֶן בָּם:

כ וַאֲמַר אֶסְלֵק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן גֶּלִי קֳדָמַי מָא יְהֵי בְּסוֹפֵיהוֹן אֲרֵי דָּרָא דְּאַשְׁנִיוּ אִנּוּן בְּנַיָּא דְּלֵית בְּהוֹן הֵימָנוּ:

רש״י◄ **מָה אַחֲרִיתָם** • מַה תַּעֲלֶה בָּהֶם בְּסוֹפָם. **כִּי דּוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה** • מְהַפְּכִין רְצוֹנוֹ לְכַעַס. **לֹא־אֵמֶן בָּם** • אֵין גִּדּוּלֵי נְכָרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דֶּרֶךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. **אֵמֶן** • לְשׁוֹן (אסתר ב) ״וַיְהִי אוֹמֵן״, נודריטור״ה בְּלַעַ״ז (ערציהען). דָּבָר אַחֵר: ״אֵמֶן״, לְשׁוֹן אֱמוּנָה כְּתַרְגּוּמוֹ, אָמְרוּ בְּסִינַי ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע״, וּלְשָׁעָה קַלָּה בִּטְּלוּ הַבְטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל. **רמב״ן**

(כא) הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם:

כא אִנּוּן אַקְנִיאוּ קֳדָמַי בְּלָא דַּחְלָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמַי בְּפָלְחַן טַעֲוָן וַאֲנָא אַקְנִנּוּן בְּלָא עַם בְּעַמָּא טַפְשָׁא אַרְגִּזְנוּן:

רש״י◄ **קִנְאוּנִי** • הִבְעִירוּ חֲמָתִי. **בְּלֹא־אֵל** • בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלֹהַּ. **בְּלֹא־עָם** • בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כג) ״הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה״, וּבְעֵשָׂו הוּא אוֹמֵר: (עובדיה א) ״בָּזוּי אַתָּה מְאֹד״. **בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם** • אֵלּוּ הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יד) ״אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים״. **רמב״ן**

(כב) כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וְיִבְלָהּ וַתְּלַהֶט מוֹסְדֵי הָרִים:

כב אֲרֵי קִדּוּם תַּקִּיף כְּאֶשָׁא נְפַק מִקֳּדָמַי בְּרִגְזִי וְשֵׁצֵי עַד שְׁאוֹל עֲרַאית וְאָסֵף אַרְעָא וַעֲלַלְתַּהּ וְשֵׁצִית עַד סְיָפֵי טוּרַיָּא:

רש״י◄ **קָדְחָה** • בָּעֲרָה. **וַתִּיקַד** • בָּכֶם עַד הַיְסוֹד. **וַתֹּאכַל אֶרֶץ וְיִבְלָהּ** • אַרְצְכֶם וִיבוּלָהּ. **וַתְּלַהֶט** • יְרוּשָׁלַיִם הַמְיֻסֶּדֶת עַל הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קכה) ״יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ״.

(כג) אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם:

כג אָסֵף עֲלֵיהוֹן בִּישִׁין מַכְתָּשַׁי אֶשֵׁצִי בְּהוֹן:

רש״י◄ **אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת** • אֲחַבֵּר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) ״סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה״, (לעיל כט) ״סְפוֹת הָרָוָה״, (ירמיה ז) ״עוֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם״. דָּבָר אַחֵר ״אַסְפֵּה״, אֲכַלֶּה, כְּמוֹ (בראשית יט) ״פֶּן תִּסָּפֶה״. **חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם** • כָּל חִצַּי אַשְׁלִים בָּהֶם, וּקְלָלָה זוֹ לְפִי הַפֶּרְעָנוּת לִבְרָכָה הִיא: חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַבָּנוֹת בְּכָאן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג, כַּאֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה (פסוק ה) לֹא בָּנָיו, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם יַזְכִּיר הַבָּנִים, וְהַבָּנוֹת הֵן בִּכְלָל. אֲבָל זֶה מֵרְמִזּוֹתָיו כִּי יִהְיֶה בְּדוֹר הַחֲרָבָן רֶשַׁע הַנָּשִׁים וּפִשְׁעֵיהֶן גָּדוֹל מְאֹד לְהַכְעִיסוֹ, כִּי הָיוּ נִצְמָדוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּיוֹתֵר וְהֵן שֶׁמְּפַתּוֹת אֶת הָאֲנָשִׁים לַעֲבָדָהּ, כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי יִרְמְיָהוּ (מד טו) וַיַּעֲנוּ כָל הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים כִּי מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְכָל הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת קָהָל גָּדוֹל, וְהֵן שֶׁהֵעִיזוּ פְּנֵיהֶם בַּנְּבִיא לֵאמֹר לוֹ (שם פסוק יז) עָשׂה נַעֲשֶׂה אֶת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יָצָא מִפִּינוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם:

וְכָתוּב עוֹד שָׁם (פסוק ח) מְפֹרָשׁ לְהַכְעִיסַנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים, וְכָתוּב עוֹד שָׁם (פסוק ט) הַשְׁכַחְתֶּם אֶת רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת רָעוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֵת רָעוֹת נָשָׁיו וְאֵת רָעוֹתֵיכֶם וְאֵת רָעוֹת נְשֵׁיכֶם. וּבִיחֶזְקֵאל (ח יג יד) נֶאֱמַר, עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר הֵמָּה עוֹשִׂים, וַיָּבֵא אֹתִי אֶל פֶּתַח שַׁעַר בֵּית ה׳ וגו׳ וְהִנֵּה שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת מְבַכּוֹת אֶת הַתַּמּוּז:

(כ) וַיֹּאמֶר. ה׳ אֶל לִבּוֹ, אוֹ אֶל הַמַּלְאָכִים, **אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם** כְּדֶרֶךְ לְשׁוֹן בְּנֵי הָאָדָם, וְכֵן אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם (ישעיה א טו). **וְהַטַּעַם** כִּי כַּאֲשֶׁר יְבַקְּשׁוּנִי לֹא יִמְצָאוּנִי. **אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם,** יֵשׁ אוֹמְרִים אֲנִי אַסְתִּיר אֶת פָּנַי מֵהֶם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי רוֹאֶה מַה יַּעֲשׂוּ בָּאַחֲרוֹנָה. **וְהַנָּכוֹן** שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ עַד שֶׁאֶרְאֶה מַה יַּעֲשׂוּ בְּצַר לָהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם. **וְאֵין טַעַם ״וַיֹּאמֶר״** רַק הַמַּחֲשָׁבָה וְהָרָצוֹן לְפָנָיו לַעֲשׂוֹת כֵּן, כְּדֶרֶךְ ״וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים״ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (בראשית א ג). **וְטַעַם ״פָּנַי״** עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, פֵּרַשְׁתִּיו (שמות ג ב, שם כ ג):

וְהִנֵּה ״אַסְתִּירָה פָנַי״ שֶׁאֲסַלֵּק שְׁכִינָתִי. **וְטַעַם** אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם. כְּטַעַם אֶרְדָּה נָא וְאֶרְאֶה (בראשית יח כא), וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו. **כִּי דּוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה.** וְלֹא יַעַמְדוּ בְּפָנַי. **בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם.** כִּי אֵין לָהֶם אוּמָן וּמְגַדֵּל, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וְהִנֵּה עַד הֵנָּה בְּשִׁירָה זוֹ, מֹשֶׁה יָשִׁיר בָּהּ וְהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עַצְמוֹ, וּמִן הַכָּתוּב הַזֶּה וָאֵילָךְ שֶׁהִזְכִּיר **וַיַּרְא** ה׳ **וַיִּנְאָץ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי,** כֻּלָּם דִּבְרֵי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד **הֵם קִנְאוּנִי, כִּעֲסוּנִי,** וְכָל הַשִּׁירָה כֵּן:

(כא) הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל. בְּדָבָר שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאִם כֵּן יִרְמֹז לַשֵּׁדִים הַנִּזְכָּרִים. **וְהַנָּכוֹן,** שֶׁיֹּאמַר **הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל** אֱמֶת, כִּי אֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי ה׳ וּמוֹשִׁיעַ אֵין בִּלְתּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דהי״ב טו ג) וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת:

כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם, הַשֵּׁדִים. **וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא עָם.** הַכַּשְׂדִּים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ישעיה כג יג) הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה, שֶׁפְּרוּשוֹ הָעָם שֶׁלֹּא הָיָה נֶחְשָׁב לְגוֹי, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גִּדֵּל אוֹתָם לְרִדּוּת בָּהֶם אֶת עוֹלָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ירמיה נא כ) מַפֵּץ אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה:

בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם, עֵשָׂו שֶׁהוּא נָבָל, וְלֹא זָכַר בְּרִית אַחִים. וְיִרְמֹז לִשְׁנֵי הַגָּלוּיוֹת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ערב ראש השנה תשמ״ז – התוועדויות תשמ״ז ד עמ׳ 430)

חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם (לב, כג) **חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים** (רש״י) **חִצַּי** (לְמוּטָב) - הֵינוּ אַהֲבָה וְיִרְאָה. **וְהֵם אֵינָם כָּלִים** - בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ (בְּתִמְיהָה)? וְכַמְּבאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפְּסוּק אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְפַּלֵּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדִי בְּאֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי בְּעֵת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, שֶׁזֶּה חֶסֶד מֵה׳ שֶׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, הֶעְדֵּר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא. וְאַדְרַבָּה, אַהֲבַת ה׳ וְיִרְאַת ה׳ מוֹסִיפוֹת חַיּוּת בַּנְּשָׁמָה בְּגוּף.

(כד) מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר׃

כד נְפִיחֵי כָפָן וַאֲכוּלֵי עוּף וּכְתִישֵׁי רוּחִין בִּישָׁן וְשֵׁן חֵיוַת בָּרָא אֶגְרֵי בְּהוֹן עִם חֲמַת תַּנִּינַיָּא דְּזָחֲלִין בְּעַפְרָא׃

רש״י◄ **מְזֵי רָעָב** • אונְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳נְפִיחֵי כָפָן׳, וְאֵין לִי עֵד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מִטּוּלוֹשׁ״א שָׁמַעְתִּי: שְׁעִירֵי רָעָב, אָדָם כָּחוּשׁ מְגַדֵּל שֵׂעָר עַל בְּשָׂרוֹ. **מְזֵי** • לְשׁוֹן אֲרַמִּי: שֵׂעָר, מְזָיָא, דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמְזָיָא. **וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף** • הַשֵּׁדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה) ״וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף״, וְהֵם שֵׁדִים. **וְקֶטֶב מְרִירִי** • וּכְרִיתוּת שֵׁד שֶׁשְּׁמוֹ מְרִירִי. קֶטֶב — כְּרִיתָה, כְּמוֹ (הושע יג) ״אֱהִי קָטְבְּךָ שְׁאוֹל״. **וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת** • (ספרי) מַעֲשֶׂה הָיָה וְהָיוּ הָרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. **חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר** • אֶרֶס נְחָשִׁים הַמִּתְהַלְּכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הֶעָפָר, כַּמַּיִם הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ. זְחִילָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמַּיִם עַל הֶעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דָּבָר הַמְשַׁפְשֵׁף עַל הֶעָפָר וְהוֹלֵךְ.

(כה) מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה׃

כה מִבָּרָא תְּתַכֵּל חַרְבָּא וּמִתְּנָיָא חַרְצַת מוֹתָא אַף עוּלֵּמֵיהוֹן אַף עוּלֵּמְתְּהוֹן יָנְקֵיהוֹן עִם אֱנַשׁ סָבֵיהוֹן׃

רש״י◄ **מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב** • מִחוּץ לָעִיר תְּשַׁכְּלֵם חֶרֶב גְּיָסוֹת. **וּמֵחֲדָרִים אֵימָה** • כְּשֶׁבּוֹרֵחַ וְנִמְלָט מִן הַחֶרֶב, חַדְרֵי לִבּוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מֵחֲמַת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: ״וּמֵחֲדָרִים אֵימָה״, שֶׁבַּבַּיִת תִּהְיֶה אֵימַת דֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ט) ״כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ״, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: ״מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב״, עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יא) ״וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת״. **וּמֵחֲדָרִים אֵימָה** • עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחַדְרֵי חֲדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) ״אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ״.

(כו) אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם׃

כו אֲמָרִית אֶחוּל רָגְזִי עֲלֵיהוֹן וַאֲשֵׁצְנוּן אֲבַטַּל מִבְּנֵי אֱנָשָׁא דּוּכְרָנֵיהוֹן׃

רש״י◄ **אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם** • אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אַפְאֶה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ ״אַפְאֵיהֶם״, אֲשִׁיתֵם פֵּאָה, לְהַשְׁלִיכָם מֵעָלַי הֶפְקֵר, וְדֵגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט) ״וַתִּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים וּתְחַלְּקֵם לְפֵאָה״, לְהֶפְקֵר, וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ״יֶחוּל רָגְזִי עֲלֵיהוֹן״, וְלֹא יִתָּכֵן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ״אַאַפְאֵיהֶם״, א׳ אַחַת לְשִׁמּוּשׁ, וְאַחַת לִיסוֹד, כְּמוֹ: (ישעיה מה) ״אֲאַזֶּרְךָ״, (איוב טז) ״אֲאַמִּצְכֶם בְּמוֹ פִי״, וְהָא׳ הַתִּיכוֹנָה אֵינָהּ רְאוּיָה בּוֹ כְּלָל. וְאונְקְלוֹס תִּרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה בַּסִּפְרֵי, הַחוֹלֶקֶת תֵּבָה זוֹ לִשְׁלֹשָׁה תֵּבוֹת: אָמַרְתִּי אַף אֵי הֵם, אָמַרְתִּי בְּאַפִּי: ׳אֶתְּנֵם כְּאִלּוּ אֵינָם, שֶׁיֹּאמְרוּ רוֹאֵיהֶם עֲלֵיהֶם: אַיֵּה הֵם׳?. **רמב״ן**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כו) אַפְאֵיהֶם. אָמְרוּ הַמְּדַקְדְּקִים אֲפַזְּרֵם בְּכָל פֵּאָה. וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם ״אָמַרְתִּי״ שֶׁהָיָה הָרָצוֹן לְפָנָיו בְּמִדַּת הַדִּין שֶׁיִּהְיוּ כָּכָה לְעוֹלָם מְפֻזָּרִים בְּכָל פֵּאָה, וְשֶׁיִּהְיֶה זִכְרָם מֵאֱנוֹשׁ נִשְׁבַּת לָעַד, לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר:

וְעַל דַּעְתִּי הִיא מִלָּה מְרֻכֶּבֶת כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ בְּסִפְרֵי (האזינו כו) אַף אֵי הֵם, אֲבָל טַעֲמָהּ שֶׁאֲשִׁיתֵם בִּמְקוֹם וּבְעִנְיָן שֶׁיֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם גַּם אֵי הֵם, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לָהֶם שֵׁם וּשְׁאָר בַּגּוֹיִם וְלֹא יִוָּדַע מְקוֹמָם אַיֵּה:

וְהִנֵּה יִרְמֹז לְגָלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁגָּלוּ לְנַהַר גוֹזָן (מ״ב יז ו), הוּא שֶׁהַחֲכָמִים קוֹרִין סַבַּטְיוֹן, כִּי נִקְרָא גוֹזָן מִלְּשׁוֹן וַיָּגֶז שַׁלְוִים (במדבר יא לא), אַתָּה גוֹזִי (תהלים עא ו), כִּי הָעוֹמְדִים אַחֲרָיו מוּסָרִים מִבְּנֵי אָדָם, וְקוֹרִין אוֹתוֹ סַבַּטְיוֹן, מִפְּנֵי שְׁבִיתָתוֹ בְּשַׁבָּת. כִּי יוֹם הַשַּׁבָּת בַּלְּשׁוֹן הַהוּא סַבָּט כַּאֲשֶׁר הוּא בְּעַרְבִּי, וְנָהוּג בִּלְשׁוֹנָם לְהוֹסִיף בְּתָאֲרִים ״יוֹן״, אַזוּבְיוֹן, חוֹרְיוֹן, מוֹלְיוֹן, וְכֵן הַרְבֵּה:

אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם. גָּלוּתֵנוּ בֵּין הָעַמִּים אֲנַחְנוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, שֶׁאֵין לָנוּ זֵכֶר בָּעַמִּים וְלֹא נֵחָשֵׁב לְעָם וְאֻמָּה כְּלָל. וְהִנֵּה יֹאמַר הַכָּתוּב, כִּי הָיָה בְּמִדַּת הַדִּין לִהְיוֹתֵנוּ כֵּן בַּגָּלוּת לְעוֹלָם, לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב. וְיוֹרֶה זֶה, כִּי בִּגְלוּתֵנוּ עַתָּה תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת, וְאֵין לָנוּ הַצָּלָה מִיַּד הָעַמִּים רַק בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל יִתְבָּרַךְ, כְּעִנְיַן שֶׁאָמַר בִּיחֶזְקֵאל (כ מא מד) וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצֹתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם, וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳ בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְכֵן נֶאֱמַר עוֹד (שם פסוק ט) וְאַעֲשֵׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וגו׳. וּלְכָךְ הִזְכִּיר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ (במדבר יד טו) וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר וגו׳, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הוֹדָה

(כז) לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ
רָמָה וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת:

(כח) כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

כז אִלּוּלְפוּן רָגְזָא דְסָנְאָה כְּנִישׁ דִּילְמָא יִתְרַבְּרַב בְּעֵל דְּבָבָא דִּילְמָא יֵימְרוּן יְדָנָא תְּקִיפַת לָנָא וְלָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוַת כָּל דָּא:

כח אֲרֵי עַם מְאַבְּדֵי עֵצָה אִנּוּן וְלֵית בְּהוֹן סוּכְלְתָּנוּ:

פירש״י (כז–כח) ◄ **לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר** • אם לא שֶׁכַּעַס הָאוֹיֵב כָּנוּס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לָהֶם וַיַּשְׁחִיתֵם, יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בּוֹ, וּבֵאלֹהָיו, וְלֹא יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״פֶּן יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ״, יְנַכְּרוּ הַדָּבָר לִתְלוֹת גְּבוּרָתָם בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאֵין הַגְּדֻלָּה שֶׁלּוֹ. **פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְגוֹ׳, כִּי** • אוֹתוֹ גּוֹי. **אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה** • שֶׁאִלּוּ הָיוּ חֲכָמִים יַשְׂכִּילוּ זֹאת: ״אֵיכָה יִרְדֹּף וְגוֹ׳״. **רמב״ן**

״בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ״השמים כסאי״ עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳״, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע״.

התוועדויות חלק א תשמ״ה עמוד 351

הפטרה לשחרית יום כפור ישעיה פרק נז

נז יד וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ פַּנּוּ־דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: טו כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ
שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: טז כִּי לֹא
לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: יז בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וְאַכֵּהוּ
הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבֵב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: יח דְּרָכָיו רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו:
יט בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם | שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו: כ וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ כִּי
הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט: כא אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים: **נח** א קְרָא בְגָרוֹן
אַל־תַּחְשֹׂךְ כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: ב וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת
דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים
יֶחְפָּצוּן: ג לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־חֵפֶץ וְכָל־עַצְּבֵיכֶם

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לוֹ בָּזֶה (שם פסוק כ) וַיֹּאמֶר ה׳ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ:

וְהַטַּעַם בַּטַּעֲנָה הַזֹּאת, אֵינֶנּוּ כְּרוּצָה לְהַרְאוֹת כֹּחוֹ בֵּין שׂוֹנְאָיו, כִּי כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתוֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ. אֲבָל הַשֵּׁם בָּרָא אֶת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים שֶׁיַּכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ וְיוֹדֶה לִשְׁמוֹ, וְשָׁם הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב, וְכַאֲשֶׁר חָטְאוּ בִּרְצוֹנָם וְכָפְרוּ בּוֹ כֻּלָּם לֹא נִשְׁאָר רַק הָעָם הַזֶּה לִשְׁמוֹ, וּפִרְסֵם בָּהֶם בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים כִּי הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים וְנוֹדַע בָּזֶה לְכָל הָעַמִּים. וְהִנֵּה אִם יָשׁוּב וְיֹאבַד זִכְרָם, יִשְׁכְּחוּ הָעַמִּים אֶת אוֹתוֹתָיו וְאֶת מַעֲשָׂיו וְלֹא יְסַפֵּר עוֹד בָּהֶם, וְאִם אָדָם יַזְכִּיר כֵּן, יַחְשְׁבוּ כִּי הָיָה כֹּחַ מִכֹּחוֹת הַמַּזָּלוֹת וְהַכּוֹכָבִים וְחָלַף וְעָבַר. וְהִנֵּה תִּהְיֶה כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה בָּאָדָם בְּטֵלָה לְגַמְרֵי, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בָּהֶם יוֹדֵעַ אֶת בּוֹרְאוֹ רַק מַכְעִיס לְפָנָיו, וְעַל כֵּן רָאוּי מִדִּין הָרָצוֹן שֶׁהָיָה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁיִּהְיֶה רָצוֹן מִלְּפָנָיו לְהָקִים לוֹ לְעַם כָּל הַיָּמִים, כִּי הֵם הַקְּרוֹבִים אֵלָיו וְהַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ מִכָּל הָעַמִּים: וְזֶה טַעַם כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם (פסוק לו), שֶׁיִּזְכֹּר ה׳ בְּרַחֲמִים כִּי הֵם עַמּוֹ מֵאֵז, וְיִזְכֹּר כִּי הֵם עֲבָדָיו שֶׁעָמְדוּ לוֹ בְּגָלוּתָם כַּעֲבָדִים לְסִבֹּל הַצָּרוֹת וְהַשִּׁעְבּוּד, וּכְעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג ח) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ. וּכְבָר רָמַזְתִּי בִּבְרִיאַת הָאָדָם סוֹד נִשְׂגָּב וְנֶעֱלָם צָרִיךְ מִמֶּנּוּ שֶׁנִּהְיֶה לוֹ לְעַם וְהוּא יִהְיֶה לָנוּ לֵאלֹהִים, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג ז) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו וגו׳:

(כח) כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה. וְכָל הַפָּרָשָׁה, עַל הָאוֹיֵב הַנִּזְכָּר, כְּדִבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה (ספרי כח) וַטַּעַם **כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרָם.** גַּם כֵּן דִּבְרֵי הָאוֹיֵב. יֹאמַר הַכָּתוּב, שֶׁהָיָה לָהֶם לַחֲשֹׁב וּלְהַשְׂכִּיל זֹאת הַנַּעֲשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הוּא פֹּעַל הַשֵּׁם עַל עֲוֹנָם, וְיָבִינוּ מִמֶּנָּה לְאַחֲרִית נַפְשָׁם כִּי כֵן יַעֲשֶׂה בַּסּוֹף לְכָל הַגּוֹיִם, כִּי הֵם מוֹרְדִים בַּשֵּׁם יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל, יַשְׂכִּילוּ וְיֹאמְרוּ, **אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל, אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם,** כִּי צוּרָם הוּא תַּקִּיף וּבַעַל הַיְכוֹלֶת לַעֲזוֹר וּלְהַצִּיל יוֹתֵר מִצּוּרֵנוּ, **וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים,** הָיוּ בָּנוּ מִתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת בָּנוּ שְׁפָטִים כִּרְצוֹנָם, וְעַתָּה

תִּנְגְּשׁוּ: ד הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרוֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ כַּיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם:
ה הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם
וְיוֹם רָצוֹן לַיהוָה: ו הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים
חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ: ז הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ
וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: ח אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה
יַאַסְפֶךָ: ט אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוֵּעַ וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן:
י וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וָזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: יא וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד
וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: יב וּבָנוּ
מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹדֵר פֶּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: יג אִם־תָּשִׁיב
מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ
מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: יד אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב
אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר:

הפטרה למנחה יום כפור יונה פרק א

א א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: ב קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ
כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי: ג וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה ׀ בָּאָה תַרְשִׁישׁ
וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: ד וַיהוָה הֵטִיל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי
סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה לְהִשָּׁבֵר: ה וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטְלוּ אֶת־הַכֵּלִים
אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדָם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב
הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: ז וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גּוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה:
ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ
וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם
וְאֶת־הַיַّבָּשָׁה: י וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי
יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר:
יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי וַהֲטִילֻנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם ׀ כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל
הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם: יד וַיִּקְרְאוּ
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם נָקִי כִּי־אַתָּה יְהוָה
כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ: טו וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ: טז וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה
גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים: **ב** א וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה

בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת: ב וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי
מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: ד וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר יְסֹבְבֵנִי
כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: ה וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ:
ו אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי: ז לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַּעֲדִי
לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי: ח בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי
אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ: ט מְשַׁמְּרִים הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ: י וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי
אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה לַיהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקִא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה: **ג** א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה
שֵׁנִית לֵאמֹר: ב קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ: ג וַיָּקָם
יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים: ד וַיָּחֶל יוֹנָה
לָבוֹא בָּעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת: ה וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה
בֵּאלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד־קְטַנָּם: ו וַיִּגַּע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר
אַדַּרְתּוֹ מֵעָלָיו וַיְכַס שָׂק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר: ז וַיַּזְעֵק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ וּמַיִם אַל־יִשְׁתּוּ: ח וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן־הַחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם: ט מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם
הָאֱלֹהִים וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד: י וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם
הָאֱלֹהִים עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה: **ד** א וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ:
ב וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ
תַּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה: ג וְעַתָּה יְהוָה
קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב חָרָה לָךְ: ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב
מִקֶּדֶם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר: ו וַיְמַן יְהוָה אֱלֹהִים
קִיקָיוֹן וַיַּעַל | מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְדוֹלָה:
ז וַיְמַן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַّחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן וַיִּיבָשׁ: ח וַיְהִי | כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן
אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב
מוֹתִי מֵחַיָּי: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד־מָוֶת:
י וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חַסְתָּ עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שֶׁבֶן־לַיְלָה הָיָה וּבֶן־לַיְלָה אָבָד:
יא וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּה מִשְּׁתֵּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה: **ז** יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק
לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן
אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

◆ יום חמישי י"א תשרי ◆

(כט) לֻו חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם:

כט אִלּוּ חַכִּימוּ אִסְתַּכָּלוּ בְּדָא סִבָּרוּ מָא יְהֵי בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש"י◄ יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם • יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לְסוֹף פֶּרְעָנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם:

ל אֶכְדֵּין יִרְדּוֹף חַד אַלְפָא וּתְרֵין יֶעֱרְקוּן לְרִבּוֹתָא אֱלָהֵן אֲרֵי תַּקִּיפוּהוֹן מְסָרְנוּן וַיְיָ אַשְׁלֵמְנוּן:

רש"י◄ אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד • מִמֶּנּוּ אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם • מְכָרָם וּמְסָרָם בְּיָדֵנוּ, דילבר"ר בְּלַעַ"ז (איבערגעבען)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התוועדויות יט עמ' 323)

כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם (לב, ל) הַשְּׁמָדוֹת ל"ע שֶׁהָיוּ בְּדוֹרֵנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כֹּחָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לְגוֹי שְׁלִיטָה עַל יְהוּדִי, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם בַּעֲצֵי הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי וַאֲבָנָיו לֹא שָׁלַט הָאוֹיֵב, כַּכָּתוּב טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ - כָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר שֶׁאֵין לוֹ שְׁלִיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד). אֶלָּא **צוּרָם** מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם - מִטַּעַם הַיָּדוּעַ לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אָמַר פַּעַם, שֶׁאֵין לְהַצְדִּיק אֶת ה' יוֹתֵר מִדַּאי . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי", הֵינוּ שֶׁלְּעָתִיד יוֹדוּ לַה' עַל הַ"אָנַפְתָּ".

(לא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים:

לא אֲרֵי לָא כְתָקְפָּנָא תָּקְפּוּהוֹן וּבַעֲלֵי דְבָבָנָא הֲווֹ דַיָּנָנָא:

רש"י◄ כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם • כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לָאוֹיְבִים לְהָבִין שֶׁהַשֵּׁם הִסְגִּירָם, וְלֹא לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם הַנִּצָּחוֹן, שֶׁהֲרֵי עַד הֵנָּה לֹא יָכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנֶגֶד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כִּסְלָעֵנוּ סַלְעָם, כָּל צוּר שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן סֶלַע. **וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים** • וְעַכְשָׁו אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהֲרֵי צוּרֵנוּ מְכָרָנוּ לָהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: הֲרֵי שֶׁצּוּרֵנוּ מְכָרָנוּ לָהֶם)◆

(לב) כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רֹאשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ:

לב אֲרֵי כְּפֵרְעָנוּת עַמָּא דִּסְדוֹם פֵּרְעָנוּתְהוֹן וְלָקוּתְהוֹן כְּעַם עֲמֹרָה מָחָתְהוֹן בִּישִׁין כְּרֵישֵׁי חֵוְיָן וְתַשְׁלֻמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן:

רש"י◄ כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם • מוּסָב לְמַעְלָה: אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אַפְאִיהֶם וְאַשְׁבִּית זִכְרָם — לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂה סְדֹם וַעֲמוֹרָה. **שַׁדְמֹת** • שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: (חבקוק ג) "וְשַׁדְמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל", (מלכים ב כג) "בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן". **עִנְּבֵי־רֹאשׁ** • עֵשֶׂב מַר. **אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ** • מַשְׁקֶה מַר רָאוּי לָהֶם, לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם פֵּרְעָנוּתָם, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'וְתַשְׁלֻמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן'. **רמב"ן**

(לג) חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר:

לג הָא כְּמָרַת תַּנִּינַיָּא כֹּס פֵּרְעָנוּתְהוֹן וּכְרֵישׁ פִּתְגֵי חֵוְיָן אַכְזְרָאִין:

רש"י◄ חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'הָא כְּמָרַת תַּנִּינַיָּא כֹּס פֵּרְעָנוּתְהוֹן', הִנֵּה כִּמְרִירוּת נְחָשִׁים כּוֹס מִשְׁתֵּה פֵּרְעָנוּתָם. **וְרֹאשׁ פְּתָנִים** • כּוֹסָם, שֶׁהוּא אַכְזָר לַנָּשׁוּף. אוֹיֵב אַכְזָרִי יָבֹא וְיִפְרַע מֵהֶם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לָמָּה בוֹרְחִים מִפָּנֵינוּ אֶלֶף מִפְּנֵי גְּעָרַת אִישׁ אֶחָד, לוּלֵי צוּרָם הַתַּקִּיף שֶׁמְּכָרָם וְהֵבִיא מוֹרָךְ בִּלְבָבָם וְנָפְלוּ וְרוֹדֵף אַיִן. פְּלִילִים, מִלְּשׁוֹן אֲשֶׁר פִּלַּלְתָּ לַאֲחוֹתְךָ (יחזקאל טז נב), וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל (תהלים קו ל):

(לב) כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם. יֹאמַר, כִּי הָעוֹבְדֵי גִּלּוּלִים אוֹבְדֵי עֲצוֹת הֵמָּה וְלֹא יַשְׂכִּילוּ וְלֹא יָבִינוּ, וְלֹא יַחְשְׁבוּ רַק רַע כָּל הַיּוֹם, כִּי מִשֹּׁרֶשׁ רַע הָיוּ וְלֹא יַעֲשׂוּ רַק פְּרִי רַע וָמַר הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ יָמוּת:

וְהָעִנְיָן, כִּי יִשְׂרָאֵל מוֹדִים וּמִתְוַדִּים וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה בְּעֵת צָרָתָם לֵאמֹר וְלָמָּה מְצָאַתְנוּ כָּל זֹאת (שופטים ו יג), אֲבָל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹבֵד עֵצוֹת אֵין לוֹ עֵצָה וְלֹא תְּבוּנָה, רַק הוֹלֵךְ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ וְכוֹפֵר בַּשֵּׁם

(לד) הֲלֹא־הוּא כָּמֵס עִמָּדִי חָתוּם בְּאֹצְרֹתָי:

לד הֲלָא כָּל עוֹבָדֵיהוֹן גְּלָן קֳדָמַי גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצָרַי:

רש"י◄ הֲלֹא־הוּא כָּמֵס עִמָּדִי • כְּתַרְגּוּמוֹ, כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁשָּׁכַחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם? כֻּלָּם גְּנוּזִים וּשְׁמוּרִים לְפָנַי. הֲלֹא־הוּא • פְּרִי גַּפְנָם וּתְבוּאַת שַׂדְמוֹתָם כָּמוּס עִמָּדִי. **רמב"ן**

(לה) לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ:

לה קֳדָמַי פֻּרְעָנוּתָא וַאֲנָא אֲשַׁלֵּם לְעִדָּן דְּיִגְלוּן מֵאַרְעָהוֹן אֲרֵי קָרִיב יוֹם תְּבָרְהוֹן וּמַבָּע דְּעָתִיד לְהוֹן:

רש"י◄ לִי נָקָם וְשִׁלֵּם • עִמִּי נָכוֹן וּמְזֻמָּן פֻּרְעָנוּת נָקָם וְשִׁלֵּם לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם. הַנָּקָם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְשִׁלֵּם", שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ 'וְשָׁלוֹם', וְהוּא מִגְּזֵרַת (ירמיה ה): "וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ וְהַדִּבּוּר. וְאֵימָתִי אֲשַׁלֵּם לָהֶם? — לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם • כְּשֶׁתִּתּוֹם זְכוּת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵן סְמוּכִים עָלָיו. כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם • כְּשֶׁאֶרְצֶה לְהָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם אֵידָם, קָרוֹב וּמְזֻמָּן לְפָנַי לְהָבִיא עַל יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה. וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ • וּמַהֵר יָבֹאוּ הָעֲתִידוֹת לָהֶם. וְחָשׁ • כְּמוֹ (ישעיה ה) "יְמַהֵר יָחִישָׁה". עַד כָּאן הֵעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵי תּוֹכָחָה לְהִיוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד, כְּשֶׁתָּבֹא עֲלֵיהֶם הַפֻּרְעָנוּת יֵדְעוּ שֶׁאֲנִי הוֹדַעְתִּים מֵרֹאשׁ, מִכָּאן וָאֵילָךְ הֵעִיד עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כִּכְלוֹת הַפֻּרְעָנוּת, כְּכָל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה: (לעיל ל) "וְהָיָה כִי יָבוֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וגו'".

(לו) כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב:

לו אֲרֵי יְדִין יְיָ דִּינָא דְּעַמֵּהּ וּפֻרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע אֲרֵי גֵּלֵי קָדָמוֹהִי דִּבְעִדָּן דִּתְתְּקֵף עֲלֵיהוֹן מָחַת סָנְאָה יְהוֹן מִטַּלְטְלִין וּשְׁבִיקִין:

רש"י◄ כִּי־יָדִין ה' עַמּוֹ • כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בְּיִסּוּרִין הַלָּלוּ הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ (איוב לו) "כִּי בָם יָדִין עַמִּים", יַיְסֵר עַמִּים. 'כִּי' זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא' לָתֵת טַעַם לַדְּבָרִים שֶׁל מַעְלָה, אֶלָּא לְשׁוֹן תְּחִלַּת דִּבּוּר, כְּמוֹ (ויקרא כה) "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הַלָּלוּ וְיִתְנַחֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עֲבָדָיו לָשׁוּב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם. יִתְנָחֶם • לְשׁוֹן הֶפֵךְ מַחֲשָׁבָה לְהֵטִיב אוֹ לְהָרַע. כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד • כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי יַד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם וְאֶפֶס בָּהֶם עָצוּר וְעָזוּב. עָצוּר • נוֹשַׁע עַל יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשִׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. עָזוּב • עַל יְדֵי עוֹזֵב. וְעוֹצֵר הוּא הַמּוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בָּעָם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ מְפֻזָּרִים בְּצֵאתָם לַצָּבָא עַל הָאוֹיֵב, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז מיינטינדו"ר. עָצוּר • הוּא הַנּוֹשָׁע בְּמַעֲצוֹר הַמּוֹשֵׁל. עָזוּב • מְחֻזָּק, כְּמוֹ (נחמיה ג) "וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה", (ירמיה מט) "אֵיךְ לֹא עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה".

(לז) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ:

לז וְיֵימַר אָן דַּחֲלָתְהוֹן תַּקִּיפָא דַּהֲווֹ רְחִיצִין בֵּהּ:

רש"י◄ וְאָמַר • הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם. אֵי אֱלֹהֵימוֹ • עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁעָבְדוּ. צוּר חָסָיוּ בוֹ • הַסֶּלַע שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין בּוֹ מִפְּנֵי הַחַמָּה וְהַצִּנָּה, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ בְּטוּחִין בּוֹ לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מִן הָרָעָה. **רמב"ן**

(לח) אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:

לח די תְּרַב נִכְסָתְהוֹן הֲווֹ אָכְלִין שָׁתָן חֲמַר נִסְכֵּיהוֹן יְקוּמוּן כְּעַן וְיִסַּעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן עֲלֵיכוֹן מָגֵן:

רש"י◄ אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ • הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוּת אוֹכְלִים, שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹתִים יֵין נְסִיכָם. יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה • אוֹתוֹ הַצּוּר יִהְיֶה לָכֶם מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנִּכְבָּד לְעוֹלָם, כִּי כֵן יָרַשׁ מֵאֲבוֹתָיו, וְהִנֵּה הוּא מִשֹּׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה וְאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת לְעוֹלָם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם טוֹב, אִם יִכְּרֵת וְעוֹד יַחֲלִיף וְיַעֲשֶׂה פְּרִי טוֹב:

(לד־לה) הֲלֹא הוּא כָּמֵס עִמָּדִי. רֹאשׁ הַפֶּתֶן הָאַכְזָרִי שֶׁלָּהֶם שַׂמְתִּי בְּאוֹצְרוֹתַי, לְהַאֲכִילֵם מִפְּרִי מַעֲשֵׂיהֶם. **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם,** לִנְקֹם נִקְמַת יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְלִי שִׁלֵּם, לְשַׁלֵּם לָהֶם כְּפָעֳלָם שֶׁכִּחֲשׁוּ בִּי. **לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם,** כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סָאתָם, כְּעִנְיַן כִּי לֹא שָׁלֵם עָוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה (בראשית טו טז). וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר שֶׁטַּעֲמוֹ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה (משלי טז ד), וְהוּא סוֹד גָּדוֹל:

(לז־לח) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ. הָאוֹיֵב יֹאמַר אַיֵּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיַן לָמָּה

(לט) רְאוּ ׀ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל:

לט חֲזוֹ כְּעַן אֲרֵי אֲנָא אֲנָא הוּא וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנִּי אֲנָא מֵמִית וּמְחֵה מָחֵינָא וְאַף מַסֵּינָא וְלֵית מִן יְדִי מְשֵׁזֵב:

רש"י◄ **רְאוּ עַתָּה** • הָבִינוּ מִן הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעֲכֶם וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדִי. **אֲנִי אֲנִי הוּא** • אֲנִי לְהַשְׁפִּיל וַאֲנִי לְהָרִים. **וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי** • עוֹמֵד כְּנֶגְדִּי לִמְחוֹת. **עִמָּדִי** • דֵּגְמָתִי וְכָמוֹנִי. **וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל** • הַפּוֹשְׁעִים בִּי.

◆ יום שישי י"ב תשרי ◆

(מ) כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם:

מ אֲרֵי אַתְקֵנִית בִּשְׁמַיָּא בֵּית שְׁכִנְתִּי וַאֲמָרִית קַיָּם אֲנָא לְעָלְמִין:

רש"י◄ **כִּי אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי** • כִּי בַּחֲרוֹן אַפִּי אֶשָּׂא יָדִי אֶל עַצְמִי בִּשְׁבוּעָה. **וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי** • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, [כְּמוֹ חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי (במדבר יד יח) אַף כָּאן] אֲנִי נִשְׁבָּע "חַי אָנֹכִי". **רמב"ן**

(מא) אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם:

מא אִם עַל חַד תְּרֵין כְּחֵזוּ בַּרְקָא מִסּוֹף שְׁמַיָּא וְעַד סוֹף שְׁמַיָּא תִּתְגְּלֵי חַרְבִּי וְתִתְקֵף בְּדִינָא יְדִי אָתֵיב פֻּרְעָנוּתָא לְסָנְאַי וּלְבַעֲלֵי דְבָבַי אֲשַׁלֵּם:

רש"י◄ **אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי** • אִם אֲשַׁנֵּן אֶת לַהַב חַרְבִּי, כְּמוֹ (יחזקאל כא) "לְמַעַן הֱיוֹת לָהּ בָּרָק", פלנדו"ר (גלאנץ). **וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי** • לְהַנִּיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבֵי שֶׁהֵרֵעוּ לָכֶם, אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה. דָּבָר אַחֵר: "וְתֹאחֵז יָדִי", אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וְלִנְקֹם נָקָם. **אָשִׁיב נָקָם וְגוֹ'** • לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּאַגָּדָה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁאָמַר "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", לֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִדַּת בָּשָׂר וָדָם זוֹרֵק חֵץ וְאֵינוֹ יָכֹל לַהֲשִׁיבוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹרֵק חִצָּיו וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַהֲשִׁיבָן כְּאִלּוּ אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּרָק הוּא חִצּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן "בְּרַק חַרְבִּי, וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", וְהַמִּשְׁפָּט הַזֶּה לְשׁוֹן פֻּרְעָנוּת הוּא, בְּלַעַ"ז יושטיצא"ה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם (תהלים קטו ב) אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, כִּי הָיוּ יִשְׂרָאֵל תְּדִירִים בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְהַנְּסָכִים מִכָּל גּוֹי לֵאלֹהָיו. וְהִזְכִּיר לָשׁוֹן רַבִּים, יֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ. אֱלֹהֵימוֹ, שֶׁהוּא לָשׁוֹן הָרַבִּים, וְאֵצֶל הָעַמִּים רַבִּים הֵם. וּלְכָךְ חָזַר וְאָמַר, רְאוּ עַמִּים כֻּלָּם, אֲנִי אֲנִי הוּא יָחִיד, וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי, לַעֲזֹר לִי, וְאֵין כְּנֶגְדִּי לְהַצִּיל, וְלִמְחוֹת בְּיָדִי מִלַּעֲשׂוֹת כָּל רְצוֹנִי לְהָמִית וְלִמְחֹץ וּלְהַחֲיוֹת וְלִרְפֹּא:

(מ) **כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי.** עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, עִנְיָן שְׁבוּעָה בְּכִסְאוֹ, וְאָמַר "אֶשָּׂא" כִּי כָּל נִשְׁבָּע נוֹשֵׂא יָדוֹ וְנוֹגֵעַ בַּחֵפֶץ אֲשֶׁר הוּא נִשְׁבָּע בּוֹ:

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, בַּעֲבוּר כִּי בְּעֵת הַגְּלוּת הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, יֹאמַר שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה עַתָּה בְּעֵת רָצוֹן אֶל הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים, וְהִיא הַיָּד הַגְּדוֹלָה הַנִּלְחֶמֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְזֶה טַעַם **וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם,** כִּי אֲנִי מְחַיֶּה יָדִי הַחֲזָקָה בְּהִיוֹתִי מְשַׁנֵּן בְּרַק חַרְבִּי, וְסוֹמֵךְ אוֹתָם לֶאֱחֹז בְּמִשְׁפָּטָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּלְהָשִׁיב נָקָם לְצָרָי, כִּי אָז יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּסֵּא שָׁלֵם, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וְהִנֵּה הַשִּׁירָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִיא בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן, תַּגִּיד כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתָנוּ בְּבֵאוּר. הִזְכִּירָה תְּחִלָּה הַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאָז שֶׁלָּקָחָנוּ לְחֶלְקוֹ, וְהִזְכִּירָה הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ בַּמִּדְבָּר, וַאֲשֶׁר הִנְחִילָנוּ אַרְצוֹת הַגּוֹיִם הַגְּדוֹלִים וְהָעֲצֻמִים, וְרֹב הַטּוֹבָה וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר הִנְחִילָנוּ בָּהּ, וְכִי מֵרֹב כָּל טוֹבָה מָרְדוּ בַּה' לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְהִזְכִּירָה הַכַּעַס אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנָיו עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁשָּׁלַח בָּהֶם בְּאַרְצָם דֶּבֶר וְרָעָב וְחַיָּה רָעָה וְחֶרֶב, וְאַחֲרֵי כֵן פִּזַּר אוֹתָם בְּכָל רוּחַ וּפֵאָה.

וְיָדוּעַ שֶׁכָּל זֶה נִתְקַיֵּם וַיְהִי כֵן:

וְאָמְרָה הַשִּׁירָה, כִּי בַּסּוֹף יָשִׁיב נָקָם לְצָרָיו וּלְמְשַׂנְאָיו יְשַׁלֵּם. וְהַטַּעַם, כִּי הֵם עָשׂוּ כָּל הָרָעוֹת עִמָּנוּ לְשִׂנְאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי לֹא יִשְׂנָאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר שֶׁעָשׂוּ עֲבוֹדָה זָרָה כָּהֵם, רַק בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְיַעַבְדוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיִשְׁמְרוּ אֶת מִצְוֹתָיו, וְלֹא יִתְחַתְּנוּ בָהֶם וְלֹא יֹאכְלוּ מִזִּבְחֵיהֶם, וְיָבוֹזוּ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם וִיבַעֲרוּ אוֹתָהּ מִמְּקוֹמוֹתֵיהֶם, וּכְעִנְיָן שֶׁאָמַר (תהלים מד כג) כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם, אִם כֵּן לְשִׂנְאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשׂוּ בָּנוּ כָּל הָרָעוֹת הָאֵלֶּה, וְהֵם צָרָיו וּמְשַׂנְאָיו, וְעָלָיו לְהִנָּקֵם מֵהֶם:

וְזֶה דָּבָר בָּרוּר כִּי עַל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה יִבְטִיחַ, כִּי בְּבִנְיַן בֵּית שֵׁנִי לֹא הִרְגִּינוּ גּוֹיִם עִמּוֹ, רַק לָעֲגוּ עֲלֵיהֶם (נחמיה ג לד) מָה הַיְּהוּדִים הָאֻמְלָלִים עֹשִׂים, וְהָיוּ גְּדוֹלֵיהֶם עֲבָדִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל וְכֻלָּם מְשֻׁעְבָּדִים לוֹ, וּבִיָּמִים הָהֵם לֹא הֵשִׁיב נָקָם לְצָרָיו וְלֹא כִּפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: **וְהִנֵּה** אֵין בַּשִּׁירָה הַזֹּאת תְּנַאי בִּתְשׁוּבָה וַעֲבוֹדָה, רַק הִיא שְׁטַר עֵדוּת שֶׁנַּעֲשָׂה הָרָעוֹת וְנוּכָל, וְשֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ יַעֲשֶׂה בָּנוּ בְּתוֹכֹחוֹת חֵמָה, אֲבָל לֹא יַשְׁבִּית זִכְרֵנוּ, וְיָשׁוּב וְיִתְנַחֵם וְיִפְרַע מִן הָאוֹיְבִים בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה, וִיכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמוֹ. אִם כֵּן, הַשִּׁירָה הַזֹּאת הַבְטָחָה מְבֹאֶרֶת בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה עַל פְּרָחָן שֶׁל מִינִין:

וְכָךְ הִזְכִּירוּ בְּסִפְרֵי (האזינו מג), גְּדוֹלָה שִׁירָה זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עַכְשָׁיו וְיֵשׁ בָּהּ לְשֶׁעָבַר וְיֵשׁ בָּהּ לָעֲתִיד לָבוֹא וְיֵשׁ בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ בָּהּ לָעוֹלָם הַבָּא. וְלָזֶה רָמַז הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (פסוק מד) **וַיָּבֹא** מֹשֶׁה **וַיְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם,** הִזְכִּיר "כָּל" לְהַגִּיד שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל הָעֲתִידוֹת לָמוֹ, וְאִם הִיא קְטַנָּה בְּדִבּוּר, כִּי בֵּאֵר לָהֶם עִנְיָנֶיהָ הָרַבִּים:

וְאֵלּוּ הָיְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת מִכְתָּב אֶחָד מִן

(מב) אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב:

מב אֲרַוֵי גִירַי מִדְּמָא וְחַרְבִּי תִּקְטוֹל בְּעַמְמַיָּא מִדַּם קְטִילָן וְשִׁבְיָן לְאַעְדָּאָה כִּתְרִין מֵרֵישׁ סָנְאָה וּבְעֵל דְּבָבָא:

רש"י◄ אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם • הָאוֹיֵב. וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר • בְּשָׂרָם. מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה • זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מֵעֲוֹן דַּם חַלְלֵי (ספרים אחרים: חַלְלֵי דָּם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב • מִפֶּשַׁע תְּחִלַּת פִּרְצַת הָאוֹיֵב, כִּי כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מֵהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הוּא פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנָם וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם מֵרֵאשִׁית פִּרְצָה שֶׁפָּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל.

(מג) הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: פ

מג שַׁבְּחוּ עַמְמַיָּא עַמֵּהּ אֲרֵי פַּרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְּפְּרַע וּפֻרְעָנוּת יָתִיב לְסָנְאוֹהִי וִיכַפֵּר עַל אַרְעֵהּ וְעַל עַמֵּהּ:

רש"י◄ הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ • לְאוֹתוֹ הַזְּמַן יְשַׁבְּחוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל: 'רְאוּ מַה שִּׁבְחָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ שֶׁדָּבְקוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוּבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ'. כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם • שִׁפִּיכוּת דְּמֵיהֶם, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו • עַל הַגָּזֵל וְעַל הֶחָמָס, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ד) "מִצְרַיִם לְשַׁמָּה תִּהְיֶה, וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאוֹמֵר (עובדיה א) "מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב וגו'". וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ • וִיפַיֵּס אַדְמָתוֹ וְעַמּוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וְכִפֶּר • לְשׁוֹן רְצוּי וּפִיּוּס, כְּמוֹ (בראשית לב) "אֲכַפְּרָה פָנָיו", 'אַנְחִינֵהּ לְרַגְזֵהּ'. וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ • וּמַה הִיא אַדְמָתוֹ? עַמּוֹ. כְּשֶׁעַמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אַרְצוֹ מִתְנַחֶמֶת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פה) "רָצִיתָ ה' אַרְצֶךָ", בְּמָה רָצִיתָ אַרְצֶךָ? "שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אֲחֵרִים הִיא נִדְרֶשֶׁת בַּסִּפְרֵי, וְנֶחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשָׁהּ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל: "אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם", כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֹבֵד עֵצוֹת הֵמָּה" — אִבְּדוּ תּוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֵצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" — לְהִתְבּוֹנֵן "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד" מִן הָאֻמּוֹת "אֶלֶף" מֵהֶם, אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם, "כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרָם", הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרְשָׁהּ כְּלַפֵּי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: "כִּי גוֹי אֹבֵד עֵצוֹת הֵמָּה", כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי תְּחִלָּה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים": כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם • שֶׁל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וּמִשַּׁדְמוֹת עֲמֹרָה וְגוֹ' • וְלֹא יָשִׂימוּ לִבָּם לִתְלוֹת הַגְּדֵלָה בִּי. עֲנָבְמוֹ עִנְבֵי־רוֹשׁ • הוּא שֶׁאָמַר: "לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָךְ "אַשְׁכֹּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לְבָנַי: חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם • מוּכָן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: כָּמֵס עִמָּדִי • אוֹתוֹ הַכּוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים עה) "כִּי כוֹס בְּיַד ה' וגו'": לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם • כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כו) "תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל": כִּי־יָדִין ה' עַמּוֹ • בְּלָשׁוֹן זֶה מְשַׁמֵּשׁ "כִּי יָדִין", בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא', וְאֵין יָדִין לְשׁוֹן יִסּוּרִין, אֶלָּא כְּמוֹ: 'כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד וגו'': וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ • וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר טִיטוּס הָרָשָׁע כְּשֶׁגִּדֵּר אֶת הַפָּרֹכֶת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז) "וְתֵרֶא אוֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלַי אַיֵּו ה' אֱלֹהָיִךְ": רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי וגו' • אָז יִגָּלֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשׁוּעָתוֹ וְיֹאמַר: "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאִתִּי בָּאת עֲלֵיהֶם הָרָעָה, וּמֵאִתִּי תָּבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל • מִי שֶׁיַּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי • כְּמוֹ 'כִּי נָשָׂאתִי', תָּמִיד אֲנִי מַשְׁרֶה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם, כְּתַרְגּוּמוֹ. אֲפִלּוּ חַלָּשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, אֵימַת הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁגִּבּוֹר מִלְּמַעְלָה וְחַלָּשׁ מִלְّמַטָּה. יָדִי • מְקוֹם שְׁכִינָתִי, כְּמוֹ (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ", וְהָיָה בְּיָדִי לְהִפָּרַע מִכֶּם, אֲבָל אָמַרְתִּי שֶׁחַי אָנֹכִי לְעוֹלָם, אֵינִי מְמַהֵר לִפְרֹעַ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁהוּת בַּדָּבָר, כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לִיפָּרַע מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוּת, מְמַהֵר נִקְמָתוֹ לִיפָּרַע בְּחַיָּיו, כִּי שֶׁמָּא יָמוּת הוּא אוֹ אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חַי לְעוֹלָם וְאִם יָמוּתוּ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיֵּיהֶם, אֶפָּרַע בְּמוֹתָם: אִם שַׁנּוֹתִי בָּרָק חַרְבִּי • הַרְבֵּה 'אִם' יֵשׁ שֶׁאֵינָם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

הַחוֹזִים בַּכּוֹכָבִים שֶׁהִגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית כֵּן, הָיָה רָאוּי לְהַאֲמִין בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ כָּל דְּבָרֶיהָ עַד הֵנָּה לֹא נָפַל דָּבָר אֶחָד, וְאַף כִּי אֲנַחְנוּ נַאֲמִין וּנְצַפֶּה בְּכָל לֵב לְדִבְרֵי הָאֱלֹהִים מִפִּי נְבִיאוֹ הַנֶּאֱמָן בְּכָל בֵּיתוֹ, אֲשֶׁר לֹא הָיָה לְפָנָיו וְאַחֲרָיו כָּמוֹהוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

◆ שבת קודש י"ג תשרי ◆

(מד) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃

מד וַאֲתָא מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָמֵי תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם עַמָּא הוּא וְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃

רש"י◄ הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן • (סוטה יג) שַׁבָּת שֶׁל דִּיוּזְגֵי הָיְתָה, נִטְלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה. הֵעֱמִיד לוֹ מֹשֶׁה מְתֻרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁיְּהֵא דּוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הָיָה לְךָ לְהָרִים רֹאשׁ'. וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן 'הוֹשֵׁעַ'? לוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן (לב, מד) **וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן הוֹשֵׁעַ . . שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ** (רש"י) כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי זוֹכֶה לִגְדֻלָּה, גְּדֻלּוּת שֶׁל שְׂרָרָה אוֹ גְּדֻלּוּת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזּוֹכֶה לִבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עָלוּל לַחֲשֹׁב, שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא שֶׁהוּא זָכָה לְכָךְ, סִימָן שֶׁהוּא רָאוּי לַדָּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ תִּהְיֶה אֶצְלוֹ תְּנוּעָה שֶׁל הַרְחָבַת הַדַּעַת וְרוֹמְמוּת. לוֹמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאַדְרַבָּה: דַּוְקָא מִי שֶׁזּוֹכֶה לִגְדֻלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּתְחִלָּתוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַכְּלִי לְכָךְ שֶׁהַגְּדֻלָּה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

(מה) וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

מה וְשֵׁצִי מֹשֶׁה לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃

(מו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

מו וַאֲמַר לְהוֹן שַׁוּוּ לִבְּכוֹן לְכָל פִּתְגָמַיָּא דִּי אֲנָא מַסְהֵד בְּכוֹן יוֹמָא דֵּין דִּי תְּפַקְּדוּן יָת בְּנֵיכוֹן לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא׃

רש"י◄ שִׂימוּ לְבַבְכֶם • צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו, וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכֻוָּנִים לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל מ) "בֶּן אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ וְגוֹ'", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה תַּבְנִית הַבַּיִת, שֶׁהוּא נִרְאֶה לָעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקָנֶה, צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכוּוָנִים לְהָבִין — דִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהֵן כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(מז) כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ

מז אֲרֵי לָא פִּתְגָם רֵקָא הוּא מִנְּכוֹן אֲרֵי הוּא חַיֵּיכוֹן וּבְפִתְגָמָא הָדֵין תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

רש"י◄ כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם • לֹא לְחִנָּם אַתֶּם יְגֵעִים בָּהּ, כִּי הַרְבֵּה שָׂכָר תָּלוּי בָּהּ, "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם". דָּבָר אַחֵר: אֵין לְךָ דָּבָר רֵיקָן בַּתּוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתַּן שָׂכָר, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן אָמְרוּ חַז"ל: (בראשית לו) "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע, וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ וְגוֹ'", לְפִי שֶׁאָמְרָה: 'אֵינִי כְּדַאי לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה, הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִּילַגְשׁוֹ', וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיוּ שִׁלְטוֹנִים וּמְלָכִים מִתְאַוִּים לִיְדָבֵק בְּזַרְעוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התוועדויות לב עמ' 128)

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (לב, מז) **הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוּאוֹת הַמִּטְנָפוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע . . אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק . . עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים** (ברכות כד, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיכָן נִרְמְזָה הֲלָכָה זוֹ בַּפָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דִּבּוּר עִנְיָנוֹ רִבּוּי - הַסְבָּרָה וְהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים. וּמִזֶּה, שֶׁ"דָּבָר" לְשׁוֹן יָחִיד (בְּנִגּוּד לְ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים", לְשׁוֹן רַבִּים), מוֹרֶה עַל שְׁלִילַת הַדִּבּוּר, אֲבָל לֹא שְׁלִילָה מְחֻלֶּטֶת, שֶׁאָז אֵין זֶה דִּבּוּר כְּלָל, אֶלָּא הַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר. וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק אֶת הַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה - בְּמִי שֶׁלּוֹמֵד בַּדֶּרֶךְ וּבָא לְמָבוֹא שֶׁאֵינוֹ נָקִי.

(מח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃

מח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין לְמֵימַר׃

רש"י◄ וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה • בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה": נֶאֱמַר בְּנֹחַ (שם ז) "בְּעֶצֶם

הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְגוֹ'", בְּמַרְאִית אוֹרוֹ שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִיכָּנֵס בַּתֵּבָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כַּשִּׁילִין וְקַרְדֻּמּוֹת וּמְבַקְּעִין אֶת הַתֵּבָה'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת, יָבֹא וְיִמְחֶה'. בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִיִּים אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בָּהֶם, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָם לָצֵאת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סְיָפוֹת וּכְלֵי זַיִן וְהוֹרְגִין לָהֶם'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'הֲרֵינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת, יָבֹא וְיִמְחֶה'. אַף כָּאן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו, וְהֶעֱלָה לָנוּ אֶת הַבְּאֵר, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם וְכוּ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 343 – מתוך 'לקראת שבת')

עִבּוּב מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר:

בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, נֶאֱמַר בְּנֹחַ . . בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר . . בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר.. (לב, מח. ובפירוש רש"י).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, בִּשְׁלָמָא בְּנֹחַ חָשְׁבוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ לַעֲצֹר אֶת נֹחַ מִלְּהִכָּנֵס לַתֵּבָה, וְכֵן הַמִּצְרִיִּים חָשְׁבוּ לִמְנוֹעַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָצֵאת מֵאַרְצָם, אֲבָל אֵיךְ חָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְנֹעַ מִיתָה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּכֹחָם?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: מִצִּוּוּי הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה, וּבְיוֹם שֶׁ"הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי", הֵבִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּעֲלִיָּה לְהַר הָעֲבָרִים בְּיוֹם זֶה שֶׁמָּלְאוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו, וְלָכֵן חָשְׁבוּ שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא יִהְיֶה בְּיוֹם זֶה בָּהָר, תִּתְבַּטֵּל הַגְּזֵרָה. (ועל־דרך מה שכתב רש"י שאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג, חשב משה שהותר הנדר).

עֶצֶם הַקִּיּוּם דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל – "יוֹם הַזֶּה"

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (לב, מח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ, אַף שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה הַגְּזֵרָה עַל פְּטִירַת מֹשֶׁה, הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה הוּא עִנְיָן הַשַּׁיָּךְ לַצִּבּוּר, וּתְשׁוּבַת הַצִּבּוּר יְכוֹלָה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּחְתַּם (ראש השנה יח, א).

וְהַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִצְלִיחוּ בָּאֱמֶת לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה, מְרַמֵּז הַפָּסוּק בְּאָמְרוֹ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, דְּ"הַיּוֹם הַזֶּה" פְּטִירַת מֹשֶׁה נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם הַקִּיּוּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

שֶׁכֵּן כַּמְּבֹאָר בִּסְפָרִים (מגלה עמוקות ועוד), אִלּוּ מֹשֶׁה הָיָה מַכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת גָּלוּת אַחַר־כָּךְ, וּמִמֵּילָא הָעֹנֶשׁ לֹא הָיָה בְּאֹפֶן שֶׁל "שָׁפֵךְ הַקָּבָּ"ה חֲמָתוֹ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים" אֶלָּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַס־וְשָׁלוֹם, וּמִטַּעַם זֶה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים".

(מט) עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה:

מט סַק לְטוּרָא דַּעֲבָרָאֵי הָדֵין טוּרָא דְּנֵבוֹ דִּי בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וַחֲזֵי יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא:

(נ) וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

נ וּמוּת בְּטוּרָא דִּי אַתְּ סָלֵק לְתַמָּן וְאִתְכְּנֵשׁ לְעַמָּךְ כְּמָא דְּמִית אַהֲרֹן אֲחוּךְ בְּהוֹר טוּרָא וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י◄ **כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ** • בְּאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁרָאִיתָ וְחָמַדְתָּ אוֹתָהּ, שֶׁהִפְשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן בֶּגֶד רִאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בְּנוֹ בִּכְבוֹדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אַהֲרֹן אָחִי, עֲלֵה לַמִּטָּה'! וְעָלָה, 'פְּשֹׁט יָדֶיךָ'! וּפָשַׁט, 'פְּשֹׁט רַגְלֶיךָ'! וּפָשַׁט, 'עֲצֹם עֵינֶיךָ'! וְעָצַם, 'קְמֹץ פִּיךָ'! וְקָמַץ, וְהָלַךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ.

(נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נא עַל דִּי שַׁקַּרְתּוּן בְּמֵימְרִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מַצּוּת רְקָם מַדְבְּרָא דְּצִן עַל דִּי לָא קַדִּשְׁתּוּן יָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי • גְּרַמְתֶּם לִמְעֹל בִּי. עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי •** גְּרַמְתֶּם לִי שֶׁלֹּא אֶתְקַדֵּשׁ, אָמַרְתִּי לָכֶם: (במדבר כ) "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", וְהֵם הִכּוּהוּ, וְהֵצְרְכוּ לְהַכּוֹתוֹ פַּעֲמַיִם, וְאִלּוּ דִּבְּרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מֵימָיו בְּלֹא הַכָּאָה, הָיָה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'וּמַה הַסֶּלַע הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ לְשָׁכָר וְלֹא לְפֻרְעָנוּת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מַתַּן שָׂכָר, וְאִם חָטָא אֵינוֹ לוֹקֶה, כָּךְ מְקַיְּמִים מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן'?.

(נב) **כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

נב אֲרֵי מִקֳּבֵל תֶּחֱזֵי יָת אַרְעָא וּלְתַמָּן לָא תֵעוּל לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ פ פ

רש"י◄ **כִּי מִנֶּגֶד • מֵרָחוֹק. תִּרְאֶה וְגוֹ' • כִּי אִם לֹא תִּרְאֶנָּה עַכְשָׁו, לֹא תִּרְאֶנָּה עוֹד בְּחַיֶּיךָ. וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא • כִּי** יָדַעְתִּי כִּי חֲבִיבָה הִיא לְךָ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: 'עֲלֵה וּרְאֵה':

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן. חסלת פרשת האזינו

הפטרה לפרשת האזינו בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום נדפס בעמוד קנד

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' א

שמת, והיה נראה כאילו מת לפני זמן רב, וכבר נרקב בשרו ונפל. הגמרא מביאה מעשה נוסף שמוזכר בו שמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. מספרת הגמרא: **רַבִּי שִׁילָא נַגְדֵּיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּבָעֵל מִצְרִית** – הלקה אדם שבעל מצרית, **אֲזַל אָכַל בֵּיהּ קוּרְצֵי בֵּי מַלְכָּא** – הלך אותו איש והלשין על רבי שילא בבית המלך, **אָמַר** לאנשי המלך, **אִיכָּא חַד גַּבְרָא בִּיהוּדָאֵי** – יש אדם אחד אצל היהודים, **דְּקָא דָיֵין דִּינָא בְּלָא הָרְמָנָא דְּמַלְכָּא** – שדן דינים בלי רשות מהמלך. **שַׁדַּר עֲלֵיהּ פְּרִיסְתִּקָא** – שלח המלך שליח, שיאמר לרבי שילא לבוא למשפט. **כַּי אֲתָא** – כשבא רבי שילא למשפט, **אָמְרִי לֵיהּ** – אמרו לו השופטים, **מַה טַּעְמָא נְגַדְתֵּיהּ לְהַאי** – מדוע הלקית אדם זה. **אָמַר לְהוּ** – ענה להם רבי שילא, משום **דְּבָא עַל חֲמָרְתָּא** – שבעל אתון. **אָמְרִי לֵיהּ** – אמרו לו השופטים, **אִית לָךְ סַהְדֵי** – האם יש לך עדים על כך. **אָמַר לְהוּ** – ענה להם רבי שילא, **אִין** – כן. **אֲתָא אַלְיָהוּ אַדְמֵי לֵיהּ כְּאִינִישׁ וְאַסְהִיד** – בא אליהו הנביא ונדמה לשופטים כאדם, והעיד שאדם זה בעל אתון. **אָמְרִי לֵיהּ** – אמרו השופטים לרבי שילא, **אִי הָכִי** – אם כן, שבעל אדם זה אתון, **בַּר קְטָלָא הוּא** – בן מות הוא, ומדוע לא הרגתו. **אָמַר לְהוּ** – ענה להם רבי שילא, **אֲנַן** – אנו היהודים, **מִיּוֹמָא דְּגָלִינַן מֵאַרְעִין** – מיום שגלינו מארצנו, **לֵית לָן רְשׁוּתָא לְמִקְטַל** – אין לנו רשות להרוג, **אַתּוּן** – אתם, **מַאי דְּבָעִיתוּן עֲבִידוּ בֵּיהּ** – עשו בו כפי רצונכם. **עַד דְּמָעֲיֵינִי בֵּיהּ בְּדִינָא** – בעוד שעיינו השופטים בדין זה, **פָּתַח רַבִּי שִׁילָא** ונתן הודאה לה' **וְאָמַר** את הפסוק (דברי הימים א' כט יא) 'לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וגו' וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ'. **אָמְרִי לֵיהּ** – שאלו אותו השופטים, **מַאי קָאָמְרַת** – מה אמרת, **אָמַר לְהוּ** – השיב להם רבי שילא, **הָכִי קָאָמִינָא** – כך אמרתי, **בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דִּיהִיב מַלְכוּתָא בְּאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא** – ברוך ה' שנתן מלכות בארץ כעין המלכות שבשמים, **וִיהַב לְכוּ שׁוּלְטָנָא וְרַחֲמֵי דִּינָא** – ונתן לכם שלטון, ושופטים שאוהבים משפט. **אָמְרוּ** השופטים, **חֲבִיבָא עֲלֵיהּ יְקָרָא דְּמַלְכוּתָא כּוּלֵּי הַאי** – כל כך חביב עליו כבוד השלטון, אם כן ראוי הוא לקבל רשות לדון, **יָהֲבִי לֵיהּ קוּלְפָּא** – נתנו לו מקל לרדות את מי שהוא רוצה להעניש, **וְאָמְרוּ לֵיהּ דּוּן דִּינָא** – יש לך רשות לדון דינים.

כִּי הֲוָה נָפִיק – כשיצא רבי שילא מהמשפט, **אָמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא** – אמר לו אותו אדם שרבי שילא הלקה אותו, **עָבִיד רַחֲמָנָא נִיסָּא לְשַׁקְּרֵי הָכִי** – וכי עושה ה' ניסים לשקרנים, שאתה שיקרת כשאמרת שבעלתי אתון, שהלא בעלתי גויה ולא אתון, ונעשה לך נס שבא אליהו להצילך. **אָמַר לֵיהּ** רבי שילא, **רָשָׁע, לָאו חֲמָרֵי אִיקְּרוּ** – וכי לא נקראו הגויים חמורים, **דִּכְתִיב** – שנאמר על הגוים (יחזקאל כג ב) 'אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם'. **חֲזֵיֵיהּ** – ראה רבי שילא לאותו אדם, **דְּקָאָזִיל לְמִימְרָא לְהוּ דְּקָרִינְהוּ חֲמָרֵי** – שהולך הוא לומר לשופטים שכינה אותם חמורים. **אָמַר** רבי שילא, **הַאי** [–אדם זה] **רוֹדֵף הוּא** אחרי להרגני, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה, אִם בָּא** אדם **לַהֲרָגְךָ, הַשְׁכֵּם** – תקדים אתה **לְהָרְגוֹ, מַחֲיֵיהּ בְּקוּלְפָּא וְקַטְלֵיהּ** – הכהו במקל שנתנו לו השופטים, והרגו.

אָמַר רבי שילא, **הוֹאִיל וְאִתְעֲבִיד לִי נִיסָּא בְּהַאי קְרָא** – ונעשה לי נס במה שאמרתי פסוק זה של 'לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה' וגו', **דְּרָשִׁינָא לֵיהּ** – אפרש אותו בדרך דרש. ודרש, 'לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה', **זוֹ** היא גדולתו של ה' **בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית** – בבריאת העולם, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – וכן מפורש בפסוק שבריאת העולם היא גדולה, שנאמר (איוב ט י), 'עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר' – גדולות שאי אפשר לחקור אחריהם להבינם. 'וְהַגְּבוּרָה', **זוֹ יְצִיאַת מִצְרַיִם,** שהיה בה גבורה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות יד לא) 'וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וגו' אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם'. 'וְהַתִּפְאֶרֶת', **זוֹ חַמָּה וּלְבָנָה שֶׁעָמְדוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ** כשנלחם עם האמורי, **שֶׁנֶּאֱמַר** (יהושע י יג) 'וַיִּדֹּם הַשֶّמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד' וגו'. 'וְהַנֵּצַח', **זוֹ מַפָּלְתָּהּ שֶׁל רוֹמִי** שתהיה לעתיד לבוא, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – וכמו שנאמר במפלתם (ישעיה סג ג) 'וַיַּז נִצְחָם עַל בְּגָדַי' וגו', ש'נצחם' הוא לשון נצח. 'וְהַהוֹד', **זוֹ מִלְחֶמֶת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר כא יד) 'עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וגו' וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן'. 'כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ', **זוֹ מִלְחֶמֶת סִיסְרָא,** שמפורש בה שהיתה מהשמים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שופטים ה כ) 'מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ, הַכּוֹכָבִים מִמְّסִלּוֹתָם' וגו'. 'לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה', **זוֹ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (שמות יז טז), 'כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ', כלומר, שעל ידי מלחמת ה' בעמלק יתעלה כסאו, וכיון שנאמר בעמלק כסא מלוכה, יש לדרוש את מה שנאמר 'הממלכה' על מלחמת עמלק. 'וְהַמִּתְנַשֵּׂא' **זוֹ מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג,** שתהיה לעתיד לבוא, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (יחזקאל לט א), 'הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וָתֻבָל', שיש לדרוש את הפסוק שנאמר המתנשא בלשון נשיאות, שהוא מדבר על מלחמת גוג ומגוג, שנאמר בגוג נשיא.

הגמרא מביאה דרשות נוספות בפסוק זה. אומרת הגמרא: מה שנאמר בפסוק 'וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ', **אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** שפירושו הוא שה' מנשא לכל הקם להיות לראש, כלומר שהוא הגוזר ומעמידו לראש, **וְאֲפִילּוּ רֵישׁ גַּרְגִּיתָא** – הממונה על החופרים חפירות בורות למלאותם מים להשקות השדות, **מִן שְׁמַיָּא מָנוּ לֵיהּ** – מהשמים ממנים אותו. אומרת הגמרא, **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא** – שנינו בברייתא משמו של רבי עקיבא, שדרש את הפסוק באופן אחר, 'לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה' **זוֹ קְרִיעַת יַם סוּף,** 'וְהַגְּבוּרָה' **זוֹ מַכַּת בְּכוֹרוֹת,** 'וְהַתִּפְאֶרֶת' **זוֹ מַתַּן תּוֹרָה,** 'וְהַנֵּצַח' **זוֹ** יְרוּשָׁלַיִם, 'וְהַהוֹד' **זוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.**

שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' תשרי מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים קו-קח	**יום רביעי - י' תשרי** פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים קטו-קנ
יום שני - ח' תשרי מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים קט-קיא	**יום חמישי - י"א תשרי** פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' תשרי פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים קיב-קיד	**יום שישי - י"ב תשרי** פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג תשרי פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

יום ראשון ז' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קל, אך נשמות המלאכים... עד עמ' 260, בבי"ע.

אַךְ נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנְּשִׁיקִין", – "זיווג נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמזה בא ענין רוחני כמו **הנשמות** של המלאכים, **וְכֵן נִשְׁמוֹת הָאָדָם שֶׁיָּצְאוּ מִזִּוּוּג** – ויחוד, **דְּז"א וְנוּקְבָא** – של הספירות ז"א (מדות) ומלכות **דַּאֲצִילוּת** – שבהשוואה לזיווג של נשיקין זה נקרא "זיווג גופני", ומזה נעשה הולדה של נשמות המתלבשות בגופים גשמיים, **קֹדֶם שֶׁיֵּרְדוּ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – אלא הן עדיין ב"אצילות", הרי הנשמות כפי שהן שם – **אֵינָן בִּכְלַל "יֵשׁ" וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמָן, אֶלָּא הֵן מֵעֵין בְּחִינַת אֲלֻקוּת** – כפי שזה בא **בְּצִמְצוּם עָצוּם**, – בצמצום של להיות בחינה של נשמה, **וּכְעֵין הַכֵּלִים דְּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל** – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול של חכמה וחסד וכדומה. שזה **עַל יְדֵי צִמְצוּם אוֹר הָאֵין־סוֹף, הוּא הַ"קַּוּ" הַמְלֻבָּשׁ בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם**, – שמצד שהקו המלובש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין סוף" ו"בלי גבול" המאפיין את ה"קו", כי אם הארה בלבד מה"קו" שלא נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"קו" – מצד זה יכולים הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד התאחדותם וביטולם לאור הם ענין של "אלקות", כנזכר לעיל. דומה לכך הוא בנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות". אלא, על צמצום זה (שה"קו" המלובש בהם הוא הרי על ידי צמצום) אומר רבנו הזקן, שאין זה מיעוט בלבד באור ובההארה, כי אם, **וּכְמוֹ צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת חָלָל וְכוּ'** – וכמו הצמצום הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט באור, כי אם סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר השתלשלות הם הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום **זה** של אור הקו המתלבש בספירות – בנר"נ (נפש־רוח־נשמה) של הספירות – דומה לאופן הצמצום של הצמצום הראשון. כל האמור הוא ביחס לנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות", לפני שהן מתלבשות בגוף, שאז הן מעין מאלקות ואינן "יש" ו"דבר נפרד". להלן יסביר רבנו הזקן, שגם אחרי שהנשמות ד"אצילות" ירדו לעולם הזה, הרי בצדיקים הראשונים גם כן לא נשתנו נשמות **אלו** להיות דבר נפרד מאלקות. (**וְאַף גַּם לְאַחַר שֶׁיֵּרְדוּ הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** – שהן במדריגה **דַּאֲצִילוּת לְעוֹלָם הַזֶּה לַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים - אֶפְשָׁר**[27] **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מָהוּתָן** – לגבי איך שהן היו בהיותן ב"אצילות", **לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֲלֻקוּת**, – להיות מציאות "יש" הנפרד מאלקות, אלא הן נשארות באותה בחינה כפי שהן היו ב"אצילות", **וְלָכֵן הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת** – מהגוף, **כְּשֶׁרָצוּ לַחֲטֹא בְּטֶרֶם יֶחֱטְאוּ**. – וכפי שאומר בתיקוני זוהר[28], שבחינת "נשמה דאצילות", מסתלקת מהגוף לפני עשיית החטא, ומפרש שם בכך את הפסוק "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"[29], שהעוונות מבדילים בין הנשמה והאלקות של הנשמה (הנשמה מצד בחינת האצילות שבה שהיא ענין של אלקות), שכן, בחינה זו של הנשמה שמצד "אצילות" – מסתלקת, **וְקָרוֹב לוֹמַר, שֶׁגַּם**[30] **הָאֲלָפִים וְרִבְבוֹת עָלְמִין דְּיִתְבָא בְּ"גֻלְגַּלְתָּא" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**

אגרת הקדש

אך נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין וכן נשמת האדם שיצאו מזיווג דזו"נ דאצי' קודם שירדו לבי"ע אינן בכלל יש ודבר נפרד בפ"ע אלא הן מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים די"ס דאצי' שהן בבחי' גבול ע"י צמצום אור הא"ס הוא הקו המלובש בנר"נ שלהם וכמו צמצום הראשון להיות חלל וכו' (ואף גם לאחר שירדו הנר"נ דאצי' לעולם הזה לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות ולכן היו מסתלקות כשרצו לחטוא בטרם יחטאו וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבא בגולגלתא

---

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אומרו "אפשר" וכללות הענין - אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ אברהם (תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". **28.** תיקון ע' (קכד, סע"א). **29.** ישעי' מט, ב. **30.** הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת לפי מה שמבאר ה"צמח צדק" ב"אור התורה" שמות ע' קצט. שם כותב ה"צמח צדק": ...יובן ענין ריבוי העולמות הנז' באד"ר י"ג אלף עלמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים דאינו ר"ל עלמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים רוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם עלמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדריגות מדריגה אחר מדריגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה הי' מהן התהוות תליסר אלף עלמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי מ"מ יש בהם הכח והחיות של בחי' י"ג אלף עלמין והרי אדרבה עיקר בחי' עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלובשים בו מדבר הוי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלובשים בו ובהסתלקותם הי' כלא הי' א"כ האותיות מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדריגות ירידה אחר ירידה כענין ג' אלפים משל עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז הגשמי שיוכל להכילן ע"י שנתלבשו כו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם ומעלתם אז שאין ערוך בחי' אותיות מים המלובשים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבא הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדריגה אחר מדריגה לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עלמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עלמין ממש בחיות רם ונפלא לאין שיעור יותר מהחיות המלובש בעולמות בי"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי וז"ל **וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא** דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' **ובחי' יש כו'** עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש

– שגם האלפים ורבבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנפין" ו"זעיר אנפין" (כפי שכתוב בקבלה)[31], **אֵינָן "עָלְמִין"** – עולמות **מַמָּשׁ כְּעֵין הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת וּבְחִינַת "יֵשׁ", אֶלָּא** – הם, **כְּעֵין נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"חִוּוּג הַנְּשִׁיקִין"**, – כנזכר לעיל, שאין הן ענין של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של המלאכים, **וְנִקְרְאוּ "עָלְמִין"** – ענין של עולמות, ש"עולם" הוא הרי מלשון העלם, ענין של "יש", **לְגַבֵּי בְּחִינַת הַ"גְּלַגְלְתָּא" וְ"דִיקְנָא"**. – שלעומת הביטול וההתאחדות עם "אור אין סוף" של הבחינות "גולגלתא" ו"דיקנא", הם נקראים "עלמין" (עולמות), **אַךְ** – המלאכים והנשמות ד"אצילות", **אֵינָן אֲלֻקוֹת מַמָּשׁ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן**, – בריאת "יש מאין" היא רק בכוח "אין סוף", וכיוון שהכלים של ספירות ד"אצילות" מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן יכולה להיות על ידם ההתהוות של "יש מאין"; ואילו המלאכים ד"אצילות", וכן הנשמות, למרות שהם מעין מאלקות – אין הם, אבל, אלקות ממש להוות "יש מאין", **מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יָצְאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכֵּלִים דְּי' סְפִירוֹת, שֶׁבָּהֶן** – בכלים, **מְלֻבָּשׁ הַ"קַּוִּ" מֵאוֹר־אֵין־סוֹף**, – שמצד זה שמלובש בהם "אור אין סוף" (שכן, ה"קו" הוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות), והם מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף" המלובש בהם, לכן יכול להיות מהם ההתהוות של "יש מאין", **שֶׁ** – כן **הָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר**, – מקור האור, **הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמְּציאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם**, – שכן, מציאותו איננה מסוג המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני ששייך בה ענין של **לא**־מציאות), אלא היא מציאות עצמותית, **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכֹלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמֻּחְלָט מַמָּשׁ**, – לא "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא היפך ה"יש", כי אם "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא היפך ה"יש", **בְּלִי שׁוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת** – ושייכת, **לְיֵשׁ הַזֶּה**. – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא ה"יש", הוא הרי **היפך** ענין ה"יש", ואינו מהווה **סיבה** כלל **שבהקדמה ובשייכות** ל"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא הענין של "אין" ולא "יש". ולכן, דוקא מהכלים של הספירות ד"אצילות", שבהם מלובש "אור אין סוף", יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין"; אבל לא מהמלאכים והנשמות שכבר יצאו ונפרדו מהכלים, שאין הם אלקות ממש שתוכל להיות מהם ההתהוות של "יש מאין".

אלא, כיוון שהתהוות ה"יש" היא דוקא בכוח ה"אין סוף", לשם מה זקוקים, איפוא, בזה לענין הכלים של הספירות? אומר על כך רבנו הזקן: **וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף** – שהוא ענין של "אין סוף" ו"בלי גבול", הרי שהדבר הבא ממנו גם כן צריך להיות ענין של "בלי גבול", וכדי שה"יש" יהיה **בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה - נִתְלַבֵּשׁ אוֹר־אֵין־סוֹף בְּכֵלִים דְּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת**, – שיש בהם כבר הענין וההגבלה של "חכמה", "חסד" וכו', **וּמִתְיַחֵד בְּתוֹכָן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, עַד דְּ"אִיהוּ** – הוא, "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – והכלים של הספירות, **חַד"**, – הם דבר אחד, **לִבְרֹא בָּהֶן וְעַל יָדָן בְּרוּאִים כְּבַעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִפְרָט עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – של הכלים של הספירות ד"אצילות", **בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**. – דבר שמוסיף במיוחד לנבראים ענין הגבול וההגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות ה"יש" היא בכוח ה"אור אין סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים (שהנבראים יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם יהיו נפרדים לגמרי מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות". שכן, ענין ה"מלכות" (ומלוכה) הוא דוקא על דברים שהם נפרדים ומבטלים עצמם למלך המולך עליהם, כפי הכלל[32] "אין מלך בלא עם", "עם" – מלשון "עוממות", כלומר, כמו "גחלים עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא, כאלה שהם רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי שיש למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, כי אם דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת ה"מלכות" נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר נפרד מאלקות, שכן עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם העצמית יתבטלו למלכות שמים.

אגרת הקדש

דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין ההיכלות דאצי' ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא) אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים די"ס שבהן מלובש הקו מאור א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי שיהיה היש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה נתלבש אור א"ס בכלים די"ס דאצילות ומתייחד בתוכן בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן ועל ידן ברואים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י התלבשותן בבי"ע.

שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת, אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פי' בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע). **31.** ראה זח"ג קכח, ב. **32.** בחיי וישב לח, ל. ובכ"מ. שער היחוד והאמונה פ"ז.

יום שני ח' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

אָמְנָם מוֹדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, **שֶׁעִקַּר הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי,** – מאלקות, **הוּא מְמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת** – מספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", **שֶׁנַּעֲשָׂה** – "מלכות דאצילות" נעשית **עַתִּיק דְּבְרִיאָה,** – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות הרצון, ו"מלכות דאצילות" נעשית ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד "מלכות" נוצר תענוג בנבראים המרגישים עצמם ל"מציאות", ועל ידי כך מתבצע ענין ה"מלכות", **כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם וְכוּ'"**[38]. – כנזכר לעיל, שהענין של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך, שהם הנבראים של עולם ה"בריאה" והעולמות שלמטה ממנו, שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. **וְגַם רִבּוּי הַנִּבְרָאִים וְהִתְחַלְּקוּתָן** – שכל נברא שונה מזולתו, למרות **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכֹחַ הָ"אֵין־סוֹף"** – שהוא **יָחִיד וּמְיֻחָד בְּתַכְלִית** – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח ה"אין סוף" שהוא "יחיד ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, **הוּא עַל יְדֵי רִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת הַיּוֹצְאִין מִמַּלְכוּת,** – הנקראת **"פִּי ה'"**, **"וּרְוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם",** – כמו שכתוב[33]: "(בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל צבאם" – כל הנבראים, **וְה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה** – שלמעלה, כשם שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור שלמעלה, **הֵן מֵה' גְּבוּרוֹת** – חמש בחינות הגבורה, **דְּנוּקְבָא.** – שב"מלכות", **וְלָזֹאת** – ולכן **נִקְרֵאת** – "מלכות", **"עֲלֻמָּא דְּאִתְגַּלְיָא",** – העולם של התגלות, **כִּי בָּהּ נִגְלָה כֹּחַ אוֹר־אֵין־סוֹף לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן שֶׁלֹּא עַל יְדֵי עֵלָּה וְעֲלוּל,** – "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק בכוח ה"אין סוף", וכוח **זה** בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", **אֲבָל ט' סְפִירוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** – שלפני ספירת ה"מלכות", **נֶאֱצְלוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֵלָּה וְעָלוּל, וְאוֹר הָאֵין־סוֹף הוּא מְלֻבָּשׁ בְּחָכְמָה לְבַדָּהּ.** – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין", "והחכמה **מאין** תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק רבינו: **ואין סתירה בין הנ"ל דבריאה – הוא לבדו בכחו כו' ומודעת זאת דהוא מל' כי וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בספר יצירה[34], בענין עשר ספירות: **"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שהתחלה (שהיא למעלה מהראש) נמצאת **בסוף** במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש" בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית חכמה")[35], וה"תחלה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שהתחלה, ספירת הכתר, "נעוץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, **כִּי כֶּתֶר הוּא מְמֻצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל** – שהוא "אין סוף", **לַנֶּאֱצָלִים,** – שהם ענין של גבול, **וְיֵשׁ בּוֹ** – ב"כתר", **בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הָאֵין סוֹף.** – שכן, כל ממוצע מכיל שתי המדריגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מה"נאצלים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחלה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוץ" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", **וְלָכֵן נִקְרָא** – כתר, **"כֶּתֶר מַלְכוּת",** – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתיקוני זוהר – "כתר עליון **איהו** (הוא) כתר מלכות", **כִּי אֵין כֶּתֶר אֶלָּא לְמֶלֶךְ,** – כך הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", **וְגַם** – כתר נקרא "כתר מלכות" לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" **כִּי בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה דְּאֵין־סוֹף הִיא מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף**[36], – הרי שב"כתר" יש גם הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא "מלכות דאין סוף", **וְלָכֵן גַּם הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת נִקְרָא "כֶּתֶר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה.** – כשמונים את הספירות מלמטה למעלה, מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות", הספירה האחרונה, בשם "כתר" לגבי שאר הספירות – וזאת מפני שבה נמצאת בחינת ה"כתר", וזה מאיר לספירות שלמעלה מ"מלכות" באופן של "אור חוזר", כל האמור הוא מצד זה שב"מלכות דאצילות" מתבטא הכוח של "אין סוף" בענין בריאת "יש מאין", שמ"מלכות" מתהווים הנבראים שהם "יש" ו"דבר נפרד" (בהרגשתם) מאלקות. ואילו בנבראים – הרי זה רק שמתבטא **הכוח** של "אין סוף" לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך **התגלות** של "אור אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם

אגרת הקדש

אמנם מודעת זאת שעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצילות שנעשה עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם וכו' וגם ריבוי הנבראים והתחלקותן שנבראו בכח הא"ס יחיד ומיוחד בתכלית הוא ע"י ריבוי האותיות היוצאין ממל' פי ה' וברוח פיו כל צבאם וה' מוצאות הפה הן מה"ג דנוק' ולזאת נקראת עלמא דאתגליא כי בה נגלה כח אור אין סוף לברוא יש מאין שלא ע"י עילה ועלול אבל ט' ספירות הראשונות נאצלו בהשתלשלות עילה ועלול ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה לבדה. וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כי כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ויש בו בחי' האחרונה של הא"ס ולכן נקרא כתר מלכות כי אין כתר אלא למלך וגם כי בחי' אחרונה דא"ס היא מל' דאין סוף ולכן גם המל' דאצי' נקרא כתר ממטה למעלה ומה גם כי בריאת הנשמות

---

33. תהלים לג, ו. 34. פ"א מ"ז. 35. תהלים קיא, י. 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההג"ה בפנ"ב (בח"א). ולקמן קלא, ריש ע"ב".

אגרת הקדש

ממנה להיות יש ודבר נפרד בפ"ע בעולם הבריאה ונקרא בשם לידה כקריעת י"ם דבעתיקא תליא וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים מזיווג של שמיני עצרת עד שביעי של פסח הוא כמו גידול זו"נ בבטן אימא עילאה שהוא ע"י אורות עליונים מאימא עילאה ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבש בה כל ט' או ז' ירחי לידה. וככה הוא בבריאת נשמות ומלאכים לעולם הבריאה וגם כל עיקר ושרש הטיפה שמקבלת ומתעברת מז"א הוא ממוחין דאו"א ובכל זיווג נמשכת לאו"א מא"א וע"י ומלמעלה למעלה עד אין סוף רק שהכל בהעלם במוחין עד לידת הנוק' הנשמות והמלאכים וההיכלות לעולם הבריאה. נמצא שזהו גילוי אור א"ס ממש ע"י העיבור והלידה.

למציאות "יש" – אין זה הרי **גילוי** של "אור אין סוף"; להלן יסביר רבנו הזקן, שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם **גילוי** של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר בלידת והתהוות הנשמות שמ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות באה בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של **גילוי** אלקות ו"אור אין סוף", **שלכן** זה נקרא "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות, – שעל ידי ספירה זו **נתגלה** "אור אין סוף" בעולמות (ולא רק **הכוח** של "אין סוף" המתבטא בהתהוות הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם בנבראים המרגישים עצמם למציאות "יש"). **וּמַה גַּם**[37], **כִּי בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת** - **מִמֶּנָּה**, – מ"מלכות", **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בְּפְנֵי עַצְמָהּ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה**, – לא כפי שהנשמות הן בעולם ה"אצילות", שהן שם מדהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד עם כך הן ענין של אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, **וְ** – מה שנשמות באות מ"מלכות", **נִקְרָא בְּשֵׁם "לֵדָה"**, – שזקוקים לכך לכוח עליון מיוחד של "אין סוף", **בִּקְרִיעַת יַם־סוּף** – שאומר על כך בזוהר[38] **דְּ"בְעַתִּיקָא תַּלְיָא"**. – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר". שכן, ב"כתר" ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", אריך – ראש ומקור לנאצלים, ועתיק – הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת ים סוף נדרש כוח של "עתיק" (מ"אין סוף"), כך גם ללידת הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה **אותו** ענין של קריעת ים סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק **ללידת** הנשמות נדרש כוח של "אין סוף", כי אם גם על ענין **העיבור** של הנשמות, שלפני הלידה, נדרשים אורות עליונים עד "אין סוף". **וְגַם כָּל גִּדּוּל הַנְּשָׁמוֹת כָּל ז' חֳדָשִׁים, מִזִּוּוּג שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת עַד שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח**, – שכתוב בקבלה[39] ששמיני עצרת הוא היחוד והזיווג "להוליד נשמות", ו"לידת הנשמות" היא בשביעי של פסח, בזמן קריעת ים סוף, **הוּא כְּמוֹ גִּדּוּל זָ"א וְנוּקְבָא** – הספירות "ז"א (זעיר אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני כן בהעלם, ומתגדלות **בְּבֶטֶן "אִמָּא עִלָּאָה"**, – בפנימיות "בינה" דאצילות, **שֶׁהוּא עַל יְדֵי אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מֵ"אִמָּא עִלָּאָה"**, – ספירת ה"בינה", **וּמִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין־סוֹף, הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ** – ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("זעיר אנפין" ו"מלכות") **כָּל ט' אוֹ ז' יַרְחֵי לֵדָה.** – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ"אימא **עילאה**", "בינה" דאצילות, וכך גם ב"אימא **תתאה**, ב"מלכות", שגידול הנשמות שבה הוא גם כן על ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין סוף". **וְכָכָה הוּא בִּבְרִיאַת נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה.** – שזה גם כן על ידי אורות עליונים, עד "אור אין סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק עבור **לידת** הנשמות ועבור **העיבור** נמשכים אורות עליונים, כי אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור, זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. **וְגַם, כָּל עִקַּר וְשֹׁרֶשׁ הַטִּפָּה שֶׁ** – "מלכות", **מְקַבֶּלֶת וּמִתְעַבֶּרֶת מִ"זְעִיר אַנְפִּין"**, – (מדות), **הוּא מִמֹּחִין דְּ"אַבָּא וְאִמָּא"**, – "חכמה" ו"בינה", **וּבְכָל זִוּוּג** – של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מכך ענין של הולדה, **נִמְשֶׁכֶת** – הטיפה **לְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – "חכמה" ו"בינה", **מֵ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"עַתִּיק יוֹמִין", וּמִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, רַק שֶׁהַכֹּל בְּהֶעְלֵם בְּמֹחִין, עַד לֵדַת הַנּוּקְבָא** – "מלכות" מגלה, **הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים וְהַהֵיכָלוֹת לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. נִמְצָא, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, עַל יְדֵי הָעִבּוּר וְהַלֵּדָה.** – לא רק המשכה **מכוח** ה"אין סוף", הנמשכת על ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כי אם גם ענין של **גילוי** מ"אור אין סוף" שבא על ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני שעל ידה מתגלה **הכוח** מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כי אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה על ידי נשמות.

---

37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות".

38. ח"ב נב, ב. **39.** ראה לקו"ת צו טז, ב. וש"נ.

יום שלישי ט' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, ובזה יובן היות... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

אגרת הקדש

ובזה יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא במו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ס ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקיימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק ללולב וכו' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה

וּבָזֶה יוּבָן, הֱיוֹת הַמִּצְוֹת בְּמַלְכוּת - ה' שֶׁל שֵׁם הָוָיָ"ה, – כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו האות ה' אחרונה של שם הוי', **וְהַתּוֹרָה** – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא **בְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"** – (מדות), האות **וָא"ו שֶׁל שֵׁם הָוָיָ"ה, הֲגַם** – למרות, **שֶׁלְּמַעְלָה** – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "בתר" **בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" הַמִּצְוֹת הֵן בְּ"גֻלְגַּלְתָּא",** – ב"גולגולת" ובמקיף שעל המוחין, **בְּ"לַבְנוּנִית",** – בבחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), **הִיא הָ"אָרְחָא" דְּבְ"פְּלָגוּתָא דְּשַׂעֲרֵי",** – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, **דְּמִתְפַּלְגָא לְתַרְתֵּי"ג אָרְחִין** – המתחלקים ל־613 דרכים והמשכות **דְּאוֹרַיְתָא שֶׁבְּ"זְעֵיר אַנְפִּין",** – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקיף, שלמעלה ממוחין "חכמה", **וְשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה דְּנָפְקָא מֵ"חָכְמָה עִלָּאָה"** – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק **באה** מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה", **הוּא בְּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין",** – בבחינת "מוחא סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", **וְהֵינוּ** – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, **הַחָכְמָה דְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת,** – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגולת ובמקיף שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר, כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"ז"א", האות וא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו הזקן: **אֶלָּא שֶׁהוּא כַּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ,** – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" התורה היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. **וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שה"תחלה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", **הוּא כֹּחַ הָ"אֵין־סוֹף" בָּרוּךְ־הוּא לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן,** – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", **וְלֹא עַל יְדֵי עֵלָּה וְעָלוּל, שֶׁיִּהְיֶה הָעָלוּל מֻקָּף מֵעִלָּתוֹ וּבָטֵל בַּמְּצִיאוּת,** – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתתבצע כוונת ותכלית הבריאה, **רַק יִהְיֶה הַיֵּשׁ** – בהרגשתו, **דָּבָר נִפְרָד מִ** – מקורו, מ – **אֱלֹקוּת, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל** – הנבראים שבהרגשתם הם **הַנִּפְרָדִים,** – מאלקות, **עַל יְדֵי שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹתָיו שֶׁיְּצַוֶּה עֲלֵיהֶם,** – שדוקא על ידי כך מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, **והם** בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות **מן ועל ידי** נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה** – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו **בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה".** – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. **וְלָכֵן אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי[40]: "וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – האם לא סובר ר' שמעון **שֶׁמַּפְסִיק לְלוּלָב וְכוּ'",** – שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם אין סובר ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע? אלא,

---

40. שבת פ"א ה"ב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" - והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז תאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. וש"נ.

להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות, שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: **"ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)".** ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן **וְ"כָל הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נֹחַ לוֹ שֶׁנִּתְהַפְּכָה שְׁלִיָּתוֹ עַל פָּנָיו וְכו'",** – הוספת כ"ק רבינו: **"ואין ולד"** – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון **זה** דוקא, שנוח לו שנתהפכה **שלייתו**, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, **כִּי הַשְּׁלִיָּא נוֹצְרָה תְּחִלָּה מֵהַטִּפָּה, וְהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה עִקַּר הַוָּלָד עַד מ' יוֹם שֶׁהַתְּחִילָה צוּרַת הַוָּלָד. וְכָכָה הַמִּצְוֹת הֵן עִקַּר הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ, הֲגַם** – למרות, **שֶׁהַמִּצְוָה הִיא גּוּפָנִית וְ** – אילו, **הַתּוֹרָה הִיא חָכְמָה,** – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: **"ול"ק דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל",** רַק **שֶׁזֶּה** – המצוות הן **בְּחִיצוֹנִיּוּת** – עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, **וְזֶה** – תורה היא **בִּפְנִימִיּוּת,** – ומכניסה נשמה וחיות במצוות, **וּכְדִלְקַמָּן.** – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

אגרת הקדש

שלייתו ע"פ וכו' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפנימיות וכדלקמן.

יום רביעי י' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, והנה כמו"כ מזיווג... עד עמ' 262, כנ"ל.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ כֵן מִזִּוּוּג – ויחוד, **זָ"א וְנוּקְבָא דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, **נִבְרְאוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ כָּל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְהַנּוֹצָרִים** – היצורים של עולם ה"יצירה", **וְהַנַּעֲשִׂים,** – הדברים שבעולם ה"עשיה", כפי שהוסבר לעיל, הרי מ"מלכות דאצילות" ומהזיווג של "ז"א" ו"מלכות" דאצילות מתהווים הנשמות והמלאכים של עולם ה"בריאה", נבראים שהם כבר ענין של "יש", וכפי שהסביר רבנו הזקן, הרי זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"קו" של "אור אין סוף" מלובש בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות של העולמות **בריאה־יצירה־עשיה** מתהווים הנבראים של עולמות **אלה** (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה מה"קו" של "אור אין סוף"), **עַל יְדֵי אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹכָן, שֶׁהִיא** – הנשמה היא, **אֲלֻקוֹת, מֵהַכֵּלִים דִּי' סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** – עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה־יצירה־עשיה להיות הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה־יצירה־עשיה. **וְגַם בְּתוֹכָהּ** – ב"מלכות דאצילות", ישנה **הָאָרַת הַ"קַּוִּ" דְאוֹר־אֵין־סוֹף** – שמצד אור ה"קו" שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, **הַמְלֻבָּשׁ בַּאֲצִילוּת עַד הַ"פַּרְסָא",** – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה־יצירה־עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". **וְהָאָרַת הַ"קַּוִּ" שֶׁהָיָה מֵאִיר בַּכֵּלִים דִּי' סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת** – של "אצילות", **בְּקַע הַ"פַּרְסָא" עִמָּהֶם, וּמֵאִיר בָּהֶם** – בל' הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, **בִּבְרִיאָה יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כְּמוֹ בַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ.** – ענין **זה** של ההארה מה"קו" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה־יצירה־עשיה", והאור של בריאה־יצירה־עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון של' הכלים של "מלכות דאצילות" **בוקעים** את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה־יצירה־עשיה), הרי כך גם ההארה מה"קו" **שבהם** גם כן **בוקעת** את הפרסא איתם וגם הארת ה"קו" מאירה באור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן, גַּם הַ"קַּוִּ" בְּעַצְמוֹ** – לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים **דאצילות,** כי אם גם ה"קו" בעצמו, **הַמְלֻבָּשׁ בְּסִיּוּם וְסוֹף נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד דְ"אָדָם קַדְמוֹן", שֶׁהוּא סוֹף רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר שֶׁלּוֹ** – של אדם קדמון, **הַמִּסְתַּיְּמִים בְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, הִנֵּה הָאָרַת הַ"קַּוִּ" מֵאִירָה מִשָּׁם** – מנצח־הוד־יסוד **דאדם קדמון, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹר הַנְּשָׁמָה דִּי' סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֲלֻקוּת.** "א"ק" הוא אדם קדמון, שענינו הוא – המחשבה הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה

אגרת הקדש

והנה כמו"כ מזיווג זו"ן דבי"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא אלקות מהכלים די"ם דמל' דאצי' וגם בתוכה הארת הקו דאור א"ס המלובש באצי' עד הפרסא והארת הקו שהיה מאיר בכלים די"ם דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות ממש וכן גם הקו בעצמו המלובש בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה די"ם דבי"ע שהוא אלקות והארה דהארה מתלבשת

את כל סדר ההשתלשלות ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומהפרטים שבמחשבה הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובזה גופא ישנם "יושר" ו"עיגולים" – "עיגולים" הוא ענין של "מקיף", המקיף על כל מדריגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שוה, ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"יושר" הוא הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי **היושר** של אדם **קדמון** מסתיימים במדריגה **האחרונה** של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי אם ענין ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת בכל מדריגות ההשתלשלות, עד במדריגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק"), הרי ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, שהוא אלקות. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – מה"קו", **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ דְּי' סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא רק באור הנשמה כי אם גם בנפש רוח, **וְאַף גַּם בְּכָל הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶם.** בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של אדם קדמון) הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – כלומר המדריגה השלישית של הארה, **הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְנוֹצְרִים** – של עולם ה"יצירה", **וְנַעֲשִׂים,** – של עולם ה"עשיה", שעל ידי זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה, הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, **שהארה** איננה עצם אבל היא עדיין אותו **מהות** של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. **הארה דהארה** כבר אינה המהות של המדריגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש רוח של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין **המציאות** של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן לא **מציאות** של נברא. **הארה דהארה דהארה** היא כבר גם לא **המציאות** של ההארה האוריגינלית, שלכן ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות של נבראים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[41]**: "הַיָּמִים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם,** – עשית, **וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם",** – שנמשכת חיות מ"אור אין סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. **וְכָל זֹאת בִּבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת לְהַחֲיוֹתָם.** – שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור **הנשמה** של בריאה־יצירה־עשיה, ובנפש ורוח **וכלים** של עשר ספירות בריאה־יצירה־עשיה, עד בכל הנבראים, **אָמְנָם מְצִיאוּתוֹ וּמָהוּתוֹ שֶׁל אוֹר הָאֵין־סוֹף** – עצמו, **אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם כְּלָל,** – שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין סוף" באופן אחד ובבריאה־יצירה־עשיה ופרטיו – באופן אחר, אלא הוא **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין** – כל העולמות, **כְּשָׁוֶה, וְ"אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"** – אומר הקדוש ברוך הוא, **בְּהַשְׁוָאָה אַחַת,** – שכשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, **וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ"** – אין מקום ומדריגה שהוא פנוי וריק ממנו יתברך, **אַף בָּאָרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית, רַק שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף וְסוֹבֵב,** – אין הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת, כי אם הוא באופן של מקיף והעלם, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפֵּרוּשׁ** – של "סובב כל עלמין", **בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים,** – בחלק הראשון של ספר ה"תניא"[42], **וְלֹא הִתְפַּשְׁטוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת הַחִיּוּת** – מה שמהות ומציאות ה"אין סוף" מלא בכל העולמות – אין זה באופן של התפשטות והתלבשות החיות, **לְהַחֲיוֹתָם וּלְהַוּוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שגם על ההתהוות מ"אין" ל"יש", למרות שזה על ידי כוח **נעלם** של "אור אין סוף", הרי זה, אבל ענין של גילוי והתפשטות להתהוות הבאה על ידי הספירות והמדריגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, **כִּי אִם** – ההתפשטות לחיות ולהתהוות, באה **עַל יְדֵי הָאָרָה דְּהָאָרָה וְכוּ' מֵה"קַּוִּ",** כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. **וְגַם מֵאוֹר־אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב וּמַקִּיף לְאַרְבַּע עוֹלְמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה בְּשָׁוֶה,** – האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות בשוה, **מֵאִיר** – גם **אֶל הַקַּוִּ הַפְּנִימִי** – שהוא אור פנימי בעולמות, **דֶּרֶךְ הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שהכלים הרי מקיפים לאור המתלבש **בתוך** הכלים, **וּבְהָאָרָתוֹ תּוֹךְ הַכֵּלִים - נוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ**

אגרת הקדש

בנפש רוח די"ס דבי"ע ואף גם בכל הכלים שלהם והארה דהארה דהארה הוא בכל הנבראים ונוצרים ונעשים כמ"ש הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וכל זאת בבחינת התפשטות החיות להחיותם אמנם מציאותו ומהותו של אור הא"ס אינו בגדר מקום כלל וסובב כל עלמין בשוה ואת השמים ואת הארץ אני מלא בהשוואה אחת ולית אתר פנוי מיניה אף בארץ הלזו הגשמית רק שהוא בבחי' מקיף וסובב וכמ"ש הפי' בלק"א ולא התפשטות והתלבשות החיות להחיותם ולהוותם מאין ליש כ"א ע"י הארה דהארה דהארה וכו' מהקו כנ"ל וגם מאור א"ס הסובב ומקיף לארבע עולמות אבי"ע בשוה מאיר אל הקו הפנימי דרך הכלים די"ס דבי"ע ובהארתו תוך הכלים נותן

---

41. נחמי' ט, ו. **42.** פרק מ"ח.

וְעוֹז לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן. – כפי שהוסבר לעיל, הרי התהוות הנבראים שבכל אחד מהעולמות, הוא על ידי הכלים של הספירות שבאותו עולם; הרי הכוח שיש לכלים של הספירות להוות "יש מאין" (התהוות שבאה דוקא מעצמות "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") הוא מפני שמאיר בהם מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין". **וּמֵאַחַר שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא עַל יְדֵי הַכֵּלִים,** – שיש בהם הרי ענין של גבול והתחלקות, **לָזֹאת** – לכן, **הֵם הַנִּבְרָאִים בִּבְחִינַת רִבּוּי וְהִתְחַלְּקוּת** – שאחד שונה מהשני, **וּגְבוּל וְתַכְלִית,** – למרות שהכוח להתהוותם בא מה"אור הסובב" שהוא בלי גבול, אך, מפני שהכוח מאיר **בתוך** הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים, היא בחינה של התחלקות ובאופן של גבול, **וּבִפְרָט** – כפי שההארה האלקית ממנה נעשית ההתהוות, באה בגילוי, **עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שהאותיות יש בהן יותר ענין ההתחלקות וההגבלה מאשר הכלים. על כל פנים הרי אמר לעיל, שלא רק בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש גם מהאור הפנימי של "אור אין סוף" (ה"קו", שענינו אור שבשביל העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש" בעולמות, כפי שחיות נרגשת), וגם מהאור הסובב ומקיף (אור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות הוא רק באופן **זה** שהוא נשאר למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות), הרי לא רק ש**בספירות** יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, כי אם גם בכל **נברא** יש משני הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה בא בהארה, או בהארה דהארה, או בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין **המהות** של "אור אין סוף"; וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם המהות של "אור אין סוף", כי אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה ענין שמהותו אלקות, כי אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים, אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש, רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא ב"עצמות אור אין סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, שצמיחת צמחים ואילנות גשמיים מכוח הצומח **הרוחני** שבארץ היא ענין של "יש מאין", וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז, בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש חיה שבא מהמים, אך לאחרי ששת ימי בראשית כבר באה נפש חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ – מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין") – הרי שבארץ ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין הוא המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, כי אם מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ), בכל זאת נראה על ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל ידו מתגלה הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר מדוע דבר זה מתגלה **בארץ דוקא**, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי, ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", כאור ומדריגה שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

בהם כח ועוז לברוא יש מאין ומאחר שהבריאה היא ע"י הכלים לזאת הם הנבראים בבחינת ריבוי והתחלקות וגבול ותכלית ובפרט ע"י האותיות כנ"ל.

יום חמישי י"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 262, ועוד זאת יתר... עד עמ' 264, כמ"ש במ"א.

וְעוֹד זֹאת, יָתֵר עַל כֵּן עַל כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל[43], **הֶאָרָה דְּהֶאָרָה,** – כפי שההארה באה בנברא באופן של הארה דהארה דהארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא המהות של אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת כבר הוסבר לעיל שיש בה גם מה"קו" – האור הפנימי וגם מהאור ה"סובב כל עלמין", **וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל** – אור ה"קו" שבה, ו"אור הסובב" שבה – בההארה האלקית שכבר באה באופן של הארה דהארה דהארה – במציאות של נברא – **הִיא מַרְאָה** – ההארה האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", מראה את **כֹּחָהּ וִיכָלְתָּהּ בִּיסוֹד הֶעָפָר הַנִּשְׁמִי בְּגִלּוּי עָצוּם, בְּיֶתֶר עֹז מִיסוֹדוֹת הָעֶלְיוֹנִים מִמֶּנּוּ,** – מיסוד העפר, וכמו למשל יסודות אש, רוח ומים, **וְגַם מִצְבָא הַשָּׁמַיִם, שֶׁאֵין בְּכֹחָם וִיכָלְתָּם**

אגרת הקדש

ועוד זאת יתר על כן על כל הנ"ל הארה דהארה דהארה וכל הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביתר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"הערות ותיקונים": צ"ע הל' והכוונה".

אגרת הקדש

תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר צמח העשב ואינו אומר לו לצמוח מאין ליש אלא מקוטן לגודל ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרטיות. אבל בטרם יצמח למי יאמר כל מזל ומזל לכל עשב ועשב בפרטי פרטיות) מהכח הצומח שבו שהוא אין ורוחני והם גשמיים ואין זאת אלא משום דרגלי א"ק מסתיימים בתחתית עשי' ותחת רגליו מאיר אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין בלי הפסק רב ביניהם רק עיגולי א"ק לבדו וגם הקו מאור א"ס המסתיים בסיום רגלי א"ק מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר כמו שהמלובש בא"א ואו"א וזו"נ דאצי' מאיר באור חוזר ממל' דאצי' ומל' דאצי' היא בחי' כתר ממטה למעלה ונעוץ תחלתן בסופן. וככה הוא בסיום הקו דאור

לְהוֹצִיא יֵשׁ מֵאַיִן תָּמִיד, כִּיסוֹד הֶעָפָר הַמַּצְמִיחַ תָּמִיד יֵשׁ מֵאַיִן, הֵם עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת – הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת כ"העלאת מ"ן" בלבד (התעוררות של כוח הצומח), ובמיוחד אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, (**וְהַמַּזָּל הַמַּכֶּה וְאוֹמֵר "גָּדַל"**, – שחכמינו ז"ל[44] הרי אומרים שאין עשב למטה שאין לו מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל, הרי, שהצמיחה היא לא כולה מכוח הצומח שבארץ כי אם מה"מזל" שברקיע בא ענין הצמיחה? אומר על כך רבנו הזקן: **הֵינוּ לְאַחַר שֶׁכְּבָר צָמַח הָעֵשֶׂב,** – שכבר נעשה מציאותו של "יש" (עשב), אלא שעליו לצמוח ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם טעם, מתיקות או חמיצות, הרי זה בא מן המזל, **וְאֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ לִצְמֹחַ מֵאַיִן לְיֵשׁ** – שתתהווה מציאות העשב או האילן, **אֶלָּא מִקָּטֵן לְגֹדֶל, וְלִשֵּׂאת פְּרִי כָּל מִין וָמִין בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת.** – שישנם אילנות המוציאים פירות מתוקים, וישנם אילנות המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא מהמזל שברקיע. ב"אור התורה" פרשת במדבר[45] אומר ה"צמח צדק", שהמזל משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן שיצמיח, אך עצם הצמיחה הוא מכוח הצומח עצמו, ובמקום אחר ב"אור התורה"[46] מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאליו הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו, ומההמשכה לשרשו הוא הולך וגדל יותר ויותר. **אֲבָל בְּטֶרֶם יִצְמַח - לְמִי יֹאמַר כָּל מַזָּל וּמַזָּל לְכָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת)** – הרי אומרים שהמזל "מכה **בו**" (בעשב), ואומר לו "גדל", וכשהעשב אינו קיים עדיין – למי הוא אומר גדל? אלא, כאמור, הכוונה היא לאחרי שהעשב כבר קיים במציאות של "יש", על הצמיחה מקטן לגדול וכו' על כך באה האמירה והכוח מהמזל. על כל פנים, צמיחת העשבים והאילנות היא **מֵהַכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבּוֹ,** – שביסוד העפר **שֶׁהוּא** – כוח הצומח הוא **אַיִן** – לא מציאות גשמית, **וְרוּחָנִי, וְ** – אילו **הֵם** – העשבים והאילנות, הם **גַּשְׁמִיִּים.** – הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח ל"יש מאין" הוא דוקא ב"עצמות אין סוף" – וכוח זה מתבטא ביסוד העפר הגשמי. **וְאֵין זֹאת,** – מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – הרגלים של "אדם קדמון", **מִסְתַּיְּמִים בְּתַחְתִּית** – עולם ה"עֲשִׂיָּה", – ה"רגלים", המדריגות האחרונות של אדם קדמון (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה כל הנבראים מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדריגות התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד העפר שבעולם ה"עשיה", **וְתַחַת רַגְלָיו** – מתחת למדריגות האחרונות של אדם קדמון, **מֵאִיר אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – היכן שמסתיים האור הפנימי שהוא בהגבלה ובהתחלקות בעולמות, מאיר האור המקיף שלמעלה מעולמות, **בְּלִי הֶפְסֵק רַב בֵּינֵיהֶם,** רַק **עִגּוּלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – ה"עיגולים" של אדם קדמון, **לְבַדּוֹ.** – שהרי במחשבה הקדומה של אדם קדמון ישנם "יושר" ו"עיגולים", אור פנימי ואור מקיף, הרי היכן שמסתיים ה"יושר" והאור הפנימי של אדם קדמון ונשארים רק העיגולים והמקיפים של אדם קדמון (שגם העיגולים של אדם קדמון הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") – מאיר שם "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", **וְגַם הַ"קַּוִּ" מֵאוֹר־אֵין־סוֹף הַמִּסְתַּיֵּם בְּסִיּוּם רַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** - **מֵאִיר מִמַּטָּה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "אוֹר חוֹזֵר",** – "אור חוזר" היינו – אור שכשמגיע למקום שמעבר לו אין הוא יכול להאיר, הוא מגיע חזרה באור חוזר ביתר חוזק וביתר אור מאשר האור הוא לפני שמגיע לאותו מקום. וכפי שהדבר באור השמש, שהאויר התחתון הקרוב יותר לארץ חם יותר מאשר האויר האמצעי (האויר שבאמצע, בין השמש לארץ), שכן, כאשר קרני השמש מגיעים לארץ, שמעבר לה אין הם יכולים להגיע – הוא חוזר באור חוזר, ולכן חם יותר למטה. כך הדבר ב"אור הקו" שענינו להאיר כל הנבראים באור פנימי, הרי כאשר הוא מגיע למדריגות האחרונות של המחשבה המקיפה כל העולמות והנבראים – הוא חוזר באור חוזר, **כְּמוֹ שֶׁ** – ה"קו", **הַמְלֻבָּשׁ בַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – חכמה־בינה **וְ"זָ"א וְנוּקְבָא"** – ז"א (מדות) ומלכות, **דַּאֲצִילוּת - מֵאִיר בְּאוֹר חוֹזֵר מִמַّלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הִיא** – לכן, **בְּחִינַת כֶּתֶר מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – בחישוב הספירות מלמטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי "מלכות" היא בחינה של "כתר" – כנזכר לעיל באגרת קודש זו, **וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן".** – שב"מלכות" הרי זה, שה"תחלה" של "כתר" שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה, שה"תחלה" של ה"קו" נעוצה בסוף של "רגלי אדם קדמון", המסתיימות במדריגות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד העפר;

---

44. ב"ר פ"י, ו. **45.** ע' קצו. **46.** במדבר ע' תשפו.

וכיוון שה"קו" הרי ענינו **גילוי** של "אור אין סוף" – מתבטא לכן ביסוד העפר **יותר בגילוי** הענין של "אין סוף" בענין של "יש מאין", בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. **וְכָכָה הוּא בְּסִיּוּם הַ"קַּוִּ" דְּאוֹר־אֵין־סוֹף הַמִּסְתַּיֵּם בְּסִיּוּם הַ"שֶּׁר" דְּרַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – כפי שה"רגלים" והמדריגות התחתונות של 'אדם קדמון' באות באור הפנימי בהתחלקות של המדריגות, הרי בשעה שזה בא למדריגות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה", במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר הגשמי, **מֵאִיר** – ה"קו" בבחינה של "אור חוזר", **מִמַּטָּה לְמַעְלָה** – מהתארה דהארה דהארה שבעפר הגשמי, **לְבְחִינַת אוֹר הַנִּשְׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה,** – שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה, שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה – אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, **שֶׁהוּא אֶלְקוּת מַמָּשׁ, מֶחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.** – שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה־יצירה־עשיה – הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה – מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שב**נבראים**), ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי. **וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים פֶּרֶק כ, הוּבָא בִּלְקוּטֵי אֲמָרִים** – בספר ה"תניא"[47], **מִתְּלַבֶּשֶׁת תְּחִלָּה הָאָרָה זוֹ שֶׁל הַ"קַּוִּ" דְּאוֹר־אֵין־סוֹף בְּאוֹר הָאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמִמֶּנָּה לִבְרִיאָה וִיצִירָה שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמֵהֶן לִבְחִינַת אוֹר הַנִּשְׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וְעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ כֹּחַ וָעוֹז בְּסִיּוּם הַכֵּלִי דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה** – המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", **שֶׁבְּיִסּוּד הָעָפָר, וְהוּא מַאֲמַר: "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ וְכוּ'"**, – דשא – שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, **לִהְיוֹת פּוֹעֵל בְּקֶרֶב הָאָרֶץ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד (בְּחִינַת אֵין־סוֹף,** – שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה **תמידית**, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף, הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", **וְלֹא בְּלִבַּד בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, כְּמַאֲמַר: "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם", וּמַאֲמַר: "תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה"**, – מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחרי זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות **אלה**, שהמאמרות באים **מֵחָכְמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, שֶׁבּוֹ יְמֵי בְּרֵאשִׁית הֵאִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה הָאָרָה מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בְּ"חֶסֶד חִנָּם", בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" כְּלָל),** – בלי שום התעוררות מהמטה (מהמקבל), הנקראת "העלאת מיין נוקבין", שהנוקבא (המקבל) מעלה ומעוררת בהתעוררות שלה מלמטה – התעוררות מלמעלה. הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת מ"ן והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך, בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחסד חנם, בלי העלאת מ"ן כלל, ולכן השפיעו אז המאמרות "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ" ענין של "יש מאין", ואילו כוח הצומח מהמאמר "תדשא הארץ" – משפיע **תמיד**, **לְהַצְמִיחַ עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת וּפֵרוֹת מֵאַיִן** – מכוח הצומח הרוחני, **לְיֵשׁ** – ל"יש" הגשמי, העשבים, האילנות והפירות, **תָּמִיד מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה**[48], **שֶׁהוּא** – להצמיח תמיד מדי שנה בשנה, הוא **מֵעֵין בְּחִינַת "אֵין־סוֹף",** – שהוא ענין אין־סופי, לא מסתיים אף פעם הכוח בארץ להצמיח, **שֶׁאִם יִתְקַיְּמוּ עוֹלָם הַזֶּה רִבּוּי רִבְבוֹת שָׁנִים** - **יַצְמִיחוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן** – מהעשבים, מהאילנות ומהפירות, הבאים **עַל יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין",** – שיש משהו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, **וְהֵם הַזְּרוּעִים וְהַנְּטוּעִים,** – העשבים הנזרעים והאילנות הניטעים, הרי הזרעים הם "העלאת מ"ן" לכוח הצומח, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות שהם זרועים ונטועים, **הֵם כְּמוֹ יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהַנִּרְעִין הַנָּטוּעַ אֵין לוֹ עֶרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי הַפְּרִי, וְגַם** – אין לו שום ערך והשוואה, **נֶגֶד כָּל הָאִילָן**

אגרת הקדש

א"ס המסתיים בסיום היושר דרגלי א"ק מאיר ממטה למעלה לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה שהוא אלקות ממש מחיצוניות הכלים דמל' דאצי'. ולפמ"ש בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצי' שבעשיה וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה ומהן לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה ועי"ז יש כח ועוז בסיום הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחי' אין סוף ולא בלבד בששת ימי בראשית כמאמר ישרצו המים ומאמר תוצא הארץ נפש חיה מחכמה דמל' דמל' דעשיה שבז' ימי בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור אין סוף בחסד חנם בלי העלאת מיין נוקבין כלל) להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא מעין בחי' א"ס שאם יתקיים עוה"ז ריבוי רבבות שנים יצמיחו מדי שנה בשנה אלא שיש מהן ע"י העלאת מ"נ והם הזרועים והנטועים ואעפ"כ הם כמו יש מאין שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי וגם נגד כל האילן עם הענפים והעלין וכן

---

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פ"ו (בהג"ה), פי"ח. וראה ג"כ שם ספנ"א וספנ"ב". **48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לאחרי אומרו "תמיד" מהו "מדי שנה בשנה" (מעין סתירה מזל"ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי') לעו' - וכההמשך (בחי' א"ס). ויל"פ עפמש"כ אגה"ק סו"ס יד: וז"ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'".

עַם הָעֲנָפִים וְהֶעָלִין, – שבכך אין ההבדל כל כך **באיכות** כמו לגבי הפרי שיש בו טעם ואילו לגרעין שנזרע אין טעם. אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה **בכמות**, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, **וְכֵן בְּמִינֵי זֵרְעוֹנִים וִירָקוֹת, וְגַם בְּמִינֵי תְּבוּאָה לְהִתְהַוּוֹת מֵאוֹת גַּרְעִינִין מִגַּרְעִין אֶחָד, הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאַיִן, וּמִכָּל שֶׁכֵּן** – לא גרעיני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא **הַקַּשִּׁין וְהַשִּׁבֻּלִים.** – שאינם אותו מהות ממש כמו הגרעין – הרי הם בודאי "יש מאין". **וְהִנֵּה**[49], **הַפֵּרוֹת שֶׁ**– צומחים **עַל יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין",** – התעוררות מלמטה, **הִיא הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה - הֵם מְשֻׁבָּחִים מְאֹד מְאֹד מֵהָעוֹלִים מֵאֵלֵיהֶן מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ לְבַדּוֹ שֶׁבָּאָרֶץ,** – בלי נטיעה וזריעה, **וּמִזֶּה נִשְׁכַּל** – בענין **הַמִּשְׁכּוֹת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים** – שיומשכו **בַּ**– עולמות **אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – שהאורות הנמשכים על ידי "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה) של עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם למטה, **(שֶׁהוּא תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם),** – שעל ידי עבודתו יומשכו אורות נעלים יותר בכל העולמות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר.**

אגרת הקדש

במיני זרעונים וירקות וגם במיני תבואה להתהוות מאות גרעינין מגרעין א' הוא כמו יש מאין ומכ"ש הקשין והשבלים והנה הפירות שע"י העלאת מ"נ היא הזריעה והנטיעה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאליהן מכח הצומח לבדו שבארץ ומזה נשכיל המשכות אורות עליונים באבי"ע (שהוא תכלית בריאת האדם) כמ"ש במ"א.

יום שישי י"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 264, ומזה יובן היטב... עד עמ' קלג, עוה"ב.

וּמִזֶּה – ממה שהוסבר לעיל, שבתחתית העשיה (במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה") מאיר אור מחוזק יותר באופן של "אור חוזר", מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין" ומאור ה"קו" – הרי מזה **יוּבָן הֵיטֵב בְּעִנְיַן סֵדֶר מַדְרֵגוֹת: דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, שֶׁהֵן** – כפי שזה בא בד' היסודות מהם מורכב כל נברא, הרי הם **בְּחִינוֹת: עָפָר** – (**הנ"ל**), **מַיִם אֵשׁ רוּחַ, שֶׁאַף שֶׁהַחַי הוּא לְמַעְלָה מֵהַצּוֹמֵחַ**[50], **וְהַמְדַבֵּר לְמַעְלָה מֵהַחַי - אַף־עַל־פִּי־כֵן** – סוג **הַחַי נִזּוֹן וְחַי מֵהַצּוֹמֵחַ, וְהַמְדַבֵּר** – האדם, **מְקַבֵּל חַיּוּתוֹ מִשְּׁנֵיהֶם,** – מצומח ומחי, **וְגַם חָכְמָה וָדַעַת,** – מקבל האדם מצומח ומחי, **שֶׁ"אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת 'אַבָּא' וְ'אִמָּא' עַד שֶׁיִּטְעַם טַעַם דָּגָן כּוּ'",** – כפי שהגמרא אומרת בברכות[51], **וַ"עֲדַיִן לֹא אֲכִילְנָא בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא כּוּ'",** – כפי שהגמרא אומרת בבבא קמא[52] שרבא שאל שאלה אצל ר' נחמן, ענה לו למחרת בסברא משופרת יותר, ואמר על כך, מה שלא אמרתי לך זאת אתמול בערב, הרי זה מפני שאז עדיין לא אכלתי בשר שור ובמילא דעתי לא היתה צלולה כל כך. הרי שבשר מן החי מוסיף בשכל המדבר. שלכאורה לא מובן, מדוע יהיה החי זקוק לצומח שלמטה ממנו, ומדוע יהיה המדבר זקוק לצומח ולחי שהם למטה ממנו? אלא כפי שהוסבר לעיל יובן הדבר היטב, **כִּי הוּא בְּחִינַת "אוֹר חוֹזֵר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – מהמדריגות התחתונות לעליונות, **מִתַּחְתִּית הָעֲשִׂיָּה,** – מהמדריגות התחתונות של "עשיה", **שֶׁמִּתְגַּלִּית שָׁם** – בתחתית העשיה, **בְּיֶתֶר עֹז, הֶאָרָה דְּהֶאָרָה כּוּ'** – כלומר, הארה דהארה דהארה שישנה בעפר הגשמי, **מֵאוֹר־אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – המקיף וסובב כל העולמות בשווה, **וּמֵהַ"קַּוִּ" אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבְּסִיּוּם "רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר" דְּ"אָדָם כַּדְּמוּן"** – המדריגות האחרונות של האור הפנימי שבעולמות – מאירה שם ההארה האלקית **בְּבְחִינַת "אוֹר חוֹזֵר",** – באור מחוזק יותר מאשר

אגרת הקדש

ומזה יובן היטב בענין סדר מדרגות דצח"מ שהן בחי' עפר מים אש רוח שאף שהחי הוא למעלה מהצומח והמדבר למעלה מהחי אעפ"כ החי ניזון וחי מהצומח והמדבר מקבל חיותו משניהם וגם חכמה ודעת שאין התינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן כו' ועדיין לא אכילנא בישרא דתורא כו' כי הוא בחי' אור חוזר ממטה למעלה מתחתית העשיה שמתגלית שם ביתר עז הארה דהארה כו' מאור א"ס הסובב כ"ע ומהקו אור א"ס שבסיום רגלי היושר דא"ק בבחי'

---

49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה "והנה - במ"מ" - מה ענינו כאן? - וי"ל שהוא בהמשך להנ"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולהסיום במעלות מצות מעשיות) - דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה "בחסד חנם" - כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת במש"נ בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ 'מאד מאד'". **50.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בנוגע להתהוותו - ובכ"ז ניזון כו' [עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר - דהכל הי' מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו]". **51.** מ, א. **52.** עא, סע"א ואילך.

במדריגות העליונות, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְיוּבָן הֵיטֵב בָּזֶה טוּב טַעַם וְדַעַת, מַה שֶּׁמַּלְאָכִים עֶלְיוֹנִים שֶׁכַּמֶּרְכָּבָה "פְּנֵי שׁוֹר" וּ"פְּנֵי נָשֶׁר"[53], – שב"מרכבה", נֶהֱנִים מְאֹד וְנִזּוֹנִים וּמִסְתַּפְּקִים מֵרוּחַ הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף הָעוֹלָה אֲלֵיהֶם מֵהַקְּרְבָּנוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, – כמו שכתוב[54]: "את קרבני לחמי לאשי", כלומר, שהמלאכים העליונים שהם בבחינה של "אשי", הרי זה להם לחם ומזון, וּכְדִקְדּוּק לְשׁוֹן הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[55]: "וְאִתְהַנְּיָין מִיסוֹדָא וְעִקָּרָא דִּילְהוֹן". – והם נהנים מהיסוד ומהעיקר שלהם, כלומר, שההמשכה הנמשכת למלאכים על ידי ענין הקרבנות היא מהיסוד ומהעיקר שלהם – משרשם – שכן, כאמור, זה מ"האור החוזר" של "אור אין סוף". וְאַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֲלֵה – שהוסברו כאן, דַּעַת לְנָבוֹן נָקֵל לְהָבִין, עַל יְדֵי כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, גֹּדֶל מַעֲלַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, – מצוות הנעשות בדברים גשמיים, על ידי האברים הגשמיים של האדם, אֲשֶׁר הֵן – המצוות המעשיות, הן תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת לָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56]: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", – שהיום דוקא, בעולם הזה, בעולם המעשה, יש לקיים מצוות מעשיות, הנעשות בדברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אור אין סוף", ושיש בהם הכוח הנעלם שמצד "עצמות אור אין סוף", ועל ידי המצוות שעושים בדברים אלה מתגלה הכוח הנעלם, וְ"יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא"[57]: עַד כָּאן – אומרים מדפיסי אגרת הקודש, מָצָאנוּ מִכְתַּב יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה. – של רבנו הזקן (שכתב אגרת זו לפני הסתלקותו).

אגרת הקדש

אור חוזר כנ"ל. ויובן היטב בזה טוב טעם ודעת מה שמלאכים עליונים שבמרכבה פני שור ופני נשר נהנים מאד וניזונים ומסתפקים מרוח הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבנות שע"ג המזבח וכדקדוק לשון הזוה"ק ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון. ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנבון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות לעוה"ז הגשמי כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ע"כ מצאנו מכיה"ק:

יום שבת קודש י"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלג, כא. אד"ש כמשפט... עד עמ' 266, בכל יום:

כא. אגרת קודש זו כותב רבנו הזקן, לעורר את אלה שקיבלו על עצמם לתת סכום כסף מסויים במשך השנה ל"כולל חב"ד", לתמוך בלומדי תורה ועוסקים בעבודת ה' בארץ ישראל.

ההתעוררות היא, שלא יחכו לסוף השנה ויתנו אז את כל הסכום, אלא יחלקו את הכסף למנות שבועיות או לפחות חדשיות. שכן, מלבד מעלת הזריזות בכל מצוה בכלל ובצדקה ביחוד, ישנה מעלה נוספת בנתינת סכום הכסף (שרוצים לתת במשך השנה) במנות מרובות, כפי שיסביר טעמו של דבר.

מתחיל רבנו הזקן אגרתו זו בברכה לבני ישראל הנקראים בכלל "אוהבי שמו"[1], מצד האהבה שיש בבני ישראל להקדוש ברוך הוא, ובמיוחד אלה שנותנים לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל – נקראים הם במיוחד "אוהבי שמו", שכן, ארץ ישראל היא הרי ארץ אשר "עיני ה' אלקיך בה"[2], מאירה שם המשכה פנימית משם הוי', ושם הוי' הוא הרי "שמו" המיוחד של הקדוש ברוך הוא.

אגרת הקדש

כא אד"ש כמשפט לאוהבי שמו אל המתנדבים בעם לעשות צדקת ה' עם ארצו הקדושה לתת מדי שנה בשנה חוק הקצוב מעות אה"ק תוב"ב אליהם תטוף מלתי ותזל כטל אמרתי לזרז לזריזים ולחזק ידים רפות במתן דמים מעות א"י מדי שבת בשבתו ולפחות מדי חדש בחדשו מערכו הקצוב לערך שנה וכל כסף הקדשים רפות לעשות זאת בפועל. בְּמַתַּן דָּמִים - מְעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ, וּלְפָחוֹת מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ[8], מֵעֶרְכּוֹ הַקָּצוּב לְעֶרֶךְ שָׁנָה, – יחלקו את הכסף המוקצב לכל השנה במנות שבועיות או לפחות במנות חדשיות. וְכָל כֶּסֶף הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר עָלָה עַל לֵב אִישׁ לְהִתְנַדֵּב בְּלִי נֶדֶר לְפַרְנָסַת אַחֵינוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ אַחַר דְּרִישַׁת שְׁלוֹמָם, בְּמִשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, – של הקדוש ברוך הוא. אֶל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם, לַעֲשׂוֹת צְדָקַת ה' עִם אַרְצוֹ הַקְּדוֹשָׁה, לָתֵת מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה חֹק הַקָּצוּב מְעוֹת אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, – לתמוך ביושבי ארץ הקודש, ארץ ישראל, תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אֲלֵיהֶם תִּטֹּף מִלָּתִי[3], וְתִזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי[4], – כלומר, רבנו הזקן קורא ופונה אליהם – לְזָרֵז לִזְרִיזִים, – בהתאם לביטוי[5] "אין מזרזין אלא למזורזין", וּלְחַזֵּק יָדַיִם רָפוֹת[6], – כלומר, שברצון ובלב לא חסר; קיים הרצון והרגש לתת[7], אלא שהידים

---

53. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל "ארי' סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משברון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (אוה"ת שם)". **54.** פינחס כח, ב. **55.** ח"ג רמא, א. **56.** ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. **57.** אבות פ"ד מי"ז. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה לעיל באגה"ק ס"ה דע"י צדקה עביד שמא קדישא וצדקה ניתנת מחמת מדת החסד שפנימיותה אהבה". **2.** עקב יא, יב. **3.** ע"פ איוב כט, כב. **4.** האזינו לב, ב. **5.** מכות כג, א. ספרי במדבר א. **6.** ע"פ ישעי' לה, ג. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כההמשך שהמדובר באלה שעלה על לבם להתנדב כו'". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר דבכתוב (ישעי' בסופו) מדי שבת - הכוונה לשבת סוף השבוע ומדי חודש - לראש החודש".

אגרת הקדש

אשר עלה על לב איש להתנדב בלי נדר לפרנסת אחינו יושבי אה"ק מדי שנה בשנה. כי הנה מלבד הידוע לכל גודל מעלת הזריזות בכל המצות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי' דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' גם כי לא דיבר ה' בם רק שא"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו וממנו למדו רז"ל לקיום כל המצות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה המגינה ומצלה בפירותיה בעוה"ז מכל מיני פורעניות המתרגשות כדכתיב וצדקה תציל ממות וכ"ש משאר מיני יסורים הקלים ממות כ"ש שטוב לנו גם בעוה"ז להקדימה כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום:

הַקֹּדֶשׁ, מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. – כפי הנראה רוצה רבנו הזקן להוסיף כאן, שלא רק את הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של מישהו לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות.

כִּי הִנֵּה, מִלְּבַד הַיְדוּעַ לַכֹּל גֹּדֶל מַעֲלַת הַזְּרִיזוּת בְּכָל הַמִּצְוֹת, – שיש להזדרז בעשיית מצוה לעשותה מה שמוקדם יותר, **הַנֶּאֱמַר וְנִשְׁנֶה בְּדִבְרֵי רַז"ל: "לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לְדַבֵּר מִצְוָה כו'"**[9], **וּזְרִיזוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם** – זריזותו של אברהם אבינו ב"עקידה", **הִיא הָעוֹמֶדֶת לָעַד, לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, כִּי הָעֲקֵדָה עַצְמָהּ** – שהקדוש ברוך הוא זוכר תמיד זכותה לבני ישראל, **אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת כָּל כָּךְ לְנִסָּיוֹן גָּדוֹל לְעֻרְכָּהּ כַּעֲלַת** – ומדריגת **אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם,** – זה טעם אחד מדוע אין העקידה עצמה נחשבת לנסיון גדול כל כך לגבי אברהם אבינו, מצד מעלתו ומדריגתו הגדולות, טעם שני, הוא: **בְּשֶׁגַּם** – בלקחנו גם בחשבון, **כִּי ה' דִּבֵּר בּוֹ: "קַח נָא אֶת בִּנְךָ כו'"**[10], – שיקח את יצחק לעקידה, **וַהֲרֵי** – היו **כַּמָּה וְכַמָּה קְדוֹשִׁים שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת ה' גַּם כִּי לֹא דִּבֵּר ה' בָּם;** – כיצד, איפוא, זה יכול להיחשב לנסיון גדול כל כך לגבי אברהם אבינו, בשעה שהוא נצטוה על כך מהקדוש ברוך הוא בעצמו? **רַק** – הגדלות של העקידה היא בכך, **שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עָשָׂה זֹאת בִּזְרִיזוּת נִפְלָאָה,** – **"וישכם** אברהם בבוקר"[11], ו"ויחבוש את חמורו"[11], חבש בעצמו את האוכף של החמור, ולא ציווה ולא חיכה שמישהו אחר יעשה זאת[12], **לְהַרְאוֹת** – גם לאחרים, **שִׂמְחָתוֹ וְחֶפְצוֹ** – תענוגו הפנימי, **לְמַלֹּאת רְצוֹן קוֹנוֹ וְלַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ.** – באחד ממאמריו, מי"ב בתמוז תש"ט[13], מסביר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, שעבודת בעלי תשובה היא להשפיע גם **על אחרים.** בהתאם לכך יכולים לבאר, שכיוון שבענין העקידה היתה העבודה במהופך ממהותו של אברהם אבינו (שהרי אברהם הוא מדת האהבה, והעקידה היתה ענין של גבורה), "עתה ידעתי כי **ירא** אלקים אתה"[14], שזה על דרך עבודת בעל תשובה המעמיד את עצמו במהות אחרת, לכן רצה אברהם אבינו להראות גם לאחרים את שמחתו ועונגו בקיום רצון הקדוש ברוך הוא בענין זה, **וּמִמֶּנּוּ** – מאברהם אבינו – ובכוח שהוא העניק לבני ישראל בכל הדורות, **לָמְדוּ רַז"ל**[15] **לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת בִּכְלָל,** – שיש לקיים כל מצוה בזריזות, **וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה**[16], – בכך, שהיא **הַמְּגִנָּה וּמַצִּלָה בְּפֵרוֹתֶיהָ** – הניתנים **בָּעוֹלָם הַזֶּה**[17] **מִכָּל מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[18]: **"וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת", וְכָל שֶׁכֵּן** – זה מציל **מִשְּׁאָר מִינֵי יִסּוּרִים הַקַּלִּים מִמָּוֶת** – הרי **כָּל שֶׁכֵּן שֶׁטּוֹב לָנוּ גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהַקְדִּימָהּ** – את מתן הצדקה, **כָּל מַה דְּאֶפְשָׁר,** – כלומר, אם שאר המצוות, שאין שכרן בעולם הזה, יש להקדים בעשייתן, הרי בודאי שיש להזדרז בכל מיני זירוז בקיום מצות הצדקה ששכר "פירותיה" ניתן בעולם הזה והיא מגינה מיסורים רחמנא ליצלן. **שֶׁהֲרֵי אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם**[19]: – הרי נכון הדבר שנוגע לו לגבי המשפט של אותו יום שתהיה לו הזכות של צדקה המגינה ומצילה. עד כאן דן רבנו הזקן במתן סכומי הכסף, שהתנדבו לתת באופן שנתי עבור ארץ הקודש, כל שבוע את החלק של השבוע, או לכל הפחות כל חודש את החלק של החודש – מצד ענין הזריזות. להלן מוסיף רבנו הזקן פרט ומעלה נוספים באי־לחכות עד סוף השנה: המעלה מתבטאת גם בזיכוך הנפש הבא מצד **העבודה** של צדקה, שכל פעם שהוא נותן נתינה ועושה פעולה בעבודת הצדקה, הוא עושה כל פעם פעולה של זיכוך הנפש, וגם בכך שהצדקה פועלת למעלה יחוד בספירות ובפרצופים עליונים – הרי בכל נתינה של צדקה הוא גורם מחדש את היחוד למעלה[20].

---

9. נזיר כג, ב. ב"ק לח, ב. **10.** וירא כב, ב. **11.** שם, ג. **12.** ראה פרש"י שם. **13.** סה"מ תש"ט ע' 184. **14.** וירא שם, יב. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 642. **15.** פסחים ד, א. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר משהיוה"א רפי"ב". **17.** פאה פרק א' משנה א'. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וראה אגה"ק ס"ג". **18.** משלי י, ב. **19.** ר"ה טז, א. **20.** על הסברא שכוונת רבנו הזקן בכך, שגם לא יתנו סכום גדול של צדקה בתחילת השנה, אלא לחלקו לשבועות או לחדשים - כתב הרבי: "לפירוש זה מצוה אדה"ז לא ליתן כל הסכום בתשרי - כ"א רק חלק החדשי 1/12 ולעכב השאר, וליתן מדי חדש לא יותר מ־1/12 וכו'! וזה בא בהמשך לבי' הפלאת הזריזות! ופשיטא דכוונתו אך ורק - באם אינו בניגוד כלל לזריזות וקדימת הנתינה. כן מובן שכ"ז בצדקה איזו שתהי' - ל"ד דאה"ק. וזיל בתר טעמי'. וכמדומה שנק' נוסף על פיה"מ - בתורת פס"ד בלבושי שרד הל' צדקה סקי"ג סקרט"ו. הובא בד"ה להבין כו' כל פרוטה (להצ"צ, נדפס בפ"ע - עיי"ש בכהנ"ל בארוכה), וכנראה השייכות דבי' הנ"ל לגביית כסף הכולל (ודכללות האגה"ק) : המשלוח לאה"ק אז - הי' ע"י שליח מדי שנה בשנה (וגובים היו זהובים בעיירות אחת בכו"כ חדשים) (כמבואר בכו"כ מכ' רבותינו). ועפ"ז - מהי התועלת בנתינה מדי שבת בשבתו כו' להגבאי בכל עיר?! וע"ז בא הבי' באגה"ק: א) זריזותו כו', ב) רוב המעשה". עד כאן לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום ראשון

יום רביעי — ז תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג. קו־קח.
תניא: אמנם מציאותו . . . 262 כנ״ל.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַד׳:

ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ, הָאָדָם הַשָּׂם לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ עַל כָּל הַנַּעֲשֶׂה עִמּוֹ וּמִסָּבִיב לוֹ, רוֹאֶה הוּא אֶלְקוּת בְּמוּחָשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר אַדְמו״ר הָאֶמְצָעִי בְּיִתְרוֹן הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים עַל הַיּוֹשְׁבֵי אֹהֶל בְּעִנְיַן רְאִיַּת אֶלְקוּת בְּמוּחָשׁ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵרְאִיַּת הַשְּׁגָחָה פְּרָטִית.

יום שני

יום חמישי — ח תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח. קט־קיא.
תניא: ועוד . . . קלב דמל׳ דאצי׳.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַה׳:

ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ. זְהִירוּת שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שׁוּם בְּלִיטָה, וּכְמַאֲמָר ״לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עָרוּם בְּיִרְאָה״, וְעִנְיַן הָעַרְמוּמִית הוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכָּר כְּלָל, יָדוּעַ דְּכַמָּה מֵחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַסְתִּירִים עַצְמָם, וְאִם הִתְגַּלּוּ הָיוּ מִצְטַעֲרִים. וְזֶהוּ עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵהַצְנֵעַ לֶכֶת.

יום שלישי

יום שישי — ט תשרי, עריוהכ״פ — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד. קיב־קיד.
תניא: ולפמ״ש בס׳ . . . 264 במ״א.

כַּפָּרוֹת: ״בְּנֵי אָדָם – וּלְשָׁלוֹם״ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וּבְכָל פַּעַם מְסַבֵּב ג׳ פְּעָמִים, סַךְ הַכֹּל מְסַבֵּב ט׳ פְּעָמִים. עַד סוֹף תִּשְׁרֵי אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן. מַלְקוֹת: הַמַּלְקֶה וְהַנִּלְקֶה שְׁנֵיהֶם אוֹמְרִים ״וְהוּא רַחוּם״ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים הָעֲבוֹדָה הִיא חֲרָטָה עַל הֶעָבָר, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים – קַבָּלָה עַל לְהַבָּא.

יום רביעי

שבת — י תשרי, יום הכפורים — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט. קודם כל נדרי: קטו־קכג. קודם השינה: קכד־קלב. אחר מוסף: קלג־קמא. אחר נעילה: קמב־קנ.
תניא: ומזה יובן . . . עוה״ב.

לֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים מַתְחִילִים ״ה׳ מָלָךְ תָּגֵל״ גו׳. פָּסוּק ״אוֹר זָרוּעַ״ – פַּעַם אַחַת, וּבְקוֹל רָם. עַל דַּעַת הַקָּהָל כו׳ – ג׳ פְּעָמִים, וּבְקוֹל נָמוּךְ. אֵין כּוֹפְלִים הֶחָרוּז ״כִּי הִנֵּה כַּחֹמֶר״. קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר רַחֲמֶיךָ כו׳ – בְּכָל תְּפִלּוֹת הַיּוֹם. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמְרִים י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים בְּהוֹצָאַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה גַּם כְּשֶׁחָל בְּשַׁבָּת. שִׁעוּר תְּהִלִּים אַחַר מוּסָף.
הַפְטוֹרַת מִנְחַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: וַיְהִי דְּבַר – וּבְהֵמָה רַבָּה. מִי אֵל כָּמוֹךָ גו׳. גַּם בְּמִנְחָה אוֹמְרִים לְדָוִד ה׳ אוֹרִי. פִּתִּיחַת הָאָרוֹן בְּנְעִילָה לְאַשְׁרֵי, וְנִשְׁאָר פָּתוּחַ עַד אַחֲרֵי כָּל תְּפִלַּת נְעִילָה. בְּקַדִּישׁ דִּנְעִילָה – לְעֵלָּא וּלְעֵלָּא, אֵין כֵּאלֹקֵינוּ, עָלֵינוּ. וְאֵין נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם.
אוֹמְרִים ״הַיּוֹם יִפְנֶה״, גַּם אִם הֶעֱרִיב הַיּוֹם. אֵין מְבָרְכִים ״שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי״ עַד לְמָחָר.

יוהכ״פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואַנציג שעה.

בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹצֵא לְצוּם עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת.

יום המישי

יום ראשון — **יא תשרי** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: כא. אד״ש . . . 266 בכל יום.

במוצאי יוהכ״פ תקנ״ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים – כנהוג אז דרושים קצרים – ע״פ מי כה׳ אלקינו בכל קראנו אליו, אליו לא למדותיו, דער פרדס זאָגט אליו איז אורות המתלבשים בכלים דע״ס דאצילות, דער רבי דער בעש״ט זאָגט אליו איז דער אלקות וואָס אין כלים דע״ס דאצילות, דער פירוש הפשוט איז: אליו עצמות א״ס וואָס עס איז בא יעדען פשוט׳ן אידען בידיעה עצמית דורך אמונה פשוטה, און דאָס איז קרובים אליו און בכל קראנו אליו עצמות א״ס און עצמות הנשמה, תפלה באמונה פשוטה איז מחבר עצמות הנשמה מיט עצמות א״ס, אז עצמות א״ס זאָל זיין דער רופא חולים און מברך השנים.

בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים תקנ״ו בְּלִיאָזְנָא אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן תּוֹרָה בָּרַבִּים – כַּנָּהוּג אָז דְּרוּשִׁים קְצָרִים – עַל פָּסוּק ״מִי כַה׳ אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו״, אֵלָיו לֹא לְמִדּוֹתָיו. הַ׳פַּרְדֵּס׳ אוֹמֵר: ״אֵלָיו״ הֵם הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת; הָרַבִּי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב אוֹמֵר: ״אֵלָיו״ הוּא הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת; הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט הוּא: ״אֵלָיו״ – עַצְמוּת אֵין סוֹף שֶׁבִּידִיעָה עַצְמִית שֶׁל כָּל יְהוּדֵי פָּשׁוּט – עַל יְדֵי אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה – וְזֶהוּ ׳קְרוֹבִים אֵלָיו׳, וּ׳בְכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו׳ – עַצְמוּת אֵין סוֹף וְעַצְמוּת הַנְּשָׁמָה; תְּפִלָּה בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה מְחַבֶּרֶת אֶת עַצְמוּת הַנְּשָׁמָה עִם עַצְמוּת אֵין סוֹף, שֶׁעַצְמוּת אֵין סוֹף יִהְיֶה הָרוֹפֵא חוֹלִים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

יום שישי

יום שני — **יב תשרי** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: אך גם . . . יבא שילה

בְּרִית כְּרוּתָה לְתַעֲמוּלָה וַעֲבוֹדָה בְּמוֹעֲצוֹת חָכְמָה וּבְקָרוּב הַדַּעַת שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת רֵיקָם.

שבת קודש

יום שלישי — **יג תשרי** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: כב. אהובי . . . בפירש״י.

הִסְתַּלְקוּת אַדְמוֹ״ר מַהַר״שׁ – תרמ״ג – וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּלִיוּבַּאוִוִיטְשׁ.

תְּחִלַּת אִגֶּרֶת סִימָן כב וְסוֹפָהּ – לֹא בָּא בִּדְפוּס בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ. (נִדְפַּס בְּקוֹבֶץ הַתָּמִים חוֹבֶרֶת שְׁנִיָּה).

מים ששתתה מהם בהמה

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ג

הלכות פרה אדומה פרק ט, הלכה יב: מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁשָּׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה – פְּסוּלִין. וְכֵן כָּל הָעוֹפוֹת – פְּסוּלִין; חוּץ מִן הַיּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת וְאֵין רִיר יוֹצֵא מִפִּיהָ וּמִתְעָרֵב בַּמַּיִם.

האם מים ששתו מהם תרנגולים כשרים לנטילת ידיים?

בטעם הדין שמים ששתו מהם עופות פסולים למי חטאת, נחלקו ראשונים: רש"י (חולין ט, ב) מפרש שכל העופות מגביהים את פיהם לאחר ששאבו מהמים ואז נופלים מפיהם מים אל תוך מי החטאת, ומים אלו פסולים כדין מים שנעשתה בהם מלאכה, כי השתייה חשובה כמלאכה.

אך התוספות (שם) חולקים וסוברים שאין להחשיב את השתיה כ'מלאכה' ואין המים נפסלים מחמתה. ופירשו (וכן פרש"י בפירושו השני) שהטעם הוא כי מי חטאת כשרים רק כאשר מקדשים בכלי ששאבו בו, אך אם הערו לכלי שני אי אפשר לקדש בו, ופי העוף שבו שהו המים נחשב כלי בפני עצמו ולכן המים שיצאו ממנו לכלי פסולים.

ועוד פירשו התוספות (שם) שאין הפסול מחמת המים ששהו בפי העוף אלא משום שהרוק שבפיו מתערב במים בשעת השתייה, וכך מפרש הרמב"ם.

וכתב ה'תרומת הדשן' (סי' רס), שדין מים אלו לנטילת ידיים תלוי במחלוקת האמורה: לדעת רש"י שהפסול הוא משום שנחשבים כמים שנעשתה בהם מלאכה, הרי מים שנעשתה בהם מלאכה פסולים גם לנטילת ידיים, אך לדעת התוספות שהפסול הוא משום שהערה מכלי לכלי הרי זה פסול במי חטאת ולא בנטילת ידיים.

ולפי כל הפירושים יש לתמוה: הרי המים שהיו בפי העוף ונעשתה בהם מלאכה הם מיעוט בתוך שאר המים, ולמה לא יבטלו ברוב ויהיו המים כשרים?

יש שביארו ('תרומת הדשן' שם) כי משום חומרתם המיוחדת אין מי חטאת בטלים ברוב, ואם כן בנטילת ידיים יש להכשיר לכל הדעות מדין ביטול. ויש מבארים שדין 'ביטול' מועיל רק כדי להוריד מהמיעוט את דיניו (כגון באיסור שנתערב ברוב היתר – להוריד ממנו את דין האיסור שבו) אך לא כדי לחדש בו דין, ולכן המים שהוציאה מפיה שאינם מי חטאת לא יוכלו לקבל דין 'מי חטאת' בגלל הביטול ('קובץ ביאורים' גיטין נט).

הזאה באזוב של תרומה טהורה

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ג

הלכות פרה אדומה פרק יא, הלכה ו: אֵזוֹב... שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה – פְּסוּלָה. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה – לֹא יַזֶּה, וְאִם הִזָּה – כָּשֵׁר.

הקשה הרמב"ם ב'פירוש המשניות' (פרה פי"א מ"ז): מדוע אם הזה באזוב של תרומה טהורה כשר, והרי מי החטאת נטמאו כשטבל בהם את האזוב כי גם בתרומה טהורה מי החטאת המים טמאים כי "כל האוכלין אפילו אוכל קודש - אינו טהור לחטאת"? ותירץ על פי המבואר במשנה (שם, שם מ"ג) שאין האוכל מטמא אחרים עד שיהיה בו כביצה, וכאן מדובר באזוב פחות מכביצה ולכן המים נשארו בטהרתם.

ומדוע לכתחילה לא יזה באזוב של תרומה טהורה?

על כך מביא ה'כסף משנה' בשם הר"ש שני טעמים: א. מפני שמכשירו לקבל טומאה. ב. מפני שמפסיד את התרומה. כלומר, כשם שאין ליטול אתרוג של תרומה טהורה (סוכה לה, ב), לדעה אחת – "מפני שמכשירה", כי נגיעת האתרוג במים שבאגד הלולב (רגילים היו להניח את אגד הלולב בכלי עם מים כדי שלא ייבש – רש"י) מכשירה את האתרוג לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה. ולדעה השניה הסיבה היא – "מפני שמפסידה", שעל ידי נטילתה "קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים" (רש"י) ואסור להפסיד תרומה.

והרמב"ם שפסק באתרוג של תרומה "שלא יטול, שמא יכשירו לטומאה" (הל' לולב פ"ח ה"ב) - פסק כאן שלא יזה באזוב של תרומה טהורה, ולא כתב שהטעם הוא מפני "שמכשירו לטומאה" שהרי כאמור האזוב המדובר כאן הוא פחות מכביצה ואף שמקבל טומאה אינו מקבל 'הכשר' לטומאה (תוד"ה לאימת, פסחים לג, ב). אלא הטעם שלא להזות באזוב של תרומה הוא כמו שכתב ה'כסף משנה' - "שגזרו פחות מכביצה אטו כביצה" ובאזוב שיש בו כביצה האיסור הוא אכן לא יבוא ל'הכשירו' לטומאה (מים טהורים פרה פי"א מ"ז).

הסגר המצורע

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ג

הלכות טומאת צרעת פרק א, הלכה י: לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה – יַסְגֵּר שִׁבְעַת יָמִים.

לדעת רש"י (בפרושו עה"ת ויקרא יג ד) הכהן סוגר את בעל הנגע בתוך הבית שלא ייראה החוצה עד סוף שבעת הימים. ובתוספת הרא"ש (מו"ק ז, ב) הוסיף כי לשיטת רש"י הכוונה שהוא סגור בבית "ואין אדם נכנס אליו, דהיינו הסגר, שיהא סגור בבית כל שבעת הימים" אך העיר שמשמעות לשון הפסוק "והסגיר... את הנגע" היא הסגר הנגע ולא הסגר האדם, ולכן פירש שההסגר הוא באחד משני דרכים אלו:

א. שיסגיר את הנגע על ידי סימון בצבע סביב הנגע, "כדי שיהא ניכר אם פשה, כי הפשיון מטמא בכל שהוא, והחכם שבחכמים אי אפשר לו לעמוד בטביעת עין על פשיון כל שהוא אם לא יעשה סימן סביב". [וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה קסט), שלדעת הרמב"ם אינו מסמן סביב הנגע, שהרי כתב להלן (פ"ט ה"ד) "מת הכהן שראהו תחילה... רואהו כהן אחר, ואין השני יכול לטמאו בפשיון, שאין יודע אם פשה או לא פשה", ואם הכהן הראשון צריך לסמן את הנגע – הרי גם השני יכול לדעת אם פשה הנגע?]

ב. שיחבוש את הנגע בבד וכדו', כדי לסגור ולהגן עליו שלא יוסר על ידי מכה או שפשוף וחיכוך.

וה'משנה למלך' (להלן פי"ד ה"ז) פירש שההסגר ענינו אמירת הכהן לבעל הנגע שהוא מוסגר וצריך להמתין לבדיקה אחר שבעת ימים, אך אין צורך לעשות פעולה כל שהיא.

ועוד דנו ראשונים האם הסגר המצורע הוא בתוך המחנה או מחוץ לשלוש מחנות. לדעת רש"י (מו"ק ז, א) מצורע מוסגר אינו צריך לצאת מחוץ לשלוש מחנות, אך כתבו התוספות (שם, ד"ה אמר) שרש"י חזר בו שהרי מפורש (מגילה ח, ב) שלענין שילוח מחוץ למחנה, המוסגר והמוחלט שווים.

והקשה המאירי (מגילה שם): "שמא תאמר אם המוסגר טעון שילוח, היאך אתה קוראהו מוסגר, והרי מחוץ למחנה הוא?" ותירץ: "אפשר שבבית שחוץ למחנה הוא עומד".

טומאת נגעים מספק

יום רביעי יום הכפורים ה'תשע"ג

הלכות טומאת צרעת פרק ב, הלכה ט: סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קֹדֶם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה – הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

דין זה שנוי במחלוקת תנאים (נגעים פ"ד, מי"א). לדעת רבי יהושע בספק האדם טהור כי הוחזק כטהור ומכוח ה'חזקה' מניחים שהמצב לא השתנה מקדמותו כל עוד לא ידוע לנו בוודאי אחרת, ואילו לדעת חכמים טמא. ואת טעמם מבאר הר"ש (שם), כי מאחר שחלקה הראשון של הבהרת (כחצי גריס) בוודאי קדם לשער, יש להניח שגם החצי האחרון קדם לשער והסתברות זו גוברת על החזקה.

הרמב"ם פוסק כחכמים שטמא, אך מוסיף שטומאתו היא בספק ולא בוודאי (ולכן נוקטים כן רק להחמיר אך לא להקל ואם נגע אדם זה בתרומה טהורה, אין לשורפה כדין תרומה טמאה, כי יש לחשוש שמא התרומה טהורה ואסור לשורפה).

ויש להקשות:

להלן (פ"ו ה"ה) פסק הרמב"ם שאדם שהיו בו בהרת אחת כגריס ואחת כסלע ולאחר שהסגירו הכהן נמצאו שתיהן בשיעור כסלע, אך אין ידוע איזו מהן היתה תחילה כגריס והתרחבה, טהור. ואף על פי שיש בו בוודאי בהרת אחת שהתרחבה (שהוא סימן טומאה), אין מטמאים אלא כאשר ידוע בוודאות איזה נגע הוא הטמא.

ולכאורה כיון שבספק אם השער הלבן קדם או הבהרת קדמה טמא מספק, מדוע לא נטמא גם את שני הנגעים בתורת ספק?

אך לפי האמור יש לבאר:

להלן הספק על כל אחד מהנגעים שקול – האם טהור או טמא ועל כך למדים מהכתוב שאין לטמא מספק אך כאן מסתבר יותר לומר שאכן טמא, וכטעמו של הר"ש, ועל כך לא אמרו שאין לטמא מספק, אלא שמכל מקום אין בכוח סברא זו להחשיבה כטומאה וודאית (באר החיים).

טהרת ספק נגע

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ג

הלכות טומאת צרעת פרק ו, הלכה ה: כָּל סְפֵק נְגָעִים, חוּץ מִשְּׁנֵי סְפֵקוֹת שֶׁמָּנִינוּ כְּבָר, טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה; אֲבָל מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה – סְפֵקוֹ טָמֵא.

הלכה זו שספק נגע שלא הוחלט ("שלא נזקק לטומאה") טהור, נלמדת ב'תורת כהנים' (תזריע פ"ד, ח) מהפסוק "וראהו הכהן וטמא אותו" – "את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק". אך התוספות (נזיר סה, ב, ד"ה אי הכי) כתבו שאין צורך בפסוק כדי לטהר ספק נגע שלא הוזקק לטומאה אלא יש לטהרו כי מעמידים הדבר על חזקתו.

וכתב ה'פני יהושע' (חולין י, ב ב' בגמרא מנא), שטומאת נגעים שונה משאר דיני טומאה: בדיני טומאה לא הולכים על פי החזקה אלא כל ספק ברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור. ואילו בטומאת נגעים, אם לא הוחלט ספקו טהור אפילו ברשות היחיד.

וב'מי נפתוח' (פרפר לא, ס"ק ב) נתן טעם להבדל בין נגעים לשאר הטומאות: טהרת וטומאת נגעים תלויה בדיבורו של הכהן, והגמרא (נזיר שם) לומדת מהפסוק "לטהרו או לטמאו" שכאשר יש ספק, על הכהן לטהר את הנגע "הואיל ופתח בו הכתוב בטהרה תחילה".

והנה, שני הספקות שבהם פסק הרמב"ם לטמא הם: א. ספק אם בהרת קדמה או שער לבן קדם (לעיל פ"ב ה"ט) ב. בהרת שפשתה, וספק אם היא הבהרת שפשתה או שמא הראשונה הלכה וזו בהרת אחרת ואין כאן פשיון, וספק זה טמא (לעיל פ"ד ה"ז). ויש לעיין: מדוע נשתנו משאר ספק נגעים שספיקם טהור?

ואכן, בספק הראשון – אם בהרת קדמה או שער לבן קדם – הקשו כבר התוספות (נדה יט, א ד"ה רבי יהושע), מדוע אין מעמידים את האדם על חזקת הטהרה? ותירצו, כי מכיון שדרך השיער להיפגע מהנגע וכתוצאה מכך הוא מלבין, מסתבר שהבהרת קדמה וגרמה להלבנת השיער.

ובספק השני - אם זו אותה בהרת שפשתה, או שזו אחרת – יש להעמיד על החזקה שהבהרת הקודמת לא הלכה אלא זו היא אותה בהרת ופשתה (פירוש הרא"ש נגעים פ"ה מ"א).

גילוח שדוחה עשה ולא תעשה

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ג

הלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ג: וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה בְּכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְגַּלָּח... וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר – הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ.

התורה מצווה על בעל הנתק להתגלח, אך המצוה מתבטאת בתוצאה ולא בפעולה, כלומר, בעובדה שהאדם יהיה ללא שערות ולא במעשה הגילוח כשלעצמו. על כן "תגלחתו כשרה בכל אדם", אפילו גוי.

וצריך להבין:

הרי ישנו איסור לגלח את כל שער הראש שנאמר "לא תקיפו פאת ראשכם". ואם כן, מילא כאשר בעל הנתק מגלח את עצמו מובן שהעשה ('והתגלח') דוחה את הלא תעשה ('לא תקיפו'); ואולם כאשר אדם זר – שאינו מצווה לגלח – מגלח אותו, הכיצד הדבר מותר?

והביאור:

מהפסוק 'והתגלח' לומדים שפעולת הגילוח מותרת בכל אופן, ללא התחשבות באיסורים אחרים. ולכן, אף כאשר המגלח הוא מי שאין עליו כל מצוה, יכול הוא לגלח ללא חשש מאיסור 'לא תקיפו'.

וזה גם ההסבר להמשך ההלכה – "ואפילו היה נזיר הרי זה מגלח": למרות שנזיר שגילח עובר הן על עשה ("גדל פרע שער ראשו"), והן על לא תעשה ("תער לא יעבור על ראשם"), ולכאורה "אין עשה (של תגלחת הנתק) דוחה לא תעשה ועשה" – בכל זאת מותר לו להתגלח, שכן גילוח הנתק מותר בכל אופן.

[אפיקי ים, ח"ב סי' ל"ד, ד"ה אולם]

טהרת מצורע בזמן הזה

שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ג

הלכות טומאת צרעת פרק יא, הלכה ו: טָהֲרַת מְצֹרָע זוֹ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

ותמה ה'תפארת ישראל' (פתיחה למס' נגעים אות לט): מאחר שטהרת המצורע נוהגת גם 'שלא בפני הבית', מדוע לא נוהגים דיני נגעים בזמן הזה? וכאשר הציע את שאלתו לפני הגר"ע איגר, השיבו שגם לו תמוה הדבר ואין לו הסבר המניח את הדעת.

אך ברבות השנים מצא הסבר לדבר על פי חידושו של ה'מגן אברהם' (או"ח סי' רא סק"ד), שדין הכהנים בזמננו כ'ספק כהנים' כי אין אנו בקיאים ביחוסי כהונה, ומאחר וטהרת המצורע כרוכה באיסורי תורה בהעברת תער על זקנו ופאת ראשו שהותרו לו רק לצורך המצוה – אין בכח 'ספק כהן' להתיר איסורי תורה. ואף בנגעי בתים ונגעי בגדים, לא יוכל הכהן להורות לנתץ את הבית או לשרוף את הבגד, כי אי אפשר להוציא ממון מבעליו מספק.

וב'תורה שלמה' (ח"ט, מלואים י"ח) מיישב על פי מדרש 'לקח טוב' (תזריע, לה): אמר רבי יוחנן, לפי שחרב בית המקדש אין טומאה ממצורע כי "אין בהם מורה". והביאור על פי הנאמר ב'תורת כהנים' (נגעים פ"ה, טז) "שאינו רואה את הנגעים עד שיורנו רבו". ופירש הראב"ד שגם מי שיודע הלכות נגעים אין לו להורות בהם אלא אם כן שימש את רבו וראה את פסיקתו במראות נגעים. וכיון שמהחורבן פסק השימוש של תלמיד אצל רבו, נפסקה ההוראה בדינים אלו (בדוגמת 'סמיכת חכמים' שבטלה בגלות).

ואדמו"ר הזקן (לקוטי תורה ויקרא כב, ב) מפרש על פי פנימיות העניינים:

הנגעים הנראים "בעור בשרו" מלמדים שה'רע' אינו נמצא בפנימיות האדם ונשאר רק בחיצוניותו. ולכן אין הנגעים נוהגים "בזמננו זה אחר החורבן מפני שאינן מצויין כלל", כי הנגעים מורים על יציאת ה'רע' מפנימיות האדם, ובימינו "אף הצדיק והטוב עדיין הרע קצת בפנימיותו"

וב'שלחן ערוך' (או"ח סי' לח סי"ג) נפסקה הלכה: "מנודה ומצורע אסורים להניח תפילין". ובספר 'מאורי אור' (ח"א או"ח סי' לח) תמה: וכי איסור מצורע קיים בימינו? הרי אין אנו בקיאים בנגעים, וכן לא קיימת ראיית כהן בימינו! ואכן, אדמו"ר הזקן בשולחנו (שם סי"א) לא הזכיר מצורע בהלכה זו.

המשך מעמוד כו

לגור בחדר בשלווה, אך שמרו את הצו שהשארתי אצלכם, ולמי שיבוא אליכם בשאלה על החדר — תאמרו שאני מתגוררת אצלכם".

— כך היו מתרחשים בחיינו פה ושם מקרים משמחים קטנים, ותמיד היה הדבר קשור עם הכבוד והיחס החיובי שהכל רחשו לבעלי, אפילו אם ראו אותו זו הפעם הראשונה בלבד. —

לאחר־מכן היתה מורה זו נכנסת אלינו מפעם לפעם להתייעץ. היא לא ידעה היכן נמצא בעלה ועסקה בחיפושים אחריו. כעבור זמן מה הגיעה וסיפרה שהיא נהגה על־פי העצות שנתנו לה, והיא עומדת כבר בקשר מכתבים עם בעלה, העובד ברפובליקה מרוחקת, גם היא ברוסיה[125].

היא עצמה עבדה כאן כמורה על סמך ה"פספורט" הנוצרי שלה; רק אנו ידענו שהיא יהודייה.

---

125) ברית־המועצות היתה מחולקת לרפובליקות אוטונומיות במידה זו או אחרת.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ז'-י"ג תשרי ה'תשע"ג

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ג

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק ח

א. מִי שֶׁהָיוּ מֵימָיו [המיועדים למי חטאת] עַל כְּתֵפוֹ, וְעָמַד וְהוֹרָה הוֹרָיָה [הלכה] לַאֲחֵרִים, אוֹ שֶׁדָּן דִּין, אוֹ שֶׁחָלְצָה יְבָמָה בְּפָנָיו, אוֹ מֵאֲנָה [יתומה קטנה שהשיאוה], אוֹ שֶׁהֶרְאָה לַאֲחֵרִים אֶת הַדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב, אוֹ נָטַל אֲכָלִין מִן הַשּׁוּק לְהַצְנִיעָן [- לאכסנם] - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין; שֶׁהֲרֵי נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם. אֲבָל אִם נָטַל הָאֲכָלִין לְאָכְלָן וַאֲכָלָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב הַמְעַכְּבִין אוֹתוֹ [מלילך] - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁזֶּה מִצֹּרֶךְ הוֹלָכַת הַמַּיִם. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם מְלָאכָה שֶׁעָשָׂהוּ קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר - בֵּין עָמַד בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד, פָּסַל. וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם מְלָאכָה - אִם עָמַד, פָּסַל; וְאִם לֹא עָמַד, כְּשֵׁרִים. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמַּיִם [- עם המים], וּפָרַץ [פילס דרכו] בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ מָקוֹם שֶׁיֵּלֵךְ בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁפָּרַץ עַל מְנָת לִגְדֹּר, כְּשֵׁרִים; וְאִם גָּדַר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר, פְּסוּלִין. וְכֵן אִם קָצַץ פֵּרוֹת לֶאֱכֹל - אַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַקְצוֹת [- לקצוץ] אֶת הַשְּׂאָר, כְּשֵׁרִין; וְאִם הִקְצָה קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר, פָּסַל.

ב. הָיָה אוֹכֵל בִּשְׁעַת הוֹלָכַת הַמַּיִם, וְהוֹתִיר, וְזָרַק מַה שֶּׁהוֹתִיר לְתַחַת הַתְּאֵנָה אוֹ לַתַּחַת הַמַּקְצֶה [- מחצלת] - אִם נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה. וְאִם זָרַקָן לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֹרֶךְ בָּהֶן, הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִין. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקַדְּשָׁן, וּמְסָרָן לְאַחֵר לְשָׁמְרָן, וְעָשׂוּ הַבְּעָלִים מְלָאכָה - לֹא נִפְסְלוּ הַמַּיִם, שֶׁהֲרֵי מְסָרָן לְשׁוֹמֵר. וְאִם עָשָׂה הַשּׁוֹמֵר מְלָאכָה - פְּסָלָן, שֶׁהֲרֵי הֵם בִּרְשׁוּתוֹ, וְהוּא נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים. הָיוּ שְׁנַיִם שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם, וְעָשָׂה אֶחָד מֵהֶם מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּר; חָזַר הָרִאשׁוֹן לִשְׁמֹר, וְעָמַד הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִין; עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הַשּׁוֹמְרִין מְלָאכָה כְּאַחַת.

ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּאַחַת יָדוֹ, וְעָשָׂה מְלָאכָה בַּשְּׁנִיָּה - אִם לְעַצְמוֹ קִדֵּשׁ, פָּסַל; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה קֹדֶם מַתַּן אֵפֶר בַּמַּיִם. וְאִם לַחֲבֵרוֹ קִדֵּשׁ, הַמַּיִם כְּשֵׁרִים; שֶׁאֵין זֶה פּוֹסֵל מֵימָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּמְּלָאכָה שֶׁעָשָׂה, שֶׁאֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּקִּדּוּשׁ אֶלָּא בַּמַּיִם - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹשֶׂה הַבְּעָלִים אוֹ הַשּׁוֹמֵר.

ד. הַמְקַדֵּשׁ לְעַצְמוֹ וּלְאַחֵר כְּאַחַת - שֶׁלּוֹ פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי נִפְסְלוּ הַמַּיִם שֶׁל עַצְמוֹ בְּעֵסֶק שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּקִדּוּשׁ חֲבֵרוֹ; אֲבָל אִם קִדֵּשׁ לִשְׁנַיִם כְּאַחַת - שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִין, שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ פּוֹסֶלֶת מֵי אֲחֵרִים.

ה. הַמְמַלֵּא לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת [לשתי חביות] - בְּקִדּוּשׁ אֶחָד, פָּסוּל; בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין, כָּשֵׁר. קִדֵּשׁ לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת - בְּקִדּוּשׁ אֶחָד, כָּשֵׁר; בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין, פְּסוּלִין. מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת - לְעַצְמוֹ, שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין. מִלֵּא לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת - בְּקִדּוּשׁ אֶחָד, כָּשֵׁר; בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין, פָּסוּל. קִדֵּשׁ לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת - בֵּין בְּקִדּוּשׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין, שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִים; מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת לְאַחֵר - הַמִּלּוּי פָּסוּל, וְהַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל מִלּוּי שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ מְלָאכָה - בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְאַחֵר, פָּסוּל. וְכָל מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ כְּהִלְכָתָן, וְעָשָׂה עִמָּהֶן מְלָאכָה קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר - אִם הָיוּ הַמַּיִם שֶׁלּוֹ, הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין; וְאִם הָיוּ שֶׁל אַחֵר, כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁבְּיָדוֹ, וְעָשָׂה מְלָאכָה - בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם שׁוֹמֵר - פָּסַל. וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדוֹ, וְעָשָׂה מְלָאכָה - אִם יֵשׁ שָׁם שׁוֹמֵר, לֹא פָּסַל; וְאִם אֵין שָׁם שׁוֹמֵר, פָּסַל.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'קַדֵּשׁ לִי וַאֲקַדֵּשׁ לְךָ', וְקִדְּשׁוּ זֶה לָזֶה - הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר. אָמַר לוֹ: 'מַלֵּא לִי וַאֲמַלֵּא לְךָ', וּמִלְּאוּ זֶה לָזֶה - הָרִאשׁוֹן פָּסוּל; הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ שֶׁיְּמַלֵּא לוֹ חֲבֵרוֹ חֵלֶף [תמורת] מִלּוּי זֶה, הֲרֵי זֶה כְּמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר, שֶׁהֵם פְּסוּלִין. וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר, שֶׁהַמִּלּוּי בְּשָׂכָר מֵתָּר, וַהֲרֵי לֹא עָשָׂה מְלָאכָה אַחַר שֶׁמִּלֵּא, וְאֵין בְּכַוָּנָתוֹ מִלּוּי אַחֵר.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'קַדֵּשׁ לִי [תן האפר במים] וַאֲמַלֵּא לְךָ' [מים מהמעיין] - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים; שֶׁהַמְּלָאכָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת הַקִּדּוּשׁ, וְהַמִּלּוּי בְּשָׂכָר מֵתָּר. 'מַלֵּא לִי וַאֲקַדֵּשׁ לְךָ' - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין; זֶה שֶׁמִּלֵּא בַּתְּחִלָּה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמְמַלֵּא וּמְקַדֵּשׁ כְּאַחַת, וּפָסַל הַמַּיִם בְּמְלָאכָה; וְזֶה שֶׁקִּדֵּשׁ בָּאַחֲרוֹנָה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר, וּכְאִלּוּ הֶחְזִיר חוֹב שֶׁעָלָיו.

ח. הַהוֹלֵךְ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל אֶת הַמַּפְתֵּחַ, וּפוֹתֵחַ לְהוֹצִיא הָאֵפֶר; וְנוֹטֵל קַרְדֹּם, אִם צָרֵךְ לַחְפֹּר בּוֹ אֵפֶר הַפָּרָה; וְנוֹטֵל סֻלָּם וּמוֹלִיךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְהָבִיא הָאֵפֶר, וְכָשֵׁר. וְאִם מִשֶּׁנְּטַל אֶת הָאֵפֶר לְקַדֵּשׁ בּוֹ, כִּסָּה הַכְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ הָאֵפֶר, אוֹ שֶׁהֵגִיף [- סגר] אֶת הַדֶּלֶת, אוֹ שֶׁזָּקַף [- העמיד] אֶת הַכְּלִי בָּאָרֶץ, קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר לַמַּיִם - פָּסַל הַמַּיִם; אֲבָל הָאֵפֶר כָּשֵׁר לְקַדֵּשׁ בּוֹ מַיִם אֲחֵרִים. זָקַף אֶת הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר בְּיָדוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּזֵּר - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר; שֶׁהֲרֵי אִם הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ, פָּסַל; וְאִם כִּסָּהוּ, פָּסַל. נָטַל אֶת הָאֵפֶר, וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה, וְהֶחְזִיר מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר; נָתַן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם, וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה, וְנָטַל מִמֶּנּוּ לְקַדֵּשׁ מַיִם אֲחֵרִים - כָּשֵׁר. קִרְסֵם עֲלֵי זַיִת לַחִתּוֹת בּוֹ הָאֵפֶר - אִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲזִיק אֵפֶר הַרְבֵּה, פָּסַל; וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנֵס הָאֵפֶר בַּכְּלִי, כָּשֵׁר.

פֶּרֶק ט

א. כֵּיצַד מְקַדְּשִׁין אֶת הַמַּיִם בְּאֵפֶר הַפָּרָה? נוֹתֵן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְשֵׁם מֵי חַטָּאת בִּכְלִי, וְנוֹתֵן אֵפֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם

מתוך מהדורת חזק

כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חָבִית גְּדוֹלָה מְלֵאָה מַיִם, וּמְעָרֵב הַכֹּל. וְאִם נָתַן הָאֵפֶר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן עָלָיו הַמַּיִם - פָּסַל. וּמַה הוּא זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים"? כְּדֵי לְעָרֵב אֶת הָאֵפֶר בַּמַּיִם.

ב. הַמְקַדֵּשׁ צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן [למעשיו], וְיִתֵּן הָאֵפֶר בְּיָדוֹ עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא" - עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן לְקִדּוּשׁ, וּלְמִלּוּי, וּלְהַזָּיָה. אֲבָל אִם נָפַל הָאֵפֶר מִן הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּטַל הָאֵפֶר בְּיָדוֹ וּדְחָפוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ הָרוּחַ וְנָפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל צַד הַכְּלִי אוֹ עַל יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַמַּיִם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

ג. קִדֵּשׁ פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה בִּכְלִי זֶה, וּפָחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה בִּכְלִי אַחֵר - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ. הָיָה הָאֵפֶר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְכָנַס מִמֶּנּוּ מִלְּמַעְלָה, וְקִדֵּשׁ בּוֹ מַיִם אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקֻדָּשִׁין. וְכָל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם, אֵין מְקֻדָּשִׁין בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוֹ; וַאֲפִלּוּ נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנָתְנָה אֶת הָאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַמַּיִם - אֵינוֹ מְנַגְּבוֹ וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ.

ד. כְּלִי קָטָן שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל, וְהֵם מְלֵאִין מַיִם, וְהַמַּיִם מְעֹרָבִין - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי הַגָּדוֹל, נִתְקַדְּשׁוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַקָּטָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה פִּיו צַר בְּיוֹתֵר, וְלֹא נִכְנַס לוֹ אֵפֶר; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין.

ה. הָיָה סְפוֹג בְּתוֹךְ הַמַּיִם בְּעֵת שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? זוֹלֵף [- שואב] אֶת כָּל הַמַּיִם עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַסְּפוֹג, וְלֹא יִגַּע בַּסְּפוֹג. וְאִם נָגַע בַּסְּפוֹג - אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן - פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג יוֹצְאִין [ע"י נגיעה בו] וּמִתְעָרְבִין בַּמַּיִם הַכְּשֵׁרִין. נָפַל סְפוֹג לְתוֹךְ הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין - נוֹטְלוֹ וְסוֹחֲטוֹ חוּץ לַכְּלִי, וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי כְּשֵׁרִין.

ו. שְׁתֵּי שְׁקָתוֹת [משקעים] שֶׁבְּאֶבֶן אַחַת, שֶׁנָּתַן אֶת הָאֵפֶר לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין; וְאִם הָיוּ נְקוּבוֹת [ומחוברות] זוֹ לָזוֹ [בשיעור של -] כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, אוֹ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְנָתַן אֵפֶר לְאַחַת מֵהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין.

ז. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁהִקִּיפָן [- חיברם] זוֹ לָזוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָן שֹׁקֶת, וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת [שברי קערות], וְכֵן שֹׁקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה, וְנָתַן אֵפֶר בְּחֵלֶק אֶחָד מֵהֶן - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן אֵינָן מְקֻדָּשִׁין; וְאִם חִבְּרָן בְּסִיד אוֹ בִּגְבָסִים [- גבס], וְהֵן יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶם מְקֻדָּשִׁין.

ח. מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶם מַיִם אַחֵר כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; וְכֵן אִם יָרַד לְתוֹכָם טַל, הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. נָפַל לְתוֹכָן מַשְׁקִין וּמֵי פֵּרוֹת, יְעָרֶה [- ישפוך] הַכֹּל; וְצָרִיךְ לְנַגֵּב הַכְּלִי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין אֲחֵרִים. נָפַל לְתוֹכָן דְּיוֹ, קָמוֹס, וְקַלְקַנְתּוֹס [סוגי דיו], וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם - יְעָרֶה; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב - שֶׁאִם יִשָּׁאֵר שָׁם דָּבָר הָרוֹשֵׁם, הֲרֵי הוּא נִרְאֶה.

ט. הַמַּטְבִּיל כְּלִי לְחַטָּאת בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - צָרִיךְ לְנַגֵּב, וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ בּוֹ; הִטְבִּילוֹ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב. וְאִם הִטְבִּילוֹ לְאֶסֹף בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, צָרִיךְ לְנַגֵּב.

י. קְרוּיָה [- קליפת דלעת] שֶׁהִטְבִּילוּהָ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ, מְקַדְּשִׁין בָּהּ; אֲבָל אֵין אוֹסְפִין לְתוֹכָהּ מֵי חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהֻטְבְּלָה בָּהֶן נִבְלָעִין בְּתוֹכָהּ, וְיוֹצְאִין וּמִתְעָרְבִין בְּמֵי חַטָּאת, וּפוֹסְלִין אוֹתָן. נִטְמֵאת, וְהִטְבִּילוּהָ - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ; שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַנִּבְלָעִין בְּגוּפָהּ, יֵצְאוּ וְיִתְעָרְבוּ בַּמַּיִם שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתָן בְּתוֹכָהּ.

יא. מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְנִתְבַּקְּעוּ [השקצים], אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן [של מים] - פְּסוּלִין; אֲפִלּוּ הָיוּ יְבֵשִׁים בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַנִּמְלָה וְהַדִּירָה וְהַכִּנָּה שֶׁבַּתְּבוּאָה. נָפַל לְתוֹכָהּ חִפּוּשִׁית - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּקְּעָה וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפוֹפֶרֶת, וְהַמַּיִם נִכְנָסִין בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין מִתּוֹכָהּ עִם הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ.

יב. מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁשָּׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה, פְּסוּלִין. וְכֵן כָּל הָעוֹפוֹת, פְּסוּלִין; חוּץ מִן הַיּוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת, וְאֵין רִיר יוֹצֵא מִפִּיהָ וּמִתְעָרֵב בַּמַּיִם. וְכֵן כָּל הַשְּׁרָצִים שֶׁשָּׁתוּ, אֵינָן פּוֹסְלִין; חוּץ מִן הַחֲלָדָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַקֶּקֶת בִּלְשׁוֹנָהּ, וְנִמְצֵאת הַלֵּחָה יוֹצְאָה מִפִּיהָ בַּמַּיִם.

יג. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן מֵחֲמַת עַצְמָן, כְּשֵׁרִין; נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן מֵחֲמַת עָשָׁן, פְּסוּלִין. הִגְלִידוּ [נעשו קרח], וְחָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ - כְּשֵׁרִים, אֲפִלּוּ נִמּוֹחוּ בַּחַמָּה; אֲבָל אִם הוּמְחוּ בָּאוּר, פְּסוּלִין.

יד. אֵפֶר חַטָּאת שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ, אוֹ מֵחֲמַת עָשָׁן - כָּשֵׁר; נִשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת אָבָק, אוֹ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ סִיד אוֹ גְּבָסִים, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֵפֶר מִקְלֶה [- שריפה], כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

טו. הַחוֹשֵׁב עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹתָן - לֹא פְּסָלָן, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מֵהֶן; וְאִם שָׁפַךְ מִן הַכְּלִי לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ, וְלֹא נָגְעָה שְׂפָתוֹ בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי - לֹא פָּסַל.

טז. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁהִנִּיחוֹ מְגֻלֶּה, וּבָא וּמְצָאוֹ מְכֻסֶּה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁמָּא אָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת נָגַע בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי אָדָם כִּסָּהוּ בְּרַדַּאי. הִנִּיחוֹ מְכֻסֶּה, וּבָא וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה - אִם יְכוֹלָה הַחֲלָדָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁיָּרַד לוֹ טַל בַּלַּיְלָה - פְּסוּלִין. וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: סָפֵק אָדָם גִּלָּהוּ, אוֹ בְּהֵמָה וְחַיָּה אוֹ רֶמֶשׂ; וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר אָדָם גִּלָּהוּ, שֶׁמָּא טָהוֹר לְחַטָּאת הָיָה אוֹ אֵינוֹ טָהוֹר.

יז. הַמּוֹסֵר מַיִם מְקֻדָּשִׁין, אוֹ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ, לְטָמֵא לְשֶׁמְּרָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם, וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל שֵׁנִי; טָהַר וְחָזַר לִשְׁמֹר, וְנִטְמָא הַשֵּׁנִי - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, הַמַּיִם פְּסוּלִין.

מתוך מהדורת חזק

פֶּרֶק י

א. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקִדּוּשׁ [מי חטאת] - אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא עַצְמוֹ הַמְקַדֵּשׁ וְהַמַּזֶּה, אֶלָּא מְקַדֵּשׁ אֶחָד וּמַזֶּה אַחֵר. וְכֵן מְמַלֵּא אָדָם בִּכְלִי, וּמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי, וּמְקַדֵּשׁ בִּכְלִי אַחֵר; וּמְעָרֶה הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין מִכְּלִי לִכְלִי, וּמַזֶּה מִכְּלִי אַחֵר.

ב. מְמַלֵּא אָדָם מַיִם, וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ בְּלֹא קִדּוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמֵעִיר לְעִיר, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן אֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין [שניתן בהם האפר], מַנִּיחָן אָדָם אֶצְלוֹ יָמִים וְשָׁנִים, וּמַזֶּה מֵהֶן בְּכָל יוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ, עַד שֶׁיִּתַּמּוּ; וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמֵעִיר לְעִיר. וּמְשַׁמֵּר אָדָם אֵפֶר הַפָּרָה אֶצְלוֹ, וּמוֹלִיכוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמֵעִיר לְעִיר. פַּעַם אַחַת, הוֹלִיכוּ כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת בִּסְפִינָה בַּיַּרְדֵּן, וְנִמְצָא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת בְּקַרְקַע הַסְּפִינָה, וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁאֵין מַעֲבִירִין מֵי חַטָּאת וְלֹא אֵפֶר חַטָּאת בְּנָהָר וּבִסְפִינָה; וְלֹא יְשִׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲמֹד בְּצַד הַנָּהָר מִכָּאן וְיִזְרְקֵם לַצַּד הַשֵּׁנִי. אֲבָל עוֹבֵר הוּא אָדָם בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ, וּבְיָדוֹ אֵפֶר פָּרָה אוֹ מַיִם מְקַדְּשִׁין. וְכֵן אָדָם וְכֵלִים הָרִיקָנִין שֶׁהֵן טְהוֹרִין לְחַטָּאת, וּמַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ - מַעֲבִירִין אוֹתָן בְּנָהָר וּבִסְפִינָה.

ג. וְכֵן מַעֲבִירִין מַיִם מְקַדְּשִׁין בִּסְפִינָה בַּיָּם הַגָּדוֹל, וְשָׁטִין בָּהֶן עַל פְּנֵי הַמַּיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין וְעַל הָאֵפֶר, בַּנָּהָר [ולא בים].

ד. הַמּוֹלִיךְ מַיִם לְקַדְּשָׁן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מַיִם שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ - לֹא יַפְשִׁיל הַכְּלִי לַאֲחוֹרָיו, אֶלָּא לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה" - בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁמוּרִין, הֵן מֵי נִדָּה; וְאִם לָאו, פְּסוּלִין. הֲרֵי שֶׁמִּלֵּא שְׁתֵּי חָבִיּוֹת - נוֹתֵן לְפָנָיו אַחַת, וְאַחַת לַאֲחוֹרָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר [אחרת].

ה. מֵי חַטָּאת שֶׁשָּׁקְלָן בְּמִשְׁקָל - אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ [מהם], פְּסוּלִין; וְאִם לֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, כְּשֵׁרִין. אֲבָל אִם שָׁקַל דְּבָרִים אֲחֵרִים בְּמֵי חַטָּאת - הוֹאִיל וַעֲשָׂיָן מִשְׁקֹלֶת, פְּסָלָן; שֶׁאֵין זוֹ מִשְׁמֶרֶת. כָּל אֵלּוּ הַטְּהוֹרִין שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹ שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹ שֶׁמַּזִּין, וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין בָּהֶן וְשֶׁמַּזִּין מֵהֶן - אִם הָיוּ טְבוּלֵי יוֹם [- טמאים שטבלו היום] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן, הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה וְהַמְּלוּי וְהַקִּדּוּשׁ וְהַהַזָּיָה כָּשֵׁר בִּטְבוּלֵי יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי הַצְּדוּקִין מְטַמְּאִין אֶת כָּל כְּלֵי שֶׁטֶף [- המיטהרים במקווה], וּמַטְבִּילִין אוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמֵי חַטָּאת.

ו. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת - חוּץ מֵאִשָּׁה, וְטֻמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְתִינוֹק שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת; אֲבָל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת, כָּשֵׁר לְהַזּוֹת. וְהֶעֱרֵל [- שאינו מהול] כָּשֵׁר לְהַזּוֹת, שֶׁאֵין הֶעֱרֵל טָמֵא. קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת שֶׁהִזָּה, וְהָאִשָּׁה מְסַעֲדַתּוּ [- מסייעתו], כְּגוֹן שֶׁאָחֲזָה לוֹ הַמַּיִם בְּיָדָהּ - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֹּאחַז בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּיָה; וְאִם אָחֲזָה, הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה.

ז. הַמַּזֶּה צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן, וּלְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא לְטַהֲרוֹ; וְאִם הִזָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. אֲבָל זֶה שֶׁמַּזִּין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֶלָּא מַזִּין עַל הָאָדָם לְדַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו, וְהִזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו, וְהִזָּה לְפָנָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו, וְהִזָּה לִצְדָדִין שֶׁל פָּנָיו - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ח. הַמַּזֶּה אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה [במי הפרה] לְכָל הַזָּיָה, אֶלָּא טוֹבֵל אֶת הָאֵזוֹב, וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַר הַזָּיָה עַד שֶׁיִּגָּמְרוּ הַמַּיִם [מהאזוב]. וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַת עַל כַּמָּה בְּנֵי אָדָם אוֹ כַּמָּה כֵּלִים כְּאֶחָד - אֲפִלּוּ מֵאָה; כָּל שֶׁנָּגַע בּוֹ מִן הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא - טָהֹר; וְהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן הַמַּזֶּה לְהַזּוֹת עָלָיו. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב, וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הָאָדָם, וְהִזָּה מֵאוֹתָהּ הַטְּבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אוֹ עַל הַבְּהֵמָה - אִם נִשְׁאַר מַיִם בָּאֵזוֹב, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהַטְבִּיל, אֶלָּא מַזֶּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם, אוֹ עַל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִים; שֶׁהֲרֵי תְּחִלַּת טְבִילָתוֹ כְּשֵׁרָה הָיְתָה. אֲבָל אִם טָבַל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם, אוֹ עַל הַכְּלִי הַטָּמֵא - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; עַד שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִטְבֹּל הָאֵזוֹב פַּעַם שְׁנִיָּה, וְיִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל הָאָדָם אוֹ עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.

ט. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב, וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים, כְּשֵׁרִין; לְפִיכָךְ, אִם נָטְפוּ בַּכְּלִי, וְחָזַר וְהִטְבִּיל בָּהֶן אֶת הָאֵזוֹב בְּכַוָּנָה לְהַזּוֹת עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.

י. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טוֹבֵל אֲפִלּוּ רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין [של האזוב], וּמַזֶּה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג [- יקנח מדפני הכלי]. צְלוּחִית שֶׁפִּיהָ צַר - טוֹבֵל וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ, וּמַזֶּה; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַזְהִיר שֶׁמָּא יִגַּע בְּצִדֵּי הַכְּלִי בְּפַעַם שְׁנִיָּה.

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק יא

א. כֵּיצַד מְטַהֲרִין טְמֵא מֵת בְּמֵי נִדָּה? לוֹקֵחַ אָדָם טָהוֹר שְׁלֹשָׁה קְלָחִין [- בדים] שֶׁל אֵזוֹב, וְאוֹגְדָן אֲגֻדָּה אַחַת, וּבְכָל בַּד וָבַד - גִּבְעוֹל אֶחָד. וְטוֹבֵל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין בְּמֵי נִדָּה שֶׁבַּכְּלִי, וּמִתְכַּוֵּן וּמַזֶּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אַחַר שֶׁתְּנַץ הַחַמָּה; וְאִם הִזָּה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, כָּשֵׁר. וְאַחַר שֶׁיַּזֶּה עָלָיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, טוֹבֵל בַּיּוֹם; וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר לָעֶרֶב. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּלַּיְלָה, וְהִזָּה בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם, וְהִזָּה בַּלַּיְלָה - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. וְהַמַּיִם מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מֵי חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, עַד שֶׁתִּהְיֶה טְבִילַת הָאֵזוֹב בַּמַּיִם וְהַזָּיָתוֹ מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתְּנַץ הַחַמָּה; וְאִם עָבַר וְעָשָׂה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, כָּשֵׁר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים בְּלֹא הַזָּיָה - כְּשֶׁיָּבוֹא לְהַזּוֹת, מוֹנֶה בְּפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים; וּמַזִּין עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי

מתוך מהדורת חזק

וּבַשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא לְהַזּוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַר ״הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלִּי״ - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא הַיּוֹם נִטְמָא; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְנוֹת בְּפָנֵינוּ. אֲבָל חָבֵר [- תלמיד חכם] שֶׁבָּא לְהַזּוֹת, מַזִּין עָלָיו אוֹ עַל כֵּלָיו מִיָּד. מִי שֶׁהֻזֶּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי, וְלֹא הֻזֶּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי, וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים - טוֹבֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה אַחַר הַשְּׁבִיעִי, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וּמַזִּין עָלָיו בַּיּוֹם, בֵּין קֹדֶם טְבִילָה בֵּין אַחַר טְבִילָה; אֲפִלּוּ טָבַל בְּלֵיל תְּשִׁיעִי, אוֹ בְּלֵיל עֲשִׂירִי - מַזִּין עָלָיו לְמָחָר אַחַר הָנֵץ.

ג. כָּל הַטְּמֵאִין מְקַבְּלִין הַזָּיָה. כֵּיצַד? זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת - מַזִּין עֲלֵיהֶן בְּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין בְּטֻמְאָה אַחֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא״ - הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַהַזָּיָה מוֹעֶלֶת לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא. וְכֵן הֶעָרֵל מְקַבֵּל הַזָּיָה. כֵּיצַד? עָרֵל שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהֻזָּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת; וּכְשֶׁיִּמּוֹל - טוֹבֵל, וְאוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים לָעֶרֶב.

ד. מִצְוַת אֵזוֹב - שְׁלֹשָׁה קְלָחִין, וּבְכָל קֶלַח וָקֶלַח גִּבְעוֹל אֶחָד; נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. וּשְׁיָרָיו שְׁנַיִם [אם אבד בד אחד אחר שאגדם כשר]; וְאִם לָקַח שְׁנַיִם בַּתְּחִלָּה, וַאֲגָדָן - כָּשֵׁר. נִתְפָּרְדוּ הַגִּבְעוֹלִין וְנָשְׁרוּ הֶעָלִין, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִכָּל גִּבְעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כָּשֵׁר; וּשְׁיָרָיו [- שארית] הָאֵזוֹב, כָּל שֶׁהוּא. קֶלַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדִּין - מְפַסְּקָן [מפרידם], וְאַחַר כָּךְ אוֹגֵד שְׁלָשְׁתָּן; שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת אֲגֻדָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה אֲגֻדָּה. פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ, אוֹ שֶׁאֲגָדוֹ וְלֹא פִּסְקוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ, וְהֻזָּה בּוֹ - כָּשֵׁר. הָאֵזוֹב הַקָּצָר - אוֹגְדוֹ [- קושרו] בְּחוּט עַל הַכּוֹשׁ [- מקל] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל בַּמַּיִם וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה; נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם מִן הַחוּט הִזָּה, אוֹ מִן הַכּוֹשׁ, אוֹ מִן הַגִּבְעוֹל - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה.

ה. אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת הָאֵזוֹב, וְלֹא בַּתְּמָרוֹת, אֶלָּא בַּגִּבְעוֹלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ [- לא בשלו]. וּמִי שֶׁהֻזֶּה עָלָיו בַּיּוֹנְקוֹת, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר. וּמֵאֵימָתַי מַזִּין בָּאֵזוֹב? מִשֶּׁיָּצֵץ [הפרח]. וְאֵזוֹב שֶׁהֻזֶּה בּוֹ מֵי נִדָּה, כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע. כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְזַי [- נוסף], פָּסוּל; וְהָאֵזוֹב שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ ״אֵזוֹב״ בִּיחוּד [- בלבד] - הוּא הַכָּשֵׁר, וְהוּא הָאֵזוֹב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָתִּים. אֲבָל זֶה שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ ״אֵזוֹבְיוֹן״, וְ״אֵזוֹב כָּחִלִּית״, וְ״אֵזוֹב מִדְּבָרִי״, וְ״אֵזוֹב רוֹמִי״ - פָּסוּל.

ו. אֵזוֹב שֶׁל אֲשֵׁרָה [עץ שניטע לעבודה זרה], וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת, וְשֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה - פָּסוּל. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, לֹא יַזֶּה; וְאִם הִזָּה, כָּשֵׁר.

ז. אֵזוֹב שֶׁלְּקָטוֹ לְעֵצִים [- להסקה], וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - מְנַגְּבוֹ, וְהוּא כָּשֵׁר לְהַזָּיָה. לְקָטוֹ לָאֲכָלִין [- לאכילה], וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - אַף עַל פִּי שֶׁנְּגְבוֹ, פָּסוּל; שֶׁהֲרֵי נִטְמָא לְהַזָּיָה - שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין וְכָל הָאֲכָלִין וְכָל הַכֵּלִים, הֲרֵי הֵם כִּטְמֵאִין לְעִנְיַן חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְקָטוֹ לְחַטָּאת, הֲרֵי זֶה כְּנִלְקָט לְעֵצִים; וְאִם נָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין, מְנַגְּבוֹ וּמַזֶּה בּוֹ.

פֶּרֶק יב

א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהֻזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא - עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה; אֲפִלּוּ נָפְלָה הַזָּיָה עַל רֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ, אוֹ עַל רֹאשׁ שְׂפָתוֹ [- שפתיו]. אֲבָל אִם נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ, אֵינָהּ כְּלוּם; אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּשׁוֹן כָּאֵבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן טֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, אֵינוֹ כָּאֵבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן הַזָּיָה וּטְבִילָה. וְכֵן כְּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהֻזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי נִדָּה, עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה.

ב. שְׁנֵי כֵלִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי אָדָם, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, וְהֻזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנָטְפוּ הַמַּיִם מֵעַל הָרִאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ; עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם עָלָיו מֵהַזַּיַּת הַמַּזֶּה, לֹא מִן הַתַּמְצִית [- שנתמצו ממקום אחר]. הֻזָּה עַל שְׁנֵי כֵלִים, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הֻזָּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, אוֹ מֵחֲבֵרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה.

ג. מַחַט שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל הַחֶרֶשׁ, וְהֻזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הֻזָּה, סָפֵק מִן הַחֶרֶשׁ נִמְצָה עָלֶיהָ - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה.

ד. כֵּלִים הַמְּפֻצָּלִין [- מורכבים מחלקים] שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין זֶה לָזֶה בְּמַסְמְרִין, כְּגוֹן מַסְפֹּרֶת [- מספריים] שֶׁל פָּרָקִין [- חלקים] וְאִזְמֵל שֶׁל רָהִיטְנֵי וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - בִּשְׁעַת מְלָאכָה, חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה; וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, אֵינָן חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה. כֵּיצַד הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה, נִטְמָא הַשֵּׁנִי; וְאִם הֻזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עָלְתָה לִשְׁנֵיהֶן הַזָּיָה, וּכְאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכֵיצַד אֵינָן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ; וְאִם נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶם, וְהֻזָּה עַל אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טָהַר חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְחֻבָּרִין. וְזֶה הוּא דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים גָּזְרוּ שֶׁיִּהְיֶה חִבּוּר לְטֻמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁעַת מְלָאכָה; וּלְעוֹלָם אִם נָגְעָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶם, נִטְמָא חֲבֵרוֹ. וְכֵן גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִהְיוּ חִבּוּר לְהַזָּיָה, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה - גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה; וּלְעוֹלָם אִם הֻזָּה עַל אֶחָד מֵהֶם, לֹא טָהַר חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיַּזֶּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ ״חִבּוּר לְטֻמְאָה, וְאֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה״ - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. שְׁנֵי כֵלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתָּפַר שְׁנֵי בְגָדִים אוֹ שְׁתֵּי יְרִיעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְלִי אֶחָד.

ו. שָׁלַל [- תפירה חלשה] הַכּוּבְסִין, וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכִלְאַיִם - הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לְהִתִּירָן, אֵינָן חִבּוּר לְהַזָּיָה, וַהֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה. וְכֵן הַסִּלִּים שֶׁבַּקַּנְתָּל [שקשורים ומונחים מצידי החמור], וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל [- כלי המסייע לדיש], וְקֶרֶן [- רגל] שֶׁל כְּלִיבָה [- מיטת מתים], וְקַרְנַיִם [- כלי שתיה] שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים, וְשַׁלְשֶׁלֶת [שתלויים בה -] הַמַּפְתְּחוֹת - חִבּוּר לְטֻמְאָה, וְאֵינָן חִבּוּר לְהַזָּיָה, אֶלָּא צָרִיךְ

שֶׁיִּגְּעוּ הַמַּיִם מִן הַמַּזֶּה בְּכָל סַל וָסַל, וּבְכָל מַפְתֵּחַ וּמַפְתֵּחַ, וּבְכָל קֶרֶן וָקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמִּטָּה זוֹ הַמְפַצֶּלֶת.

ז. הַמְחַבֵּר שָׁלֹשׁ כְּסָתוֹת [- שמיכות] שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ שְׁלֹשָׁה סְדִינִין, אוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִטְפָּחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה; יָתֵר עַל כֵּן - חִבּוּר לְטֻמְאָה, וְאֵינָן חִבּוּר לְהַזָּיָה. חָלוּק אֶחָד, וְטַלִּית אַחַת, וּקְלוּבְקָרִין אֶחָד - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה; אֲפִלּוּ הָיוּ אֲרֻכִּין בְּיוֹתֵר, אוֹ רְחָבִין בְּיוֹתֵר, כָּל שֶׁהֵן. וְאֵיזֶה הוּא קְלוּבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְגָדִים שֶׁמַּנִּיחִין צֶמֶר גֶּפֶן בֵּינֵיהֶן, וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן חָלוּק לִימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ח. כִּסּוּי הַמֵּחַם [- דוד] שֶׁהוּא מְחֻבָּר [למיחם] בְּשַׁלְשַׁלְתּוֹ - הִזָּה עַל הַמֵּחַם, טָהַר הַכֹּל; הִזָּה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טָהַר הַמֵּחַם, עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו.

ט. הַזּוּג וְהָעִנְבָּל [- הפעמון ולשונית שלו], חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, טָהֲרוּ שְׁנֵיהֶן.

י. הַטָּוִי [- כלי טוויה] שֶׁטָּוִין בּוֹ הַפִּשְׁתָּן, אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ הַחֲבָלִים - שְׁלֹשָׁה גוּפִין יֵשׁ בּוֹ; הָעֵץ שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הַטָּווּי [- החוט], הוּא הַנִּקְרָא 'כּוֹשׁ' [- מקל]; וְהַנְּחֹשֶׁת אוֹ הַבַּרְזֶל שֶׁבְּרֹאשׁ הָעֵץ הַזֶּה, הוּא הַנִּקְרָא 'צְנִירָה', שֶׁבָּהּ פּוֹתְלִין וְטוֹוִין; וְהָרַחֲיִם שֶׁבְּאֶמְצַע הַכּוֹשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת 'פִּקָּה'. הַכּוֹשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא יַזֶּה לֹא עַל הַפִּקָּה שֶׁלּוֹ, וְלֹא עַל הַכּוֹשׁ, אֶלָּא עַל הַצְּנִירָה; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן, טָהַר הַכֹּל. וְשֶׁל פִּשְׁתָּן - מַזֶּה עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן לְכַתְּחִלָּה, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן חִבּוּר.

יא. עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה [שבתחתית ערסת התינוק] שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְפִקּוֹת [- כפתורים] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה; הַמַּלְבֵּן [של עץ] שֶׁל מִטּוֹת - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה.

יב. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים הַקְּדוּחוֹת [שהחיבור ע"י קדח שבידית], כְּגוֹן נִצַּב [קת] הַסַּכִּין וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנִּצָּב נָקוּב וְהַבַּרְזֶל נִכְנָס בּוֹ - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה; אֲבָל הַיָּדוֹת הַחֲדוּקוֹת [– שהחיבור ע"י 'חדק' שבידית], כְּגוֹן עֵץ הַחֲנִית שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בַּבַּרְזֶל - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה.

פֶּרֶק יג

א. מַעֲלוֹת [- חומרות] יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֲרַת הַחַטָּאת [- פרה אדומה]: שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ, וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, וְלֹא לִשְׂרָפָתָהּ, וְלֹא לְמִלּוּי הַמַּיִם, וְלֹא לְקַדְּשָׁן [נתינת האפר לתוכן], וְלֹא לְהַזּוֹת, עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם חַטָּאת, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכֵן הַכֵּלִים - אֲפִלּוּ מִזְרָק שֶׁבָּעֲזָרָה - אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן הַחַטָּאת כָּאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַטְּמֵאִין.

ב. כָּל כְּלֵי הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ - הֲרֵי הוּא כְּמִדְרָס הַזָּב [משכב מושב מרכב ומדרס שנטמאו באופנים שונים ע"י הזב], עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. [התנא -] יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגָּדָה הָיָה אוֹכֵל [חולין] בְּטָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיְתָה מִטְפַּחְתּוֹ כְּמִדְרַס הַזָּב לְעִנְיַן הַחַטָּאת.

ג. כָּל וְלַד [- נולד מן -] הַטְּמֵאוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לְחַטָּאת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ: 'הַמְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת, לֹא יִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל' - שֶׁמָּא יִפְּלוּ מַשְׁקִין עַל הַסַּנְדָּל, וְנִמְצָא הַסַּנְדָּל טָמֵא; שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה הַמְקַדֵּשׁ בִּנְגִיעָתוֹ בַּסַּנְדָּל, וְנִמְצְאוּ מֵי חַטָּאת טְמֵאִים.

ד. מִי שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו בִּלְבַד בִּדְבָרִים הַמְטַמְּאִים אֶת הַיָּדַיִם, כְּגוֹן שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין אוֹ בְּמַשְׁקִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא טְבִילַת יָדָיו בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ לְעִנְיַן חַטָּאת, וְצָרִיךְ טְבִילָה; אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאַת אֶלָּא יָדוֹ אַחַת - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.

ה. כָּל הַטָּעוּן טְבִילָה, בֵּין מִדִּבְרֵי תוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - מְטַמֵּא אֶת הַחַטָּאת וְאֶת אֵפֶר הַחַטָּאת וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְכֵן מְטַמֵּא אֶת הָאֲזוֹב הַמַּכְשֵׁר, וְאֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֶת הַכְּלֵי הֶרֵיקֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת; מְטַמֵּא כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגָּע, אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא. וְטָמֵא שֶׁנָּגַע בְּמִקְצָת אֵפֶר הַחַטָּאת, פָּסַל אֶת כֻּלּוֹ.

ו. אֵין מוֹנִין לְחַטָּאת רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה שֶׁטָּבְלוּ לְשֵׁם חַטָּאת, וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶם, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָא אֶלָּא לְגַבֵּי חַטָּאת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ בִּלְבַד, וְנָגַע בַּחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה - כֻּלָּם טְמֵאִין לְחַטָּאת. וְכֵן כֵּלִים הַטְּהוֹרִים לְחַטָּאת, שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא אַחוֹרָיו בִּלְבַד לְגַבֵּי חַטָּאת, כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְנָגַע כְּלִי זֶה בִּכְלֵי שֵׁנִי, וְשֵׁנִי בִּשְׁלִישִׁי - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים כֻּלָּן לְגַבֵּי חַטָּאת, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ז. כָּל הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ, אִם הֶנִּידוֹ [- הזיזו] הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהֵנִיד אֶת הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהֵנִיד אֶת רֵקוֹ, אוֹ אֶת מֵימֵי רַגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. אֲבָל כְּלֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בּוֹ.

ח. כְּלֵי הַטָּמֵא טְמֵא [טומאת] מֵת, אִם הֶנִּידוֹ הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין טְמֵא מֵת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תָּלוּי בַּדֶּלֶת, וְסָגַר הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶת הַדֶּלֶת - הוֹאִיל וְהֵנִיד אֶת הַמַּפְתֵּחַ הַטָּמֵא, נִטְמָא. וְכֵן אִם הֵסִיט אֶת הַשֶּׁרֶץ וְאֶת שִׁכְבַת זֶרַע - הֲרֵי זֶה טָמֵא לְחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ט. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בִּכֵּלִים שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב

וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵם הַנִּקְרָאִין 'מַדָּף' - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ, נִטְמָא לְחַטָּאת; וְכֵן כְּלֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף, נִטְמָא לְחַטָּאת.

י. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין - בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, שֶׁכָּל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לְגַבֵּי חַטָּאת אֵינָם טְהוֹרִין - אִם נָגַע בָּהֶם בְּיָדוֹ, נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נָגַע בָּהֶם בְּרַגְלוֹ אוֹ בִּשְׂאָר גּוּפוֹ, אוֹ שֶׁהֶסִיטָן בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶם - טָהוֹר. וְכֵן אִם נָגַע בְּיָדוֹ בְּתַנּוּר, וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׂאָר כֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִין לְחַטָּאת - נִטְמָא כֻּלּוֹ; אֲבָל אִם נָגַע בְּרַגְלוֹ בָּהֶם, הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.

יא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת - נִטְמָא; מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׁאוּבִין, וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין - נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ; מִפְּנֵי חֲמָרָתָהּ וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ בָהּ, הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ; וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת", כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְמִשְׁמָר. לְפִיכָךְ, עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כְּלֵי מִבֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ, וְאָמַר: 'כְּלֵי זֶה טָהוֹר לְחַטָּאת' - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ וּמַזִּין מִמֶּנּוּ, וַאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ כְּלֵי טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה. וְכֵן עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: 'טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת', אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת אֲצָלוֹ, וְאָמַר: 'טְהוֹרִין הֵן' - נֶאֱמָן, שֶׁאֵין אָדָם מִישְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק יד

א. כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת [- פרה אדומה], וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ - טְהוֹרִין; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא מִגַּבּוֹ, אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי, הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר", וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי [- לטומאה], וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמָקוֹם טָהוֹר", שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל גַּבֵּי שֵׁם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת, וְנָתוּן עַל אַרֻבָּה שֶׁבְּבֵית טָמֵא - אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת [לחלק הארובה שבבית] - נִטְמָא הָאֵפֶר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ [- חלל] טָפַח. וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל - אִם הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טָפַח, טָמֵא.

ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן - בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ, הָאֵפֶר טָהוֹר.

ג. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר, אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין, וּמֵקֶף צָמִיד פָּתִיל [- כיסוי מהודק], וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם טְמֵאִים, שֶׁאֵין הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמָקוֹם טָהוֹר", וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

ד. וְכֵן אֳכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ, אֵינָם נִצּוֹלִין בְּצָמִיד פָּתִיל; אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין, וּכְלֵי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים, נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל, וְהוּא וְהֵם בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים; הוּא מִבַּחוּץ, וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָם מְקֻדָּשִׁין מִבְּפְנִים - שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִין; הוּא בְּפְנִים, וְהַמַּיִם בַּחוּץ - כֹּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין.

ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר, וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת, וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר, וּכְלֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר, וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מֵי חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת; וְהוֹאִיל וְהֵן נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר, הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר, וּבְיָדוֹ כְּלֵי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָם מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין כְּמוֹת שֶׁהָיוּ; הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר, וּפָשַׁט יָד לַחֲלוֹן, וְנָטַל כְּלֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַדָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל גַּבֵּי טֻמְאָה, כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב [של זב] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

ו. כְּלֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלֵי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ; אֲבָל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ, טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶם בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵם מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

ז. הִגְבִּיהַּ שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו, שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין; זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע בִּכְלֵי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא מִפְּנֵי זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵם מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בְּנִיָּר, וְהִגְבִּיהוֹ בַּנְּיָר וְלֹא נָגַע בּוֹ, וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת בְּיָדוֹ שְׁנֵיָה - שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי, וְלֹא נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ - אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בִּנְיָר, שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין.

ח. הֵסִיט [- הזיז] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ, וְלֹא נָגַע בָּהֶם - שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה [- מטמאים מספק] - אִם נוֹלְדוּ בְּחַטָּאת, הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין; וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת עַל גַּבֵּי אוֹתָם כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶם סְפֵקוֹת אֵלּוּ שֶׁהַחַטָּאת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶם - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת תְּלוּיוֹת. וְהָרְפָּפוֹת [- רשתות מנסרים] אֵינָן כֵּלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

י. דְּבֵלָה [- גוש תאנים] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת, וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ - אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה, הַמַּיִם טְמֵאִין, בֵּין

שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת. וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה - מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה, וְהוּא כְּבָר נִטְמָא בְּמֵי נִדָּה. וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה, הַמַּיִם בְּטֵהֳרָתָם; שֶׁאֵין הָאֹכֶל מְטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה - בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

פֶּרֶק טו

א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַדָּאָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה, יִטְמָא עַד הָעֶרֶב"; הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וְטֻמְאַת מַגָּעָם בְּכָל שֶׁהוּא. וְאִם הָיָה בָּהֶם כְּדֵי הַדָּאָה, מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא; וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ הַנּוֹשְׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ אוֹ בִּשְׁעַת מַשָּׂאוֹ, עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַזֶּה מֵי הַנִּדָּה, יְכַבֵּס בְּגָדָיו"; אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֶּה עַל הַטָּמֵא - אִם טִהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַזֶּה מֵי הַנִּדָּה", לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לִשְׁעוּר [טומאה] - שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא מֵי הַנִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כְּדֵי הַדָּיָה, שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַדָּיָה - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים, דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַדָּאָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנָּגַע בָּהֶם אוֹ נִשְׂאָם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָם; אֲבָל אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָם, אֵינָם מְטַמְּאִין כְּלָל. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַדָּיָה עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַטָּהוֹר - חֲרֵי אוֹתָם הַמַּיִם טְהוֹרִים, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶם וְהַנּוֹשְׂאָם טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - חֲרֵי הַמַּיִם הַמְנַטְּפִין כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָם - שֶׁחֲרֵי הַטְּבִילָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

ב. אֵין מֵי חַטָּאת מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל, קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָם - עַד שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּיָה. אֲבָל מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ - כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶם מַיִם, אוֹ שֶׁשָּׁתָת מֵהֶם בְּהֵמָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין אוֹתָם - אִם נָגַע בָּהֶם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, נִטְמָא; בֵּין שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו, בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ. נָגַע בָּהֶן אָדָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ בְּיָדָיו - חֲרֵי הוּא טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

ג. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ, וְנָגַע בָּהֶם אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - בֵּין בְּיָדָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו, נִטְמָא; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ, חֲרֵי הוּא טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

ד. מֵי חַטָּאת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָם מֵי מַעְיָן, אוֹ מֵי מִקְוֶה, אוֹ מֵי פֵּרוֹת - אִם רֹב מֵי חַטָּאת, מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא; וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת, אֵין מְטַמְּאִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְוֶה [- שריפה], וְקִדֵּשׁ בְּכֻלָּן - אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה, מְטַמְּאִין כְּמֵי נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְוֶה - אֵין מְטַמְּאִין בְּמַגָּע, אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא.

ה. אֵפֶר כְּשֵׁר שֶׁנִּתְנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדְּשָׁן, וְנָגַע בָּהֶם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - בֵּין בְּיָדָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא; נָגַע בָּהֶם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְּיָדָיו - חֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

ו. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, לֹא יְגַבְּלֵם [- יערבבם] בְּטִיט - שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: "חַטָּאת הִיא".

ז. מֵי חַטָּאת שֶׁשְּׁתָאָתַן פָּרָה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת [- מהשתיה], בְּשָׁרָהּ טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה" - בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁמוּרִין, אֵינָם בְּטֵלִין; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשְּׁתָאָתַן אוֹתָן פָּרָה - בָּטְלוּ [מהיות מי נידה], שֶׁחֲרֵי אֵינָן שְׁמוּרִין.

ח. הַמַּזֶּה מֵחַלּוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים [הטמאים], וְהֵזָּה עָלָיו, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - חֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֶם עַל הָרַבִּים, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִין, וַחֲרֵי זֶה כְּאָנוּס. אֲבָל אִם הֵזָּה עָלָיו מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם, וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחְלִיקִים הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתְתִים בָּאָרֶץ מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים [שהוזו שם], וְדוֹרְסִים אוֹתָם, וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ; וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵם.

ט. הַמַּזֶּה בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא לְחַטָּאת - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין, וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; אֵין בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. וְאֵזוֹב זֶה מִטְמָא חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לְחַבֵּרוֹ, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; שֶׁאֵין מוֹנִין [דרגות טומאה] לְחַטָּאת.

י. הַמַּגְבִּיהַּ כְּלִי שֶׁהֵזָּה עָלָיו, וַחֲרֵי עָלָיו מַיִם כְּדֵי הַדָּיָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָם מְטַמְּאִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה; (ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק; (ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמִּצֹּרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם; (ה) טָהֳרַת צָרַעַת; (ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמִּצֹּרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר; (ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד; (ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר - הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר, וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה וּמִקְרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה [- לבן יותר]; אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֵהָה [כהה] מִקְרוּם הַבֵּיצָה וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק [פריחה] הוּא.

ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת יֵשׁ בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: לֹבֶן עַז

מתוך מהדורת חזק

בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׁלֶג; הוּא הַנִּקְרָא 'בַּהֶרֶת'. וְלֵבֶן שֶׁהוּא דֵּהֶה [כהה] מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן יוֹמוֹ; הוּא הַנִּקְרָא 'שְׂאֵת'. וְלֵבֶן שֶׁדֵּהֶה מִן הַשְּׂאֵת מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל [בבית המקדש]; הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת, וְנִקְרֵאת 'סַפַּחַת' [- נספח וטפל]. וְלֵבֶן שֶׁדֵּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט, וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה; הוּא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם זֶה נִקְרָא 'סַפַּחַת'. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כְּסִיד הַהֵיכָל, הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה, הוּא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת, אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: 'מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁנַיִם [המפורשים בתורה] שֶׁהֵן אַרְבָּעָה: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ'.

ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר, בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת הַנֶּגַע, בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה [של ההסגרים], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר [נטהר] הַמְּצֹרָע אוֹ נֶחְלַט [- נטמא]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן כְּשֶׁלֶג, אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל, אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי, אוֹ כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֵּבֶן כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת, וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׂאֵת, וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן לָמָּה מְנָאוּם חֲכָמִים, וְאָמְרוּ 'מַרְאוֹת הַנְּגָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבָּעָה'? כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת; שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר בַּמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶם כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וַיַּכִּיר וְיֹאמַר: 'זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת, וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ'; 'זוֹ הִיא הַשְּׂאֵת, וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ'.

ד. הָיָה בְּמַרְאֶה הַלֵּבֶן מִאַרְבָּעָה מַרְאוֹת אֵלּוּ, מִקְצָת אַדְמִימוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת"; וְהוּא הַדִּין לַשְּׂאֵת, וּלְסַפַּחַת שֶׁל שְׂאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת. וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה הַמְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם, הוּא הַנִּקְרָא 'פָּתוּחַ' [- מעורב]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת אֵלּוּ? רוֹאִין כְּאִלּוּ הֵן אַרְבָּעָה כוֹסוֹת מְלֵאוֹת חָלָב, וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹן שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשֵּׁנִי אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁי שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת, הוּא כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הָרְבִיעִי; וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׂאֵת, כְּמַרְאֵה כוֹס שְׁלִישִׁי; וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, כְּמַרְאֵה כוֹס שֵׁנִי; וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׂאֵת, כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הָרִאשׁוֹן.

ה. כָּל הַמַּרְאוֹת, בֵּין הַלָّבָן בֵּין הַפָּתוּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין; וּבֵין שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן, אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ אַדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר - אֵינָהּ קְרוּיָה 'נֶגַע' וְלֹא מְטַמְּאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר; לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ [- שניתן למששו], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן - כְּמַרְאֵה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל; אֲבָל אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֵּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׁוֶה עִם שְׂאָר הָעוֹר, אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ צֶמַח מִן הַצְּמָחִים [- פריחה] הָעוֹלִים בַּגּוּף.

ז. שִׁעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס [= חצי פול] הַקַּלְקִי [שם מקום] שֶׁהוּא מְרֻבָּע; וְהוּא מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר, כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שְׁעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׁעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׁעָרוֹת רֹחַב. וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה, אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת.

ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׁעָרוֹת - אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כִּגְרִיס. וְכָל הַשִּׁעוּרִין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּהֶרֶת', הוּא הַדִּין לִשְׂאָר אַרְבָּעָה מַרְאוֹת שֶׁל לֵבֶן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ; וְהוּא - שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּגַע כִּגְרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר; וְזֶה הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'בַּהֶרֶת' סְתָם. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, נִרְאֵית בָּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה; וּבַהֶרֶת שֶׁהִיא כֵּהָה, נִרְאֵית בַּכּוּשִׁי עַזָּה; לְפִיכָךְ, אֵין מְשַׁעֲרִין הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי, שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחֹר.

י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר: שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה [- בשר בריא באמצעה], וְהַפִּשְׁיוֹן [- התפשטות הצרעת]; וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת, וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי - כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן, יַחֲלִיטוֹ וְיֹאמַר 'טָמֵא'. לֹא הָיָה בָהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן, אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה [- פשטה] וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן, וְלֹא פָּשְׁתָה בָּעוֹר - יַסְגִּיר שֶׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן, מַחְלִיטוֹ. וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִפְטְרֶנּוּ, שֶׁאֵין בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת; וְאִם לְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ וְטָהֵר, פָּשָׂה הַנֶּגַע, אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן, אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט לְטֻמְאָה.

יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, וּלְאַחַר הַהֶסְגֵּר נַעֲשָׂת כֵּהָה כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְנַעֲשָׂת כַּשֶּׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה; שֶׁאֵין עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיָּתוֹ [- חולשתו] סִימַן טָהֳרָה; אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת, וְנַעֲשָׂת כֵּהָה מִקְּרוּם בֵּיצָה - שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂת בֹּהַק [- פריחה], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר. אִם כֵּן, מַה הוּא זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְהִנֵּה כֵהָה הַנֶּגַע, וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר - וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן"? שֶׁאִם כֵּהָה מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת, טָהוֹר; וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה, וְלֹא פָשָׂה, וְלֹא נוֹלְדָה בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. שֵׂעָר לָבָן, שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בַּצָּרַעַת - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת; וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג [- מספריים]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשִּׁעוּר זֶה, אוֹ אַחַת שְׁחֹרָה וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מִלְּמַטָּה [בשורשה] וְנֶחְלְקָה מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵת כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן [שורשן]

מתוך מהדורת חזק

מַשְׁחִיר וְרִאשָׁן מַלְבִּין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין וְרִאשָׁן מַשְׁחִיר - אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא, טָמֵא.

ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחֹר בֵּינֵיהֶן, וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת הִנָּה וְאַחַת הִנָּה - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה; אֲפִלּוּ הָיָה הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם [- בדיוק], אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחֹר מְמֻעָטוֹ. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהִיא מַקֶּפְתָּן, וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹף הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי זֶה טָמֵא; אֲבָל אִם הָיוּ בְּצַד הַבַּהֶרֶת מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוֹמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה לוֹ - טָמֵא; הָיוּ חוּצָה לַנֶּגַע, וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה.

ג. לֹבֶן הַשְּׂעָרוֹת, מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה; בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת כַּשֵּׂלֶג, בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֹבֶן דֵּהֶה [כהה] בְּיוֹתֵר - הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן, טָמֵא.

ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וְתוֹכָהּ שְׁחִין [- מכה] אוֹ מִכְוָה [- כוויה] אוֹ בֹּהַק [- פריחה] אוֹ מִחְיַת [- קרום] הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן, וְיַסְגִּיר - אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ אֶת הַבֹּהַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת, אוֹ סָמוּךְ לָהֶן בְּצִדָּן, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֵק בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה; וַהֲרֵי הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן, וְיַסְגִּיר [שבעה ימים].

ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת, אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן, אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן, וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּגוּפָהּ, בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט [- טמא]; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן, יִפְטֹר אוֹתוֹ [הכהן].

ו. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁתִּקְדֹּם הַבַּהֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן", שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ הַבַּהֶרֶת [את השער לבן]; אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה, וְיַסְגִּיר.

ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת, וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן, וְהֶחְלַט בּוֹ [נהיה טמא], וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת, וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ, וְטָהֵר, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר הַלָּבָן בְּתוֹכָהּ - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שְׂעַר פְּקֻדָּה' [- "פקדון" מהבהרת הראשונה], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן" - שֶׁהַפָּכַתּוּ הִיא, לֹא שֶׁהַפָּכַתּוּ חֲבֵרְתָּהּ.

ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְהֶחְלַט, וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְּרִיס, וְטָהֵר, וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְּרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְּרִיס בְּמָקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ, וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת כִּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה; עַד שֶׁיַּהֲפֹךְ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.

ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר; בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת, וְנוֹלְדָה לוֹ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה לוֹ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס, וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זוֹ לְהַחְלִיט; שֶׁהֲרֵי קֶדְמָה הַבַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת. סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קֹדֶם, סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְיִרְאָה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

פֶּרֶק ג

א. אֵין הַמִּחְיָה [- בשר בריא באמצע הנגע] סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה מְרֻבַּעַת אוֹ יֶתֶר עַל זֶה; וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׂעָרוֹת, שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מִכָּל צַד, וְהִיא [הבהרת] יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד אוֹ יֶתֶר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת, אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה; הָיְתָה מְפַזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר חַי כְּחַרְדָּל [- שיעור קטן] בְּמָקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם אַחֵר - אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, אֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, כַּעֲדָשָׁה מְרֻבַּע אוֹ יֶתֶר.

ב. הַמִּחְיָה מְטַמֵּאָה בְּכָל מַרְאֶה - בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה הַמִּחְיָה אָדֹם, אוֹ שָׁחֹר, אוֹ לָבָן: וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַלֹּבֶן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת שֶׁבַּאַרְנוּ.

ג. אֵין הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעָהּ שְׁחִין [מכה] אוֹ מִכְוָה [כוויה] אוֹ מִחְיָתָן [- קרום שעליהם] אוֹ בֹּהַק [- פריחה], וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק - אַף עַל פִּי שֶׁהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ מִחְיָתָן, אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אֶת מִחְיָתוֹ, וְהַמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ, וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה, אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ [- נצמד] אֶחָד מֵהֶם לַמִּחְיָה מִצִּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה; וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, וְיַסְגִּיר [שבעה ימים]. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיָה תַּחַת הַמִּחְיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּצִדָּהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לִבַּדָּהּ בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט [- יטמאהו הכהן]; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן, יִפְטֹר.

ד. הַמִּחְיָה - סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם, בֵּין שֶׁקָּדְמָה מִחְיָה אֶת הַבַּהֶרֶת, בֵּין שֶׁקָּדְמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה; לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ: "וְהִיא הָפְכָה". זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן, וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשֵּׂאת" - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶן, לְשֵׂעָר וּלְמִחְיָה; אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן סִימָן טֻמְאָה. וְלֹא נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה, אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה - שֶׁתִּהְיֶה [בגודלה] כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן, שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

מתוך מהדורת חזק

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס מְצַמְצָם [- בדיוק], וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה מְצַמְצֶמֶת - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבַּהֶרֶת, אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה, וְכֵן אִם רָבְתָה הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בַּהֶרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת מְטַמְּאָה בְּמִחְיָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָבְת [- גדלה] הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂת כַּעֲדָשָׁה - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט; נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה, אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ - חֲרֵי זֶה כְּמוֹת שֶׁהָיָה, וְאֵין כָּאן סִימַן טֻמְאָה.

ו. בַּהֶרֶת יְתֵרָה מִכִּגְרִיס, וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טָמֵא; וּבְלֵבַד שֶׁלֹּא תִּתְמַעֵט בַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף [- קצה] הַבַּהֶרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וּבָשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיף אוֹתָהּ מִבַּחוּץ, וּבַהֶרֶת שְׁנִיָּה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - חֲרֵי הַבַּהֶרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁחֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה; וּבַהֶרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט, שֶׁחֲרֵי הַמִּחְיָה בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ שֶׁהָלַךְ כֻּלּוֹ - בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכָלָה מִבִּפְנִים, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - חֲרֵי שֶׁתֵּיהֶן כְּבַהֶרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה.

ח בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אֵבֶר מִן הָאֵבָרִים, וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאֵבֶר - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן; וְנֶאֱמַר בַּנְּגָעִים: "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן", עַד שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה, וְרָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁל אִשָּׁה; אֲבָל רָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁל אִישׁ, וְהַיִּבְלֶת [- יבלת], וְהַדִּלְדּוּלִין [גידול בעור] - מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה.

ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב [- שטוח] כִּגְרִיס - מְטַמְּאִין בְּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב בְּרִית [- טבע] בְּנֵי אָדָם, טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כִּגְרִיס בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ, אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ, שׁוֹפַעַת אֵילָךְ וָאֵילָךְ - טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן", עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד.

פֶּרֶק ד

א. הַפְּשִׁיּוֹן [- התפשטות הנגע] מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַפְּשִׁיּוֹן מֵאֶחָד מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים; אֲבָל אִם הָיָה הַפְּשִׁיּוֹן מַרְאֶה בֹּהַק [- פריחה], אֵינוֹ פְּשִׁיּוֹן. וְאֵין הַפְּשִׁיּוֹן סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּפְשֶׁה חוּץ לַנֶּגַע; אֲבָל אִם פָּשָׂה לְתוֹךְ הַנֶּגַע, חֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ בָּשָׂר חַי [בריא] פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה, וְהִסְגִּירָהּ [הכהן שבעה ימים], וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה, אוֹ שֶׁהָלַךְ הַבָּשָׂר הַחַי כֻּלּוֹ - אֵין זֶה פִּשְׁיוֹן; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת פּוֹשָׂה לְתוֹכָהּ, אֶלָּא לְחוּצָה לָהּ.

ב. אֵין הַפְּשִׁיּוֹן סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הֶסְגֵּר; אֲבָל אִם בָּא בַּתְּחִלָּה, וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שֶׁהוּא פּוֹשֶׂה וְהוֹלֵךְ - אֵינוֹ מַחְלִיט [- מטמא]; אֶלָּא מַסְגִּירוֹ עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ, וְיִרְאֶה.

ג. אֵין הַבַּהֶרֶת פּוֹשָׂה [- מהווה סימן לפסיון] לְתוֹךְ הַשְּׁחִין [- מכה], וְלֹא לְתוֹךְ הַמִּכְוָה [- כוויה], וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת [- קרום] הַשְּׁחִין, וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַמִּכְוָה; וְלֹא לָרֹאשׁ וְלֹא לַזָּקָן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְחוּ וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר". אֲבָל הַבַּהֶרֶת שֶׁפָּשָׂה לְתוֹךְ הַבֹּהַק [פריחה], חֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן.

ד. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק וּמִחְיַת הַשְּׁחִין וּמִחְיַת הַמִּכְוָה, שֶׁהָיוּ חוֹלְקִין [מפרידים] בֵּין הָאָדָם [- הבהרת המקורית] לַפִּשְׁיוֹן [אחרי הסגר ראשון] - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; הִסְגִּירוֹ [הסגר שני], וְהָלְכוּ לָהֶן עַד שֶׁנִּמְצָא הַפִּשְׁיוֹן סָמוּךְ לָאָדָם - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וּפָשְׂתָה כַּחֲצִי גְרִיס וְעוֹד, וְהָלַךְ [התרפא] מִן הָאָדָם כַּחֲצִי גְרִיס - אַף עַל פִּי שֶׁהִנּוֹתָר מִן הָאָדָם עִם הַפִּשְׁיוֹן יָתֵר מִכִּגְרִיס, חֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיְתָה כִּגְרִיס, וּפָשָׂת [התפשטה] כִּגְרִיס וְעוֹד, וְהָלְכָה לָהּ הָאָדָם - תֵּרָאֶה כַּתְּחִלָּה [כבהרת חדשה], וַיַּסְגִּיר שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְהִסְגִּירוֹ, וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי הֶסְגֵּר, וְחָזְרָה בַּהֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה - חֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה [אינה כחדשה]; נִתְמַעֲטָה בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר, וּפָשְׂתָה וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה וְנִתְמַעֵט הַפִּשְׁיוֹן, וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה - חֲרֵי זֶה יַסְגִּיר (או יפטור).

ו. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וּפָשְׂתָה כִּגְרִיס, וְנוֹלַד בַּפִּשְׁיוֹן מִחְיָה [בשר בריא באמצעו] אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאָדָם - תֵּרָאֶה כַּתְּחִלָּה [כבהרת חדשה]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וְהִסְגִּירוֹ, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ וַחֲרֵי הִיא כְּסֶלַע - סָפֵק שֶׁהִיא הִיא, סָפֵק שֶׁאַחֶרֶת בָּאָה תַּחְתֶּיהָ - חֲרֵי זֶה טָמֵא.

ז. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וְחוּט [קטע דק נגוע] יוֹצֵא מִמֶּנָּה - אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָהּ [זקוקה כדי להיטמאות -] לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן, אֲבָל לֹא לְמִחְיָה; שֶׁאֵין הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה - עַד שֶׁתַּקִּיף אוֹתָהּ הַבַּהֶרֶת, וְיִהְיֶה בֵּין סוֹף הַמִּחְיָה וְסוֹף הַבַּהֶרֶת רֹחַב צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. הָיוּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת, וְחוּט יוֹצֵא מִזּוּ לָזוּ - אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, מְצָרְפָן; וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְצָרְפָן. הִסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ, וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה וּפְטָרוֹ, וּלְאַחַר הֶפְטֵר פָּשָׂה הַנֶּגַע כָּל שֶׁהוּא - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

ח. בַּהֶרֶת שֶׁטָּהֲרָה מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט שֶׁהָלְכוּ מִמֶּנָּה סִימָנֵי הַטֻּמְאָה - אֵין מַסְגִּירִין בָּהּ לְעוֹלָם.

ט. בַּהֶרֶת שֶׁכָּנְסָה [התמעטה] אַחַר הֶפְטֵר [- טהרה], וּפָשְׂתָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה, וְחָזְרָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - חֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ.

י. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה, וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה, וְהֻחְלֵיטוֹ, וּלְאַחַר הֶחְלֵט הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן; הָלַךְ הַשֵּׂעָר הַלָּבָן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. הָיָה הַשֵּׂעָר הַלָּבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת, וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַלָּבָן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה; הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן.

יא. בַּהֶרֶת, וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן - הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי

הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִשְׁיוֹן. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן, וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר, וְחָזַר בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר, אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה, אוֹ פִּשְׁיוֹן; אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּמִחְיָה, וְהָלְכָה הַמִּחְיָה, וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אַחֶרֶת, אוֹ שֵׂעָר לָבָן, אוֹ פִּשְׁיוֹן; אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן, וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן, וְחָזַר בּוֹ פִּשְׁיוֹן אַחֵר, אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ מִחְיָה, אוֹ שֵׂעָר לָבָן - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה. אֶחָד הַטָּמֵא שֶׁהֶחְלַט בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁהֶחְלַט בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אוֹ אַחַר הָפְטֵר - הוֹאִיל וְהֶחְלַט מִכָּל מָקוֹם - אֵינוֹ טָהוֹר, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ סִימַן טֻמְאָה; לֹא סִימָן שֶׁהֶחְלַט בּוֹ, וְלֹא סִימָן אַחֵר.

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ה

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ מַכָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, וְנִפְשַׁט הָעוֹר מֵחֲמַת הַמַּכָּה - אִם הָיְתָה הַמַּכָּה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרָמֶץ [- אפר] אוֹ בְּבַרְזֶל שֶׁלִּבְּנוֹ בָּאֵשׁ וּבְאֶבֶן שֶׁלִּבְּנָהּ בָּאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת 'מִכְוָה'. וְאִם הָיְתָה הַמִּכְוָה שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ - בֵּין שֶׁלָּקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַמִּכְוָה מֵחֲמַת חֳלִי הַגּוּף, כְּגוֹן גָּרָב אוֹ חֲזָזִית [- מיני פריחות] שֶׁהִפְסִיד הָעוֹר, אוֹ שַׁחֶפֶת וְקַדַּחַת אוֹ דַּלֶּקֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהִשְׁחִיתוּ הָעוֹר - הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'שְׁחִין'.

ב. לִבֵּן שַׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ - אִם הָיָה רֹאשׁוֹ מְבֹרָז [מעוגל], הֲרֵי זוֹ מִכְוָה; וְאִם הָיָה רֹאשׁוֹ חַד, הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הִיא מִכְוָה אוֹ שְׁחִין. לָקָה בְּמֵי טְבֶרְיָה, אוֹ בְּגֶפֶת [פסולת זיתים], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה שְׁחִין.

ג. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה - כָּל זְמַן שֶׁהֵן מַכּוֹת טְרִיּוֹת - הֵן הַנִּקְרָאִין 'מוֹרִדִין', וְאֵינָם מְטַמְּאִים בִּנְגָעִים כְּלָל. חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה, וְנִתְרַפְּאוּ רִפּוּי גָּמוּר - אַף עַל פִּי שֶׁהַמָّקוֹם צַלֶּקֶת, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׂאָר הָעוֹר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין [שער לבן, מחיה ופשיון], וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ד. הִתְחִילוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה לִחְיוֹת וּלְהִתְרַפְּאוֹת, וְנַעֲשָׂת עֲלֵיהֶן קְלִפָּה [- קרום] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - זוֹ הִיא "צָרֶבֶת הַשְּׁחִין" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וּ"מִחְיַת מִכְוָה" הָאֲמוּרָה שָׁם; וּמְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, וְאֵין בָּהֶן הֶסְגֵּר אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּצָרֶבֶת הַשְּׁחִין אוֹ בְּמִחְיַת הַמִּכְוָה - אִם הָיָה בָהּ שֵׂעָר לָבָן, יַחְלִיט. לֹא הָיָה בָהּ שֵׂעָר לָבָן - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד, וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר לָבָן, אוֹ פָּשָׁת - יַחְלִיט. וְאִם לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם, יִפְטֹר; פָּשָׁת לְאַחַר הֶפְטֵר, אוֹ נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט.

ה. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; לְפִיכָךְ חֵלֶק הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין זֶה לָזֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׁה לְתוֹכָן. כֵּיצַד? הָיָה שְׁחִין בְּצַד הַמִּכְוָה, וּבַהֶרֶת כִּגְרִיס בִּשְׁתֵּיהֶן [יחד] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיְתָה בְּאַחַת מֵהֶן, וּפָשָׁת לַשְּׁנִיָּה, אוֹ שֶׁפָּשָׁת לְעוֹר הַבָּשָׂר - טָהוֹר. הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וּפָשָׁת לְאַחַת מֵהֶן - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. הָיָה בְּתוֹךְ כַּפּוֹ [- כף ידו] צָרֶבֶת שְׁחִין כִּגְרִיס, וּבָהּ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס - יַסְגִּיר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְשֵׂעָר לָבָן וְלֹא לְפִשְׁיוֹן - שֶׁמָּא יִוָּלֵד לוֹ שְׁחִין אַחֵר בְּצִדָּהּ, וְתִפְשֶׂה לְתוֹכוֹ.

ו. שְׁחִין שֶׁנַּעֲשָׂה מִכְוָה, בִּטְּלָה מִכְוָה אֶת הַשְּׁחִין; וּמִכְוָה שֶׁנַּעֲשָׂת שְׁחִין, בִּטֵּל שְׁחִין אֶת הַמִּכְוָה. אִם אֵין יָדוּעַ אִם שְׁחִין הָיוּ אוֹ מִכְוָה - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; שֶׁשְּׁנֵיהֶם סִימָן אֶחָד, וְטֻמְאָה אַחַת; וְלֹא חִלְּקָן הַכָּתוּב, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵינָן מִצְטָרְפִין.

ז. הִסְגִּירוֹ בְּבַהֶרֶת שֶׁבַּשְּׁחִין, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשָׂה עוֹר הַבָּשָׂר [- התרפא], אוֹ שֶׁהִסְגִּירוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשָׂה שְׁחִין - יֵרָאֶה כַּתְּחִלָּה [כחדש].

ח. מִי שֶׁנָּשַׂר כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ - בֵּין מֵחֲמַת חֹלִי, בֵּין מֵחֲמַת מַכָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל שֵׂעָר, בֵּין שֶׁאָכַל דְּבָרִים הַמַּשִּׁירִין אֶת הַשֵּׂעָר, אוֹ סָף דְּבָרִים שֶׁהִשִּׁירוּ שְׂעָרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאִבֵּד כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ עַתָּה, הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'קֵרֵחַ', אוֹ 'גִּבֵּחַ'; אִם נָשַׁר שְׂעָרוֹ מִן הַקָּדְקֹד [גובה הראש] וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לַאֲחוֹרָיו, עַד פִּקָּה [חוליה] שֶׁל צַוָּאר - נִקְרָא 'קֵרֵחַ'; וְאִם נָשַׁר מִן הַקָּדְקֹד וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְפָנָיו, עַד כְּנֶגֶד פַּדַּחְתּוֹ [מצחו] - נִקְרָא 'גִּבֵּחַ'.

ט. הַקָּרֵחַת וְהַגִּבֵּחַת - מִטַּמְּאוֹת בִּשְׁנֵי סִימָנִין, בְּמִחְיָה וּבְפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "כִּמַרְאֵה צָרַעַת, עוֹר בָּשָׂר". וּלְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן שֵׂעָר, אֵין הַשֵּׂעָר הַלָּבָן סִימַן טֻמְאָה בָּהֶן. וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִין וּבִשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ - אִם הָיְתָה בָהּ מִחְיָה, יַחְלִיט. לֹא הָיְתָה בָהּ מִחְיָה, יַסְגִּיר וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלְדָה בָהּ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן - יַחְלִיט. לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם, יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי: פָּשָׁת אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מִחְיָה, יַחְלִיט. לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם, יִפְטֹר; וְאִם פָּשָׁת אוֹ נוֹלַד בָּהּ מִחְיָה לְאַחַר הֶפְטֵר, יַחְלִיט.

י. הַקָּרֵחַת וְהַגִּבֵּחַת, אֵינָן מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּקָּרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁתַּיִם, וְאֵין פּוֹשׁוֹת מִזּוֹ לָזוֹ, וְלֹא לִשְׂאָר עוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׁה לְתוֹכָן.

יא. הַקָּרֵחַת אוֹ הַגִּבֵּחַת אוֹ הַזָּקֵן שֶׁנִּקְרַח, וְנַעֲשָׂה בָּהֶן שְׁחִין אוֹ מִכְוָה - מִטַּמְּאִין בִּשְׁחִין וּבְמִכְוָה כְּעוֹר הַבָּשָׂר; שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקֵן שֶׁנִּקְרְחוּ - כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן. הָרֹאשׁ וְהַזָّקֵן, קֹדֶם שֶׁיִּצְמַח בָּהֶן הַשֵּׂעָר וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם, וְכֵן הַדִּלְדּוּלִין [גידולים] שֶׁבְּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקֵן - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר, וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין וּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכֵן זָקֵן הָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס - עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר, הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר; וְאִם הֶעֱלוּ שֵׂעָר, הֲרֵי הֵן כִּזְקַן הָאִישׁ - שֶׁמִּתְטַמֵּא בִּנְתָקִים [קרחת] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּבַהֶרֶת.

פֶּרֶק ו

א. אֵלּוּ מְקוֹמוֹת בָּאָדָם שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת: תּוֹךְ הָעַיִן, וְתוֹךְ הָאֹזֶן, וְתוֹךְ הַחֹטֶם, וְתוֹךְ הַפֶּה, וְהַקְּמָטִין שֶׁבַּבֶּטֶן, וְהַקְּמָטִין שֶׁבַּצַּוָּאר, וְתַחַת הַדַּד, וּבֵית הַשְּׁחִי, וְכַף הָרֶגֶל, וְהַצִּפֹּרֶן, וְהָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֵׂעָר, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה הַמּוֹרְדִין [- הטריים]. כָּל אֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת - אֵין מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, וְאֵין מִצְטָרְפִין [לשיעור] בִּנְגָעִים, וְלֹא הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן, וְאֵין מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן [מליטהר], שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ", וְכָל אֵלּוּ אֵינוֹ עוֹר גָּלוּי, אֶלָּא מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ עוֹר, וּמֵהֶן שֶׁהוּא עוֹר וְהוּא מְכֻסֶּה וְאֵינוֹ גָּלוּי. וְאָדָם הַשְּׂפָתַיִם נִדּוֹן כְּבֵית הַסְּתָרִים [אברים פנימיים], וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ב. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁנָּשַׁר כָּל שְׂעָרָן, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה שֶׁהֶעֱלוּ צָרֶבֶת [קרום] - מִתְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ, וְאֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה [לשיעור נגע], וְאֵין נֶגַע עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן, וְאֵין מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה; אֲבָל מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן [מליטהר].

ג. בַּהֶרֶת הַסְּמוּכָה [- צמודה] לָרֹאשׁ אוֹ לָעַיִן וְלָאֹזֶן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ לִשְׁחִין אוֹ לְמִכְוָה - טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר" - שֶׁיִּהְיֶה כָּל שֶׁחוּצָה לַנֶּגַע כְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְרָאוּי לְפִשְׁיוֹן [להתפשט בעור הבשר].

ד. אֵלּוּ בֶּהָרוֹת טְהוֹרוֹת: גּוֹי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת, וְנִתְגַּיֵּר, הָיְתָה בְּעֵבֶר, וְנוֹלַד, בַּקֶּמֶט, וְנִגְלָה [נפשט], בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן כְּשֶׁהָיָה בָהֶן שֵׂעָר, וְנִקְרְחוּ וְנָשַׁר כָּל הַשֵּׂעָר וְנִתְגַּלְּתָה הַבַּהֶרֶת, הָיְתָה בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה כְּשֶׁהֵן מוֹרְדִין [טריים], וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבַּהֶרֶת בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם, וְהֶעֱלוּ שֵׂעָר וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּהֶרֶת בָּעוֹר, וְנַעֲשָׂה מִקּוֹמָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה וְחָיוּ וַחֲרֵי הִיא בְּעוֹר הַבָּשָׂר - אַף עַל פִּי שֶׁתְּחִלָּתָהּ וְסוֹפָהּ טָמֵא - הוֹאִיל וְהָיְתָה טְהוֹרָה בֵּינְתַּיִם, חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן [אחר השינויים האמורים] - בֵּין שֶׁהֵעִזּוּ [הלבינו יותר] בֵּין שֶׁכָּהוּ, יֵרְאוּ כַּתְּחִלָּה [כבהרת חדשה]. כֵּיצַד? גּוֹי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּקְרוּם בֵּיצָה, וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשָׂת כְּשַׂלֶּג, אוֹ שֶׁהָיְתָה כַּשַּׂלֶּג, וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשָׂת כִּקְרוּם בֵּיצָה - תֵּרָאֶה כַּתְּחִלָּה. וְכֵן בְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וּבְקֶמֶט שֶׁנִּגְלָה, וּבְרֹאשׁ וּבְזָקָן שֶׁנִּקְרְחוּ, וּבִשְׁחִין וּבְמִכְוָה שֶׁחָיוּ - אִם נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵי אוֹתָן הַבֶּהָרוֹת, יֵרָאוּ כַּתְּחִלָּה; וְאִם לֹא נִשְׁתַּנּוּ, חֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת.

ה. כָּל סְפֵק נְגָעִים, חוּץ מִשְּׁנֵי הַסְּפֵקוֹת שֶׁמְּנִינוּ כְּבָר - טָהוֹר, עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה [- לא נטמא בוודאות]; אֲבָל מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה, סְפֵקוֹ טָמֵא. כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בְּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבְזֶה כְּסֶלַע, הִסְגִּירָן, וּבְסוֹף הַשִּׁבּוּעַ נִמְצְאוּ בְּזֶה כְּסֶלַע וּבְזֶה כְּסֶלַע - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין; חָזְרוּ שְׁנֵיהֶם לִהְיוֹת כְּסֶלַע, שֶׁחֲרֵי הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן מֵאֶחָד מֵהֶן - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא - שְׁנֵיהֶם בְּטֵמְאָתָן, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ שְׁנֵיהֶם לִהְיוֹת כִּגְרִיס. וְזֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: 'מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה, סְפֵקוֹ טָמֵא'. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת, וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן שֶׁקָּדַם אֶת הַבַּהֶרֶת, וְשֵׂעָר לָבָן שֶׁהִקְפִּיצוּ [שנעשה ע"י -] הַבַּהֶרֶת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ זֶה שֶׁקָּדַם מִזֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ - אִם מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר נִסְתַּפֵּק לוֹ, חֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאִם אַחַר הֶחְלֵט, חֲרֵי זֶה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ שֵׂעָר אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה הָלַךְ - אִם הַשֵּׂעָר שֶׁהָיָה סִימַן טֻמְאָה, אוֹ הַשֵּׂעָר הָאַחֵר.

ז. מִי שֶׁבָּא אֵצֶל כֹּהֵן, וְרָאָהוּ שֶׁהוּא צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ שֶׁהוּא פָּטוּר, וְעַד שֶׁלֹּא הִסְגִּירוֹ אוֹ עַד שֶׁלֹּא פְּטָרוֹ, נוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה - חֲרֵי זֶה יַחְלִיט; וְכֵן אִם רָאָהוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה, וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלִיטוֹ וְיֹאמַר לוֹ 'טָמֵא אַתָּה', הָלְכוּ לָהֶם סִימָנֵי טֻמְאָה - אִם הָיָה בַּתְּחִלָּה אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, יַסְגִּיר; וְאִם הָיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ לְאַחַר הֶפְטֵר, יִפְטֹר אוֹתוֹ.

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְהֶחְלַט בְּאֶחָד מִסִּימָנֵי טֻמְאָה בֵּין בַּתְּחִלָּה [כשראהו הכהן] בֵּין אַחַר הֶסְגֵּר, אוֹ שֶׁהֻסְגַּר, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ וְנֶהְפַּךְ לָבָן, בֵּין שֶׁנֶּהְפַּךְ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; אֲבָל אִם הֻסְגַּר, וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה, וְנִפְטַר, וּלְאַחַר הֶפְטֵר פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ - חֲרֵי זֶה טָמֵא מֵהֶחְלֵט.

ב. הַבָּא בַּתְּחִלָּה, וְהוּא כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן - אִם הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה [בשר בריא] אוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת, מַחְלִיטִין [מטמאין] אוֹתוֹ. אִם אֵין שָׁם סִימָנֵי טֻמְאָה, מַסְגִּירִין אוֹתוֹ שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן: נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן, אוֹ מִחְיָה - מַחְלִיטוֹ. לֹא נוֹלַד בּוֹ כְּלוּם, מַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי: לֹא נוֹלַד סִימַן טֻמְאָה - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁדִּין בַּהֶרֶת זוֹ הַגְּדוֹלָה, כְּדִין בַּהֶרֶת קְטַנָּה. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁנּוֹלַד בּוֹ, וְהִשְׁחִירוּ שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, נִסְמַךְ [נצמד] הַשְּׁחִין [מכה] לִשְׁתֵּיהֶן אוֹ לְאַחַת מֵהֶן, הִקִּיף הַשְּׁחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן אוֹ אֶת אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁחִלְּקָן הַשְּׁחִין וּמִחְיַת [קרום] הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה [כוויה] וּמִחְיַת הַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק [פריחה] - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר, אוֹ מִחְיָה - חֲרֵי זֶה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁבָּא כֻּלּוֹ לָבָן בַּתְּחִלָּה. אֶחָד שֶׁפָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ כְּאַחַת, וְאֶחָד שֶׁפָּשְׁתָה וּפָרְחָה מְעַט מְעַט עַד שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ - אִם מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, טָהוֹר; וְאִם אַחַר הֶפְטֵר, טָמֵא; וְאִם בַּתְּחִלָּה, יַסְגִּיר. אֶחָד שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ מַרְאֶה אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת שֶׁבַּלֶּבֶן וּבְאַרְבָּעָה שֶׁבַּפָּתוּךְ [מעורבין באדמומיות] - הַכֹּל מִצְטָרְפִין, בֵּין לְטַהֲרוֹ בֵּין לְטַמְּאוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ג. הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס, וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה, וְהֶחְלַט בַּמִּחְיָה [- נטמא משום המחיה], וּפָרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַמִּחְיָה, אוֹ שֶׁהָלְכָה הַמִּחְיָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן. נוֹלְדָה בוֹ מִחְיָה - טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי, יִטְמָא"; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה מְרֻבַּעַת אוֹ יָתֵר. הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת, וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן, וְהֶחְלַט בַּשֵּׂעָר [- משום השיער], וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁשֵּׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד, טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי, יִטְמָא" - בְּמִחְיָה מִתְטַמֵּא זֶה שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן אַחַר הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הֶסְגֵּר, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן. הֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן [- משום התפשטות הבהרת], וְאַחַר כָּךְ פָּשְׁתָה וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר; וְאִם נִרְאֵית בּוֹ מִחְיָה, טָמֵא.

ד. אַף רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת, מִטַּמְּאִין וּמְעַכְּבִין אֶת הַנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן. כֵּיצַד? מֻחְלָט אוֹ מֻסְגָּר שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ בְּצָרַעַת, חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי - אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ, אוֹ בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן, וְטָהַר - אִם חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵבָרִים - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ לְמַרְאֵה צָרַעַת חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵבָרִים שֶׁנֶּהְפַּךְ לְבַהַק [- פריחה] - הֲרֵי זֶה טָמֵא מֻחְלָט, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת", לֹא הַבַּהַק. אֲפִלּוּ הָיָה מִקְצָת הָעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי, וּמִקְצָתָהּ בַּהַק - הֲרֵי זֶה סִימַן טֻמְאָה. נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ לְמַרְאֵה צָרַעַת וְטָהַר, וְאַחַר כָּךְ חָזַר בּוֹ בָּשָׂר כְּמַרְאֵה הַבַּהַק - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי", לֹא בַּהַק. חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה, מִקְצָתָהּ בָּשָׂר חַי וּמִקְצָתָהּ בַּהַק - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה, וַהֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ.

ה. כָּל טָמֵא שֶׁפָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ, טָהַר; נִתְגַּלָּה מִמֶּנּוּ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי, נִטְמָא; חָזַר וְנִתְכַּסָּה בְּצָרַעַת, טָהַר; חָזַר וְנִתְגַּלָּה, נִטְמָא; אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. הִתְחִיל הַבָּשָׂר הַחַי לְהִתְגַּלּוֹת, וַהֲרֵי הוּא מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, וְהַצָּרַעַת מִתְמַעֶטֶת - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁתִּתְמַעֵט הַבַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס.

ו. כָּל [מקום] הָרָאוּי לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבַּהֶרֶת, מְעַכֵּב אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן [מליטהר, אם במקומו לא נהפך]; וְכָל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבַּהֶרֶת, אֵינוֹ מְעַכֵּב. כֵּיצַד? פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אֲבָל לֹא בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן, בַּשְּׂחִין וּבַמִּכְוָה הַמּוֹרְדִין [טריים], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי סָמוּךְ לַשְּׂחִין וְלַמִּכְוָה הַמּוֹרְדִין, וְלָרֹאשׁ וְלַזָּקָן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ, וְכֵן אִם חָיוּ הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת [קרום] - הֲרֵי זֶה טָמֵא, עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּהֶן; שֶׁהֲרֵי הֵן רְאוּיִין לְבַהֶרֶת. הָיוּ בוֹ שְׁתֵּי בֶהָרוֹת, אַחַת יֵשׁ בָּהּ סִימַן טֻמְאָה וְאַחַת טְהוֹרָה, וּפָרְחָה הַטְּהוֹרָה לַטֻּמְאָה, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מֻחְלָט בְּטֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּהוֹרָה הִיא שֶׁפָּרְחָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אַחַת בִּשְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה וְאַחַת בִּשְׂפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה [- בשתי שפתיו], אוֹ בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, אוֹ בִּשְׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו, וּכְשֶׁהֵן נִדְבָּקִין זֶה לָזֶה נִרְאִין שְׁתֵּי הַבֶּהָרוֹת כְּבֶהֶרֶת אַחַת - הוֹאִיל וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ, טָהוֹר.

ז. יֵשׁ מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן, וְנִשְׁכָּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים לְהַרְאוֹתוֹ וְלֹא נִתְאַחֵר, וְיֵשׁ מַרְאֶה וּמַפְסִיד. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט, וְהָלְכוּ לָהֶם סִימָנֵי טֻמְאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר; וְאִלּוּ קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן, וּפִטְּרוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ, וְנֶהְפַּךְ אַחַר הִפְטֵר - הָיָה מֻחְלָט, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת, וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא, וְצָרִיךְ הֶסְגֵּר; וְאִלּוּ קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן, וְהִסְגִּירוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ, וְנֶהְפַּךְ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר - הָיָה טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ח

א. נִגְעֵי הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן - הוּא שֶׁיִּפֹּל הַשֵּׂעָר שֶׁבָּהֶן מֵעִקָּרוֹ, וְיִשָּׁאֵר מְקוֹם הַשֵּׂעָר פָּנוּי; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'נֶתֶק'. וְאֵין נֶתֶק פָּחוֹת מִכִּגְרִיס [=חצי פול] הַמְרֻבָּע - בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵהוּ עָמֹק, בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה עָמֹק; וְלֹא נֶאֱמַר "עָמֹק" בִּנְתָקִין, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה מַּרְאֶה עָמֹק [הוא] בִּידֵי שָׁמַיִם, אַף נֶתֶק הַמִּטַּמֵּא בִּידֵי שָׁמַיִם; לְהוֹצִיא שֶׁנִּתְקוּ אָדָם, שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס שֶׁהֶעֱלָה זְקָנָם שֵׂעָר, הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְתָקִים.

ב. הַנִּתָּקִים מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִים - בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק, וּבְפִשְׁיוֹן [- התפשטות הנתק]; וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכָל זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלַד לוֹ נֶתֶק בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בִּזְקָנוֹ - אִם הָיָה בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צְהֻבִּין דַּקִּין אוֹ יָתֵר, וְאֵין שָׁם בַּנֶּתֶק שֵׂעָר שָׁחֹר כְּלָל - יַחְלִיט [יטמאהו הכהן]. לֹא הָיָה בוֹ שֵׂעָר, לֹא שָׁחֹר וְלֹא צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק, אוֹ שֶׁפָּשָׂה הַנֶּתֶק - יַחְלִיט; נוֹלְדוּ בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת, יִפְטֹר אוֹתוֹ. לֹא פָּשָׂה, וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר וְלֹא שֵׂעָר צָהֹב - יְגַלֵּחַ סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק, וְלֹא יְגַלֵּחַ הַנֶּתֶק [- רצועה סביב הנתק], וַיַּסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְחוֹזֵר וְרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם פָּשָׂה הַנֶּתֶק, אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בּוֹ כְּלוּם, יִפְטֹר; שֶׁאֵין בִּנְתָקִין הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְאִם אַחַר שֶׁפִּטְּרוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב, אוֹ פָּשָׂה - יַחְלִיט.

ג. כֵּיצַד מְגַלְּחִין אֶת הַנֶּתֶק? מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הַפִּשְׁיוֹן. וְתִגְּלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה בְּכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְגַּלָּח", וְכֵן כְּשֵׁרָה בְּכָל דָּבָר. וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר, הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ. הִסְגִּירוֹ וְלֹא גִּלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻסְגָּר.

ד. "שֵׂעָר צָהֹב" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתִבְנִית [- כדוגמת] הַזָּהָב. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "דַּק", הוּא שֶׁיִּהְיֶה קָצָר [משאר השערות]; אֲבָל אִם הָיָה אָרֹךְ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָהֹב כְּתַבְנִית הַזָּהָב, אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה.

ה. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַצְּהֻבּוֹת הַדַּקּוֹת - סִימַן טֻמְאָה. בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ בְּאֶמְצַע

הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁהָיוּ בְּסוֹף הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁקָּדַם הַנֶּתֶק אֶת הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב, בֵּין שֶׁקָּדַם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב אֶת הַנֶּתֶק - חֲרֵי הֵן סִימָן טֻמְאָה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג [מספריים], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בַּשֵּׂעָר הַלָּבָן.

ו. הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר הַמַּצִּיל [- מטהר] בִּנְתָקִים, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְאֵינָן מַצִּילוֹת, עַד שֶׁיִּהְיוּ אָרְכָּן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן - בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ מְפֻזָּרוֹת; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק, וְיִשָּׁאֵר מִן הַנֶּתֶק פָּנוּי בֵּין הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר שֶׁבְּתוֹכוֹ וּבֵין הַשֵּׂעָר שֶׁחוּצָה לוֹ, כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. אֲבָל אִם נִשְׁאֲרוּ הַשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַשְּׁחֹרוֹת בְּצַד הַנֶּתֶק בְּסוֹפוֹ [- בקצהו] - אֵינָן מַצִּילוֹת. כֵּיצַד מַצִּילוֹת? שֶׁאִם נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בַּנֶּתֶק שֵׂעָר צָהֹב דַּק אוֹ שֶׁפָּשָׁה, חֲרֵי זֶה טָהוֹר. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, וְצָמַח בַּנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת - טָהֹר הַנֶּתֶק. וּמַצִּילוֹת מִיַּד הַפִּשְׁיוֹן וּמִיַּד הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב - בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּסוֹפוֹ; שֶׁהַצּוֹמֵחַ [אחר החלט] מַצִּיל בְּכָל מָקוֹם, וְהַנִּשְׁאָר [- שלא נשר] אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק מִן הַקָּמָה [- שער הבריא] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

ז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁצָּמְחוּ אַחַת שְׁחֹרָה וְאַחַת לְבָנָה אוֹ צְהֻבָּה, אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה - אֵינָן מַצִּילוֹת.

ח. נֶתֶק שֶׁהֻחְלַט [נטמא] בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר וְטָהַר - אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר - חֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר, אוֹ יִפְשֶׁה פִּשְׁיוֹן אַחֵר מֵאַחַר שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִרְפָּא הַנֶּתֶק- טָהוֹר הוּא" - כֵּיוָן שֶׁנִּרְפָּא הַנֶּתֶק - טָהַר, אַף עַל פִּי שֶׁסִּימְנֵי טֻמְאָה [שמחמתם נטמא] בִּמְקוֹמָן.

ט. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב - בֵּין שֶׁהֻחְלִיטוֹ בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁהֻחְלִיטוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אוֹ שֶׁהֻחְלִיטוֹ אַחַר הַפִּטּוּר - וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב, וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ פִּשְׁיוֹן - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם הֻחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן - בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אוֹ אַחַר הֶפְטֵר - וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן, וְחָזַר פִּשְׁיוֹן אַחֵר, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה; עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר סִימַן טֻמְאָה, אוֹ עַד שֶׁיִּצְמַח בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת.

י. שְׁנֵי נְתָקִים זֶה בְּצַד זֶה, וְשֵׂעָר שָׁחֹר [שורה] שֶׁל שֵׂעָר שָׁחֹר מַפְסִיקֶת בֵּינֵיהֶן, וְנִפְרַץ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר, וְנִתַּק מִמָּקוֹם אֶחָד - חֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה; שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר הַנִּשְׁאָר בֵּינֵיהֶן, חֲרֵי הוּא בְּצַד [בקצה] הַנֶּתֶק. נִפְרְצָה הַשֵּׂעָר מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, שֶׁחֲרֵי הַנִּשְׁאָר מִן הַשֵּׂעָר [הרי הוא] בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל פִּרְצָה מֵהֶן? אֵין פָּחוֹת מִמְּקוֹם צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת; וְאִם הָיְתָה פִּרְצָה מִמָּקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס - חֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהַפִּרְצָה עַצְמָהּ נֶתֶק אַחֵר, וַחֲרֵי שֵׂעָר שָׁחֹר בְּצִדּוֹ, וְאֵינוֹ כָּנוּס לְתוֹכוֹ. נֶתֶק שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר מַקִּיפוֹ, וְנִתַּק אַחֵר מַקִּיף אֶת הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר - נִפְרַץ הַשֵּׂעָר שֶׁבֵּינֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד, טָמֵא; שֶׁהַנֶּתֶק הַפְּנִימִי לֹא נִצּוֹל - שֶׁחֲרֵי הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר בְּצִדּוֹ, לֹא בְּתוֹכוֹ. נִפְרַץ הַשֵּׂעָר מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פִּרְצָה כִּגְרִיס; שֶׁחֲרֵי הַנֶּתֶק הַפְּנִימִי וְהַחִיצוֹן נַעֲשׂוּ נֶתֶק אֶחָד, וְשֵׂעָר שָׁחֹר בָּאֶמְצַע - וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה הַפִּרְצָה כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר.

יא. נֶתֶק שֶׁהָיָה חוּט [קטע דק נגוע] יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׁנֵי נְתָקִין שֶׁהָיָה חוּט יוֹצֵא מִזֶּה לָזֶה - אִם יֵשׁ בְּרֹחַב הַחוּט הַנָּתוּק [הנגוע בנתק] כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָן לְטַמֵּא בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק וּבְפִשְׁיוֹן [אם נהיה בו נטמא], וּמַצִּילָן בְּצוֹמֵחַ בּוֹ [שער שחור]; אֲבָל שֵׂעָר שָׁחֹר הַנִּשְׁאָר בְּאוֹתוֹ הַחוּט אֵינוֹ מַצִּיל, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַחוּט כִּגְרִיס.

יב. מִי שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ נֶתֶק כִּגְרִיס, וּפָשָׂה וְנִתַּק כָּל רֹאשׁוֹ, וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם שֵׂעָר כְּלָל, אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת - חֲרֵי זֶה טָהוֹר, בֵּין שֶׁנִּתַּק כֻּלּוֹ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֻחְלַט אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "קֵרֵחַ הוּא, טָהוֹר הוּא". וְכֵן אִם הָיָה הַנֶּתֶק בִּזְקָנוֹ, וְנִתַּק כָּל זְקָנוֹ - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, קַבָּלָה הִיא [ממשה רבינו], שֶׁאִם הָלַךְ כָּל שְׂעַר הַזָּקָן - טָהוֹר, וְיִתְטַמֵּא עוֹר הַזָּקָן שֶׁנִּקְרַח בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יג. הַבָּא בַּתְּחִלָּה וְכָל רֹאשׁוֹ נָתוּק, אוֹ כָּל זְקָנוֹ נָתוּק - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב, יַחְלִיט. לֹא נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב, יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק, טָמֵא. לֹא נוֹלַד לוֹ, יִפְטֵר; נוֹלַד לוֹ אַחַר הַפִּטּוּר שֵׂעָר צָהֹב, חֲרֵי זֶה מֻחְלָט. הַבָּא כֻּלּוֹ נָתוּק רֹאשׁ אוֹ זָקָן, וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; הָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר - טָמֵא מִשּׁוּם פִּשְׁיוֹן.

יד. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן - אֵין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשְׁטִין מִזֶּה לָזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא", מְלַמֵּד שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין שְׁנַיִם. וְאֵיזֶה הוּא זָקָן? מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי הָעֶלְיוֹן עַד פִּקָּה [חוליה] שֶׁל גַּרְגֶּרֶת [גרון]. מוֹתֵחַ אֶת הַחוּט מֵאֹזֶן לְאֹזֶן - כֹּל שֶׁמִּן הַחוּט וּלְמַעְלָה, חֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרֹאשׁ; וּמִן הַחוּט וּלְמַטָּה, מִכְּלַל הַזָּקָן.

פֶּרֶק ט

א. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְהָעֲבָדִים; אֲבָל לֹא גּוֹיִם, וְלֹא גֵּר תּוֹשָׁב [גוי שקיבל ז' מצוות]. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת [לבדוק] אֶת הַנְּגָעִים; וְכָל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים, הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִרְאוֹת [- אינו בקי] - הֶחָכָם רוֹאֵהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֱמֹר טָמֵא', וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר: 'טָמֵא'; 'אֱמֹר טָהוֹר', וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר 'טָהוֹר'; 'הַסְגִּירוֹ', וְהוּא מַסְגִּירוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע". אֲפִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה - הֶחָכָם אוֹמֵר לוֹ, וְהוּא מַחְלִיט אוֹ מַסְגִּיר אוֹ פּוֹטֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵי הֶחָכָם; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן רוֹאֶה, וְסוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ

- אָסוּר לוֹ לִרְאוֹת נֶגַע מִן הַנְּגָעִים, עַד שֶׁיּוֹרֶנּוּ רַבּוֹ, וְיִהְיֶה בָּקִי בְּכָל הַנְּגָעִים וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן, בְּנִגְעֵי אָדָם כֻּלָּן, וּבְנִגְעֵי בְגָדִים וּבְנִגְעֵי בָתִּים.

ג. כֹּהֵן שֶׁטִּמֵּא אֶת הַטָּהוֹר, אוֹ טִהֵר אֶת הַטָּמֵא - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "טָמֵא הוּא, וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן", "טָהוֹר הוּא, וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן". וּמְצֹרָע שֶׁנִּרְפָּא - בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - חֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'טָהוֹר אַתָּה'.

ד. אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא, עַד שֶׁיְּהוּא עֵינָיו בַּנֶּגַע וּבְעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ; וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לְטַהֵרוֹ, עַד שֶׁיְּהִיוּ עֵינָיו בִּמְקוֹם הַנֶּגַע וּבְעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ. וְכֹהֵן שֶׁרָאָה אֶת הַנֶּגַע בַּתְּחִלָּה - הוּא שֶׁרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי; וְהוּא שֶׁמַּסְגִּירוֹ, אוֹ מַחְלִיטוֹ, אוֹ פּוֹטְרוֹ. מֵת הַכֹּהֵן שֶׁרָאָהוּ תְּחִלָּה, אוֹ שֶׁחָלָה - רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר; וְאֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְטַמְּאוֹ בְּפִשְׁיוֹן - שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם פָּשָׂה אוֹ לֹא פָּשָׂה, אֶלָּא רִאשׁוֹן. וְנֶאֱמָן כֹּהֵן לוֹמַר: 'נֶגַע זֶה פָּשָׂה', וְ'נֶגַע זֶה לֹא פָּשָׂה', וְ'שֵׂעָר לָבָן זֶה קָדַם אֶת הַבַּהֶרֶת', אוֹ 'בַּהֶרֶת זוֹ קָדְמָה אֶת שֵׂעָר לָבָן'.

ה. חָלָל [- כהן פסול] פָּסוּל לִרְאַיַּת נְגָעִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶחָד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים", בְּכֹהוּנָם. אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין כְּשֵׁרִים לִרְאַיַּת נְגָעִים - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא סוּמָה [עיור], וַאֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁכֵּהָה [נחלש] מְאוֹר עֵינָיו, לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן".

ו. אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים אֶלָּא בַּיּוֹם - בֵּין לְהַסְגִּיר, בֵּין לְהַחְלִיט, בֵּין לִפְטֹר; שֶׁהֲרֵי בְּכָל הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר: "בַּיּוֹם", "וּבַיּוֹם". וְאֵין רוֹאִין לֹא בְּשַׁחֲרִית, וְלֹא בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְלֹא בְּיוֹם הַמְּעֻנָּן - לְפִי שֶׁכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה; וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם - לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה. וְאֵימָתַי רוֹאִין? בְּשָׁעָה רְבִיעִית וּבַחֲמִישִׁית וּבַשְּׁמִינִית וּבַתְּשִׁיעִית, בֵּין בְּנִגְעֵי אָדָם, בֵּין בְּנִגְעֵי בְגָדִים וּבָתִּים.

ז. בְּכָל יוֹם רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים, חוּץ מִשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב. חָל יוֹם שְׁבִיעִי לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב, מַעֲבִירִין [דוחים] לְאַחֲרָיו; וְיֵשׁ בַּדָּבָר לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר: שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת זֶה, שֶׁהוּא יוֹם הָרְאוּי לְהֵרָאוֹת, טָמֵא, וּלְמָחָר יֵלְכוּ לָהֶם סִימָנֵי טֻמְאָה; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר, וּלְמָחָר יִוָּלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה. וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ, אֶלָּא בִּשְׁעַת רְאִיָּתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

ח. חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע, נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה; וְכֵן אִם נִרְאָה בִּבְגָדָיו אוֹ בְּבֵיתוֹ, אֵין רוֹאִין אוֹתָן עַד אַחַר הַמִּשְׁתֶּה. וְכֵן בֶּרֶגֶל, נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצִוָּה הַכֹּהֵן, וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת"; אִם הִמְתִּינָה תּוֹרָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יִטָּמְאוּ כֵּלָיו - קַל וָחֹמֶר לְדִבַּר מִצְוָה.

ט. אֵין מַסְגִּירִין וְלֹא מַחְלִיטִין [מטמאין] וְלֹא פּוֹטְרִין אֶלָּא בְּיוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כַּתְּחִלָּה [- לראשונה לפני הכהן], אוֹ בַּשְּׁבִיעִי, אוֹ בְּיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר בַּנְּגָעִים שֶׁמַּסְגִּירִין בָּהֶן שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת - מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְמִנְיַן שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּלְמִנְיַן שָׁבוּעַ שֵׁנִי בְּכָל הַנְּגָעִים, בֵּין נִגְעֵי אָדָם, בֵּין נִגְעֵי בְגָדִים וּבָתִּים.

י. אֵין מַסְגִּירִין בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר, וְלֹא מַחְלִיטִין בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר אִם נוֹלַד לוֹ סִימָן הֶחְלֵט, וְלֹא מַחְלִיטִין אֶת הַמֻּחְלָט אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר, וְלֹא מַסְגִּירִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי חֲלוּטוֹ אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁרָאוּי לְהַסְגִּיר. אֲבָל אִם הָיוּ בוֹ שְׁנֵי נְגָעִים, וְרָאָה זֶה וְחָזַר וְרָאָה זֶה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹמַר לוֹ: 'חֲרֵי אַתָּה מֻסְגָּר בָּזֶה וּמֻחְלָט בָּזֶה', אוֹ 'מֻחְלָט בָּזֶה וּמֻסְגָּר בָּזֶה', בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי; וְאֵין רוֹאִין שְׁנֵי נְגָעִים כְּאַחַת, בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע".

יא. נָגוּעַ שֶׁבָּא לְכֹהֵן לִרְאוֹתוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ וָשׁוּב', אֶלָּא נִזְקָק לוֹ מִיָּד. בָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם - רוֹאֶה אֶת הָרִאשׁוֹן, מַסְגִּירוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ, וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה אֶת הַשֵּׁנִי.

יב. אֵין הַכֹּהֵן זָקוּק לְבַקֵּשׁ [לחפש] תַּחַת אֲצִילֵי [זרועות] יָדָיו שֶׁל נָגוּעַ [בית השחי], אוֹ בֵּין פַּחְדָּיו [אשכין], אוֹ בְּתוֹךְ הַקְּמָטִים, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם נֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". וְכֵן בְּהוֹפֵךְ כֵּלוֹ לָבָן. וְכֵיצַד יַעֲמֹד לִפְנֵי הַכֹּהֵן? אִם אִישׁ הוּא - נִרְאֶה עָרֹם, וְעוֹמֵד כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק זַיִתִים; וְאִם אִשָּׁה הִיא - נִרְאֵית עֲרֻמָּה, וְיוֹשֶׁבֶת כְּעוֹרֶכֶת, [או -] וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, [או -] וּכְאוֹרֶגֶת בְּעוֹמְדִים [כאריגה בעמידה], שֶׁמַּגְבַּהַּת אֶת יָדָהּ הַיְמָנִית עַד שֶׁיְּגַלֶּה בֵּית הַשֶּׁחִי. אִם הָיָה הַנֶּגַע נִרְאֶה בָּהֶם בִּזְמַן שֶׁהֵם עֲרֻמִּים כָּךְ, חֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה בָּהֶם כְּשֶׁהֵם עֲרֻמִּים כָּךְ, אֵין נִזְקָקִין לוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם נִרְאֶה לְנִגְעוֹ, כָּךְ הוּא נִרְאֶה לְתִגְלַחְתּוֹ [כשיטהר]; שֶׁאִם לֹא יֵרָאֶה שֵׂעָר בְּכָל בְּשָׂרוֹ כְּשֶׁיַּעֲמֹד עָרֹם כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק, אוֹ כְּשֶׁתֵּשֵׁב הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ - חֲרֵי זוֹ תִּגְלַחַת כְּשֵׂרָה; וְאֵין הַכֹּהֵן זָקוּק לְחַפֵּשׂ בִּשְׂאָר מְקוֹמוֹת, שֶׁמָּא נִשְׁאָר בָּהֶן שֵׂעָר - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלַּח הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

פֶּרֶק י

א. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה, בֵּין כֻּלָּן בֵּין מִקְצָתָן, אוֹ הַכּוֹוֶה אֶת הַמִּחְיָה כֻּלָּהּ אוֹ מִקְצָתָהּ, אוֹ הַקּוֹצֵץ הַנֶּגַע כֻּלּוֹ מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַבַּיִת - בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לַכֹּהֵן, בֵּין בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ בְּתוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הֶפְטֵר - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד, וְלַעֲשׂוֹת, כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם - תִּשְׁמְרוּ", וְלֹא שֶׁיִּתְלֹשׁ אוֹ יָקֵץ. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיּוֹעִילוּ [ישפיעו] מַעֲשָׂיו; וְאִם לֹא הוֹעִילוּ, אֵינוֹ לוֹקֶה. כֵּיצַד? הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שָׁלֹשׁ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת, וְתָלַשׁ אַחַת, כָּוָה קְצָת הַמִּחְיָה, וְנִשְׁאַר מִמֶּנָּה כַּעֲדָשָׁה - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁחֲרֵי הוּא טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. וְכֵן הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ"; וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלֵּחַ כָּל הַנֶּתֶק בְּתַעַר. וּמֵתֶר לַמְּצֹרָע לִשָּׂא בְּמוֹט עַל כְּתֵפוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ

הַצָּרַעַת, וְלִקְשֹׁר הַסִּיב עַל רַגְלוֹ, וְאִם הָלְכוּ סִימָנֵי טֻמְאָה, הָלְכוּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְכָךְ.

ב. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה, אוֹ שֶׁכָּוָה אֶת הַמִּחְיָה, עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְכֵן אִם עָשָׂה כֵּן בִּימֵי הֶסְגֵּר, חֲרֵי זֶה טָהוֹר לְאַחַר יְמֵי הֶסְגֵּר. וְאִם תְּלָשָׁן אַחַר שֶׁהֻחְלַט בָּהֶן, חֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה; וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ, אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכִּגְרִיס.

ג. מִי שֶׁנִּקְצְצָה בַּהַרְתּוֹ כֻּלָּהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, טָהוֹר; קִצְצָהּ בְּכַוָּנָה - אִם קָצַץ כָּל הַבָּשָׂר הַחַי הַמַּקִּיף אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית; קִצְצָהּ בִּצְמָצוּם [בדיוק רק אותה] - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית, עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.

ד. הַתּוֹלֵשׁ שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת, וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיוּ שָׁלֹשׁ, תָּלַשׁ שְׁתַּיִם וְנָשְׁרָה אַחַת - חֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ. הָיְתָה בוֹ מִחְיָה [בשר חי] כַּעֲדָשָׁה - כָּוָה חֶצְיָהּ וְהָלַךְ חֶצְיָהּ, חֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה - כָּוָה הַמּוֹתָר וְהָלַךְ כַּעֲדָשָׁה, חֲרֵי זֶה טָהוֹר; כָּוָה כַּעֲדָשָׁה וְהָלַךְ הַמּוֹתָר, חֲרֵי זֶה טָמֵא.

ה. מִי שֶׁהָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעָרְלָתוֹ - יִמּוֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ; שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה [של מילה] דּוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָל, וְהָלַךְ בְּעוֹר הָעָרְלָה סִימָן שֶׁהָיָה מֻחְלָט בּוֹ - חֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבַּן מְצֹרָע.

ו. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִיוֹת הַמְּצֹרָע הַמֻּחְלָט מְכַסֶּה רֹאשׁ כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ [טומאתו], וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם כְּאָבֵל, וּפוֹרֵם [קורע] בְּגָדָיו, וּמוֹדִיעַ הָעוֹבְרִין עָלָיו שֶׁהוּא טָמֵא - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וְגוֹ'"; אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּצְטָרַע - פּוֹרֵם וּפוֹרֵעַ, שֶׁעֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ כְּאָבֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה", שֶׁיִּהְיוּ שְׂפָתָיו דְּבוּקוֹת; אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ [בתורה]. וְאָסוּר לְכַבֵּס וּלְסַפֵּר כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ. וְנוֹהֵג בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וַחֲרֵי הוּא מֻתָּר בִּרְחִיצָה וּבִסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְזוֹקֵף אֶת מִטָּתוֹ כִּשְׁאָר הָעָם [ולא הופכה].

ז. דִּין הַמְּצֹרָע, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ"; וְדָבָר זֶה - בָּעֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

ח. הַמְּצֹרַעַת אֵינָהּ פּוֹרַעַת, וְאֵינָהּ פּוֹרֶמֶת, וְלֹא עוֹטָה עַל שָׂפָם; אֲבָל יוֹשֶׁבֶת הִיא חוּץ לָעִיר, וּמוֹדִיעָה לַאֲחֵרִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְלֹא הַמְּצֹרָעִין בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמִּטַּמְּאִין אֶת הָאָדָם חַיָּבִין לְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהֵן טְמֵאִין, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְטָמֵא טָמֵא, יִקְרָא", הַטָּמֵא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא.

ט. וְטֻמְטוּם וַאֲנַדְרוֹגִינוֹס [- ספקי זכר או נקבה] פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

י. אֶחָד מְצֹרָע מֻסְגָּר וְאֶחָד מְצֹרָע מֻחְלָט [שווים הם] לְעִנְיַן טֻמְאָה; וְאֵין בֵּין מְצֹרָע מֻסְגָּר לְמְצֹרָע מֻחְלָט, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְתִגְלַחַת וְצִפָּרִים - שֶׁהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר, פָּטוּר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַצִּפָּרִים, וְהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, חַיָּב בְּתִגְלַחַת וְצִפָּרִים. אֲבָל טֻמְאַת שְׁנֵיהֶם שָׁוָה לְכָל דָּבָר.

יא. הַמְּצֹרָע - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת; מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בְּאֲוִיר, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ [אם מונחים הם -] תַּחַת הָאֶבֶן [שעליה הוא דורך] כְּזָב וּכְזָבָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהַר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁטָּהֵר מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְאֶחָד הַמֻּחְלָט וְאֶחָד הַמֻּסְגָּר בְּכָל אֵלּוּ.

יב. חֲמָרָה יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְצֹרָע - שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּביאָתוֹ לְבַיִת, בֵּין בִּימֵי הֶחְלֵט בֵּין בִּימֵי הֶסְגֵּר. כֵּיצַד? נִכְנַס לְבַיִת - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶם, וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ" - מַה הוּא טָמֵא, אַף מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. הָיָה עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְעָבַר אָדָם טָהוֹר תַּחַת הָאֵילָן - נִטְמָא. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְעָבַר הַמְּצֹרָע תַּחְתָּיו - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם עָמַד - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לוֹ מוֹשָׁב; סָפֵק עָמַד, סָפֵק לֹא עָמַד - טָהוֹר. הִכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת, נִטְמָא כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ. נִכְנַס לְבַיִת הַכְּנֶסֶת - עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּרְחָבָה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִכְנַס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוֹשָׁבוֹ לְבַדּוֹ, וְלֹא יַעֲמֹד עִם הָעָם בְּעַרְבּוּב וִיטַמֵּא אוֹתָם.

יום שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק יא

א. טָהֳרַת מְצֹרָע, מִצְוַת עֲשֵׂה; וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר, מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכֵיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע? מֵביא מִזְרָק [ספל] שֶׁל חֶרֶשׂ חָדָשׁ - וְקַבָּלָה הִיא [ממשה רבינו] שֶׁיִּהְיֶה חָדָשׁ - וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית מַיִם חַיִּים הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ אוֹתָן מֵי חַטָּאת; וְשִׁעוּר זֶה, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֵביא שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר טְהוֹרוֹת, לְשֵׁם טָהֳרַת צָרַעַת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֻקַּח לַמְּטַהֵר". וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה [הבריאה] שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן עַל הַמַּיִם שֶׁבְּכְלִי חֶרֶשׂ, וּמְמַצֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם נִכָּר בַּמַּיִם. וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה, בְּפָנָיו; וְדָבָר זֶה, קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ אֶרֶז - וּמִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ אַמָּה, וְעָבְיוֹ כִּרְבִיעַ כֶּרַע [רגל] מִכַּרְעֵי הַמִּטָּה; וְאֵזוֹב שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְזֵי [- נוסף], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ - אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח; וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת [צמר צבוע], מִשְּׁקָלוֹ שֶׁקֶל - וְאִם טְעָמוֹ [טבל צמר אחר בצבע], פְּסָלוֹ, כִּצְבִיעַת הַתְּכֵלֶת [של ציצית]. וְכָל הַשָּׁעוּרִין, הֲלָכָה. וּלוֹקֵחַ עִם שְׁלָשְׁתָּן הַצִּפּוֹר הַחַיָּה. וְאַרְבַּעַת מִינִין אֵלּוּ, מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁנִּתְקַלְּפוּ, פְּסוּלִין. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית, וּמַקִּיף [- מצמיד] לָהֶן רָאשֵׁי אֲגַפִּים וְרֹאשׁ הַזָּנָב שֶׁל צִפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבַּעְתָּן בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי וּבַדָּם שֶׁעֲלֵיהֶן, וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַצִּפּוֹר. וְכֵיצַד מְשַׁלְּחָהּ? עוֹמֵד בָּעִיר וְזוֹרְקָהּ חוּץ לַחוֹמָה, וְאֵינוֹ הוֹפֵךְ פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לַמִּדְבָּר - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לָעִיר, אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה"; שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה - חוֹזֵר וּמְשַׁלְּחָהּ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּצֹרָע. כֵּיצַד מְגַלְּחוֹ? מַעֲבִיר תַּעַר עַל

מתוך מהדורת חזק

כָּל בְּשָׂרוֹ הַנִּרְאֶה, אֲפִלּוּ בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֲרָוָה, וּשְׁאָר כָּל בְּשַׂר הַגּוּף - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה [קרח] כִּדְלַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כָּל שְׂעָרוֹ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו"? לְרַבּוֹת כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶם, וּלְמַעֵט שֶׁעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה. וְאַחַר כָּךְ מְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה [בכניסה לבית], וּמִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְיִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה [של העיר], וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים. וְהוּא אָסוּר בְּשִׁבְעַת הַיָּמִים בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לְאָהֳלוֹ", מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה; וְהַמְּצֹרַעַת, מֻתֶּרֶת בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים הָאֵלּוּ, עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה, מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי . . וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹ'", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים; וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים, מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה, כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה; וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם, וְאוֹכֵל בְּמַעֲשַׂר; הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, אוֹכֵל בְּתְרוּמָה; הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ, אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ג. כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ בִּשְׁתֵּי הַתִּגְלָחוֹת, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר; וְאִם גִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן. וְאִם שִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה, וְגִלְּחָן בַּשְּׁנִיָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא תִּגְלַחַת אַחַת בִּלְבַד, וַהֲרֵי הִיא רִאשׁוֹנָה. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְטָהֳרַת הַמְּצֹרָע.

ד. תִּגְלְחוֹת הַמְּצֹרָע וּטְבִילָתוֹ וְהַזָּאָתוֹ, אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו, מְעַכְּבִים.

ה. שְׁחִיטַת הַצִּפּוֹר וְהַתִּגְלַחַת וְהַהַזָּיָה, בַּיּוֹם; וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. [מעשים -] אֵלּוּ, בַּאֲנָשִׁים; וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו, בֵּין בַּאֲנָשִׁים בֵּין בְּנָשִׁים. אֵלּוּ, בְּכֹהֲנִים; וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו, בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. טָהֳרַת מְצֹרָע זוֹ - נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת; וְכֹהֵן שֶׁטִּמְּאוֹ, מִצְוָה לְטַהֲרוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ". וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע - אֲפִלּוּ זָב, וַאֲפִלּוּ טְמֵא מֵת; וְאֵין מְצֹרָע מְטַהֵר מְצֹרָע. וְאֵין מִטַּהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת [- בבת אחת].

ז. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁטָּהֵר בָּהֶן מְצֹרָע זֶה, מְטַהֵר בָּהֶן מְצֹרָעִים אֲחֵרִים. וְכֵן צִפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת, מֻתָּר לְטַהֵר בָּהּ מְצֹרָעִים אֲחֵרִים מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה; וּמֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. אֲבָל הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; וּמֵאֵימָתַי תֵּאָסֵר? מִשְּׁעַת שְׁחִיטָתָהּ. שְׁחָטָהּ, וְאֵין שָׁם אֵזוֹב וְלֹא עֵץ אֶרֶז וְלֹא שְׁנֵי תּוֹלַעַת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. וְהָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְרַבּוֹת הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה; וְנֶאֱמַר: "טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ" - הָא אַחֶרֶת, לֹא תֹאכֵלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה.

ח. אֵין לוֹקְחִין שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים מִצִּפָּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְלֹא מִצִּפָּרִים שֶׁהֶחְלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא מִצִّפָּרִים שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּמַרְאֶה וּבְקוֹמָה וּבְדָמִים, וּלְקִיחָתָן [- קנייתם] כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת, אוֹ שֶׁלָּקַח אַחַת מֵהֶן הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשֵׁרוֹת. לָקַח שְׁתֵּי צִפָּרִים לְשֵׁם אִישׁ, כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִשָּׁה; לְשֵׁם אִשָּׁה, כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִישׁ; לְקָחָן לְטַהֵר בָּהֶן בֵּית מְנֻגָּע, כְּשֵׁרוֹת לְטָהֳרַת אָדָם; לְקָחָן לְאָדָם, כְּשֵׁרוֹת לְבֵית הַמְנֻגָּע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח לַמְּטַהֵר".

ט. שָׁחַט אַחַת מֵהֶן, וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא דְּרוֹר - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה; שָׁחַט הָאַחַת, וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

י. נִשְׁפַּךְ הַדָּם, מַנִּיחִין אֶת הַמִּשְׁתַּלַּחַת עַד שֶׁתָּמוּת; מֵתָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם, וְיִקַּח שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת.

פֶּרֶק יב

א. צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס [=חצי, של פול], כְּצָרַעַת אָדָם; אֲבָל פָּחוֹת מִכִּגְרִיס, טָהוֹר. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בָּהֶן - יַרְקְרַק, וַאֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן [התפשטות הצרעת]; וּשְׁלָשְׁתָּם מִפֹּרָשִׁין בַּתּוֹרָה. יַרְקְרַק - הוּא הַיָּרֹק שֶׁבַּיְּרָקִין, שֶׁהוּא יָרֹק הַרְבֵּה כִּכְנַף הַטַּוָּס וּכְהוּצֵי [ענפי] דֶּקֶל; וַאֲדַמְדַּם - הוּא הָאָדֹם שֶׁבָּאֲדָמִים, שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה כִּזְהוֹרִית [צמר אדום] יָפָה. וּשְׁנֵי מַרְאוֹת אֵלּוּ, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה [לשיעור]. בְּמַרְאֶה יַרְקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, מַסְגִּירִין אֶת הַבֶּגֶד. וְאִם עָמַד בְּמַרְאֶה זֶה שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת, מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין; וְכֵן אִם פָּשָׂה, מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יַרְקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ שִׁבְעַת יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶה: אִם פָּשָׂה - מַחְלִיטוֹ, וְשׁוֹרֵף אֶת כָּל הַבֶּגֶד. וְאִם לֹא פָּשָׂה וְעָמַד בְּמַרְאֵהוּ, אוֹ שֶׁפָּשָׂה וְכָהָה [נחלש] מִשְּׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁהֻסְגַּר בָּהֶן, אוֹ שֶׁהוֹסִיף הַמַּרְאֶה לְהַאְדִּים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פָּשָׂה - יְכַבֵּס מְקוֹם הַנֶּגַע, וַיַּסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית. וּבְסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר, רוֹאֶה: אִם כָּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי - הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס, וְטָהוֹר. וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶׁהָיָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה יַרְקְרַק וְנַעֲשָׂה אֲדַמְדַּם, אוֹ אֲדַמְדַּם וְנַעֲשָׂה יַרְקְרַק - קוֹרֵעַ מְקוֹם הַנֶּגַע, וְשׁוֹרֵף מַה שֶּׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מַטְלִית בַּמָּקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפוֹטֵר שְׁאָר הַבֶּגֶד; וּמְכַבְּסוֹ כֻּלּוֹ כִּבּוּס שֵׁנִי, וּמַטְבִּילוֹ וְטָהֵר. וְאִם עָמַד בַּמַּרְאֶה שֶׁהֻסְגַּר בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יַחְלִיטוֹ, וְיִשְׂרֹף אֶת כֻּלּוֹ.

ב. נֶגַע שֶׁהָיָה יַרְקְרַק, וּפָשָׂה אֲדַמְדַּם, אוֹ אֲדַמְדַּם, וּפָשָׂה יַרְקְרַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן.

ג. נֶגַע שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעוֹ מָקוֹם נָקִי בְּלֹא נֶגַע, וּפָשָׂה לוֹ הַנֶּגַע - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן, עַד שֶׁיִּפְשֶׂה לַחוּץ; שֶׁאֵין פְּשִׁיַּת הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיוֹן, בֵּין בְּאָדָם בֵּין בִּבְגָדִים וּבָתִּים.

ד. הַפִּשְׁיוֹן הַסָּמוּךְ [לנגע] בְּנִגְעֵי בְגָדִים, כָּל שֶׁהוּא [הוי סימן

טומאה]; וְהָרָחוֹק אוֹ הַחוֹזֵר, כִּגְרִיס. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁהֵסְגַּר, וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחַר כִּגְרִיס רָחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֵסְגַּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן וְיִשָּׂרֵף; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכִּגְרִיס, אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְחָזַר בּוֹ נֶגַע כִּגְרִיס - יִשָּׂרֵף. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁפָּשָׂה בּוֹ הַנֶּגַע אַחַר שֶׁנִּפְטַר, יִשָּׂרֵף.

ה. כְּשֶׁמְּכַבֵּס אֶת מְקוֹם הַנֶּגַע בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ - צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַבֶּגֶד שֶׁחוּצָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע"; וְכָל נִגְעֵי בְגָדִים, כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן, מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעַת סַמְמָנִין [חומרי כביסה] שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם [של נידה], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

ו. בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַנֶּגַע, וְתָפַר מַטְלִית כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְחָזַר נֶגַע כִּגְרִיס עַל הַבֶּגֶד - מַתִּיר אֶת הַמַּטְלִית וּמַצִּילָהּ, וְשׁוֹרֵף שְׁאָר הַבֶּגֶד; חָזַר הַנֶּגַע עַל הַמַּטְלִית, שׁוֹרֵף אֶת הַכֹּל.

ז. הַטּוֹלֶה מִן הַמֶּסְגָּר [עושה טלאי מבגד מוסגר] עַל הַטָּהוֹר [בבגד טהור], וְחָזַר נֶגַע עַל הַבֶּגֶד [הראשון] - שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית [- הטלאי]. חָזַר עַל הַמַּטְלִית - הַבֶּגֶד הָרִאשׁוֹן הַמֶּסְגָּר יִשָּׂרֵף, וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת הַבֶּגֶד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין [יטמא בסימני המטלית]; אִם עָמַד בְּעֵינוֹ שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת, אוֹ פָּשָׂה - שׁוֹרְפִין הַכֹּל.

ח. בֶּגֶד שֶׁבָּא כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, מַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ; אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, יִשָּׂרֵף. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁהֶסְגִּירוֹ, וּפָשָׂה הַנֶּגַע בְּכֻלּוֹ וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק וַאֲדַמְדַּם, אוֹ שֶׁפְּטָרוֹ, וְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ בָּא כֻּלּוֹ יְרַקְרַק וַאֲדַמְדַּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כָּנַס וּפָשָׂה, יִשָּׂרֵף.

ט. בֶּגֶד שֶׁהָיוּ מוֹכִין [חוטין] יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרִיג, כְּגוֹן סָגוֹס שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינוֹ מִטַּמֵּא עַד שֶׁיֵּרָאֶה הַנֶּגַע בַּמּוֹכִין וּבָאָרִיג עַצְמוֹ [בשניהם]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְגָדִים: "בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ" - קָרַחְתּוֹ, אֵלּוּ הַשְּׂחָקִים [- ישנים]; גַּבַּחְתּוֹ, אֵלּוּ הַחֲדָשִׁים.

י. הַבְּגָדִים הַצְּבוּעִין, אֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ צְבוּעִין בִּידֵי אָדָם, בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם - עַד שֶׁיִּהְיוּ לְבָנִים. בֶּגֶד שֶׁשְּׁתִיוֹ [- שתי] צָבוּעַ וְעֶרְבּוֹ [- ערב] לָבָן, עֶרְבּוֹ צָבוּעַ וְשְׁתִיוֹ לָבָן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה [- הבולט לעין]. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הָאָרִיג, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

יא. בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע, וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִימוֹ לְשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר.

יב. הַתּוֹפֵר מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וְעָשָׂה מֵהֶם בֶּגֶד - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁהַתָּפוּר כְּאָרוּג, וְכֻלּוֹ בֶּגֶד אֶחָד הוּא.

יג. בֶּגֶד שֶׁהוּא מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת, מֵהֶן צְבוּעִין וּמֵהֶן לְבָנִים, וְנִרְאָה נֶגַע בַּלָּבָן שֶׁלּוֹ - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ: אִם עָמַד שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וְשׁוֹרֵף כֻּלּוֹ; וְכֵן אִם פָּשָׂה [התפשט] הַנֶּגַע בְּמַטְלֵת לְבָנָה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם צָבוּעַ. הָיָה כֻּלּוֹ צָבוּעַ, וּבוֹ פַּס אֶחָד לָבָן אֲפִלּוּ כִּגְרִיס, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - יַסְגִּיר; שֶׁאִם עָמַד בְּעֵינָיו, וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא כָּהָה [נחלש] שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף.

פֶּרֶק יג

א. אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים [פשתן] בִּלְבַד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין רַךְ בֵּין קָשֶׁה; אַף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם [בטבעו] מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהַלְּבָדִים [בגד צמר שנתחבר בכתישה] כִּבְגָדִים, וּמִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. וְהָאֹהָלִים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים - בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עוֹר.

ב. כָּל הַבְּגָדִים שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, חוּץ מִבִּגְדֵי גוֹיִם; הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הַגּוֹיִם [ויש בהם נגע], יֵרָאוּ [לכהן] בַּתְּחִלָּה. בֶּגֶד שֶׁהוּא כִּלְאַיִם מִן הַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתִּים, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ג. צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה - אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהוּא הַדִּין בְּפִשְׁתָּן וְקַנַּבֵּס [צמח דומה לפשתן] שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה. וְרָחֵל בַּת עֵז, אֵין צֶמֶר שֶׁלָּהּ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. בֶּגֶד שֶׁהָיָה שְׁתִיוֹ פִּשְׁתָּן וְעֶרְבּוֹ קַנַּבֵּס, אוֹ שְׁתִיוֹ קַנַּבֵּס וְעֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; וְכֵן אִם הָיָה שְׁתִיוֹ אוֹ עֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ צֶמֶר, וְהַשְּׁאָר נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ד. הָעוֹר שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְכֵן הָעוֹר כְּשֶׁהוּא גֹּלֶם, קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כֵּלִים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּלִי הָעוֹר"; וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן [- ללא בית קיבול] בֵּין מְקֻבָּלֵיהֶן [- עם בית קיבול], כָּל שֶׁהֵן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

ה. עוֹרוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם, אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; חִבֵּר לָהֶם מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה [רצועה] שֶׁל צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים, אוֹ עוֹר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה מְעֻבָּדִין כָּל שֶׁהֵן, וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; וְהוּא, שֶׁיְּחַבְּרֵנוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרֵי בְגָדִים לְטֻמְאָה [שתי תפירות].

ו. כָּל כְּלֵי הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - חֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; כְּגוֹן קֶלַע [מפרש] שֶׁל סְפִינָה, וְהַפָּרֹכֶת, וּשְׂבִיס [צעיף] שֶׁל שְׁבָכָה [כיסוי ראש], וּמִטְפָּחוֹת סְפָרִים, וְהָאַבְנֵט, וּרְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רֹחַב כִּגְרִיס - הֲרֵי אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר הַכֵּלִים, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת. הַחֵמֶת [נוד] וְהַתַּרְמִל [ילקוט], נִרְאִין כְּדַרְכָּן; וּפוֹשֶׁה הַנֶּגַע מִתּוֹכָן לַאֲחוֹרֵיהֶן, וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן לְתוֹכָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּלֵי הָעוֹר הַכְּפוּלִין.

ז. סָדִין הַמְקַמָּט - מַפְשִׁיטִין אֶת הַקֶּמֶט, וְרוֹאִין אֶת נִגְעוֹ.

ח. הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב [חוטים המיוחדים לשתי וערב], בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים מִיָּד מִשֶּׁיִּטָּווּ [הוכנו לתפירה], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִבֵּן הַפִּשְׁתָּן וְלֹא שָׁלַק [השרה] הַצֶּמֶר. וְכַמָּה יִהְיֶה בִּפְקַעַת [- כדור חוטים] שֶׁל טָוִי, וְתִטַּמֵּא בִּנְגָעִים? כְּדֵי לֶאֱרֹג מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שְׁתִי וָעֵרֶב, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שְׁתִי, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ עֵרֶב; הָיְתָה הַפְּקַעַת מְקֻבֶּצֶת מִחוּטִים פְּסוּקִין [חתוכים], אֵינָהּ מִטַּמְּאָה בִּנְגָעִים.

מתוך מהדורת חזק

ט. שְׁתֵּי פַּקְעִיּוֹת שֶׁהֵן מְעֹרוֹת [מחוברות] זוֹ בְּזוֹ בְּחוּט, וְכֵן הַשְּׁתִי שֶׁמִּקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד [קרש האריגה] הָעֶלְיוֹנָה וּמִקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דַּפֵּי [חלקי] חָלוּק שֶׁהֵן מְעֹרוֹת בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאֶה הַנֶּגַע בְּאֶחָד מֵהֶן - הַשֵּׁנִי טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מְחַבֵּר בֵּינֵיהֶן; נִרְאֶה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת [חוט הערב], וּבַשְּׁתִי הָעוֹמֵד [לאריגה] - אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד וּמִקְצָתוֹ בַּשְּׁתִי, הֲרֵי זֶה טָמֵא. נִרְאֶה הַנֶּגַע בַּשְּׁתִי הָעוֹמֵד לְבַדּוֹ, הָאָרִיג טָהוֹר; נִרְאֶה בָּאָרִיג לְבַדּוֹ, הַשְּׁתִי הָעוֹמֵד טָהוֹר. נִרְאֶה בַּסָּדִין, שׁוֹרֵף אֶת הַנִּימִין [חוטים היוצאים]; נִרְאֶה בַּנִּימִין, הַסָּדִין טָהוֹר; פָּשָׁה [התפשט] מִן הַנִּימִין לַסָּדִין, הַסָּדִין טָמֵא.

י. חָלוּק שֶׁנִּרְאֶה בּוֹ נֶגַע, מַצִּיל אֶת הָאִמְרִיּוֹת [בד שבשפת הבגד] שֶׁבּוֹ; אֲפִלּוּ הָיְתָה הָאִמְרָה צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים - מַצִּילָה, וְאֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת.

יא. בֶּגֶד מֵסְגָּר שֶׁצָּבְעוּ, אוֹ מְכָרוֹ לְגוֹי - טָהוֹר; וְכֵן אִם נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, כֻּלָּן טְהוֹרִין. קִצְּצוֹ וְעָשָׂהוּ מוֹכִין [- חתיכות דקות] פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר, וּמֵתֶר בַּהֲנָיָתוֹ; הָיְתָה בָּהֶן אַחַת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וְנִרְאֶה בָּהּ נֶגַע - הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה.

יב. בֶּגֶד מֻחְלָט שֶׁנִּתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - כֻּלָּם טְמֵאִין, וְיִשָּׂרְפוּ; אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים. וְכֵן אִם קִצְּצוֹ, וְעָשָׂהוּ מוֹכִין - הֲרֵי הֵם טְמֵאִין, וְאָסוּר בַּהֲנָיָתָן.

יג. אֶחָד בֶּגֶד אוֹ כְּלֵי עוֹר אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב, הַמֵּסְגָּר אוֹ הַמֻּחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה - חֲרֵי הוּא אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּאָדָם מְצֹרָע, לְכָל דָּבָר: מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה [- בכניסה לבית], וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ מִתַּחַת הָאֶבֶן. כֵּיצַד? בֶּגֶד מְנֻגָּע, אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב אוֹ כְּלֵי עוֹר הַמְנֻגָּעִין, שֶׁהִכְנִיס מֵהֶן אֲפִלּוּ כַּזַּיִת לְבֵית טָהוֹר - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, וְנַעֲשׂוּ כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁכָּב אוֹ מוֹשָׁב שֶׁהָיָה מֻנָּח תַּחַת הָאֶבֶן, וְהִנִּיחַ כַּזַּיִת מֵהֶן לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב.

יד. מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ [אצבעות] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ כַּזַּיִת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבֵית טָהוֹר, טְמֵאָתוֹ; הָיָה בָהּ כַּמָּה זֵיתִים - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמֶּנָּה כַּזַּיִת לְבֵית טָהוֹר, נִטְמָא. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשְּׁעוּרִין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי - חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת", הִקִּישׁ נִגְעֵי אָדָם לְנִגְעֵי בְגָדִים וּבָתִּים, וְהִשְׁוָה הַמְּצֹרָע לְמֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת": מָה הַמֵּת בְּכַזַּיִת, אַף אֵלּוּ בְּכַזַּיִת.

טו. בְּגָדִים הַמְנֻגָּעִין - מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר, בֵּין שֶׁהָיְתָה מַקֶּפֶת חוֹמָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ מַקֶּפֶת; וְזֶה חֹמֶר בִּבְגָדִים מִבָּאָדָם [שמשתלח רק מעיר מוקפת].

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז'-י"ג תשרי ה'תשע"ג

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ג

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה

פֶּרֶק ג

א. בְּבֵית שֵׁנִי, כְּשֶׁמָּלְכוּ יָוָן - גָּזְרוּ גְּזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִטְּלוּ דָּתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, וּפָשְׁטוּ יָדָם בְּמָמוֹנָם וּבִבְנוֹתֵיהֶם; וְנִכְנְסוּ לַהֵיכָל, וּפָרְצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת, וְטִמְּאוּ הַטְּהָרוֹת. וְצַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצוּם לַחַץ גָּדוֹל, עַד שֶׁרִחֵם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים וַהֲרָגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְהֶעֱמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכֹּהֲנִים, וְחָזְרָה מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מָאתַיִם שָׁנִים - עַד הַחֻרְבָּן הַשֵּׁנִי.

ב. וּכְשֶׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאִבְּדוּם, בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו הָיָה. וְנִכְנְסוּ לַהֵיכָל, וְלֹא מָצְאוּ שֶׁמֶן טָהוֹר אֶלָּא פַּךְ אֶחָד; וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנָה יָמִים - עַד שֶׁכָּתְשׁוּ זֵיתִים, וְהוֹצִיאוּ שֶׁמֶן טָהוֹר.

ג. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ הַחֲכָמִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוֹנַת הַיָּמִים הָאֵלּוּ שֶׁתְּחִלָּתָם מִלֵּיל חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּכִסְלֵו, יְמֵי שִׂמְחָה וְהַלֵּל; וּמַדְלִיקִין בָּהֶם הַנֵּרוֹת בָּעֶרֶב עַל פִּתְחֵי הַבָּתִּים, בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה מִשְּׁמוֹנַת הַלֵּילוֹת (להראות ולגלות הנס). וְיָמִים אֵלּוּ, הֵן הַנִּקְרָאִין 'חֲנֻכָּה'. וְהֵן אֲסוּרִין בְּסֵפֶד וְתַעֲנִית כִּימֵי הַפּוּרִים, וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בָּהֶם מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כִּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה.

ד. כֹּל שֶׁחַיָּב בִּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה, חַיָּב בְּהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה. וְהַמַּדְלִיק אוֹתָהּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה'; 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה'; 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה'. וְכָל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ, מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם - "שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ", וְ"שֶׁהֶחֱיָנוּ". וּבִשְׁאָר הַלֵּילוֹת, הַמַּדְלִיק מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם, וְהָרוֹאֶה מְבָרֵךְ אַחַת - שֶׁאֵין מְבָרְכִין "שֶׁהֶחֱיָנוּ", אֶלָּא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

ה. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִשְּׁמוֹנַת הַיָּמִים הָאֵלּוּ, גּוֹמְרִין אֶת הַהַלֵּל; וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל' - בֵּין יָחִיד, בֵּין צִבּוּר. אַף עַל פִּי שֶׁקְּרִיאַת הַהַלֵּל מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ', כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַמְּגִלָּה וְעַל הָעֵרוּב - שֶׁכָּל דַּאי שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, מְבָרְכִין עָלָיו. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם וְעִקַּר עֲשִׂיָּתָם לוֹ מִפְּנֵי הַסָּפֵק, כְּגוֹן מַעֲשַׂר דְּמַאי [פירות עם הארץ שספק אם עשרם]

- אֵין מְבָרְכִים עָלָיו; וְלָמָּה מְבָרְכִים עַל יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְהֵם לֹא תִּקְּנוּהוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַסָּפֵק? כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בּוֹ.

ו. וְלֹא הַלֵּל שֶׁל חֲנֻכָּה בִּלְבַד הוּא שֶׁמִּדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֶלָּא קְרִיאַת הַהַלֵּל לְעוֹלָם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בְּכָל הַיָּמִים שֶׁגּוֹמְרִין בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל. וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה, מִצְוָה לִגְמֹר בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל; וְאֵלּוּ הֵם: שְׁמוֹנַת יְמֵי חֶחָג [הסוכות], וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם עֲצֶרֶת [שבועות]. אֲבָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין בָּהֶם הַלֵּל, לְפִי שֶׁהֵם יְמֵי תְּשׁוּבָה וְיִרְאָה וָפַחַד, לֹא יְמֵי שִׂמְחָה יְתֵרָה; וְלֹא תִּקְּנוּ הַלֵּל בְּפוּרִים, שֶׁקְּרִיאַת הַמְּגִלָּה הִיא הַהַלֵּל.

ז. מְקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂים יָמִים טוֹבִים שְׁנֵי יָמִים - גּוֹמְרִים אֶת הַהַלֵּל בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם: בְּתִשְׁעַת יְמֵי חֶחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת. אֲבָל בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים - קְרִיאַת הַהַלֵּל מִנְהָג, וְאֵינוֹ מִצְוָה; וּמִנְהָג זֶה, בְּצִבּוּר. לְפִיכָךְ קוֹרְאִים בְּדִלּוּג, וְאֵין מְבָרְכִים עָלָיו, שֶׁאֵין מְבָרְכִים עַל הַמִּנְהָג. וְיָחִיד לֹא יִקְרָא כְּלָל; וְאִם הִתְחִיל, יַשְׁלִים [יסיים] בְּדִלּוּג כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִים הַצִּבּוּר. וְכֵן בִּשְׁאָר יְמֵי הַפֶּסַח, קוֹרְאִים בְּדִלּוּג כְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

ח. כֵּיצַד מְדַלְּגִין? מַתְחִילִין מִתְּחִלַּת הַהַלֵּל, עַד "חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם"; וּמְדַלֵּג וְאוֹמֵר: "ה' זְכָרָנוּ וְכוּ'", עַד "הַלְלוּיָהּ"; וּמְדַלֵּג וְאוֹמֵר: "מָה אָשִׁיב לַה'", עַד "הַלְלוּיָהּ"; וּמְדַלֵּג וְאוֹמֵר: "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ", עַד סוֹף הַהַלֵּל. וְזֶה הוּא הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט; וְיֵשׁ מְדַלְּגִים דִּלּוּג אַחֵר.

ט. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִקְרִיאַת הַהַלֵּל. וְהַקּוֹרֵא אֶת הַהַלֵּל לְמַפְרֵעַ [שלא כסדר הכתובים], לֹא יָצָא. קָרָא וְשָׁהָה, וְחָזַר וְקָרָא - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלּוֹ, יָצָא. יָמִים שֶׁגּוֹמְרִים בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל, יֵשׁ [- מותר] לוֹ לְהַפְסִיק בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק; אֲבָל בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, לֹא יַפְסִיק. וְיָמִים שֶׁקּוֹרֵא בָּהֶם בְּדִלּוּג, אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, פּוֹסֵק.

י. כָּל יוֹם שֶׁגּוֹמְרִים בּוֹ אֶת הַהַלֵּל, מְבָרֵךְ לְפָנָיו; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו, מְבָרֵךְ. כֵּיצַד מְבָרֵךְ? יְהַלְּלוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ וְצַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ, וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּרִנָּה יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ - כִּי אַתָּה ה', לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָעִים לְזַמֵּר, וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הוּא הָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַמְשֻׁבָּח הַמְפֹאָר, חַי וְקַיָּם, תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד'.

יא. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפֹּל מִ"אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי" עַד סוֹף הַהַלֵּל, כּוֹפְלִין כָּל דָּבָר וְדָבָר שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפֹּל, יִכְפֹּל; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִכְפֹּל, אֵין כּוֹפְלִין.

יב. מִנְהַג קְרִיאַת הַהַלֵּל בִּימֵי חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, כָּךְ הָיָה: אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ הַגָּדוֹל שֶׁמַּקְרֵא אֶת הַהַלֵּל, מַתְחִיל וְאוֹמֵר: "הַלְלוּיָהּ", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ". וְכֵן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ עוֹנִין בְּכָל הַהַלֵּל "הַלְלוּיָהּ" מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים פְּעָמִים; סִימָן לָהֶם - שְׁנוֹתָיו שֶׁל אַהֲרֹן.

יג. וְכֵן כְּשֶׁהַקּוֹרֵא מַגִּיעַ לְרֹאשׁ כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק, הֵם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין מַה שֶּׁאָמַר. כֵּיצַד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", כָּל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין: "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם"; וְהַקּוֹרֵא אוֹמֵר: "בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לוֹעֵז", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; עַד שֶׁיֹּאמַר: "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי", וְכָל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין: "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי". וְכֵן כְּשֶׁיֹּאמַר הַקּוֹרֵא: "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם", כָּל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין: "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם".

יד. הַקּוֹרֵא אוֹמֵר: "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא", וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו: "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רֹאשׁ פֶּרֶק. הוּא אוֹמֵר: "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא", וְהֵם עוֹנִים: "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא"; הוּא אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַבָּא", וְכָל הָעָם אוֹמְרִים: "בְּשֵׁם ה'". וְאִם הָיָה הַמַּקְרֵא אֶת הַהַלֵּל קָטָן, אוֹ עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה - עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִין, מִלָּה מִלָּה בְּכָל הַהַלֵּל.

טו. זֶה הוּא הַמִּנְהָג הָרִאשׁוֹן, וּבוֹ רָאוּי לֵילֵךְ; אֲבָל בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, רָאִיתִי בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, מִנְהָגוֹת מְשֻׁנּוֹת בְּקִרְיָאָתוֹ וּבַעֲנִיַּת הָעָם, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לְאַחֵר.

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. כַּמָּה נֵרוֹת הוּא מַדְלִיק בַּחֲנֻכָּה? מִצְוָתָהּ שֶׁיִּהְיֶה כָּל בַּיִת וּבַיִת מַדְלִיק נֵר אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת מְרֻבִּין, בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֶלָּא אָדָם אֶחָד. וְהַמְהַדֵּר אֶת הַמִּצְוָה, מַדְלִיק נֵרוֹת כְּמִנְיַן אַנְשֵׁי הַבַּיִת, נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים. וְהַמְהַדֵּר יוֹתֵר עַל זֶה וְעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר, מַדְלִיק נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ בְּכָל לַיְלָה וַלַּיְלָה נֵר אֶחָד.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת עֲשָׂרָה - בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מַדְלִיק עֲשָׂרָה נֵרוֹת; וּבְלֵיל שֵׁנִי, עֶשְׂרִים; וּבְלֵיל שְׁלִישִׁי, שְׁלֹשִׁים; עַד שֶׁנִּמְצָא מַדְלִיק בְּלֵיל שְׁמִינִי, שְׁמוֹנִים.

ג. מִנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל עָרֵינוּ בִּסְפָרַד, שֶׁיִּהְיוּ כָּל אַנְשֵׁי הַבַּיִת מַדְלִיקִין [יחד] נֵר אֶחָד בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּמוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין נֵר בְּכָל לַיְלָה וַלַּיְלָה, עַד שֶׁנִּמְצָא מַדְלִיק בְּלֵיל שְׁמִינִי שְׁמוֹנָה נֵרוֹת - בֵּין שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת מְרֻבִּים, בֵּין שֶׁהָיָה אָדָם אֶחָד.

ד. נֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פִּיּוֹת, עוֹלֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. מִלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְהִקִּיפָהּ פְּתִילוֹת - אִם כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי [כדי למנוע חיבור בין הפתילות], כָּל פְּתִילָה וּפְתִילָה נֶחְשֶׁבֶת כְּנֵר אֶחָד; לֹא כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי - נַעֲשֵׂית כִּמְדוּרָה, וַאֲפִלּוּ כְּנֵר אֶחָד אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת.

ה. אֵין מַדְלִיקִין נֵרוֹת חֲנֻכָּה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, אֶלָּא עִם שִׁקִּיעָתָהּ - לֹא מְאַחֲרִין, וְלֹא מַקְדִּימִין. שָׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא

מתוך מהדורת חזק

הִדְלִיק עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מַדְלִיק וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק. וְכַמָּה הוּא זְמַן זֶה? כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אוֹ יָתֵר. עָבַר זְמַן זֶה, אֵינוֹ מַדְלִיק. וְצָרִיךְ לִתֵּן שֶׁמֶן בַּנֵּר, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק. הִדְלִיקָהּ וְכָבְתָה, אֵינוֹ זָקוּק לְהַדְלִיק פַּעַם אַחֶרֶת. נִשְׁאֲרָה דּוֹלֶקֶת אַחַר שֶׁכָּלְתָה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק - אִם רָצָה לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְסַלְּקָהּ, עוֹשֶׂה.

ו. כָּל הַשְּׁמָנִים וְכָל הַפְּתִילוֹת, כְּשֵׁרוֹת לְנֵר חֲנֻכָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁמָנִים נִמְשָׁכִים אַחַר הַפְּתִילָה, וְאֵין הָאוֹר נִתְלֶה יָפֶה בְּאוֹתָן הַפְּתִילוֹת. וַאֲפִלּוּ בְּלֵילֵי שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ יְמֵי חֲנֻכָּה, מֻתָּר לְהַדְלִיק הַשְּׁמָנִים וְהַפְּתִילוֹת שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן נֵר שַׁבָּת; לְפִי שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר חֲנֻכָּה, בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל, וַאֲפִלּוּ לִבְדֹּק מָעוֹת אוֹ לִמְנוֹתָן לְאוֹרָהּ - אָסוּר.

ז. נֵר חֲנֻכָּה, מִצְוָה לְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ, בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח, עַל שְׂמֹאל הַנִּכְנָס לַבַּיִת - כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מְזוּזָה מִיָּמִין, וְנֵר חֲנֻכָּה מִשְּׂמֹאל; וְאִם הָיָה דָּר בַּעֲלִיָּה, מַנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן הַסְּמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְנֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִנִּיחוֹ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ נִכָּר.

ח. בִּימֵי הַסַּכָּנָה [מהגויים], מַנִּיחַ נֵר חֲנֻכָּה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מִבִּפְנִים; וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ, דַּיּוֹ. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת נֵר אַחֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ. וְאִם הָיְתָה שָׁם מְדוּרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ נֵר אַחֵר. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לִמְדוּרָה, צָרִיךְ נֵר אַחֵר.

ט. נֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִדְלִיקוֹ חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה, וְקָטָן, אוֹ גּוֹי - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ מִי שֶׁהוּא חַיָּב בְּהַדְלָקָה. הִדְלִיקוֹ מִבִּפְנִים, וְהוֹצִיאוֹ דָּלוּק וְהִנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ בִּמְקוֹמוֹ. אָחַז הַנֵּר וְעָמַד, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר: 'לְצָרְכּוֹ הוּא עוֹמֵד'. עֲשָׂשִׂית [פנס מנר] שֶׁהָיְתָה דּוֹלֶקֶת כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְכַבֶּהָ, וּמְבָרֵךְ, וּמַדְלִיקָהּ; שֶׁהַדְלָקָה הִיא הַמִּצְוָה, וְלֹא הַהַנָּחָה. וּמֻתָּר לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה מִנֵּר חֲנֻכָּה אַחֵר.

י. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת [צדדים], צְרִיכָה שְׁנֵי נֵרוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָעוֹבְרִים בְּרוּחַ זוֹ: 'לֹא הִנִּיחוּ נֵר חֲנֻכָּה'; אֲבָל אִם הָיוּ בְּרוּחַ אַחַת, מַדְלִיק בְּאֶחָד מֵהֶם.

יא. אוֹרֵחַ שֶׁמַּדְלִיקִים עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק עָלָיו בַּמָּקוֹם שֶׁנִּתְאָרֵחַ בּוֹ; אֵין לוֹ בַּיִת לְהַדְלִיק עָלָיו בּוֹ - צָרִיךְ לְהַדְלִיק בַּמָּקוֹם שֶׁנִּתְאָרֵחַ בּוֹ, וּמִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם בַּשֶּׁמֶן. וְאִם הָיָה לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּדְלִיקִים עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - צָרִיךְ לְהַדְלִיק בַּבַּיִת שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הָעוֹבְרִים.

יב. מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה, מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד; וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהּ - כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֵּס, וּלְהוֹסִיף בְּשֶׁבַח הָאֵל וְהוֹדָיָה לוֹ עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל אֶלָּא מִן הַצְּדָקָה - שׁוֹאֵל, אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ; וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן וְנֵרוֹת, וּמַדְלִיק.

יג. הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת, וּלְפָנָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה - מַקְדִּים שֶׁמֶן לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה, עַל הַיַּיִן לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם; הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מוּטָב לְהַקְדִּים נֵר חֲנֻכָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִכְרוֹן הַנֵּס.

יד. הָיָה לְפָנָיו נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנֻכָּה, אוֹ נֵר בֵּיתוֹ וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם - נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ; שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁם נִמְחָק לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִישִׁי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁבְעָה וְתִשְׁעִים: הִלְכוֹת שַׁבָּת, שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֵירוּבִין, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁקָלִים, אַרְבָּעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, חֲמִשָּׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה, אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ג

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים, לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת.

סֵפֶר רְבִיעִי וְהוּא סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׁוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבְעַל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ [פוגש] אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא לִשָּׂא אוֹתָהּ - מַכְנִיסָהּ לְבֵיתוֹ וּבוֹעֲלָהּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה. כֵּיוָן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁאִם יִרְצֶה הָאִישׁ לִשָּׂא אִשָּׁה - יִקְנֶנָּה אוֹתָהּ תְּחִלָּה בִּפְנֵי עֵדִים, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא אֵלֶיהָ".

ב. וְלִקּוּחִין אֵלּוּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה הֵם. וּבְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָאִשָּׁה נִקְנִית - בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בְּבִיאָה; וּשְׁלָשְׁתָּן מִן הַתּוֹרָה (במהדו"ק: בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים). וְלִקּוּחִין אֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין קִדּוּשִׁין אוֹ אֵרוּסִין בְּכָל מָקוֹם. וְאִשָּׁה שֶׁנִּקְנִית בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ, הִיא הַנִּקְרֵאת מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְאֹרֶסֶת.

ג. וְכֵיוָן שֶׁנִּקְנִית הָאִשָּׁה וְנַעֲשֵׂית מְקֻדֶּשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה וְלֹא נִכְנְסָה לְבֵית בַּעְלָהּ, הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אִישׁ; וְהַבָּא עָלֶיהָ חוּץ מִבַּעְלָהּ, חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין; וְאִם רָצָה לְגָרֵשׁ, צְרִיכָה גֵּט.

ד. קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא - נוֹתֵן לָהּ שְׁכָרָהּ, וּבוֹעֵל אוֹתָהּ עַל אֵם הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֶאת קְדֵשָׁה [מזומנת לכל]. מִשֶּׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה נֶאֱסְרָה הַקְּדֵשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל"; לְפִיכָךְ כָּל הַבּוֹעֵל אִשָּׁה לְשֵׁם זְנוּת בְּלֹא קִדּוּשִׁין - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּעַל קְדֵשָׁה.

ה. כָּל שֶׁאָסַר בִּיאָתָן בַּתּוֹרָה וְחִיֵּב עַל בִּיאָתָן כָּרֵת, וְהֵן הָאֲמוּרוֹת בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הֵן הַנִּקְרָאִין עֲרָיוֹת; וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרֵאת עֶרְוָה, כְּגוֹן אֵם וְאָחוֹת וּבַת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ו. וְיֵשׁ נָשִׁים אֲחֵרוֹת שֶׁאֲסוּרוֹת מִפִּי הַקַּבָּלָה [במסורת], וְאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהֵן נִקְרָאוֹת שְׁנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנִיּוֹת לָעֲרָיוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרֵאת שְׁנִיָּה. וְעֶשְׂרִים אִשָּׁה הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: (א) אֵם אִמּוֹ, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵם אֵם אֵם אִמּוֹ עַד מַעְלָה מַעְלָה, אֲסוּרָה; (ב) וְאֵם אֲבִי אִמּוֹ בִּלְבַד; (ג) וְאֵם אָבִיו, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵם אֵם אֵם אָבִיו עַד לְמַעְלָה, אֲסוּרָה; (ד) וְאֵם אֲבִי אָבִיו בִּלְבַד; (ה) וְאֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֲפִלּוּ אֵשֶׁת יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ; (ו) וְאֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ בִּלְבַד; (ז) וְאֵשֶׁת אֲחִי הָאָב, מִן הָאֵם; (ח) וְאֵשֶׁת אֲחִי הָאֵם, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב; (ט) וְכַלַּת בְּנוֹ, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ כַּלַּת בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם אֲסוּרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אֵשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ; (י) וְכַלַּת בִּתּוֹ בִּלְבַד; (יא) וּבַת בַּת בְּנוֹ בִּלְבַד; (יב) וּבַת בֶּן בְּנוֹ בִּלְבַד; (יג) וּבַת בַּת בִּתּוֹ בִּלְבַד; (יד) וּבַת בֶּן בִּתּוֹ בִּלְבַד; (טו) וּבַת בֶּן בֶּן אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (טז) וּבַת בַּת בַּת אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (יז) וְאֵם אֵם אָבִי אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (יח) וְאֵם אַב אֵם אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (יט) וְאֵם אֵם אֵם אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (כ) וְאֵם אַב אָבִי אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. נִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁאֵין לָהֶן הֶפְסֵק אַרְבַּע - אֵם הָאֵם עַד לְמַעְלָה, וְאֵם הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת אָבִי הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ עַד לְמַטָּה.

ז. כָּל שֶׁאָסַר בִּיאָתוֹ בַּתּוֹרָה וְלֹא חִיֵּב עָלָיו כָּרֵת, הֵן הַנִּקְרָאִים אִסּוּרֵי לָאוִין; וְעוֹד נִקְרָאִין אִסּוּרֵי קְדֻשָּׁה. וְתִשְׁעָה הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל; גְּרוּשָׁה, אוֹ זוֹנָה, אוֹ חֲלָלָה [שנולדה מנישואי כהונה אסורים] - בֵּין לְכֹהֵן גָּדוֹל, בֵּין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; וּמַמְזֶרֶת לְבֶן יִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר; וּבַת יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי; וּבַת יִשְׂרָאֵל לִפְצוּעַ דַּכָּא [נפצעו אשכיו] וּכְרוּת שָׁפְכָה [נכרת גידו]; וּגְרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר; וּיְבָמָה שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר וַעֲדַיִן רְשׁוּת הַיָּבָם עָלֶיהָ [שלא חלץ לה]. הַחֲלוּצָה הֲרֵי הִיא כִּגְרוּשָׁה, וְהִיא אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהַנְּתִינִים [הגבעונים] הֲרֵי הֵם כְּמַמְזֵרִים, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת; וַאֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבְהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה יִתְבָּאֵר לְךָ מַה הֵם הַנְּתִינִים.

ח. וְיֵשׁ שֶׁאִסּוּר בִּיאָתָן בַּעֲשֵׂה, וְאֵינָן מֵחַיְּבֵי לָאוִין. וּשְׁלֹשָׁה הֵם: מִצְרִי וֶאֱדוֹמִי [שנתגיירו] דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שֵׁנִי, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת; וּבְעוּלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל; לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּאֵלּוּ "לֹא יָבוֹא" אוֹ "לֹא יִקַּח", אֶלָּא מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: "דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבוֹא לָהֶם", אַתָּה לָמֵד שֶׁדּוֹר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי לֹא יָבוֹא; וּמִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח", אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה לֹא יִקַּח. וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. הַבַּת, מִיּוֹם לֵדָתָהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְּמוּרוֹת - הִיא הַנִּקְרֵאת קְטַנָּה, וְנִקְרֵאת תִּינֹקֶת; וַאֲפִלּוּ הֵבִיאָה כַּמָּה שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֵינָן אֶלָּא כְּשׁוּמָא [יבלת, ואין להתחשב בזה]. אֲבָל אִם הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּגּוּף בַּמְּקוֹמוֹת הַיְדוּעוֹת לַהֲבָאַת שֵׂעָר, וְהִיא מִבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה - נִקְרֵאת נַעֲרָה.

ב. וַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה נִקְרָא סִימָן הַתַּחְתּוֹן. וּמֵאַחַר שֶׁתָּבִיא סִימָן הַתַּחְתּוֹן, תִּקָּרֵא נַעֲרָה עַד שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים. וּמִתְּחִלַּת יוֹם תַּשְׁלוּם [סיום] הַשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים וָמַעְלָה תִּקָּרֵא בּוֹגֶרֶת; וְאֵין בֵּין נַעֲרוּת לְבַגְרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד.

ג. הִגִּיעָה לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאוּ בָהּ [הסימנים המפורטים בה"ו, שהם] סִימָנֵי אֵילוֹנִית [עקרה כאייל] - עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּכְשֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים - תִּהְיֶה נַעֲרָה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ תִּקָּרֵא בּוֹגֶרֶת.

ד. הָיְתָה בַּת עֶשְׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְנִרְאוּ בָהּ סִימָנֵי אֵילוֹנִית - הֲרֵי הִיא אֵילוֹנִית; וְאִם לֹא נִרְאוּ בָהּ כָּל סִימָנֵי אֵילוֹנִית, עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, עַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְתִהְיֶה נַעֲרָה, אוֹ עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

ה. הִגִּיעָה לִזְמַן זֶה [למעל גיל 35 שהוא רוב שנות אדם -] וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת אֵילוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בָהּ סִימָן מִסִּימָנֵי אֵילוֹנִית. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁהָאֵילוֹנִית אֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֶלָּא מִקַּטְנוּתָהּ תֵּצֵא לַבַּגְרוּת.

ו. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי אֵילוֹנִית: כָּל שֶׁאֵין לָהּ דַּדִּין וּמִתְקַשָּׁה [כואבת] בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאֵין לָהּ שִׂפּוּלֵי מֵעַיִם כַּנָּשִׁים, וְקוֹלָהּ עָבֶה, וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה. וְהַנַּעֲרָה, וְהַבּוֹגֶרֶת, וְהָאֵילוֹנִית - כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן, נִקְרֵאת גְּדוֹלָה.

ז. וְיֵשׁ בַּבַּת סִימָנִין מִלְּמַעְלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִימָן הָעֶלְיוֹן, וְאֵלּוּ הֵן: מִשְּׁתַּחְזִיר יָדָהּ לַאֲחוֹרֶיהָ וְיַעֲשֶׂה קֶמֶט בִּמְקוֹם הַדַּד; וּמִשֶּׁיִּשְׁחִיר רֹאשׁ הַדַּד; וּמִשֶּׁיִּתֵּן אָדָם יָדוֹ עַל עֹקֶץ הַדַּד וְהוּא שׁוֹקֵעַ וְשׁוֹהֶה לַחֲזוֹר; וּמִשֶּׁיִּפָּצֵל רֹאשׁ חֹטֶם הַדַּד וְיֵעָשֶׂה בְּרֹאשׁוֹ כַּדּוּר קָטָן. וְרַבּוֹתַי פֵּרְשׁוּ, מִשֶּׁיִּפָּצֵל הַחֹטֶם עַצְמוֹ.

וְכֵן מִשֶּׁיִּטּוּ הַדַּדִּין; וּמִשֶּׁיִּתְקַשְּׁקוּ [יתנוועו] הַדַּדִּין; וּמִשֶּׁתַּקִּיף הָעֲטָרָה, וְהוּא מְקוֹם הַבָּשָׂר הַתָּפוּחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָעָרְוָה לְעֵמַת הַבֶּטֶן; וּמִשֶּׁיִּתְמַעֵךְ בָּשָׂר זֶה וְלֹא יִהְיֶה קָשֶׁה.

ח. כָּל אֵלּוּ הַסִּימָנִין, שְׁמוֹנָה. נִרְאָה בַּבַּת סִימָן מִכָּל אֵלּוּ אוֹ כֻּלָּן, וְהִיא בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוֹ פָּחוֹת - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, וַהֲרֵי הִיא בְּקַטְנוּתָהּ. נַעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְנִרְאָה בָּהּ סִימָן הַתַּחְתּוֹן - אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ. וְאִם לֹא נִרְאָה הַתַּחְתּוֹן, וְנִרְאָה בָּהּ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הִיא סָפֵק בֵּין קְטַנָּה לְנַעֲרָה, וְדָנִים בָּהּ לְהַחְמִיר. וְאִם נִרְאוּ כֻּלָּן - הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה וַדַּאי, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּן, אֶלָּא וּכְבָר בָּא סִימָן הַתַּחְתּוֹן וְנָשַׁר.

ט. הַבַּת שֶׁיָּלְדָה אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאָה סִימָן, לֹא עֶלְיוֹן וְלֹא תַּחְתּוֹן - הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה. בָּנִים, הֲרֵי הֵן כְּסִימָנִין.

י. הַבֵּן - מִשֶּׁיִּוָּלֵד עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִקְרָא קָטָן, וְנִקְרָא תִּינוֹק; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּמָּה שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֵינוֹ סִימָן אֶלָּא שׁוּמָא. הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּמְּקוֹמוֹת הַיְדוּעִים לַהֲבָאַת שֵׂעָר, וְהוּא מִבֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה - נִקְרָא גָּדוֹל, וְנִקְרָא אִישׁ.

יא. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי סָרִיס [עקר] הֲרֵי הוּא קָטָן, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה, וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזָּקָן - אִם נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס הֲרֵי זֶה סָרִיס, וְדִינוֹ דִּין הַגָּדוֹל לְכָל דָּבָר. וְאִם לֹא נִרְאָה בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרִיס, עֲדַיִן קָטָן הוּא, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶן, אוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

יב. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה סָרִיס, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס. | הִגִּיעַ לִשְׁנַת עֶשְׂרִים פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה, וְהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזָּקָן - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד לוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס, אֵינוֹ סָרִיס אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּקַטְנוּתוֹ, עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ כָּל סִימָנֵי סָרִיס, אוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

יג. וְאֵלּוּ הֵם סִימָנֵי סָרִיס: כָּל שֶׁאֵין לוֹ זָקָן, וּשְׂעָרוֹ לָקוּי [רך], וּבְשָׂרוֹ מַחְלִיק [ללא שיער], וְאֵין מֵימֵי רַגְלָיו מַעֲלִים רְתִיחָה [קצף], וּכְשֶׁמֵּטִיל מַיִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כִּפָּה [קשת], וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ דֵּהָה [צלול כמים], וְאֵין מֵימֵי רַגְלָיו מַחְמִיצִין [מסריחים בשהייה בכלי], וְרוֹחֵץ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵין בְּשָׂרוֹ מַעֲלֶה הֶבֶל [אדים], וְקוֹלוֹ לָקוּי [דק] וְאֵינוֹ נִכָּר בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.

יד. וְסָרִיס זֶה הוּא הַנִּקְרָא סְרִיס חַמָּה [מלידה, מהרגע שראה שמש] בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל הַבֵּן שֶׁחָתְכוּ [בכלי] אוֹ נִתְּקוּ [ביד] אוֹ מִעֲכוּ גִּידוֹ אוֹ בֵּיצָיו, כְּמוֹ שֶׁהַגּוֹיִים עוֹשִׂין - הוּא הַנִּקְרָא סְרִיס אָדָם; וּכְשֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִקְרָא גָּדוֹל, שֶׁאֵין זֶה מֵבִיא סִימָן לְעוֹלָם.

טו. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא הֵבִיא סִימָן לְמַטָּה, וְנִרְאוּ בּוֹ כָּל הַסִּימָנִין שֶׁלְּמַעְלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק בֵּין קָטָן לְגָדוֹל; וְאִם לֹא נִבְדַּק מִלְּמַטָּה - כֵּיוָן שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי בַּגְּרוּת מִלְּמַעְלָה, הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גָּדוֹל.

טז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּבֵּן וּבַבַּת וּבְכָל מָקוֹם - שֶׁעוֹרָן [גודלן] כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן [שרשן]. וּמִשֶּׁיִּצְמְחוּ וְיִהְיוּ יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג [מספריים], עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן - דָּנִין בָּהֶן לְהַחְמִיר בְּכָל מָקוֹם. לְפִיכָךְ בְּבֵן וּבְבַת נַחְשַׁב אוֹתָם גְּדוֹלִים לְהַחְמִיר, הוֹאִיל וְצָמְחוּ כְּדֵי לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג; וְנַחְשַׁב אוֹתָם קְטַנִּים לְהַחְמִיר, הוֹאִיל וְלֹא הִגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן.

יז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אֵלּוּ צְרִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּמְקוֹם הָעֶרְוָה. וּבֵית הָעֶרְוָה כֻּלּוֹ מְקוֹם סִימָנִין, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה, בֵּין עַל אֵיבְרֵי הַזֶּרַע עַצְמָן. וּצְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד [שניהם למעלה או למטה], וְשֶׁיִּהְיֶה בְּעִקָּרָן [שרשן] גַּמּוֹת. וַאֲפִלּוּ שְׁתֵּיהֶן בְּגַמָּה אַחַת, הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי גַּמּוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵין בָּהֶן שֵׂעָר - הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן. חֲזָקָה אֵין גַּמָּה בְּלֹא שֵׂעָר, וּשְׂעָרוֹת הָיוּ בָּהֶן וְנָשְׁרוּ.

יח. הַבַּת שֶׁהֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְהַבֵּן שֶׁהֵבִיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, שֶׁהֵן שׁוּמָא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂעָרוֹת בִּמְקוֹמָן עוֹמְדוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְזָכָר וְאַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לִנְקֵבָה - אֵינָן סִימָן.

יט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּבְדְּקוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְנוֹדַע שֶׁהֵן שׁוּמָא. אֲבָל אִם לֹא נִבְדְּקוּ אֶלָּא אַחַר זְמַן וְנִמְצְאוּ שָׁם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת סִימָנִין, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא קֹדֶם זְמַן צָמְחוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שׁוּמָא.

כ. כְּשֶׁבּוֹדְקִין הַבַּת, בֵּין בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁהוּא כָּל שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, בֵּין קֹדֶם זְמַן זֶה, בֵּין לְאַחֲרָיו - בּוֹדְקִין עַל פִּי נָשִׁים כְּשֵׁרוֹת וְנֶאֱמָנוֹת. וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה אַחַת בּוֹדֶקֶת, וְשׁוֹמְעִין מִמֶּנָּה אִם הֵבִיאָה אִם לֹא הֵבִיאָה.

כא. כָּל הַשָּׁנִים הָאֲמוּרוֹת בְּבֵן וּבְבַת וּבַעֲרָכִין [ערך פלוני עלי – הערך משתנה לפי הגיל] וּבְכָל מָקוֹם, אֵינָן לֹא שְׁנֵי הַלְּבָנָה, וְלֹא שְׁנֵי הַחַמָּה - אֶלָּא שָׁנִים שֶׁל סֵדֶר הָעִבּוּר, שֶׁהֵן פְּשׁוּטוֹת [של י"ב חודש] וּמְעֻבָּרוֹת [י"ג חודש], כְּמוֹ שֶׁבֵּית דִּין קוֹבְעִין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ; וּבְאוֹתָן הַשָּׁנִים מוֹנִין לְכָל דִּבְרֵי הַדָּת.

כב. אֵין סוֹמְכִין עַל הַנָּשִׁים בְּמִנְיַן הַשָּׁנִים [גיל הבן או הבת], וְלֹא עַל הַקְּרוֹבִים, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים לְהָעִיד.

כג. הָאָב שֶׁאָמַר בְּנִי זֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, בִּתִּי זוֹ בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - נֶאֱמָן לְקָרְבָּן [שבאתן ביאה וחלים בזה דיני קרבן בשוגג], אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת [מלקות מדרבנן] וְלֹא לָעֲנָשִׁין [מלקות ומיתת בי"ד]. בְּנִי זֶה בֶּן שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, בִּתִּי זוֹ בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - נֶאֱמָן לִנְדָרִים [שנדריהם קיימין] וְלַעֲרָכִין וְלַחֲרָמִים [אם החרים הבן נכסיו לבדק הבית] וּלְהֶקְדֵּשׁוֹת, אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת וְלֹא לָעֲנָשִׁין.

כד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲבֵרֵי זַכְרוּת, וְאֲבֵרֵי נַקְבוּת - הוּא הַנִּקְרָא אַנְדְּרוֹגִינוֹס; וְהוּא סָפֵק אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, וְאֵין לוֹ סִימָן שֶׁיִּוָּדַע בּוֹ אִם הוּא זָכָר וַדַּאי אוֹ נְקֵבָה וַדָּאִית לְעוֹלָם.

כה. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא זַכְרוּת וְלֹא נַקְבוּת אֶלָּא אָטוּם [סתום] - הוּא הַנִּקְרָא טֻמְטוּם, וְגַם הוּא סָפֵק. וְאִם נִקְרַע הַטֻּמְטוּם וְנִמְצָא זָכָר, הֲרֵי הוּא כְּזָכָר וַדַּאי; וְאִם נִמְצָא נְקֵבָה, הֲרֵי הוּא נְקֵבָה. וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁהָיוּ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת גְּדוֹלִים; וְהֵן שֶׁנִּדַּבֵּר בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם.

כו. חֵרֵשׁ וְחֵרֶשֶׁת הָאֲמוּרִים בְּכָל מָקוֹם - הֵן הָאִלְּמִים שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִין, אֲבָל מִי שֶׁמְּדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵם שְׁלֵמִים בְּדַעְתָּן, וְאֵינָן לֹא חֵרְשִׁין וְלֹא שׁוֹטִין - נִקְרָאִין פִּקֵּחַ וּפִקֵּחַת.

כז. נִמְצְאוּ כָּל הַשֵּׁמוֹת [מושגים] שֶׁבַּאַרְנוּ עִנְיָנָם בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, עֶשְׂרִים שֵׁמוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: קִדּוּשִׁין, עֶרְוָה, שְׁנִיָּה, אִסּוּרֵי לָאוִין, אִסּוּרֵי עֲשֵׂה, קְטַנָּה, נַעֲרָה, בּוֹגֶרֶת, אֵילוֹנִית, גְּדוֹלָה, סִימָן הַתַּחְתּוֹן, סִימָן הָעֶלְיוֹן, קָטָן, סְרִיס חַמָּה, סְרִיס אָדָם, גָּדוֹל, אַנְדְּרוֹגִינוֹס, טֻמְטוּם, חֵרְשִׁין, פִּקְחִין.

כח. שִׁים כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֵלּוּ לְעֵמָּתְךָ תָּמִיד, וְאַל יָלוּזוּ מֵעֵינֶיךָ כָּל עִנְיָנֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִהְיֶה צְרִיכִין לְבָאֵר עִנְיָן כָּל שֵׁם מֵהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּזְכֹּר אוֹתָן.

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. כֵּיצַד הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֵּשׁ - אֵין פָּחוֹת מִפְּרוּטָה כֶּסֶף, אוֹ שֶׁוָּה פְּרוּטָה; אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה', 'בָּזֶה', וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים. וְהָאִישׁ הוּא שֶׁאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁקָּנָה אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַכֶּסֶף.

ב. נָתְנָה הִיא וְאָמְרָה לוֹ: 'הֲרֵי אֲנִי מְקֻדֶּשֶׁת לְךָ', 'הֲרֵי אֲנִי לְךָ לְאִשָּׁה', וּבְכָל לְשׁוֹן הַקְּנָאָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן אִם נָתְנָה הִיא לוֹ וְאָמַר הוּא - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק.

ג. וְאִם קִדֵּשׁ בְּשִׁטָּר - כּוֹתֵב עַל הַנִּיר אוֹ עַל הַחֶרֶס אוֹ עַל הָעֲלֶה וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', וְכָל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים.

ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּתְקַדֶּשֶׁת, כְּגֵט; וְאֵינוֹ כוֹתְבוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ. כְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנוֹ לָהּ מִדַּעְתָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ה. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִיאָה - אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה', 'בִּבְעִילָה זוֹ', וּמִתְיַחֵד עִמָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים וּבוֹעֲלָהּ. וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה, וּכְשֶׁיִּגְמֹר בִּיאָתוֹ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת. וּבֵין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ, וּבֵין שֶׁבָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ו. הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר הָאִישׁ כְּשֶׁיְּקַדֵּשׁ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנָם שֶׁהוּא קוֹנֶה אִשָּׁה, לֹא שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנָם שֶׁהִקְנָה עַצְמוֹ לָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָמַר לָהּ אוֹ כָּתַב בִּשְׁטָר שֶׁנִּתְּנוֹ לָהּ: 'הֲרֵינִי בַּעֲלֵךְ', 'הֲרֵינִי אֲרוּסֵךְ', 'הֲרֵינִי אִישֵׁךְ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין שָׁם קִדּוּשִׁין כְּלָל. אָמַר לָהּ אוֹ כָּתַב לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ אִשְׁתִּי', אוֹ 'אֲרוּסָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ קְנוּיָה לִי', 'הֲרֵי אַתְּ שֶׁלִּי', 'הֲרֵי אַתְּ בִּרְשׁוּתִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ זְקוּקָה לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ לְקוּחָתִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ חֲרוּפָתִי' [מלשון הכתוב "נחרפת לאיש"] וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ז. אָמַר לָהּ אוֹ כָּתַב לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְיֻחֶדֶת לִי', 'הֲרֵי אַתְּ מְיֻעֶדֶת לִי', 'הֲרֵי אַתְּ עֲזֻרָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ גֶּדִי' [מלשון "עזר כנגדו"], 'הֲרֵי אַתְּ צַלְעָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ סְגוּרָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ תַּחְתִּי' [מלשון "ויסגור בשר תחתנה"], 'הֲרֵי אַתְּ אֲסוּרָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ תְּפוּסָתִי' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּהּ עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין, אֲבָל אִם אֵינוֹ מְדַבֵּר עִמָּהּ תְּחִלָּה עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין [על כוונתם להינשא], אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֵלּוּ.

ח. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא מַכֶּרֶת בָּהּ, וְיִהְיֶה מַשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן שֶׁקָּנָיָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. הָיָה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עִסְקֵי הַקִּדּוּשִׁין וְרָצָת, וְעָמַד וְקִדֵּשׁ וְלֹא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כְּלוּם אֶלָּא נָתַן בְּיָדָהּ אוֹ בָּעַל - הוֹאִיל וְהֵם עֲסֵקִין בָּעִנְיָן, דַּיּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. וְכֵן עֵדֵי הַקִּדּוּשִׁין וְהַגֵּרוּשִׁין, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר לָהֶם 'אַתֶּם עֵדַי', אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁקִּדֵּשׁ בִּפְנֵיהֶם אוֹ גֵּרֵשׁ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת.

ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הִתְקַדְּשִׁי לְחֶצְיִי', הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר לָהּ 'תְּהִי אִשְׁתִּי אַתְּ וְאַחֶרֶת', שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לְךָ אֶלָּא חֲצִי אִישׁ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאֵין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לִשְׁנַיִם. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וְלָזֶה', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

י. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בִּפְרוּטָה וְחֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בִּפְרוּטָה', אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ 'הֲרֵי חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בַּחֲצִי פְּרוּטָה וְחֶצְיֵךְ הָאַחֵר בַּחֲצִי פְּרוּטָה' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. | אָמַר לָהּ: 'חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בִּפְרוּטָה הַיּוֹם וְחֶצְיֵךְ בִּפְרוּטָה לְמָחָר', 'שְׁנֵי חֲצָיַיִךְ בִּפְרוּטָה', 'שְׁתֵּי בְנוֹתַיִךְ לִשְׁנֵי בָנַי בִּפְרוּטָה', 'בִּתְּךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וּפָרָתְךָ מְכוּרָה לִי בִּפְרוּטָה', אוֹ 'בִּתְּךָ וְקַרְקָעֲךָ לִי בִּפְרוּטָה' - בְּכָל אֵלּוּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק.

יא. הָאָב מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, וּכְשֶׁהִיא נַעֲרָה רְשׁוּתָהּ בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה", וְקִדּוּשֶׁיהָ [כסף הקידושין] לָאָבִיהָ. וְכֵן הוּא זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ, וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבִכְתֻבָּתָהּ. וְאִם נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֲרוּסִין, הוּא זַכַּאי בַּכֹּל, עַד שֶׁתִּבְגָּר. לְפִיכָךְ מְקַבֵּל הָאָב קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ מִיּוֹם שֶׁתִּוָּלֵד עַד שֶׁתִּבְגָּר. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה וְקִדְּשָׁהּ הָאָב - הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אִישׁ

גְּמוּרָה. וְאִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה מִדַּעַת אָבִיהָ; פְּחוֹת מִכָּאן - אִם קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ בְּבִיאָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יב. בָּגְרָה הַבַּת - אֵין לְאָבִיהָ בָּהּ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים, שֶׁאֵין מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן. וְכֵן אִם הִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה בְּחַיֵּי אָבִיהָ - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת עַצְמָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה. כֵּיוָן שֶׁנִּשֵּׂאת, אֵין לְאָבִיהָ בָּהּ רְשׁוּת.

יג. נִתְקַדְּשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּבְגַּר שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אֲפִלּוּ נִתְרַצָּה הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה; וַאֲפִלּוּ נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מֵאוֹתָם הַקִּדּוּשִׁין, אֵינָהּ אֲסוּרָה עַל הַכֹּהֵן. וּבֵין הִיא, וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב. בֵּין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּפָנָיו, בֵּין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יד. הָיְתָה הַבַּת סָפֵק בּוֹגֶרֶת - בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ, בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁהּ הִיא עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק; לְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. יֵשׁ לְאִישׁ לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, בֵּין אִשָּׁה פְּלוֹנִית [מסויימת], בֵּין אִשָּׁה מִשְּׁאָר הַנָּשִׁים [איזו שהיא]; וְכֵן הָאִשָּׁה הַגְּדוֹלָה [הבוגרת] עוֹשָׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ, בֵּין מֵאִישׁ פְּלוֹנִי, בֵּין מֵאִישׁ מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים; וְכֵן הָאָב עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ, כְּשֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ; וְאוֹמֵר אָדָם לְבִתּוֹ הַקְּטַנָּה, 'צְאִי וְקַבְּלִי קִדּוּשַׁיִךְ'.

טו. כָּל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֵדִים, שֶׁאֵין מָקוֹם לְעֵדִים בִּשְׁלִיחוּת הָאִישׁ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמִתַּת הַדָּבָר; לְפִיכָךְ אִם הוֹדוּ הַשְּׁלִיחַ וְהַמְשֻׁלָּחִ, אֵינָן צְרִיכִין עֵדִים, כְּמוֹ שְׁלִיחַ הַגֵּט, וּכְמוֹ שְׁלִיחַ שֶׁהִרְשָׁהוּ [בעל התבואה] לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - בַּכֹּל שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ עֵדִים.

טז. הַשְּׁלִיחַ נַעֲשָׂה עֵד; לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה שְׁנַיִם שְׁלוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן הֵן שְׁלוּחָיו, וְהֵן הֵן עֵדֵי הַקִּדּוּשִׁין, וְאֵינָן צְרִיכִין לְקַדְּשָׁהּ לוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים.

יז. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִשְׁלִיחוּת, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת, וְהַגּוֹי - לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית, וְנֶאֱמַר: "כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם", לְרַבּוֹת הַשְּׁלִיחַ - וּמָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם בֶּן בְּרִית, לְהוֹצִיא אֶת הַגּוֹי. אֲבָל הָעֶבֶד [הכנעני] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נַעֲשָׂה שָׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל בִּשְׁלִיחוּת הַקִּדּוּשִׁין וְהַגִּטִּין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּתוֹרַת גִּטִּין וְקִדּוּשִׁין [אינן חלים עליו].

יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁקִּדֵּשׁ - אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לְפְלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה', אוֹ 'בִּשְׁטָר זֶה'. וְאִם שְׁלִיחַ הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמְּקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין - אוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵי פְּלוֹנִית שֶׁשָּׁלְחָה אוֹתְךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'קִדַּשְׁתִּיהָ לְךָ', אוֹ 'אֵרַסְתִּיהָ לְךָ', אוֹ 'נְתַתִּיהָ לְךָ לְאִשָּׁה', וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ עַל יְדֵי הָאָב - אוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵי בִּתְּךָ פְּלוֹנִית מְקֻדֶּשֶׁת לִי', וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'קִדַּשְׁתִּיהָ לְךָ'. אִם אָמַר הָאָב אוֹ הַשְּׁלִיחַ 'הֵן' - דַּיּוֹ. וְאִם הָיוּ עֲסֵקִין בָּעִנְיָן וְנָתַן לָאָב אוֹ לַשְּׁלִיחַ וְלֹא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דַּיּוֹ. וְאִם קִדֵּשׁ בִּשְׁטָר - אֵינוֹ כּוֹתְבוֹ אֶלָּא מִדַּעַת הָאָב אוֹ מִדַּעַת הַשְּׁלִיחַ. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים כֻּלָּן שֶׁל קִדּוּשִׁין, כְּדִין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה, כֵּן דִּין שָׁלִיחַ עִם שָׁלִיחַ אוֹ עִם הָאָב.

יט. מִצְוָה שֶׁיְּקַדֵּשׁ אָדָם אִשְׁתּוֹ בְּעַצְמוֹ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחוֹ; וְכֵן מִצְוָה עַל הָאִשָּׁה שֶׁתְּקַדֵּשׁ עַצְמָהּ בְּיָדָהּ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שָׁלִיחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לָאָב לְקַדֵּשׁ בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה וּכְשֶׁהִיא נַעֲרָה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה, אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן; אֶלָּא מִצְוַת חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְקַדֵּשׁ אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר בִּפְלוֹנִי אֲנִי רוֹצָה. וְכֵן הָאִישׁ אֵין רָאוּי לוֹ שֶׁיְּקַדֵּשׁ קְטַנָּה; וְלֹא יְקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַד שֶׁיִּרְאֶנָּה וְתִהְיֶה כְּשֵׁרָה בְּעֵינָיו, שֶׁמָּא לֹא תִּמְצָא חֵן בְּעֵינָיו, וְנִמְצָא מְגָרְשָׁהּ, אוֹ שׁוֹכֵב עִמָּהּ וְהוּא שׂוֹנְאָהּ.

כ. הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי תּוֹרָה. וְכֵן בִּשְׁטָר, מִתְקַדֶּשֶׁת בּוֹ מִן הַתּוֹרָה; כְּשֵׁם שֶׁגּוֹמֵר וּמְגָרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת", כָּךְ גּוֹמֵר וּמַכְנִיס. וְכֵן הַכֶּסֶף מִן הַתּוֹרָה, וּפֵרוּשׁוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [חכמים למדו זאת מהתורה], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לִקּוּחִים יִהְיוּ בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה, קַח מִמֶּנִּי".

כא. אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַדְּבָרִים כָּךְ הוּא, נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁוֶה כֶּסֶף; וְכֵן אִם רָצָה לְקַדֵּשׁ בִּשְׁטָר, מְקַדֵּשׁ. אֲבָל אֵין מְקַדְּשִׁין בְּבִיאָה לְכַתְּחִלָּה; וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל פְּרוּצִין בְּדָבָר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.

כב. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ בְּלֹא שִׁדּוּךְ, אוֹ הַמְקַדֵּשׁ בַּשּׁוּק - אַף עַל פִּי שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר זֶה הֶרְגֵּל לִזְנוּת, וְיִדְמֶה לְקִדֻּשָּׁה [מופקרת] שֶׁהָיְתָה קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה.

כג. כָּל הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה - בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ, בֵּין עַל יְדֵי שָׁלִיחַ - צָרִיךְ לְבָרֵךְ קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין, הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, כְּדֵרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין קֹדֶם כָּל הַמִּצְוֹת. וְאִם קִדֵּשׁ וְלֹא בֵּרֵךְ - לֹא יְבָרֵךְ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁזּוֹ בְּרָכָה לְבַטָּלָה, מַה שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבָר נַעֲשָׂה.

כד. כֵּיצַד מְבָרֵךְ? 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָעֲרָיוֹת, וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת, וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין, בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל'. זוֹ הִיא בִּרְכַּת אֲרוּסִין. וְנָהֲגוּ הָעָם לְהַסְדִּיר בְּרָכָה זוֹ עַל כּוֹס שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁל שֵׁכָר. אִם יֵשׁ שָׁם יַיִן - מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אֲרוּסִין, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וְאִם אֵין שָׁם לֹא יַיִן וְלֹא שֵׁכָר - מְבָרֵךְ אוֹתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא לִרְצוֹנָהּ, וְהַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּעַל

מתוך מהדורת חזק

כָּרְהָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; אֲבָל הָאִישׁ שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ עַל כָּרְהוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּכֶּסֶף - אִם קִדֵּשׁ בְּכֶסֶף - פְּרוּטָה לְכָל אַחַת וְאַחַת; וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֶן אוֹ לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין עַל יְדֵי כֻּלָּן מִדַּעְתָּן.

ב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְנָתַן קִדּוּשֶׁיהָ מִדַּעְתָּהּ בְּיַד חֲבֵרְתָּהּ, וְאָמַר לַחֲבֵרְתָּהּ כְּשֶׁנְּתַן הַקִּדּוּשִׁין בְּיָדָהּ: 'וְאַתְּ נַמִּי' [ואת גם], אוֹ 'וְכֵן גַּם אַתְּ', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן מְקֻדָּשׁוֹת. אֲבָל אִם נָתַן בְּיָדָהּ וְאָמַר לָהּ: 'וְאַתְּ' - הֲרֵי זוֹ שֶׁקִּבְּלָה הַקִּדּוּשִׁין סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִרְאוֹת מַה בְּלִבָּהּ, וּכְאִלּוּ אָמַר לָהּ: 'וְאַתְּ מַה תֹּאמְרִי בְּדָבָר זֶה'? וּלְפִיכָךְ קִבְּלָה הִיא הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהֲרֵי זֶה עֲדַיִן שׁוֹאֲלָהּ לִרְאוֹת מַה בְּלִבָּהּ, וּמִפְּנֵי זֶה הִיא סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת.

ג. 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר זֶה', וּנְטָלַתּוּ וּזְרָקַתּוּ לְפָנָיו, אוֹ לַיָּם, אוֹ לָאוּר [אש], אוֹ לְדָבָר הָאָבֵד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. אָמְרָה לוֹ: 'תְּנֵהוּ לְאַבָּא', אוֹ 'לְאָבִיךָ', אוֹ 'לְאִישׁ פְּלוֹנִי', וְנָתַן - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אָמְרָה: 'תְּנֵהוּ לוֹ שֶׁיְּקַבְּלֶנּוּ לִי', וְנָתַן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. אָמְרָה: 'הַנִּיחֵהוּ עַל הַסֶּלַע' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם הָיָה סֶלַע שֶׁלָּהּ - מְקֻדֶּשֶׁת. הָיָה הַסֶּלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. אָמַר לָהּ: 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכִכָּר זֶה', אָמְרָה לוֹ: 'תְּנֵהוּ לְעָנִי', אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַסָּמוּךְ עָלֶיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. 'תְּנֵהוּ לְכֶלֶב' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם הָיָה כֶּלֶב שֶׁלָּהּ - מְקֻדֶּשֶׁת; הָיָה רָץ אַחֲרֶיהָ לְנָשְׁכָהּ, וְאָמְרָה לוֹ: 'תְּנֵהוּ לְכֶלֶב זֶה' - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת.

ה. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת אוֹ כֵּלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בָּאת אִשָּׁה וְעָמְדָה וְאָמְרָה לוֹ: 'תֵּן לִי מְעַט מֵאֵלּוּ', וְאָמַר לָהּ: 'אִם אֶתֵּן לִיךְ, תְּהִי מְקֻדֶּשֶׁת לִי'? אָמְרָה 'הֵן', וְנָתַן לָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: 'תֵּן לִי מֵהֶן', אוֹ 'הַשְׁלֵךְ לִי', אוֹ 'הַשְׁלֵךְ לִי', בִּלְבַד', וְנָתַן - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹתֶה בְּיַיִן, וְאָמְרָה לוֹ: 'תֵּן לִי כּוֹס אֶחָד', וְאָמַר לָהּ: 'אִם אֶתֵּן לָךְ, הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ', וְאָמְרָה לוֹ: 'הַשְׁקֵנִי הַשְׁקוֹת', אוֹ 'תֵּן', 'הַשְׁקֵה', 'הַשְׁלֵךְ' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים מַרְאִין אֶלָּא 'הַשְׁקֵנִי בִּלְבַד וְלֹא תִשְׂחַק עִמִּי בִּדְבָר אַחֵר'.

ו. הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו [אין כאן אפילו ספק קידושין], וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶן מוֹדִים; קַל וָחֹמֶר לִמְקַדֵּשׁ בְּלֹא עֵדִים. הַמְקַדֵּשׁ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל תּוֹרָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, אוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵם סָפֵק פְּסוּלֵי תּוֹרָה - אִם רָצָה לִכְנֹס, חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ בִּכְשֵׁרִים; וְאִם לֹא רָצָה לִכְנֹס, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וַאֲפִלּוּ כָּפְרָה הָאִשָּׁה וְהִכְחִישָׁה אֶת הָעֵדִים, וְאָמְרָה 'לֹא קִדַּשְׁתַּנִי' - כּוֹפִין אוֹתָהּ לִקַּח גֵּט. וְכֵן דִּין כָּל קִדּוּשֵׁי סָפֵק - אִם רָצָה לִכְנֹס, חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ וַדַּאי; וְאִם לֹא רָצָה, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט מִסָּפֵק.

ז. קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ, אֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין. אֲבָל גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקָּטַנָּה הַיְתוֹמָה, אוֹ קָטַנָּה שֶׁיָּצְאָה מֵרְשׁוּת אָב [שנישאת ונתגרשה או נתאלמנה] - אִם הָיְתָה פְּחוּתָה מִבַּת שֵׁשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְבוֹנַת לַחַשׁ [נבונה ושומרת סוד] בְּיוֹתֵר וּמַכֶּרֶת וּמַבְחֶנֶת, אֵין כָּאן שֵׁם קִדּוּשִׁין, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן; וְאִם הָיְתָה מִבַּת עֶשֶׂר וָמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְכָלָה בְּיוֹתֵר, הוֹאִיל וְנִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְמֵאוּן [די לה במיאון בבעלה לבטל הנישואין]. | הָיְתָה מִבַּת שֵׁשׁ עַד סוֹף עֶשֶׂר, בּוֹדְקִין אֶת יְפִי דַּעְתָּהּ - אִם מַבְחֶנֶת וּמַכֶּרֶת עִסְקֵי הַנִּשּׂוּאִין וְהַקִּדּוּשִׁין, צְרִיכָה לְמָאֵן; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת לְמֵאוּן וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן.

ח. כֵּיצַד מִתְקַדֶּשֶׁת לְמֵאוּן? שֶׁאִם נִתְקַדְּשָׁה וְלֹא רָצָת לֵישֵׁב עִם בַּעֲלָהּ, צְרִיכָה לְמָאֵן בִּפְנֵי שְׁנַיִם, וְלוֹמַר: 'אֵינִי רוֹצָה בִּפְלוֹנִי בַּעֲלִי', וְיוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין; וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת מְמָאֶנֶת. וְלָמָּה יוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט? מִפְּנֵי שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא קִדּוּשֵׁי קָטַנָּה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהֵן תְּלוּיִין: שֶׁאִם יָשְׁבָה עִם בַּעֲלָהּ עַד שֶׁגָּדְלָה - גָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ, וְנַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁגָּדְלָה; וְאִם לֹא רָצָת לֵישֵׁב - צְרִיכָה לְמָאֵן, וְתֵצֵא בְּלֹא גֵּט.

ט. חֵרֵשׁ שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת, וְכֵן חֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת לְפִקֵּחַ - אֵין קִדּוּשֵׁיהֶן קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ אִם בָּא פִּקֵּחַ וְקִדֵּשׁ אֵשֶׁת חֵרֵשׁ הַפִּקַּחַת - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, וְנוֹתֵן גֵּט, וְהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ הַחֵרֵשׁ. אֲבָל הַשּׁוֹטֶה שֶׁקִּדֵּשׁ פִּקַּחַת, אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁקִּדֵּשׁ שׁוֹטָה - אֵין כָּאן קִדּוּשִׁין כְּלָל, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

י. סָרִיס [עקר] שֶׁקִּדֵּשׁ, בֵּין סָרִיס חַמָּה [מלידה] בֵּין סָרִיס [בידי] אָדָם, וְכֵן אֵילוֹנִית [עקרה] שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.

יא. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [ספקי זכר או נקבה] שֶׁקִּדְּשׁוּ אִשָּׁה, אוֹ שֶׁקִּדְּשָׁן אִישׁ - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק, וּצְרִיכִין גֵּט מִסָּפֵק.

יב. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת [שחייב עליהן כרת] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָוָה, חוּץ מִן הַנִּדָּה, שֶׁהַמְקַדֵּשׁ אֶת הַנִּדָּה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין. וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

יג. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁפָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי, שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעֲלָהּ בְּפָנָיו 'גֵּרַשְׁתַּנִי', נֶאֱמֶנֶת, חֲזָקָה שֶׁאֵינָהּ מְעִזָּה פָּנָיהָ בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ. אֲבָל אִם קִדְּשָׁהּ אַחֵר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל הַקִּדּוּשִׁין; כָּל [- במצב שהוא -] שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, מְעִזָּה.

יד. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת [עריות מדרבנן], אוֹ מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, אוֹ מֵאִסּוּרֵי עֲשֵׂה, וְכֵן הַיָּבָם שֶׁקִּדֵּשׁ צָרַת יְבָמָה [אשתו השניה של אחיו] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין; חוּץ מִיבָמָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְזָר [לפני שנחלצה], שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק - נִסְתַּפֵּק לַחֲכָמִים אִם הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה, כִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין, אוֹ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּעֲרָוָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לוֹ לִכְנֹס אַחַת מִכָּל אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה מְגֻרָשׁ בְּגֵט.

טו. הַמְקַדֵּשׁ גּוֹיָה אוֹ שִׁפְחָה - אֵינָן קִדּוּשִׁין, אֶלָּא הֲרֵי הִיא

מתוך מהדורת חזק

אַחַר קִדּוּשִׁין כְּמָה שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין; וְכֵן גּוֹי וְעֶבֶד שֶׁקִּדְּשׁוּ בַּת יִשְׂרָאֵל, אֵין קִדּוּשֵׁיהֶן קִדּוּשִׁין. יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בִּרְצוֹנוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, וּצְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט.

טז. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחֲצָיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין עַד שֶׁתִּשְׁתַּחְרֵר; וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה, גָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ כְּקִדּוּשֵׁי קְטַנָּה שֶׁגָּדְלָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים. בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק קִדּוּשִׁין לִשְׁנֵיהֶם.

יז. וְאֵיזוֹ הִיא שִׁפְחָה חֲרוּפָה [חצי שפחה] הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? [שהבא עליה מתחייב באשם - ב] מִי שֶׁחֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁקִּדְּשָׁהּ עֶבֶד עִבְרִי [שאז חלים הקידושין]. וּמִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת חוֹרִין - הֲרֵי זֶה סְפֵק קִדּוּשִׁין.

יח. שִׁכּוּר שֶׁקִּדֵּשׁ - קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ [לדרגת שכרות] שֶׁל לוֹט [שאינו יודע מה עושה -], אֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין; וּמִתְיַשְּׁבִין בְּדָבָר זֶה [ויש לבדוק היטב את מצבו].

יט. הַמְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. קִדְּשָׁהּ בְּאֹכֶל אוֹ בִּכְלִי וְכֵיוֹצֵא בּוֹ שֶׁשָּׁוֶה פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וּצְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק; שֶׁמָּא דָּבָר זֶה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְקַדֵּשׁ בְּשָׁוֶה כֶּסֶף - אִם הָיָה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי וַדַּאי; וְאִם אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּתַבְשִׁיל אוֹ בְּיָרָק שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם [לזמן רב] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אִם לֹא הָיוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כְּלָל; שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה אֵינוֹ מַגִּיעַ לְמָקוֹם אַחֵר עַד שֶׁיִּפְסֵד וְיֹאבַד, וְלֹא יִהְיֶה שָׁוֶה כְּלוּם. וְדָבָר שֶׁל טַעַם הוּא זֶה, וְרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו.

כ. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בִּפְרוּטָה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת [מתנות] לְאַחַר מִכָּאן, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁמַּחֲמַת קִדּוּשָׁיו הָרִאשׁוֹנִים שְׁלָחָם, שֶׁהָיוּ קִדּוּשִׁין פְּסוּלִין.

כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר, אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הַקִּדּוּשִׁין לְתוֹךְ יָדָהּ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָצָת לִזְרֹק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ, וּזְרָקָם - בֵּין לְתוֹךְ יָדָהּ, בֵּין לְתוֹךְ חֵיקָהּ, אוֹ לְתוֹךְ חֲצַרָהּ, אוֹ לְתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁלָּהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַבַּעַל - צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן לְתוֹךְ יָדָהּ אוֹ לְתוֹךְ חֵיקָהּ. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְזָרַק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ מִדַּעְתָּהּ, וְלֹא הִגִּיעוּ לְיָדָהּ אוֹ לְחֵיקָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשֵׁי סָפֵק. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ: 'הַנַּח קִדּוּשֵׁי עַל מָקוֹם זֶה', וְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק.

כב. הָיוּ עוֹמְדִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בִּרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶן, וְזָרַק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ - קָרוֹב לוֹ, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; קָרוֹב לָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ סָפֵק קָרוֹב לָהּ סָפֵק קָרוֹב לוֹ, וְאָבְדוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לְיָדָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. כֵּיצַד הוּא קָרוֹב לָהּ וְקָרוֹב לוֹ? כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לִשְׁמֹר אוֹתָן וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אוֹתָן - זֶה הוּא קָרוֹב לוֹ; הִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אוֹתָן וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹר - זֶה הוּא קָרוֹב לָהּ. שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לִשְׁמֹר אוֹתוֹ, אוֹ שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִין לִשְׁמֹר אוֹתוֹ - זֶה הוּא מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה.

יום שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ג

פֶּרֶק ה

א. הַמְקַדֵּשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה - כְּגוֹן חָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ בָּשָׂר בְּחָלָב, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר אִסּוּרֵי הֲנָיָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וַאֲפִלּוּ הָיָה אָסוּר בַּהֲנָיָה מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן], כְּגוֹן חָמֵץ בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ב. עָבַר וּמָכַר דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָיָה, וְקִדֵּשׁ בְּדָמָיו - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּדָמֶיהָ, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁדְּמֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה כָּמוֹהָ. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ [צואת] עֵגֶל עֲבוֹדָה זָרָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהַכֹּל מֵעֲבוֹדָה זָרָה אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". אֲבָל הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ שׁוֹר הַנִּסְקָל [שור שהרג אדם], הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת - אַף עַל פִּי שֶׁשּׁוֹר הַנִּסְקָל אָסוּר בַּהֲנָיָה, פִּרְשׁוֹ אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁאֵינוֹ דָּבָר חָשׁוּב לְגַבֵּי הַשּׁוֹר.

ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, אוֹ בְּאֵפֶר פָּרָה אֲדֻמָּה, אוֹ בְּמַיִם שֶׁמִּלְּאָן לַעֲשׂוֹתָן מֵי נִדָּה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הַמְקַדֵּשׁ בְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת [ביהמ"ק] בְּשׁוֹגֵג - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְהוּא יְשַׁלֵּם קֶרֶן וַחֲמֵשׁ לְהֶקְדֵּשׁ וְיָבִיא אֲשָׁמוֹ, כְּדִין כָּל מוֹעֵל בִּשְׁגָגָה; וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ בְּמֵזִיד, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. קִדְּשָׁהּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ שְׁאָר חֲפָצָיו עַד שֶׁיִּתְחַלֵּל [יפדה], שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂר: "לַה' הוּא".

ה. הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים, אוֹ מִקָּדָשִׁים קַלִּים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵתִּרוּ אֶלָּא לַאֲכִילָה בִּלְבַד. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וּבְבִכּוּרִים, וְכֵן לֵוִי שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר עָנִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ו. מַתָּנוֹת [תרומות ומעשרות] שֶׁלֹּא הוּרְמוּ, הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ. לְפִיכָךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּפְלוּ לוֹ [בירושה] טְבָלִים [תבואה שלא הופרשה] מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת - הֲרֵי הֵן כִּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה מֵאֲבִי אִמּוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בָּהֶן אִשָּׁה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רְאוּיִין לוֹ לַאֲכִילָה, יֵשׁ לוֹ לְמָכְרָן לְמִי שֶׁהֵן רְאוּיִין לוֹ. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה שֶׁהִפְרִישׁ מִגָּרְנוֹ [תבואתו], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ [אינו יכול] לְמָכְרָהּ, וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָיָה, לְפִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה; וְטוֹבַת הֲנָיָה אֵינָהּ מָמוֹן.

ז. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּגָזֵל, אוֹ בִּגְנֵבָה, אוֹ בְּחָמֵץ [קנין בעל

כרחו] - אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְנוֹדַע [לעדי הקידושין] שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ דָּבָר בְּיֵאוּשׁ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ח. הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ, וְלָקַח לוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וּבָא בַּעַל הַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'לָמָּה לֹא נָתַתָּ לָהּ דָּבָר זֶה, שֶׁהוּא טוֹב מִמַּה שֶּׁנָּתַתָּ לָהּ'? - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְבַּיֵּשׁ עִמּוֹ, וְהוֹאִיל וְקִדֵּשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה גָּזֵל וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם קִדְּשָׁהּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עָלָיו, כְּגוֹן תְּמָרָה אוֹ אֱגוֹז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק.

ט. הָיְתָה סְחוֹרָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ [בשותפות], וְחִלְּקָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְקִדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ - הוֹאִיל וּצְרִיכָה שׁוּמַת בֵּית דִּין [של שלושה], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: שֶׁאֵין זֶה נוֹטֵל לְעַצְמוֹ מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְיַנִּיחַ [לשותפו] מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

י. גָּזַל אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גָּנַב מִמֶּנָּה אוֹ חָמְסָהּ, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ בַּגָּזֵל וּבַגְּנֵבָה וְחָמָס שֶׁלָּהּ, וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ' - אִם קֹדֶם בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין [הסכמה להינשא], וְנִטְּלָה וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לֹא שִׁדֵּךְ אוֹתָהּ מֵעוֹלָם - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתְקָה כְּשֶׁנָּתַן לָהּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אָמְרָה 'הֵן', הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יא. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ פִּקָּדוֹן וְאָמַר לָהּ: 'כִּנְסִי [קבלי] פִּקָּדוֹן זֶה', וְחָזַר וְאָמַר: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ' - אִם אָמַר לָהּ קֹדֶם שֶׁתִּטְּלֶנּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אַחַר שֶׁנְּטָלַתּוּ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אָמַר לָהּ 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ' וְשָׁתְקָה - אֵין זֶה כְּלוּם, שֶׁכָּל שְׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֵינָהּ מוֹעֶלֶת; אֲבָל אִם אָמְרָה 'הֵן' אַחַר שֶׁנְּטָלָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יב. הֶחְזִיר לָהּ חוֹב שֶׁהָיָה לָהּ אֶצְלוֹ, וְאָמַר לָהּ 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ' קֹדֶם שֶׁתִּטְּלֶנּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה - אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לֹא שִׁדֵּךְ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁתֹּאמַר 'הֵן'. וְאִם אָמַר לָהּ אַחַר שֶׁנְּטָלָה הַחוֹב שֶׁלָּהּ 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ', אֲפִלּוּ אָמְרָה 'הֵן', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֶלָּא שֶׁלָּהּ נָטְלָה, וּכְבָר נִפְרַע חוֹבוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנְּטָלָה, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר וּלְתָבְעוֹ בַּחוֹב פַּעַם אַחֶרֶת.

יג. הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֲפִלּוּ הָיְתָה בִּשְׂטָר, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ אֶצְלָהּ חוֹב דִּינָר, וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּדִּינָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֶךָ' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה [לשימוש] נִתְּנָה, וְאֵין כָּאן דָּבָר קַיָּם לְהָנוֹת בּוֹ מַעַתָּה, שֶׁכְּבָר הוֹצִיאָה [- כאילו הוציאה] אוֹתוֹ הַדִּינָר וְעָבְרָה הֲנָאָתוֹ.

יד. הָיָה לוֹ אֶצְלָהּ מִלְוָה עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְקִדְּשָׁהּ בְּאוֹתָהּ הַמִּלְוָה וְהֶחְזִיר לָהּ אֶת הַמַּשְׁכּוֹן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי הִיא נֶהֱנֵית בַּמַּשְׁכּוֹן מַעַתָּה, וַהֲרֵי הִגִּיעָה הֲנָיָה לְיָדָהּ.

טו. הַמְקַדֵּשׁ בַּהֲנָיַת מִלְוָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָה אוֹתָהּ עַתָּה מָאתַיִם זוּז, וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָיַת זְמַן שֶׁאַרְוִיחַ לִיךְ [שאדחה הפרעון] בְּמִלְוָה זוֹ, שֶׁתִּהְיֶה בְּיָדֶךָ כָּךְ וְכָךְ יוֹם, וְאֵינִי תּוֹבְעָהּ מִמְּךָ עַד זְמַן פְּלוֹנִי' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ הֲנָיָה מַעַתָּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלְוָה זוֹ עַד סוֹף זְמַן שֶׁקָּבַע; וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּרִבִּית [דומה לריבית]. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתַי בַּהֲנָיַת מִלְוָה דְּבָרִים שֶׁאֵין רָאוּי לְשָׁמְעָן [לסבור כמותם].

טז. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה זוֹ וּבְחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: 'בְּמִלְוָה שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ וּבִפְרוּטָה זוֹ' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יז. הָיָה לוֹ חוֹב בְּיַד אֲחֵרִים, וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד זֶה' בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן [הלווה, המקדש והמתקדשת] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יח. קִדְּשָׁהּ בְּפִקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדָהּ, אוֹ בִּשְׁאֵלָה שֶׁהִשְׁאִילָהּ [כגון שהשאיל לה כלים] - אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן וְהַשְּׁאֵלָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מֵהֶן קַיָּם בִּרְשׁוּתָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יט. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּשָׂכָר שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ לַשִּׁלְטוֹן' [למושל], וְדִבֵּר עָלֶיהָ, וְהִנִּיחָהּ הַשִּׁלְטוֹן וְלֹא תְּבָעָהּ [למשפט] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא אִם נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; שֶׁהַהֲנָיָה הַבָּאָה לָהּ מִדְּבָרָיו הֲרֵי הִיא כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

כ. 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּמְלַאכְתָּה זוֹ שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ', וְעָשָׂה עִמָּהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; לְפִי שֶׁהַשְּׂכִירוּת יִזְכֶּה בָּהּ הַפּוֹעֵל מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - כָּל זְמַן שֶׁיַּעֲשֶׂה מִקְצָת מִן הַמְּלַאכָה, זוֹכֶה בְּמִקְצָת מִן הַשָּׂכָר - וְנִמְצָא הַשָּׂכָר כֻּלּוֹ מִלְוָה אֶצְלָהּ, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

כא. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאִתְקַדֵּשׁ אֲנִי לְךָ', וְנָתַן וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁנָּתַתִּי עַל פִּיךָ' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָהּ כְּלוּם, הֲרֵי נֶהֱנֵית בִּרְצוֹנָהּ שֶׁנַּעֲשָׂה, וְנֶהֱנָה פְּלוֹנִי בִּגְלָלָהּ. וְכֵן אִם אָמְרָה לוֹ: 'תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לוֹ', וְנָתַן לוֹ, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי בִּרְצוֹנֵךְ' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

כב. אָמַר לָהּ: 'הֵא לָךְ דִּינָר זֶה מַתָּנָה וְהִתְקַדְּשִׁי לִפְלוֹנִי', וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ הַבָּאָה לָךְ בִּגְלָלִי' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ הַמְקַדֵּשׁ כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ: 'הֵא לָךְ דִּינָר זֶה מַתָּנָה וְאִתְקַדֵּשׁ לָךְ', וּלְקָחוֹ וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי מִמֵּךְ' - אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהַהֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בִּהְיוֹתוֹ נֶהֱנֶה מִמֶּנָּה, וּבַהֲנָאָה זוֹ תִּקְנֶה עַצְמָהּ לוֹ.

כג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר', וַהֲרֵי זֶה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדֶךָ עַד שֶׁאֶתֵּן הַדִּינָר' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; לֹא הַדִּינָר הִגִּיעַ לְיָדָהּ, וְלֹא הַמַּשְׁכּוֹן נָתַן לִהְיוֹתוֹ שֶׁלָּהּ. הָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹן עַל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל אֲחֵרִים, וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁבַּעַל חוֹב יֵשׁ לוֹ מִקְצָת קִנְיָן בְּגוּפוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן.

כד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה עַל מְנָת

שֶׁתַּחְזִירֵהוּ לִי' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, בֵּין הֶחְזִירָה בֵּין לֹא הֶחְזִירָה; שֶׁאִם לֹא הֶחְזִירַתּוּ לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי; וְאִם הֶחְזִירַתּוּ, חֲרֵי לֹא נֶהֱנֵית וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ כְּלוּם.

כה. נָתַן לָהּ אֲגֻדָּה שֶׁל חֲדַס וְכַיּוֹצֵא בָּהּ וְאָמַר לָהּ: 'חֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזוֹ', וְקִבְּלָה אוֹתָהּ, וְאָמְרוּ: 'וַהֲלֹא אֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה', וְאָמַר: 'תִּתְקַדֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה זוּזִים הַמֻּחְבָּאִים בְּתוֹךְ הָאֲגֻדָּה' - אִם אָמְרָה 'הֵן', חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם שָׁתְקָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמָעוֹת אֵלּוּ, שֶׁהַשְּׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת לְיָדָהּ אֵינָהּ מוֹעֶלֶת; וְתִהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק מִפְּנֵי הָאֲגֻדָּה, שֶׁמָּא תִּשְׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

כו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ' - אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה, חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק, שֶׁמָּא תִּשְׁוֶה תְּמָרָה אַחַת פְּרוּטָה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת.

כז. אָמַר לָהּ: 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ' - אִם יֵשׁ בְּכֻלָּם שָׁוֶה פְּרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק. הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה [אכלה הראשונה קודם שסיים דיבורו] - אִם יֵשׁ בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמַה שֶׁאָכְלָה, חֲרֵי הֵן כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, וְנִמְצָא שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין אֶלָּא בְּתְמָרָה אַחֲרוֹנָה.

כח. אָמַר לָהּ: 'חֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּאֵלּוּ' - אִם יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת: אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁלָּהּ הִיא אוֹכֶלֶת.

כט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'חֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּכוֹס זֶה' - אִם הָיָה מָלֵא מַיִם, חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ וּבְמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ; וְאִם הָיָה מָלֵא יַיִן - חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ, וְלֹא בְּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הָיָה מָלֵא שֶׁמֶן - חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְלֹא בּוֹ; לְפִיכָךְ אִם לֹא הָיָה בַּשֶּׁמֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה, חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וְאִם הָיָה בַּשֶּׁמֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה, חֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וַדַּאי, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין [בודקים] עַל כּוֹס [אם שווה פרוטה].

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'־י"ג תשרי ה'תשע"ג

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ג

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח —— שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם —— כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "רַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם —— חֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחְדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת —— מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֻקְצִים, שֶׁשֶּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַף אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, חֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֻתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֳהָלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחֲדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מִקְוֹמוֹת בְּסִדֶּר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיָנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה קח. קא.

הַמִּצְוָה הַק"ח נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַק"א —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמֶּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמֶּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמֶּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר —— גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) —— וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינֶיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ג

מצות לא תעשה שח. שז.

הַמִּצְוָה הַש"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתְלוֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ לִכְוֹתָם (באש) כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה מַרְאֶהָ, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת" (דברים כד, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת

תצא שם): "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת" (דברים כד, ח) — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נגעים פרק ז משנה ד): "הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְהַכֹּוֶה אֶת־הַמִּחְיָה (הבשר החי שבנגע) — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה" וְלוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִירָנוּ מִלְּגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק (נגע בשער), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ" (ויקרא יג, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "מַנַּיִן לְתוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה מִתּוֹךְ נִתְקוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ".

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה קיב.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר בַּמְּצֹרָע כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (ויקרא יג, מה). וְהָרְאָיָה שֶׁזּוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא אָמְרָם בְּסִפְרָא (תזריע): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בכהן גדול) "רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם" (שם כא, י), יָכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְנֻגָּע? וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ" בְּכָל־אָדָם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" — אַף כֹּהֵן גָּדוֹל יִהְיוּ בְּגָדָיו פְּרוּמִים, קְרוּעִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, יַגְדִּיל פֶּרַע (כך נקרא שער הגדל פרא). בָּרוּר, אִם כֵּן, שֶׁפְּרִימָה אוֹ פְּרִיעָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "כָּל־מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת־שְׁנֵיהֶם מוּטָב; וְאִם לָאו יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת־לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵיוָן שֶׁמָּצָאנוּ שֶׁהֵם אוֹמְרִים, כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל אִם נִצְטָרַע פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, הֲרֵי רְאָיָה שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִמְסַר לָנוּ בַּקַּבָּלָה, שֶׁגַּם שְׁאָר טְמֵאִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת לְעַצְמָם הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ בְּנֵי אָדָם מֵהֶם. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "טְמֵא מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל־הַמְטַמְּאִין אֶת־הָאָדָם מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". עִנְיָנוֹ: כָּל־טָמֵא (שאינו פורם) צָרִיךְ לְהַכְרִיז עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא טָמֵא, וְהוּא: (שצריכין היכר כלומר, או שיכריז בפה מלא, והיינו בשאר טמאים ובמצורעת, או כבמצורע ש"יכריז" באמצעות סימני פריעה ופרימה שאז אין אלא צורך להכריז ממש בפה) שֶׁיָּשִׂים לְעַצְמוֹ הֶכֵּר הַמַּרְאֶה שֶׁהוּא טָמֵא וְשֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא, כְּדֵי שֶׁיִּבָּדְלוּ מִמֶּנּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁהֶכֵּר זֶה שֶׁל מְצֹרָע אֵין כֻּלּוֹ (כל סימני ההיכרות) חוֹבָה לְנָשִׁים, וְהוּא אָמְרָם (סוטה כג.): "הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת" אֲבָל עוֹטָה (מכסה בבגדיה) עַל שָׂפָם וּמוֹדִיעָה עַל עַצְמָהּ (בהכרזה ממש בפה) כְּשְׁאָר הַטְּמֵאִים (ובהל' טומאת צרעת פרק ו הלכה ה פסק דאינה עוטה).

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה קי.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא הַטָּהֲרָה מִן־הַצָּרַעַת עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה הַמְּפֹרָשׁ בַּמִּקְרָא (ויקרא יד), וְהוּא: עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת (פיסת צמר צבועה במיץ אדום — היוצא מגרגירים המתאפיינים בתופעה שתולעת זעירה מצויה בכל אחד —) וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים, וְשֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהֶם כֹּל מַה־שֶּׁנִּזְכָּר. וּבַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה עַצְמוֹ יִטְהַר הָאָדָם וְהַבַּיִת. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּינֵי הַדְּבָרִים הַמְטַהֲרִים מִן־הַטֻּמְאָה לְפִי תּוֹרָתֵנוּ, הֵם שְׁלֹשָׁה מִינִים: אֶחָד כְּלָלִי וּשְׁנַיִם הַמְיֻחָדִים לִשְׁנֵי מִינִים מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת. הַכְּלָלִי — הוּא הַטָּהֲרָה בַּמַּיִם, שֶׁכָּל־טָמֵא לֹא תֵּשַׂג לוֹ הַטָּהֲרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּטַּהֵר בַּמַּיִם; וְהַמִּין הַשֵּׁנִי — מֵי נִדָּה (מי הזאה עם אפר הפרה), וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לְטֻמְאַת מֵת; וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים. וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לַצָּרַעַת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: טָהֳרַת מְצֹרָע הָרִאשׁוֹנָה — בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק יד).

יום שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה קיא.

הַמִּצְוָה הַקִּי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַמְּצֹרָע לְהִתְגַּלֵּחַ, וְהִיא לוֹ הַטָּהֲרָה הַשְּׁנִיָּה (שלב שני. אחרי מה שמבואר במצוה קי — שיעור קטן), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים (פרק יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלֵּחַ" (ויקרא יד, ט). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צג) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (ספרא ויקרא יד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה: הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע וְהַלְּוִיִּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף נְגָעִים. וְכָאן אֲבָאֵר לְךָ מֵאֵיזֶה טַעַם מָנִינוּ תִּגְלַחַת מְצֹרָע מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ (מצות עשה עז), וְלֹא עָשִׂינוּ כֵּן בַּנָּזִיר אֶלָּא קִבַּעְנוּ תִּגְלָחְתּוֹ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּמִצְוָה אַחַת (מצות עשה צג) — שֶׁהַמְּצֹרָע, אֵין קֶשֶׁר בֵּין תִּגְלַחְתּוֹ לַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, וְהַתַּכְלִית הַמֻּשָּׂגֶת מִתִּגְלַחְתּוֹ אֵינָהּ הַתַּכְלִית הַמֻּשָּׂגֶת מֵהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו לְפִי שֶׁהַמְּצֹרָע, טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ (והבאת קרבנותיו למטרה שונה — לאכול קדשים). וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מד:) אָמְרוּ: "מַה בֵּין נָזִיר לִמְצֹרָע? אֶלָּא שֶׁזֶּה טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו (בימי נזרו), כְּלוֹמַר: הַנָּזִיר, וּמְצֹרָע טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ": אִם גִּלַּח הַמְּצֹרָע וְנִשְׁלְמָה תִּגְלַחְתּוֹ הַשְּׁנִיָּה — טָהַר מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים, וְיִשָּׁאֵר מְחֻסַּר כִּפּוּרִים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם. לָכֵן, תַּכְלִית תִּגְלַחְתּוֹ הִיא טָהֲרָתוֹ מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא; וְאִלּוּ תַּכְלִית הַבָּאַת קָרְבְּנוֹתָיו הִיא לְהַשְּׁלִים כַּפָּרָתוֹ כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, כְּלוֹמַר: זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת (שאף שנטהרו אין מושלמת כפרתן לאכול בקדשים וכדומה, עד שיביאו קרבנותיהם). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ קֹדֶם לָכֵן (מצות עשה עה) אֶת־דִּבְרֵיהֶם: "אַרְבָּעָה מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה", וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְחֻסַּר כַּפָּרָה, אֶלָּא אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בִּכְלָלוּתָם (ביחד), כְּלוֹמַר: הַתִּגְלַחַת וַהֲבָאַת קָרְבָּן

מתוך מהדורת חזק

— מַתִּירִים לוֹ לִשְׁתּוֹת יָיִן. וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק בִּלְעֲדֵי הַשֵּׁנִי, אֶלָּא הַתִּגְלַחַת קְשׁוּרָה בַּקָּרְבָּן וְהַקָּרְבָּן קָשׁוּר בַּתִּגְלַחַת, וּבְכֻלָּם יַחַד תֵּשֵׁג הַתַּכְלִית הָאַחַת, וְהִיא: שֶׁיֵּתְּרוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁהָיוּ אֲסוּרִים עָלָיו בִּימֵי נְזִירוּתוֹ. וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מו.) אָמְרוּ: "גִּלַּח עַל הַזֶּבַח וְנִמְצָא פָּסוּל — תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא מִתְּנָאֵי הַזֶּבַח וְהַזֶּבַח מִתְּנָאֶיהָ. וְנִתְבָּאֵר עוֹד בַּתּוֹסֶפְתָּא (נזיר טו.): "שֶׁנָּזִיר שֶׁכָּלוּ (שהסתיימו) יָמָיו אָסוּר לְגַלַּח וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לַמֵּתִים" עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל־אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים וְהֵם (הקרבנות, נקראים) תִּגְלַחַת טָהֳרָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת, וְהוּא שֶׁיְּגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְיִזְרוֹק שְׁעָרוֹ תַּחַת הַדּוּד וְיַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב. וְאַתָּה תִּמְצָאֵם (שחז"ל) בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת קוֹרְאִים לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת 'תִּגְלַחַת'. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּמְקוֹמוֹת בַּמִּשְׁנָה (נזיר פרק ב משנה ה — יא:) (מי שמתבטא בלשון) "הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר (אחר)", הַכַּוָּנָה בָּזֶה: שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר וַיַּקְרִיבֵם בַּעֲדוֹ (הנזיר האחר). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא בִּטּוּי לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְהַטַּעַם בְּכָךְ, שֶׁהֵם חֵלֶק מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְעַל־יְדֵי הַכֹּל יַחַד יִסְתַּלֵּק דִּין הַנְּזִירוּת וְיִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן. אֲבָל תִּגְלַחַת טֻמְאָה הֲרֵי הִיא מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה צג).

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' ב

כך **מִמְּעֵי אִמּוֹ**. **וְהָא** – ומה שאמרו בברייתא שמברך דיין האמת, הוא רק אם ראה מי **דְּבָתַר דְּאִיתְיְלִיד** – שאחר שנולד נעשה כך. ומביאה הגמרא ראיה לתירוץ זה ואומרת: **דַּיְקָא נַמִּי** – יש לך לדייק כן מדברי הברייתא עצמה, **דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּקִטֵּעַ** – שהברייתא מנתה את הבהקנים יחד עם הקטע, שהוא אדם שנקטעו ידיו, שנעשה בו השינוי לאחר שנולד. אומרת הגמרא: **שְׁמַע מִינַּהּ** – אכן יש להוכיח כן מדברי הברייתא.

הגמרא מביאה עוד ברכות שמברכים על הראייה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה פִּיל, קוֹף, וְעוּף הנקרא קִפּוֹף**, שיש לו לסתות ולחיים כשל אדם, על כל אחד מהם, **אוֹמֵר בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת**. ואם **רָאָה בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת** – בני אדם נאים ביותר, **וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת** שיש בהם הנאה להרואה אותם, **אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁכָּכָה לוֹ** [–שכל אלו הם שלו] **בְּעוֹלָמוֹ**.

שנינו במשנה (נד.): **עַל הַזִּיקִין** וכו' אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו **זִיקִין** האמור במשנה. **אָמַר שְׁמוּאֵל, כּוֹכָבָא דְּשָׁבִיט** – כוכב העובר ברקיע ממקום למקום במרוצה, ומתוך כך הוא נראה ארוך כשבט [–כמקל], ונראה כמו שהוא פותח את הרקיע.

וְאָמַר שְׁמוּאֵל נְהִירִין לִי שְׁבִילֵי דִּשְׁמַיָּא – ברורים לי מהלכי הכוכבים בשמים, **כִּשְׁבִילֵי דִּנְהַרְדְּעָא** – כפי שברורים לי דרכי העיר נהרדעא [שהיא היתה מקום מגוריו], **לְבַר** – חוץ **מִכּוֹכָבָא דְּשָׁבִיט** – מכוכב השביט, **דְּלָא יָדְעָנָא מַאי גֵּיהוּ** – שאיני יודע מהו הילוכו, **וּגְמִירִי** – אבל זה מקובל בידי, **דְּלָא עָבַר כִּסְלָא** – שכשהוא נראה בצורת מקל, אינו עובר את מזל כסיל, **וְאִי עָבַר כִּסְלָא** – ואם יעבור את מזל כסיל, **חָרַב עָלְמָא** – יחרב העולם. שואלת הגמרא: **וְהָא קָא חָזִינַן דְּעָבַר** – והרי ראינו שעבר את מזל כסיל, ולא נחרב העולם. משיבה הגמרא: הוא עצמו לא עבר, אלא **זְיוֵיהּ הוּא דְּעָבַר** – אורו עבר את מזל כסיל, **וּמִתְחַזֵּי כִּדְעָבַר אֵיהוּ** – והיה נראה כאילו הוא עבר.

הגמרא מביאה ביאור נוסף מה הם זיקין: **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר**, זיקין הוא האור המתגלה כשוילון **הוּא דְּמִקְרַע** (**דְּמִגַּלְגַּל**) – כשנקרע הרקיע התחתון הנקרא וילון, **וּמִחֲזֵי נְהוֹרָא דְּרַקִּיעָא** – ודרך הקרע נראה אור בצורת רומח ברקיע שמעליו, שבו קבועים השמש הירח והכוכבים.

הגמרא חוזרת ליישב את השאלה על דברי שמואל: **רַב אַשִׁי אָמַר**, בטעות נראה לנו שכוכב שביט עובר את מזל כסיל, ואינו כן, אלא **כּוֹכָבָא הוּא דְּעָקַר מֵהַאי גִּיסָא דְּכִסְלָא** – נעקר כוכב מצד אחד של כסיל, **וְחָזֵי לֵיהּ חַבְרֵיהּ מֵהַהּ גִּיסָא** – ורואה אותו כוכב אחר מצדו השני של כסיל, **וּמִיבְּעֵית** – ונבהל הכוכב השני, והנהגתו משתנה מעט, **וּמִחֲזֵי כְּמַאן דְּעָבַר** – ועל ידי כך נראה כמו שעבר הכוכב הראשון את כסיל.

הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר שמואל אודות מזל כסיל. אומרת הגמרא: **שְׁמוּאֵל רָמֵי** – הקשה סתירה משני פסוקים, בפסוק אחד **כְּתִיב** (איוב ט ט), **'עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה'**, שהקדים הכתוב את כסיל לפני כימה, ומשמע שהשפעת כסיל גדולה יותר, **וּבפסוק אחר כְּתִיב** (עמוס ה ח), **'עֹשֵׂה כִימָה וּכְסִיל'**, ובמקרא זה הקדים הכתוב את כימה לפני כסיל, ומשמע שהשפעת כימה גדולה יותר, **הָא כֵּיצַד** – כיצד נפרש דבר זה, אלא ודאי שכח שניהם שוה, וכסיל הוקדם בפסוק אחד, משום שהוא שולט בימות החמה, וכימה הוקדמה בפסוק אחר, משום שהיא שולטת בימות הגשמים, **וְאִלְמָלֵא חַמָּה שֶׁל כְּסִיל** – כח החום של כסיל, **לֹא נִתְקַיְּים הָעוֹלָם מִפְּנֵי צִינָּה שֶׁל כִּימָה** – מכח הצינה של כימה, **וְאִלְמָלֵא צִינָּה שֶׁל כִּימָה, לֹא נִתְקַיְּים הָעוֹלָם מִפְּנֵי חַמָּה שֶׁל כְּסִיל**.

מוסיפה הגמרא ואומרת: **וּגְמִירִי** – ומקובל בידינו, שכח הצינה של כימה הוא גדול כל כך, עד **דְּאִי לָאו עוּקְצָא דְּעַקְרְבָא דְּמַנַּח בְּנַהַר דִּינוֹר** – שאם לא היה זנב העקרב, שהוא צורת מזל כימה, מונח בנהר דינור, שכולו אש, ובכך הוא מתיש את כח העקרב, **כָּל מַאן דַּהֲוָה טְרִיקָא לֵיהּ עַקְרְבָא** – כל מי שהיה עקרב נושכו, **לֹא הֲוָה חָיֵי** – לא היה חי מחמת הצינה. **וְהֵיינוּ דְּקָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא** – וזה מה שאמר ה' **לְאִיּוֹב** (איוב לח לא) אחר שהתאונן על דרכי ה', **'הֲתִקְשֹׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה אוֹ מוֹשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ'** – וכי תוכל לקשור את קשרי מזל כימה, כדי שלא יצא צינתו ויחריב את העולם, או לפתוח את קשרי רצועות מזל כסיל, כדי שיצא חומו ויפיג את הצינה הבאה מכימה.

הגמרא מפרשת מדוע לשון 'כימה'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מדוע הלשון **כִּימָה, אָמַר שְׁמוּאֵל**, שהוא מלשון 'כמאה', שמנין הכוכבים של כימה הם **כִּמְאָה כּוֹכְבֵי, אָמְרִי לָהּ** – יש אומרים **דְּמִכַּנְפֵי** – שכוכבים אלו מכונסים יחד, **וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים **דְּמִכַּדְרָן** – שהם מפוזרים. הגמרא חוזרת למקרא שהביאה 'עושה עש כסיל וכימה' ומבררת מדוע 'עש'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו המזל **עָשׁ, אָמַר רַב יְהוּדָה**, הוא הנקרא **יוֹתָא**. שואלת הגמרא: **מַאי יוֹתָא** – היכן נמצא מזל זה. אומרת הגמרא: **אָמְרִי לָהּ** – יש אומרים, שהוא נמצא **בְּזַנַּב** מזל **טָלֶה, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים, שהוא נמצא **בְּרֵישָׁא דְּעֶגְלָא** – בראש צורת העגל, ועגל הוא מזל שור. אומרת הגמרא: **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר** – ומסתבר שהוא כפי מי שאמר שהוא נמצא **בְּזַנַּב טָלֶה, דִּכְתִיב** (איוב לח לב) **'וְעַיִשׁ עַל בְּנָיָהּ תַּנְחֵם'**, שהוכיח ה' את איוב ואמר לו, התוכל להנהיג את מזל עיש [עש, יותא], יחד עם הכוכבים השייכים לו שאבדו לו, **אַלְמָא חָסְרָה** – ומוכח שמזל עיש יש לו כוכבים ששייכים לו, והם חסרים ממנו, שאינם קבועים בו, **וּמִתְחַזְיָא** – וזנב הטלה נראה

מלכים־א ה ל־לב ו א־ב

ה ל לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים
בַּמְּלָאכָה: לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית: לב וַיִּפְסְלוּ בֹנֵי
שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת:

ו א וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ
זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה: ב וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:

רש״י

(ל) משרי הנצבים. נוגשים ונציבים על עושי המלאכה: **שלשת אלפים ושלש מאות.** ובדברי הימים ב (ב יז) הוא אומר: ושש מאות, אומר אני, שלשת אלפים ושלש מאות היו ממונים על מאה וחמשים אלף, שכל אחד ממונה על ארבעים וחמשה ויותר, והשלוש מאות שנוספים בדברי הימים, היו ממונים על כולם, שכל אחד ממונה על חמש מאות ויותר. ותדע, שהרי יש עוד שני כתובים בדבר זה, ומכחישין זה את זה, שנאמר בו בספר זה (לקמן ט כג): אלה שרי הנצבים אשר לשלמה חמשים וחמש מאות, ובדברי הימים (ב ח י) הוא אומר: מאתים וחמשים, הרי ארבע מקראות מכחישין זה את זה. אבל יש לנו לפרש, שבמקראות האחרונים ממונים על כולן, ולשלמה היו אלו הגרים להיות לנושא סבל ולחצוב אבנים בהר, ויהיו לו שאר עושי המלאכה לערי המסכנות, שהם אזרחיים, שאלו הכתובים אמורים שם. ובספר מלכים מנה את הנציבים הגרים שני מנינים, שרי הארבעים והחמשה לבדם, והשלש מאות החשובים צירף עם מאתים וחמשים שהיו ממונים על עושי ערי המסכנות, ומנה חמש מאות וחמשים שרים, ובדברי הימים מנה כל נציבי הגרים לעצמם, הגדולים עם הקטנים שלשת אלפים ושש מאות, וכולן גרים. ונציבי ערי המסכנות שהיו ישראל מאתים וחמשים, מנה לעצמן: **הרדים בעם העושים במלאכה.** הנוגשים את העם עושי המלאכה: **(לא) ויסעו.** מן ההר, לשון עקירה: **אבנים יקרות.** כבדות: **אבני גזית.** נפסלות ומסותתות. ואם תאמר והרי כבר נאמר (לקמן ו ז): ומקבות והגרזן לא נשמע בבית בהבנותו, פירוש שכל ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, אלא שהיה מסתת מבחוץ, ומכניס ובונה מבפנים, (כך נדרש בסוטה מח ב): **(לב) ויפסלו.** בהרים: **והגבלים.** אומה ששמה גבל, ובקיאים לסתת אבנים ולבנות, כמה שנאמר (ביחזקאל כז ט) בצור: זקני גבל וחכמיה היו בך מחזיקי בדקך: **ויכינו.** לשון הזמנה: **(א) בחדש זיו.** הוא אייר, דאית ביה זיוא לאילנא, וכן תרגם יונתן: זיו נצניא: **הוא החדש השני.** למנין החדשים, שהרי ניסן ראש השנה לחדשים: **למלוך שלמה.** מוסב על השנה הרביעית, רביעית למלכות שלמה, וכן הוא אומר בדברי הימים (ב ג ב): ויחל לבנות בחדש השני בשנת ארבע למלכותו: **(ב) ששים אמה.** ההיכל והדביר יחד:

מצודת דוד

(ל) לבד. המספר הזה היה לבד, השרים הממונים על המלאכה, שהיו שלשת אלפים ושלש מאות. ובדברי הימים (שם) נאמר ושש מאות, ויתכן כי שלש המאות הנוספים שם, המה היו ממונים על הממונים: **הרדים.** הנוגשים בעם עושי המלאכה: **(לא) ויסעו.** תרגום יונתן: ועקרו: **יקרות.** על כי אבנים כאלה, טובות ליסוד הבנין: **אבני גזית.** כמו ואבני גזית, ורוצה לומר: מסותתות ישרות השטחים, ונצבות הזויות, באופן היותר נאות לבנות מהן כותלי הבית ממעל. או הוא בלא חסרון הוי״ו, ועל אבני היסוד יאמר, שהיו גם הם אבני גזית, עם שאין מהדרך להקפיד באבני היסוד הנכסים מעין האדם, אם יהיו גזוזות או עקומות ועקושות, מכל מקום שלמה בגובה לבו הקפיד לה בבנין בית ה׳: **(לב) ובוני חירם.** כי גם חירם שלח אליו אומנים מארצו, וכמו שנאמר למטה (ז יג), ובדברי הימים ב ב יב:

(א) למלוך שלמה. חוזר הוא על שנה הרביעית: **ויבן.** התחיל לבנות: **(ב) והבית.** בו כלול ההיכל עם בית קדש הקדשים: **ארכו.** ממזרח למערב:

מצודת ציון

(ל) משרי הנצבים. כמו משרים הנצבים: **הרדים.** המושלים ונוגשים: **(לא) יקרות.** כבדות ומקשיות: **גזית.** מלשון גזיזה, ורוצה לומר: מסותתות ביושר: **(לב) ויפסלו.** ענין השואת והחלקת פני האבנים, כמו (שמות לד א) פסל לך: **בוני.** אומני בנין: **והגבלים.** אנשי גבל, שהיו אומנים בקיאים, כמו שכתוב (יחזקאל כז ט) זקני גבל וגו׳ מחזיקי בדקך:

(א) זיו. ענין זוהר ונוגה, כי מנוגה נגדו (שמואל ב כב יג), תרגומו: מזיו יקריה, וחודש אייר נקרא זיו, על שם זוהר הפרחים והנצנים הנראים אז בארץ:

תהלים סג א־יב

סג. א מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה: ב אֱלֹהִים | אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָ צָמְאָה לְךָ | נַפְשִׁי כָּמַהּ
לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־מָיִם: ג כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ: ד כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים
שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנֶךָ: ה כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי: ו כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת
יְהַלֵּל־פִּי: ז אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה־בָּךְ: ח כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן:
ט דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָמְכָה יְמִינֶךָ: י וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ: יא יַגִּירֻהוּ
עַל־יְדֵי־חֶרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ: יב וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי
דֹּבְרֵי־שָׁקֶר:

רש"י

(א) במדבר יהודה. בורח מפני שאול: **(ב) אשחרך.** אבקש ואדרוש לך כמו ושחרתני ואינני (איוב ז׳), אם אתה תשחר אל אל (שם ח׳): **צמאה לך נפשי.** צמא ותאב אני לבוא אליך בבית תפלתך: **כמה לך בשרי.** לשון תאוה ואין לו דמיון: **בארץ ציה.** במדבר: **(ג) כן בקדש חזיתך וגו׳.** כמו כאשר צמאתי לראות עוזך וכבודך כדרך שחזיתיך במקדש משכן שילה תשבע נפשי במראות עזך וכבודך: **(ה) כן אברכך בחיי.** כמו אז כי אז מתרגמינן ובכן, כלומר אז כשאבא לפניך אברכך כל ימי חיי: **בשמך אשא כפי.** להתפלל ולהלל: **(ו) ושפתי רננות.** לשונות של רננות כמו (בראשית י״א) ויהי כל הארץ שפה אחת דמתרגמינן לישנא חד: **(ז) על יצועי.** כשאני שוכב על משכבי אני זוכר אהבתך: **באשמורות.** הלילה: **אהגה בך.** אחשב בך: **(ט) בי תמכה ימינך.** שלא אפול: **(י) והמה.** אויבי: **לשואה יבקשו נפשי.** באים עלי במארב ביום אפילה שלא ארגיש בהם: **יבאו בתחתיות הארץ.** במקום שפל שאול ושוחה יבאו ויפלו: **(יא) יגירוהו על ידי חרב.** יבואו על רודפי אויבים ויגירוהו כל אחד מהם ע״י חרב שימיתו אותו, ומקרא קצר הוא זה שלא פי׳ מי יגירוהו, יגירוהו לשון גרירה כמו מוגרים במורד (מיכה א׳) פרץ נחל מעם גר (איוב כ״ח). (מצאתי, **מנת שועלים.** ישובם חרב שועלים ילכו בו): **(יב) והמלך ישמח.** על עצמו היה אומר שהרי כבר היה נמשח: **יתהלל כל הנשבע בו.** כשיראו שתושיעני יתהללו ויתפארו כל הדבקי׳ בך ונשבעים בשמך: **כי יסכר.** יסתם כמו ויסכרו כל מעינות תהום רבה (בראשית ח׳):

מצודת דוד

(א) במדבר יהודה. להסתר מפני שאול: **(ב) אלי אתה.** מעולם אתה אלי לכן אדרשך: **צמאה.** מתאוה אני לך כצמא אל המים: **בארץ ציה.** כמו ההולך בארץ ציה ועיף מקום שאין שם מים כי אז מאוד יתאוה להם: **(ג) כן בקודש.** כמו הצמא כן אתאוה לחזות אותך במקום הקודש ולראות עוזך שהוא הארון עם הכבוד אשר ישכון עליו: **(ד) כי טוב חסדך מחיים.** ר״ל כי כל טובת חסדך מנתינת החיים הוא למען ישבחונך שפתי בעודי כי לולא זאת למה לי חיים ולזה אתאוה להיות במקום המקודש למען אשבחך שם: **(ה) כן אברכך בחיי.** ר״ל וכאשר אשב במקום המקודש אעשה כן ואברכך כל ימי חיי ואשא כפי בהזכרת שמך להתפלל אליך: **(ו) כמו חלב ודשן.** כמו שתשבע הנפש ממאכלי חלב ודשן כן תשבע נפשי אם יהלל פי את ה׳ בהרבה לשונות של רננות: **(ז) אם זכרתיך.** באמת זכרתיך בהיותי על יצועי ובאשמורות הלילה כשאני מקיץ מהשינה מחשב אני בך: **(ח) כי היית.** על כי היית לי לעזרה ובעבור חסיון צל כנפך ארנן לך: **(ט) דבקה.** על כי דבקה נפשי ללכת אחריך לזה תמכה בי ימינך לבל אמוט: **(י) והמה.** ושאול ואנשיו מבקשים להשמיד את נפשי ולהמיתה כאילו הייתי רשע וחוטא: **יבאו.** לזה יבאו בתחתיות הארץ מושפלים עד עפר: **(יא) יגירוהו.** המגירי׳ יגירו וישפכו דמם ע״י חרב ויהיו למנה לשועלים ולחיות השדה: **(יב) והמלך.** על עצמו אמר שהוא ישמח בתשועת ה׳ וגם כל הנשבע בה׳ יתהלל בישועתו כי הנשבע בה׳ הוא מאמין בו ויתהלל א״כ בהתשועה הבאה לו ממנו כי ישתבח עצמו על שהשכיל לדעת שה׳ הוא האלהים: **כי יסכר.** כאשר יסגר פי המדבר עלי שקר בפני שאול בראותו שלא יוכל לי ולאנשי ואז אשמח אני ואנשי הנשבעים בה׳:

מצודת ציון

(ב) אשחרך. ענין דרישה כמו שוחר טוב (משלי י״א): **כמה.** ענין חשק ותאוה ואין לו דומה: **ציה.** שממה: **ועיף.** ר״ל יבשה וכאלו תתאוה למים כאדם היעף: **(ג) חזיתיך.** ראיתיך: **עוזך.** על הארון יאמר וכמ״ש וארון עוזך (לקמן קלב) על שהראה בפלשתים עוז כח המקום כמ״ש בש״א: **(ו) חלב.** מיטב כמו ואכלו את חלב הארץ (בראשית מ״ה): **ודשן.** ושמן: **ושפתי.** ענין אמירה כמו שפה אחת (שם יא): **(ז) אם.** ר״ל באמת כמו כי אם תם הכסף (שם מ״ז): **יצועי.** מל׳ מצעות המטה: **באשמורת.** הם שלש חלקי הלילה ודרך האדם להקיץ אז משינתו: **(י) לשואה.** ענין שממה: **(יא) יגירוהו.** ענין הזלה ושפיכה כמו וכמים הנגרים (ש״ב יד): **מנת.** מלשון מנה ומתן: **(יב) יסכר.** הוא כמו יסגר וכן ויסכרו מעינות (בראשית ח׳):

ו קוֹנָם פֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי, קוֹנָם הֵן עַל פִּי, קוֹנָם הֵן לְפִי — אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל וְשֶׁאֲנִי טוֹעֵם — מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן, בְּדָבָר שֶׁזְּרָעוֹ כָּלֶה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה — אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִין.
ז הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: קוֹנָם מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ עָלַי, קוֹנָם הֵן עַל פִּי, קוֹנָם הֵן לְפִי — אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן. שֶׁאֵינִי אוֹכֵל, שֶׁאֵינִי טוֹעֵם — מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן, בְּדָבָר שֶׁזְּרָעוֹ כָּלֶה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה — אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִים.
ח שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה אֵינִי אוֹכֵל עַד הַפֶּסַח, שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה אֵינִי מִתְכַּסֶּה עַד הַפֶּסַח; עָשְׂתָה לִפְנֵי הַפֶּסַח — מֻתָּר לֶאֱכוֹל וּלְהִתְכַּסּוֹת אַחַר הַפֶּסַח. שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה עַד הַפֶּסַח אֵינִי אוֹכֵל, וְשֶׁאַתְּ עוֹשָׂה עַד הַפֶּסַח אֵינִי מִתְכַּסֶּה; עָשְׂתָה לִפְנֵי הַפֶּסַח — אָסוּר לֶאֱכוֹל וּלְהִתְכַּסּוֹת אַחַר הַפֶּסַח.

פירוש ברטנורא

ו אסור בחילופיהן ובגידוליהן. אם החליפן לכתחלה אסור המחליף בדמיהן, דרבנן גזרו על דמי איסורי הנאה. וגידולי קונם אסורים כגידולי הקדש: **שאיני אוכל שאיני טועם.** לא אסר עליו אלא אכילה וטעימה מהם בלבד: **אבל בדבר שאין זרעו כלה.** כגון בצלים, וכיוצא בהן. אפילו גידולי גידולים הוי כמו גוף האיסור, כיון שאין הזרע כלה:
ז קונם מעשה ידיך עלי. אסר כל מה שהיא עושה ומכינה לו. ואם נטעה אילן, גידוליו אסורין:
ח שאת עושה עכשיו איני אוכל עד הפסח. הכי משמע שאת עושה עכשיו איני אוכל עד הפסח, אבל לאחר הפסח אני אוכל. אבל כל מה שאת עושה עד הפסח איני אוכל, משמע, כל מה שאת עושה מהיום עד שיבא הפסח איני אוכל אותו לעולם אפילו לאחר הפסח:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

בפרק הקודם שנינו (משניות ו–ז), שהנודר מן הבשר או מן היין (סתם), מותר בתערובתם; אבל האומר: "קונם בשר זה עלי", או: "קונם יין זה שאיני טועם", אסור אף בתערובתם ("בנותן טעם"). כן שנינו שם, שהנודר מן הענבים או מן הזיתים, מותר ביוצא מהם (ביין ובשמן); אבל האומר: "קונם זיתים וענבים אלו שאיני טועם", אסור אף ביוצא מהם. ומבואר בגמרא (נדרים נב, ב), שהוא הדין באומר: "קונם זיתים וענבים אלו", ואינו מוסיף "שאיני טועם", שאסור ביוצא מהם; אבל האומר: "קונם זיתים וענבים שאיני טועם", ואינו אומר "זיתים וענבים אלו" – בעייה היא בגמרא, אם הנודר אסור ביוצא מהם אם לא, שכן הלשון "שאיני טועם" – יש במשמעותו: שאיני טועם את המאכל עצמו, ויש במשמעותו: שאיני טועם מטעמו של המאכל, היינו אף מתערובתו או מהיוצא ממנו. – משנתנו מוסיפה ללמד בנודר מן הפירות בלשון "אלו" ו"שאיני (שאני) טועם", מה דינם של חילופיהם וגידוליהם (עפ"י הר"ן).

האומר: **קוֹנָם פֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי,** או האומר: **קוֹנָם הֵן עַל פִּי,** או: **קוֹנָם הֵן לְפִי** – שאסר על עצמו פירות המונחים לפניו באחד מהלשונות הללו, והוא הדין אם אמר: קונם פירות מקום פלוני עלי, או קונם פירות פלוני עלי (כמבואר במשנה הבאה), **אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן** – של הפירות, שאם החליפם וקיבל תמורתם דמים או פירות אחרים, הרי הוא אסור בהם, **וּבְגִדּוּלֵיהֶן** – וכן אסור בגידולים שצמחו מפירות אלו שנדר מהם, אם נזרעו או ניטעו; שהואיל והנודר פירט וייחד בנדרו את הפירות שאסרם על עצמו, עשאם כהקדש, הלכך אסור בחילופיהם ובגידוליהם, כדין הקדש, שחילופיו וגידוליו אסורים. **שֶׁאֲנִי אוֹכֵל וְשֶׁאֲנִי טוֹעֵם** – אבל האומר: "קונם פירות שאני אוכל" או: "קונם פירות שאני טועם", **מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן** – שלא אסר על עצמו אלא גוף הפירות, וכשאוכל חילופיהם וגידוליהם אינו טועם אותם הפירות שאסר על עצמו. והוא הדין אם אמר: קונם פירות האלו שאני אוכל או שאני טועם, שאף על פי שאסור בתערובתם וביוצא מהם, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, מכל מקום מותר בחילופיהם ובגידוליהם, שכן הלשון "שאני אוכל", "שאני טועם", בא למעט בדברי הנודר, ולהתיר לו כל מה שאין בו מטעמם של הפירות שנדר מהם, כגון חילופין וגידולין, מה שאין כן תערובת והיוצא מהם, שיש בהם מטעם הפירות האסורים עליו (**הר"ן; המאירי**). ויש מפרשים, שמה שנקטה המשנה בדברי הנודר ברישא "פירות האלו" לאו דווקא, אלא עיקר ההבדל בין רישא לסיפא הוא, שברישא אסר הנודר על עצמו את הפירות בהנאה, ולפיכך אסור בחילופיהם, שגזרו חכמים על חילופי איסורי הנאה, וכן אסור בגידוליהם, שגידולי קונם אסורים כגידולי הקדש. ואילו בסיפא לא אסר הנודר על עצמו את הפירות אלא באכילה או בטעימה בלבד, הלכך מותר בחילופיהם ובגידוליהם (**הרא"ש; ברטנורא**). **בְּדָבָר שֶׁזְּרָעוֹ כָּלֶה** – כלומר, מה ששנינו בסיפא, שהאומר: "קונם פירות (האלו) שאני אוכל" או "שאני טועם", מותר בגידוליהם; וכן מה ששנינו ברישא, שהאומר: "קונם פירות האלו עלי" וכו', אסור בגידוליהם, ומשמע דווקא בגידוליהם, אבל בגידולי גידוליהם מותר, במה דברים אמורים? בדבר שזרעו כלה – **בפירות שזרעם כלה משהצמיחו, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה** – כגון הבצלים וכיוצא בהם, **אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין** – שצמחו מזריעת הגידולים, **אֲסוּרִין** – על הנודר, לפי שמעורב בהם מהאיסור הראשון; ומבואר בגמרא, שהואיל והנדרים הם דבר שיש לו מתירין, לפיכך אפילו באלף אין האיסור בטל.

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד דין חילופים וגידולים במי שנדר שלא ליהנות ממעשה ידי אשתו. ומדובר כאן שאסר הבעל על עצמו את תוצרת מעשה ידיה של אשתו או שכר מלאכתה, או כגון שאמר לאשתו: קונם ידיך עלי למעשיהם, שבכגון זה חל הנדר (גמרא); ובאה משנה זו להשמיענו, שאף המייחד פירותיו של פלוני לאסרם עליו בנדר, דינו כאומר "קונם פירות האלו עלי", כמו שהזכרנו כבר במשנה הקודמת, ולפיכך אף כאן אסור בחילופיהם ובגידוליהם.

הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: קוֹנָם מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ עָלַי – כמו שבארנו לעיל; או האומר: **קוֹנָם הֵן עַל פִּי,** או **קוֹנָם הֵן לְפִי** – שאסר הבעל על עצמו כל מה שאשתו עושה ומכינה לו, **אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן** – אם החליף הבעל מעשה ידי אשתו בדמים או בפירות, אסור לו ליהנות מהם, **וּבְגִדּוּלֵיהֶן** – וכן אסור לו ליהנות מגידולים של אילן שאשתו זרעה או נטעה (**הרא"ש**), או מגידולי פירות שלקח מן החליפין (**המאירי**). **שֶׁאֵינִי אוֹכֵל, שֶׁאֵינִי טוֹעֵם** – אבל האומר לאשתו: "קונם מעשה ידיך שאיני אוכל", או: "שאיני טועם", **מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן** – שהואיל והוסיף בנדרו "שאיני אוכל" או "שאיני טועם", לא בא אלא לאסור עליו טעימת המאכלים שאשתו מכינה לו, הלכך מותר הוא בחילופיהם ובגידוליהם של המאכלים הללו, שהרי אינו טועם בהם את טעם המאכלים שאסרם על עצמו. במה דברים אמורים? **בְּדָבָר שֶׁזְּרָעוֹ כָּלֶה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִים** – כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ח

כיון שעסקה המשנה הקודמת בנודר הנאה ממעשה ידי אשתו, ממשיכה משנתנו באותו ענין, והיא באה ללמדנו, שאם פירש הבעל בנדרו הגבלת זמן, יש לבחון לפי לשון נדרו, אם הגבלת הזמן היא לגבי איסור הנדר או לגבי הדבר שאסר על עצמו.

האומר לאשתו: קונם **שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה אֵינִי אוֹכֵל עַד הַפֶּסַח** – ומשמע שאסר הבעל על עצמו עד הפסח כל מאכל שאשתו תעשה לו, או האומר לאשתו: קונם **שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה אֵינִי מִתְכַּסֶּה עַד הַפֶּסַח** – ומשמע שנדר הבעל, שלא ילבש עד הפסח כל מלבוש שאשתו תעשה לו; **עָשְׂתָה לִפְנֵי הַפֶּסַח** – כל מאכל או מלבוש שעשתה לו אשתו לפני חג הפסח, **מֻתָּר לֶאֱכוֹל וּלְהִתְכַּסּוֹת אַחַר הַפֶּסַח** – מותר לבעל

ט שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הַפֶּסַח, אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הֶחָג; הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח — אֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ עַד הַפֶּסַח; אַחַר הַפֶּסַח — בְּ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג, אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח; וְהָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח — אֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ עַד הֶחָג, וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ אַחַר הַפֶּסַח.

פרק שמיני

א קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם — אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ; שַׁבָּת זוֹ — אָסוּר בְּכָל הַשַּׁבָּת, וְשַׁבָּת שֶׁעָבְרָה; חֹדֶשׁ זֶה — אָסוּר בְּכָל הַחֹדֶשׁ, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְהַבָּא; שָׁנָה זוֹ — אָסוּר בְּכָל הַשָּׁנָה, וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לֶעָתִיד לָבוֹא; שָׁבוּעַ זֶה — אָסוּר בְּכָל הַשָּׁבוּעַ, וּשְׁבִיעִית שֶׁעָבְרָה. וְאִם אָמַר: יוֹם אֶחָד, שַׁבָּת אַחַת, חֹדֶשׁ אֶחָד, שָׁנָה אַחַת, שָׁבוּעַ אֶחָד — אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם.

פירוש ברטנורא

ט שאת נהנית לי עד הפסח אם הולכת את לבית אביך עד החג. מי שהיה עומד אחר החג ואסר הנאתו עליה עד הפסח אם תלך לבית אביה עד החג: **לאחר הפסח בלא יחל דברו.** כלומר, אם הלכה לאחר הפסח, עוברת בבל יחל למפרע על מה שנהנית ממנו קודם הפסח:

ח א קונם יין עד שתחשך. שכן דרך לשון בני אדם, כשאומרים היום רוצים לומר עד השלמת היום: **שבת זו.** היה עומד באמצע השבוע ואמר שבת זו אסור בכל השבוע: **והשבת לשעבר.** ואסור נמי ביום השבת, כי הוא בכלל השבוע שעבר: **חודש זה אסור בכל החודש.** אם עומד באמצע החודש ואמר חודש זה, אסור עד תשלום החודש, ויום ר"ח להבא, ומותר ביום ר"ח כי הוא נמנה עם החודש הבא, ואפילו היה ר"ח ביום שלשים לחודש שעבר. וכן שנה זו, אם עמד באמצע השנה ואמר שנה זו, אסור עד תשלום השנה, ומותר בר"ה שהוא נמנה עם השנה העתידה לבא: **שבוע זה.** היה עומד באמצע השמיטה ואמר שבוע זה, אסור עד תשלום השמיטה, והשביעית בכלל שמיטה שעברה: **אם אמר יום אחד, שבת אחת, חודש אחד, שנה אחת, שבוע אחד, אסור מיום ליום.** אם עומד באמצע היום ואומר יום אחד, אסור עד למחר כעת הזאת. וכן אם עומד בשמונה לחודש ואמר חודש עלי, אסור עד ח' לחודש הבא. וכן בשנה. וכן

משניות מבוארות – קהתי

לאחר הפסח לאכול אותו מאכל או ללבוש אותו מלבוש, שהגבלת הזמן בנדרו לא באה אלא לקבוע זמן לאיסור נדרו שלא יהא חל עליו אלא עד הפסח, הלכך אינו אסור במאכל או במלבוש שעשתה אשתו לפני הפסח אלא עד הפסח בלבד. אבל האומר לאשתו: קונם **שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה עַד הַפֶּסַח אֵינִי אוֹכֵל, וְשֶׁאַתְּ עוֹשָׂה עַד הַפֶּסַח אֵינִי מִתְכַּסֶּה** – שמשמעו של הנדר, שאסר הבעל על עצמו כל מה שאשתו תעשה לו עד הפסח; **עָשְׂתָה לִפְנֵי הַפֶּסַח** – מאכל או מלבוש, **אָסוּר לֶאֱכוֹל וּלְהִתְכַּסּוֹת אַחַר הַפֶּסַח** – כלומר אסור לבעל לעולם לאכול את המאכל או להתלבש בלבוש שעשתה אשתו לפני הפסח, שהגבלת הזמן בנדרו לא באה ליתן זמן לאיסור הנדר, אלא ליתן זמן למעשה ידיה, שיהא מעשה ידיה מאותו הזמן אסור עליו לעולם.

באור משנה ט

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון באומר לאשתו נדר שיש בו הגבלת זמן, אלא שהיא עוסקת בנדר שיש בו תנאי. כגון שהדיר הבעל את אשתו שלא תיהנה מנכסיו אם תעשה דבר פלוני, ואין נדרו חל אלא אם כן נתקיים התנאי.

שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הַפֶּסַח – האומר לאשתו לאחר חג הסוכות: קונם שאת נהנית לי, היינו משלי, עד הפסח. **אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הֶחָג** – עד חג הסוכות, והרי זמן האיסור מסתיים לפני זמן התנאי; **הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח** – אם הלכה האשה לבית אביה לפני חג הפסח, **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ עַד הַפֶּסַח** – אסורה האשה בהנאה משל בעלה עד חג הפסח, שהרי נתקיים התנאי וחל הנדר. אבל אחר הפסח מותרת ליהנות משלו, שהרי זמן האיסור אינו אלא עד הפסח. **אַחַר הַפֶּסַח** – הלכה לבית אביה אחר הפסח, הרי זו **בְּ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"** – כלומר אם נהנתה משל בעלה לפני הפסח, הרי היא מוזהרת שלא תלך לבית אביה עד חג הסוכות, ואם הלכה, הרי הנדר מתחלל, ונמצאת עוברת למפרע על מה שנאמר (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". ובגמרא מבואר, שמדרבנן אסורה ליהנות מבעלה עד הפסח, גזירה שמא תלך לבית אביה אחר הפסח. ואם אמר לאשתו: קונם **שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג** – עד חג הסוכות, **אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח** – שזמן התנאי מסתיים לפני זמן האיסור; **וְהָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח** – לבית אביה, **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ עַד הֶחָג** – שהרי נתקיים התנאי וחל עליה איסור הנדר, **וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ אַחַר הַפֶּסַח** – שלא התנה בנדרו שלא תלך לבית אביה אלא עד הפסח בלבד.

באור משנה א

פרק זה דן ברובו בנדרים שיש בהם ביטויים של הגבלת זמן, מה פירושם של ביטויים אלו לפי משמעות לשון בני אדם.

האומר: **קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם** – שנדר לא לטעום יין, וקבע זמן לנדרו באמרו "היום"; ו"יין" שנקטה המשנה אינו אלא דוגמה לכל משקה או מאכל; **אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ** – אין הנודר אסור ביין אלא עד שיהא חושך (היינו עד צאת הכוכבים – המאירי), שכוונתם של בני אדם באומרם "היום": כל זמן שמאיר היום; **שַׁבָּת זוֹ** – האומר: "קונם יין שאני טועם שבת זו", היינו בשבוע זה, והוא עומד באחד מימות השבוע, **אָסוּר בְּכָל הַשַּׁבָּת** – בכל ימות השבוע, מיום שנדר, **וְשַׁבָּת שֶׁעָבְרָה** – ויום השבת, הבא בסוף השבוע, נמנה עם השבת שעברה, היינו עם השבוע שעבר, ואסור בו ביין, ויש גורסים: והשבת לשעבר: **חֹדֶשׁ זֶה** – האומר: "קונם יין שאני טועם חודש זה", **אָסוּר בְּכָל הַחֹדֶשׁ** – מיום שנדר עד גמר החודש, **וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְהַבָּא** – ויום ראש חודש נמנה עם החודש הבא, ומותר בו ביין. בגמרא מבואר, שאפילו החודש שעומד בו הוא מלא, וראש חודש הבא הוא שני ימים, אף על פי שהיום הראשון של ראש חודש הוא ביום השלושים של החודש שעבר, מכל מקום מותר בו ביין, שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, וכיון שבלשון בני אדם הוא נקרא ראש חודש, לפיכך אף הוא נמנה עם החודש הבא; **שָׁנָה זוֹ** – האומר: "קונם יין שאני טועם שנה זו", **אָסוּר בְּכָל הַשָּׁנָה** – מיום שנדר עד גמר השנה, **וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לֶעָתִיד לָבוֹא** – נמנה עם העתיד לבוא, היינו עם השנה הבאה, ואינו אסור בו; משנתנו נקטה בחודש לשון "להבא", ובשנה לשון "לעתיד לבוא", שכך לשון העולם לומר: "חודש הבא", ו"שנה העתידה לבוא" (הרא"ש); **שָׁבוּעַ זֶה** – האומר באחת משנות השמיטה: "קונם יין שאני טועם שבוע זה", היינו עד גמר שבע שנות השמיטה, **אָסוּר בְּכָל הַשָּׁבוּעַ** – בכל השנים שנותרו עד שנת השמיטה, **וּשְׁבִיעִית שֶׁעָבְרָה** – ואף בשנת השמיטה עצמה, לפי שהיא נמנית עם השנים שעברו, כשנה שביעית ואחרונה שבהן. ויש גורסים: ושביעית לשעבר. **וְאִם אָמַר: יוֹם אֶחָד** – קונם יין שאני טועם יום אחד, או **שַׁבָּת אַחַת**, או **חֹדֶשׁ אֶחָד**, או **שָׁנָה אַחַת**, או **שָׁבוּעַ אֶחָד, אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם** – אסור ביין עד שתושלם כל התקופה שהזכיר בנדרו מיום ליום, שאם אמר "יום אחד", אסור משעה שנדר עד למחרת באותה שעה; ואם אמר "שבת אחת", אסור משעה

ב עַד הַפֶּסַח — אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ; עַד שֶׁיְּהֵא — אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא. עַד לִפְנֵי הַפֶּסַח — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא.

ג עַד הַקָּצִיר, עַד הַבָּצִיר, עַד הַמָּסִיק — אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ, וְאָמַר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ — אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ, אָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא — אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא; וְכָל שֶׁאֵין זְמַנּוֹ קָבוּעַ, בֵּין אָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא, בֵּין אָמַר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ — אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

ד עַד הַקַּיִץ, עַד שֶׁיְּהֵא הַקַּיִץ — עַד שֶׁיַּתְחִילוּ הָעָם לְהַכְנִיס בַּכַּלְכָּלוֹת. עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ — עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ הַמַּקְצוּעוֹת.

פירוש ברטנורא

בשמיטה. וכן אם אמר קונם עלי יין יום סתם, או שבת, או חודש, או שנה סתם, אע"פ שלא אמר יום אחד, שבת אחת, חודש אחד, דינו מעת לעת. והאומר קונם עלי יין היום, אע"פ שהוא מותר כשתחשך, צריך שאלה לחכם, גזירה כשאמר היום שמא יבא להתיר כשיאמר יום סתם, דמיחלף ליה בין יום להיום, או בין שבת זו לשבת סתם. וכן כולם:

ב עד הפסח אסור עד שיגיע. דבלשון בני אדם, עד ולא עד בכלל: **עד שיהא, אסור עד שיצא.** דמשמע כל זמן שהוא הווה: **עד לפני הפסח ר"מ אומר אסור עד שיגיע.** דלא מעייל אינש נפשיה אספיקא, ודבר המבורר לקרות פני הפסח קאמר, והיינו עד שיגיע. ורבי יוסי סבר, מעייל אינש נפשיה לאסור בכל מה שיוכל להסתפק. והלכה כר' יוסי:

ג עד הקציר. של חטים ושעורים: **עד הבציר.** של ענבים: **עד המסיק.** של זיתים: **אינו אסור אלא עד שיגיע.** הואיל ואין לקציר ובציר זמן קבוע, כדמפרש ואזיל, לא שנא אמר עד שיהא לא שנא אמר עד שיגיע, אינו אסור אלא עד שיגיע, שכל דבר שאין זמנו קצוב אין בדעת הנודר להכנים עצמו באיסור זמן שאין ידוע לו, ולפיכך אמרינן דודאי עד שיגיע קאמר:

ד עד הקיץ עד שיהא הקיץ. בין אמר עד הקיץ בין אמר עד שיהא הקיץ אינו אסור אלא עד שיתחילו העם להכנים בכלכלות, כלומר שקוצצים תאנים הרבה

משניות מבוארות – קהתי

שנדר עד היום השמיני הבא באותה שעה; ואם נדר בחצות היום של חמישה עשר לחודש, ואמר "חודש אחד", אסור עד חצות היום של החמישה עשר לחודש שלאחריו, היינו עשרים ותשעה ימים בחודש חסר, ושלושים יום בחודש מלא. **והמאירי** כותב, שיש מבארים, שאף בחודש חסר חל עליו נדרו שלושים יום גמורים מעת לעת **(עיין רמב"ם הל' נדרים י, ג; ועיין ש"ך ביורה דעה סימן רכ סעיף קטן יג).** ואם אמר "שנה אחת", הרי הוא אסור שנה תמימה מיום ליום, וכן אם אמר "שבוע אחד", אסור שבע שנים גמורות מיום ליום. בגמרא אמרו, שהאומר: "קונם יין שאני טועם היום", אף על פי ששנינו במשנתנו שאינו אסור אלא עד שתחשך, מכל מקום צריך שאלה מן החכם, גזירה שמא יאמר "יום אחד" ויבוא לשתות משתחשך, שלא ידע להבדיל בין "היום" ל"יום אחד".

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בקובע זמן לנדרו עד מועד פלוני; ובאה המשנה להשמיענו שמשמעות "עד" בלשון בני אדם: עד ולא עד בכלל, אלא שיש הבדל בין האומר "עד" בלבד לבין האומר "עד שיהא" או "עד לפני".

עַד הַפֶּסַח — האומר: "קונם דבר זה שאני טועם עד הפסח", **אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ** — הפסח, אבל בפסח עצמו מותר, שבלשון בני אדם: עד ולא עד בכלל. **עַד שֶׁיְּהֵא** — ואם אמר: קונם דבר זה שאני טועם עד שיהא הפסח, **אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא** — כל הפסח, היינו שאסור בדבר, שנדר ממנו, אף בפסח עצמו, שמשמעות דברי הנודר, שיחול נדרו כל עוד יהא הפסח. **עַד לִפְנֵי הַפֶּסַח** — בנוסח אחר: עד פני הפסח **(גמרא קידושין סד, ב; וכן גירסת רש"י והר"ן במסכתנו)**, היינו שאמר: "קונם דבר זה שאני טועם עד פני הפסח", **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ** — הפסח, ומותר בפסח עצמו, שדינו כאומר "עד הפסח". **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא** — הפסח, היינו שאסור אף בפסח עצמו, כדין האומר "עד שיהא הפסח". במסקנת הגמרא בקידושין **(סה, א)** מבואר, שרבי מאיר ורבי יוסי נחלקו במשמעות לשון בני אדם; רבי מאיר סובר: "עד פני הפסח" משמעו: עד לפני הפסח, ורבי יוסי סובר: "עד פני הפסח" משמעו: עד שיפנה הפסח, כלומר עד שיעבור. אבל בגמרא במסכתנו מבואר, שמחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי היא בכוונת הנודר לגבי ביטויים שמשמעותם מוטלת בספק, שכן משמעות הלשון "עד פני הפסח" מוטלת בספק; ואף על פי שהמלה "פני" פירושה ברור, שהיא כמו "לפני", מכל מקום קיים ספק לגבי כל יום מימי הפסח, שמא יהא הנודר אסור בו, הואיל והוא נחשב כ"פני הפסח", שהרי מה שבא אחריו פסח הוא, וכל שיש אחריו פסח הרי הוא כלפני הפסח. וזהו טעם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יוסי, שרבי מאיר סובר: "לא מעייל אינש נפשיה לספיקא" — אין דרכו של אדם להכניס עצמו בספק, וכשהוא נודר אין כוונתו לאסור עליו אלא מה שברור בדבריו, ולפיכך אסור עד שיגיע; רבי יוסי סובר: "מעייל אינש נפשיה לספיקא" — אדם מכניס עצמו בספק, היינו שדעתו של הנודר שיחול עליו הנדר אף לגבי הספק, ולפיכך אסור עד שיצא הפסח, שמא כוונת הדברים היא: עד לפני השעה האחרונה של פסח **(המאירי)**. לפי מסקנת הגמרא: "מוחלפת השיטה", כלומר שרבי יוסי אומר: אסור עד שיגיע, ורבי מאיר אומר: אסור עד שיצא.

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו, שיש הבדל בין האומר בנדרו "עד הפסח" לבין האומר "עד שיהא הפסח", שלשון "עד" משמעו: עד שיגיע, ולשון "עד שיהא" משמעו: עד שיצא. משנתנו ממשיכה בלשונות אלו, והיא באה ללמד, שיש זמנים שבהם הבדל זה אינו קיים, ואף האומר "עד שיהא" אסור עד שיגיע ולא עד שיצא.

עַד הַקָּצִיר — האומר: קונם דבר זה שאני טועם עד הקציר, היינו זמן קציר התבואה בשדות, או: **עַד הַבָּצִיר** — זמן בציר הענבים, או: **עַד הַמָּסִיק** — זמן לקיטת הזיתים, **אֵינוֹ אָסוּר** — בדבר שנדר ממנו, **אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ** — זמן הקציר או הבציר או המסיק; והוא הדין באומר "עד שיהא הקציר", או "עד שיהא הבציר", או "עד שיהא המסיק", שאינו אסור אלא עד שיגיע. **זֶה הַכְּלָל** — אמרו חכמים: **כָּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ** — כגון פסח, שזמנו שבעה ימים, וכן שאר המועדות, **וְאָמַר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ** — או שאמר "עד" בלבד, **אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ** — עד תחילת אותו הזמן; **אָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא, אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא** — עד סוף אותו הזמן, כמו שבארנו במשנה הקודמת; **וְכָל שֶׁאֵין זְמַנּוֹ קָבוּעַ** — שזמן המשכו אינו ידוע, כגון הקציר, הבציר והמסיק, שפעמים זמנם נמשך פחות ופעמים יותר, לפי ברכת השנה ויבול הפירות, **בֵּין אָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא, בֵּין אָמַר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ** — שאנו אומרים: לא בא הנודר לקצוב לנדרו זמן שאינו קבוע, ולא היתה כוונתו אלא לתחילת זמן הקציר או הבציר או המסיק.

באור משנה ד

במשנה הקודמת למדנו, שהקוצב זמן לנדרו עד לאחת העונות הקשורות בחקלאות, הואיל ואין זמנן קבוע, אינו אסור אלא עד שיגיע אותו הזמן. משנתנו מוסיפה ללמד בענין עונת הקיץ, היינו עונת גמר בישול התאנים ולקיטתן, וכן בענין עונת הקציר, שכבר הוזכרה במשנה הקודמת – אימתי תחילת זמנן.

עַד הַקַּיִץ — האומר: קונם דבר זה שאני טועם עד הקיץ, או: **עַד שֶׁיְּהֵא הַקַּיִץ** — והרי דינו שאינו אסור אלא עד שיגיע הקיץ, הואיל

עַד הַקָּצִיר — **עַד שֶׁיִּתְחִיל הָעָם לִקְצוֹר קְצִיר חִטִּין, אֲבָל לֹא קְצִיר שְׁעוֹרִים. הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ; אִם הָיָה בָּהָר — בָּהָר, וְאִם הָיָה בַּבִּקְעָה — בַּבִּקְעָה.**

ה עַד הַגְּשָׁמִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַגְּשָׁמִים — עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל רְבִיעָה. עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים — עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן כֻּלּוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח. קוֹנָם יַיִן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַשָּׁנָה, נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה — אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ; עַד רֹאשׁ אֲדָר — עַד רֹאשׁ אֲדָר הָרִאשׁוֹן; עַד סוֹף אֲדָר — עַד סוֹף אֲדָר הָרִאשׁוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹנָם יַיִן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁיְּהֵא הַפֶּסַח — אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד לֵיל הַפֶּסַח, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִשְׁתּוֹת יַיִן.

פירוש ברטנורא

ומכניסים אותם בסלים: **עד שיקפלו המקצועות.** המחצלאות שמיבשים עליהם התאנים, לאחר שנתיבשו מקפלין אותן מחצלאות ומניחין אותן לשנה הבאה: **הכל לפי מקום נדרו.** אם רוב תבואות המקום חטין, עד קציר חטים. ואם שעורים, עד קציר שעורים. וכן אם היה בהר בשעת הנדר, עד שיגיע זמן הקציר והבציר בהר. ואם בבקעה, עד שיגיע זמן הקציר והבציר של בקעה:

ה עד הגשמים עד שיהיו גשמים. באיזה לשון משתי לשונות הללו שהוציא מפיו, מותר כיון שהתחילו הגשמים לירד ברביעה שניה, שהיא בשנה המאוחרת בר"ח כסליו. הלכך הנודר עד הגשמים אסור עד ראש חדש כסליו, אלא א"כ ירדו גשמים בתחלת זמנן שהוא בשנה המבכרת ב"ז במרחשון, ובשנה הבינונית בכ"ג בו. וכן הלכה. ולא כרשב"ג שאומר עד שיגיע זמנה של רביעה: **ר"י אומר עד שיעבור הפסח.** והלכה כר"י:

משניות מבוארות – קהתי

ואין זמנו של הקיץ קבוע; הלכך אסור בדבר שנדר בו **עַד שֶׁיַּתְחִילוּ הָעָם לְהַכְנִיס** — את התאנים הנלקטות, **בַּכְּלָכָלוֹת** — בסלים, כלומר שבשלו כבר הרבה תאנים, והתחיל העם ללקטן ולהכניסן בסלים. **עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ** — ואם אמר: קונם דבר זה שאני טועם עד שיעבור הקיץ, הרי הוא אסור **עַד שֶׁיְּקַפְּלוּ הַמַּקְצוּעוֹת** — הסכינים המיוחדות לקציעת התאנים, לחתוך אותן ולהכין מהן עיגולי דבלה, שכן בגמר הקיץ מקפלים סכינים אלו ומכניסים אותן בתיקן כדי להצניען לשנה הבאה (**רש"י; "תפארת ישראל"**). ויש מפרשים: המקצועות היינו המחצלאות שהיו פרושות בשדה כדי לייבש עליהן את התאנים, וכשמקפלים את המחצלאות ומניחים אותן לשנה הבאה, הרי זה סימן שעבר הקיץ. **עַד הַקָּצִיר** — האומר: קונם דבר זה שאני טועם עד הקציר, אסור בדבר שנדר **עַד שֶׁיַּתְחִיל הָעָם לִקְצוֹר קְצִיר חִטִּין, אֲבָל לֹא קְצִיר שְׁעוֹרִים** — שסתם "קציר" בלשון בני אדם הוא קציר חיטים, שאופים מהן לחם הראוי למאכל אדם (וקציר שעורים קודם לקציר חיטים). **הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ** — כלל הוא בנדרים, שהולכים בפירוש לשון הנודר לפי המקום שבו נדר את נדרו, שאם באותו מקום קוראים לקציר שעורים "קציר" סתם, הרי הוא אסור עד שיתחיל העם לקצור קציר שעורים (**הר"ן; ברטנורא**); **וכן אִם הָיָה בָּהָר** — אם הנודר היה בשעת הנדר בהר, שזמן הקציר שם מאוחר מזמן הקציר בבקעה, אסור עד שיגיע זמן הקציר **בָּהָר** — ואפילו הנודר נמצא עכשיו בבקעה, שכן שנו בברייתא (**בגמרא**): "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים, אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים, אסור עד שיגיע הקיץ בגליל"; **וְאִם הָיָה בַּבִּקְעָה** — בשעת נדרו, **בַּבִּקְעָה** — אסור במה שנדר עד שיגיע זמן הקציר בבקעה.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה (ברישא) בנודר "עד הגשמים", כלומר עד שיתחילו לירד הגשמים הראשונים בראשית תקופת החורף, הקרויים גשמי היורה. וכבר למדנו (במסכת תענית), שגשמי היורה היורדים בארץ ישראל מתחלקים לשלוש עונות גשמים, שכל אחת מהן נקראת "רביעה" (מלשון רביצה והפראה, שהגשמים רובצים על השדות ומפרים אותן). והן: רביעה בכירה, רביעה בינונית, רביעה אפילה (מאוחרת); ושנו בברייתא (בגמרא): איזהו זמנה של רביעה? הבכירה – בשלושה (במרחשון); הבינונית – בשבעה; האפילה – בעשרים ושלושה; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בשבעה, בשבעה עשר, בעשרים ושלושה. רבי יוסי אומר: בשבעה עשר, בעשרים ושלושה, ובחודש (בראש חודש) כסלו".

עַד הַגְּשָׁמִים — האומר: "קונם דבר זה שאני טועם עד הגשמים", או שאומר: **עַד שֶׁיִּהְיוּ הַגְּשָׁמִים** — "קונם דבר זה שאני טועם עד שיהיו הגשמים", אסור **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** — עד שירדו הגשמים בעונת הרביעה השנייה (הבינונית), שעיקר גשמי היורה באים ברביעה זו. וכבר בארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), שנחלקו תנאים על עונת הרביעה השנייה, אם היא בשבעה במרחשון או בשבעה עשר או בעשרים ושלושה בו. והרמב"ם פוסק (**הל' נדרים י, יא**): בעשרים ושלושה במרחשון (כדעת רבי יוסי). **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל רְבִיעָה** — עד שתגיע עונת הרביעה השנייה, ואפילו לא ירדו בה גשמים, שסובר רבן שמעון בן גמליאל: האומר "עד הגשמים", ואפילו האומר: "עד שיהיו הגשמים", אין כוונתו עד שירדו הגשמים, הואיל ואין זמן ירידתם קבוע, אלא עד שיגיע זמן הגשמים. **עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים** — האומר: קונם דבר זה שאני טועם עד שיפסקו הגשמים, אסור **עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן כֻּלּוֹ** — עד סוף חודש ניסן; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — הסובר, שניסן עדיין זמן גשמים הוא. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח** — אינו אסור אלא עד שיעבור חג הפסח, שלדעת רבי יהודה אין גשמים מתאחרים אלא עד סוף הפסח. האומר: **קוֹנָם יַיִן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַשָּׁנָה** — כגון שעמד בתחילת השנה ונדר שלא לטעום יין במשך השנה (**הר"ן**), **נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה** — שהוסיפו בית דין לשנה חודש אדר שני, **אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ** — אסור לטעום יין במשך כל השנה ואף בחודש העיבור שבה. **עַד רֹאשׁ אֲדָר** — האומר: "קונם יין שאני טועם עד ראש אדר", ונתעברה השנה, אסור **עַד רֹאשׁ אֲדָר הָרִאשׁוֹן** — עד ראש חודש אדר ראשון; ואם אמר: **עַד סוֹף אֲדָר** — "קונם יין שאני טועם עד סוף אדר", אסור **עַד סוֹף אֲדָר הָרִאשׁוֹן** — בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו בכגון שהנודר לא ידע שתתעבר השנה, ודברי הכל היא; אבל אם ידע שהשנה מעוברת, דעת רבי מאיר היא, שאדר סתם בשנה מעוברת הוא אדר שני. ויש גורסים במשנתנו: עד סוף אדר – עד סוף אדר השני, לפי ששני האדרים נחשבים כחודש אחד (**הרא"ש; הרמב"ם**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹנָם יַיִן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁיְּהֵא הַפֶּסַח** — הנודר שלא יטעם יין עד שיהא הפסח, **אֵינוֹ אָסוּר** — ביין, **אֶלָּא עַד לֵיל הַפֶּסַח** — עד ליל הסדר של פסח, **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה** — בנדרו, **אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִשְׁתּוֹת יַיִן** — כדי לקיים מצוות ארבע כוסות. יש מבארים, שרבי יהודה חולק על משנה ב שבפרקנו, שהרי שם שנינו: עד שיהא (הפסח), אסור עד שיצא, והמשנה שם היא המשך משנה א, העוסקת באומר "קונם יין שאני טועם". ויש מבארים, שאין מחלוקת בין המשנה ההיא ובין רבי יהודה שבמשנתנו, שהמשנה ההיא עוסקת בשאר דברים חוץ מיין, ואמנם בשאר דברים אף רבי יהודה מודה, שהאומר "עד שיהא הפסח", אסור עד שיצא הפסח, אבל ביין אומדים דעתו של הנודר, שאפילו אמר "עד שיהא הפסח", אין כוונתו אלא עד ליל הפסח (**"מלאכת שלמה"; ועיין המאירי**).

ו אָמַר: קוֹנָם בָּשָׂר שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁיְּהֵא הַצּוֹם — אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד לֵילֵי הַצּוֹם, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכוֹל בָּשָׂר. רַבִּי יוֹסֵי בְּנוֹ אוֹמֵר: קוֹנָם שׁוּם שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁתְּהֵא שַׁבָּת — אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד לֵילֵי שַׁבָּת, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכוֹל שׁוּם.

ז הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ, אִם אֵין אַתָּה בָּא וְנוֹטֵל לְבָנֶיךָ, כּוֹר אֶחָד שֶׁל חִטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן — הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהָפֵר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם אָמַרְתָּ אֶלָּא מִפְּנֵי כְבוֹדִי, זֶהוּ כְּבוֹדִי! וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם שֶׁאַתָּה נֶהֱנֶה לִי, אִם אֵין אַתָּה בָּא וְנוֹתֵן לִבְנִי, כּוֹר אֶחָד שֶׁל חִטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָסוּר עַד שֶׁיִּתֵּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף זֶה יָכוֹל לְהָפֵר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: הֲרֵי אֲנִי כְּאִלּוּ הִתְקַבַּלְתִּי. הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ לָשֵׂאת בַּת אֲחוֹתוֹ, וְאָמַר: קוֹנָם שֶׁהִיא נֶהֱנֵית לִי לְעוֹלָם; וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי לְעוֹלָם — הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לֵהָנוֹת לוֹ, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְשׁוּם אִשּׁוּת. הָיָה מְסָרֵב בַּחֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, אָמַר: קוֹנָם לְבֵיתְךָ שֶׁאֵינִי נִכְנָס, טִפַּת צוֹנֵן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם לְךָ — מֻתָּר לִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ צוֹנֵן, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְשׁוּם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה.

פירוש ברטנורא

ו לילי הצום. ליל צום כפור, שמצוה להרבות בסעודה בערב צום כפור: **קונם שום שאיני טועם וכו׳.** שעזרא תיקן שיהו אוכלים שום בלילי שבת מפני שמרבה הזרע. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי בנו, אלא כדאמרינן לעיל במתניתין כל שזמנו קבוע אמר עד שיגיע אסור עד שיגיע. עד שיהא, אסור עד שיצא:

ז זהו כבודי. שאפרנס בני משלי: **היו מסרבין בו לשאת את בת אחותו.** מפצירין בו שישא את בת אחותו מפני שהיא בת גילו ואמרינן [יבמות ס״ב:] הנושא את בת אחותו עליו הכתוב אומר (ישעיה נ״ח) ומבשרך לא תתעלם אז תקרא וה׳ יענה: **שלא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתיה.** ומיהו גם באכילה ושתיה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

משנתנו היא המשך דברי רבי יהודה, שבהם מסיימת המשנה הקודמת, ומוסיף כאן רבי יהודה לחלוק על הכלל שאמרו חכמים (לעיל משנה ג), שכל שזמנו קבוע ואמר ״עד שיהא״, אסור עד שיצא, והוא סובר, שפעמים אפילו כשזמנו קבוע, ואמר ״עד שיהא״, אינו אסור אלא עד שיגיע, שכן הולכים בפירוש לשונו של הנודר אחר אומדן דעתו. וכבר שנינו (לעיל ז, ג), שרבי יהודה אומר: הכל לפי הנודר. ויש מבארים, שאמנם בדין ששנינו שם: ״טען והזיע, והיה ריחו קשה, אמר: קונם צמר ופשתים עולים עלי, מותר להתכסות. ואסור להפשיל לאחוריו״, אף חכמים מודים לרבי יהודה, לפי שדעתו של הנודר מוכחת, אבל בדין שבמשנתנו חולקים חכמים על רבי יהודה וסוברים, שלא בא הנודר להוסיף מלת ״שיהא״ אלא כדי להוסיף על זמן איסורו (הר״ן).

אָמַר: קוֹנָם בָּשָׂר שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁיְּהֵא הַצּוֹם — צום יום הכיפורים, **אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד לֵילֵי הַצּוֹם** — עד הסעודה המפסקת שאוכלים בערב יום הכיפורים לפני ליל הצום, **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה** — הנודר, **אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכוֹל בָּשָׂר** — שנוהגים לאכול בשר בערב יום הכיפורים, משום שמצוה להרבות בו בסעודה. דברי רבי יהודה. **רַבִּי יוֹסֵי בְּנוֹ** — של רבי יהודה — **אוֹמֵר:** אף האומר: **קוֹנָם שׁוּם שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁתְּהֵא שַׁבָּת, אֵינוֹ אָסוּר** — בשום, **אֶלָּא עַד לֵילֵי שַׁבָּת, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכוֹל שׁוּם** — שלפי תקנת עזרא היו נוהגים לאכול שום בלילי שבת, כמו שבארנו הטעם לעיל (ג, י), ובא רבי יוסי ללמד על פי שיטת רבי יהודה אביו, שאף בענין אכילת שום, יש להקל על הנודר, ולפרש לשונו ״עד שתהא שבת״ — עד שתגיע השבת. יש מבארים, שאפשר שרבי יהודה אינו סובר כרבי יוסי בנו (הרמב״ן), כלומר שלא אמר רבי יהודה, שהולכים אחר אומדן דעתו של הנודר, ומפרשים לשונו ״עד שיהא״ — עד שיגיע, אלא בדברים שיש בהם מצוה מן התורה, כגון מצוות ארבע כוסות, או סעודת ערב יום הכיפורים, אבל לגבי תקנת עזרא, אפשר שאינו סובר כך.

באור משנה ז

אגב המשניות הקודמות העוסקות בנדרים שהולכים בהם אחר כוונת הנודר, מובאת כאן משנה זו המוסיפה ללמד הלכות אחרות שהולכים בהן אחר כוונת הנודר.

הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ — כלומר ייאסר עלי כקרבן כל מה שאני נהנה משלך, **אִם אֵין אַתָּה בָּא וְנוֹטֵל לְבָנֶיךָ** — במתנה ממני, **כּוֹר אֶחָד שֶׁל חִטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן** — וחברו אינו רוצה ליטול ממנו מתנה, **הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהָפֵר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם** — הרי חברו יכול להתיר את נדרו בלא צורך בהיתר חכם, **וְיֹאמַר לוֹ** — כלומר שיכול הוא לומר לנודר: **כְּלוּם אָמַרְתָּ אֶלָּא מִפְּנֵי כְבוֹדִי, זֶהוּ כְּבוֹדִי!** — שלא ליטול ממך, ונמצא שכבדתני כבר; ויש מפרשים: כלום אמרת אלא מפני כבודי — שאתכבד על ידך בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה, זהו כבודי — שאתכבד יותר כשיראו שאתה רוצה ליתן ואני אינני רוצה לקבל (הר״ן); והרי שכוונתך בנדרך כבר נתקיימה, ומותרת לך הנאה משלי, שלא חל עליך הנדר. **וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם שֶׁאַתָּה נֶהֱנֶה לִי** — ייאסר עליך כקרבן כל מה שאתה נהנה משלי, **אִם אֵין אַתָּה בָּא וְנוֹתֵן לִבְנִי** — משלך במתנה, **כּוֹר אֶחָד שֶׁל חִטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן** — וחברו אינו רוצה ליתן, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָסוּר** — למודר ליהנות משל המדיר, **עַד שֶׁיִּתֵּן** — לבנו של המדיר כור אחד של חיטים ושתי חביות של יין. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף זֶה יָכוֹל לְהָפֵר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם, וְיֹאמַר לוֹ** — כלומר שיכול המדיר לומר לחברו: **הֲרֵי אֲנִי כְּאִלּוּ הִתְקַבַּלְתִּי** — הרינו כאילו קיבלתי כבר בשביל בני את מתנתך, שאין לי שום צורך בה, ולא חל הנדר, והרי אתה מותר בהנאה משלי. **הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ** — מפצירים באדם, **לָשֵׂאת בַּת אֲחוֹתוֹ** — או אשה אחרת; ונקטה משנתנו ״בת אחותו״, משום שמצוה לשאתה, שכן אמרו (יבמות סב, ב): הנושא את בת אחותו, עליו הכתוב אומר (ישעיה נח, ז): ״ומבשרך לא תתעלם״, **וְאָמַר: קוֹנָם שֶׁהִיא נֶהֱנֵית לִי לְעוֹלָם** — נדר שלא תיהנה בת אחותו ממנו לעולם; ועשה כן, כדי שלא יפצירו בו עוד; **וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי לְעוֹלָם** — ונדר שאשתו לא תיהנה ממנו לעולם, כדי שלא יימלך להחזיר גרושתו, **הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לֵהָנוֹת לוֹ** — ליהנות משלו כל הנאה מחוץ להנאת אישות, **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה** — בנדרו, **אֶלָּא לְשׁוּם אִשּׁוּת** — ואף על פי שאמר בלשון הנאה סתם, אומדים דעתו, שלא נתכוון אלא להנאה דרך נישואין. **הָיָה מְסָרֵב בַּחֲבֵרוֹ** — היה אדם מפציר בחברו, **שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ** — סעודה, וחברו מיאן, ומתוך כך **אָמַר** — לו: **קוֹנָם לְבֵיתְךָ שֶׁאֵינִי נִכְנָס, טִפַּת צוֹנֵן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם לְךָ** — נדר שלא ייכנס לביתו ולא ישתה משלו טיפת מים צוננים, כדי שיניחנו חברו ולא יפציר בו עוד, **מֻתָּר לִכָּנֵס לְבֵיתוֹ** — של המפציר בו, **וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ צוֹנֵן** — אף על פי שנדר ממנו, **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה** — בנדרו, **אֶלָּא לְשׁוּם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה** — שלא יאכל וישתה עמו

פרק תשיעי

א רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פּוֹתְחִין לָאָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ; וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. אָמַר רַבִּי צָדוֹק: עַד שֶׁפּוֹתְחִין לוֹ בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ, יִפְתְּחוּ לוֹ בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם, אִם כֵּן אֵין נְדָרִים! וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּדָבָר שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין אָבִיו וְאִמּוֹ — שֶׁפּוֹתְחִין לוֹ בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ.

ב וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: פּוֹתְחִין בַּנּוֹלָד; וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. כֵּיצַד? אָמַר: קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר, אוֹ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ בְּקָרוֹב, וְאָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נַעֲשָׂה סוֹפֵר, אוֹ שֶׁהוּא מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ בְּקָרוֹב, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר.

פירוש ברטנורא

מותר, הואיל ולא הוציא מפיו אכילה ושתיה, דבנדרים בעינן שיוציא בשפתיו, כדכתיב (במדבר ל') ככל היוצא מפיו יעשה. ולא דמי לרישא, דאישות בכלל הנאות איתיה:

ט א רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו. כגון שיאמרו לו אילו היית יודע שיאמרו העולם לאביך ולאמך ראו גידולים שגדלתם, כמה בנכם קל בנדרים, ונמצאת מזלזל בכבודם, כלום היית נודר: **וחכמים אוסרין.** דחיישינן שמא משקר, כי הוא בוש לומר שלא היה מניח מלידור בשביל כבודם, ונמצא שחכם מתיר נדר זה בלא חרטה. ומיירי שהוא אינו מתחרט מעיקרא מעצמו, דקיי"ל פותחין בחרטה ואין צריך למצוא לו פתח בשעה שהוא מתחרט מעצמו מעיקרא: **יפתחו לו בכבוד המקום.** על מלתיה דר' אליעזר קא פריך, כי היכי דפותחין בכבוד אביו ואמו ולא חיישינן שמא ישקר, יפתחו לו נמי בכבוד המקום ויאמרו לו אילו היית יודע שתקרא רע לפני המקום כלום היית נודר. ואמרו לו חכמים דר"א, מהא לא תסייען, דאף ר"א מודה בהא, דודאי ישקר, דלא חציף אינש כולי האי דיאמר שלא היה מניח בשביל כבוד המקום, ולא דמי לרשב"ג דפתח לההוא גברא יש בוטה כמדקרות חרב כו'. דהתם אומר לו מן הפסוקים כהך דתנן במתניתין שעובר על לא תשנא ולא תקום ולא תטור. אבל כשמזכירין לו כבוד המקום אז ודאי משקר. והלכה כחכמים: **שבינו לבין אביו ואמו.** כגון שהדיר את אביו מנכסיו:

ב ועוד אמר רבי אליעזר. קולא אחרת בנדרים: **פותחין.** בנדרים בנולד, כגון דבר שאינו מצוי ונולד ונתחדש אחר שנדר ואילו ידע בשעת הנדר שיתחדש דבר זה לא היה נודר: **וחכמים אוסרים.** דטעמא דחרטה, משום שע"י חרטה נעקר הנדר מעיקרו, ובדבר שאינו מצוי אינו נעשה נדר עקור מעיקרו, כי בשביל זה לא היה מניח מלידור כי היה סבור שלא יבוא לעולם: **ונעשה סופר.** ת"ח והכל צריכים לו: **או שהיה משיא את בנו בקרוב לא הייתי נודר.** וכגון שנדר לזמן

משניות מבוארות – קהתי

בסעודה ממש. יש מפרשים, שאף באכילה ושתיה מותר, הואיל ולא הוציא מפיו אכילה ושתיה, שבנדרים צריך שיוציא בשפתיו **(הרא"ש; ברטנורא)**, אבל אין נראה כן מתוך דברי **הרמב"ם ("מלאכת שלמה")**. ובתוספתא מובא במפורש: "ואסור לאכול ולשתות".

באור משנה א

מי שנודר, ואחר כך הוא תוהה על נדרו, כגון שנדר מתוך כעס ופזיזות, ולאחר שנח מרוגזו ונתיישבה עליו דעתו, הוא מתחרט על שנדר את נדרו – תקנתו היא, שילך לחכם (מומחה), ויפרט לפניו את פרשת נדרו ואת דברי חרטתו, והחכם מתיר לו את הנדר, ואומר לו: שרוי לך, או: מותר לך, וכיוצא בזה. ואף בית דין של שלושה הדיוטות יכול להתיר נדרים. ואם הנודר בא לחכם לשאול על נדרו, ואינו אומר לו, שמתחרט על שנדר את הנדר מעיקרו, אלא שמבקש התרה על נדרו, הרי החכם חוקר את מסיבות הנדר, ושואל את הנודר שאלות שונות, שבהן פותח לו החכם פתח חרטה, שיתחרט על נדרו לגמרי, או שמביא החכם לידי בירור, שהנדר היה בטעות, שאילו היה יודע שיהא כך וכך, לא היה נודר, ונמצא הנדר נעקר מעיקרו. וזהו ששנינו כבר במקומות אחדים במסכתנו (ב, א; ה): "פותחין לו פתח ממקום אחר". פרקנו עוסק בדיני התרת נדרים, והוא בא ללמד במה פותחים פתח להתרת הנדר.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פּוֹתְחִין לָאָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ – אדם הבא להתיר את נדרו, ואינו מתחרט על שנדר, כמו שבארנו לעיל, פותחים לו פתח להתרת הנדר בכבוד אביו ואמו. כגון ששואלים אותו: אילו היית יודע שבנדרך אתה פוגע בכבוד אביך ואמך, ושיהו הבריות מבזים אותם על שאתה פורץ בנדרים, כלום היית נודר? וכשהוא משיב: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, מתירים לו את נדרו. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – לפתוח לו בכבוד אביו ואמו, כדי להתיר נדרו, שחוששים שמא הוא משקר, מפני שהוא מתבייש לומר שלא היה נמנע מלידור בשביל כבוד אביו ואמו, ונמצא שמתירים נדרו בלא חרטה. **אָמַר רַבִּי צָדוֹק: עַד שֶׁפּוֹתְחִין לוֹ בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ, יִפְתְּחוּ לוֹ בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם** – בכבוד השם. רבי צדוק בא להקשות על דברי רבי אליעזר, שאם פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו, ואין חוששים שמא הוא משקר, יפתחו לו גם בכבוד המקום, כגון שישאלו אותו: אילו ידעת שהנודר נקרא רע בעיני השם, כלום היית נודר? **אִם כֵּן** – אם נאמר כן, שאמנם פותחים אף בכבוד המקום, **אֵין נְדָרִים!** – כלומר אין נדרים ניתרים יפה **(גמרא)**, שכן יהיו ניתרים על יסוד דברים שאינם אמת, ולא אמרם הנודר אלא מחמת בושה, אבל בלבו אינו מתחרט לגמרי על נדרו. ויש מפרשים (בגמרא): אם כן, אין נדרים נשאלים לחכם – שהואיל וכבוד המקום ראוי לשמש פתח לכל נדר, הרי כל אחד יתיר לו את נדרו בפתח זה ולא יבוא לשאול לחכם כלל. **וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּדָבָר שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין אָבִיו וְאִמּוֹ** – כגון שהדיר את אביו ואמו מנכסיו, **שֶׁפּוֹתְחִין לוֹ בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ** – שאומרים לו: אילו ידעת שאתה חייב בכבודם, כלום היית נודר? וכשהוא משיב, שלא היה נודר, מתירים לו את נדרו; שכן בכגון זה אין חוששים, שמא הוא משקר מחמת בושה, שהואיל והיה חצוף נגדם להדירם שלא ייהנו משלו, בודאי אינו מתבייש לומר את האמת שבלבו.

באור משנה ב

במשנה הקודמת נחלקו רבי אליעזר וחכמים אם פותחים לאדם בכבוד אביו ואמו; ופתח זה הוא בדבר שהיה קיים בשעת הנדר, והיה בו כדי למנוע את האדם מלידור אילו היה באותה שעה נותן דבר זה על לבו. משנתנו דנה בפתח שהוא בדבר שלא היה קיים בשעת הנדר, אלא שנולד ונתחדש אחר כך, ואף בזה באנו למחלוקת רבי אליעזר וחכמים, אם פותחים בנולד.

וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – קולה אחרת בנדרים: **פּוֹתְחִין בַּנּוֹלָד** – פותחים פתח להתרת הנדר בדבר שנולד ונתחדש לאחר שנדר, שאילו היה יודע בשעת הנדר שיתחדש דבר זה לא היה נודר, כמבואר להלן; **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – לפתוח בנולד, שלא היה הנודר נמנע מלידור בשביל דבר שלא היה קיים בשעת הנדר מתוך חשש שיוולד, ונמצא שאין הנדר נעקר מעיקרו בפתח זה. **כֵּיצַד? אָמַר: קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי** – שנדר אדם שלא ייהנה משל איש פלוני, **וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר** – ואותו איש פלוני נעשה סופר, היינו חכם או לבלר **(רש"י)**, והנודר צריך לו, **אוֹ שֶׁהָיָה** – אותו איש פלוני, **מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ בְּקָרוֹב** – ורוצה הנודר להשתתף בסעודת הנישואין, **וְאָמַר** – הנודר לחכם: **אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נַעֲשָׂה סוֹפֵר, אוֹ שֶׁהוּא מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ בְּקָרוֹב, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר.** או מי שאמר: **קוֹנָם לְבֵית זֶה שֶׁאֵינִי נִכְנָס** – שנדר שלא ייכנס לבית מסויים, **וְנַעֲשָׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת** – ואותו בית נעשה אחר כך בית הכנסת, והנודר **אָמַר** – לחכם: **אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נַעֲשָׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר** – בכגון אלו נחלקו רבי אליעזר וחכמים: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** – כלומר שלדעתו יכול החכם להתיר את הנדר ב"פתח" זה, שכן

קוֹנָם לְבֵית זֶה שֶׁאֵינִי נִכְנָס, וְנַעֲשָׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

ג רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כַּנּוֹלָד, וְאֵינָן כַּנּוֹלָד; וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ. כֵּיצַד? אָמַר: קוֹנָם שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אֶת פְּלוֹנִית שֶׁאָבִיהָ רַע, אָמְרוּ לוֹ: מֵת, אוֹ: שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה; קוֹנָם לְבֵית זֶה שֶׁאֵינִי נִכְנָס, שֶׁהַכֶּלֶב רַע בְּתוֹכוֹ, אוֹ: שֶׁהַנָּחָשׁ בְּתוֹכוֹ, אָמְרוּ לוֹ: מֵת הַכֶּלֶב, אוֹ: שֶׁנֶּהֱרַג הַנָּחָשׁ — הֲרֵי הֵן כַּנּוֹלָד, וְאֵינָן כַּנּוֹלָד; וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ.

פירוש ברטנורא

ולא היה סבור שישא את בנו בתוך אותו זמן ויצטרך לילך לחופת בנו. והלכה כחכמים:

ג יש דברים שהם כנולד. נראין כנולד: **ואינם כנולד.** ופותחין בהם: **אמרו לו מת וכו'.** ואע"ג דמיתה נולד הוי, הואיל ופירש בשעת נדרו בעבור מה היה נודר, נעשה כתולה נדרו בדבר, כאילו פירש כל זמן שאביה קיים, הלכך לא הוי נולד. אבל תנאי גמור לא הוי, הילכך צריך התרה. ובירושלמי מוכח שא"צ התרה. וכן פירש רמב"ם:

משניות מבוארות – קהתי

פותחים בנולד, **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** — מהטעם שבארנו לעיל. בגמרא מבואר, שלא נחלקו חכמים על רבי אליעזר אלא בנולד שאינו מצוי, שלדעת חכמים לא היה הנודר חושש כלל שמא יוולד דבר זה ולא היה נמנע מלידור, הלכך אין דבר זה יכול לשמש פתח להתרת נדר, שהתרת הנדר היינו עקירת הנדר מעיקרו, ובדבר שאינו מצוי אין הנדר נעקר מעיקרו; אבל בנולד המצוי, אף חכמים מודים שפותחין בו, הואיל ומסתבר שאילו היה דבר זה עולה על דעתו בשעת הנדר, באמת לא היה נודר.

באור משנה ג

בפרק ג משנה ב שנינו: "אמר: קונם אשתי נהנית לי, שגנבה את כיסי, ושהכתה את בני, ונודע שלא הכתו, ונודע שלא גנבתו" — הרי זה מנדרי שגגות שהתירו חכמים. מכאן, שהתולה נדרו בדבר שאינו אמת, אלא שהיה סבור שהוא כן, ונמצא שלא היה כן, אין נדרו נדר, ואינו צריך היתר חכם. וכן התולה נדרו בדבר שהיה אמת, ולאחר זמן נולד שינוי ובטל הדבר, כגון האומר: "קונם לבית זה שאיני נכנס כל זמן שהכלב בתוכו", ולאחר זמן מת הכלב, הואיל ותלה נדרו בדבר דרך תנאי, שאמר "כל זמן" — משבטל הדבר, בטל הנדר; וכן מובא בירושלמי: "האומר: קונם שאני נהנה לאיש פלוני כל זמן שהוא לובש שחורים, לבש לבנים — מותר; רבי זעירא אומר: אף הוא אינו צריך היתר חכם". — משנתנו דנה בכגון שפירש הנודר בשעת הנדר את הסיבה שגרמה לנדרו, אבל לא תלה בפירוש את נדרו באותה סיבה דרך תנאי כדלעיל, ולאחר זמן נולד שינוי ונסתלקה הסיבה.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כַּנּוֹלָד — שנראים כנולד, כלומר שדומים הם לאותם הדברים ששנינו במשנה הקודמת, שנולדו ונתחדשו לאחר הנדר, **וְאֵינָן כַּנּוֹלָד** — אבל אינם כנולד ממש, ופותחים בהם פתח להתרת הנדר; **וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ** — לרבי מאיר, שלדעתם דינם של הדברים הללו כדין נולד, ואין פותחים בהם. **כֵּיצַד? אָמַר: קוֹנָם שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אֶת פְּלוֹנִית שֶׁאָבִיהָ רַע** — שפירש בנדרו, שהוא אוסר עליו את פלונית לשאתה לאשה, מפני שאביה רע, והיה אמנם הדבר אמת שאביה רע, אלא שלאחר זמן **אָמְרוּ לוֹ: מֵת** — אביה, **אוֹ: שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה** — ותיקן מידותיו; או שאמר אדם: **קוֹנָם לְבֵית זֶה שֶׁאֵינִי נִכְנָס** — שנדר שלא ייכנס לבית פלוני, ופירש טעם נדרו, מפני **שֶׁהַכֶּלֶב רַע בְּתוֹכוֹ, אוֹ: שֶׁהַנָּחָשׁ בְּתוֹכוֹ** — וכך היה באמת; ולאחר זמן **אָמְרוּ לוֹ: מֵת הַכֶּלֶב, אוֹ: שֶׁנֶּהֱרַג הַנָּחָשׁ** — הואיל ופירש בשעת הנדר את סיבת נדרו, ואחר כך בטלה הסיבה, **הֲרֵי הֵן כַּנּוֹלָד, וְאֵינָן כַּנּוֹלָד** — לדברי רבי מאיר, שלדעתו אף זה דומה כתולה נדרו בדבר; ואף על פי שאין כאן תנאי גמור, שהרי לא אמר "קונם שאיני נושא את פלונית כל זמן שאביה רע", או "כל זמן שאביה קיים", וכדומה — שאילו אמר כך, אינו צריך היתר חכם כלל, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו — מכל מקום יש בלשון נדרו גילוי דעת, מעין תנאי, שלא נדר אלא בעוד שאביה רע וכדומה, ולפיכך פותחין בו להתיר את נדרו (**הריטב"א**); **וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ** — כמו שבארנו לעיל. יש גורסים גם כאן וגם לעיל: וחכמים מודים לו — שחכמים מודים בזה לרבי מאיר, ואינם חולקים אלא על רבי אליעזר במשנה הקודמת (**רמב"ם; הרא"ש בפסקיו; הרמב"ן**). ויש מפרשים משנתנו (**על פי הירושלמי**), שלדעת רבי מאיר אינו צריך כלל היתר חכם, לפי שהוא כתולה נדרו בדבר דרך תנאי, ולאחר שבטלה סיבת נדרו, בטל הנדר (**"נימוקי יוסף"; הרמב"ם בפירושו למשנתנו, ועיין רמב"ם הל' נדרים ח, א-ב, ונושאי כליו שם**).

המשך מעמוד קלד

לברך על בשמים של עבודה זרה, **וְאִם רוֹב** אנשי הכרך הם **יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ**. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ רוֹב** אנשי הכרך הם **יִשְׂרָאֵל, נַמִּי** [–גם] **אֵינוֹ מְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרוֹת לַכְּשָׁפִים** – מעלות עשן של בשמים בבית כדי לפייס את השדים שלא יזיקו לחולה, ועל ריח זה אין מברכים כיון שאינו נעשה להנאת הריח.

שואלת הגמרא על רבי יוסי: **אִטּוּ כּוּלְּהוּ לִכְשָׁפִים מְקַטְּרָן** – וכי כולם מקטרים לכשפים, והלא בוודאי רק מיעוט עושות כן. מתרצת הגמרא: **הָוֶה לֵיהּ מִיעוּטָא לִכְשָׁפִים** – יש מיעוט הנעשה לכשפים, **וּמִיעוּטָא נַמִּי לְגַמֵּר אֶת הַכֵּלִים** – ובנוסף לכך יש מיעוט הנעשה כדי לתת ריח טוב בבגדים **אִשְׁתְּכַח** – נמצא, שיש בכרך **רוּבָא דְּלָאו לְרֵיחָא עָבִיד** – רוב בשמים שאינו נעשה להנאת הריח אלא לדברים אחרים, **וְכָל רוּבָא דְּלָאו לְרֵיחָא עָבִיד** – ומכיון שיש רוב בשמים שאינם נעשים להנאת ריח, **לֹא מְבָרֵךְ** עליו, שכן אנו תולים שהוא מן הרוב בשמים שבעיר שאין מברכים עליו.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְהַלֵּךְ בְּעָרְבֵי שַׁבָּתוֹת בָּעִיר מְבָרֵיָא וכן ההולך **כְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת בָּעִיר צִפּוֹרִי, וְהֵרִיחַ רֵיחַ** ואינו יכול לברר לשם מה נעשה הריח, **אֵינוֹ מְבָרֵךְ** עליו ברכת הריח, **מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְגַמֵּר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים.** כלומר מן הסתם נעשה כדי לתת ריח טוב בבגדים ולא כדי ליהנות בריחו, שכן בזמנים אלו היה מנהגם לגמר את הכלים.

תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, **הָיָה מְהַלֵּךְ בְּשׁוּק שֶׁל (עִבּוּר"ם) [עֲבוֹדָה זָרָה], וְהֵרִיחַ** ריח בשמים של עבודה זרה, **וְנִתְרַצָּה לְהָרִיחַ**, כלומר הריח בכוונה, **הֲרֵי זֶה חוֹטֵא.** שאף על פי שאין בריח ממש מכל מקום יש בו איסור הנאה.

רש"י

גמ' אקשירה קאי. דקושר לו לשון כנגד צוארו: **או אהעמדה קאי.** והכי קאמר ואת שעיר החטאת העומד לשחיטה מעמיד כנגד מקום בית שחיטתו: **שפיר.** דתו לא מערבי אהדדי שזה קשור בראשו וזה בצוארו ולא באחרים שאלו קשור עליהן לשון ושל אחרים אינו קשור: **אלא אי אמרת.** ולנשחט אהעמדה הוא דקאי ומשום דקשירת שעיר המשתלח לחודיה קאמר שלא יתערבו זה בזה ולא באחרים בשלמא במשתלח לא מיערב שעיר הפנימי דהאי קשיר ביה והאי לא קשיר ביה אלא באחריני אמאי לא מיערב שעיר הפנימי הא שעיר פנימי ואחרים אין לשון קשור עליהם: **שתי לשונות שמעתי.** על שתי לשונות של זהורית שמעתי חילוק ביניהם אחת של פרה אדומה שכתוב בה (במדבר יט) ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת: **אחת צריכה שיעור.** ושיעורה מפרש לקמן: **ואחת אין צריכה שיעור.** שכשירה בכל שהוא: **דבעי חלוקה.** כדתנן לקמן (דף סז.) מה היה עושה המשלח את השעיר חולק לשון זהורית חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו: **בעי כובד.** שתהא כבידה ותפול לתוך עומק האור כדכתיב (שם) אל תוך שרפת הפרה: **תנאי היא.** לקמן בשמעתין: **כיצד הוא עושה.** במסכת פרה (פ"ג משנה יא) תנן לה: **כורכן.** לעץ ארז ואזוב: [**בשירי הלשון.** מדקתני שירי מכלל דאיכא תו]: **בזנב הלשון.** סרוקה במסרק ונעשית קצרה לראש האחד כמין זנב: **שקלטתן שלהבת.** ולא נפלו לתוך שריפת הפרה אלא נתהבהבו באויר: **ומקדש.** כלומר ונותן שם. כל מעשה פרה קרי לה קידוש: **בקולחת.** אש שיש עליה עמוד שלהבת זקוף למעלה כקלח של עשב גבוה צריך להביא אחר והא דאמר רבי חנין כשירה בנכפפת אש ששלהבת נמוכה וכפופה וסמוכה לגחלתה וקרינן ביה אל תוך:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מא עמ' ב: **גמרא איבעיא להו,** מה ששנינו 'ולנשחט' כנגד בית שחיטתו', **אקשירה** שבראש שעיר המשתלח **קאי** - נאמר, שאף לנשחט קושרים כנגד בית שחיטתו, כלומר בצוארו, **או אהעמדה** של שעיר המשתלח **קאי,** שאף את הנשחט היו מעמידים כנגד מקום שחיטתו.

מוכיחה הגמרא: **תא שמע, דתני רב יוסף, קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו, ולנשחט כנגד בית שחיטתו,** בכדי **שלא יתערב זה בזה** - הנשחט במשתלח, **ולא יתערב** אחד מהם **באחרים.**

ומדייקת הגמרא: **אי אמרת בשלמא אקשירה קאי, שפיר** - מובן מה שמחמת הקשירה בשניהם הם ניכרים זה מזה ומאחרים, **אלא אי אמרת אהעמדה קאי, נהי דבחבריה לא מיערב** - אמנם אין האחד מהם מתערב בחבירו, משום **דהאי** - המשתלח **קטיר ביה** - קשור בו לשון, **והאי** - הנשחט **לא קטיר ביה,** אך **באחריני, מיהת מיערב** - עשוי הנשחט להתערב, שהרי אין בו כל סימן. **אלא לאו שמע מינה, דאקשירה קאי,** וכך לא יתערב באחרים, **שמע מינה** - אכן מוכח כן.

הגמרא דנה בדיני לשון של זהורית: **אמר רבי יצחק, שתי לשונות** של זהורית החלוקים בדינן **שמעתי, אחת,** של **פרה** אדומה, לכריכת עץ הארז והאזוב, **ואחת,** של **שעיר המשתלח. באחת** נאמר **שצריכה שיעור** מסוים, **ואחת אינה צריכה שיעור,** ודי בכל שהוא. **ולא ידענא, הי מיניהו** - איזו מהן צריכה שיעור. **אמר רב יוסף, ניחזי אנן** - נתבונן אנו בדבר, ונפשוט את הספק. לשון **של שעיר המשתלח, דבעי** - שצריכה **חלוקה, בעי שיעור,** כדי שיתאפשר לחלקה, **ושל פרה דלא בעי חלוקה, לא בעי שיעור.**

מתקיף לה רמי בר חמא, והרי לשון **דפרה נמי בעי** שיהיה בה **כובד,** כדי שתיפול לתוך האש, שנאמר (במדבר יט ו) 'אל תוך שרפת הפרה', הרי שיש לה שיעור. **אמר ליה רבא,** דין **כובד, תנאי היא** - נחלקו בו תנאים כמבואר להלן, ורבי יצחק סובר שאין צריך כובד, ולכך כשרה בכל שהוא.

מקשה הגמרא: **וכי** לשון **דפרה לא בעי חלוקה, איתיביה אביי,** שנינו במסכת פרה (פ"ג מי"א) **כיצד הוא עושה, כורכן** לעץ ארז ואזוב **בשירי לשון.** ומהלשון 'שירי' משמע שיש חלק נוסף, הרי שהיה בה שיעור חלוקה. מתרצת הגמרא: **אימא** - תבאר, שכורך **בזנב לשון** - בקצה הלשון שסרקוהו במסרק ונעשה קצר כמין זנב, אבל אין הלשון נחלקת.

הגמרא דנה בדין שריפת הלשון: **אמר רב חנין אמר רב, עץ ארז ושני תולעת,** שהשליכן לשריפת הפרה, **וקלטתן שלהבת** ושרפתן קודם שנפלו לתוכה, **כשרה,** אף על פי שלא נפלו אל תוך השריפה.

מקשה הגמרא: **מיתיבי,** שנינו בברייתא, **נתהבהב הלשון, מביא לשון אחר ומקדש.** ומוכח, שלשון שנשרף קודם שנפל לתוך השריפה פסול. מתרצת הגמרא: **אמר אביי, לא קשיא, כאן** - בברייתא מדובר **בשלהבת קולחת** - שעולה זקופה כקלח של עשב גבוה, ושרפה את הלשון, וכיון שנשרף רחוק מהגחלת, אין זה 'תוך שרפת הפרה', **וכאן** - שהכשיר רבי חנין, הוא **בשלהבת נכפפת** - נמוכה וקרובה לגחלת, ואף היא נחשבת בתוך שריפת הפרה.

אי נימא – אם נאמר שהכוונה **שלא שבת ממלאכה, ואפילו ממלאכה דהתירא,** כגון נר שהודלק לצורך חולה וכדומה, יהיה קשה על כך, **והתניא** – הרי שנינו בברייתא, **אור** שהודלק לצורכם **של חיה** [–יולדת] **ושל חולה,** שיש בהם סכנה ומותר לחלל עבורם את השבת, **מברכין עליו** בהבדלה. אם כן לא יתכן לפרש ש'לא שבת' היינו שלא שבת ממלאכה שנעשתה בהיתר.

מבארת הגמרא: אלא **אמר רב נחמן בר יצחק, מאי שבת** – מהו ששנינו בברייתא 'נר ששבת', היינו **ששבת ממלאכת עבירה,** כלומר, שלא נעשתה בו מלאכה האסורה בשבת.

מביאה הגמרא סיוע לביאור זה: **תניא נמי הכי** – אף בברייתא שנינו כך, **עששית שהודלקה** מערב שבת **והיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מברכין עליה** – מותר לברך עליה בהבדלה. מבואר בברייתא, שכיון שלא הודלקה בשבת, דהיינו שלא נעשתה בה עבירה, היא נחשבת 'אור ששבת' ומותר לברך עליה.

הגמרא דנה האם ניתן לברך על נר שהודלק לאחר השבת מנר שהיה דולק בשבת: **תנו רבנן** בברייתא, **נברי שהדליק** נר במוצאי שבת **מנר של ישראל** שדלק בשבת, **וכן ישראל שהדליק** נר **מנר של נברי** שדלק בשבת, **מברכין עליו** בהבדלה. אבל **נברי** שהדליק נר במוצאי שבת **מנר של נברי** שדלק בשבת, **אין מברכין עליו** בהבדלה.

שואלת הגמרא: **מאי שנא נברי מנברי דלא** – מדוע השתנה דינו של נר שהדליק נברי מנברי, שאין לברך עליו, בודאי הוא **משום** דהנר של הנברי הראשון **לא שבת** ממלאכת עבירה בשבת, **אי הכי** – אם כך, בנר שהדליק **ישראל מנברי נמי** – גם בו צריך להיות הדין שאין לברך עליו, משום שהנר של הנברי **הא** [–הרי] **לא שבת,** ומדוע באופן זה שנינו בברייתא שמותר לברך עליו.

מביאה הגמרא אפשרות ליישב: **וכי תימא** – ואם תרצה לומר, שהטעם שמותר לברך על נר שהישראל מדליק מהגוי, משום דהך **איסורא אזל ליה** – האור שנולד באיסור והיה אסור לברך עליו הלך לו, כלומר שכל רגע ורגע השלהבת שדולקת הולכת לה, **והא** – ואור זה שעתה לפנינו **אחרינא הוא** – הוא אור אחר, **ובידא דישראל קא מתיילדא** – וביד הישראל נולד במוצאי שבת בהיתר, ולכן מותר לברך עליו. דוחה הגמרא: **אלא הא דתניא** – והלא אם תאמר כן יש להקשות על מה ששנינו בברייתא, **המוציא שלהבת** [–רק אש, בלא גחלת ובלא כלי] מרשות היחיד **לרשות הרבים** בשבת, **חייב** על כך משום הוצאה מרשות לרשות. ולכאורה **אמאי חייב** – מדוע חייב על הוצאה זו, והרי **מה שעקר לא הניח ומה שהניח לא עקר.** כלומר, כדי להתחייב בהוצאה מרשות לרשות הרי צריך 'עקירה והנחה', דהיינו, עקירת החפץ מרשות שמונח בה, והנחת החפץ ברשות השניה, ואם תרצה לומר שבכל רגע השלהבת מתחדשת וזאת שדלקה הלכה לה, מדוע חייב על הוצאת שלהבת בשבת, והרי השלהבת שעקר הלכה לה, והשלהבת שהניח היא שלהבת אחרת שנולדה לאחר העקירה. ומכיון ששנינו שחייב על הוצאת שלהבת, בהכרח שאין אנו דנים את השלהבת הראשונה כאילו הלכה לה, וחוזרת הקושיא מדוע מותר לברך על נר שהדליק ישראל מנברי.

הגמרא מבארת באופן אחר מדוע מותר לברך על נר שהישראל מדליק מהגוי: **אלא לעולם דאיסורא נמי איתיה** – באמת יש בשלהבת שהדליק הישראל גם מהשלהבת הראשונה [ולכן מתחייבים על כך לענין הוצאה בשבת], אך יש בה גם שלהבת חדשה, **וכי קא מברך** – ומה שמברך, **אתוספתא דהתירא קא מברך** – על תוספת האור שנולדה ביד הישראל הוא מברך, והחלק הזה הוא אור ששבת ממלאכת עבירה ורשאי לברך עליו.

מקשה הגמרא: **אי הכי נברי מנברי נמי** – אם כן, אף נברי המדליק מנברי יש לנו להתיר לברך על נרו, שהרי יש בנר השני שלהבת שהתחדשה במוצאי שבת. משיבה הגמרא: **אין הכי נמי** – אכן גם בנר זה מן הדין היה צריך להיות מותר לברך עליו, ולא זו בלבד, אלא אף על הנר הראשון שהודלק בשבת, מכיון שעבר שיהוי זמן כדי שתתחדש בו שלהבת חדשה במוצאי שבת היינו צריכים להתיר לברך עליו, אלא שאסרו לברך עליו **גזרה משום נברי ראשון ועמוד ראשון.** כלומר שאם יהיה מותר לברך על נר שהדליק נברי מנברי, יש חשש שיבואו לברך אף על הנר שהדליק הנברי הראשון בשבת, וכן יבואו לברך עליו אף ב'עמוד ראשון', כלומר על האש הראשונה שהודלקה בו לפני שהתווספה בו שלהבת חדשה, ועל כן גזרו אף על הנר של הנברי השני שלא יברכו עליו.

הגמרא דנה מה הדין כאשר אינו יודע אם האש שרואה הוא של גויים או של יהודים: **תנו רבנן** בברייתא, **היה מהלך** במוצאי שבת **חוץ לכרך** [–מחוץ לעיר], **וראה אור** [–אש], ואינו יודע האם זה אש של יהודי או גוי, **אם רוב** אנשי אותה העיר הם **נכרים, אינו מברך** על אש זו ברכת מאורי האש, **ואם רוב** אנשי העיר **ישראל, מברך** עליה. משום שאנו תולים שהאש באה מן הרוב.

מקשה הגמרא: **הא גופא קשיא** – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, מצד אחד **אמרת 'אם רוב נכרים אינו מברך',** ומכך שנקטה הברייתא 'רוב' יש לדייק, שדווקא ברוב אינו מברך, **הא** [–אבל] אם היו באותה העיר **מחצה על מחצה** – חצי יהודים וחצי גויים, **מברך.** **והדר תני** – ושוב חזרה הברייתא ואמרה **'אם רוב ישראל מברך',** ומכך שנקטה הברייתא 'רוב' יש לדייק, שדווקא ברוב מברך **הא** [–אבל] אם היו באותה העיר **מחצה על מחצה** – חצי יהודים וחצי גויים, **אינו מברך.** ונמצא שיש סתירה בברייתא מה הדין במחצה יהודים ומחצה גויים.

מתרצת הגמרא: **בדין הוא** – באמת הדין הוא, **דאפילו מחצה על מחצה נמי מברך,** ומה ששנינו ברישא 'אם רוב נכרים אינו מברך' הוא בדווקא, שרק אם יש רוב נכרים אינו מברך אבל אם יש מחצה נכרים ומחצה יהודים מברך. אמנם מה ששנינו בסיפא 'אם רוב ישראל מברך' אין זה בדווקא, שכן אף במחצה על מחצה מברך, **ואידי** (**דתנא**) **רישא** – ואגב ששנה התנא בתחילת הברייתא **'רוב נכרים', תנא סיפא** – שנה בסיפא **'רוב ישראל'.**

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באופן נוסף שאין אדם יודע האם האש היא של יהודי או גוי: **תנו רבנן** בברייתא, **היה מהלך חוץ לכרך** [–מחוץ לעיר] **וראה** בתוך העיר **תינוק ואכווקה בידו, בודק אחריו** – צריך לברר מהו התינוק, **אם ישראל הוא, מברך** על הנר שבידו, **ואם נכרי הוא, אינו מברך.**

מבררת הגמרא: **מאי אירייא תינוק** – מדוע הזכירה הברייתא דווקא תינוק, והלא **אפילו גדול נמי** – גם בגדול צריך להיות הדין כן, שיהיה צריך לברר האם הוא ישראל ויכול לברך או שמא הוא גוי ואין לברך על הנר שבידו.

משיבה הגמרא: **אמר רב יהודה אמר רב, הכא** – כאן בברייתא **בסמוך לשקיעת החמה עסקינן** – מדובר באופן שרואהו אוחז את הנר מיד לאחר ששקעה החמה, ובאופן זה אם הוא **גדול, מוכחא מילתא** [–הדבר מוכיח] **דודאי נכרי הוא,** שהרי ישראל מן הסתם לא היה ממהר לאחוז נר סמוך לחשכה, ואינו צריך לטרוח לבדוק שמא ישראל הוא. אבל כאשר האוחז את הנר הוא **תינוק, אימר** – יתכן לומר **שישראל הוא, ואקרי ונקיט** – במקרה אחז נר מיד לאחר שקיעת החמה. וכיון שכן צריך לברר מהו התינוק, שאם יתברר שהוא ישראל יוכל לקיים את המצוה לברך עליו.

הדין הוא שרק אש שהודלקה כדי להאיר מברכים עליה ברכת מאורי האש ולא אם הודלקה לצורך אחר. הגמרא דנה בכמה אופנים בדין זה: **תנו רבנן** בברייתא, **היה מהלך חוץ לכרך** [–חוץ לעיר] **וראה אור** [–אש], **אם עבה כפי הכבשן** – כמו האש שבפתח הכבשן, שהיא אש גדולה העושה אור טוב, **מברך עליו,** שכן בודאי נעשתה אש זו כדי להאיר, **ואם לאו** – אם אין האש גדולה כל כך, **אינו מברך עליו.** שכן מן הסתם לא נעשתה כדי להאיר אלא רק לבישול וכדומה, ואין מברכים אלא על אש שנעשתה כדי להאיר.

הגמרא מבארת מה הדין ברואה את האש של הכבשן עצמו. אומרת הגמרא: **תני חדא** – שנינו בברייתא אחת, **אור של כבשן מברכין עליו** ברכת מאורי האש בהבדלה, **ותניא אידך** – ובברייתא אחרת שנינו, אור של כבשן **אין מברכין עליו.** מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: **לא קשיא,** כלומר אין כאן סתירה, שכן **הא בתחילה** –

המשך בעמוד קנד

אי נִימָא, לֹא שָׁבַת מֵחֲמַת מְלָאכָה אֲפִילּוּ מִמְּלָאכָה דְּהֶתֵּירָא - וְהָתַנְיָא: אוּר שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל חוֹלֶה - מְבָרְכִין עָלָיו! - אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי "שָׁבַת" - שֶׁשָּׁבַת מֵחֲמַת מְלָאכָת עֲבִירָה. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: עֲשָׂשִׁית שֶׁהָיְתָה דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְבָרְכִין עָלֶיהָ. תָּנוּ רַבָּנַן: גּוֹי שֶׁהִדְלִיק מִיִּשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מִגּוֹי - מְבָרְכִין עָלָיו, גּוֹי מִגּוֹי - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. מַאי שְׁנָא גּוֹי מִגּוֹי דְּלָא - מִשּׁוּם דְּלָא שָׁבַת, אִי הָכִי יִשְׂרָאֵל מִגּוֹי נַמִי, הָא לָא שָׁבַת! וְכִי תֵּימָא, הָךְ אִיסּוּרָא אַזֵּל לֵיהּ, וְהָא אַחֲרִינָא הוּא, וּבִידָא דְּיִשְׂרָאֵל קָא מִתְיַלְּדָא - אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: הַמּוֹצִיא שַׁלְהֶבֶת לִרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּיב, אַמַּאי חַיָּיב? מַה שֶּׁעָקַר לֹא הִנִּיחַ וּמַה שֶּׁהִנִּיחַ לֹא עָקַר! אֶלָּא: לְעוֹלָם דְּאִיסּוּרָא נַמִי אִיתֵיהּ, וְכִי קָא מְבָרֵךְ - אַתּוֹסְפְתָּא דְּהֶתֵּירָא קָא מְבָרֵךְ. - אִי הָכִי, גּוֹי מִגּוֹי נַמִי! - אֵין הָכִי נַמִי, גְּזֵירָה מִשּׁוּם גּוֹי רִאשׁוֹן וְעַמּוּד רִאשׁוֹן. תָּנוּ רַבָּנַן: הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכֶּרֶךְ וְרָאָה אוּר, אִם רוֹב גּוֹיִם - אֵינוֹ מְבָרֵךְ, אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא! אָמַרְתָּ: אִם רוֹב גּוֹיִם - אֵינוֹ מְבָרֵךְ, הָא מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה - מְבָרֵךְ; וַהֲדַר תָּנֵי: אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ, הָא מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ! - בְּדִין הוּא דַּאֲפִילּוּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה נַמִי מְבָרֵךְ, וְאַיְּידֵי דְּתְנָא רֵישָׁא "רוֹב גּוֹיִם" - תְּנָא סֵיפָא "רוֹב יִשְׂרָאֵל". תָּנוּ רַבָּנַן: הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכֶּרֶךְ וְרָאָה תִּינוֹק וַאֲבוּקָה בְּיָדוֹ, בּוֹדֵק אַחֲרָיו, אִם יִשְׂרָאֵל הוּא - מְבָרֵךְ, אִם גּוֹי הוּא - אֵינוֹ מְבָרֵךְ. מַאי אִירְיָא תִּינוֹק, אֲפִילּוּ גָּדוֹל נַמִי! אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: הָכָא בְּסָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה עָסְקִינַן, גָּדוֹל - מוּכְחָא מִילְּתָא דְּוַדַּאי גּוֹי הוּא, תִּינוֹק - אֵימַר יִשְׂרָאֵל הוּא, אִקְרִי וְנָקֵיט. תָּנוּ רַבָּנַן: הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכֶּרֶךְ וְרָאָה אוּר, אִם עָבָה כְּפִי הַכִּבְשָׁן - מְבָרֵךְ עָלָיו, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו. תָּנֵי חֲדָא: אוּר שֶׁל כִּבְשָׁן מְבָרְכִין עָלָיו, וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵין מְבָרְכִין עָלָיו! - לָא קַשְׁיָא; הָא - בַּתְּחִלָּה, הָא - לְבַסּוֹף. תָּנֵי חֲדָא: אוּר שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל כִּירַיִם מְבָרְכִין עָלָיו, וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵין מְבָרְכִין עָלָיו! - לָא קַשְׁיָא: הָא בַּתְּחִלָּה, הָא לְבַסּוֹף. תָּנֵי חֲדָא: אוּר שֶׁל בֵּית הַכִּבְסָה וְשֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ מְבָרְכִין עָלָיו, וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵין מְבָרְכִין עָלָיו! - לָא קַשְׁיָא: הָא בְּבֵעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּאִיכָּא אָדָם חָשׁוּב, וְלָא קַשְׁיָא: הָא דְּאִיכָּא חַזָּנָא, הָא דְּלֵיכָּא חַזָּנָא, וְאִי בְּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּאִיכָּא חַזָּנָא, וְלָא קַשְׁיָא: הָא דְּאִיכָּא סְהָרָא, וְהָא דְּלֵיכָּא סְהָרָא. תָּנוּ רַבָּנַן: הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְהֵבִיאוּ אוּר לְפָנֵיהֶם, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶחָד מְבָרֵךְ לְכוּלָּן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּרֶב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ". בִּשְׁלָמָא בֵּית הִלֵּל מְפָרְשֵׁי טַעְמָא, אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי מַאי טַעְמָא? - קָסְבְרִי: מִפְּנֵי בִּיטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ אוֹמְרִים "מַרְפֵּא" בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מִפְּנֵי בִּיטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. "אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים". מַאי טַעְמָא? נֵר - לְכָבוֹד הוּא דַּעֲבִידָא, בְּשָׂמִים - לְעַבּוֹרֵי רֵיחָא הוּא דַּעֲבִידִי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל שֶׁמּוֹצִיאִין לְפָנָיו בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו, וְכָל שֶׁאֵין מוֹצִיאִין לְפָנָיו אֶלָּא בַּלַּיְלָה - מְבָרְכִין עָלָיו. אָמַר רַב הוּנָא: בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא, וְשֶׁמֶן הֶעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזּוּהֲמָא - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. לְמֵימְרָא, דְּכָל הֵיכָא דְּלָאו לְרֵיחָא עֲבִידָא לָא מְבָרְכִין עָלֶיהָ; מִתִּיבִי: הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בֹּשֶׂם וְהֵרִיחַ רֵיחַ, אֲפִילּוּ יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם אֶחָד. נִכְנַס וְיָצָא, נִכְנַס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם; וְהָא הָכָא דְּלָאו לְרֵיחָא הוּא דַּעֲבִידָא, וְקָמְבָרֵךְ! - אִין, לְרֵיחָא נַמִי הוּא דַּעֲבִידָא, כִּי הֵיכִי דְּנִירְחוּ אֵינָשֵׁי וְנֵיתוּ וְנִזְבּוּן מִינֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכֶּרֶךְ וְהֵרִיחַ רֵיחַ, אִם רוֹב גּוֹיִם - אֵינוֹ מְבָרֵךְ, אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ רוֹב יִשְׂרָאֵל - נַמִי אֵינוֹ מְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרוֹת לְכִשָּׁפִים. - אַטּוּ כּוּלְּהוּ לְכִשָּׁפִים מַקְטְרָן?! - הַוָּה לָהּ מִיעוּטָא לְכִשָּׁפִים, וּמִיעוּטָא נַמִי לְגַמֵּר אֶת הַכֵּלִים, אִשְׁתַּכַּח רוּבָּא דְּלָאו לְרֵיחָא עֲבִיד, וְכָל רוּבָּא דְּלָאו לְרֵיחָא עֲבִיד - לָא מְבָרֵךְ. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמְהַלֵּךְ בְּעָרֵבֵי שַׁבָּתוֹת בְּמַטְבְּרָיָא וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת בְּצִיפּוֹרִי, וְהֵרִיחַ רֵיחַ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְגַמֵּר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים. תָּנוּ רַבָּנַן: הָיָה מְהַלֵּךְ בְּשׁוּק שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, נִתְרַצָּה לְהָרִיחַ - הֲרֵי זֶה חוֹטֵא.

רש"י

אי נימא לא שבת מחמת מלאכה ואפילו היא מלאכה של היתר — כגון של חולה ושל חיה, קאמר דאין מברכין. **עששית** = לנטירנ"א. **שהיתה דולקת והולכת** — מערב שבת, ובבית ישראל. **למוצאי שבת מברכין** — לפי שלא נעבדה בה עבירה, שלא הודלקה בשבת. **גוי שהדליק מישראל** — משחשכה מוצאי שבת. **הך איסורא אזלא** — מתוך ששלהבת דולקת והולכת, קמא קמא, פרח ליה. **המוציא שלהבת לרשות הרבים בשבת** — חייב. ומוקמינן לה במסכת ביצה כגון דשייפיה לחרס משהא ואתלי בה נורא, דגחלת ליכא אלא שלהבת, ומשום חרס לא מחייב, דלית בה שיעורא. **מה שעקר לא הניח** — והוצאת שבת לא מחייבא עד דאיכא עקירה מרשות זו והנחה ברשות זו. **גזירה משום גוי ראשון ועמוד ראשון** — אי שרית בגוי שהדליק מנברי משחשכה, אתי לברוכי בגוי שהדליק מבעוד יום, ובאותו אור עצמו שלא נתוסף משחשכה, כגון שמברך עליו סמוך לחשכה מיד. **גדול מוכחא מלתא דגוי הוא** — ואין צריך לבדוק אחריו, דאי איתא דישראל הוא לא היה ממהר סמוך לחשכה מיד לאחוז האור בידו. **כפי הכבשן** — ששורפים בו אבנים לסיד. **אם עבה כאור היוצא מפי הכבשן** — נהורא בריא היא, ולהשתמש לאורה היא נעשית. **ואם לאו** — לאו לאורה נעשית, אלא לבשל, ואין מברכין אלא על שנעשה להאיר. **בתחלה** — בתחלת שרפת אבנים אין האור להאיר. **בסוף** — לאחר שנשרפו האבנים רובן מדליקין אור גדול מלמעלה למרק שרפת האבנים, ומשתמשין נמי לאורה. **של תנור** — בסוף מברכין עליו, לאחר שהוסק התנור והפת בתוכה מדליקין קסמין דקין בפיו להאיר ולקלוט חומו לתוכו, וכיון דמשתמש לאורו — מברכין עליו. **אור של בית הכנסת** — בדאיכא אדם חשוב — לכבודו הדליקוה. ולא שצריך לאור, אלא לכבוד בעלמא, ואין מברכין עליו. **ליכא אדם חשוב** — להאיר להם הדליקוה, ומברכין. **הא והא דאיכא אדם חשוב** — ואי איכא חזנא — שמש שאוכל בבית הכנסת — אף לאורה עשויה, שיאכל החזן לאורה, ומברכין. **הא והא דאיכא חזנא** — ואיכא סהרא שהחזן יכול לאכול לאורה — אין מברכין על הנר, שלא להאיר הדליקוה אלא לכבוד אדם חשוב. **מפני בטול בית המדרש** — שבזמן שאחד מברך לכולם הם צריכים לשתוק מגרסתם כדי שיתכונו כולם וישמעו אליו ויענו "אמן". **מרפא** — לאדם המתעטש, שרגילים לומר "אסותא". **נר לכבוד המת עבידא. בשמים** — עבידי לעבורי ריחא דסרחונו של מת עבידי, ולא להריח. **כל** — מת שהוא חשוב להוציא לפניו נר ביום, אם הוציאו בלילה במוצאי שבת לקבורה — אין מברכין על אותו נר, דלכבוד עבידא ולא להאיר. **וכל** — מת שאינו חשוב להוציא נר לפניו ביום אלא בלילה, מברכין עליו אם הוציאוהו במוצאי שבת לקבורה. **מברכין עליו** — דלהאיר עבידא. **בשמים** — שמוליך אדם אסטניס לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע של בית הכסא — אין מברכין עליו. **ושמן העשוי להעביר את הזוהמא** — שמביאים בסוף הסעודה לסוך ידים מזוהמות, והוא מבושם בבשמים. **אין מברכין עליו** "בורא עצי בשמים" אלא "בורא שמן ערב" מברכין אם שמן של אפרסמון הוא — והא דאמר ב"כיצד מברכין" (מג,א) האי משחא כבישה וטחינה מברכין עליו "בורא עצי בשמים" — לא בבא בתוך הסעודה קאמר, אלא בבא להריח. **לגמר את הכלים** — לבשם בעשנו את הבגדים. **בטבריא** — היו רגילים לגמר ערבי שבתות ובצפורי במוצאי שבתות.

תוספות

וכי תימא דך איסורא אזל ליה — הוה מצי לאקשויי: אי הכי גוי מגוי נמי! אלא עדיפא מיניה פריך, דהוה מצי לשנויי כדמשני בסמוך.

גזירה משום גוי ראשון וגוי ראשון משום עמוד ראשון וכו' — חדא גזרה היא דגזרו חכמים כל אש גוי שביד הגוי, דאי לא הא לא קיימא הא. אבל גוי שהדליק מישראל וישראל מגוי — מברכין עליו, והכי קיימא לן.

הא דאיכא אדם חשוב — אם כן משום כבודו של חשוב, ולא לאורה, כך פירש רש"י. ורבינו חננאל פירש איפכא: באדם חשוב — לאורה, ובדליכא אדם חשוב — עשוי לכבוד בית הכנסת.

אין מברכין עליו — פירש רש"י: מיהו מברכין עליו "ברוך שברא שמן ערב". והא דאמר לעיל ב"כיצד מברכין" (מג,א): האי משחא כבישא מברכין עליו "בורא עצי בשמים" — היינו בבא להריח, ולא מיירי בתוך הסעודה.

באכילה

"יאין"

תוספות

באכילה מרובה — ארבעה מילין, כך פירש רש"י. ולי נראה דזה מועט יותר מאכילה מועטת, אלא נראה לפרש איפכא: אכילה מרובה כל זמן שהוא צמא, דאין שם קצבה, אבל מועט — ארבעה מילין.

והייתם קדושים — אלו מים אחרונים. דוקא להם שהיו רגילין ליטול ידיהם אחר הסעודה, מפני מלח סדומית. אבל אנו שאין מלח סדומית מצוי בינינו, ואין אנו רגילין ליטול אחר הסעודה — אין הנטילה מעכבת עלינו לברך. ומיהו, אנשים מעונגים הרגילין ליטול ידיהן אחר הסעודה — ודאי להם מעכבת הנטילה לברך ברכת המזון, וצריכים ליטול את ידיהם קודם ברכת המזון.

רש"י

לא יאותו ממש — שאפילו לא נהנה ממנו מברכין עליו. ומאי "עד שיאותו" — עד שיהא אורו ראוי ליהנות ממנו לעומדים סמוך לו, ואז מברכים עליו אפילו הרחוקים ממנו, ובלבד שיראוהו. **כפנם** = בעששית. **יאותו ממש** — עומד בסמוך. **וכמה** — הוא צריך להיות בסמוך. **מלוזמא** — משקל. **רב יהודה** — היה מברך על אור שבבית אדא דייאלא. ורחוק מביתו היה, רב יהודה לטעמיה דלא בעי סמוך. **רבא מברך אדבי גוריא בר חמא** — סמוך לביתו היה, רבא לטעמיה דאמר סמוך בעינן. **אין מחזרין על האור** — אם אין לו אור אינו צריך לחזר אחריו. **חד עבד בשוגג כבית שמאי** — אף על פי ששגג ונעקר מן המקום על ידי שכחה החמיר על עצמו כבית שמאי, וחזר למקום שאכל וברך. **חד עבד במזיד** — נעקר ממקום שאכל במזיד כדי לברך במקום אחר, שהוצרך לילך. **אנשאי יונה דדהבא** = שכחתי יונה של זהב. **יונה אינה נצולת אלא בכנפיה** — או בורחת, או נלחמת בראשי אגפיה. **אכילה מרובה** — ארבעה מילין. **בא להם יין אחר המזון** — הא פריש לה בגמרא בריש פרקין; לבית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס, ולבית הלל טעונה כוס. **היכי נפיק** — קא סלקא דעתך באחד מן המסובין עסקינן במתניתין. **חטוף וברך** — כשמושיטין כוס של ברכה הוי מחזר שיתנהו לך ותברך. **במשמע** — העונה והמברך במשמע "קומו ברכו את ה' אלהיכם" בספר עזרא (נחמיה ט) ואומר "ויברכו שם כבודך", והיא עניית "אמן" שבמקדש. במסכת תענית (טז,ב, ולקמן סג,א) מפרש: "קומו ברכו" — בתחלת ברכה, "ויברכו שם כבודך" — במקום עניית "אמן", שבמקדש אומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". **שממהרין למברך** — ליתן שכר. **אחר תינוקות** — כשלומדים ברכות מפי רבן. **הואיל ולהתלמד עשויין** — שאין מתכוונים לברך אלא ללמד. **אבל בעידן מפטרייהו** — כשאומרים ההפטרה ומברכין בתורה ובנביא — עונים אחריהן "אמן". **שמן מעכב את הברכה** — שמן שהיו רגילין להביא בסוף הסעודה לסוך אחר הסעודה את הידים, אחר מים אחרונים, להעביר את זוהמתן. **מעכב את הברכה** — שאסור לזמן עד שיובא, וכן לענין שמעכב ברכות כל דבר הבא בקנוח סעודה שמותר לאכלו בלא ברכה עד שיסכוהו. **שמן טוב** — שיש בו בשמים, מעכב את הברכה למי שרגיל בו.

הדרן עלך אלו דברים

"ואין מברכין על הנר עד שייאותו". אמר רב יהודה אמר רב: לא "ייאותו" ייאותו ממש, אלא: כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה, ואפילו בריחוק מקום. וכן אמר רב אשי: בריחוק מקום שנינו. מיתיבי: היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנם, או שראה שלהבת ולא נשתמש לאורה, או נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת - אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה; בשלמא מ[8]שתמש לאורה ולא ראה שלהבת היכי מ[9]שכחת לה? דקיימא בקרן זוית, אלא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה היכי מ[10]שכחת לה? לאו דמרחקא? לא, כגון דעמיא ואזלא. תנו רבנן: נחלים לוחשות - מברכין עליהן, אוממות - אין מ[11]ברכין עליהן. היכי דמי לוחשות? אמר רב חסדא: כל שאילו מכנים לתוכן קיסם ודולקת מאילך. איבעיא להו: "אוממות" או "עוממות"? - תא שמע, דאמר רב חסדא בר אבדימי: "ארזים לא עממהו בגן אלהים". ורבא אמר: ייאותו ממש. וכמה? אמר עולא: כדי שיכיר בין איסר לפונדיון; חזקיה אמר: כדי שיכיר בין מלוזמא של [14]טבריא למלוזמא של ציפורי. רב יהודה מברך אדבי אדא דייאלא. רבא מברך אדבי גוריא בר חמא. אביי מברך אדבי בר אבוה. אמר רב יהודה אמר רב: אין מחזרין על האור כדרך [16]שמחזרים על המצות. אמר רבי זירא: מריש הוה מהדרנא, כיון דשמעינא להא דרב יהודה אמר רב - אנא נמי לא מהדרנא, אלא אי מקלע לי במיילא - מברי[18]כנא. "מי שאכל" וכו'. אמר רב זביד ואיתימא רב דימי בר אבא: מחלוקת בשכח, אבל במזיד - דברי הכל יחזור למקומו ויברך. [19]פשיטא, "ושכח" תנן! - מהו דתימא: הואיל הדין אפילו במזיד, והאי דקתני "ושכח" - להודיעך כ[20]חן דבית שמאי, קמשמע לן. תניא, אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לדבריכם, מי שאכל [21]בראש הבירה ושכח וירד ולא ברך, יחזור לראש הבירה ויברך?! - אמרו להן בית שמאי לבית [22]הלל: לדבריכם, מי ששכח ארנקי בראש הבירה, לא יעלה ויטלנה?! לכבוד עצמו הוא עולה - לכבוד שמים לא כל שכן? הנהו תרי תלמידי, חד עביד בשוגג בבית שמאי - ואשכח ארנקא [24]דדהבא, וחד עביד במזיד בבית הלל - ואכליה אריא. רבה בר בר חנה הוה קאזל בשייריתא, [25]אכל ואשתלי ולא בריך. אמר: היכי אעביד? אי אמינא להו "אנשאי לברך" - אמרו לי: בריך, [26]כל היכא דמברכת - לרחמנא מברכת. מוטב דאמינא להו אנשאי יונה דדהבא. אמר להו: [27]אנטרו לי, דאנשאי יונה דדהבא. אזיל וכריך, ואשכח יונה דדהבא; ומאי שנא יונה - דמתילי [28]כנסת ישראל ליונה, דכתיב: "כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ", מה יונה איינה [29]ניצולת אלא בכנפיה, אף ישראל איינן ניצולין אלא במצות. "עד אימתי הוא" וכו'. כמה שיעור [30]עכול? אמר רבי יוחנן: כל זמן שאינו רעב; וריש לקיש אמר: כל זמן שיצמא מחמת אכילתו. [31]אמר ליה רב יימר בר שלמיא לרב זוטרא, ואמרי לה רב יימר בר שיזבי לרב זוטרא: מי אמר [32]ריש לקיש הכי? והאמר רב אמי אמר ריש לקיש: כמה שיעור עכול - כדי להלך ארבע מילין! - לא קשיא: כאן באכילה מרובה, כאן באכילה מועטת. "בא להן יין" וכו'. למימרא, דישראל [34]אף על גב דלא שמע כולה ברכה עונה; וכי לא שמע היכי נפיק? אמר חייא בר רב: בשלא [35]אכל עמהן. וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: בשלא אכל עמהן. אמר ליה רב לחייא ברי[36]ה: ברי, חטוף וכריך. וכן אמר רב [37]הונא לרבה בריה: חטוף וכריך. דמימרא, דמברך עדיף ממאן דעני "אמן"? והתניא, רבי יוסי אומר: גדול העונה "אמן" יותר מן [38]המברך! אמר ליה רבי נהוראי: השמים! כן הוא; תדע, שהרי גוליירין יורדין ומתגרין במלחמה וגבורים יורדין ומנצחין. - תנאי היא, [39]דתניא: אחד המברך ואחד העונה "אמן" במשמע, אלא שממהרין למברך יותר מן העונה "אמן". בעי מיניה שמואל מרב: מהו לענות [40]"אמן" אחר תינוקות של בית רבן? אמר ליה: אחר הכל עונין "אמן" חוץ מתינוקות של בית רבן, הואיל ולהתלמד עשויין. והני מילי [41]בדלא עידן מפטרייהו, אבל בעידן מפטרייהו - עונין. תנו רבנן: שמן מעכב את הברכה, דברי רבי זירא. רבי זירא אומר: אינו מעכב. [42]רב אחא אומר: שמן טוב מעכב. רבי זוהמאי אומר: כשם שמזוהם פסול לעבודה - כך ידים מזוהמות פסולות לברכה. אמר רב נחמן [43]בר יצחק: אנא לא זילאי ולא זיואי ולא זוהמאי ידעינא, אלא מתניתא ידעינא; דאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה במתניתא תנא: "והתקדשתם" - אלו מים ראשונים, "והייתם קדשים" - אלו מים אחרונים, "כי קדוש" - זה שמן, "אני ה' אלהיכם" - זו ברכה.

הדרן עלך אלו דברים

שנינו במשנה (לעיל נא:): **וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר** ברכת בורא מאורי האש **עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ** לאורו [–שיהיו נהנים ממנו].

הגמרא מבארת דין זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא** התכוון התנא באומרו 'יֵאוֹתוּ' שצריך שֶׁיֵּאוֹתוּ **מַמָּשׁ** – שיהנו ממש מאור הנר, **אֶלָּא** כוונתו, **כֹּל שֶׁאִילּוּ עוֹמֵד בְּקָרוֹב וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וַאֲפִילּוּ בְּרִחוּק מָקוֹם.** כלומר, צריך שיהיה אור בשיעור כזה שאם היה עומד קרוב לנר היה יכול ליהנות מאורו, ואף שעתה עומד בריחוק מקום ואינו יכול ליהנות ממנו, רשאי לברך, ובלבד שיראה את השלהבת. **וְכֵן אָמַר רַב אַשִׁי, בְּרִחוּק מָקוֹם שָׁנִינוּ.** כלומר, דין המשנה נאמר אף עבור הרחוקים מן הנר, שאף הם רשאים לברך אם יש בנר אור בשיעור כזה שהקרובים אליו יכולים ליהנות מאורו.

מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה על רב יהודה ורב אשי, שנינו בברייתא, **הָיְתָה לוֹ נֵר טְמוּנָה בְּחֵיקוֹ אוֹ בְּפָנָס** [–עששית של זכוכית], שהנר והשלהבת מכוסים, **אוֹ שֶׁרָאָה** את **הַשַּׁלְהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שַׁלְהֶבֶת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּרְאֶה** את **הַשַּׁלְהֶבֶת וְיִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ.** ולפי מה שאמר רב יהודה בשם רב, **בְּשֶׁלָּמָא 'מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שַׁלְהֶבֶת' מַשְׁכַּחַת לָהּ** – מצאנו אופן שמתקיים דין זה, כגון **דְּקָיְימָא בְּקֶרֶן זָוִית,** שאינו רואה את השלהבת אך אורה מאיר עבורו, ואין לברך עליו כיון שאף לפי רב צריך לראות את השלהבת, **אֶלָּא** מה ששנינו **'רָאָה שַׁלְהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ' הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, לָאו** – האם לא מדובר באופן **דִּמְרַחֲקָא** – שהשלהבת רחוקה ממנו, והוא רואה אותה ואינו יכול ליהנות מאורה מחמת ריחוקה ממנו, אבל הקרובים אליה יכולים ליהנות מאורה. ושנינו שאינו מברך באופן זה, וקשה על דברי רב יהודה ורב אשי שאמרו שרשאי לברך באופן זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין מדובר בברייתא באופן שמחמת המרחק לא נשתמש לאורה, אלא מדובר **כְּגוֹן דְּעָמְיָא וְאָזְלָא** – מחשיכה והולכת, וכיון שכהה אורה אף הקרובים אליה אינם יכולים ליהנות מאורה, ובאופן זה אף לפי רב אין מברכים עליה.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר הדין שעל שלהבת עמומה אין מברכים: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **גְּחָלִים לוֹחֲשׁוֹת** [–בוערות] **מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, גחלים אוֹמְמוֹת** [–שאינן בוערות] **אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן.** מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – איך מדובר בברייתא באומרה 'לוחשות'. כלומר מהו השיעור שצריך שיבערו הגחלים כדי שיחשבו 'לוחשות' ויהיה אפשר לברך עליהם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, כֹּל שֶׁאִילּוּ מַכְנִים לְתוֹכָן קֵיסָם** [–חתיכת עץ דקה] **וְדוֹלֶקֶת בּוֹ** האש **מֵאֵילֶיהָ.** באופן זה נחשבות הגחלים כשלהבת ולא רק כגחלת.

מסתפקת הגמרא באיזו לשון נשנתה הברייתא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם שנינו בברייתא גחלים **'אוֹמְמוֹת' אוֹ** גחלים **'עוֹמְמוֹת'.** כלומר לשון החשכה הוא באל"ף או בעי"ן.

פושטת הגמרא את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא בַּר אַבְדִּימִי,** נאמר (יחזקאל לא ח) **'אֲרָזִים לֹא עֲמָמוּהוּ בְּגַן אֱלֹהִים'** – כל הארזים לא הכהו את מראית הארז המיוחד המוזכר שם, לפי שהיה נאה מכל האילנות. והרי שלשון החשכה הוא 'עוממות' בעי"ן.

הגמרא מביאה שרבא חולק על רב יהודה ורב אשי בביאור דברי המשנה 'יאותו': **וְרָבָא אָמַר,** 'יאותו' פירושו **יֵאוֹתוּ מַמָּשׁ.** כלומר צריך המברך לעמוד בסמוך לנר באופן שיהיה יכול ליהנות ממש מאורו.

מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** סמוך לנר צריך להיות בכדי שיוכל לברך עליו. משיבה הגמרא: **אָמַר עוּלָּא, כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר** על ידי אורו **בֵּין אִיסָּר לְפוּנְדְּיוֹן** [–שני סוגי מטבעות הם]. **חִזְקִיָּה אָמַר, כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר בֵּין כְּלוּמְקָא** [–משקל] **שֶׁל טְבֶרְיָא לְמְלוּזְמָא שֶׁל צִפּוֹרִי.**

הגמרא מביאה כיצד נהגו האמוראים בדין זה: **רַב יְהוּדָה** היה **מְבָרֵךְ** ברכת הנר בהבדלה **אַדְּבֵי** – על נר הדלוק בביתו של **אַדָּא דַּיְילָא** [–שמש החכמים ו'אדא' שמו] אף שהיה גר רחוק ממנו. מפני שסבר כרב שאין צריך לעמוד סמוך לנר. **רָבָא** היה **מְבָרֵךְ אַדְּבֵי גּוּרְיָא בַּר חָמָא,** שהיה גר בסמוך אליו. לפי שרבא סובר שכדי לברך צריך לעמוד סמוך לנר. **אַבַּיֵי** היה **מְבָרֵךְ אַדְּבֵי בַּר אָבוּהּ.**

הגמרא מביאה שאין חובה לחזור אחר נר להבדלה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֵין מְחַזְּרִין עַל הָאוּר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַזְּרִים עַל הַמְּצוֹת.** כלומר אדם שאין לו נר להבדלה, אין לו חיוב לטרוח למצוא נר כדי לברך עליו.

אָמַר רַבִּי זֵירָא, מַרִיש – בהתחלה, קודם ששמעתי שמועה זו, **הֲוָה מְהַדְּרְנָא** – הייתי מחזר אחר הנר כדי לקיים את המצוה לברך עליו, **כֵּיוָן דְּשִׁמַּעְנָא לְהָא** – ומאחר ששמעתי שמועה זו **דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב** שאין צריך לחזור אחר הנר, **אֲנָא נַמִּי לֹא מְהַדְּרְנָא** – גם אני הפסקתי לחזור אחריו, **אֶלָּא** כך אני נוהג, **אִי מִקְּלַע לִי מִמֵּילָא מְבָרֵיכְנָא** – אם מזדמן לי נר אני מברך עליו.

שנינו במשנה (לעיל נא:): **מִי שֶׁאָכַל וכו'** ושכח ולא בירך [ברכה אחרונה], בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: **אָמַר רַב זְבִיד, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב דִּימִי בַּר אַבָּא, מַחְלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל היא **בְּשֶׁכַח** לברך, **אֲבָל** אם הלך ממקום אכילתו **בְּמִזִּיד,** דִּבְרֵי הַכֹּל **יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ.**

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמחלוקתם היא רק באופן ששכח, שהרי **'וְשָׁכַח' תְּנַן** [–שנינו במשנה], ומה בא רב זביד להשמיענו. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **שהוא הַדִּין אֲפִילּוּ בְּמֵזִיד** אין צריך לחזור למקומו לברך, **וְהַאי דְּקָתָנֵי** – ומה ששנינו במשנה **'וְשָׁכַח',** הוא כדי **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי** – ללמד כח חומרתם של בית שמאי, שאפילו בשוגג מחייבים לחזור ולברך, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב זביד, שהקלו בית הלל רק בשכח, אבל במזיד מודים שצריך לחזור למקומו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: **תַּנְיָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, לְדִבְרֵיכֶם** שצריך לחזור למקומו לברך, **מִי שֶׁאָכַל בְּרֹאשׁ הַבִּירָה** [–בראש מגדל] **וְשָׁכַח וְיָרַד וְלֹא בֵּרֵךְ,** וכי **יַחֲזוֹר לְרֹאשׁ הַבִּירָה וִיבָרֵךְ.** כלומר, הרי לא מסתבר שעד כדי כך הטריחוהו חכמים, וכיון שבטרחה גדולה לא הטריחוהו לחזור, בודאי לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, ובכל אופן לא הטריחוהו לחזור למקומו ולברך. **אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, לְדִבְרֵיכֶם** – וכי לדעתכם **מִי שֶׁשָּׁכַח אַרְנְקִי** – כיס מלא מעות **בְּרֹאשׁ הַבִּירָה לֹא** יטריח עצמו **וַיַּעֲלֶה וְיִטְּלֶנָּה,** והלא בודאי יטריח עצמו לצורך הפסד ממונו, ומאחר **שלְּכָבוֹד עַצְמוֹ הוּא** טורח **וְעוֹלֶה** בחזרה לראש הבירה, לצורך ברכה שהיא **לְכָבוֹד שָׁמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן** – האם אין זה קל וחומר שיש לו לטרוח ולחזור לברך במקום שאכל. כלומר, בודאי מסתבר לומר שהטריחוהו חכמים לחזור ולברך במקום שאכל, מפני שיש בזה כבוד שמים.

הגמרא מביאה כמה מעשים ללמדנו שיש להחמיר ולנהוג כבית שמאי: **הַנָּהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי** – שני תלמידים היו, שלא בירכו במקום שאכלו, **חַד** – תלמיד אחד **עָבִיד** [–עשה] **בְּשׁוֹגֵג כְּבֵית שַׁמַּאי,** כלומר, אף על פי שהלך ממקום אכילתו בלא ברכה בשוגג, מכל מקום החמיר על עצמו לנהוג כדברי בית שמאי, וחזר לברך במקום שאכל, ובזכות זה נעשה לו נס **וְאַשְׁכַּח אַרְנְקָא דְּדַהֲבָא** – ומצא ארנק של זהב. **וְחַד** – ותלמיד אחד **עָבִיד** [–עשה] **בְּמֵזִיד כְּבֵית הִלֵּל,** כלומר הלך במזיד ממקום אכילתו בלא ברכה, על מנת לברך במקום אחר, **וְאַכְלֵיהּ אַרְיָא** – אכל אותו אריה בדרך והרגו.

מעשה נוסף: **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲוָה קָאָזֵל בְּשַׁיַּירְתָּא** – היה הולך בשיירה, וכאשר חנו במקום מסוים, **אָכַל, וְאִשְׁתְּלִי וְלֹא בֵּרֵךְ** – ושכח ולא בירך, והמשיך עם השיירה בדרכה, ורצה לחזור לברך במקומו אך חשש שהשיירה לא תמתין לו ויסתכן בכך. **אָמַר** לעצמו, **הֵיכִי אֶעֱבִיד** – כיצד אעשה, כלומר מה אומר להם כדי שיסכימו להמתין לי, **אִי אֵמְרִינָא לְהוּ אִנְשֵׁי לְבָרֵךְ** – אם אומר להם ששכחתי לברך, **אָמְרִי לִי בָּרִיךְ [הָכָא]** – יאמרו לי תברך כאן, שהרי **כָּל הֵיכָא דִּמְבָרְכַת לְרַחְמָנָא מְבָרְכַת** – כל מקום שאתה מברך להקב"ה אתה מברך, והקב"ה שומע את הברכה בכל מקום ואינך צריך לחזור עבור כך, ולא יסכימו להמתין לי, אלא **מוּטָב דְּאֵמִינָא לְהוּ אִנְשֵׁי יוֹנָה דְּדַהֲבָא** – טוב יותר שאומר להם ששכחתי יונה של זהב, ולשם כך

המשך בעמוד קלה

משנה

המשנה מפרטת מקומות ומאורעות שיש לברך על ראייתם או שמיעתם: **הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה.** והרואה **מָקוֹם שֶׁנַּעֲקְרָה מִמֶּנּוּ עַכּוּ"ם, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עַכּוּ"ם מֵאַרְצֵנוּ.**

עַל הַזִּיקִין – כוכב שביט, **וְעַל הַזְּוָעוֹת** – רעידת האדמה, **וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת** – סופות שאינן מצויות, **וְעַל הַבְּרָקִים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם,** שכל אלו נראים או נשמעים למרחוק.

עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְעַל הַיַּמִּים וְעַל הַנְּהָרוֹת וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת, אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית. רַבִּי יְהוּדָה **אוֹמֵר, הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל** – ים האוקיינוס שמקיף את העולם, **אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל,** ודווקא **בִּזְמַן שֶׁרוֹאֵהוּ לִפְרָקִים** – לאחר שלשים יום מהראייה האחרונה.

המשנה מפרטת את הברכות שיש לברך על מאורעות המשמחים או מעציבים את לב האדם: **עַל הַנִּשָּׁמִים וְעַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. עַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת.**

בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ, וְקָנָה [–או שקנה] **כֵּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.**

מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין עַל הַטּוֹבָה – על רעה שתבוא לו ממנה טובה, כגון שהרוצף שדהו מים, ונשטפה התבואה שהיתה בו, שאף על פי שהמים גורמים שאדמתו תשביח ויש לו בכך תועלת לשנים הבאות, כיון שכעת יש לו בכך רעה, שנשטפה תבואתו, מברך דיין האמת. **וְכֵן עַל הַטּוֹבָה מֵעֵין עַל הָרָעָה** – על טובה שאפשר שתבוא לו ממנה רעה, כגון שמצא מציאה במקום שהמוצא מציאה ואינו מביאה למלכות נענש ולוקחים אותה ממנו. ואף על פי שאם ישמע המלך שמצא מציאה ולא הביאה לו, ילקה וייסר אותו ויקח אותה ממנו, כיון שכעת המציאה טובה לו, מברך הטוב והמטיב.

המשנה מבארת שיש אופנים שבהם התפילה נחשבת לתפילת שוא: **וְהַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבַר** – המתפלל על מה שכבר היה, **הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא,** לפי שמה שהיה כבר היה. כגון, אם **הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, וְאוֹמֵר יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא,** לפי שבדרך הטבע אי אפשר לעובר שיתהפך מנקבה לזכר. וכן אם **הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ, וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאוֹמֵר יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא תְהֵא** צוחה זו **בְּתוֹךְ בֵּיתִי, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא,** לפי שמה שהיה כבר היה.

המשנה מבארת אלו תפילות המהלך בדרך צריך להתפלל: הַמהלך בדרך, ובדרכו הוא **נִכְנָס לַכְּרַךְ,** שמצויים בו מושלים רעים המחפשים להעליל עלילות שוא על העוברים בו, **מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם** – מבקש שתי בקשות, **אַחַת כְּכְנִיסָתוֹ** לכרך, שיכנס לשלום, **וְאַחַת כְּיִצִּיאָתוֹ** מהכרך, שיצא לשלום. **כֵּן עַזַאי אוֹמֵר,** מתפלל **אַרְבַּע** תפילות, **שְׁתַּיִם כְּכְנִיסָתוֹ** לכרך, **וּשְׁתַּיִם כְּיִצִּיאָתוֹ** מהכרך, שבכל פעם הוא **נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל שֶׁעָבַר, וְצוֹעֵק עַל הֶעָתִיד,** ונמצא מתפלל ארבע תפילות.

האופן הרצוי בו יש לברך על מאורעות רעים: **חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ** דיין האמת **עַל הָרָעָה** בשמחה ובלב טוב, **כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ** בשמחה הטוב והמטיב **עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים ו ה) 'וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּגו' וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ'. ומה שנאמר 'בְּכָל לְבָבְךָ' היינו שתאהב את ה' **בְּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע.** ומה שנאמר 'בְּכָל נַפְשְׁךָ' היינו שתאהב את ה' **אֲפִילּוּ** אם **הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ.** ומה שנאמר 'וּבְכָל מְאֹדֶךָ' היינו שתאהב את ה' **בְּכָל מָמוֹנְךָ.** המשנה מבארת את המילים 'בכל מאדך' באופן נוסף, **דָּבָר אַחֵר,** 'בְּכָל מְאֹדֶךָ' פירושו **שֶׁבְּכָל מִדָּה** [–ענין] **וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ,** בין מדה טובה ובין מדת פורענות, **חֲיֵי מוֹדֶה לוֹ.**

ההנהגה הראויה כנגד שער המזרח של חומת הר הבית, ובהר הבית עצמו: **לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רַאשׁוֹ** – לא ינהג קלות ראש **כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח** של חומת הר הבית, לפי **שֶׁהוּא** [–ששער זה] **מְכוּוָן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וְלֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ שֶׁבְּרַגְלוֹ, וּבְפוּנְדָּתוֹ** [–חגור חלול שנותנים בו מעות], **וּבַאֲבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ** להר הבית **קַפְּנַדְרְיָא** – קיצור דרך. **וּרְקִיקָה** בהר הבית, יש ללמוד **מִקַּל וָחוֹמֶר** שהיא אסורה.

חתימת הברכות בבית המקדש היתה בנוסח מיוחד, שבחתימת הברכה היה אומר 'ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת', וכן בשאר הברכות.

המשנה מבארת את הנוסח המיוחד בו היו חותמים את הברכות בבית המקדש, ותקנת עזרא בזה: **כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ** – שבבית המקדש הראשון, **הָיוּ אוֹמְרִים** ברוך וכו' עד תיבות **'עַד הָעוֹלָם'** בלבד, אבל **מְשַׁקְלְקְלוּ הַצְּדוּקִים** שהיו כופרים בתחיית המתים ובעולם הבא **וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד** [–העולם הזה], **הִתְקִינוּ** עזרא ובית דינו **שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם,** כלומר, מן העולם הזה ועד העולם הבא, כדי להורות שיש שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא, ולהוציא מלב הצדוקים שכופרים בתחיית המתים ובעולם הבא.

המשנה מביאה תקנה נוספת שתיקנו עזרא ובית דינו: **וְעוד הִתְקִינוּ** עזרא ובית דינו, **שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם** – בשמו של הקדוש ברוך הוא, ואין במה שמוציא שם שמים לכבודו של חבירו משום זלזול בכבודו של מקום, **שֶׁנֶּאֱמַר** (רות ב ד) **'וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לַקֹּצְרִים ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ ה'",** הרי שבועז הזכיר שם שמים לכבודם של הקוצרים, **וְאוֹמֵר** – ועוד מצינו כן בדברי המלאך לגדעון (שופטים ו יב) **'ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל',** הרי שהמלאך הזכיר שם שמים לכבודו של גדעון, **וְאוֹמֵר** – ועוד מצינו שאמר הכתוב (משלי כג כב) **'אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ'** – יש לך ללמוד מזקני אומתך, ולעשות כפי שראית שהם עשו [שהזכירו שם שמים לכבודם של הבריות], **וְאוֹמֵר** – ועוד מצינו שאמר הכתוב (תהלים קיט קכו) **'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ'** – שפעמים שמבטלים ומפירים את התורה כדי לעשות רצון ה', ואף השואל את שלום חבירו בשם ה', הרי הוא עושה בכך רצונו של מקום, וכפי שנאמר (שם לד טו) 'בקש שלום ורדפהו'. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** יש לדרוש את הפסוק מסופו לתחילתו, **'הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ'** – שפעמים שמבטלים את דברי התורה, **מִשּׁוּם 'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'",** ואף זה שמתכוין לשאול בשלום חבירו, שזהו רצונו של מקום, מותר לו להפר ולעבור על דברי תורה, ולעשות דבר הנראה אסור.

גמרא

במשנה מבואר שהרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל מברך. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו שמברכים על נס. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (שמות יח ז) המתאר את מה שאמר יתרו כאשר שמע את כל הניסים שעשה ה' לבני ישראל ביציאת מצרים, **'וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל וגו'** אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם', ויש ללמוד מכאן שמברכים על נס.

מקשה הגמרא: **אַנִּיסָּא דְּרַבִּים מְבָרְכִינַן** – וכי דווקא על נס שנעשה לרבים כגון הניסים שעליהם בירך יתרו מברכים, **אַנִּיסָּא דְּיָחִיד לָא מְבָרְכִינַן** – ועל נס שנעשה ליחיד אין מברכים, **וְהָא הַהוּא גַּבְרָא** – והרי מעשה באדם אחד **דַּהֲוָה קָא אָזֵיל** – שהיה מהלך **בְּמָקוֹם** הנקרא **עֲבָר יַמִּינָא, נְפַל עֲלֵיהּ אַרְיָא** – התנפל עליו אריה ורצה לטורפו, **אִתְעֲבִיד לֵיהּ נִיסָּא וְאִיתְּצַל מִינֵּיהּ** – נעשה לו נס וניצל ממנו. **אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא** – בא אותו אדם לפני רבא, **וְאָמַר לֵיהּ** רבא, **כָּל אֵימַת דְּמָטֵית לְהָתָם** – בכל פעם שתזדמן לאותו מקום, **בָּרֵיךְ** [–יש לך לברך] **'בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה'.** ונס זה הוא נס שנעשה ליחיד, ומוכח שגם על נס שנעשה ליחיד צריך לברך, ולא רק על נס שנעשה לרבים.

מוסיפה הגמרא להקשות: ועוד מעשה **בְּמַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא דַּהֲוָה קָאָזֵיל** [–שהיה מהלך] **בְּפַקְתָּא דַּעֲרָבוֹת** – בבקעה של אותו מקום שנקרא ערבות, **וְצָחֲא לְמַיָּא** – והיה צמא למים, **אִיתְעֲבִיד לֵיהּ נִיסָּא אִיבְּרֵי לֵיהּ עֵינָא דְּמַיָּא וְאִישְׁתֵּי** – נעשה לו נס ונברא לו מעין של מים ושתה ממנו. **וְתוּ** – ועוד נס נעשה למר בריה דרבינא, **זְמָנָא חָדָא**

המשך בעמוד ג

רש"י

משנה הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל — כגון הנך דקתני לקמן: מעברות הים והירדן ונחלי ארנון בו'. זיקין וזועות ורעמים — מפרש בגמרא. **מלא עולם** — לפי שאלו נראין או נשמעין למרחוק. **ברוך עושה בראשית** — ובגמרא (נט,א) פריך: אטו הנך דלעיל לאו מעשה בראשית נינהו? **לפרקים** — מפרש בגמרא (ברכות נט,ב). ולפי שהוא חשוב וגדול מכלן קבע ליה רבי יהודה ברכה לעצמו. **מברך על הרעה מעין על הטובה** — "דיין האמת". **ועל הטובה מעין על הרעה** — "הטוב והמטיב". ובגמרא מפרש היכי דמי. **הנכנס לכרך** — המהלך בדרך וצריך לעבור כרך, ושם מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות. **אחת בכניסתו** — מתפלל שיכנס לשלום. **ביציאתו** — מתפלל שיצא לשלום. **ארבע** — כדמפרש: נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד, נמצאו ארבע, כדמפרש בגמרא. **חייב אדם לברך על הרעה כו'** — מפרש בגמרא. **דבר אחר בכל מאדך** — מדות מדודות לך, בין מדה טובה בין מדת פורענות. **לא יקל ראש** — לא ינהג קלות ראש. **כנגד שער מזרחי** — חוץ להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית במזרח, לפי שכל השערים מכוונים זה כנגד זה, שער מזרח, שער עזרת נשים, ושער עזרת ישראל, ופתח האולם וההיכל, ובית קדשי הקדשים בימי מקדש ראשון, כשהיה אמה טרקסין. **כפונדתו** = חגור חלול ונותנין בו מעות. **מקל וחומר** — בגמרא מפרש ליה. **כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם** — במסכת תענית (טז,ב) אמרינן: אין עונין "אמן" במקדש, המברך אומר בסוף כל ברכה "ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת", וכן בכולם. והעונין אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". וילפינן לה מקרא דתפלת עזרא וסיעתו. ואשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא "ברוך ה' אלהי ישראל" עד "מן העולם". **משקלקלו הצדוקים** — ואמרו אין עולם אלא זה. **התקינו** — עזרא וסיעתו שיהו אומרים "מן העולם ועד העולם", לומר ששני עולמות יש, להוציא מלב הצדוקים הכופרים בתחיית המתים. **שיהא אדם שואל לשלום חבירו בשם** — בשמו של הקדוש ברוך הוא, ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו. ולמדו מבֹּעז שאמר "ה' עמכם", ומן המלאך שאמר לגדעון "ה' עמך גבור החיל". **ואומר אל תבוז כי זקנה אמך** — למוד מדברי זקני אומתך לעשות מה שראית שעשו הם. ובגמרא מפרש מאי "ואומר". **ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך** — פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה'. אף זה, המתכוין לשאול לשלום חברו: זה רצונו של מקום, שנאמר — "בקש שלום ורדפהו", מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור. **גמרא הכי גרסינן** — מנלן דמברכינן אניסא? אמר רבי יוחנן דאמר קרא: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם" וגו'. **בעבר ימינא** — שם מדינה בדרומו של פרת. **בפקתא** = בקעה. **ערבות** — שם מקום. **וצחא למיא** = צמא למים. **ברסתקא** = בשוק. **גמלא פריצא** — גמל משוגע, שעסקיו רעים. **אתפרקא ליה אשיתא** — נפלה חומת בית שהיה סמוך לו, ונכנס לתוך הבית מפני הגמל. **מעברות הים** — מקום שעברו ישראל בים סוף. **ומעברות הירדן** — בימי יהושע. **מעברות נחלי ארנון** — לקמן מפרש מאי ניסא: במורד בית חורון — בימי יהושע היה, בספר יהושע (י). **ואבן שזרק עוג** — לקמן מפרש.

תוספות

הרואה וכו' אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו'. פירש רבי שמעיה: דכל הני ברכות צריכות להזכרת שם ומלכות "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם". וכן כתב רבינו שמשון מקוצי, כי הרב רבינו יצחק היה רגיל לברך על הברכה "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם". וכן פירש רבינו יצחק ומייתי ירושלמי דפרקין: רבי זעירא כו' כל ברכה שאין בה וכו'. ונראה לרבינו: דדוקא לרואה משלים יום לשלשים יום דומיא דרואה ים הגדול לפרקים. דאמר בירושלמי דפרקים היינו שלשים יום.

שעקר עבודה זרה מארצנו. בירושלמי מתני: "כשנעקרה עבודה זרה מכל ארץ ישראל".

על הנהרות — לאו על כל נהרות איירי, אלא ארבע נהרות דכתיבי בקרא, כמו חדקל ופרת.

אבני

הרואֶה מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה". מְקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ". עַל הַזִּיקִין, וְעַל הַזְּוָעוֹת, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת, וְעַל הַבְּרָקִים אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם". עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת, וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל", בִּזְמַן שֶׁרוֹאֶהוּ לִפְרָקִים. עַל הַגְּשָׁמִים, וְעַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". עַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... דַּיַּן הָאֱמֶת". בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ, וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה". מִבְרַךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין עַל הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה מֵעֵין עַל הָרָעָה. וְהַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבַר - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא; הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, וְאוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר" - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא; הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא תְהֵא בְּתוֹךְ בֵּיתִי" - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. הַנִּכְנָס לְכַרְךְ מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם, אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ. בֵּן עַזַאי אוֹמֵר: אַרְבַּע, שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ, נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל שֶׁעָבַר וְצוֹעֵק עַל הָעָתִיד. חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" וגו'. "בְּכָל לְבָבְךָ" - בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע; "וּבְכָל נַפְשְׁךָ" - אֲפִילּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ, "וּבְכָל מְאֹדֶךָ" - בְּכָל מָמוֹנְךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ" - בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ. לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח, שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וְלֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, וּבְפוּנְדָּתוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפְּנַדַּרְיָא; וּרְקִיקָה - מִקַּל וָחוֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים: "עַד הָעוֹלָם". מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַצְּדוֹקִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים: "מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה בֹּעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים: ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ: יְבָרֶכְךָ ה'"; וְאוֹמֵר: "ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הַחָיִל"; וְאוֹמֵר: "אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ"; וְאוֹמֵר: "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: "הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ" מִשּׁוּם "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'". **גְּמָרָא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא: "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל" וגו'. אַנִּיסָּא דְּרַבִּים מִבְּרַכִּינַן, אַנִּיסָּא דְּיָחִיד לָא מִבְּרַכִּינַן?! וְהָא הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא אָזֵיל בַּעֲבַר יַמְּיָא, נְפַל עֲלֵיהּ אַרְיָא, אִתְעַבִּיד לֵיהּ נִיסָּא, וְאִיתְצַל מִינֵּיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, וַאֲמַר לֵיהּ: כָּל אֵימַת דְּמָטֵית לְהָתָם - בָּרֵיךְ "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה"! וּמָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא הֲוָה קָאָזֵיל בִּפְקַתָּא דַּעֲרָבוֹת וּצְחָא לְמַיָּא, אִתְעַבִּיד לֵיהּ נִיסָּא אִיבְּרֵי לֵיהּ עֵינָא דְּמַיָּא, וְאִישְׁתֵּי. וְתוּ, זִמְנָא חֲדָא הֲוָה קָאָזֵיל בְּרִסְתְּקָא דְּמִחוֹזָא וּנְפַל עֲלֵיהּ גַּמְלָא פְּרִיצָא, אִיתְפְּרְקָא לֵיהּ אֶשְׁיְתָא, עַל לְגַוֵּהּ. כִּי מְטָא לַעֲרָבוֹת, בָּרִיךְ: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּעֲרָבוֹת וּבְגָמָל", כִּי מְטָא לְרִסְתְּקָא דְּמִחוֹזָא, בָּרִיךְ: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בְּגָמָל וּבַעֲרָבוֹת"! אָמְרִי: אַנִּיסָּא דְּרַבִּים כּוּלֵּי עָלְמָא מִיחַיְּיבֵי לְבָרוּכֵי, אַנִּיסָּא דְּיָחִיד - אִיהוּ חַיָּיב לְבָרוּכֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה מַעְבְּרוֹת הַיָּם, וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרוֹן, וְאֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ לִזְרוֹק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ מִלְחָמָה בַּעֲמָלֵק, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה בִּמְקוֹמָהּ - עַל כּוּלָּן צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הוֹדָאָה וְשֶׁבַח לִפְנֵי הַמָּקוֹם. בִּשְׁלָמָא מַעְבְּרוֹת הַיָּם, דִּכְתִיב: "וַיַּאֲמִינוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה"; מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, דִּכְתִיב: "וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית ה' בְּחָרָבָה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בֶּחָרָבָה עַד אֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן". אֶלָּא מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן מְנָלָן? - דִּכְתִיב: "עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" וגו'. תָּנָא: "אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" - שְׁנֵי מְצוֹרָעִים הָיוּ דְּהָווּ מְהַלְּכִין בְּסוּף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, כִּי הָווּ קָא חָלְפִי יִשְׂרָאֵל אֲתוּ אֱמוֹרָאֵי

עבדי

תוספות

אבני אלגביש במורד בית חורון. והוא הדין מקום שנפל שם מחנה סנחריב, דלא גרע חזקיה מאדם המסוים, אלא לא חש לפרש לפי שידוע המקום סביב ירושלים. ושוב היה נראה לרבינו יהודה כיון שאין הנס ידוע על פי המקום כי הנך — אין מברכין עליו אלא אותם שנעשה להם הנס. וכן כל אדם מברך על ניסו, אף על פי שאינו ניכר מתוך המקום.

ארבעה צריכין להודות יורדי הים וכו' — ובתהלים לא חשיב כזה הסדר, אלא חשיב הולכי המדבר ראשון דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחלה, וגמרא נקט המצויין תחלה. **ואימא** בי עשרה ותרי רבנן. ועבדי לחומרא, ואפילו ליכא תרי רבנן. ונהגו העולם לברך אחר שקורא בתורה. ודוקא בחולה שנפל למטה, אבל חש בראשו או במעיו ואינו מוטל למטה — לא. הרב רבינו יוסף. **פטרתן** יתי מלאודויי. ואם תאמר: והא אמרינן, ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה! ויש לומר: דרב יהודה היה מתלמידי דרב, ורב סבר לעיל בפרק "כיצד מברכין" (מ,ב) דלא בעינן אלא הזכרת השם (או מלכות ו"רחמנא" היינו מלכות).

לך

רש"י

עבדי להון נקירותא — מערות מעברות נחלי ארנון עמק עמוק בין שני הרים גבוהים, והיו ישראל צריכים לעבור באותו עמק, עשו אמוריים מערות בצדי ההרים ונחבאו שם. **וטשו** = נחבאו. **מסגי** — עובר. **ממיך טורי** = משפיל הרים, ומתפשטין זה לצד זה עד שהעמק שוה. **חזו דמא** — כשחזרו ההרים למקומן. **ואשד** — ושפך. **אשר נטה לשבת ער** — ההר שבעבר העמק נטה ונתפשט לצד חברו ההר אשר לצד עבר מואב. ושם ארץ מואב ער. **שעמדו** — באויר. **לא נתך ארצה** — לא הגיע לארץ, אלא עמד באויר. **מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי** — עוג חשב כן בלבו. מחנה ישראל תלתא פרסי, דכתיב (במדבר לג): "ויחנו מבית הישימות עד אבל השטים". ואמר רבה בר בר חנה: לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלתא פרסי אורכא ותלתא פרסי פותיא (עירובין נה,ב). **קמצי** = נמלים. **שרבבת** — לשון "אשתרבובי אשתרבוב", ירדו וגדלו למטה. **משה כמה הוי עשר אמין** — שהרי הוא הקים את המשכן ודרשינן הקים את עצמו לקומת המשכן, וכתיב ביה: "עשר אמות אורך הקרש" (שמות לו). **שוור** = קפץ למעלה. **בקרסוליה** = קבילי"א בלעז. **וידי משה כבדים** — ואינו יכול לפושטן כל היום אלא אם כן תומכים בזרועותיו, ויקחו אבן וישימו תחתיו. **תחתיה** — משמע: במקומה, ואי אפשר זו אלא על ידי בליעה. **דאמר ברוך דיין האמת** — תירוצא הוא. **זוכר את הצדיקים** — שזכר את אברהם. **כיון דפותיה ורומה כי הדדי הוו** — ואין נפילה ניכרת בה אם לא נבלעה, משום הכי אבלעה, והוא דרך נפילה לחומה כזו. **צריכין להודות** — כשיוצאין מן הסכנה. **וירוממוהו בקהל עם** — בסוף פרשת המזמור. **ואתפח** = נתרפא. **בגדתאה** — שם עירו בגדד, היא עיר החשובה שבבבל משחרבה בבל. **שימור** — מן המזיקין. **חולה** — שהורע מזלו, לפיכך השד מתגרה בו. **וכן חיה** — אשה שילדה, וכן אבל. **חתן וכלה ותלמידי חכמים** — מקנאתו מתגרה בהם. **והמאריך על שלחנו** — שמתוך כך עניים באין ומתפרנסים. **והמאריך בבית הכסא** — רפואה היא לו. מעיין

עָבְדֵי לְהוֹן נְקִירוֹתָא וְטָשׁוּ בְּהוֹן, אָמְרִי: כִּי חָלְפֵי יִשְׂרָאֵל הָכָא - נְקִטְלִינוּן, וְלָא הֲווּ יָדְעֵי דְּאָרוֹן הֲוָה מַסְגֵּי קַמַּיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה מַמִּיךְ לְהוּ טוּרֵי מִקַּמַּיְיהוּ; כֵּיוָן דַּאֲתָא אָרוֹן, אַדְּבְּקוּ טוּרֵי בַּהֲדֵי הָדָדֵי וּקְטַלִינוּן, וּנְחַת דְּמַיְיהוּ לְנַחֲלֵי אַרְנוֹן. כִּי אָתוּ אֶת וָהֶב, חָזוּ דְּמָא דְּקָא נָפֵיק מִבֵּינֵי טוּרֵי, אֲתוּ וְאָמְרִי לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל, וַאֲמְרוּ שִׁירָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב". אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ. מַאי אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ? תָּנָא: אֲבָנִים שֶׁעָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ וְיָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ; עָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ - זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", וּכְתִיב: "וַיַּחְדְּלוּ הַקְּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה". יָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ - זֶה יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב: "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", וּכְתִיב: "וַיְהִי בְּנוּסָם מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת". אֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִזְרוֹק עַל יִשְׂרָאֵל - גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ. אֲמַר: מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הָוֵי - תְּלָתָא פַּרְסֵי, אֵיזִיל וְאֵיעַקַּר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאֵישְׁדֵי עֲלַיְיהוּ, וְאִיקְטַלִינְהוּ. אָזַל עָקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאֵיתֵי עַל רֵישֵׁיהּ, וְאֵיתֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלֵיהּ קַמְצֵי וּנְקָבוּהּ, וְנָחֵית בְּצַוָּארֵיהּ; הֲוָה בָּעֵי לְמִשְׁלְפָהּ, מָשְׁכֵי שִׁינַּיְיהוּ לְהַאי גִּיסָא וּלְהַאי גִּיסָא וְלָא מָצֵי לְמִשְׁלְפָהּ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ"; וְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ" - אַל תִּקְרֵי "שִׁבַּרְתָּ" אֶלָּא "שִׁרְבַּבְתָּ". מֹשֶׁה כַּמָּה הֲוָה - עֶשֶׂר אַמּוֹת, שְׁקִיל נַרְגָּא בַּר עֲשַׂר אַמִּין שְׁוּר עֲשַׂר אַמִּין, וּמַחֲיֵיהּ בְּקַרְסוֹלֵיהּ וְקַטְלֵיהּ. וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה - דִּכְתִיב: "וְיָדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ". וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח". וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה - דִּכְתִיב: "וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ". בִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ - נִיסָּא, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, פּוּרְעָנוּתָא הוּא! - דְּאָמַר "בָּרוּךְ... דַּיָּין הָאֱמֶת". - וְהָא "הוֹדָאָה וְשֶׁבַח" קָתָנֵי! - תְּנֵי: עַל לוֹט וְעַל אִשְׁתּוֹ מְבָרְכִים שְׁתַּיִם; עַל אִשְׁתּוֹ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... דַּיָּין הָאֱמֶת", וְעַל לוֹט אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ בְּשָׁעַת כַּעַסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה" וגו'. וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה - וְחוֹמַת יְרִיחוֹ נִבְלְעָה? וְהָא נָפְלָה! שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה, וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ"! - כֵּיוָן דְּפוּתְיָהּ וְרוּמָהּ כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ, מִשּׁוּם הָכִי אִבְלְעָה בְּלוּעֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת - יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא. יוֹרְדֵי הַיָּם מְנָלַן - "יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא וגו' וְאוֹמֵר: "וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה... וַיַּעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת", וְאוֹמֵר: "וָיָגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר", וְאוֹמֵר: "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם", וְאוֹמֵר: "יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה", וְאוֹמֵר: "וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ", וְאוֹמֵר: "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם". הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת מְנָלַן - דִּכְתִיב: "תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ". "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה'... וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשָּׁרָה", "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מִי שֶׁחָלָה וְנִתְרַפֵּא - דִּכְתִיב: "אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ. כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם" וגו', "וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם" וגו', "יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם" וגו', "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין מְנָלַן - דִּכְתִיב: "יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת" וגו', "כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל" וגו', וְאוֹמֵר: "וַיַּכְנַע בָּעָמָל לִבָּם" וגו', וְאוֹמֵר: "וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם", וְאוֹמֵר: "יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת" וגו', וְאוֹמֵר: "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ... גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים". אֲבָיֵי אָמַר: וּצְרִיךְ לְאוֹדוֹיֵי קַמֵּי עֲשָׂרָה, וְאוֹמֵר: "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ... גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים". אֲבָיֵי אָמַר: "וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ". מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: דִּכְתִיב: "וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם" וגו'. מָר זוּטְרָא אָמַר: וּתְרֵין מִינַּיְיהוּ רַבָּנַן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ". מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: וְאֵימָא כּוּלְּהוּ רַבָּנַן! - מִי כְּתִיב "בִּקְהַל זְקֵנִים"?! "בִּקְהַל עָם" כְּתִיב. - וְאֵימָא: בֵּי עֲשָׂרָה שְׁאַר עַמָּא, וּתְרֵי רַבָּנַן! - קַשְׁיָא. רַב יְהוּדָה חָלֵשׁ וְאִתְפַּח, עַל לְגַבֵּיהּ רַב חָנָא בַּגְּדָתָאָה וְרַבָּנַן, אָמְרִי לֵיהּ: "בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דִּיהַבָּךְ גִּיהֲלֵן וְלָא יְהַבָּךְ לְעַפְרָא". אֲמַר לְהוּ: פְּטַרְתּוּן יָתִי מְלָאוֹדוֹיֵי. וְהָא אֲמַר אַבָּיֵי: בְּעֵי אוֹדוֹיֵי בְּאַפֵּי עֲשָׂרָה! - דְּהָווּ בֵּי עֲשָׂרָה. וְהָא אִיהוּ לָא קָא מוֹדֶה! - לָא צְרִיךְ, דְּעָנֵי בְּתַרְיֵיהוּ "אָמֵן". אָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שִׁימּוּר, וְאֵלּוּ הֵן: חוֹלֶה, חָתָן, וְכַלָּה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: חוֹלֶה, חַיָּה, חָתָן, וְכַלָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אָבֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בַּלַּיְלָה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַמַּאֲרִיכִין יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם: הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא. וְהַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, מְעַלְּיוּתָא הִיא?! וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

כל

עֲבָדֵי לְהוֹן נְקִירוּתָא – עשו לעצמם מערות בצידי ההרים שביניהם עברו נחלי ארנון, **וְטָשׁוּ בְּהוֹן** – ונחבאו בהם, **אָמְרֵי** – אמרו, **כִּי חָלְפֵי יִשְׂרָאֵל הָכָא נְקָטְלִינוּן** – כאשר יעברו כאן בני ישראל נהרוג אותם, **וְלֹא הֲווּ יָדְעֵי** – אלא שהאמוריים לא ידעו **דְּאָרוֹן** העדות **הֲוָה מְסַגֵּי קַמָּיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל** – היה עובר לפני בני ישראל, **וַהֲוָה מְמִיךְ לְהוּ טוּרֵי מְסַקְּמָיְיהוּ** – והיה משפיל את ההרים מפניהם, ועל ידי כך היו מתפשטים זה לצד זה עד שנעשים למישור. ואף כאן, **כֵּיוָן דַּאֲתָא** [–שבא] **אָרוֹן** העדות, השפיל את אותם ההרים שהאמוריים נחבאו בהם, והתפשטו זה לצד זה עד **דְּאִדְּבְקוּ טוּרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – שנדבקו ההרים זה לזה, **וְקָטְלִינוּן** – והרגו את האמוריים שנחבאו שם, **וּנְחַת דְּמַיְיהוּ** – ודמם ירד **לְנַחֲלֵי אַרְנוֹן. כִּי אֲתוּ** [–כאשר באו] **אֶת וָהֵב** לאחר שעברו בני ישראל, וחזרו ההרים למקומם, **חָזוּ דְּמָא דְקָא נָפִיק מִבֵּינֵי טוּרֵי** – ראו דם יוצא מבין ההרים, והבינו שנעשה להם נס, **אָתוּ וְאָמְרֵי לְהוּ** [–באו ואמרו להם] **לְיִשְׂרָאֵל** שנעשה להם נס זה, **וְאָמְרוּ** ישראל **שִׁירָה** על כך. מסיימת הגמרא: **הַיְינוּ דִּכְתִיב** – זהו שכתוב בפסוק (במדבר כא טו) **'וְאֲשֶׁד** [–ושפך] **הַנְּחָלִים** שנשפך לשם דם האמוריים שנחבאו שם, **אֲשֶׁר נָטָה** – ההר שבעבר האחד של העמק נטה והתפשט לעבר ההר שכנגדו שהיה **לְשֶׁבֶת עָר** – לצד ארץ מואב ששמה 'ער', **וְנִשְׁעַן** [–ונדבק] **לִגְבוּל מוֹאָב'.**

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבני אלגביש: שנינו בברייתא לעיל (ע"א), **'אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ'**, מבררת הגמרא: **מַאי** – מהו הנס שנעשה **בְּאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ.** מביאה הגמרא ברייתא שמבארת נס זה: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, לשון 'אבני אלגביש' הוא נוטריקון, שאבנים אלו הן **אֲבָנִים שֶׁעָמְדוּ** – שפסקו מלירד לארץ ונשארו תלויות באויר, **עַל גַּב** – בזכות אדם שנקרא **'אִישׁ', וְיָרְדוּ עַל גַּב** – ולאחר זמן המשיכו וירדו לארץ בזכות אדם שנקרא **'אִישׁ'.** מבארת הגמרא את דברי הברייתא: 'אבנים שעָמְדוּ באויר **עַל גַּב אִישׁ',** 'איש' **זֶה מֹשֶׁה,** ומנין שנקרא איש, **דִּכְתִיב** (במדבר יב ג) **'וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד',** הרי שקראו הכתוב למשה 'איש', **וּכְתִיב** לאחר שלקו מצרים במכת ברד, ופרעה הבטיח שישלח את בני ישראל (שמות ט לג), **'וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת הָעִיר, וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל ה' וַיַּחְדְּלוּ הַקּוֹלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נָתַךְ אָרְצָה'** – לא הגיע לארץ, אלא עמד באויר, הרי שאבני הברד עמדו באויר בזכות משה.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך דברי הברייתא: 'אבנים שיָרְדוּ **עַל גַּב אִישׁ'.** 'איש', **זֶה יְהוֹשֻׁעַ,** ומנין שיהושע נקרא איש, **דִּכְתִיב** כאשר משה רבינו נצטוה למנות את יהושע בן נון תחתיו (במדבר כז יח), **'וַיֹּאמֶר** ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ **אֶת יְהוֹשֻׁעַ** בִּן נון **אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ** וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו', הרי שקראו הכתוב 'איש', **וּכְתִיב** כאשר יהושע ובני ישראל נלחמו עם מלכי האמורי שרצו לכבוש את גבעון, והכו אותם מכה גדולה (יהושע י יא), **'וַיְהִי בְּנוּסָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרוֹן וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזֵקָה וַיָּמֻתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מֵתוּ בְּאַבְנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּחָרֶב',** הרי שהאבנים ירדו בזכות יהושע.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבן שבקש עוג לזרוק על ישראל: שנינו בברייתא לעיל (ע"א), **'אֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִזְרוֹק עַל יִשְׂרָאֵל'.** אומרת הגמרא: **גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ** – מסורת יש בידם שכך היה המעשה, **אָמַר** עוג בלבו, **מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הָוֵי** – מהו גודלו של מחנה ישראל, **תְּלָתָא פַּרְסֵי** – שלש פרסאות אורכו ושלש פרסאות רוחבו, **אֵיזִיל וְאֶעֱקַר טוּרָא כַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאֵישְׁדֵי עֲלַיְיהוּ וְאֵיקְטְלִינְהוּ** – אלך ואעקור הר בן שלש פרסאות ואזרוק עליהם ואהרגם, **אֲזִל עָקַר טוּרָא כַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאֵיתֵי עַל רֵישֵׁיהּ** – הלך עוג ועקר הר בן שלש פרסאות ונתנו על ראשו כדי להביאו אל מחנה ישראל ולזורקו עליהם ולהורגם, **וְאֵיתֵי קוּרְשָׁא בְּרֵיךְ הוּא עֲלֵיהּ כַּמְצִי וְנַקְבוּהָ** – והביא הקדוש ברוך הוא על ההר נמלים שניקבוהו, **וּנְחֵית בְּצַוָּארֵיהּ** – ונכנס ראשו של עוג בחור שניקבו הנמלים, וירד ההר על צוארו, **הֲוָה בָּעֵי לְמִשְׁלְפָהּ** – רצה עוג לשלוף את ההר מצוארו, **מָשְׁכֵי שִׁינֵיהּ לְהַאי גִּיסָא וּלְהַאי גִּיסָא** – ונעשה נס ונמשכו שיניו לצד זה ולצד זה, **וְלֹא מָצֵי לְמִשְׁלְפָהּ** – ולא יכל לשולפו. **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב** – וזהו שכתוב (תהלים ג ח) **'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ',** **וְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** – וכפי שדרש רבי שמעון בן לקיש פסוק זה, **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב** – מהי כוונת הפסוק **'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'שִׁבַּרְתָּ', אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו 'שני רשעים **שִׁרְבַּבְתָּ'** – הארכת, שירדו וגדלו למטה.

הגמרא ממשיכה בסיפור הנס: **מֹשֶׁה כַּמָּה הֲוָה** [–היה] גובהו, **עֶשֶׂר אַמּוֹת, שְׁקִיל נַרְגָּא כַּר עֶשֶׂר אַמִּין** – לקח גרזן שאורכו עשר אמות, **שְׁוֵוי עֶשֶׂר אַמִּין** – וקפץ למעלה לגובה עשר אמות, **וּמַחְיֵיהּ בְּקַרְסוֹלֵיהּ וְקַטְלֵיהּ** – והכה את עוג בקרסולו והרגו.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבן שישב עליה משה: שנינו בברייתא לעיל (ע"א) **'וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה',** מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** במלחמת עמלק עם ישראל ברפידים (שמות יז י–יב), **'וּמֹשֶׁה** אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה, וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק, **וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים',** ואינו יכול לפושטם ולהחזיקם כך כל היום, אלא אם כן יתמכו בזרועותיו, ולכן **'וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד** וּמִזֶּה אֶחָד, וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ', ועל ידי כך נצחו ישראל במלחמה. וזהו ששנינו שהרואה את האבן שמשה ישב עליה, מברך על נס זה.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באשתו של לוט: שנינו בברייתא לעיל (ע"א) **'וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט',** מבארת הגמרא: **שֶׁבְּמַהְפֵּכַת** סדום **נֶאֱמַר** (בראשית יט כו) **'וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח'.**

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה בחומת יריחו שנפלה: שנינו בברייתא לעיל (ע"א) **'וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה',** מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** במלחמת יהושע בירִיחו (יהושע ו כ), **'וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ וַיִּלְכְּדוּ אֶת הָעִיר',** ומהלשון 'תחתיה' משמע שלאחר נפילתה נשארה כולה במקומה, ודבר זה אי אפשר אלא אם כן נבלעה במקומה.

הגמרא מבארת מדוע יש להודות בשעת ראיית אשתו של לוט. מקשה הגמרא: **כִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ, נִיסָּא** – כל הדברים האמורים בברייתא לעיל (ע"א), מובן שיש להודות ולברך עליהם, הואיל ונעשה בהם נס, **אֶלָּא** הרואה את **אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט** מדוע מברך, והרי דבר זה שנהפכה לנציב מלח **פּוּרְעָנוּתָא הוּא.** מתרצת הגמרא: **דְּאָמַר בְּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת** – באמת הרואה את אשתו של לוט אינו מודה על הנס שנעשה לה, אלא מברך דיין האמת. שואלת הגמרא: **וְהָא 'הוֹדָאָה וְשֶׁבַח' קָתָנֵי** – והרי הברייתא אומרת שהרואה כל אלו צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום, וברכת דיין האמת אינה הודאה ושבח. משיבה הגמרא: **תָּנֵי** – יש לשנות כך את הברייתא, **שעַל לוֹט וְעַל אִשְׁתּוֹ, מְבָרְכִים שְׁתַּיִם,** כלומר, בשעת ראיית אשתו של לוט מברך שתים, **עַל אִשְׁתּוֹ** של לוט **אוֹמֵר 'בָּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת'** שהרי נעשה לה פורענות, **וְעַל לוֹט אוֹמֵר 'בָּרוּךְ זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים'** – שזכר את אברהם והציל את לוט בזכותו.

הגמרא מביאה שמועה בענין זכירת הקב"ה את הצדיקים: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת כַּעְסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוֹכֵר הוּא אֶת הַצַּדִּיקִים,** שֶׁבְּמַהְפֵּכַת סדום **נֶאֱמַר** (בראשית יט כט) **'וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה' וגו',** הרי שמחמת זכירת הקב"ה את אברהם, הציל את לוט מתוך ההפכה.

מקשה הגמרא על דברי הברייתא 'וחומת יריחו שנבלעה': **וְכִי חוֹמַת** יְרִיחוֹ **נִבְלְעָה** במקומה, **וְהָא נִפְלָה** על צדה ולא נבלעה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו כ) **'וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ',** ומהלשון 'ותפול' משמע שנפלה על צדה ולא נבלעה. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּפוּתְיָהּ וְרוּמָהּ כִּי הֲדֵדֵי נִינְהוּ** – שגובהה ורוחבה של חומת יריחו היו שוים, ואם היתה נופלת ולא נבלעת לא היתה נפילתה ניכרת בה, **מִשּׁוּם הָכִי אִבְּלְעָה בַּלּוּעֵי** – לכן נבלעה במקומה, ובחומה כזו דבר זה נחשב לדרך נפילה, ולכן

המשך בעמוד קלו

כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ וּמְעַיֵּן בָּהּ – שאומר בלבו שבודאי בקשתו תתקבל לפני הקדוש ברוך הוא, לפי שהתפלל באריכות ובכוונה, **סוֹף** הדבר שבקשתו לא תתקבל, ומתוך כך **בָּא לִידֵי כַּעַס לֵב,** לפי שכשאדם מצפה לדבר שיבוא ואינו בא, יש לו מכך כאב לב, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי יג יב) 'תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב' – תפילה ממושכת, בתקוה שתתקבל, מביאה חולי ללב. אם כן, ודאי שאין האריכות בתפילה נחשבת למעלה, וקשה, כיצד אמר רב יהודה שהמאריך בתפילתו מאריכים ימיו ושנותיו.

הגמרא מוסיפה להוכיח שעיון תפילה אינו גורם לאריכות ימים: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַזְכִּירִים עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם** – גורמים שיפשפשו למעלה במעשיו של האדם, שלפי שנראה שבוטח הוא בזכויותיו, אומרים למעלה נראה מה הם זכויותיו, **וְאֵלּוּ הֵן, הָעוֹבֵר תַּחַת קִיר נָטוּי,** שהוא מקום סכנה, שאומרים למעלה וכי ראוי זה שיעשו לו נס, ומתוך כך מפשפשים במעשיו, **וְעָיוּן תְּפִלָּה** – והמאריך ומעיין בתפילתו, שסומך על תפילתו ובטוח שתהיה נשמעת, **וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵירוֹ לַשָּׁמַיִם** – והמבקש מהקדוש ברוך הוא שישפוט בדין ודברים שבינו לבין חבירו, ונראה שבוטח הוא בזכויותיו, שחבירו יענש על ידו, ואומרים למעלה וכי ראוי זה שיענש חבירו על ידו.

מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא** – קושיא זו אינה קשה, לפי שיש לתרץ, **הָא דִּמְעַיֵּן בָּהּ** – מה שאמרו שהאריכות בתפילה מביאה לידי כאב לב ומזכירה עוונותיו של אדם, הוא כאשר מאריך בתפילתו ומעיין בה, ואומר בלבו שודאי שתתקבל בקשתו לפי שהתפלל בכוונה, **הָא דְּלֹא מְעַיֵּן בָּהּ** – ומה שאמרו שיש מעלה באריכות בתפילה, הוא כאשר מאריך בתפילתו ואינו מעיין בה. מבארת הגמרא: **וְהֵיכִי עָבִיד, דְּמַפִּישׁ בְּרַחֲמֵי** – ומה עושה מי שמאריך בתפילתו ואינו מעיין בה, מרבה בבקשת רחמים, ומתוך כך הוא מאריך בתפילתו.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב יהודה (לעיל נד:) שהמאריך על שלחנו מאריכים ימיו ושנותיו. אומרת הגמרא: **וּמה** שאמר רב יהודה **שֶׁהַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ** מאריכים ימיו ושנותיו, הטעם לכך הוא **דִּלְמָא אָתֵי עָנְיָא וְיָהֵיב לֵיהּ** – שמא בזמן שמאריך על שלחנו יבוא עני ויתן לו ממאכלו. מביאה הגמרא ראיה לכך, **דִּכְתִיב** (יחזקאל מא כב) בצורת בית המקדש השלישי שהראה הקדוש ברוך הוא ליחזקאל, 'הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ', וכתיב בהמשך הפסוק 'וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'', וקשה, מדוע הפסוק שינה את לשונו, **שְׁפַתַּח בְּמִזְבֵּחַ, וְסִיֵּים בְּשֻׁלְחָן,** אלא **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, הפסוק שינה את לשונו כדי ללמדנו ששלחנו של אדם דומה למזבח, **שכָּל זְמַן שֶׁהִיה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, הַמִּזְבֵּחַ הִיה מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל,** על ידי הקרבנות שהיו מקריבים בו, **וְעַכְשָׁיו** שאין בית המקדש קיים, **שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו,** על ידי שמכניס אורחים ואוכלים על שלחנו.

הגמרא דנה בדברי רב יהודה (לעיל נד:) שהמאריך בבית הכסא מאריכים ימיו ושנותיו. מקשה הגמרא: **וְכִי הַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא מְעַלְיוּתָא** [–דבר מעולה] **הוּא, וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **עֲשָׂרָה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוֹת** – לחולי הטחורים, והם, **הָאוֹכֵל עֲלֵי קָנִים, וַעֲלֵי גְפָנִים, וְלוּלְבֵי גְפָנִים** [–קנוקנות הגדלים בגפן], **וּמוֹרִיגֵי כְּהֵמָה** [–כל מקום בבשר הבהמה שאינו חלקו], **וְשָׁדְרוּ** [–עצמות עמוד השדרה] **שֶׁל דָּג, וְדָג מָלִיחַ שֶׁאֵינוֹ מְבוּשָׁל כָּל צָרְכּוֹ, וְהַשּׁוֹתֶה שְׁמָרֵי יַיִן, וְהַמְקַנֵּחַ** עצמו בבית הכסא **בְּסִיד וּבְחַרְסִית** [–לבינה כתושה], **וְהַמְקַנֵּחַ** בבית הכסא **בְּצִרּוֹר שֶׁקָּנַח בּוֹ חֲבֵירוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַתּוֹלֶה עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא יוֹתֵר מִדַּאי** – שאינו יושב, אלא נשען על ברכיו, ומתוך כך נקביו נפתחים יותר מדאי. ומבואר שאין מעלה באריכות בבית הכסא, וקשה על רב יהודה.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּמַאֲרִיךְ וְתָלֵי** – דברי הברייתא שדבר זה מביא לתחתוניות, נאמרו במי שמאריך בבית הכסא ואינו יושב שם אלא נשען על ברכיו, **וְהָא דְּמַאֲרִיךְ וְלֹא תָלֵי** – ודברי רב יהודה שדבר זה מביא לאריכות ימים, נאמרו במי שמאריך בבית הכסא ויושב שם, ואינו נשען על ברכיו.

הגמרא מביאה ראיה שדבר זה מועיל לבריאות ומביא לאריכות ימים: **כִּי הָא** – כמעשה זה **דְּאָמְרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא** [–שרה נכרית] **לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעַאי, פָּנֶיךָ דּוֹמִים לְפָנֵיהֶם** של **מְגַדְּלֵי חֲזִירִים וְלִפְנֵיהֶם** של **מַלְוֵי בְּרִבִּית,** שפניהם צהובים, לפי שמלאכות אלו שכרן מרובה ואין בהן טירחה, והם שמחים בחלקם, ואף אתה שפניך צהובים, בודאי הינך מגדל חזירים או מלוה בריבית. **אָמַר לָהּ** רב יהודה ברבי אלעאי למטרוניתא, **הֵימָנוּתָא** – באמונה, והוא לשון שבועה, **לְיָדִידִי תַּרְוַיְיהוּ אֲסִירָן** – שתי מלאכות אלו אסורות עלי, **אֶלָּא** הטעם שפני צהובים הוא מפני **שֶׁעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בֵּית הַכִּסֵּא אִיכָּא מֵאוּשְׁפִּיזַאי לְבֵי מִדְרְשָׁא** – יש בדרכי ממקום לינתי לבית המדרש, **דְּכִי אָזִילְנָא בְּדִיקְנָא נַפְשַׁאי בְּכוּלְּהוּ** – וכאשר אני הולך לבית המדרש, אני בודק את עצמי שאיני צריך לנקביי, בכל אחד מהם.

שמועה נוספת בשם רב יהודה: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְקַצְּרִים יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, מִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת בּוֹ וְאֵינוֹ קוֹרֵא,** כלומר שקוראים אותו לעלות לקריאת התורה, ואינו עולה, ומי שנותנים לו **כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ** עליו ברכת המזון **וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְהַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת** ושררה.

הגמרא מבארת מנין ששלשה דברים אלו מקצרים ימיו ושנותיו של אדם. אומרת הגמרא: המקור שמי שנותנים לו **סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת וְאֵינוֹ קוֹרֵא** מקצרים ימיו, הוא מ**דִּכְתִיב** (דברים ל כ) בתלמוד תורה, **'כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ'.**

והמקור שמי שנותנים לו **כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ** מקצרים ימיו, הוא מ**דִּכְתִיב** (בראשית יב ג) שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם **'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ',** הרי שהקדוש ברוך הוא מברך את מי שמברך את אברהם או את זרעו, וכיון שאורח שמברך ברכת המזון על הכוס צריך לברך את בעל הבית, אם אינו רוצה לברך ברכת המזון על הכוס, אינו מתברך.

וְהַמקור שהַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת מקצרים ימיו, הוא ממה **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת,** ומכאן שמי שמנהיג עצמו ברבנות מקצרים ימיו.

שמועה נוספת בשם רב יהודה: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִים** לבקש עליהם **רַחֲמִים** כדי שיבואו, **מֶלֶךְ טוֹב, שָׁנָה טוֹבָה, וַחֲלוֹם טוֹב,** לפי שכל אלו הם ביד הקדוש ברוך הוא, ואין להם רשות לבא אלא ברשותו.

הגמרא מבארת מנין שצריך לבקש רחמים על שלשה אלו. אומרת הגמרא: **מֶלֶךְ טוֹב, דִּכְתִיב** (משלי כא א) **'פַּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה', עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ',** הרי שלב מלך נמשל לפלגי מים, שכשם שהם ביד האדם להטותם למקום שירצה, כך לב מלך הוא ביד הקדוש ברוך הוא להטותו אל כל אשר יחפוץ, ולכן צריך לבקש על כך רחמים.

שָׁנָה טוֹבָה, דִּכְתִיב (דברים יא יב) על ארץ ישראל, 'אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ, תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה', ומכאן שיש לבקש רחמים, שתהיה שנה טובה.

חֲלוֹם טוֹב, דִּכְתִיב (ישעיה לח טז), כאשר חזקיהו נרפא מחוליו, התפלל להקדוש ברוך הוא ואמר, 'וְתַחֲלִימֵנִי (ותחייני) [וְהַחֲיֵנִי'], ותיבת 'ותחלימני' מתפרשת מלשון חלום, והיינו שהקדוש ברוך הוא יביא עליו חלום טוב, ומכאן שחלום הוא דבר המסור ביד הקדוש ברוך הוא, ויש לבקש עליו רחמים.

שמועה נוספת: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַכְרִיז עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ** שיבואו, **וְאֵלּוּ הֵן, רָעָב, וְשׂוֹבַע, וּפַרְנָס** [–ממונה על הציבור] **טוֹב.**

הגמרא מבארת מנין שהקדוש ברוך הוא מכריז על שלשה אלו בעצמו: **רָעָב, דִּכְתִיב** (מלכים ב' ח א) 'וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ לֵאמֹר, קוּמִי וּלְכִי אַתְּ וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי, כִּי קָרָא ה' לָרָעָב וגו' וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים', הרי שהקדוש ברוך

המשך בעמוד קלז

רש"י

מעיין בה — אומר בלבו שתיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה. **כאב לב** — שאין בקשתו נעשית. **תוחלת** — לשון תפלה, כמו "ויחל משה" (שמות לב). **מזכירין עונותיו** — שעל ידיהן מפשפשים למעלה במעשיו, לומר: בוטח זה בזכיותיו, נראה מה הם! **קיר נטוי** — מקום סכנה. **מוסר דין** — בוטח הוא בזכיותיו שחברו יהדיה נענש על ידו. הכי גרסינן: **הא דמעיין הא דלא מעיין. לולבי גפנים** — וידלי"ש בלעז. **מוריני בחמה** — כל בשר שבבהמה שאינו חלק אלא דומה למורג חרוץ שאינו חלק, כמו החיך והלשון והכרס הפנימי ובית הכוסות. **התולה** — שאינו יושב, אלא על ברכיו, שמתוך כך נקביו נפתחין יותר מדאי. הכי גרסינן: **הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי. למגדלי חזירים ומלוי ברבית** — שכרן מרובה בלא

תוספות

כאב לב. אומר לבצלאל: עשה משכן ארון וכלים — ואם תאמר: היכא אשכחן שצוה הקדוש ברוך הוא לעשות משכן תחלה? הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה! ויש לומר דבפרשת "כי תשא" כתיב "את אהל מועד ואת הארון לעדות".

שבע

מלוי ברבית. כל המאריך בתפלתו ומעיין בה - סוף בא לידי כאב לב, שנאמר: "תוחלת ממשכה מחלה לב"! ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם, ואלו הן: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבירו לשמים! - הא לא קשיא, הא - דמעיין בה, הא - דלא מעיין בה. והיכי עביד - דמפיש ברחמי. והמאריך על שלחנו - דלמא אתי עניא ויהיב ליה. דכתיב: "המזבח עץ שלוש אמות גבהו", וכתיב: "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'", פתח במזבח וסיים בשלחן! רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו. והמאריך בבית הכפא מעליותא הוא?! והתניא, עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתונות: האוכל עלי קנים, ועלי גפנים, ולולבי גפנים, ומוריגי בהמה, ושדרו של דג, וזג מלח שאינו מבושל כל צרכו, והשותה שמרי יין, והמקנח בסיד ובחרסית, והמקנח בצרור שקנח בו חברו, ויש אומרים: אף התולה עצמו בבית הכפא יותר מדאי! - לא קשיא, הא - דמאריך ותלי, הא - דמאריך ולא תלי. כי הא דאמרה ליה החיא מטרונيתא לרבי יהודה ברבי אלעאי: פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוי ברבית. אמר לה: היכמנותא! לידי תרוייהו אסירן; אלא, עשרים ואربעה בית הכפא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא, דכי אזילנא בדיקנא נפשאי בכולהו. ואמר רב יהודה, שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. ספר תורה לקרות ואינו קורא - דכתיב: "כי הוא חייך וארך ימיך". כוס של ברכה לברך ואינו מברך - דכתיב: "ואברכה מברכיך". והמנהיג עצמו ברבנות - דאמר רבי חמא ברבי חנינא: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו - מפני שהנהיג עצמו ברבנות. ואמר רב יהודה אמר רב, שלשה צריכים רחמים: מלך טוב, שנה טובה, וחלום טוב. מלך טוב - דכתיב: "פלגי מים לב מלך ביד ה'". שנה טובה - דכתיב: "תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה". חלום טוב - דכתיב "ותחלימני ותחיינני". אמר רבי יוחנן: שלשה דברים מצריז עליהם הקדוש ברוך הוא בעצמו, ואלו הן: רעב, ושובע, ופרנס טוב. רעב - דכתיב: "כי קרא ה' לרעב" וגו', שובע - דכתיב: "וקראתי אל הדגן והרביתי אתו", פרנס טוב - דכתיב: "ויאמר ה' אל משה לאמר. ראה קראתי בשם בצלאל" וגו'. אמר רבי יצחק: אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר: "ראו קרא ה' בשם בצלאל". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבונו של עולם, אם לפניך הגון - לפני לא כל שכן? אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקדוש ברוך הוא הגון ולפניך הוא הגון - לפנינו לא כל שכן! אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו לבצלאל "עשה לי משכן ארון וכלים", הלך משה והפך, ואמר לו: "עשה ארון וכלים ומשכן". אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם - אדם בונה בית ואחר כך מכנים לתוכו כלים, ואתה אומר: "עשה לי ארון וכלים ומשכן"? כלים שאני עושה - להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: "עשה משכן ארון וכלים". אמר לו: שמא בצל אל הייתי וידעתי! אמר רב יהודה אמר רב: יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנברא בהן שמים וארץ; כתיב הכא: "וימלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת", וכתיב התם: "ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה", וכתיב: "בדעתו תהומות נבקעו". אמר רבי יוחנן: אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר: "יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה". שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה: אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה - דכתיב: "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה". אמר רב חסדא: כל חלום ולא טוות. ואמר רב חסדא: לא חלמא טבא מקיים כוליה, ולא חלמא בישא מקיים כוליה. ואמר רב חסדא: חלמא בישא עדיף מחלמא טבא. ואמר רב חסדא: חלמא בישא - עציבותיה מסתייה, חלמא טבא - חדוייה מסתייה. אמר רב יוסף: חלמא טבא - אפילו לדידי בדיחותיה מפכחא ליה. ואמר רב חסדא: חלמא בישא קשה מנגדא, שנאמר: "והאלהים עשה שיראו מלפניו", ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זה חלום רע. "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה'", וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר רבי ברכיה: חלום, אף על פי שמקצתו מתקיים - כולו אינו מתקיים, מנא לן - מיוסף, דכתיב: "והנה השמש והירח" וגו',

ההיא

יצחק: אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר: "ראו קרא ה' בשם בצלאל". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבונו של עולם, אם לפניך הגון - לפני לא כל שכן? אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון - לפנינו לא כל שכן! אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו לבצלאל "עשה לי משכן ארון וכלים", הלך משה והפך, ואמר לו: "עשה ארון וכלים ומשכן". אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם - אדם בונה בית ואחר כך מכנים לתוכו כלים, ואתה אומר: "עשה לי ארון וכלים ומשכן"? כלים שאני עושה - להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: "עשה משכן ארון וכלים". אמר לו: שמא בצל אל הייתי וידעתי! אמר רב יהודה אמר רב: יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנברא בהן שמים וארץ; כתיב הכא: "וימלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת", וכתיב התם: "ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה", וכתיב: "בדעתו תהומות נבקעו". אמר רבי יוחנן: אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר: "יהב חכמתא לחכימין ומנדעא ליידעי בינה". שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה: אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה - דכתיב: "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה". אמר רב חסדא: כל חלום ולא טוות. ואמר רב חסדא: חלמא מקיים כוליה, ולא חלמא בישא מקיים כוליה. ואמר רב חסדא: חלמא בישא עדיף מחלמא טבא. ואמר רב חסדא: חלמא בישא - עציבותיה מסתייה, חלמא טבא - חדוייה מסתייה. אמר רב יוסף: חלמא טבא - אפילו לדידי בדיחותיה מפכחא ליה. ואמר רב חסדא: חלמא בישא קשה מנגדא, שנאמר: "והאלהים עשה שיראו מלפניו", ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זה חלום רע. "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה'", וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר רבי ברכיה: חלום, אף על פי שמקצתו מתקיים - כולו אינו מתקיים, מנא לן - מיוסף, דכתיב: "והנה השמש והירח" וגו',

ההיא

וההיא שעתא — דחלם, אמיה לא הות. **יצפה** — שיתקיים. **מיוסף** — שלא נתקיימו השתחואות הללו עד עשרים ושתים שנה, כשירד יעקב למצרים, שכבר היה הרעב שתי שנים דכתיב "כי זה שנתים הרעב" (בראשית מה). **לאדם טוב מראין לו חלום רע** — כדי שידאג ולא יחטא, ושיכפר לו עצבונו. **לאדם רע מראין לו חלום טוב** — כדי לשמחו, שיאכל עולמו. **ודוד לא ראה חלום טוב והא כתיב וכו'** — לא גרסינן הכי, אלא גרסינן: והא כתיב "לא תאונה אליך רעה" וגו'. קשיא לרב הונא, דאמר: לאדם טוב מראין לו חלום רע. ומשני: איהו לא חזי, אחריני חזו ליה חלום רע. **וכי לא חזי איהו מעליותא הוא** — כיון דלא חזי חלום רע כדקאמר "שלא יבהילוהו", וחלום טוב לא כל שכן דלא חזי — דהא קתני "כל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב", אם כן לא חזי חלום כלל! **אלא שבע** — שבעה לילות ילין ולא יפקד בשום חלום — הרי הוא רע, ושונאים אותו ואין מראין לו כלום. **ומשני: דחזי ולא ידע מאי חזי** — אדם טוב מראין לו חלום טוב, ועד שלא יקיץ — משתכח ממנו, כדי שלא ישמח. **זקפא** — גודל. **עלי עין עולי עין** — שליטין על העין, ולא העין עולה בהן. **אטרפא** דנחיריה דשמאליה — דופן השמאלי של חוטמו. **האי מאן דחליש** — מי שחלה. **דסגי לי לחדי לי** — ומתוך כך ישוב חרון אף מעלי. **הרהורי לבו** — מה שהוא מהרהר ביום. **רעיונך** — מחשבותיך. וכן כל לשון רעיון שבמקרא אינו לשון רצון, אלא לשון מחשבה וזה יוכיח: "ורעיוניה יבהלוניה" (דניאל ד). וכי רצונו של אדם מבהלו? אלא מחשבותיו מבהלין אותו. **דקלא דדהכא** — דבר שלא הורגל לראות ולא הרהר בו מעולם. **קופא דמחטא** = נקב המחט.

שבע זימנין לגזרו עלך — כך הוא הלחש: שבע זימנין לגזרו עלך. ויש מפרש: דשבע זימנין צריך לומר "חלמא טבא חזאי", וכן לענות אחריו. אבל רבינו יצחק לא היה רגיל לאומרו אלא שלש פעמים.

פותרי חלומות פירש רבינו יצחק: דמזל שעת הלידה גרים, ואין הדבר תלוי בחכמה.

הרואה

וְהַהִיא שַׁעְתָּא אִמֵּיהּ לָא הֲוַת. אָמַר רַבִּי לֵוִי: לְעוֹלָם יְצַפֶּה אָדָם לַחֲלוֹם טוֹב עַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. מְנָלַן - מִיּוֹסֵף, דִּכְתִיב: "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה" וגו', וּכְתִיב: "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה" וגו'. מִן שַׁבְסְרֵי עַד תְּלָתִין כַּמָּה הֲוֵי - תְּלַת סְרֵי, וְשַׁב דְּשְׁבָעָא וְתַרְתֵּי דְּכַפְנָא - הָא עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר רַב הוּנָא: לְאָדָם טוֹב אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם טוֹב, וּלְאָדָם רַע אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם רַע. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד לֹא רָאָה חֲלוֹם טוֹב, וְכָל שְׁנוֹתָיו שֶׁל אַחִיתוֹפֶל לֹא רָאָה חֲלוֹם רַע. - וְהָכְתִיב: "לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה", וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: שֶׁלֹּא יַבְהִילוּךָ לֹא חֲלוֹמוֹת רָעִים וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים, "וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ" - שֶׁלֹּא תִּמְצָא אִשְׁתְּךָ סָפֵק נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ! אֶלָּא: אִיהוּ לָא חָזֵי לֵיהּ, אַחֲרִינֵי חָזוּ לֵיהּ. - וְכִי לָא חָזֵא אִיהוּ מְעַלְיוּתָא הוּא?! וְהָאָמַר רַבִּי זְעֵירָא: כָּל הַלָּן שִׁבְעָה יָמִים בְּלֹא חֲלוֹם נִקְרָא רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל יִפְקֹד רָע", אַל תִּקְרֵי "שָׂבֵעַ" אֶלָּא "שֶׁבַע"! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: דַּחֲזָא, וְלָא יָדַע מַאי חָזָא. אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַמִּי אָמַר רַבִּי פְּדָת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹאֶה חֲלוֹם וְנִפְשׁוֹ עֲגוּמָה - יֵלֵךְ וְיִפְתְּרֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. יִפְתְּרֶנּוּ?! וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא דְּלָא מִפַּשַּׁר כְּאִגַּרְתָּא דְּלָא מִקְרֵיָא! אֶלָּא אֵימָא: יְטִיבֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה; לֵיתֵי תְּלָתָא וְלֵימָא לְהוּ: "חֶלְמָא טָבָא חֲזַאי". וְלֵימְרוּ לֵיהּ הָנָךְ: "טָבָא הוּא, וְטָבָא לֶיהֱוֵי, רַחֲמָנָא לְשַׁוֵּיהּ לְטַב. שִׁבְעָא זִימְנִין לִגְזְרוּ עָלָךְ מִן שְׁמַיָּא דְּלֶהֱוֵי טָבָא, וְיֶהֱוֵי טָבָא". וְלֵימְרוּ שָׁלֹשׁ פְּדִיוֹת, וְשָׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת; שָׁלֹשׁ הַפּוּכוֹת: "הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה"; "אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן" וגו'; "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ" וגו'. שָׁלֹשׁ פְּדִיוֹת: דִּכְתִיב "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי" וגו'; "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן" וגו'; "וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה" וגו'. שָׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת: דִּכְתִיב "בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו", "וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי" וגו'; "וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם" וגו'. אֲמִימָר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הָווּ יָתְבִי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אָמְרִי: כָּל חַד וְחַד מִינַן לֵימָא מִלְּתָא דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ. פְּתַח חַד מִינַּיְיהוּ וַאֲמַר: הַאי מַאן דַּחֲזָא חֶלְמָא, וְלָא יָדַע מַאי חָזָא - לֵיקוּם קַמֵּי כָּהֲנֵי בְּעִידְנָא דְּפָרְסִי יְדֵיהוּ, וְלֵימָא הָכִי: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלְּךָ וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלְּךָ, חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לְעַצְמִי וּבֵין שֶׁחָלְמוּ לִי חֲבֵרַי וּבֵין שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם - חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה - רְפָאֵם כְּמֵי מָרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וּכְמָרִים מִצַּרְעָתָהּ, וּכְחִזְקִיָּה מֵחָלְיוֹ, וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע. וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע לִבְרָכָה כֵּן הָפוֹךְ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי לְטוֹבָה". וּמְסַיֵּים בַּהֲדֵי כָּהֲנֵי, דְּעָנֵי צִבּוּרָא "אָמֵן". וְאִי לָא - לֵימָא הָכִי: אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה, אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ שָׁלוֹם. פְּתַח אִידָךְ וַאֲמַר: הַאי מַאן דְּעָיֵיל לְמָתָא, וְדַחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא - לִנְקוֹט זַקְפָא דִּידָא דִּשְׂמָאלֵיהּ בִּידָא דִּשְׂמָאלֵיהּ, וְזִקְפָא דִּידָא דִּשְׂמָאלֵיהּ בִּידָא דִּימִינֵיהּ, וְלֵימָא הָכִי: אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קָאָתֵינָא דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא; שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וגו', אַל תִּקְרֵי "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עָיִן". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מֵהָכָא: "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם - מַיִם מְכַסִּים עֲלֵיהֶם וְאֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף - אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. וְאִי דָּחֵיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא דִּילֵיהּ - לֵיחֲזֵי אַטַּרְפָא דִּנְחִירֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ. פְּתַח אִידָךְ וַאֲמַר: הַאי מַאן דַּחֲלִישׁ, יוֹמָא קַמָּא - לָא לְגַלֵּי, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִתְרַע מַזָּלֵיהּ. מִכָּאן וְאֵילָךְ - לְגַלֵּי. כִּי הָא דְּרָבָא, כִּי הֲוָה חָלִישׁ - יוֹמָא קַמָּא לָא מְגַלֵּי, מִכָּאן וְאֵילָךְ אָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ, פּוּק אַכְרִיז: רָבָא חָלֵשׁ. מַאן דְּרָחֵים לִי - לִבְעֵי עֲלַי רַחֲמֵי, וּמַאן דְּסָנֵי לִי - לֶחֱדֵי לִי, וּכְתִיב "בִּנְפֹל אוֹיֶבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ. פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ". שְׁמוּאֵל כִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא בִּישָׁא, אָמַר: "וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ". כִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא טָבָא, אָמַר: וְכִי הַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ? וְהָכְתִיב: "בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ"? רָבָא רָמֵי: כְּתִיב "בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ", וּכְתִיב "וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ"! - לָא קַשְׁיָא, כָּאן - עַל יְדֵי מַלְאָךְ, כָּאן - עַל יְדֵי שֵׁד. אָמַר רַבִּי בִּינְיָא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר רַבִּי פְּנֶדָא אָמַר רַב נַחוּם אָמַר רַבִּי בִּירִים מִשּׁוּם זְקֵן אֶחָד, וּמִנּוּ - רַבִּי בְּנָאָה: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פּוֹתְרֵי חֲלוֹמוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת חָלַמְתִּי חֲלוֹם וְהָלַכְתִּי אֵצֶל כּוּלָּם, וּמַה שֶׁפָּתַר לִי זֶה לֹא פָּתַר לִי זֶה, וּכוּלָּם נִתְקַיְּימוּ בִּי, לְקַיֵּים מַה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה. - אֲטוּ "כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה" קְרָא הוּא?! - אִין, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן שֶׁכָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה". אָמַר רָבָא: וְהוּא דְּמִפַּשַּׁר לֵיהּ מֵעֵין חֲלָמֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר". "וַיֵּרֶא שַׂר הָאֹפִים" - מְנָא יָדַע? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֶרְאוּהוּ חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִשְׁכִּים וְנָפַל לוֹ פְּסוּק לְתוֹךְ פִּיו - הֲרֵי זוֹ נְבוּאָה קְטַנָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה חֲלוֹמוֹת מִתְקַיְּימִין: חֲלוֹם שֶׁל שַׁחֲרִית, וַחֲלוֹם שֶׁחָלַם לוֹ חֲבֵירוֹ, וַחֲלוֹם שֶׁנִּפְתַּר בְּתוֹךְ חֲלוֹם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף חֲלוֹם שֶׁנִּשְׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם" וגו'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא מֵהַרְהוּרֵי לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִנַּת מַלְכָּא רַעְיוֹנָךְ עַל מִשְׁכְּבָךְ סְלִקוּ", וְאִיבְּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "וְרַעְיוֹנֵי לִבְבָךְ תְּבַהֲלוּנָךְ". אָמַר רָבָא: תֵּדַע, דְּלָא מַחֲווּ לֵיהּ לְאֵינָשׁ לָא דִּקְלָא דְּדַהֲבָא, וְלָא פִּילָא דְּעָיֵיל בְּקוֹפָא דְּמַחְטָא.

וְהַהִיא שַׁעְתָּא – והלא באותה שעה שיוסף חלם חלום זה, **אַמַּיְהּ לָא חָוַת** – רחל אמו כבר לא היתה בחיים, ואינה יכולה עוד להשתחוות לו, ומכאן שאף על פי שמקצת החלום התקיים, כולו לא התקיים.

עד מתי יש להמתין שיתקיים החלום: **אָמַר רַבִּי לֵוִי, לְעוֹלָם יְצַפֶּה אָדָם לַחֲלוֹם טוֹב** שיתקיים, וכמה ימתין, **עַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה,** שעד זמן זה אפשר שיתקיים. מבארת הגמרא, **מַנְלָן** – מהיכן למדנו דבר זה, **מֵחֲלוֹמוֹתָיו של יוֹסֵף** שנתקיימו רק לאחר עשרים ושתים שנה, כמו שמבואר **מִדִּכְתִיב** (בראשית לז ב) **'אֵלֶּה תֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה' וגו',** ובהמשך הפסוקים (שם לז ה–ט) כתובים החלומות שחלם יוסף בעודו בן שבע עשרה שנה, **וְכֵאשֶׁר** נעשה משנה לפרעה מלך מצרים **כְּתִיב** (שם מא מו) **'וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה' וגו',** ומִן **שֶׁבִּסְרֵי עַד תְּלָתִין** – ומהזמן שהיה בן שבע עשרה, כשחלם את החלומות, עד הזמן שהיה בן שלשים שנעשה משנה לפרעה, **כַּמָּה הָוֵי** – כמה שנים עברו, **תְּלַת סְרֵי** – שלש עשרה, וכשנוסיף להם **שַׁב דְּשַׁבְעָא** – שבע שנות השבע, **וְתַרְתֵּי דְּכַפְּנָא** – ושתי שנות הרעב שהיו עד שבאו יעקב ובניו למצרים והשתחוו לו, **הָא עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּי** – הרי עשרים ושתים שנה מהזמן שיוסף חלם את החלומות עד הזמן שהתקיימו.

הגמרא מבארת למי מראים חלום טוב, ולמי מראים חלום רע: **אָמַר רַב הוּנָא, לְאָדָם טוֹב, אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם טוֹב,** אלא מראים לו חלום רע, כדי שידאג, ומתוך כך לא יחטא, וכדי שעצבונו יכפר לו על עוונותיו. **וְכֵן, לְאָדָם רָע אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם רָע,** אלא חלום טוב, כדי לשמחו, ושמחה זו תחשב לו כשכר על המצוות שעשה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב הונא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו בברייתא כמו שאמר רב הונא, **כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד לֹא רָאָה חֲלוֹם טוֹב,** ומכאן שלאדם טוב אין מראים חלום טוב, **וְכָל שְׁנוֹתָיו שֶׁל אַחִיתוֹפֶל לֹא רָאָה חֲלוֹם רָע,** ומכאן שלאדם רע אין מראים חלום רע.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב, ומשמע שחלום רע כן מראים לו: **וְהָכְתִיב** – והרי כתוב (תהלים צא י) על מי שחוסה תחת כנפי השכינה, **'לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה'** – לא תזדמן אליך רעה, **וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא,** כוונת הפסוק היא **שֶׁלֹּא יַבְהִילוּךָ לֹא חֲלוֹמוֹת רָעִים, וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים,** ומה שנאמר בהמשך הפסוק (שם) **'וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ',** דהיינו אשתך, היינו **שֶׁלֹּא תִּמְצָא אִשְׁתְּךָ** כשהיא **סְפֵק נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ,** הרי שלאדם טוב אין מראים חלום רע.

הגמרא חוזרת בה ממה שסברה שמדברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב יש לדקדק שמראים לו עצמו חלום רע: **אֶלָּא,** כוונת רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב אינה שחלום רע מראים לו עצמו, אלא כוונתו, שחלום טוב, אין מראים לו, וגם לא לאחרים עליו, מה שאין כן חלום רע, **אִיהוּ לֹא חָזֵי לֵיהּ** – הוא עצמו אכן אינו רואה, וכמו שנלמד מהפסוק 'לא תאונה' וגו', אבל **אַחֲרִינֵי חָזוּ לֵיהּ** – אחרים רואים עליו חלום רע, ומספרים לו, ומתוך כך הוא דואג ועצב [אבל אינו נבהל].

נמצא עתה, שאדם טוב אינו רואה חלומות כלל, לא חלום טוב כדברי רב הונא, ולא חלום רע כמבואר בפסוק 'לא תאונה'.

מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא חָזָא אִיהוּ מְעַלְיוּתָא הוּא** – וכי מעלה יש בכך שאינו רואה חלומות כלל, **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַבִּי זְעִירָא, כָּל הַלָּן שִׁבְעָה יָמִים בְּלֹא** שיראה **חֲלוֹם, נִקְרָא רָע,** שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט כג) **'וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל יִפָּקֵד רָע', אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'שָׂבֵעַ', אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'שָׁבֵעַ',** שאם ילון אדם שבעה ימים, ולא יפקד מן השמים בשום חלום, הרי זה סימן שהוא רע, ושונאים אותו, ולכן אין מראים לו דבר. ואם כן כיצד אפשר לומר שלאדם טוב אין מראים חלומות כלל, הרי מי שאינו רואה חלומות כלל נקרא רע.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר** – זו כוונת רב הונא, **דַּחֲזָא וְלֹא יָדַע מַאי חֲזָא** – לאדם טוב מראים חלום טוב בשנתו, כדי שלא ילון בלא חלום, אבל הוא נשכח ממנו קודם שיקיץ משנתו, כדי שלא ישמח בכך.

הגמרא מבארת שיש להיטיב חלום שנפשו עגומה עליו מחמתו: **אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַמֵּי אָמַר רַבִּי פְּדָת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָרוֹאֶה חֲלוֹם, וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה** עליו מחמתו, **יֵלֵךְ וְיִפְתְּרֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה** אנשים. שואלת הגמרא: **יִפְתְּרֶנּוּ** – וכי יש לו ללכת ולפתור את חלומו בפני שלשה, אף שאפשר שיפתרוהו לרעה, **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַב חִסְדָּא, חֲלוֹמָא דְּלֹא מְפַשַּׁר** – חלום שאינו פתור, הרי הוא **כְּאֻגַּרְתָּא דְּלֹא מִקַּרְיָא** – כאגרת שלא נקראה, שאינו לא טוב ולא רע, ואם כן עדיף שלא יפתרוהו, וישאר חלום שאינו לא טוב ולא רע. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור בדברי רבי יוחנן, **יְטִיבֶנּוּ** לחלום **בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה** אנשים שאוהבים אותו.

הגמרא מבארת כיצד יש להיטיב חלום. אומרת הגמרא: **לִיתֵי תְּלָתָא וְלֵימָא לְהוּ** – יביא שלשה אנשים, ויאמר להם כך, **חֲלֹמָא טָבָא חֲזַאי** – חלום טוב ראיתי, **וְלֵימְרוּ לֵיהּ הָנָךְ** – ואותם שלשה אנשים יאמרו לו, **טָבָא הוּא, וְטָבָא לֵיהֲוֵי** – טוב הוא החלום שראית, וקיומו לטוב יהיה, **רַחֲמָנָא לְשַׁוֵּיהּ לְטַב** – הקדוש ברוך הוא יעשהו לטוב, **שְׁבַע זִימְנִין לְגַזְרוּ עָלָךְ מִן שְׁמַיָּא דְּלֶהֱוֵי טָבָא** – שבע פעמים יגזרו עליך מן השמים שיהיה חלום טוב, **וְיֶהֱוֵי טָבָא** – ואכן יהיה חלום טוב.

הגמרא ממשיכה לבאר את סדר הטבת החלום: **וְלֵימְרוּ** – ויוסיפו ויאמרו, **שָׁלֹשׁ הֲפוּכוֹת** – שלשה פסוקים שמוזכר בהם לשון הפיכה מרעה לטובה, **וְשָׁלֹשׁ פְּדִיוֹת** – ושלשה פסוקים שמוזכר בהם פדיון, **וְשָׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת** – ושלשה פסוקים שמוזכר בהם שלום.

מבארת הגמרא: ואלו הן **שָׁלֹשׁ הַהֲפוּכוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **'הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי, פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה'** (תהלים ל יב), והפסוק השני שמוזכר בו לשון הפיכה, הוא **'אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל, וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו, וְהָפַכְתִּי אֲבֵלָם לְשָׂשׂוֹן וגו' וְנִחַמְתִּים, וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם'** (ירמיה לא יב). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **'וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם, וַיַּהֲפֹךְ וגו' ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה, כִּי אֲהֵבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ'** (דברים כג ו).

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואלו הן **שָׁלֹשׁ הַפְּדִיוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון פדיון הוא, **דִּכְתִיב** (תהלים נה יט) **'פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְّרָב לִי וגו' כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי'.** הפסוק השני שמוזכר בו לשון פדיון הוא **'וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן וגו' וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם, שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה'** (ישעיה לה י). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון פדיון הוא **'וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת, אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל, חָלִילָה חַי ה' אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה, כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה, וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת'** (שמואל א' יד מה).

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואלו הן **שָׁלֹשׁ הַשְּׁלוֹמוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון שלום הוא מה **דִּכְתִיב** (ישעיה נז יט) **'בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם, שָׁלוֹם שָׁלוֹם, לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב, אָמַר ה' וּרְפָאתִיו'.** הפסוק השני שמוזכר בו לשון שלום הוא **'וְרוּחַ לְבָשָׁה אֶת עֲמָשַׂי וגו' רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים, לְךָ דָוִד, וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי, שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ, כִּי עֶזְרְךָ אֱלֹהֶיךָ, וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד'** (דברי הימים א' יב יט). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון שלום הוא **'וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי, וְאַתָּה שָׁלוֹם, וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וגו', וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם'** (שמואל א' כה ו).

הגמרא מביאה מעשה, בו עסקו אמוראים בענייני חלומות ועוד עניינים: **אַמֵּימַר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אָשֵׁי, הֲווּ יָתְבִי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – היו יושבים יחדיו, **אָמְרִי, כָּל חַד וְחַד מִינַּן** – כל אחד מאיתנו **לֵימָא מִלְּתָא דְּלֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ** – יאמר דבר שחבירו עדיין לא שמע אותו.

פָּתַח חַד מִינַּיְיהוּ – פתח אחד מהם **וְאָמַר, הַאי מַאן דַּחֲזָא חֲלֹמָא** – מי שראה חלום, **וְלֹא יָדַע מַאי חֲזָא** – ואינו יודע האם מה שראה בחלום הוא טוב או רע, **לֵיקוּם קַמֵּי כָּהֲנֵי** – יעמוד לפני הכהנים **בְּעִידְּנָא דְּפָרְסִי יְדֵיהוּ** – בשעה שפורסים את ידיהם ומברכים ברכת כהנים, **וְלֵימָא הָכִי** – ויאמר כך, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלְּךָ,**

המשך בעמוד קלח

אגב שנתבאר (לעיל נה:) שאין מראים לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו, מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **אָמַר** לֵיהּ **קֵיסָר** – מלך רומי, **לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי (חנינא) [חֲנַנְיָא], אָמְרִיתוּ דַּחֲכַמִּיתוּ טוּבָא** – אומרים אתם על החכמים שבעם ישראל, שהינם חכמים ביותר, אם כן, כיון שחכם אתה, **אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמָאי** – אמור לי מה אראה בחלומי בלילה הקרוב.

אָמַר לֵיהּ רבי יהושע לרבי חנניא לקיסר, **חָזֵית דְּמְשַׁחֲרֵי לָךְ פַּרְסָאֵי** – בחלומך תראה, שהפרסיים, שהינך שרוי במריבה עמהם, יעבידו אותך בעבודות הצריכות למלכם, **וְגָרְבֵי בָךְ** – וישדדו אותך, **וְרָעֲיֵי בָךְ שִׁקְצֵי בְּחוּטְרָא דְּדַהֲבָא** – ויתנו לך לרעות שקצים במקל של זהב. אומרת הגמרא, שאכן כך היה, הקיסר **הְרֵהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא** – הרהר כל אותו היום בדברי רבי יהושע לרבי חנניא, **וּלְאוֹרְתָא חָזָא** – ולערב ראה כן בחלומו. וכדברי הגמרא לעיל, שאין מראים לו לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו.

מעשה נוסף בענין זה: **אָמַר** לֵיהּ **שָׁבוּר מַלְכָּא** – מלך פרס, **לִשְׁמוּאֵל, אָמְרִיתוּ דַּחֲכַמִּיתוּ טוּבָא** – אומרים אתם על החכמים שבעם ישראל, שהינם חכמים ביותר, אם כן, כיון שחכם אתה, **אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמָאי** – אמור לי מה אראה בחלומי בלילה הקרוב.

אָמַר לֵיהּ שמואל לשבור מלכא, **חָזֵית דְּאָתוּ רוֹמָאֵי וְשָׁבוּ לָךְ** – בחלומך תראה, שהרומאים יבואו ויקחו אותך בשבי, **וְטָחֲנֵי בָךְ כַּשְׁיֵיתָא בְּרֵחֲיָא דְּדַהֲבָא** – ויכפוך לעבוד בטחינת גרעיני תמרים בריחיים של זהב. אומרת הגמרא, שאכן כך היה, שבור מלכא **הְרֵהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא** – הרהר כל אותו היום בדברי שמואל, **וּלְאוֹרְתָא חָזָא** – ולערב ראה כן בחלומו. ואף במעשה זה מבואר כדברי הגמרא לעיל, שאין מראים לו לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו.

הגמרא מביאה מעשה אודות ענין זה שכל החלומות הולכים אחר הפה: אדם ששמו **בַּר חֵדְיָא, מְפַשֵּׁר חֲלָמֵי הֲוָה** – פותר חלומות היה. ודרכו היתה **דַּמָּאן דְּיָהִיב לֵיהּ אַגְרָא** – מי שהיה נותן לו שכר עבור פתרון החלום, **מְפַשֵּׁר לֵיהּ לְמִעְלְיוּתָא** – היה פותר לו את חלומו לטובה, **וּמַאן דְּלָא יָהִיב לֵיהּ אַגְרָא** – ומי שלא היה נותן לו שכר עבור פתרון החלום, **מְפַשֵּׁר לֵיהּ לְגָרִיעוּתָא** – היה פותר לו את חלומו לרעה.

הגמרא מספרת שאביי ורבא חלמו חלומות רבים, והלכו לבר הדיא שיפתרם: **אַבַּיֵי וְרָבָא חֲזוּ חֶלְמָא** – אביי ורבא ראו את אותם חלומות, והלכו שניהם לבר הדיא כדי שיפתור להם אותם. אלא **שֶׁאַבַּיֵי יְהִיב לֵיהּ זוּזָא** – אביי נתן לו מטבע של זוז בשכר פתרון החלומות, **וְרָבָא לָא יְהִיב לֵיהּ** – ואילו רבא לא נתן לו דבר. ולכן בר הדיא נהג כדרכו, שאף על פי שאביי ורבא חלמו את אותם חלומות, מכל מקום לאביי שנתן לו שכר, פתר את חלומותיו לטובה, ולרבא שלא נתן לו שכר, פתר את חלומותיו לרעה.

החלום הראשון שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרִי לֵיהּ, אַקְרִינַן בְּחֶלְמִין** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (דברים כח לא) **'שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וגו' וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּפְסִיד עִסְקָךְ** – הינך עתיד להפסיד סחורתך, לפי שתתקלקל, **וְלֹא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵעוּצְבָא דְּלִבָּךְ** – ומרוב צערך ועצבון ליבך, לא יערב לך שום מאכל. **וּלְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּמְרַוַּוח עִסְקָךְ** – הינך עתיד להרויח בסחורתך, **וְלֹא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵחֲדָוָא דְּלִבָּךְ** – ומרוב שמחתך, תהיה שבע, ולא תתאוה לאכול.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרִי לֵיהּ, אַקְרִינַן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח מא) **'בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וגו' וְלֹא יִהְיוּ לְךָ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **כְּבִישׁוּתֵיהּ** – כרעתו, כלומר שהפסוק שקראו לו בחלומו יתקיים בו כפשוטו, שבניו ובנותיו ילכו בשבי. **וּלְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּבְנָךְ וּבְנָתָךְ נְפִישֵׁי** – בניך ובנותיך יהיו מרובים, **וּמִינַּסְבָן בְּנָתָךְ לְעָלְמָא, וּמִדַּמְיָין בְּאַפָּךְ כִּדְקָא אָזְלָן בְּשִׁבְיָה** – ובנותיך ינשאו ויצאו מביתך, ויהיה הדבר נדמה לפניך כאילו הלכו בשבי, וכדברי הפסוק שקראו לך בחלומך שבנותיך ילכו בשבי.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינַן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח לב) **'בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּבְנָךְ וּבְנָתָךְ נְפִישֵׁין** – בניך ובנותיך יהיו מרובים, **אַתְּ אָמְרַת לִקְרִיבָךְ** – אתה תאמר שינשאו לקרוביך, **וְהִיא אָמְרָה לִקְרִיבָהּ** – ואילו אשתך תאמר שינשאו לקרוביה, **וַאֲכִפָּה לָךְ וְיָהֲבַת לְהוֹן לִקְרִיבָהּ** – ואשתך תכפה אותך לעשות כדבריה, ותשיאם לקרובי אשתך, **דְּהָווּ כְּעַם אַחֵר** – שקרובי אשתך הם כעם אחר בעניין, וכדברי הפסוק שקראו לך בחלומך שבנותיך יהיו נתונות לעם אחר. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּבְיתְהוּ שְׁכִיבָא** – אשתך תמות, **וְאָתוּ בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ לִידֵי אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי** – ובניך ובנותיך יבואו לידיה של אשה אחרת שתשא תחת אשתך והיא תגדל אותם, ודבר זה נחשב כאילו יבואו לעם אחר, וכדברי הפסוק שקראו לך בחלומך שיהיו נתונים לעם אחר. וראיה לדבר שדבר זה נחשב כאילו באו לעם אחר, **דְּאָמַר רָבָא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, מַאי** [–מהו] **דִּכְתִיב** בפסוק (שם) **'בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר', זוֹ אֵשֶׁת הָאָב** – שכוונת הכתוב היא שבניך ובנותיך יהיו נתונים ביד אשת האב, והיינו שיגדלו אצל אשת האב, שאינה אמם.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינַן בְּחֶלְמִין** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (קהלת ט ז) **'לֵךְ אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּמְרַוַּוח עִסְקָךְ** – הינך עתיד להרויח בסחורתך, **וְאָכְלַת וְשָׁתֵית** בשמחה, **וְקָרֵית פְּסוּקָא מֵחֲדָוָא דְּלִבָּךְ** – ותקרא פסוק זה מתוך שמחת הלב. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּפְסִיד עִסְקָךְ** – הינך עתיד להפסיד סחורתך, **טָבְחַת וְלֹא אָכְלַת וְשָׁתֵית** – ואף שתשחט בהמה כדי לאוכלה, מרוב צערך לא תאכל ותשתה, **וְקָרֵית לְפַכּוּחֵי פַּחְדָּךְ** – ותקרא פסוק זה כדי להפיג את דאגתך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינַן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (דברים כח לח) **'זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה** וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה', ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מַרֵישֵׁיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי תחילת הפסוק 'זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה', יתקיימו בך. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מְסֵיפֵיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי סוף הפסוק 'וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה', יתקיימו בך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינַן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח מ) **'זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ וגו' וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ** כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ', ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מַרֵישֵׁיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי תחילת הפסוק 'זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ', יתקיימו בך. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מְסֵיפֵיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי סוף הפסוק 'וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ', יתקיימו בך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינַן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח י) **'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ וגו' כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּנְפַק לָךְ שֵׁמָא** – יצא לך שם טוב, **דְּרִישׁ מְתִיבְתָּא הָוֵית** – על ידי שתהיה ראש ישיבה, **וּאִימָתָךְ נָפְלַת בְּעָלְמָא** – ויפול פחדך ומוראך על הבריות, כדברי הפסוק שכל עמי הארץ יראו ששם ה' נקרא עליך ויראו ממך. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דַּבְּרִיָּנָא דְּמַלְכָא אִתְּבַר** – האוצר שתכשיטי המלך שמורים בו, ישבר, ויגנבו התכשיטים שבו, **וּמִתַּפְסָת בְּגַנָּבֵי** – ויתפסו אותך ויעלילו עליך שאתה גנבתם, **וְדָיְינֵי כּוּלֵּי עָלְמָא** כָּל וָחוֹמֶר מִינָּךְ –

המשך בעמוד קלט

רש"י

קיסר — מלך רומי, והיה לו תגר עם פרסיים. **מאי חזינא** — מאי אראה בלילה בחלום? **משחרי לך פרסאי** — עושים בך עבודת המלך. כמו: לא חמרא דחד מנהון שחרית (תרגום במדבר טז). ולשון חכמים (ספרי פרשת דברים): הדבק לשחוור וישתחוו לך. **ושבו לך** — ישללוך בשבי. **וטחנו בך קשייתא** — יכופו אותך לטחון גרעיני תמרים. **שבור** — מלך פרס. **פסיד עסקך** = תתקלקל פרקמטיא שלך. **ולא אהני לך למיכל** — מתוך צערך לא יטעם לך שום מאכל. **מרווח עסקך** — ומתוך שמחתך לא תתאוה לאכול, שתהיה שבע בשמחתך. **והיא** — אשתך. **לפכוחי פחדך** — להפיג דאגתך. מרישיה — "זרע רב תוציא השדה". **בדיינא דמלכא** — אורב שתכשיטי המלך שם ישבר על ידי גנבים, ויעלילו עליך לומר שאתה גנבתם. **קל וחומר מינך** — אם רבא נחשד — כל שכן שיחשדונו, וזהו "ייראו ממך". **חסא** — חזרת. **עיף עסקך** — כפול בריוח, כחזרת שהיא רחבה וכפולה. **מריר עסקך** — שנאוי לכל ומר יהיה הסחורה שלך. **חביתא** — הם היו משתברים ביין. **חלי עסקך** — מתוק, כלומר: שתתן סחורתך בזול. **דקדחי** — גדלה. **עשיק עסקך** — ביוקר תמכרנו, כמו "עשיק לגבך" (בבא מציעא נב,א). **לרבא אמר ליה: קאוי עסקך** — לשון קהוי, הכל ישנאוהו. **מתבעי עסקך** — יתבקש עסקך ויחזורו אחריו לקנות. **דקאי אאיסדן** — מראשותיו, כדמתרגמינן "מראשותיו" — אסדוהי (בראשית כח). **מלכא הוית** — ראש ישיבה, הדורש דרשות והמתורגמן עומד עליו באמורא להשמיע בקול רם לרבים, כקול חמור הנוער. **וי"ו דפטר חמור גהיט מתפילך** — בפרשת "והיה כי יביאך": "וכל פטר חמר תפדה בשה" והוא חסר וי"ו, ובתפילין של רבא כתבו הכותב מלא ואחר כך מחקו, והיינו גהיט — מחוק. **דשא ברייתא** — דלת חיצון שבבית. **אתתך מתה** — השומרת את הבית. **כבי** — שינים הפנימיות, שקורין משילאר"י. **תרתי נשי מגרשת** — שאשתו של אדם קרויה יונה, דכתיב: "יונתי תמתי". **תרין קולפי בלעת** — מכת מקל עב בראשו כראשי לפתות. **בלא מצרים** — נחלה בלא מצרים, כלומר קרקעות רחבים ורבים. **וכסיין אבקיה** — כסוי עפר הפורח ממפולת החומה. **ונתר מוקרי** — נשר מוחו. **אודרא מבי סדיא** — המוכין יוצאין מן הכר שבמראשותיו. **הללא מצראה** — הלל שאנו קורין בפסח. לפי שיש הלל אחר הקרוי "הלל הגדול", קורין לזה "הלל המצרי". **ניסי מתרחשי לך** — שעל ידי נסים נקרא ניסן. שעל כל צרה הבאה לישראל אומרים אותו על גאולתן. **הוה קא אזיל** — בר הדיא בהדיה דרבא. **בארבא** — בספינה. **אמר בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא למה לי** — שמא כאן יארע לו הנס שתטבע הספינה והוא ינצל. **בדידך קיימא** — בך הוא תלוי הפתרון אם לטובה אם לרעה, והפכת לי לרעה. **אשתו של רבא** — בת רב חסדא היתה. **טורזינא דמלכא** — שומר אוצר המלך. **נפל תכלא** — תולע.

תוספות

אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי חֲנַנְיָא: אָמְרִיתוּ דְּחָכְמִיתוּ טוּבָא, אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמַאי! אֲמַר לֵיהּ: חָזֵית דְּמִשַּׁחֲרֵי לָךְ פַּרְסָאֵי וְגַרְבֵי בָּךְ, וּרְעֵיי בָּךְ שַׁקְצֵי בְּחוּטְרָא דְּדַהֲבָא. הִרְהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא, וּלְאוֹרְתָּא חָזָא. אֲמַר לֵיהּ שָׁבוֹר מַלְכָּא לִשְׁמוּאֵל: אָמְרִיתוּ דְּחָכְמִיתוּ טוּבָא, אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמַאי! אֲמַר לֵיהּ: חָזֵית דְּאָתוּ רוֹמָאֵי וְשָׁבוּ לָךְ, וְטַחֲנֵי בָּךְ קַשְׁיָיתָא בְּרֵחַיָּא דְּדַהֲבָא. הִרְהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא וּלְאוֹרְתָּא חָזָא. בַּר הָדְיָא מְפַשַּׁר חֶלְמֵי הֲוָה, מַאן דְּיָהֵיב לֵיהּ אַגְרָא - מְפַשַּׁר לֵיהּ לְמִעַלְיוּתָא, וּמַאן דְּלָא יָהֵיב לֵיהּ אַגְרָא - מְפַשַּׁר לֵיהּ לִגְרִיעוּתָא. אַבַּיֵּי וְרָבָא חָזוּ חֶלְמָא, אַבַּיֵּי יָהֵיב לֵיהּ זוּזָא וְרָבָא לָא יָהֵיב לֵיהּ. אָמְרִי לֵיהּ: אַקְרִינַן בְּחֶלְמִין "שׁוֹרֵךְ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ" וגו'; לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פָּסִיד עֵסְקָךְ, וְלָא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵעוּצְבָא דְּלִבָּךְ, לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: מַרְוָוח עֵסְקָךְ, וְלָא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל, מֵהֶדְיָא דְּלִבָּךְ. אָמְרִי לֵיהּ: אַקְרִינַן "פָּנִים וְכָנוֹת תּוֹלִיד" וגו'; לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ כְּבִישׁוּתֵיהּ, לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתָךְ נִפִּישׁ, וּמִינַסְבָּן בְּנָתָךְ לְעָלְמָא, וּמְדַמְיָין בְּאַפָּךְ כַּדְקָא אָזְלָן בְּשִׁבְיָה. אַקְרִיַּין "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר"; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתָךְ נִפִּישִׁין, אַתְּ אָמְרַתְּ לְקִרְיָבָךְ, וְהִיא אֲמָרָה לִקְרִיבָהּ, וְאִכְּפָה לָךְ וִיהַבַתְּ לְהוֹן לִקְרִיבָהּ, דְּהָוֵי כְּעַם אַחֵר. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: דְּבִיתְהוּ שְׁכִיבָא, וְאָתוּ בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ לִידֵי אִיתְתָא אַחֲרִיתִי, דַּאֲמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אֲמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר" - זוֹ אִשֶּׁת הָאָב. אַקְרִינַן בְּחֶלְמִין "לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ"; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: מַרְוָוח עֵסְקָךְ, וְאָכְלַתְּ וְשָׂתֵית, וְקָרִית פְּסוּקָא מֵהֶדְיָא דִּלְבָּךְ. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פָּסִיד עֵסְקָךְ, טָבְחַתְּ וְלָא אָכְלַתְּ וְשָׂתֵית, וְקָרִית לְפַכּוּחֵי פַּחְדָּךְ. אַקְרִינַן "זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה"; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ מֵרִישֵׁיהּ, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ. אַקְרִינַן "זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ" וגו'; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ מֵרִישֵׁיהּ, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ. אַקְרִינַן "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ" וגו'; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: נִפַּק לָךְ שְׁמָא דְּרִישׁ מְתִיבְתָּא הָוֵית, אֵימָתָךְ נָפְלַת בְּעָלְמָא. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: בַּדַּיָּינָא דְּמַלְכָּא אִתְבַּר, וּמִתְפַּסְתְּ בְּגִנְבֵי, וְדַיְּינֵי כּוּלֵּי עָלְמָא קַל וְחוֹמֶר מִינָּךְ. לְמָחָר אִתְבַּר בַּדַּיָּינָא דְּמַלְכָּא, וַאֲתוּ וְתָפְשֵׁי לֵיהּ לְרָבָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן חָסָא עַל פּוּם דָּנֵי; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: עֵיף עֵסְקָךְ כְּחָסָא, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: מָרִיר עֵסְקָךְ כִּי חָסָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן בִּשְׂרָא עַל פּוּם דָּנֵי; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: בָּסִים חֲמַרְתָּ, וְאִתּוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בִּשְׂרָא וְחַמְרָא מִינָּךְ. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: תַּקִּיף חֲמַרְתָּ, וְאִתּוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בִּשְׂרָא לְמֵיכַל בֵּיהּ. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן חָבִיתָא דְּתָלֵי בְּדִיקְלָא. לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: מִדְּלֵי עֵסְקָךְ כְּדִיקְלָא. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: חֲלֵי עֵסְקָךְ כְּתַמְרֵי. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן רוּמְנָא דְּקָדְחִי אַפּוּם דָּנֵי. לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: עֲשִׁיק עֵסְקָךְ כְּרוּמְנָא, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: קָאוֵי עֵסְקָךְ כְּרוּמְנָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן חָבִיתָא דְּנָפַל לְבֵירָא. לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: מִתְבַּעֵי עֵסְקָךְ, כְּדַאֲמַר "נְפַל פִּתָּא בְּבֵירָא, וְלָא אִשְׁתַּכַּח". לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פָּסִיד עֵסְקָךְ וְשַׁדֵּית לֵיהּ לְבֵירָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזִינַן בַּר חֲמָרָא דְּקָאֵי אַאִיסְדַּן וְנוֹעֵר; לְאַבַּיֵּי אֲמַר לֵיהּ: מַלְכָּא הָוֵית, וְקָאֵי אִמּוֹרָא עֲלָךְ. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פֶּטֶר חֲמוֹר גְּהִיט מִתְּפִילָּךְ. אֲמַר לֵיהּ: לִדְידִי חֲזִי לִי, וְאִיתֵיהּ! - אֲמַר לֵיהּ: וַא"ו דְּ"פֶטֶר חֲמוֹר" וַדַּאי גְּהִיט מִתְּפִילָּךְ. לְסוֹף אֲזָל רָבָא לְחוּדֵיהּ לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּשָׁא בְּרֵיתָא דְּנָפַל, אֲמַר לֵיהּ: אִשְׁתָּךְ שָׁכְבָא. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי כְּבֵי וְשִׁנֵּי דְּנַתּוּר, אֲמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתָךְ שַׁכְבָן. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי תַּרְתֵּי יוֹנֵי דְּפַרְחָן, אֲמַר לֵיהּ: תְּרֵי נָשֵׁי מְגַרְשַׁת. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי תְּרֵי גַּרְגְּלִידֵי דְּלִפְתָּא, אֲמַר לֵיהּ: תְּרֵין קוֹלְפֵי בְּלַעַת. אֲזַל רָבָא הַהוּא יוֹמָא וְיָתֵיב בֵּי מִדְרָשָׁא כּוּלֵּיהּ יוֹמָא, אַשְׁכַּח הָנְהוּ תְּרֵי סַגִּי נְהוֹרֵי דְּהָווּ קְמִנְּצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אֲזַל רָבָא לְפָרוּקִינְהוּ - וּמָחוּהוּ לְרָבָא תְּרֵי, דָּלוּ לְמָחוּיֵיהּ אַחֲרִיתֵי, אֲמַר: מִסְתַּיֵּי, תְּרֵין חֲזַאי. לְסוֹף אֲתָא רָבָא וְיָהֵיב לֵיהּ אַגְרָא, אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי אֶשְׁתָּא דְּנָפַל. אֲמַר לֵיהּ: נְכָסִים בְּלֹא מְצָרִים קָנִיתָ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי אַפַּדְנָא דְּאַבֵּי דְּנָפַל וְכַסְיָין אַבְקֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: אַבֵּי שָׁכֵיב וּמִתְיַבְּתֵיהּ אָתְיָא לְגַבָּךְ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי אַפַּדְנָא דִּידִי דְּנָפִיל, וְאִתּוּ כּוּלֵּי עָלְמָא שָׁקֵיל לְבֵינְתָא לְבֵינְתָא, אֲמַר לֵיהּ: שְׁמַעֲתָתָךְ מִבַּדְרָן בְּעָלְמָא. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּאִבְקֵע רֵישֵׁי וּנְתַר מוֹקְרֵי. אֲמַר לֵיהּ: אוּדְרָא מִבֵּי סַדְיָא נָפִיק. אֲמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן הַלֵּלָא מִצְרָאָה בְּחֶלְמָא, אֲמַר לֵיהּ: נִיסָא מִתְרַחֵשׁ לָךְ. הֲוָה קָא אָזֵיל בַּהֲדֵיהּ בְּאַרְבָּא, אֲמַר: בַּהֲדֵי גַּבְרָא דְּמִתְרַחֵישׁ לֵיהּ נִיסָא לְמָה לִי? בַּהֲדֵי דְּקָא סָלִיק נָפַל סִיפְּרָא מִינֵּיהּ, אַשְׁכְּחֵיהּ רָבָא וַחֲזָא דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ: כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה. אֲמַר: רָשָׁע! בִּדִידָךְ קַיְּימָא וּצְעָרְתָּן כּוּלֵּי הַאי! כּוּלְּהוּ מָחֲלִינָא לָךְ, בַּר מִבַּרְתֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא. יְהָא רַעֲוָא דִּלְמֵסַר הַהוּא גַּבְרָא לִידֵי דְּמַלְכוּתָא דְּלָא מְרַחֲמוּ עֲלֵיהּ. אֲמַר: מַאי אַעֲבִיד? גְּמִירִי דְּקִלְקֶלֶת חָכָם אֲפִילּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה, וְכָל שֶׁכֵּן רָבָא דְּבִדִינָא קָא לֵיט, אֲמַר: אֵיקוּם וְאִגְלֵי, דְּאָמַר מָר: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן. קָם גְּלֵי לְבֵי רוֹמָאֵי, אֲזַל יְתִיב אַפַּתְחָא דְּרֵישׁ טוּרְזִינָא דְּמַלְכָּא. רֵישׁ טוּרְזִינָא חֲזָא חֶלְמָא, אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי חֶלְמָא דְּעָיֵיל מַחֲטָא בְּאֶצְבְּעָתִי, אֲמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזָא! וְלָא יְהַב לֵיהּ, לָא אֲמַר לֵיהּ וְלָא מִידִי. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דִּנְפַל תִּכְלָא בְּתַרְתֵּין אֶצְבְּעָתִי, אֲמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזָא! וְלָא יְהַב לֵיהּ, וְלָא אֲמַר לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דִּנְפַל תִּכְלָא בְּכוּלֵּהּ יָדָא, אֲמַר לֵיהּ: נְפַל תִּכְלָא בְּכוּלְּהוּ שִׁירָאֵי. שְׁמָעֵי בֵּי מַלְכָּא וְאַתְיוּהוּ לְרֵישׁ טוּרְזִינָא, קָא קָטְלֵי לֵיהּ. אֲמַר לְהוּ: אֲנָא אַמַּאי? אַיְיתוּהוּ לְהַאי דַּהֲוָה יָדַע וְלָא אֲמַר! אַיְיתוּהוּ בַּר הָדְיָא, אָמְרִי לֵיהּ: אַמְּטוּ זוּזָא דִּידָךְ חָרְבוּ

רש"י

שיראי דמלכא — מעילים של מלך. דאצטליק — נחלק לשנים. ודוגמתו ב"הערוך והרוטב" (קכד,א): דצלקי מצלק. יעצו עליך רעה — והם הלחיים — פה שיעץ עליך רעה. חרון אף — ניכר בחוטם שמתחמם ומוציא הבל, על כן הוא קרוי חרון אף. לא תצטרך למעשה ידיך — שתתעשר. באדרותא מיתת — בכבוד ובהדר תמות. אמו בעל — דומיא דשמן שהוא בתוך הזית, השקה את אמו. קטיף לי כוכבא — עקרתי כוכב בחלום. גנבת — שנמשלו לכוכבים. נערה המאורסה — היו רגילין לעשות לה חופה של הדס בכניסתה לחופה, וקורין לה הינומא, כדאמרינן ב"כתובות" (טו,ב): "שיצאתה בהינומא וראשה פרוע". טונא דאסא — טולא דאסא. שכבי משלחת — מתים הפשטת. אם כן — דלית לך התם נכסי, ואבוך לא שביב התם. קפא — דאמרי לך — היא כשורא, שבלשון פרס ויון קורין לכשורא קפא. דיקא — הוא עשרה. שבלשון יוני קורין לעשרה דיקא. והכי אמרי לך: יש לך ממון בקורה עשירית. דריש עשרה — קורה שבראש עשרה. שלש שלומות הם — שלש חלומות המבשרים שלום. ופרשו כאשר בסיר — אלמא: פורענותא היא. ובכל קנינך — לשון מרובה הוא, אף קנים הרבה — קנה של בינה הוא. קרא קורא קירא קניא — קרא — דלעת, כדאמרינן לקמן: הרואה דלועין בחלום ירא שמים הוא, לשון "דלו עיני למרום" (ישעיהו לח). קורא — רך הגדל בענפי הדקל בכל שנה, כדרך שאר אילנות ולשנה שניה הוא מתקשה ונעשה עץ. קירא — שעוה. קניא — קנה. האוכל מבשרו — בחלום. בין בדיוף — כשהוא רץ. גם עלה — קרוב לנוטריקון של גמל. פלא נעשה לו — כמו שנעשה לפינחס, כדאמרינן בסנהדרין (פב,א).

דמסרג

1 שִׁירָאֵי דְּמַלְכָּא! כְּפִיתוּ תְּרֵין אַרְזֵי בְּחַבְלָא, אֲסוּר חַד כַּרְעֵיהּ לְחַד
2 אַרְזָא וְחַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא, וְשָׁרוּ לְחַבְלָא עַד דְּאִצְטְלִיק רֵישֵׁיהּ,
3 אֲזַל כָּל חַד וְחַד וְקָם אַדּוּכְתֵּיהּ וְאִצְטְלִיק וּנְפַל בִּתְרֵין. שָׁאַל בֶּן
4 דָּמָא בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רָאִיתִי שְׁנֵי
5 לְחָיַי שֶׁנָּשְׁרוּ. אָמַר: שְׁנֵי גְּדוּדֵי רוֹמִי יֵעָצוּ עָלֶיךָ רָעָה, וּמֵתוּ. אָמַר
6 לֵיהּ בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי: רָאִיתִי חוֹטְמִי שֶׁנָּשַׁר, אָמַר לֵיהּ: חֲרוֹן אַף
7 נִסְתַּלֵּק מִמְּךָ. אָמַר לֵיהּ: רָאִיתִי שְׁנֵי יָדַי שֶׁנִּחְתְּכוּ, אָמַר לֵיהּ: לֹא
8 תִּצְטָרֵךְ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. אָמַר לֵיהּ: רָאִיתִי שְׁנֵי רַגְלַי שֶׁנִּקְטְעוּ, אָמַר
9 לֵיהּ: עַל סוּס אַתָּה רוֹכֵב. חֲזַאי דְּאָמְרִי לִי: בַּאֲדָר מִיתַת וְנִיסָן
10 לָא חָזֵית, אָמַר לֵיהּ: בְּאַדְרוּתָא מִיתַת, וְלָא אָתֵית לִידֵי נִפְיוֹן. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רָאִיתִי שֶׁאֲנִי מַשְׁקֶה שֶׁמֶן לַזֵּיתִים,
11 אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל אִמּוֹ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּקָטֵיף לִי כּוֹכְבָא, אָמַר לֵיהּ: בַּר יִשְׂרָאֵל גָּנַבְתָּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דִּבְלַעְתִּי לְכוֹכְבָא. אָמַר
12 לֵיהּ: בַּר יִשְׂרָאֵל זְבַנְתֵּיהּ, וַאֲכַלְתְּ לִדְמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי עֵינַי דְּנַשְׁקָן אַהֲדָדֵי, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל אֲחוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּנָשְׁקִי
13 סִיהְרָא, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּדָרֵיכְנָא בְּטוּנָא דְּאָסָא, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה. אָמַר לֵיהּ:
14 חֲזַאי טוּנָא מֵעֵילָאי וְהוּא מִתַּתַּאי, אָמַר לֵיהּ: מִשְׁכַּבְךָ הָפוּךְ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי עוֹרְבֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אִשְׁתְּךָ זָנְתָה מֵאֲנָשִׁים
15 הַרְבֵּה. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי יוֹנֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: נָשִׁים הַרְבֵּה טַמֵּאתָ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּנָקֵיט תְּרֵי יוֹנֵי וּפַרְחָן, אָמַר לֵיהּ:
16 תַּרְתֵּי נָשֵׁי נְסַבְתְּ וּפַטַּרְתִּינוּן בְּלָא גֵּט. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּקָלִיפְנָא בֵּיעֵי, אָמַר לֵיהּ: שֶׁכְּבִי קָא מְשַׁלַּחַת. אָמַר לֵיהּ: כּוּלְּהוּ אִיתְּנְהוּ בִּי,
17 בַּר מֵהָא דְּלֵיתֵיהּ! אֲדַהְכִי וְהָכִי אֲתָיָא הַאי אִיתְתָא, וַאֲמָרָה לֵיהּ: הַאי גְּלִימָא דְּמִכַּסָּא - דְּנִבְרָא פְּלוֹנִי הוּא, דְּמִית וְאַשְׁלַחְתֵּיהּ. אָמַר
18 לֵיהּ: חֲזַאי דְּאָמְרִי לִי: שְׁכַב לָךְ אֲבוּךְ נִכְסֵי בְּקַפּוֹדְקִיָּא. אָמַר לֵיהּ: אִית לָךְ נִכְסֵי בְּקַפּוֹדְקִיָּא? אָמַר לֵיהּ: לָאו. אֲזַל אֲבוּךְ לְקַפּוֹדְקִיָּא?
19 אָמַר לֵיהּ: לָאו. - אִם כֵּן, קַפָּא - כְּשׁוּרָא, דִּיקָא - עֲשָׂרָה, זִיל חֲזֵי קַפָּא דְּרֵישׁ עֲשָׂרָה, שֶׁהִיא מְלֵאָה זוּזֵי, אֲזַל אַשְׁכַּח שֶׁהִיא מְלֵאָה
20 זוּזֵי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם - רוֹאֶה שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים". רַבִּי נָתָן
21 אוֹמֵר: מָצָא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים", וּכְתִיב הָכָא: "בְּאֵר מַיִם חַיִּים". רָבָא אָמַר: חַיִּים מַמָּשׁ. אָמַר רַבִּי חָנָן, שָׁלֹשׁ
22 שְׁלוֹמוֹת הֵן: נָהָר, צִפּוֹר, וּקְדֵרָה. נָהָר - דִּכְתִיב: "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם", צִפּוֹר - דִּכְתִיב: "כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן ה' צְבָאוֹת"
23 וגו', קְדֵרָה - דִּכְתִיב: "ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וּבִקְדֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ בָּשָׂר שָׁנִינוּ: "וּפָרְשוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבָשָׂר בְּתוֹךְ
24 קַלָּחַת". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה נָהָר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר -
25 "כִּי יָבֹא כַנָּהָר צָר". הָרוֹאֶה צִפּוֹר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן" וגו', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת
26 מִן קִנָּהּ" וגו'. הָרוֹאֶה קְדֵרָה בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "שְׁפֹת הַסִּיר שְׁפֹת".
27 הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "עֲנָבְמוֹ עִנְבֵי רוֹשׁ". הָרוֹאֶה הַר בַּחֲלוֹם -
28 יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנְהִי". הָרוֹאֶה שׁוֹפָר בַּחֲלוֹם
29 - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה". הָרוֹאֶה כֶּלֶב בַּחֲלוֹם
30 - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נָפֶשׁ". הָרוֹאֶה אֲרִי בַּחֲלוֹם
31 - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "עָלָה אַרְיֵה מִסְּבֻכוֹ". הָרוֹאֶה תִּגְלַחַת בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים
32 וְיֹאמַר: "וַיְגַלַּח וַיַּחֲלֹף שִׂמְלֹתָיו", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "כִּי אִם גִּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹּחִי". הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר
33 "בְּאֵר מַיִם חַיִּים", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "כִּהֲקִיר בַּיִר מֵימֶיהָ". הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר "קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר",
34 קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ". תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
35 "קָנֶה חָכְמָה", קָנִים - יְצַפֶּה לְבִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה". אָמַר רַבִּי זֵירָא: קָרָא, קוֹרָא, קִירָא, קַנְיָא - כּוּלְּהוּ מַעֲלוּ
36 לְחָלְמָא. תַּנְיָא: אֵין מַרְאִין דְּלוּעִין אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם בְּכָל כֹּחוֹ. הָרוֹאֶה שׁוֹר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר
37 לוֹ", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר - "כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ". תָּנוּ רַבָּנַן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בַּשּׁוֹר: הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ - מִתְעַשֵּׁר, נִגְּחוֹ
38 הָוְיָין לֵיהּ בָּנִים שֶׁמְּנַגְּחִים בַּתּוֹרָה, נָשְׁכוֹ - יִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו, בָּעָטוֹ - דֶּרֶךְ רְחוֹקָה נִזְדַּמְּנָה לוֹ, רְכָבוֹ - עוֹלֶה לִגְדוּלָּה. וְהָתַנְיָא:
39 רְכָבוֹ - מֵת! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּרָכִיב הוּא לְתוֹרָא, הָא - דְּרָכִיב תּוֹרָא לְדִידֵיהּ. הָרוֹאֶה חֲמוֹר בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לִישׁוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
40 "הִנֵּה מַלְכְּךָ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר". הָרוֹאֶה חָתוּל בַּחֲלוֹם, בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ "שׁוּנְרָא" - נַעֲשֵׂית לוֹ
41 שִׁירָה נָאָה, "שִׁינְרָא" - נַעֲשֵׂה לוֹ שִׁינּוּי רַע. הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם, לְבָנוֹת, בֵּין בִּזְמַנָּן וּבֵין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן - יָפוֹת. שְׁחוֹרוֹת, בִּזְמַנָּן -
42 יָפוֹת, שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן - רָעוֹת. הָרוֹאֶה סוּס לָבָן בַּחֲלוֹם, בֵּין בִּנְּחַת בֵּין בְּרִדּוּף - יָפֶה לוֹ. אָדוֹם, בִּנְּחַת - יָפֶה, בְּרִדּוּף - קָשֶׁה. הָרוֹאֶה
43 יִשְׁמָעֵאל בַּחֲלוֹם - תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, וְדִוְקָא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, אֲבָל טַיָּיעָא בְּעָלְמָא - לָא. הָרוֹאֶה גָּמָל בַּחֲלוֹם - מִיתָה נִקְנֶסֶה
44 לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְהִצִּילוּהוּ מִמֶּנָּה. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי קְרָאָה - "וְאָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלֶךָּ גַּם עָלֹה". רַב
45 נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: "גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת". הָרוֹאֶה פִּינְחָס בַּחֲלוֹם - פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ, הָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם -
46 פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ, פִּילִים - פְּלָאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ. - וְהָתַנְיָא: כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַפִּיל וּמִן הַקּוֹף! - לָא קַשְׁיָא,

הא

שִׁירָאֵי דְּמַלְכָּא – מעילי המלך.

עונשו של בר הדיא היה, שאנשי המלך כְּפִיתוּ תְּרֵין אַרְזֵי בְּחַבְלָא – כפתו שני ראשי עצי ארז נטועים זה לזה, וקשרום בחבל, אָסוּר חַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא – קשרו את רגלו האחת של בר הדיא לעץ הארז האחד, וְחַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא – ואת רגלו השניה קשרו לעץ הארז השני, וּשְׁרוּ לְחַבְלָא עַד דְּאַצְטְלִיק רֵישֵׁיהּ – והתירו את החבל, עד שנחלק ראשו של בר הדיא לשנים, שכיון שהתירו את החבל, אֲזַל כָּל חַד וְחַד וְקָם אַדּוּכְתֵּיהּ – הלך כל אחד מהעצים וחזר למקומו, ומשך איתו את רגלו של בר הדיא שהיתה קשורה בו, ועל ידי זה נמשך גופו לכאן ולכאן עד שנחלק לשנים, וְעַל יְדֵי כַּךְ אַף ראשו של בר הדיא אִצְטְלִיק וְנָפַל בִּתְרֵין – נחלק ונפל בשני חלקים.

חלומות שונים שנשאלו עליהם החכמים ופתרונם: שָׁאַל בֶּן דָּמָא שהיה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רָאִיתִי בחלומי את שְׁנֵי לְחָיַי שֶׁנִּשְׁרוּ, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לו רבי ישמעאל, זה פתרונו, שתי הלחיים שראית הן רמז שִׁשְׁנֵי גְּדוּדֵי רוֹמִי יָצְאוּ עָלֶיךָ רָעָה, כי הלחיים הן רמז לפה שיעץ עליך רעה, ונשירת הלחיים היא רמז לכך שאותם שני גדודים מֵתוּ.

אָמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי, רָאִיתִי בחלומי את חוֹטְמִי שֶׁנִּשַּׁר, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ, זה פתרונו, החוטם שראית הוא רמז לַחֲרוֹן אַף [–כעס] שהיה עליך בשמים, ונשירת החוטם היא רמז לכך שאותו חרון אף נִסְתַּלֵּק מִמְּךָ.

אָמַר לֵיהּ בר קפרא לרבי, רָאִיתִי בחלומי את שְׁנֵי יָדַי שֶׁנִּחְתְּכוּ, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי, זה פתרונו, שתי ידיך שראית הן רמז למעשי ידיך, כלומר למלאכה שהינך עוסק בה לפרנסתך, ומה שראית שנחתכו הוא רמז לכך שלֹא תִּצְטָרֵךְ לְהִתְפַּרְנֵס מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיךָ, לפי שתתעשר.

אָמַר לֵיהּ בר קפרא לרבי, רָאִיתִי בחלומי את שְׁתֵּי רַגְלַי שֶׁנִּקְטְעוּ, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי, זה פתרונו, שתי רגליך שנקטעו שראית הן רמז לכך שלא תצטרך ללכת ברגליך, לפי שעַל סוּס אַתָּה עתיד להיות רוֹכֵב.

הוסיף בר קפרא ושאל את רבי, חֲזַאי [–ראיתי בחלומי] דְּאָמְרִי לִי בַּאֲדָר מִיתַת וְנִיסָּן לֹא חֲזִית – באדר תמות ואת ניסן לא תראה, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי, זה פתרונו, מה שאמרו לך בחלום שבאדר תמות, הכוונה בזה ל'אדרותא' שהוא לשון הדר, כלומר דִּבְאַדְרוּתָא מִיתַת – הנך עתיד למות בכבוד ובהדר, וְמה שאמרו לך שלא תגיע לניסן, הכוונה בזה ל'נסיון', כלומר דּלֹא אָתֵית [–תבוא] לִידֵי נִסָּיוֹן.

חלומות שונים שנשאל עליהם רבי ישמעאל ופתרונם: אָמַר לֵיהּ הָהוּא צְדוֹקִי לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רָאִיתִי בחלומי שֶׁאֲנִי מַשְׁקֶה שֶׁמֶן לְזֵיתִים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, השקאת הזיתים בשמן שהיה בתוכם ויצא מהם, היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל אִמּוֹ שהוא עצמו יצא ממנה, והשקה אותה.

אָמַר לֵיהּ אותו צדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּקָטִיף לִי כּוֹכְבָא – ראיתי בחלומי שעקרתי כוכב, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, הכוכב שראית הוא רמז לאחד מבני ישראל שנמשלו לכוכבים, ועקירת הכוכב היא רמז לכך דבַּר [–אחד מבני] יִשְׂרָאֵל גְּנַבְתָּ.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּבָלַעְתִּי לְכוֹכְבָא – ראיתי בחלומי שבלעתי כוכב, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, הכוכב שראית הוא רמז לאחד מבני ישראל שנמשלו לכוכבים [כמבואר לעיל], ובליעת הכוכב היא רמז לכך דבַּר יִשְׂרָאֵל וְכַנְּתִּיתִי וַאֲכַלְתִּי לְדַמֵּיהּ – שמכרת אחד מבני ישראל וכילית את המעות שקיבלת עבורו.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי עֵינַי דְּנָשְׁקָן אַהֲדָדֵי – ראיתי בחלומי ששתי עיני נושקות זו לזו, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, שתי העינים שהן מגוף אחד, הן רמז לאח ואחות שבאו ממקום אחד, כלומר לאותו צדוקי ולאחותו, ונשיקת העינים זו לזו היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל אֲחוֹתוֹ.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּנַשְׁקִי סִיהֲרָא – ראיתי בחלומי שנישקתי ירח, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, הירח שראית הוא רמז לאשה נשואה מבנות ישראל, ונשיקתו היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּדָרִיכְנָא בְּטוּנָא דְּאַסָּא – ראיתי בחלומי שאני דורך בתוך צל של הדסים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, צל ההדסים שראית הוא רמז לנערה המאורסה, שבכניסתה לחופה היו רגילים לעשות לה חופה מהדסים, והדריכה בו היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי טוּנָא מֵעֵילַאי וְהוּא מִתַּתַּאי – באותו חלום שראיתי בו שאני דורך בצל של הדסים, צל ההדסים היה למעלה, ואני הייתי למטה, ואם כדבריך שפתרון חלום זה הוא שבאתי על נערה המאורסה, וההדסים הם רמז על הנערה המאורסה, היה צריך להיות להיפך, שצל ההדסים למטה ואני למעלה, כדרך כל הבא על אשה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, הטעם שהראו לך בחלומך כן הוא משום שמִּשְׁכָּבְךָ היה הָפוּךְ, כלומר שכשבאת על אותה נערה המאורסה היתה היא למעלה ואתה היית למטה.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי עוֹרְבֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ – ראיתי בחלומי עורבים שסובבו למיטתי, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, העורבים שראית הם רמז לאנשים רעים, וביאתם למיטתך היא רמז לכך שאִשְׁתְּךָ זָנְתָה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי יוֹנֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ – ראיתי בחלומי יונים שסובבו למיטתי, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, היונים הן רמז לנשים של אחרים, וביאתן למיטתך היא רמז לכך שנָשִׁים הַרְבֵּה טַמֵּאתָ, כלומר שבאת עליהן.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּנָקִיט תְּרֵי יוֹנֵי וּפָרְחָן – ראיתי בחלומי שאני אוחז שתי יונים והן עפות ממני, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, היונים שראית הן רמז לנשים וכאמור, ואחיזתן היא רמז לכך דתַּרְתֵּי נָשֵׁי נַסְבְּתְּ – ששתי נשים נשאת, ופריחתן היא רמז לכך דּפְטַרְתִּינוּן [–גרשת אותן] בְּלֹא גֵּט.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּקָלִיפְנָא בֵּיעֵי – ראיתי בחלומי שאני מקלף ביצים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, קילוף הביצים מקליפתן שראית הוא רמז לכך דּשִׁכְבֵי קָא מְשַׁלְּחַת – הפשטת מתים ממלבושיהם.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, כּוּלְּהוּ אִיתְּנָהוּ בִּי – כל אותם מעשים רעים שאמרת שהחלומות הם רמז להם, ישנם בי, כלומר אמת הדבר שעשיתי מעשים אלו, כַּד מֵהָא דְּלֵיתֵיהּ – חוץ מדבר זה שאינו בי, כלומר שלא הפשטתי מתים.

אַדְּהָכִי וְהָכִי – בין כך ובין כך, אַתְיָא הַאי אִיתְּתָא – באה אותה אשה, וְאָמְרָה לֵיהּ לצדוקי, הַאי גְּלִימָא דְּמַכַּסָּא – טלית זו שהנך מכוסה בה, דְּגַבְרָא פְּלוֹנִי הוּא דְּמִית וְאַשְׁלַחְתֵּיהּ – של אדם פלוני היא, שמת, והפשטת אותו ממנה. ונתגלה הדבר, שגם פתרון זה אודות הפשטת מתים ממלבושיהם, אמת הוא.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּאָמְרִי לִי שֶׁכַּךְ לָךְ אָבוּךְ נִכְסֵי – ראיתי בחלומי, שאמרו לי שאבי הניח לי במותו נכסים שנמצאים בְּקַפּוֹדְקִיָּא, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, אִית לָךְ נִכְסֵי – האם יש לך נכסים בְּקַפּוֹדְקִיָּא, שיש לפתור את החלום אודותם. אָמַר לֵיהּ הצדוקי, לָאו. חזר רבי ישמעאל ושאלו, אֲזַל אָבוּךְ – האם אביך הלך לְקַפּוֹדְקִיָּא. אָמַר לֵיהּ הצדוקי, לָאו. אמר לו רבי ישמעאל, אִם כֵּן, שאין לך שם נכסים, ואף אביך לא הלך לשם, יש לפתור את החלום כך, שתיבת 'קפודקיא' שאמרו לך בחלום כוללת שתי תיבות, האחת 'קַפָּא', שפירושה כְּשׁוּרָא [–קורה], והשניה 'דִּיקָא', שפירושה עֲשָׂרָה, ומה שאמרו לך בחלום שהניח לך אביך נכסים בקפודקיא, הוא רמז לכך שיש לך ממון בקורה

המשך בעמוד קמ

הָא – זו שאמרו שהרואה פיל בחלום פלאות נעשו לו, היינו **בִּדְמִסְרַג** – שיש לפיל אוכף על גביו, **הָא** – וזו שאמרו בברייתא שפיל אינו סימן יפה לחלום, היינו **בִּדְלֵא מִסְרַג** – שאין לפיל אוכף על גביו.

חלומות שראה בהם מילים שונות, ופתרונם: **הָרוֹאֶה** את המילה **'הוּנָא' בַּחֲלוֹם,** הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ,** לפי שהאות נו"ן שבמילה 'הונא' היא כנגד האות נו"ן שבמילה 'נס'. והרואה בחלום את המילה **'חֲנִינָא',** או את המילה **'חֲנַנְיָא',** או את המילה **'יוֹחָנָן',** הרי זה סימן **שֶׁנַּסֵּי נִסִּים** [–ניסים רבים] **נַעֲשׂוּ לוֹ,** לפי שבמילים אלו האות נו"ן נמצאת פעמיים, ולכן הן סימן לניסים רבים.

הָרוֹאֶה את המילה **'הֶסְפֵּד' בַּחֲלוֹם,** הרי זה סימן **שֶׁמִּן הַשָּׁמַיִם חָסוּ** [–ריחמו] **עָלָיו, וּפְדָאוּהוּ** ממיתה, שהאותיות 'הספד' רומזות לשתי מילים, 'חס', ו'פד', שהן ראשי המילים 'חסו' ו'פדאוהו'.

מבארת הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו [שהרואה 'הונא' או 'חנינא' או 'חנניא' או 'יוחנן' או 'הספד', הרי זה רמז לדברים שנתבארו], אינם אלא כשראה מילים אלו **בִּכְתָבָא** [–בכתב], ולא כשראה אדם שזהו שמו.

חלומות אודות עניינים הקשורים לתפילה, ופתרונם: **הָעוֹנֶה** בחלומו **'יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ** לעלם ולעלמי עלמיא', הרי זה סימן **שֶׁמּוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא,** לפי שהזכיר בו 'לעלם ולעלמי עלמיא', שהוא רמז על העולם הזה ועל העולם הבא.

הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בחלומו, הרי זה סימן **שֶׁרָאוּי** הוא **שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ.**

הַמַּנִּיחַ תְּפִילִּין בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לכך שיעלה לְגְדוּלָה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כח י) לעם ישראל, **'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וגו' וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ', וְתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, אֵלּוּ תְּפִילִּין שֶׁבָּרֹאשׁ,** כלומר, כאשר הגוים יראו את התפילין שבראשם של ישראל, יתיראו מהם. ולכן המניח תפילין בחלום יצפה לעלות לגדולה, שמתוך כך יתיראו ממנו.

הַמִּתְפַּלֵּל בַּחֲלוֹם, הרי זה **סִימָן יָפֶה לוֹ.** מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודבר זה אינו אלא **בִּדְלֵא סַיֵּים** תפילתו בחלום, אלא נעור משנתו קודם שסיים תפילתו. שכיון שנעור מתוך חלום זה, שהתפלל בו והיה קרוב להקדוש ברוך הוא, לכן סימן הוא לו, שקרוב להקדוש ברוך הוא.

חלומות אודות ביאה על עריות, ופתרונם: **הַבָּא עַל אִמּוֹ בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה** לִזכות **בבינה, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ב ג) **'כִּי אִם לַבִּינָה תִּקְרָא',** ויש לפרש פסוק זה כאילו תיבת 'אם' מנוקדת בציר"י ולא בחירי"ק, וכוונת הפסוק לומר, שהבינה תהא כמו אמך שמניקה אותך. ומכאן ש'אם' היא סימן לבינה, ולכן הבא עליה בחלומו יצפה לזכות בבינה.

הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרֶסֶת לאיש בחלום, **יְצַפֶּה** לִזכות **בתורה,** שנמשלה לנערה המאורסה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג ד) **'תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרֻשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב', אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'מוֹרֻשָׁה',** כלומר מלשון ירושה, שהרי התורה אינה עוברת בירושה, **אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'מְאוֹרֶשָׂה',** כלומר מלשון אירוסין, שהתורה היא כמאורסת לעם ישראל. ומכאן שהבא על נערה המאורסה בחלום, יצפה לתורה.

הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לִזכות בחָכְמָה, שנמשלה לאחות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ז ד) **'אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ',** ומכאן שאחות היא סימן לחכמה.

הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ בַּחֲלוֹם, מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, ועתיד ליטול חלקו וחלק חבירו בגן עדן, כשם שנטל בחלומו את אשת חבירו. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא **בִּדְלֵא יָדַע לָהּ** – שאינו מכיר אותה, **וְלֹא הִרְהֵר בָּהּ מֵאוֹרְתָא** – מהערב, כלומר שלא הרהר בה מבעוד יום.

חלומות אודות שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ופתרונם: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הָרוֹאֶה חִטִּים בַּחֲלוֹם, רָאָה** בזה **שְׁלוֹם** עתיד לבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קמז יב, יד) **'שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלִַם אֶת ה', הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן וגו', הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם, חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ',** וכוונת הפסוק היא, שהטעם לכך שהקדוש ברוך הוא 'שם גבולך שלום', הוא מפני ש'חלב חטים ישביעך', שכאשר יש שובע בעולם, יש שלום בעולם, שאין עינו של אדם צרה במה שיש לחבירו. ומכאן שהחטים [שמביאות לשובע] גורמות לשלום, ולכן ראייתן בחלום היא סימן לשלום.

הָרוֹאֶה שְׂעוֹרִים בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שִׁכְּרוּ** ממנו **עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ו ז) **'וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר'.** וראשי התיבות של 'סר עונך' הם כעין המילה 'שעורה', ולכן חלום זה הוא רמז לכך שסרו עונותיו. **אָמַר רַבִּי זֵירָא, אֲנָא לֹא סָלְקִי** – אני לא עליתי **מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד דַּחֲזָאי שְׂעָרֵי בְּחֶלְמָא** – שראיתי שעורים בחלומי, ורמזו לי בכך שסרו עונותי, ואז עליתי לארץ ישראל בלא עונות.

הָרוֹאֶה גֶּפֶן טְעוּנָה [–מלאה ענבים] **בַּחֲלוֹם,** הרי זה סימן **שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קכח ג) **'אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ',** ופסוק זה נאמר על ירא ה' ההולך בדרכיו, שאחד מהדברים שזוכה להם הוא שאשתו תהיה כגפן המגדלת פירות שעומדת בירכתי [–בצדי] הבית, כדי שיהיה נקל להשגיח עליה ולזבלה ולהשקותה בעת הצורך, שעל ידי כך הפירות שגדלים בה מרובים וטובים, ואף אשתו תלד לו בנים מרובים וטובים. הרי שהאשה נמשלה לגפן והבנים נמשלו לפירות הגפן, ומכאן שראיית גפן טעונה בחלום היא רמז לכך שלא תפיל אשתו.

הרואה **שׁוֹרֶקָה** [–זמורת גפן ארוכה] בחלום, **יְצַפֶּה לְמָשִׁיחַ** שיבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מט יא) בברכת יעקב ליהודה, **'אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ',** ופסוק זה נאמר על מלך המשיח, ומכאן שראיית שורקה בחלום היא רמז למשיח.

הָרוֹאֶה תְּאֵנָה בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שֶׁתּוֹרָתוֹ תְּהֵא מִשְׁתַּמֶּרֶת בְּקִרְבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כז יח) **'נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ',** ו'נוצר' היינו שומר, וכיון שנכתב בפסוק ענין שמירה אצל תאנה, לכן ראיית תאנה בחלום היא רמז לשמירה, שתורתו משתמרת בקרבו.

הָרוֹאֶה רִמּוֹנִים בַּחֲלוֹם, אם ראה רימונים **זוּטְרֵי** [–קטנים], הרי זה סימן **דְּפָרֵי עִסְקֵיהּ כְּרִמּוֹנָא** – עסקו יפרה ויעשה פירות כרימון. ואם ראה רימונים **רַבְרְבֵי** [–גדולים], הרי זה סימן **דְּרָבֵי עִסְקֵיהּ כְּרִמּוֹנָא** – עסקו יגדל ויעשה פירות רבים כרימון. ואם ראה **פַּלְגֵי** [–חצאי רימונים], **אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יְצַפֶּה** לִזכות **בתורה** שנמשלה למשקה שיש ברימונים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שיר השירים ח ב) **בדברי** עם ישראל להקדוש ברוך הוא שנאמרו בלשון משל, כאשה האומרת לאהובה, **'אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֹקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי',** ו'יין הרקח' [–יין שמעורבים בו בשמים] ו'עסיס רמוני' [–יין מתוק הנמצא מן הרמונים], הם משל לתורה, שיהיה להקדוש ברוך הוא נחת מלימוד התורה של עם ישראל. **וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יְצַפֶּה** לִזכות **במִצְוֹת,** שהרי מצינו שהרימון הוא רמז למצוות, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ד ג) על עם ישראל, **'כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ'.** מבארת הגמרא את כוונת הפסוק, **מַאי** – מהו שנאמר **'רַקָּתֵךְ',** לומר **שֶׁאֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ מְלֵאִים מִצְוֹת, כְּרִמּוֹן** זה שמלא בגרעינים.

הָרוֹאֶה זֵיתִים בַּחֲלוֹם, אם ראה זיתים **זוּטְרֵי** [–קטנים], הרי זה סימן **דְּפָרֵי וְרָבֵי וְקָאֵי עִסְקֵיהּ** – עסקו יפרה וירבה ויתקיים **כְּזֵיתִים.** מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודבר זה אינו אלא אם ראה בחלומו **פֵּרֵי** – את פירות הזית, **אֲבָל** אם ראה בחלומו **אִילָנֵי** – את אילנות הזית, הרי חלום זה סימן לכך **דְּהָווּיִין לֵיהּ** [–שיהיו לו] **בָּנִים מְרוּבִּין, שֶׁנֶּאֱמַר** **'בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים וגו'** סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ', ופסוק זה נאמר על ירא ה' ההולך בדרכיו, שאחד מהדברים שזוכה להם הוא שבניו יהיו כשתילי זיתים ויהיו סביב לשלחנו. הרי שהבנים נמשלו לשתילי זיתים, ולכן אילנות הזית שראה בחלום הם סימן לבנים מרובים.

אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **הָרוֹאֶה זַיִת בַּחֲלוֹם,** הרי זה סימן **שֶׁשֵּׁם טוֹב יוֹצֵא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה יא טז) **'זַיִת רַעֲנָן יָפֵה פְרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֶךָ',** וכוונת הפסוק היא, שהקדוש ברוך הוא כינה את בית המקדש בשם 'זית רענן' [–רטוב ולח], שהוא אילן מפואר, שפירותיו יפים ומהודרים. ומכאן ששבח הוא לקרוא בשם 'זית', ולכן הזית שראה בחלום הוא סימן לשם טוב.

הָרוֹאֶה שֶׁמֶן זַיִת בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לְמָאוֹר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כז ב)

המשך בעמוד קמא

רש"י

דמסרג — שיש לו אוכף על גביו — יפה. **נם נעשה לו** — נו"ן כנגד נו"ן, וכגון שראה השם כתוב. **חנינא** — נוני"ן הרבה, נסים רבים. **והני מילי בכתבא** — אכולהו קאי, שראה הוגא או חנינא או תיבה זו של הספד כתובה, דמשמע חסו עליו ופדאוהו. **דלא סיים** — שנעור משנתו קודם שנסתלק, סימן הוא שסמוך אצל הקדוש ברוך הוא. **מובטח לו שהוא בן העולם הבא** — ונוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, דדמי לאשת איש. **פלגי** — רמונים שנחלקו. **יצפה לתורה** — שנאמר "אשקך מיין הרקח" היינו תורה. **מעסים רמוני** — הנמצץ מן הרמונים. **נכסיו מצליחין** — כהדס זה, שעליו משולשים זה על זה, כמין קליעה. **בכנייהו** — על כנם, במקומם, במחובר. **חוי ראש ישיבה** — שמכריז ומצוה לרבים. **אני ראיתיה וכו'** — ועל כן נעשיתי ראש ישיבה במתא מחסיא. **תרביצא** = גינה, אי נמי: בית המדרש. תרביצא נאה וגילה נוטריקון של תרנגול. **תלויה בקשתו** — בספק, כביצים הללו שהאוכל סתום בם. **נשתברו** — נתגלה האוכל. **וינחם אל מחוז** — היינו כרך. **חפצם** — סימן הוא להיות חפציו נעשים. **המגלח** — סימן גדולה ותפארת היא לו, כמו "ויגלח ויחלף" וגו' (בראשית מא). **בעריבה** = בספינה. **דמדלי** — שהולכת בגובה של ים. **הנפנה** — סימן הוא שסרחונו וגנותו נפרש ויוצא מעליו. **והוא דלא קנח** — שלא המאיס ידיו. **בכבל**

תוספות

עומד בלא חטא — לפי שחוץ לארץ אין לה זכיות אלא עון יש בישיבתה, וזה עומד ערום בלא אותם עונות. **בארץ ישראל** — שהרבה מצות תלויות בה וזה העומד ערום — סימן שהוא ערום ממצותיה. **הנתפש לסרדיוט** — שומרין אותו שלא יברח, אלמא: סימן שמירה הוא ששומרים אותו מידי היזק. **אגם** — שיש בו קנים גדולים וקטנים וסמוכים זה לזה — סימן לראש ישיבה, שהגדולים והקטנים מתקבצים יחד קבוץ גדול ובאים לשמוע דרשה מפיו. **יער** — אילנות גדולים ואינן סמוכים זה לזה, אף זה סימן לראש לתלמידי הרב והוא ראש לבני כלה, שמפרש לתלמידים שמועתם אחר שעמד הרב והם מחזרין על שמועתם ויש תלמידים שלא יבינו בדברי הרב בכל הצורך, וזה מבינה להם. **תלי מטלא** — נראה לו שהיה זוג וענבל תלוי בצוארו ומשמיע קול, והוא סימן לראש ישיבה שמשמיע קול לרבים. **ונבחי בה נבוחי** — קשקשתי בה בקול. **עונותיו מחולין לו** — לפי שהעונות קרויין אדומים, שנאמר (ישעיהו א) "אם יאדימו כתולע", ואומר (ירמיהו ב) "נכתם עונך", וסימן הוא שפורשין ממנו. **פרנסתו מזומנת** — כנחש שעפר לחמו, ומצוי לו בכל מקום. **הרגו** — לנחש. **כל שכן שנכפלה לו** — שהרי נתגבר עליו. **ולא היא** — אלא רב ששת דורש להנאתו, לפתור חלומו לטובה. **יש שותהו כו'** — לפיכך אין לעמוד על פתרונו.

הא - דמסרג, הא - דלא מסרג. הרואה הוגא בחלום - גם נעשה לו. חנינא חנניא יוחנן - נסי נסים נעשו לו. הרואה הכפר בחלום - מן השמים חסו עליו ופדאוהו. והני מילי - בכתבא. העונה "יהא שמיה רבא מברך" - מובטח לו שהוא בן העולם הבא, הקורא קריאת שמע - ראוי שתשרה עליו שכינה, אלא שאין דורו זכאי לכך. המניח תפילין בחלום - יצפה לגדולה, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" וגו'. ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. המתפלל בחלום - סימן יפה לו, והני מילי - דלא סיים. הבא על אמו בחלום - יצפה לבינה, שנאמר: "כי אם לבינה תקרא". הבא על נערה מאורסה - יצפה לתורה, שנאמר: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", אל תקרי "מורשה" אלא מאורשה. הבא על אחותו בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר: "אמר לחכמה אחתי את". הבא על אשת איש בחלום - מובטח לו שהוא בן העולם הבא, והני מילי - דלא ידע לה ולא הרהר בה מאורתא. אמר רבי חייא בר אבא: הרואה חתים בחלום - ראה שלום, שנאמר: "השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך". הרואה שעורים בחלום - סרו עונך וחטאתך תכפר". אמר רבי זירא: אנא לא סלקי מבבל לארץ ישראל עד דחזאי שערי בחלמא. הרואה גפן טעונה בחלום - אין אשתו מפלת נפלים, שנאמר: "אשתך כגפן פוריה". שורקה - יצפה למשיח, שנאמר: "אסרי לגפן עירה, ולשורקה בני אתנו". הרואה תאנה בחלום - תורתו משתמרת בקרבו, שנאמר: "נוצר תאנה יאכל פריה". הרואה רמונים בחלום, זוטרי - פרי עסקיה כרמונא, רברבי - רבי עסקיה כרמונא. פלגי, אם תלמיד חכם הוא - יצפה לתורה, שנאמר: "אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני", ואם עם הארץ הוא - יצפה למצות, שנאמר: "כפלה למצות", שבך מלאים מצות כרמון. הרואה זיתים בחלום, זוטרי - פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתים, והני מילי - פרי, אבל איגלי - הויין ליה בנים מרובין, שנאמר: "בניך כשתלי זיתים" וגו'. איכא דאמרי: הרואה זית בחלום - שם טוב יוצא לו, שנאמר: "זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך". הרואה שמן זית בחלום - יצפה למאור תורה, שנאמר: "ויקחו אליך שמן זית זך". הרואה תמרים בחלום - תמו עונותיו, שנאמר: "תם עונך בת ציון". אמר רב יוסף: הרואה עז בחלום - שנה מתברכת לו, עזים - שנים מתברכות לו, שנאמר: "ודי חלב עזים ללחמך". הרואה הדם בחלום - נכסיו מצליחין לו, ואם אין לו נכסים - ירושה נופלת לו ממקום אחר. אמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: והוא דחזא בכנייהו. הרואה ארגוז בחלום - הדור הוא לפני קונו, שנאמר: "פרי עץ הדר כפת תמרים". הרואה לולב בחלום - אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים. הרואה אגוז בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר: "חכמות בחוץ תרנה". והבא עליה - הוי ראש ישיבה. אמר רב אשי: אני ראיתיה ובאתי עליה, וסלקית לגדולה. הרואה תרנגול בחלום - יצפה לבן זכר, תרנגולים - יצפה לבנים זכרים, תרנגולת - יצפה לתרביצא נאה וגילה. הרואה ביצים בחלום - תלויה בקשתו, נשתברו - נעשית בקשתו, וכן אגוזים, וכן קשואים, וכן כל כלי זכוכית, וכן כל הנשברים כאלו. הנכנס לכרך - נעשו לו חפציו, שנאמר: "וינחם אל מחוז חפצם". המגלח ראשו בחלום - סימן יפה לו, ראשו וזקנו - לו ולכל משפחתו. היושב בעריבה קטנה - שם טוב יוצא לו, בעריבה גדולה - לו ולכל משפחתו, והני מילי - דמדליה דלויי. הנפנה בחלום - סימן יפה לו, שנאמר: "מהר צעה להפתח", והני מילי - דלא קנח. העולה לגג בחלום - עולה לגדולה, ירד - יורד מגדולתו. אביי ורבא דאמרי תרוייהו: כיון שעלה - עלה. הקורע בגדיו בחלום - קורעים לו גזר דינו. העומד ערום בחלום, בבבל - עומד בלא חטא, בארץ ישראל - ערום בלא מצות. הנתפס לסרדיוט - שמירה נעשית לו, נתנוהו בקולר - הוסיפו לו שמירה על שמירתו, והני מילי - בקולר, אבל חבלא בעלמא - לא. הנכנס לאגם בחלום - נעשה ראש ישיבה, ליער - נעשה ראש לבני כלה. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע חזו חלמא, רב פפא דעייל לאגמא - נעשה ראש ישיבה, רב הונא בריה דרב יהושע דעייל ליער - נעשה ראש לבני כלה. איכא דאמרי: תרוייהו לאגמא עייל, אלא רב פפא דתלי טבלא - נעשה ראש ישיבה, רב הונא בריה דרב יהושע דלא תלי טבלא - נעשה ראש לבני כלה. אמר רב אשי: אנא עיילית לאגמא, ותלאי טבלא ונבחי בה נבוחי. תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: המקיז דם בחלום - עונותיו מחולין לו. והתניא: עונותיו סדורין לו? - מאי "סדורין" - סדורין ליטחל. תני תנא קמיה דרב ששת: הרואה נחש בחלום - פרנסתו מזומנת לו, נשכו - נכפלה לו, הרגו - אבדה פרנסתו. אמר ליה רב ששת: כל שכן שנכפלה פרנסתו? ולא היא, רב ששת הוא דחזא חיוא בחלמיה וקטליה. תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין, יש שותהו וטוב לו, ויש שותהו ורע לו; יש שותהו וטוב לו - שנאמר: "יין משמח לבב אנוש", ויש שותהו ורע לו - שנאמר: "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש", אמר ליה רבי יוחנן לתנא, תני: תלמיד חכם לעולם טוב לו, שנאמר "לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי".

תוספות

הרואה מרקוליס — בתוספתא תנן במקום מרקוליס דהכא עבודה זרה. ואם כן, לאו דוקא מרקוליס אלא לפי שבמקומו של תנא היו עובדים לה. ועתה אין אנו רגילים לברך לפי שאנו רואים אותה בכל יום, וכל הנך הרואים אמרו לעיל דהוי משלשים יום לשלשים יום. **הרואה** מרקוליס — פירש רבינו יצחק: לא ידענא אמאי נקט מרקוליס יותר משאר עבודה זרה. ונראה לי דאינו צריך לברך רק במקום שבונים עבודה זרה, או שהועמדה שם מחדש — ולכך נקט מרקוליס, שרוגמין בה אבנים בכל יום והוי כמגדל עבודה זרה. אבל לא על עבודה זרה קבועה שם מקודם. ובירושלמי יש נעקרה עבודה זרה ממקום אחד ונתנה למקום אחר, במקום שנתנה אומר "ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו", ובמקום שנעקרה אומר "ברוך שעקר עבודה זרה מן המקום הזה".

הרואה

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַשְּׁכִיבִים וְנָפַל פָּסוּק לְתוֹךְ פִּיו - הֲרֵי זֶה נְבוּאָה קְטַנָּה. תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה מְלָכִים הֵם: הָרוֹאֶה דָּוִד בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, שְׁלֹמֹה - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, אַחְאָב - יְדַאג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים הֵם: הָרוֹאֶה סֵפֶר מְלָכִים - יְצַפֶּה לִגְדוּלָה, יְחֶזְקֵאל - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, יְשַׁעְיָה - יְצַפֶּה לְנֶחָמָה, יִרְמְיָה - יְדַאג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה כְּתוּבִים גְּדוֹלִים הֵם: הָרוֹאֶה סֵפֶר תְּהִלִּים - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, מִשְׁלֵי - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, אִיּוֹב - יְדַאג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה כְּתוּבִים קְטַנִּים הֵם: הָרוֹאֶה שִׁיר הַשִּׁירִים בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, קִינוֹת - יְדַאג מִן הַפּוּרְעָנוּת. הָרוֹאֶה מְגִלַּת אֶסְתֵּר - נֵס נַעֲשָׂה לוֹ. שְׁלֹשָׁה חֲכָמִים הֵם: הָרוֹאֶה רַבִּי בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה - יְצַפֶּה לַעֲשִׁירוּת, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע - יְדַאג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵם: הָרוֹאֶה בֶּן עַזַּאי בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, בֶּן זוֹמָא - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, אַחֵר - יְדַאג מִן הַפּוּרְעָנוּת. כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפוֹת לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּפּוֹד. וְהָאֲמַר מָר: הָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם - פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דִּמְסָרַג, הָא - דְּלָא מְסָרַג. כָּל מִינֵי מַתֶּכֶת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִמַּר פֶּסֶל וְקַרְדּוֹם, וְהָנֵי מִילֵּי - דַּחֲזָנְהוּ בְּקַתֵּיהוּ. כָּל מִינֵי פֵּירוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִמִּפְּגֵי תְּמָרָה. כָּל מִינֵי יְרָקוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מֵרָאשֵׁי לְפָתוֹת. וְהָאֲמַר רַב: לֹא אִיעַתַּרִי עַד דַּחֲזַאי רֵאשֵׁי לְפָתוֹת! - כִּי חָזָא - בְּכַנֵּיהוּ חָזָא. כָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַתְּכֵלֶת. כָּל מִינֵי עוֹפוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן קָרְיָא וְקִפּוּפָא וְקוֹרְפָּרְאי. [הַגּוּף הַגּוּף מֵעֵין מִשְׁכִּיבִין וּמַרְחִיבִין, סִימָן]. שְׁלֹשָׁה נִכְנָסִין לַגּוּף וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן: גּוּדְגְּדָנִיּוֹת, וְכַפְּנִיּוֹת, וּפַּגֵּי תְּמָרָה. שְׁלֹשָׁה אֵין נִכְנָסִין לַגּוּף וְהַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן, אֵלּוּ הֵן: רְחִיצָה, וְסִיכָה, וְתַשְׁמִישׁ. שְׁלֹשָׁה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: שַׁבָּת, שֶׁמֶשׁ, וְתַשְׁמִישׁ. תַּשְׁמִישׁ דְּמַאי? אִילֵימָא תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - הָא מִכְּחַשׁ כָּחֵישׁ! אֶלָּא: תַּשְׁמִישׁ מְשִׁכִּיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ. שְׁלֹשָׁה מַרְחִיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְכֵלִים נָאִים. [חֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה וַעֲשָׂרָה, סִימָן]. חֲמִשָּׁה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, אֵלּוּ הֵן: אֵשׁ, דְּבַשׁ, וְשַׁבָּת, וְשֵׁינָה, וַחֲלוֹם. אֵשׁ - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לַגֵּיהִנָּם, דְּבַשׁ - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמָן, שַׁבָּת - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לָעוֹלָם הַבָּא, שֵׁינָה - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמִיתָה, חֲלוֹם - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לִנְבוּאָה. שִׁשָּׁה דְּבָרִים סִימָן פָּה לַחוֹלֶה, אֵלּוּ הֵן: עִטּוּשׁ, זֵיעָה, שִׁלְשׁוּל, קֶרִי, וְשֵׁינָה, וַחֲלוֹם. עִטּוּשׁ - דִּכְתִיב "עֲטִישׁוֹתָיו תָּהֵל אוֹר", זֵיעָה - דִּכְתִיב "בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לָחֶם", שִׁלְשׁוּל - דִּכְתִיב "מִהַר צֹעָה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת", קֶרִי - דִּכְתִיב "יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים", שֵׁינָה - דִּכְתִיב "יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי", חֲלוֹם - דִּכְתִיב "וַתַּחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי". שִׁשָּׁה דְּבָרִים מְרַפְּאִין אֶת הַחוֹלֶה מַחֲלִיוֹ וּרְפוּאָתוֹ רְפוּאָה, אֵלּוּ הֵן: כְּרוּב, וּתְרָדִין, וְסִיסִין יְבֵשִׁין, וְקִיבָה, וְהָרֶת, וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף דָּגִים קְטַנִּים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא, שֶׁדָּגִים קְטַנִּים מְפָרְין וּמַכְרִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם. עֲשָׂרָה דְּבָרִים מַחֲזִירִין אֶת הַחוֹלֶה לְחָלְיוֹ, וְחָלְיוֹ קָשֶׁה, אֵלּוּ הֵן: בְּשַׂר שׁוֹר, בָּשָׂר שֶׁמֶן, בְּשַׂר צָלִי, בְּשַׂר צִפָּרִים, וּבֵיצָה צְלוּיָה, וְתִגְלַחַת, וְשַׁחֲלַיִם, וְהֶחָלָב, וְהַגְּבִינָה, וְהַמְּרָקָח, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אֱגוֹזִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף קִשּׁוּאִים. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לְמָה נִקְרָא שְׁמָן "קִשּׁוּאִים" - מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁין לַגּוּף כַּהֲרָבוֹת. אִינִי? וְהָכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ", אַל תִּקְרֵי "גוֹיִם" אֶלָּא "גֵּיִם", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוֹס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָּסַק מִשֻּׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִשּׁוּאִין, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים! - לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּרַבְרְבֵי, הָא - בְּזוּטְרֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: מֵת בַּבַּיִת - שָׁלוֹם בַּבַּיִת, אָכַל וְשָׁתָה בַּבַּיִת - סִימָן יָפֶה לַבַּיִת, נָטַל כֵּלִים מִן הַבַּיִת - סִימָן רַע לַבַּיִת. תַּרְגְּמָא רַב פַּפָּא בִּמְסָאנָא וְסַנְדְּלָא. כָּל דְּשָׁקִיל שְׁבָבָא - מְעַלֵּי, בַּר מִמְּסָאנָא וְסַנְדְּלָא, כָּל דְּיָהֵיב שְׁבָבָא - מְעַלֵּי, בַּר מֵעַפְרָא וְחַרְדְּלָא. "מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה". תָּנוּ רַבָּנַן, הָרוֹאֶה מֶרְקוּלִים, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֹרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ". מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ, וּכְשֵׁם שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמָּקוֹם זֶה כֵּן תֵּעָקֵר מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לַעֲבָדֶךָ". וּבְחוּץ לָאָרֶץ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר "וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לַעֲבָדֶךָ" - מִפְּנֵי שֶׁרוּבָּהּ גּוֹיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בְּחוּץ לָאָרֶץ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁעֲתִידִים לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה". דָּרַשׁ רַב הַמְנוּנָא: הָרוֹאֶה בָּבֶל הָרְשָׁעָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת; רָאָה בָּבֶל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בָּבֶל הָרְשָׁעָה"; רָאָה בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע"; רָאָה גּוֹב שֶׁל אֲרָיוֹת אוֹ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה"; רָאָה מֶרְקוּלִים - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֹרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ"; רָאָה מָקוֹם שֶׁנּוֹטְלִין מִמֶּנּוּ עָפָר - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים". רָבָא כִּי הֲוָה חָזֵי חַמְרֵי דְּשָׁקְלִי עַפְרָא, טָרִיף לְהוּ יְדָא עַל גַּבֵּיהוּ וַאֲמַר: רְהוּטוּ צַדִּיקֵי לְמֶעֱבַד רְעוּתָא דְּמָרֵיכוּ. מָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא כִּי הֲוָה מָטֵי לְבָבֶל, הֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא בְּסוּדְרֵיהּ וְשָׁדֵי לְבָרָא, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וּמַאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד". אֲמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא הָא דְּרַב הַמְנוּנָא לָא שְׁמִיעַ לִי, אֶלָּא מִדַּעְתָּאי בָּרֵיכְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ.

אמר

רש"י

השכים — העומד ממטתו ונפל לו פסוק בפיו. **שיר השירים** — כולו יראת שמים וחבת המקום בלב כל ישראל. **רבי ישמעאל בן אלישע** — מהרוגי המלכות היה והפשיטו עור קרקפתו בחייו. **חוץ מן הפיל והקוף והקפוד** — שמשונין במראיהן. **קפוד** — חיה שדומה לקוף ויש לה זנב ארוך ושמה מרטינ"א. **דמסרג** — אוכף על גביו, ויש אומרים: נתון באפסר. **חוץ ממר** = פשו"ר בלעז. **פסל** = דוליי"ר. **דחזנהו בקתייהו** — שראויין למלאכתן לחבל ולהשחית. **פני תמרה** — שלא בשלו כל צרכן. **כבנייהו** — במחובר, אבל בתלוש סימן הוא למכות כדפשר ליה בר הדיא לרבא קולפי בלעת. **תכלת** — ירוק הוא, ומי שפניו ירוקים חולה הוא. **קריא** = יבנ"ץ. **קפופא** = 5צואיט"א בלעז, ויש לה לסתות כלחיי אדם לפיכך הן מגונים. **קורפראי** — 6טלפ"א. **גודגדניות** = 7צירתי"ש. **כפניות** — מין תמרים רעים. **שמש** — חמה זורחת. **קול** — של מיני זמר, או קול ערב של אשה. **עטוש** = 8אשטרנוד"ר. **מהר צועה** — מי שצריך להריק מעיו. הרקת כלי נקראת צעיה, שנאמר (ירמיהו מח): "ושלחתי לו צועים וצעוהו וכליו יריקו", במואב כתיב. **ותחלימני והחייני** — בחזקיה כתיב. **תרדין** = 9בלי"ץ. **מי סיסין** = בשול ספוליאו"ל. **והרת** = וידלייר"א, שהשליל בתוכה. **יותרת הכבד** = אייבר"ש של בהמה. **ומברין** — לשון בריאות. **ותגלחת** — אם מגלח. **זוטרי** — יפין. **מסאנא וסנדלא** — סימן יוצאי חוץ הוא, שמוציא אחרים מן הבית. **עפרא** — סימן הוא שרמז להם קבורה. **לב עובדיהם** — על פושעי ישראל מתפלל. **כבשן של אש** — חפירה שהוסק בה כבשנם של חננייה מישאל ועזריה. **מקום שנוטלין ממנו עפר** — מקום יש בבל שאין בהמה יוצאה משם אם אין נותנים עליה עפר מעפר המקום. והוא סימן השמד ומקללותיה של בבל היא. וביסוד מורנו הרב רבי יצחק ראיתי שנוטלים משם עפר לטיט לבניני המקום, וסוף סוף אותו מקום אין בו ישוב ולא זרע ולא נטיעה. **גוזר ומקיים** — שגזר להשמידה וקיים.

נתקללה

שמועה נוספת בשם רבי יוחנן: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִשְׁכִּים** – עמד ממיטתו, **וְנָפַל פָּסוּק לְתוֹךְ פִּיו, הֲרֵי דבר זֶה נְבוּאָה קְטַנָּה,** כלומר, לפחות מקצת ממנו יתקיים.

ראיית מלכים שונים בחלום, למה היא רומזת: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **שְׁלֹשָׁה מְלָכִים הֵם** לענין חלומות. **הָרוֹאֶה** את **דָּוִד** המלך **בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת,** לפי שדוד המלך היה חסיד גדול, וראייתו בחלום היא סימן שעתיד לזכות במעלת החסידות. הרואה את **שְׁלֹמֹה** המלך בחלום, **יְצַפֶּה לְחָכְמָה,** לפי ששלמה המלך היה חכם מכל אדם, וראייתו בחלום היא סימן שעתיד לזכות בחכמה. והרואה את המלך **אַחְאָב, יְרֵאג מִן הַפּוּרְעָנוּת,** לפי שלאחאב נעשתה פורענות, וראייתו בחלום היא סימן לפורענות.

ראיית נביאים שונים בחלום, למה היא רומזת: **שְׁלֹשָׁה** ספרי **נְבִיאִים הֵם** לענין חלומות. **הָרוֹאֶה סֵפֶר מְלָכִים** בחלום, **יְצַפֶּה לִגְדוּלָּה,** לפי שבספר מלכים כתובים ענייני המלכים שמלכו על עם ישראל וגדולתם, ולכן ראייתו בחלום היא סימן שיצפה לגדולה. הרואה ספר **יְחֶזְקֵאל** בחלום, **יְצַפֶּה לְחָכְמָה.** הרואה ספר **יְשַׁעְיָה** בחלום, **יְצַפֶּה לְנֶחָמָה.** והרואה ספר **יִרְמְיָה** בחלום, **יְרֵאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.**

ראיית כתובים שונים בחלום, למה היא רומזת: **שְׁלֹשָׁה** ספרי **כְּתוּבִים גְּדוֹלִים** [–ארוכים] **הֵם** לענין חלומות. **הָרוֹאֶה סֵפֶר תְּהִלִּים** בחלום, **יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת.** הרואה ספר **מִשְׁלֵי** בחלום, **יְצַפֶּה לְחָכְמָה.** והרואה ספר **אִיּוֹב** בחלום, **יְרֵאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.**

שְׁלֹשָׁה ספרי **כְּתוּבִים קְטַנִּים** [–קצרים] **הֵם** לענין חלומות. **הָרוֹאֶה** ספר **שִׁיר הַשִּׁירִים בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת,** לפי ששיר השירים כולו מלא בדברי יראת שמים וחיבת כל עם ישראל להקדוש ברוך הוא. הרואה ספר **קֹהֶלֶת** בחלום, **יְצַפֶּה לְחָכְמָה.** והרואה ספר **קִינוֹת** [–איכה] בחלום, **יְרֵאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.**

הָרוֹאֶה מְגִלַּת אֶסְתֵּר בחלום, הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ.**

ראיית חכמים שונים בחלום, למה היא רומזת: **שְׁלֹשָׁה חֲכָמִים הֵם** לענין חלומות. **הָרוֹאֶה** את **רַבִּי בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לְחָכְמָה,** לפי שרבי היה חכם גדול. הרואה את **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה** בחלום, **יְצַפֶּה לַעֲשִׁירוּת,** לפי שרבי אלעזר בן עזריה היה עשיר גדול. והרואה את **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע** בחלום, **יְרֵאג מִן הַפּוּרְעָנוּת,** לפי שרבי ישמעאל בן אלישע הוא אחד מעשרה הרוגי מלכות, ומיתתו היתה בדרך פורענות, שהפשיטו עור קרקפתו ממנו בחייו.

ראיית תלמידי חכמים שונים בחלום, למה היא רומזת: **שְׁלֹשָׁה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵם** לענין חלומות. **הָרוֹאֶה** את **בֶּן עַזַּאי בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת,** שבן עזאי היה חסיד, ולכן ראייתו בחלום היא סימן לחסידות. הרואה את **בֶּן זוֹמָא** בחלום, **יְצַפֶּה לְחָכְמָה,** שבן זומא היה חכם, ולכן ראייתו בחלום היא סימן לחכמה. והרואה את **אַחֵר** [–אלישע בן אבויה] בחלום, **יְרֵאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.**

ראיית חיות שונות בחלום, האם היא יפה לחלום: **כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפוֹת לַחֲלוֹם,** כלומר, ראייתן בחלום היא סימן טוב, **חוּץ מִן הַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּפּוֹד,** שמראיהם משונה, ואין ראייתם סימן טוב, אלא סימן רע. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר מַר** – והלא נאמרה שמועה (לעיל נז:) בשם אחד החכמים, **שֶׁהָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם** הרי זה סימן שדבר **פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ,** לפי שהמילה 'פיל' דומה למילה 'פלא', ולכן ראיית הפיל היא סימן טוב. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּמִסְרַג** – בשמועה זו שאמרו שראיית פיל בחלום היא סימן שפלא נעשה לו, מדובר שיש אוכף על גביו, **וְהָא דְּלֵא מִסְרַג** – ובמה שאמרו שפיל אינו סימן יפה לחלום, מדובר שאין אוכף על גביו.

ראיית מתכות שונות בחלום, האם היא יפה לחלום: **כָּל מִינֵי מַתֶּכֶת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִמַּר** [–מעדר], **פֶּסֶל** [–כלי שמחליק בו נסרים], **וְקֹרְדוֹם** [–גרזן], שאף על פי שעשויים ממתכת, אינם יפים לחלום. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו שמר פסל וקרדום אינם יפים לחלום, אינם אלא **בְּדַחֲזָנְהוּ בְּקָתַיְיהוּ** – שראה אותם בעודם בקת [–בית יד] שלהם, שבאופן זה הם ראויים למלאכתם, שהיא לחבל ולהשחית.

ראיית פירות וירקות שונים בחלום, האם היא יפה לחלום: **כָּל מִינֵי פֵּירוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִפִּגֵּי תְּמָרָה** [–תמרים שלא הבשילו כל צרכם] שאינם יפים לחלום.

כָּל מִינֵי יְרָקוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מֵרָאשֵׁי לְפָתוֹת שאינם יפים לחלום לפי שהם סימן למכות. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַב, לֹא אִיעַתְּרִי עַד דַּחֲזָאי** – לא התעשרתי, עד שראיתי בחלומי **רָאשֵׁי לְפָתוֹת,** הרי שראשי לפתות יפים לחלום. מתרצת הגמרא: **כִּי חֲזָא בְּכַנֵּיהוּ חֲזָא** – כשראה רב ראשי לפתות בחלומו, ראה אותם מחוברים לקרקע, ולכן הם סימן יפה לחלום, אבל ראשי לפתות תלושים אינם יפים לחלום.

ראיית צבעים שונים בחלום, האם היא יפה לחלום: **כָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין** [–צבעים], **יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן צבע הַתְּכֵלֶת** [–ירוק] שאינו יפה לחלום, לפי שהחולה פניו ירוקים, ולכן צבע התכלת אינו סימן טוב.

ראיית עופות שונים בחלום, האם היא יפה לחלום: **כָּל מִינֵי עוֹפוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן קָרְיָא** [–העוף הנקרא כוס], **וְקִפּוֹפָא** [–העוף הנקרא ינשוף] **וְקוּרְפָּדַאי** [–העוף הנקרא תנשמת], שאינם יפים לחלום.

כיון שהגמרא הזכירה לעיל מנין שלשה לענין חלומות, מביאה הגמרא מניינים נוספים הנוגעים לדברים אחרים: [הגמרא מביאה כמה שמועות אודות מניינים שונים, ותיבות **הַגּוּ"ף, הַגּוּ"ף, מֵעֵי"ן, מְשִׁיבֵי"ן, וּמַרְחִיבֵי"ן,** הן **סִימָן** לשמועות אלו].

שְׁלֹשָׁה דברים **נִכְנָסִין לַגּוּף, וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן.** ואלו הם, **גּוּרְגְּרָנִיּוֹת** [–דובדבנים], **וְכַפְּנִיּוֹת** [–מין תמרים רעים, שלעולם אינן מבשילות כל צרכן], **וּפִגֵּי תְּמָרָה** [–תמרים שעדיין לא הבשילו כל צרכן].

שְׁלֹשָׁה דברים **אֵין נִכְנָסִין לַגּוּף, וְהַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן.** ואלו הן, **רְחִיצָה, וְסִיכָה, וְתַשְׁמִישׁ** המטה.

שְׁלֹשָׁה דברים הם **מְעַיֵּן הָעוֹלָם הַבָּא,** לפי שהנאתם מרובה. **וְאֵלּוּ הֵן, שַׁבָּת,** שטעם התבשיל משובח בה ביותר, **שֶׁמֶשׁ** זורחת, **וְתַשְׁמִישׁ.** מבררת הגמרא: **תַּשְׁמִישׁ דְּמַאי** – באיזה תשמיש מדובר, **אִילֵּימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, הָא מִכְּחָשׁ כְּחִישׁ** – הרי תשמיש המטה מכחיש כוחו של אדם, ואינו מעין עולם הבא. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** מדובר **בְּתַשְׁמִישׁ נְקֵבִים,** כלומר אדם שנפנה לנקביו.

שְׁלֹשָׁה דברים **מְשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם** – אם הוא שרוי בדאגה וביגון, הם מסירים הדאגה ממנו ומשיבים דעתו, **וְאֵלּוּ הֵן, קוֹל** [–מיני זמר, או קול ערב של אשה], **וּמַרְאֶה** נעים, **וְרֵיחַ** ערב.

שְׁלֹשָׁה דברים **מַרְחִיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם** – שאף שכבר יש לו נחת רוח, מרחיבים דעתו יותר, **וְאֵלּוּ הֵן, דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְכֵלִים נָאִים.** [הגמרא מביאה כמה שמועות אודות מניינים שונים, ותיבות **חָמִשָּׁ"ה, וְשִׁשָּׁ"ה, וַעֲשָׂרָ"ה,** הן **סִימָן** לשמועות אלו].

חֲמִשָּׁה דברים יש בהם חלק **אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** מדבר אחר, **וְאֵלּוּ הֵן, אֵשׁ, דְּבַשׁ, וְשַׁבָּת, וְשֵׁינָה, וַחֲלוֹם.** מבארת הגמרא: **אֵשׁ,** היא **אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** לְגֵיהִנֹּם. **דְּבַשׁ,** טעמו הוא **אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** לַמָּן שאכלו בני ישראל במדבר. **שַׁבָּת,** היא **אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** לָעוֹלָם הַבָּא. **שֵׁינָה,** היא **אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** לַמִּיתָה. **חֲלוֹם,** הוא **אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** לַנְּבוּאָה.

שִׁשָּׁה דְּבָרִים הם **סִימָן יָפֶה לַחֲלוֹם.** ואֵלּוּ הֵן, **עָטוּשׁ, זֵיעָה, שִׁלְשׁוּל, קְרִי, וְשֵׁנָה וַחֲלוֹם.** מבארת הגמרא שיש לדברים אלו רמז בפסוקים: **עָטוּשׁ** הוא סימן יפה לחולה, **דִּכְתִיב** (איוב מא י) אודות הלויתן, 'עֲטִישָׁתָיו תָּהֵל אוֹר', והיינו שבכל עיטוש שמתעטש, זורח אור. הרי שעיטוש הוא דבר טוב, ומכאן רמז שעיטוש יפה לחולה. **זֵיעָה** היא סימן יפה לחולה, **דִּכְתִיב** (בראשית ג יט) בקללת אדם הראשון לאחר שחטא ואכל מעץ הדעת, 'בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם', הרי שזיעה מביאה לאכילת לחם, ולכן היא סימן יפה לחולה. **שִׁלְשׁוּל** הוא סימן יפה לחולה, **דִּכְתִיב** (ישעיה נא יד) 'מַהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת'. **קְרִי** הוא סימן יפה לחולה, **דִּכְתִיב** (ישעיה נג י) 'יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים', ומכאן רמז שראיית זרע [–קרי] היא סימן טוב, שמביאה לאריכות ימים. **שֵׁנָה** היא סימן יפה לחולה, **דִּכְתִיב** (איוב ג יג) 'אָז יָנוּחַ לִי'. **חֲלוֹם** הוא סימן יפה לחולה, **דִּכְתִיב** (ישעיה לח טז), כאשר חזקיהו נרפא מחוליו, התפלל להקדוש ברוך הוא ואמר, 'וְתַחֲלִימֵנִי

המשך בעמוד קמג

אגב שדברה הגמרא מחורבנה של בבל, מביאה הגמרא דרשה בענין זה: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, כשנִתְקַלְּלָה בָּבֶל, נִתְקַלְּלוּ** – הזיקה קללתה גם **לשְׁכֵנֶיהָ,** משום אוי לרשע ואוי לשכינו, אבל כשנִתְקַלְּלָה **שׁוֹמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ** – באה מקללתה ברכה **לשְׁכֵנֶיהָ.** ודבר זה אנו לומדים מן הפסוקים, כשנִתְקַלְּלָה בָּבֶל נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ אנו למדים מ**דִּכְתִיב** (ישעיה יד כג) 'וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם', שתחרב בבל, ותהיה ירושה לשרץ הנקרא קיפוד, ויהיו שם אגמי מים, כדרך המקומות החרבים, וכיון שתהיה חרבה, יבואו שם עופות וחיות רעות, ויזיקו לשכניה. וכשנִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ, אנו למדים מ**דִּכְתִיב** (מיכה א ו) 'וְשַׂמְתִּי שׁוֹמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה לְמַטָּעֵי כָרֶם' **וגו',** כלומר, שהנביא מתנבא שתחרב שומרון, ותתמלא בגלי אבנים, ולא יהיה בה יישוב, רק יטעו בה כרמים, ויהנו ממנה שכניה, ומעלה היא לשומרון, שנזכרת בפי שכניה לטובה.

הגמרא מביאה ברכה נוספת שאמר רב המנונא שמברכים על ראיה: **וְאָמַר רַב הַמְנוּנָא, הָרוֹאֶה אוּכְלוֹסֵי** [–המון עם] **יִשְׂרָאֵל,** שיש בהם ששים ריבוא, **אוֹמֵר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים,** כלומר שיודע מה שבלב כל אלו, והרואה **אוּכְלוֹסֵי** [–המון עם] **עוֹבְרֵי כוֹכָבִים, אוֹמֵר** את הפסוק (ירמיה נ יב) 'בּוֹשָׁה אִמְּכֶם וגו' מְאֹד, חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וְעֲרָבָה', כלומר שכניסתכם [–אסיפתכם] תהיה בושה לכם, שאף שתחילתכם היתה בגדולה, בסוף ארצכם תהיה כמדבר שממה.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי רב המנונא: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה אוּכְלוֹסֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים,** שנותן שבח למקום, שאף **שֶׁאֵין דַּעְתָּם** של בני אדם **דּוֹמָה זֶה לָזֶה, וְאֵין פַּרְצוּפֵיהֶן דּוֹמִים זֶה לָזֶה,** יודע הוא מה שבלב כל אחד. מספרת הגמרא: **בֶּן זוֹמָא רָאָה אוּכְלוֹסָא** – קהל גדול של ישראל, כשהיה עומד **עַל גַּב מַעֲלָה** [–מדרגה] **בְּהַר הַבַּיִת, וְאָמַר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים.** ומכיון שהיה תלמיד חכם, ולא היה עוסק במלאכה, הוסיף עוד ברכה ואמר, **בָּרוּךְ שֶׁבָּרָא כָּל אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי,** שהם חורשים וזורעים, ואני מוצא הכל מוכן לאכילה. הגמרא מבארת מדוע אמר בן זומא שכולם נבראו לשמשו: **שהוּא** [–בן זומא] **הָיָה אוֹמֵר, כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל, חָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר וְעָמַר** – אסף את העומרים, **וְדָשׁ** את השבלים, **וְזָרָה** אותם ברוח להפריד את המוץ מהגרעינים, **וּבָרַר** להוציא את הפסולת, **וְטָחַן** את הגרעינים, **וְהִרְקִיד** – ניפה את הקמח, **וְלָשׁ** את העיסה **וְאָפָה** אותה, **וְרק אַחַר כָּךְ אָכַל, וְאילו אֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא** את **כָּל אֵלּוּ** [–המלאכות הללו] **מְתוּקָנִין** [–עשויות כבר] **לְפָנַי. וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, גָּזַז וְלִבֵּן** [–ניקה] **וְנִפֵּץ** את הצמר, **וְטָוָה** אותו לחוטים, **וְאָרַג** את החוטים לאריג, **וְרק אַחַר כָּךְ מָצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא** את **כָּל אֵלּוּ** [–המלאכות הללו] **מְתוּקָנִים** [–עשויות כבר] **לְפָנַי,** וכל זה הוא על ידי ריבוי האנשים שעוסקים במלאכה. ואף שאר דברים שאינם מצויים במדיניתי איני חסר, שעשיר אני, **וְכָל הָאוּמּוֹת שׁוֹקְדוֹת וּבָאוֹת לְפֶתַח בֵּיתִי** לעשות עמי סחורה, **וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ** [–כל הדברים] מזומנים **לְפָנַי.**

הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר בן זומא: **הוּא** [–בן זומא] **הָיָה אוֹמֵר, אוֹרֵחַ טוֹב מַהוּ אוֹמֵר, כַּמָּה טִרְחוֹת רבות טָרַח בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁבִילִי, כַּמָּה בָּשָׂר הֵבִיא לְפָנַי לאכול, כַּמָּה יַיִן הֵבִיא לְפָנַי לשתות, כַּמָּה גְּלוּסְקָאוֹת** – כברות לחם, **הֵבִיא לְפָנַי, וְכָל מַה שֶּׁטָּרַח לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִילִי. אֲבָל אוֹרֵחַ רָע מַהוּ אוֹמֵר, מַה טּוֹרַח** – וכי איזו טירחה **טָרַח בַּעַל הַבַּיִת זֶה** עבורי, **פַּת אַחַת אָכַלְתִּי, חֲתִיכָה אַחַת** של בשר **אָכַלְתִּי, כּוֹס אֶחָד** של יין **שָׁתִיתִי, כָּל הַטּוֹרַח שֶׁטָּרַח בַּעַל הַבַּיִת זֶה, לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו.**

עַל אוֹרֵחַ טוֹב מַהוּ אוֹמֵר – מה נאמר בפסוק (איוב לו כד), 'זְכֹר כִּי תַשְׁגִּיא פָּעֳלוֹ אֲשֶׁר שִׁרְרוּ אֲנָשִׁים', כלומר שיזכור האורח, ויגדיל את פעלו של בעל הבית, ויאמר שעליו הביטו אנשי ביתו, שטרחו והכינו כל כך. **וְעַל אוֹרֵחַ רָע כְּתִיב** (שם לז כד), 'לָכֵן יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים וגו' לא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב', שכיון שהוא אורח רע שאינו מכיר בטובת מארחו, יראים ממנו בני אדם, ואדם זה לא יהיו לו בנים חכמים.

זה: נאמר (שמואל א' יז יב) 'וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וגו' וּשְׁמוֹ יִשַׁי וגו' **וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בַּאֲנָשִׁים', אָמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב זְבִיד, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב אוֹשַׁעְיָא,** ש'האיש' **זֶה יִשַׁי אֲבִי דָוִד, שֶׁאדם חשוב היה, וְיָצָא** למלחמה **בְּאוּכְלוֹסָא** – כשהוא שר על ששים ריבוא אנשים, **וְנִכְנַס** מהמלחמה **בְּאוּכְלוֹסָא, וְדָרַשׁ** בתורה **בְּאוּכְלוֹסָא** – לפני ששים ריבוא אנשים.

אָמַר עוּלָּא, נְקִיטִינַן – מקובל בידינו **שאֵין אוּכְלוֹסָא** – עם גדול שיש לברך עליו חכם הרזים, **בְּבָבֶל.** אומרת הגמרא: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **אֵין אוּכְלוֹסָא** – עם גדול שמברכים עליו ברוך חכם הרזים, **פְּחוּתָה מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא.**

הגמרא מביאה ברכות נוספות שמברכים על ראיה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה** אחד מחֲכַמֵּי **יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו.** והרואה אחד מחֲכַמֵּי **עוֹבְדֵי כוֹכָבִים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבְרִיּוֹתָיו. הָרוֹאֶה** אחד מ**מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מִכְּבוֹדוֹ לִירֵאָיו,** והרואה אחד מ**מַלְכֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לִבְרִיּוֹתָיו.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם יְשַׁתֵּדֵל אָדָם לָרוּץ לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, כדי לראותם, **וְלֹא לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד** יש לרוץ, **אֶלָּא אֲפִילּוּ לִקְרַאת מַלְכֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים** יש לרוץ לראותם, **כדי שֶׁאִם יִזְכֶּה** לעולם הבא, ויראה את כבודו של מלך המשיח, **יַבְחִין** מה **בֵּין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְכֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים,** ויראה כמה כבוד נוטלי שכר המצוות, מרובה יותר מכבוד מלכי אומות העולם.

מספרת הגמרא: **רַב שֵׁשֶׁת סַגִּי נְהוֹר הֲוָה** – עיור היה, **הֲווּ קָאָזְלִי כּוּלֵּי עָלְמָא לְקַבּוּלֵי אַפֵּי מַלְכָּא** – היו הולכים כל האנשים להקביל את פני המלך, **וְקָם אָזַל כַּהֲדֵיהוּ רַב שֵׁשֶׁת** – ועמד רב ששת והלך עמהם, **אַשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי** – מצאו צדוקי אחד, **אָמַר לֵיהּ** הצדוקי לרב ששת בדרך משל, **חֲצֵבֵי לְנַהֲרָא** – הכדים השלמים הולכים לנהר לשאוב מים, **כַּגְנֵי לַיָּיא** – הכדים השבורים למה הם הולכים, כלומר, שאתה שעיור אתה, ולא תראה את המלך, מה לך לילך לקראתו. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת, **תָּא חֲזִי דִּידַעְנָא טְפֵי מִינָּךְ** – בא ותראה שאני יודע טוב יותר ממך מתי בא המלך. **חֲלַף גּוּנְדָּא קַמַּיְיתָא כִּי קָא אָוֵשָׁא** – עברה כת ראשונה ממלוי המלך תוך כדי השמעת רעש המולה, וסבר הצדוקי שהמלך בא, **אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי לרב ששת, אֲתָא מַלְכָּא** – עכשיו בא המלך, **אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת, לֹא קָאָתֵי** – לא בא המלך עכשיו, **חֲלַף גּוּנְדָּא תִּנְיָינָא כִּי קָא אָוֵשָׁא** – עברה כת שניה ממלוי המלך, ואף היא עברה תוך כדי השמעת רעש המולה, **אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי לרב ששת, הַשְׁתָּא קָא אָתֵי מַלְכָּא** – עכשיו בא המלך, **אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת, לֹא קָא אָתֵי** – לא בא המלך עכשיו, **חֲלִיף תְּלִיתָאי כִּי קָא שָׁתְקָא מַלְכָּא** – עברה כת שלישית ממלוי המלך בלא השמעת רעש, **אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת** לצדוקי, **וַדַּאי הַשְׁתָּא אָתֵי מַלְכָּא** – עכשיו בא המלך. **אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי** לרב ששת, **מְנָא לָךְ הָא** – מנין אתה יודע שעכשיו בא המלך, **אָמַר לֵיהּ, דְּמַלְכוּתָא דְּאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא** – סדרי המלכות של המלכים בארץ, הם כסדר מלכות שמים, **וכשבא ה' לא נשמע רעש, דִּכְתִיב** באליהו הנביא כשנראה אליו כבוד ה' (מלכים א' יט יא–יב), 'צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי ה', וְהִנֵּה ה' עֹבֵר, וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי ה', לֹא בָרוּחַ ה', וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ, לֹא בָרַעַשׁ ה', וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ, לֹא בָאֵשׁ ה', וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה', ורק כשהיה דממה בא ה'.

כִּי אֲתָא מַלְכָּא – כשבא המלך, **פָּתַח רַב שֵׁשֶׁת וְקָא מְבָרֵךְ לֵיהּ** – ובירך ברוך שנתן מכבודו לבריותיו. **אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי, לְמַאן דְּלֹא חָזֵית לֵיהּ קָא מְבָרְכַת** – וכי אתה מברך על מי שאינך רואה. שואלת הגמרא: **וּמַאי חֲזֵי עֲלֵיהּ דְּהַהוּא צְדוּקִי** – ומה אירע לאותו צדוקי. אומרת הגמרא: **אִיבָּא דְּאָמְרִי** – יש אומרים, **חַבְרוֹהִי כְּחֲלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ** – חבריו של הצדוקי ניקרו את עיניו, **וְאִיבָּא דְּאָמְרִי** – ויש אומרים, **שרַב שֵׁשֶׁת נָתַן עֵינָיו בּוֹ, וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצֻמּוֹת** –

המשך בעמוד מה

רש"י

נתקללה בבל נתקללו שכניה — כלומר: אוי לרשע אוי לשכנו. **קאת וקפוד** — חיות ועופות רעים ומזיקין את השכנים. **אבל עי השדה ומטעי כרם שנתקללו בה ערי ישראל** — הנאה היא לשכנים. **אוכלוסי** — חיל גדול של ששים רבוא. **חכם הרזים** — היודע מה שבלב כל אלו. **לשמשני** — שהם חורשים וזורעים, ואני מוצא מוכן. **כל אומות שוקדות וכאות לפתחי** — עשיר היה, והכל באין אצלו לסחורה. **שאם יזכה** — לעולם הבא ויראה בכבוד מלך המשיח. **יבחין** — כמה יתר כבוד נוטלי שכר מצות יותר ממה שהיה כבוד האומות בעולם הזה. **חצבי לנהרא** — הכדין השלמים הולכים לנהר לשאוב מים. **כגני לייא** = השבורים להיכן? כלומר: למה הולכים? ואף אתה שאתה סומא ולא תראהו, להיכן תלך? **גונדא** = כת. **ורחמי דינא** = אוהבים משפט. **כחלינהו לעיניה** = נקרו לעיניו. **קולפא** — מקל לרדות. **התורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו** — "אם במחתרת" [ימצא] וגו' (שמות כב). לפי שבא על עסקי נפשות, שיודע הוא שאם [ימצא] תמצאנו חותר לא תעמיד עצמך מלהציל ממונך, והוא בא לדעת כן שיקום עליך ויהרגך, אמרה תורה: השכם אתה והרגהו. **הממלכה זו מלחמת עמלק** — דכתיב בה כסא מלכות — "כי יד על כס יה" (שמות יז), כלומר: על ידי מלחמה ליי' בעמלק יתעלה כסאו. **המתנשא** — מדכתיב לשון נשיאות משמע "על נשיא ראש משך ותובל". **לכל לראש** — לכל הקם להיות לראש הוא מתנשא, כלומר: שהוא גוזר ומעמידו. **ריש גרגיתא** — בור הממונה על החופרין חפירות למלאותן מים כדי להשקות בהן שדותיהן.

תוספות

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: נִתְקַלְּלָה בָּבֶל - נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ, נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן - נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ. נִתְקַלְּלָה בָּבֶל נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ, דִּכְתִיב: "וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וַאֲגַמֵּי מָיִם". נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ, דִּכְתִיב: "וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה לְמַטָּעֵי כָרֶם" וגו'. וְאָמַר רַב הַמְנוּנָא: הָרוֹאֶה אוֹכְלוֹסֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים". אוֹכְלוֹסֵי גוֹיִם - אוֹמֵר: "בּוֹשָׁה אִמְּכֶם" וגו'. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה אוֹכְלוֹסֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים". שֶׁאֵין דַּעְתָּם דּוֹמָה זֶה לָזֶה, וְאֵין פַּרְצוּפֵיהֶן דּוֹמִים זֶה לָזֶה. בֶּן זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוֹסָא עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת, אָמַר: "בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים", וּ"בָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָּל אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי". הוּא הָיָה אוֹמֵר: כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל: חָרַשׁ, וְזָרַע, וְקָצַר, וְעָמַר, וְדָשׁ, וְזָרָה, וּבֵרֵר, וְטָחַן, וְהִרְקִיד, וְלָשׁ, וְאָפָה, וְאַחַר כָּךְ אָכַל, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ מְתוּקָּנִין לְפָנַי. וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ: גָּזַז, וְלִבֵּן, וְנִפֵּץ, וְטָוָה, וְאָרַג, וְאַחַר כָּךְ מָצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלֶּה מְתוּקָּנִים לְפָנַי. כָּל אוּמּוֹת שׁוֹקְדוֹת וּבָאוֹת לְפֶתַח בֵּיתִי, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ לְפָנַי. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אוֹרַח טוֹב מַהוּ אוֹמֵר - "כַּמָּה טְרָחוֹת טָרַח בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁבִילִי, כַּמָּה בָּשָׂר הֵבִיא לְפָנַי, כַּמָּה יַיִן הֵבִיא לְפָנַי, וְכָל מַה שֶּׁטָּרַח - לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִילִי". אֲבָל אוֹרַח רַע מַהוּ אוֹמֵר - "מַה טּוֹרַח טָרַח בַּעַל הַבַּיִת זֶה? פַּת אַחַת אָכַלְתִּי, חֲתִיכָה אַחַת אָכַלְתִּי, כּוֹס אֶחָד שָׁתִיתִי, כָּל טּוֹרַח שֶׁטָּרַח בַּעַל הַבַּיִת זֶה - לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו". עַל אוֹרַח טוֹב מַהוּ אוֹמֵר - "זְכֹר כִּי תַשְׁגִּיא פָּעֳלוֹ אֲשֶׁר שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים". עַל אוֹרַח רַע כְּתִיב - "לָכֵן יֵרָאוּהוּ אֲנָשִׁים" וגו'. "וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָּאֲנָשִׁים", אֲמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַב זְבִיד וְאִיתֵימָא רַב אוֹשַׁעְיָא: זֶה יִשַׁי אֲבִי דָוִד שֶׁיָּצָא בְּאוֹכְלוֹסָא, וְנִכְנַס בְּאוֹכְלוֹסָא. אֲמַר עוּלָּא: נְקִיטִינַן - אֵין אוֹכְלוֹסָא בְּבָבֶל. תָּנָא: אֵין אוֹכְלוֹסָא פְּחוּתָה מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו", חַכְמֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם". הָרוֹאֶה מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מִכְּבוֹדוֹ לִירֵאָיו", מַלְכֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם יְשַׁתֵּדֵל אָדָם לָרוּץ לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד אֶלָּא אֲפִילּוּ לִקְרַאת מַלְכֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁאִם יִזְכֶּה - יַבְחִין בֵּין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְכֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם. רַב שֵׁשֶׁת סַגִּי נְהוֹר הֲוָה, הָווּ קָאָזְלֵי כּוּלֵּי עָלְמָא לְקַבּוּלֵי אַפֵּי מַלְכָּא, וְקָם אָזַל בַּהֲדַיְיהוּ רַב שֵׁשֶׁת. אַשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא מִינָא אֲמַר לֵיהּ: חַצְבִי לְנַהֲרָא, כְּגֵנֵי לַייָא?! אֲמַר לֵיהּ: תָּא חֲזֵי דְּיָדֵעְנָא טְפֵי מִינָּךְ. חָלַף גּוּנְדָּא קַמַּיְיתָא, כִּי קָא אָוְשָׁא אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא: אַתָּא מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת: לָא קָאָתֵי. חָלַף גּוּנְדָּא תִּנְיָינָא, כִּי קָא אָוְשָׁא אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא: הָשְׁתָּא קָא אָתֵי מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת: לָא קָא אָתֵי מַלְכָּא. חָלִיף תְּלִיתָאי, כִּי קָא שָׁתְקָא, אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת: וַדַּאי הָשְׁתָּא אָתֵי מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא: מְנָא לָךְ הָא? אֲמַר לֵיהּ: דְּמַלְכוּתָא דְּאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא. דִּכְתִיב "צֵא וְעָמַדְתָּ בְהָר לִפְנֵי ה' וְהִנֵּה ה' עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי ה' לֹא בָרוּחַ ה' וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ ה'. וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ ה' וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה". כִּי אֲתָא מַלְכָּא, פְּתַח רַב שֵׁשֶׁת וְקָא מְבָרֵךְ לֵיהּ הַהוּא מִינָא: לְמַאן דְּלָא חָזֵית לֵיהּ קָא מְבָרְכַתְּ?! וּמַאי הָוֵי עָלֵיהּ דְּהַהוּא מִינָא? אִיכָּא דְּאָמְרִי: חַבְרוֹהִי כַּחֲלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: רַב שֵׁשֶׁת נָתַן עֵינָיו בּוֹ, וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת. רַבִּי שֵׁילָא נַגְדֵּיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּבָעֵל נָכְרִית. אֲזַל אֲכַל בֵּיהּ קוּרְצֵי בֵּי מַלְכָּא, אֲמַר: אִיכָּא חַד גַּבְרָא בִּיהוּדְאֵי דְּקָא דַיֵּין דִּינָא בְּלָא הַרְמָנָא דְּמַלְכָּא. שְׁדַר עֲלֵיהּ פְּרִיסְתָּקָא, כִּי אֲתָא אָמְרִי לֵיהּ: מַאי טַעְמָא נַגְדְּתֵיהּ לְהַאי? אֲמַר לְהוּ: דְּבָא עַל חֲמָרְתָּא. אָמְרִי לֵיהּ: אִית לָךְ סָהֲדֵי? אֲמַר לְהוּ: אִין. אֲתָא אֲלִיָּהוּ, אִדְמִי לֵיהּ כְּאֵינִישׁ, וְאַסְהִיד. אָמְרִי לֵיהּ: אִי הָכִי, בַּר קְטָלָא הוּא! - אֲמַר לְהוּ: אֲנָן מִיּוֹמָא דְּגָלֵינָן מֵאַרְעִין לִית לָן רְשׁוּתָא לְמִקְטַל, אַתּוּן - מַאי דְּבָעְיתוּן עֲבִידוּ בֵּיהּ. עַד דְּמִעְעַיְינִי בֵּיהּ בְּדִינָא, פְּתַח רַבִּי שֵׁילָא וַאֲמַר: "לֵךְ ה' הַגֶּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה" וגו'. אָמְרִי לֵיהּ: מַאי קָאָמְרִתְּ? אֲמַר לְהוּ: הָכִי קָאָמְרִינָא - בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּיָהֵיב מַלְכוּתָא בְּאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא, וְיָהַב לְכוּ שׁוּלְטָנָא וְרַחֲמֵי דִּינָא. אֲמָרוּ: חֲבִיבָא עֲלֵיהּ יְקָרָא דְּמַלְכוּתָא כּוּלֵּי הַאי! יָהֲבִי לֵיהּ קוּלְפָּא, אֲמָרוּ לֵיהּ: דּוּן דִּינָא. כִּי הֲוָה נָפִיק, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא: עָבִיד רַחֲמָנָא נִיסָּא לְשַׁקְרֵי הָכִי?! - אֲמַר לֵיהּ: רָשָׁע! לָאו חֲמָרֵי אִיקְרוּ? דִּכְתִיב "אֲשֶׁר בְּשֹׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם". חַזְיֵיהּ דְּקָאָזֵיל לְמִימְרָא לְהוּ דְּקָרֵינְהוּ "חֲמָרֵי", אֲמַר: הַאי רוֹדֵף הוּא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: אִם בָּא לְהָרְגְךָ - הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, מַחֲיֵיהּ בְּקוּלְפָּא וְקַטְלֵיהּ. אֲמַר: הוֹאִיל וְאִתְעֲבִיד לִי נִיסָּא בְּהַאי קְרָא - דְּרָשִׁינָא לֵיהּ: "לֵךְ ה' הַגֻּדֻלָּה" - זוֹ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "עֹשֵׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר". "וְהַגְּבוּרָה" - זוֹ יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה" וגו'. "וְהַתִּפְאֶרֶת" - זוֹ חַמָּה וּלְבָנָה שֶׁעָמְדוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּרַח עָמָד" וגו'. "וְהַנֵּצַח" - זוֹ מַפֵּלְתָּהּ שֶׁל רוֹמִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְיַז נִצְחָם עַל בִּגְדִי" וגו'. "וְהַהוֹד" - זוֹ מִלְחֶמֶת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" וגו'. "כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" - זוֹ מִלְחֶמֶת סִיסְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם" וגו'. "לֵךְ ה' הַמַּמְלָכָה" - זוֹ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ". "וְהַמִּתְנַשֵּׂא" - זוֹ מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל". "לְכֹל לְרֹאשׁ" - אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ רֵישׁ גַּרְגִּיתָא מִן שְׁמַיָּא מַנּוּ לֵיהּ. בְּמַתְנִיתָא תְּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא: "לֵךְ ה' הַגֻּדֻלָּה" - זוֹ קְרִיעַת יַם סוּף, "וְהַגְּבוּרָה" - זוֹ מַכַּת בְּכוֹרוֹת, "וְהַתִּפְאֶרֶת" - זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, "וְהַנֵּצַח" - זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, "וְהַהוֹד" - זוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

הרואה חבירו אחר שלשים יום אומר שהחיינו — אומר רבינו יצחק: דוקא חבירו החביב עליו, אבל בענין אחר — לא. **וילון** הוא דמקרע ומחזי נהורא ברקיע — לפי הענין משמע דבא רב הונא לתרץ דלא עבר כסלא, ולא קאי אמתניתין לפרושי מאי זיקין. דהא רב אשי דבתריה קאי אשנויא דלא עבר כסלא, ודלא כפירוש רש"י. על

תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל, בְּיִשּׁוּבָן - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה". בְּחוּרְבָּנָן - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת". בָּתֵּי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, בְּיִשּׁוּבָן - אוֹמֵר: "בֵּית גַּאִים יַסַּח ה'", בְּחוּרְבָּנָן - אוֹמֵר: "אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ". עוּלָּא וְרַב חִסְדָּא הָווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא, כִּי מָטוּ אַפִּתְחָא דְּבֵי רַב חָנָא בַּר חֲנִילַאי, נְגַד רַב חִסְדָּא וְאִתְּנַח. אָמַר לֵיהּ עוּלָּא: אַמַּאי קָא מִתְנַחְתְּ? וְהָאָמַר רַב: אֲנָחָה שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה בֶּן אָדָם הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם" וגו', וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל מָה אַתָּה נֶאֱנָח וְאָמַרְתָּ אֶל שְׁמוּעָה כִּי בָאָה וְנָמֵס כָּל לֵב" וגו'! אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי לָא אִתְּנַח? בֵּיתָא דְּהָווּ בָהּ שִׁיתִּין אַפְּיָיתָא בִּימָמָא וְשִׁיתִּין אַפְּיָיתָא בְּלֵילְיָא, וְאָפֵיֵין לְכָל מַאן דְּצָרִיךְ. וְלָא שְׁקַל יָדָא מִן כִּיסָא, דִּסְבַר: דִּילְמָא אָתֵי עָנִי בַּר טוֹבִים, וְאַדְּמָטוּ לֵיהּ לְכִיסָא קָא מִכְסִיף. וְתוּ, הָווּ פְּתִיחִין לֵיהּ אַרְבַּע בָּבֵי לְאַרְבַּע רוּחָתָא דְּעָלְמָא, וְכָל דַּהֲוָה עָיֵיל כָּפֵין נָפֵיק כִּי שָׁבַע. וְהָווּ שְׁדוּ לֵיהּ חִטֵּי וְשַׂעֲרֵי בִּשְׁנֵי בַּצּוֹרֶת אַבְּרָאי, דְּכָל מַאן דִּכְסִיפָא מִילְתָא לְמִשְׁקַל בִּימָמָא אָתֵי וְשָׁקֵיל בְּלֵילְיָא. הָשְׁתָּא נָפַל בְּתִלָּא, וְלָא אִתְּנַח?! אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל בָּתֵּיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁיֵּחָרְבוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאָזְנֵי ה' צְבָאוֹת אִם לֹא בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ גְּדֹלִים וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לִישׁוּבָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הַבֹּטְחִים בַּה' כְּהַר צִיּוֹן", מַה הַר צִיּוֹן עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירוֹ לִישׁוּבוֹ, אַף בָּתֵּיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לִישׁוּבָן. חַזְיֵיהּ דְּלָא מַיְיתֵי, אָמַר לֵיהּ: דַּיּוֹ לָעֶבֶד שֶׁיְּהֵא כְּרַבּוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין, וְזָן אֶתְכֶם בְּדִין, וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בְּדִין, וְאָסַף אֶתְכֶם בְּדִין, וְעָתִיד לְהָקִימְכֶם בְּדִין". מֵר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא מְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: "וְיוֹדֵעַ מִסְפַּר כּוּלְּכֶם, וְהוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹתְכֶם וּלְקַיֵּים אֶתְכֶם, בָּרוּךְ מְחַיֵּה הַמֵּתִים". קִבְרֵי נָכְרִים - אוֹמֵר: "בּוֹשָׁה אִמְּכֶם" וגו'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵירוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה", לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ מְחַיֵּה הַמֵּתִים". אָמַר רַב: אֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב אֶלָּא לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כְּכְלִי אוֹבֵד". רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ הָווּ קָאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, פְּגָעוּ בֵּיהּ בְּרַב חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, אֲמָרוּ לֵיהּ: בַּהֲדֵי דַּחֲזִינְךָ בָּרִיכִינַן עָלָךְ תַּרְתֵּי: "בָּרוּךְ אֲשֶׁר חָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו" וְ"שֶׁהֶחֱיָנוּ". אָמַר לְהוּ: אֲנָא נַמִי, כֵּיוָן דַּחֲזִיתִינְכוּ חֲשַׁבְתִּינְכוּ עִלָּוַאי כְּשִׁיתִּין רִבְּוָון בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבָרֵכִינָא עֲלַיְיכוּ תְּלָתָא, הֲנָךְ תַּרְתֵּי וּ"בָּרוּךְ חָכַם הָרָזִים". אֲמָרוּ לֵיהּ: חֲכִימַת כּוּלֵּי הַאי?! יָהֵבִי בֵּיהּ עֵינַיְיהוּ וְשָׁכֵיב. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה אֶת הַבַּהֲקָנִים - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת". מֵיתִיבֵי: רָאָה אֶת הַכּוּשִׁי וְאֶת הַגִּיחוֹר וְאֶת הַלִּוְיוֹקָן וְאֶת הַקִּפּוּחַ וְאֶת הַגַּנָּם וְאֶת הַדַּרְגִּיכוֹס - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת". אֶת הַקִּטֵּעַ וְאֶת הַסּוּמָא וְאֶת פְּתוּיֵי הָרֹאשׁ וְאֶת הַחִגֵּר וְאֶת הַמּוּכֵּה שְׁחִין וְאֶת הַבַּהֲקָנִים - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת"! - לָא קַשְׁיָא, הָא - מִמְּעֵי אִמּוֹ, הָא - בָּתַר דְּאִיתְיְלִיד. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּקִטֵּעַ, שְׁמַע מִינָּהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה פִּיל קוֹף וְקִפּוֹף - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת". רָאָה בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ". "עַל הַזִּיקִין" - מַאי זִיקִין? אָמַר שְׁמוּאֵל: כּוֹכָבָא דְּשָׁבִיט. וַאֲמַר שְׁמוּאֵל: נְהִירִין לִי שְׁבִילֵי דִּשְׁמַיָּא כִּשְׁבִילֵי דִּנְהַרְדְּעָא, לְבַר מִכּוֹכְבָא דְּשָׁבִיט דְּלָא יָדְעָנָא מַאי נִיהוּ. וּגְמִירִי דְּלָא עֲבַר כִּסְלָא, וְאִי עֲבַר כִּסְלָא - חָרַב עָלְמָא. וְהָא קָא חָזִינַן דַּעֲבַר! - זִיוְיהּ הוּא דַּעֲבַר, וּמִתְחַזֵּי כְּדַעֲבַר אִיהוּ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: וִילוֹן הוּא דְּמִקְרַע, דְּמִגַּלְגֵּל וּמֶחֱזֵי נְהוֹרָא דִּרְקִיעַ. רַב אַשִׁי אָמַר: כּוֹכָבָא הוּא דַּעֲקַר מֵהַאי גִּיסָא דִּכְסִלָּא, וְחָזֵי לֵיהּ חַבְרֵיהּ מֵהַהּוּא גִּיסָא וּמִיבְעֵית, וּמֶחֱזֵי כְּמַאן דַּעֲבַר. שְׁמוּאֵל רָמֵי: כְּתִיב "עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה", וּכְתִיב "עֹשֵׂה כִימָה וּכְסִיל". הָא כֵּיצַד: אִלְמָלֵא חֲמָה שֶׁל כְּסִיל - לֹא נִתְקַיֵּים עוֹלָם מִפְּנֵי צִינָּהּ שֶׁל כִּימָה, וְאִלְמָלֵא צִינָּהּ שֶׁל כִּימָה - לֹא נִתְקַיֵּים עוֹלָם מִפְּנֵי חֲמָהּ שֶׁל כְּסִיל. וּגְמִירִי, אִי לָאו עוּקְצָא דְּעַקְרְבָא דְּמַנַּח בִּנְהַר דִּינוּר - כָּל מַאן דַּהֲוָה טָרִיקָא לֵיהּ עַקְרְבָא לָא הֲוָה חַיֵּי. וְהֵיינוּ דְּקָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְאִיּוֹב: "הַתְקַשֵּׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה אוֹ מוֹשְׁכוֹת כְּסִיל תִּפְתֵּחַ". מַאי "כִּימָה"? אָמַר שְׁמוּאֵל: כִּמְאָה כּוֹכְבֵי. אָמְרִי לָהּ דִּמְכַנְּפִי, וְאָמְרִי לָהּ דִּמְבַדְּרָן. מַאי "עָשׁ"? אָמַר רַב יְהוּדָה: יוֹתָא. מַאי יוֹתָא? אָמְרִי לָהּ: זְנַב טָלֶה, וְאָמְרִי לָהּ: רֵישָׁא דְּעֻגְלָא. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דַּאֲמַר זְנַב טָלֶה, דִּכְתִיב: "וְעַיִשׁ עַל בְּנֶיהָ תִנָּחֵם". אִלְמָא חֶסְרָה, וּמִתְחַזְיָא

כטרפא

ברוך מציב גבול אלמנה — כגון בישוב בית שני. **אמאי** — קא מתנחת. **נפל ליה בתלא** — שנפל לו ונעשה תל. **דיו לעבד שיהא כרבו** — שהרי בית המקדש חרב, שהוא ביתו של הקדוש ברוך הוא. **ככלי אובד** — ושתכח כלי לאחר שנים עשר חדש משתכח מן הלב, דיאוש בעלים לאחר שנים עשר חדש בפרק "אלו מציאות" (בח,א): מי שמצא כלי או שום מציאה חייב להכריז שלש רגלים, ואם נמצא אחר הסוכות צריך להמתין ולהכריז בפסח ובעצרת ובחג, דהיינו שנים עשר חדש, ושוב אין צריך להכריז. **אשר חלק ושהחיינו** — דלאחר שלשים יום הוה. **מחכמתו ליראיו** — כרב חנינא דחכים טפי. **בהקנים** = לינטיילי"ש, בעדשים. **כושי** — שחור הרבה. **גיחור** = אדום הרבה, רו"ש בלעז. **לוזקן** — לבן יותר מדאי. **קפח** — בטן גדול, מתוך עוביו נראית קומתו מקופחת. לשון אחר: קפח — ארוך הרבה, ופרצופו שמוט ובולט דמכוער הוי. **הדרניקוס** = רודא"ש. לשון אחר: פיו עקום. **פתויי ראש** — ששערו כנמטא, כל שערו דבוק זה בזה. פלטדי"ר בלעז. **אומר ברוך משנה את הבריות** — דממעי אמן הוו. **קטע** — שנקטעו ידיו. הכא הוא דקטע משמע דידים הוא משום דקתני תרתי קטע וחגר. אבל היכא דקתני קטע לחוד — משמע דרגלים, כדתנן (שבת סה,ב): הקטע יוצא בקב שלו. **היכא דאיתרע ליה בתר דאתיליד** — לאחר שנולד נולדו בו. **אומר ברוך דיין האמת** — דומיא דקטע, וקטע בתר דאתיליד הוא. **קפוף** — עוף שקורין פוולטי"ר, ויש לו לסתות ולחיים כאדם. **כוכבא דשביט** — כוכב היורד כחץ ברקיע ממקום למקום, וארוך כשבט שהוא יורה, ונראה כמו שפותח רקיע. **וגמירי דלא עבר כסלא** — שאינו מעביר מזל כסיל כשהוא שביט. **כסלא** — כסיל. **רב הונא אמר** — מאי זיקין וילון הוא דמקרע ומתחזי רקיע דרך הקריעה כרומח. **כתיב עושה עש כסיל וכימה** — דקדמיה ליה כסיל לכימה. **הא כיצד** — מלמד ששניהן שוין. **שאלמלא חמה של כסיל וכו'** — כסיל שולט בימות החמה — להכי אקדמיה קרא. כימה שולט בימות הגשמים ולהכי אקדמיה קרא. **עקרב** — היינו כימה, וממזל טלה הוא. **נהר דינור** — מתשת כחו של עקרב. **עוקצא דעקרבא** — זנב העקרב. **מעדנות כימה** — קשרים של כימה. **כמאה ככבי** — יש בין הכוכבים של כימה, שהן כחה של כימה. **אמרי לה דמכנפי** — אותן שהן כחה של כימה, ואמרי לה דמבדרן. **יותא אמרי לה** — דקיימא בזנב טלה, ואמרי לה דקיימא בריש עגלא. **רישא דעגלא** — ראשו של עגל, והיינו מזל שור. והוא נמשך אחר מזל טלה, ראש השור סמוך לזנב טלה, שכן הסדר: טלה שור תאומים. **ומסתברא כמאן דאמר זנב** — היינו כוכבים העשויין כזנב, מדכתיב "ועיש על בניה תנחם". **אלמא חסרה** — והאי זנב מחזי כטרפא דטריף.

כטרפא

הגמרא מביאה ברכות נוספות שמברכים על ראייה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה כְּתֵי** מנהיגי ועשירי **יִשְׂרָאֵל**, אם רואה אותם **בִּישׁוּבָן** – כשהם יושבים בתוקף ובגבורה, כמו שהיה בזמן בית שני, **אוֹמֵר בָּרוּךְ מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה**, שבחורבן בית ראשון נמשלו ישראל לאלמנה, שנאמר (איכה א א) 'היתה כאלמנה', וגאולת ישראל בבית שני, היא כהצבת גבול אלמנה. ואם רואה אותם **בְּחוּרְבָּנָן, אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת.**

הרואה **כְּתֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**, אם רואה אותם **בִּישׁוּבָן, אוֹמֵר** עליהם את הפסוק (משלי טו כה) 'בֵּית גֵּאִים יְסַח ה'' – בתי עובדי כוכבים המתגאים יעקור ה'. ואם רואה אותם **בְּחוּרְבָּנָן, אוֹמֵר** את הפסוק (תהלים צד א) 'אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ', שהראה וגילה ה' את נקמתו.

מספרת הגמרא: **עוּלָּא וְרַב חִסְדָּא הֲווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא** – היו הולכים בדרך, **כִּי מְטוּ אַפִּתְחָא דְּבֵי** – כשהגיעו לפתח ביתו החרב של **רַב חִנָּא בַּר חֲנִילַאי, נָגַד** – נחלש **רַב חִסְדָּא וְאַתְּנַח** – ונאנח. **אָמַר לֵיהּ עוּלָּא** – שאל עולא את רב חסדא, **אַמַּאי קָא מִתְּנַחַת** – מדוע אתה נאנח, **וְהָאָמַר** – והרי אמר **רַב, שְׁאָנָּחָה** מזיקה, שהיא **שׁוֹרֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל כא יא) 'וְאַתָּה בֶּן אָדָם הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם וגו' ובמרירות תֵּאָנַח לְעֵינֵיהֶם', והמתנים הם באמצע הגוף. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** שאנחה שוברת **אַף** את **כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כא יב), 'וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל מָה אַתָּה נֶאֱנָח, **וְאָמַרְתָּ אֶל שְׁמוּעָה [כִּי בָאָה], וְנָמֵס כָּל לֵב וגו'** וְרָפוּ כָּל יָדַיִם וְכֵהָתָה כָּל רוּחַ וְכָל בְּרָכַיִם תֵּלַכְנָה מַיִם'.

אָמַר לֵיהּ – השיב רב חסדא לעולא, **הֵיכִי לֹא אָתְּנַח** – איך לא האנח, כשאני רואה **בֵּיתָא** – בית זה של רב חנא בר חנילאי **דַּהֲווּ בָהּ שִׁיתִּין אַפְּיַיתָא בִּימָמָא** – שהיו בו ששים אופות ביום, **וְשִׁיתִּין אַפְּיַיתָא בְּלֵילְיָא** – וששים אופות בלילה, **וְאַפְּיַין לְכָל מַאן דְּצָרִיךְ** – ואופות לכל מי שצריך, **וְלֹא שְׁקַל יָדָא מִן כִּיסָא** – ולא היה מסיר רב חנא בר חנילאי את ידו מכיס של מעות, **דִּסְכַר, דִּילְמָא אָתֵי** – שמא יבוא ליטול צדקה **עָנִי כַּר טוֹכִים**, כלומר, שהוא ממשפחה עשירה שירדה מנכסיה, שמתבייש ליטול צדקה יותר מסתם עני, **וְאִדְּמָטוּ לֵיהּ לְכִיסָא קָא מִכְסִיף** – ועד שיביאו את כיס המעות, יתבייש העני.

וְתוּ – ועוד דבר היה בבית זה, **דַּהֲווּ פִּתְיְחִין לֵיהּ אַרְבַּע בְּבֵי** – היו לו ארבעה פתחים, **לְאַרְבַּע רוּחֲתָא דְּעָלְמָא** – לארבע צידי העולם, כדי שלא יטרחו העניים למצוא את פתח הבית, **וְכָל דַּהֲוָה עָיֵיל כָּפֵין נָפִיק כִּי שָׁבֵעַ** – וכל שהיה נכנס לבית כשהוא רעב, היה יוצא כשהוא שבע, **וַהֲווּ שָׁדוּ לֵיהּ חִטֵּי וּשְׂעָרֵי בְּשִׁנֵּי בַּצּוּרַת אַבְּרָאי** – ובשנות בצורת, שאז אף בני אדם שאינם עניים אין להם לאכול, אך בושים ליטול צדקה, היו משליכים מחוץ לבית זה חיטים ושעורים, **דְּכָל מַאן דְּכִסֵּיפָא מִילְּתָא לְמִשְׁקַל בִּימָמָא** – שכל מי שבושה היא עבורו לבוא וליטול ביום, **אָתֵי וְשָׁקִיל בְּלֵילְיָא** – בא ונוטל בלילה, **הַשְׁתָּא נָפַל בְּתִלְּא** – ועכשיו בית זה נפל ונעשה תל, **וְלֹא אֶתְּנַח** – וכי לא האנח על כך.

אָמַר לֵיהּ עולא לרב חסדא, **הָכִי** – כך **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל בָּתֵּיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁיֵּחָרְבוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ה ט) בנבואת ישעיה על הפורענות העתידה לבוא בשל רשעת הרשעים, 'בְּאָזְנָי שמעתי, שגזר ה' צְבָאוֹת, אִם לֹא בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ, ובתים גְּדֹלִים וְטוֹבִים יהיו מֵאֵין יוֹשֵׁב', ו'גדולים וטובים', היינו שבתים של גדולים וטובים, כלומר, של צדיקים, יחרבו.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לְיִשּׁוּבָן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכה א) 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הַבֹּטְחִים בַּה' כְּהַר צִיּוֹן לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב', ויש לדרוש ממה שדימה הפסוק את בתי הצדיקים הבוטחים בה' להר ציון, כך, **מַה** – כמו שהַר צִיּוֹן עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירוֹ לְיִשּׁוּבוֹ, כמו שנתנבאו הנביאים, **אַף** בָּתֵּיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לְיִשּׁוּבָן, וכיון שעתידים לחזור, אין לך להאנח על שנחרב.

חֲזִייהּ – ראה עולא ברב חסדא, **דְּלֹא מְיַישֵׁב דַּעְתֵּיהּ** – שלא נתיישבה דעתו בכך, **וְאָמַר לֵיהּ** לרב חסדא, **דַּיּוֹ לָעֶבֶד שֶׁיְּהֵא כְּרַבּוֹ** – כאדונו, ואף בית המקדש, שהוא ביתו של הקדוש ברוך הוא חרב, ואין לך להצטער על חורבן ביתו של רב חנא בר חנילאי עבד ה' יותר ממה שאתה מצטער על חורבן בית המקדש.

הגמרא מביאה עוד ברכות שמברכים על ראייה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין, וְזָן אֶתְכֶם בַּדִּין, וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם** [–וסיפק לכם את צרכיכם] **בַּדִּין, וְאָסַף** [–אסיפת הנשמה, מיתה] **אֶתְכֶם בַּדִּין, וְעָתִיד לְהָקִימְכֶם בַּדִּין** לעולם הבא בתחיית המתים. **מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא מְסַיֵּים בָּהּ מְשִׁמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – אמר בשם רב נחמן, שיש להוסיף ולסיים בברכה כך, **וְיוֹדֵעַ מִסְפַּר כּוּלְּכֶם, וְהוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹתְכֶם וּלְקַיֵּים אֶתְכֶם, בָּרוּךְ מְחַיֵּה הַמֵּתִים.**

המשך דברי הברייתא: והרואה **קִבְרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹמֵר** את הפסוק (ירמיה נ יב) 'בּוֹשָׁה אִמְּכֶם וגו' מְאֹד חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה'.

הגמרא מביאה עוד ברכה שמברכים על ראייה: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵירוֹ** החביב עליו והוא שמח ונהנה בראייתו, **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** שלא ראהו, **אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.** ואם רואהו **לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ** שלא ראהו, **אוֹמֵר בָּרוּךְ מְחַיֵּה הַמֵּתִים.**

אָמַר רַב, אֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב, אֶלָּא לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא יג) 'נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד', שהמת הרי הוא כאבידה, וכשם שמאבידה מתייאשים לאחר שנים עשר חודש, כן המת משתכח לאחר שנים עשר חודש.

מספרת הגמרא: **רַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ הֲווּ קָאָזְלִי בְּאוֹרְחָא** – היו מהלכים בדרך, **פָּגְעוּ בֵּיהּ** – ופגשו בו **בְּרַב חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, אָמְרוּ לֵיהּ, כַּהֲדֵי דַּחֲזִינָךְ** – מיד כשראינוך **בְּרִיכִינָן עָלָךְ תַּרְתֵּי** – ברכנו עליך שתי ברכות, **בָּרוּךְ אֲשֶׁר חָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו,** על ראיית חכם מחכמי ישראל, **וּברכת שֶׁהֶחֱיָנוּ,** על ראיית חבר, כיון שלא ראינוך שלושים יום. **אָמַר לְהוּ** – אמר להם רב חנינא בריה דרב איקא, **אֲנָא נָמִי** – אף אני, **כֵּיוָן דַּחֲזִיתִינְכוּ** – שראיתי אתכם, **חֲשַׁבְתִּינְכוּ עִלָּוֵאי כְּשִׁיתִּין רִבְוָון בֵּית יִשְׂרָאֵל** – החשבתי אתכם כששים ריבוא מישראל, **וּבָרְכִינָא עֲלַיְיכוּ תְּלָתָא** – וברכתי עליכם שלש ברכות, **הָנָךְ תַּרְתֵּי** – אותם שתי ברכות שאתם ברכתם עלי, **וּברכתי גם בָּרוּךְ חָכַם הָרָזִים,** כמו שמברך הרואה ששים ריבוא מישראל.

אָמְרוּ לֵיהּ רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב חנינא בריה דרב איקא, **חַכִּימַת כּוּלֵּי הַאי** – האם חכם אתה כל כך, שאתה מכיר בנו בחכמת הפנים, **יָהֲבִי בֵּיהּ עֵינַיְיהוּ** – נתנו בו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע את עינם, ושלטה בו עין הרע, **וּשְׁכִיב** – ונפטר רב חנינא בריה דרב איקא.

הגמרא מביאה עוד ברכות שמברכים על ראייה: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה אֶת הַבַּהֲקָנִים** – אנשים שעורם מלא בנקודות הנראות כעדשים, **אוֹמֵר בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת** – שברא בריות שהם שונות משאר הבריות.

מֵיתִיבֵי – הקשו בני הישיבה על דברי רבי יהושע בן לוי, שנינו בברייתא, **רָאָה אֶת הַכּוּשִׁי** – אדם שהוא שחור מאד, **וְאֶת הַגִּיחוֹר** – אדם שהוא אדום מאד, **וְאֶת הַלִּוְוֹקָן** – אדם שהוא לבן יותר מדאי, **וְאֶת הַקִּפְּחַ** – אדם שבטנו גדולה, שמתוך כך נראית קומתו חסירה, **וְאֶת הַנָּגֹם** – אדם נמוך מאד, **וְאֶת הַדַּרְנִיקוֹם** – אדם שעורו מכוסה יבלות, **אוֹמֵר בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת,** שכל אלו הם שינוי שנעשה בהם ממעי אמם. אבל הרואה **אֶת הַקִּטֵּעַ** – אדם שנקטעו ידיו, **וְאֶת הַסּוּמָא** – עיור בשתי עיניו, **וְאֶת פְּתוּיֵי הָרֹאשׁ** – אדם ששערו דבוק יחד כלבד, **וְאֶת הַחִגֵּר** – אדם שנקטעו רגליו, **וְאֶת הַמּוּכֵּה שְׁחִין, וְאֶת הַבַּהֲקָנִים** – אנשים שעורם מלא בנקודות הנראות כעדשים, **אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּין אֱמֶת,** כי בא להם זה על ידי עונש. הרי שעל בהקנים מברך דיין האמת, ולא משנה הבריות.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רבי יהושע בן לוי, שהרואה בהקנים מברך משנה הבריות, הוא רק אם ראה מי שהוא

המשך בעמוד צה

כְּטַרְפָּא דְּטָרִיף – כדבר חסר שהיכו אותו בקורנס [–פטיש], ועל ידי כך נתפשט ונסתם המקום החסר, וכיון שעיש היא מזל שחסרים בו כוכבים, ודאי שהוא זנב הטלה.

הגמרא מבארת את המשמעות שמזל עיש נמצא בזנב הטלה ונראה כרודף אחר ראש מזל טלה. אומרת הגמרא: **וְהַאי דְּאָזְלָא בַּתְרָהּ** – ומה שהולכת עיש אחר מזל כימה, שהוא חלק ממזל טלה, ונראית כרודפת אחריו, הוא משום **דְּאָמְרָה לָהּ** [–עיש לכימה] **הַב לִי בָּנַי** – החזיר לי את הכוכבים שלי שקבועים בך. שהכוכבים החסרים בעיש, קבועים בכימה מזמן המבול, **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּקֵּשׁ לְהָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, נָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מִכִּימָה, וּבכך נוצרו שני נקבים, שעל ידם הֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ לְסָתְמָהּ** – וכשרצה הקדוש ברוך הוא למלאות את הנקבים שנוצרו כדי להפסיק את המבול, **נָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מֵעֵישׂ וּסְתָמָהּ.**

שואלת הגמרא: **וְלֵיהַדַּר לָהּ** – מדוע לא החזיר ה' לכימה את שני הכוכבים שנטל ממנה, ולמה הוצרך ליטול כוכבים מעיש כדי למלאותה. משיבה הגמרא: **אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחוֹלְיָתוֹ** – החופר בור, אם יחזור ויתן את העפר שהוציא מהבור לתוכו, לא יתמלא הבור בכך, ואף כאן, לא היה די בכוכבים של כימה כדי לחזור ולסתום את הנקבים שנוצרו. **אִי נַמִּי** – באופן אחר יש לומר, **אֵין קַטִּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר** – אין המלמד חובה חוזר ומלמד זכות, ואותם הכוכבים שעל ידם בא המבול, בכלל 'קטיגור' הם, ואי אפשר שיעשו 'סניגור', כלומר שיפסק המבול על ידם.

שואלת הגמרא: **וְלֵיבְרֵי לָהּ תְּרֵי כּוֹכְבֵי אַחֲרִינֵי** – מדוע לא ברא ה' לכימה שני כוכבים חדשים, כדי למלאות את נקביה, ולמה נטל כוכבים מעיש. משיבה הגמרא: משום שנאמר (קהלת א ט) **'אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ'**, כלומר, שלא נעשתה שום בריה חדשה אחר שנברא העולם.

אָמַר רַב נַחְמָן, לעתיד לבוא **עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לָהּ** – להחזיר לעיש את הכוכבים שניטלו ממנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב לח לב) **'וְעִישׁ עַל בְּנֶיהָ תַּנְחֵם'**, כלומר שעתידה עיש להתנהל יחד עם כל הכוכבים שלה.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **וְעַל הַזִּוָּעוֹת** וכו' אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הם **הַזִּוָּעוֹת** שנשנו במשנה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב קְטִינָא, גּוֹהָא** – רעידת הארץ.

מספרת הגמרא: **רַב קְטִינָא הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא** – היה מהלך בדרך, **כִּי מְטָא אַפַּתְחָא דְּבֵי אוֹבָא טַמְיָא** – כשהגיע ליד פתח הבית של בעל אוב העושה כישוף בעצמות מת, **גָּנַח גּוֹהָא** – נזדעזעה הארץ מאד מאד, **אָמַר** רב קטינא, **מִי יָדַע אוֹבָא טַמְיָא** – האם יודע המכשף בעל האוב, **הַאי גּוֹהָא מַהוּ** – איך באה רעידת הארץ הזאת. שמע המכשף את דבריו, **וְרָמָא לֵיהּ קָלָא** – והרים את קולו וקרא, **קְטִינָא קְטִינָא, אַמַּאי לֹא יָדַעְנָא** – מדוע סבור אתה שאיני יודע, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אֶת בָּנָיו שֶׁשְּׁרוּיִים בְּצַעַר בֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, מוֹרִיד שְׁתֵּי דְּמָעוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל, וְקוֹלוֹ** [–קול הדמעות] **נִשְׁמָע מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְהַיְינוּ גּוֹהָא** – ומחמת קול זה מזדעזעת הארץ. **אָמַר רַב קְטִינָא, אוֹבָא טַמְיָא** – המכשף בעל האוב, **כַּדִּיב הוּא** – שקרן הוא, **וּמִילֵּיהּ כַּדִּיבִין** – ואף הדברים שהוא אומר עכשיו שקרים הם, **דְּאִי הָכִי** – שאם רעידת הארץ באה כמו שאמר, **גּוֹהָא מִיבְּעֵי לֵיהּ** – שני פעמים היה לארץ להזדעזע, מחמת שתי הדמעות. אומרת הגמרא: **וְלֹא הִיא** – מה שאמר רב קטינא שדברי המכשף שקר הם, אין זה נכון, שבאמת **גּוֹהָא גּוֹהָא עָבִיד** – הארץ מזדעזעת שני פעמים, **וְהַאי דְּלֹא אוֹדֵי לֵיהּ** – ומה שלא הודה רב קטינא לדברי המכשף, הוא **כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִיטְעֵי כּוּלֵּי עָלְמָא אַבַּתְרֵיהּ** – שלא יטעו כל האנשים לילך אחריו.

הגמרא מביאה הסברים נוספים ממה באה רעידת הארץ: **וְרַב קְטִינָא דִּידֵיהּ** [–בעצמו] **אָמַר** לבאר ממה באה רעידת הארץ, שבשעה שהקדוש ברוך הוא מצטער, הוא **סוֹפֵק כַּפָּיו** [–מחבר את כפות ידיו זו לזו], ומהקול היוצא מזדעזעת הארץ, ומצינו שסופק ה' את כפיו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל כא כב) **'וְגַם אֲנִי אַכֶּה כַפִּי אֶל כַּפִּי וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי'. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** בשעה שהקדוש ברוך הוא מצטער, **אֲנָחָה** הוא **מִתְאָנֵחַ,** ואנחה זו מרעידה את הארץ, ומצינו שהוא נאנח, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ה יג) **'וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי כָּם וְהִנָּחַמְתִּי',** שאמר ה', שלאחר שאחריב את ירושלים, תעבור חמתי ואתחרט על הרעה שעשיתי להם, ואדם שכועס, כשהוא נאנח הוא שב מכעסו, וכביכול אף אצל ה' כששב מכעסו, סימן הוא שנאנח קודם.

וְרַבָּנָן אָמְרִי – ואמוראים אחרים אומרים, בשעה שהקדוש ברוך הוא מצטער, הוא **בּוֹעֵט בָּרָקִיעַ,** ובעיטה זו מרעידה את הארץ, ומצינו שהוא בועט ברקיע, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה כה ל) **'הֵידֵד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ',** שלאחר חורבן הבית, יתאבל ה' על ביתו, וידרוך ויבעט ברקיע, ויצעק אל יושבי הארץ כמו שדורכי ענבים צועקים לזרז זה את זה. **רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר,** בשעה שהקדוש ברוך הוא מצטער, הוא **דּוֹחֵק אֶת רַגְלָיו תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד,** ודחיקה זו מרעידה את הארץ, ומצינו שדחיקת רגליו תחת כסא הכבוד, מגעת לארץ, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה סו א) **'כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי',** הרי שדוחק הקדוש ברוך הוא את רגליו תחת כסא הכבוד, ומגעת דחיקתו עד לארץ.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **וְעַל הָרְעָמִים** וכו' אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. מבררת הגמרא: **מַאי רְעָמִים** – מה הם הרעמים שנשנו במשנה שמברכים עליהם. משיבה הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, עֲנָנֵי בְּגַלְגַּלָּא** – קול הנשמע כשעננים מתחככים זה בזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים עז יט) **'קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ',** הרי שקול הרעמים נוצר בגלגל. **וְרַבָּנָן אָמְרִי** – ואמוראים אחרים אמרו, שקול הרעמים נוצר **מֵעֲנָנֵי דְשֶׁפְכֵי מַיָּא לַהֲדָדֵי** – עננים השופכים מים זה לזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה י יג) **'לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם',** כלומר, שקול המים הניתנים בשמים, מפרסם את חכמת ה' והשגחתו, הרי שנתינת המים בשמים יוצרת קול. **רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר,** שקול הרעם נוצר **מִבְּרָקָא תַּקִּיפָא דְּבָרִיק בַּעֲנָנָא** – ברק חזק של אש שמבזיק בעננים, **וּמְתַבַּר גְּזִיזֵי (דברזא) [דְּבַרְזָא]** – ומשבר חתיכות של ברד, והקול של הברד הנשבר הוא הרעם.

רַב אַשִׁי אָמַר, קול הרעמים נוצר מכך **דַּעֲנָנֵי חַלְחוּלֵי מְחַלְחְלִי** – שהעננים חלולים קצת, **וְאָתֵי זִיקָא וּמְנַשֵּׁב אַפּוּמַיְיהוּ** – ובאה רוח ונושבת על פיהם, ואז נשמע קול רעם, **וְדָמֵי כְּזִיקָא עַל פּוּם דָּנֵי** – והרי זה דומה לרוח הנושבת על פי חביות, שהיא משמעת קול. אומרת הגמרא: **וּמִסְתַּבְּרָא** – ומסתבר לומר **כְּרַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב,** שקול הרעם הוא מברק המשבר חתיכות של ברד, שהרי אנו רואים, **דְּבָרִיק בַּרְקָא** – שתחילה מבריק הברק, **וּמְנַהֲמִי עֲנָנֵי** – ואחר כך הומים העננים, כלומר שנשמע קול הרעם, **וְאָתֵי מִטְרָא** – ואחר כך בא מטר.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **וְעַל הָרוּחוֹת** וכו' אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. מבררת הגמרא: **מַאי רוּחוֹת** – על איזה רוחות שנינו במשנה שמברכים עליהם. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, זַעֲפָא** – רוח הבאה בסופה.

וְאָמַר אַבָּיֵי, גְּמִירִי – מקובל בידינו, **דְּזַעֲפָא בְּלֵילְיָא לֹא הָוֵי** – שרוח הבאה בסופה, אינה באה בלילה. שואלת הגמרא: **וְהָא קָא חָזִינַן דְּהָוֵי** – והרי אנו רואים סופה שבאה בלילה. משיבה הגמרא: **הָהוּא דְּאַתְחוּלֵי בִּימָמָא** – מה שאנו רואים שבאה בלילה, הוא כשהתחילה כבר ביום. **וְאָמַר אַבָּיֵי, גְּמִירִי** – מקובל בידינו, **דְּזַעֲפָא תַּרְתֵּי שָׁעֵי לֹא קָאֵי** – שאין סופה נמשכת שתי שעות, **לְקַיֵּים** בזה את **מַה שֶׁנֶּאֱמַר** (נחום א ט) **'לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה'.** שואלת הגמרא: **וְהָא קָא חָזִינַן דְּקָאֵי** – והרי אנו רואים סופה שנמשכת שתי שעות. משיבה הגמרא: סופה שאנו רואים שנמשכת שתי שעות, היא באופן **דְּמַפְסִיק בֵּינֵי בֵּינֵי** – שהיתה הפסקה בין שתי השעות.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **וְעַל הַבְּרָקִים אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם.** שואלת הגמרא: **מַאי בְּרָקִים** – מה הם הברקים שנשנו במשנה שמברכים עליהם. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, בַּרְקָא** – ברק.

כַּטַּרְפָּא דְּטָרֵיף. וְהַאי דְּאָזְלָא בַּתְרֵהּ - דַּאֲמַרָה לֵהּ: הַב לִי בָּנַי! שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּקֵּשׁ לְהָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, נָטַל שְׁנֵי כּוֹכָבִים מִכִּימָה וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ לְסָתְמָהּ - נָטַל שְׁנֵי כּוֹכָבִים מֵעַיִשׁ וּסְתָמָהּ. וְלִיהֲדַר לֵהּ? - אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחוּלְיָתוֹ, אִי נַמִי: אֵין קַטִּיגּוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגּוֹר. וְלִיבְרִי לֵהּ תְּרֵי כּוֹכְבֵי אַחֲרִינֵי! - "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ". אָמַר רַב נַחְמָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לֵהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַיִשׁ עַל בָּנֶיהָ תְּנַחֵם". "וְעַל הַזְּוָעוֹת". מַאי "זְוָעוֹת"? אָמַר רַב קְטִינָא: גּוֹהָא. רַב קְטִינָא הֲוָה קָאָזֵיל בְּאוֹרְחָא, כִּי מְטָא אַפִּתְחָא דְּבֵי אוֹבָא טַמְיָא גְּנַח גּוֹהָא. אָמַר: מִי יָדַע אוֹבָא טַמְיָא הַאי גּוֹהָא מַהוּ? רְמָא לֵיהּ קָלָא: קְטִינָא קְטִינָא, אַמַּאי לָא יָדַעְנָא? בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אֶת בָּנָיו שֶׁשְּׁרוּיִים בְּצַעַר בֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם מוֹרִיד שְׁתֵּי דְּמָעוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל, וְקוֹלוֹ נִשְׁמָע מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְהַיְינוּ גּוֹהָא. אָמַר רַב קְטִינָא: אוֹבָא טַמְיָא כַּדִּיב הוּא, וּמִילֵּיהּ כַּדִּיבִין. אִי הָכִי - גּוֹהָא גּוֹהָא מִיבָּעֵי לֵיהּ! וְלָא הִיא, גּוֹהָא גּוֹהָא עָבִיד, וְהַאי דְּלָא אוֹדֵי לֵיהּ - כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיטְעֵי כּוּלֵּי עָלְמָא אַבַּתְרֵיהּ. וְרַב קְטִינָא דִּידֵיהּ אָמַר: סוֹפֵק כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם אֲנִי אַכֶּה כַפַּי אֶל כַּפִּי וַהֲנִיחֹתִי חֲמָתִי". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אֲנָחָה מִתְאַנֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲנִיחֹתִי חֲמָתִי בָם וְהִנָּחֲמְתִּי". וְרַבָּנַן אָמְרִי: בּוֹעֵט בָּרְקִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵידֶד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: דּוֹחֵק אֶת רַגְלָיו תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי". "וְעַל הָרְעָמִים". מַאי "רְעָמִים"? אֲמַר שְׁמוּאֵל: עָנְנֵי בְּגַלְגַּלָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ". וְרַבָּנַן אָמְרִי: עָנְנֵי דְּשָׁפְכִי מַיָּא לַהֲדָדֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: בְּרָקָא תַּקִּיפָא דְּבָרִיק בַּעֲנָנָא, וּמְתַבֵּר גְּזִיזֵי דְּבַרְזָא. רַב אֲשִׁי אָמַר: עָנְנֵי חַלְחוּלֵי מְחַלְחֲלֵי, וְאָתֵי זִיקָא וּמְנַשֵּׁב אַפּוּמַיְיהוּ, וְדָמֵי כִּזִּיקָא עַל פּוּם דָּנֵי. וּמִסְתַּבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב - דְּבָרִיק בְּרָקָא וּמְנַהֲמֵי עָנְנֵי, וְאָתֵי מִטְרָא. "וְעַל הָרוּחוֹת". מַאי "רוּחוֹת"? אָמַר אַבָּיֵי: זַעֲפָא. וַאֲמַר אַבָּיֵי: גְּמִירֵי, דְּזַעֲפָא בְּלֵילְיָא לָא הָוֵי. וְהָא קָא חָזִינַן דְּהָוֵי! - הַהוּא דְּאִתְחוּלֵי בִּימָמָא. וַאֲמַר אַבָּיֵי: גְּמִירֵי, דְּזַעֲפָא תְּרֵתֵי שָׁעֵי לָא קָאֵי, לְקַיֵּים מַה שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה". - וְהָא קָא חָזִינַן דְּקָאֵי! - דְּמַפְסִיק בֵּינֵי בֵּינֵי. וְעַל הַבְּרָקִים אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם". מַאי "בְּרָקִים"? אָמַר רָבָא: בְּרָקָא. וַאֲמַר רָבָא: בְּרָקָא יְחִידָאָה, וּבְרָקָא חִיוָּרָא, וּבְרָקָא יְרוֹקְתָּא, וַעֲנָנֵי דְּסָלְקָן בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית וְאָתְיָין מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית, וְתַרְתֵּי עֲנָנֵי דְּסָלְקָן חָדָא לְאַפֵּי חֲבָרְתָּהּ - כּוּלְּהוּ קַשְׁיָין. לְמַאי נַפְקָא מִינַּהּ - לְמִבְּעֵי רַחֲמֵי. וְהָנֵי מִילֵּי - בְּלֵילְיָא, אֲבָל בְּצִפְרָא לֵית בְּהוּ מְשָׁשָׁא. אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: הָנֵי עֲנָנֵי דְּצִפְרָא לֵית בְּהוּ מְשָׁשָׁא, דִּכְתִיב: "וְחַסְדְּכֶם כַּעֲנַן בֹּקֶר" וגו'. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, הָא אָמְרִי אֱינָשֵׁי: כַּד מִפְּתַח בָּבֵי מִיטְרָא, בַּר חַמָּרָא, מוֹךְ שַׁקִּיף וּגְנִי! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דִּקְטַר בְּעִיבָא, הָא - דִּקְטַר בַּעֲנָנֵי. אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא נִבְרְאוּ רְעָמִים אֶלָּא לִפְשׁוֹט עַקְמוּמִית שֶׁבַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו". וְאָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה אֶת הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן צָרִיךְ שֶׁיִּפּוֹל עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן וגו' וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל פָּנַי", לֶיטֵי עָלָהּ בִּמַעֲרָבָא, מִשּׁוּם דְּמָחֲזֵי כְּמַאן דְּסָגִיד לְקַשְׁתָּא. אֲבָל בְּרוּכֵי וַדַּאי מְבָרֵךְ. מַאי מְבָרֵךְ - "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית". בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: "נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ". אֲמַר רַב פַּפָּא: הִלְכָּךְ נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ". "עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת". אַטּוּ כָּל הָנֵי דַּאֲמַרַן עַד הָשְׁתָּא, לְאוֹ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נִינְהוּ? וְהָכְתִיב: "בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה"! אֲמַר אַבַּיֵי: כְּרוּךְ וּתְנִי. רָבָא אָמַר: הָתָם מְבָרֵךְ תַּרְתֵּי, "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ מָלֵא עוֹלָם", וְ"עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", הָכָא - "עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית" אִיכָּא, "שֶׁכֹּחוֹ מָלֵא עוֹלָם" - לֵיכָּא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה רָקִיעַ בְּטָהֳרָתָהּ - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית". אֵימָתַי? אֲמַר אַבַּיֵי: כִּי אֲתָא מִטְרָא מִכּוּלֵּי לֵילְיָא, וּבְצִפְרָא אֲתָא אִסְתְּנָא, וּמְגַלְּיָא לְהוּ לִשְׁמַיָּא. וּפְלִיגִי דְּרַבְרְבָן בַּר פַּפָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַבְרְבָן בַּר פַּפָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא נִרְאֵית רָקִיעַ בְּטָהֳרָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם".

תנו

רש"י

כטרפא דטריף — דבר שהוא חסר וסתמוהו מגופו שעשאוהו כנוס ומתחזי כמכה בקורנס. **טרפא דטריף** = מוכה בהכאות, כמו ביצה טרופה. לישנא אחרינא דמתחזיא כדטרפא מטרף נדבק יחד, ועשאו סניפין כמין חיבור. **והאי דאולא** — עיש אחר כימה. **דאמרה לה הב לי בני** — שני כוכבים שלי. **וליהדר** — לכימה אותן כוכבים עצמן שנטל הימנה. **גוהא** — בלשונם קורין רעידת הארץ גוהא. **אובא טמיא** — בעל אוב של עצמות שעושה כשוף בעצמות המת. "טמיא" — עצמות. ודומה לו במסכת כלים: בית מלא טמיא. ופירש רב האי: מלא טמיא — בית שהוא מלא עצמות. והביא ראיה על זה מבראשית רבה, דקתני "אדרינוס שחיק טמיא" — דהיינו שחיק עצמות. ואין לפרש אוב טמא — שאין זה הלשון. **גנח גוהא** — ותגעש ותרעש, כלומר: נזדעזעת הארץ מאד מאד. גנח גוהא — חדא מילתא היא, וכן הלשון. **גוהא מיבעי ליה** — שני פעמים היה לו להזדעזע, כנגד שתי דמעות. **סופק כפיו** — ומאותו קול מזדעזעת הארץ. שמצינו שכפיו סופק שנאמר "גם אני אכה כפי אל כפי" (יחזקאל כא). **אנחה מתאנח** — ומאותה אנחה מרעיד הקרקע, ומצינו שמתאנח שנאמר "והניחותי חמתי בם" (יחזקאל ה), כביכול כאדם שיש לו חימה ומתאנח ומתנחם דעתו ועושה לו נחת רוח. **והנחמתי** — אנחם על הרעה שעשיתי לחן. **הידד כדורכים יענה** — שדורך ובועט ברקיע. **והארץ הדום רגלי** — כגון שדחה תחת כסא הכבוד ומגיע בעוטו עד לארץ, שהיא הדום רגליו. **ענני בגלגלא** — עננים מתחופפין ומתחבבין, ונשמע הקול. לשון אחר: העננים פוגעין בגלגל ומתגלגלות עם הגלגל בעל כרחם, ואותו הקול היינו רעמים. **ברקא** — ברקים של אש. **ומתבר גזיזי דברזא** — ואותו הקול היינו רעמים. גזיזי = גלצייש"ש, חתיכות של ברד. **חלחולי מחלחלי** — עננין, ומנשב זיקא עליידהו, והיינו רעמים. **מנהמי ענני** = הומות העננים. **זעפא** = סופטורביי"ל. **ברקא** = אישלוזיר"א, לשון מבריק — נהר. **ברקא יחידאה** — שלא הבריק אלא פעם אחד. **וברקא חיורא וברקא ירוקתא** כולהו קשיין — שאינם של ברכה. **דסלקן חדא לאפי חברתה** — ששני עננים פוגעים זה את זה. **ענן בקר** — לא קבוע. **כד מפתח בבי מטרא בר חמרא מוך שקיף וגני** — אם כשתפתח דלתיך בבקר ירד לך מטר, לך אני אומר — חמר ההולך ממקום למקום להביא תבואה — מוך שקיף וגני = כפול שקך תחתיך ותישן עליו, ולא תלך אנה ואנה להביא תבואה, לפי שיהיו החטים בזול בשביל הגשם. הכי גרסינן: **הא דקטר בעיבא** — נתקשרו השמים בעב עבה אז טוב, כי ירד גשם רב. **הא דקטיר בענגא** — ענן קלוש, הוא ענן בקר שאין בו ממש. **צריך שיפול על פניו** — לפי שהוא מראה כבוד ה'. **כריוך ותני** — בכולהו "ברוך עושה בראשית" ו"ברוך שכחו מלא עולם". כרוך ותני לכולהו בחדא בבא, ועל כולם שתי ברכות הללו. **על ההרים** — לא מצי לברוכי "מלא עולם" שאינן במקום אחד, אלא כל אחד ואחד במקומו. **אומר ברוך עושה בראשית** — שכך היתה ברייתו, ואחר כך כסוהו עננים. **אסתנא** = רוח צפונית. בתקופתה

תוספות

על הרוחות אומר "שכחו וגבורתו מלא עולם" — ירושלמי: מתניתין — כשבאים בזוע, אבל כשבאין בנחת — אומר "ברוך עושה בראשית". **הלכך** נימרינהו לתרוייהו. אומר רבינו יצחק: דאין חותמין בברוך בברכה זו. והיכי מברך — "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם נאמן בבריתו וקיים בשבועתו וזוכר הברית". **רבא** אמר התם מברך "שכחו וגבורתו מלא עולם" ו"עושה מעשה בראשית" — פירוש: אומר או האי או האי, איזה שירצה. וכן פירש רב אלפס. **הלכך** נימרינהו לתרוייהו — רוב ההודאות ואל ההודאות. לפיכך תקנו בישתבח אחר סיום הברכה "ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות".

הטוב

תוספות

הטוב והמטיב. אבל אשינוי לחם ואשינוי בשר — אין מברכין הטוב והמטיב. דדווקא איין דאית ביה תרתי, דסעיד ומשמח — מברכין הטוב והמטיב, אבל בשר ולחם לא. ופירש רבינו שמואל בן מאיר ב"ערבי פסחים" (קא,א): דדוקא כשהאחרון משובח מברכים הטוב והמטיב, אבל בכיוצא בו — לא. אך בירושלמי ד"ביצד מברכין", אמר רבי אבא בר רב הונא: צריך לברך על יין חדש וישן. שינוי יין אינו צריך לברך, שינוי מקום צריך לברך, היסח הדעת כשינוי מקום. משמע דוקא כשהאחרון ישן — דעדיף טפי. ורבינו תם פירש: דאפילו אין האחרון חשיב, רק שלא ישתנה לגריעותא יותר מדאי ומסיים בה רבי על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך "הטוב והמטיב", ומשמע דלא קפיד אם האחרון משובח אם לאו. אף על גב דישן אידכר בסוף, מכל מקום נימא דרבי פליג עליה. ולפירוש רבינו שמואל בן מאיר יעמידנה להך דרבי במסופק אם האחרון טוב, ומספק היה מברך על כל אחד שמא משובח הוא. אך רבינו תם מפרש דעובדא דרבי בא לחלק כדפירש. ויש מפרשים דההוא דחדש וישן מיירי בברכת "בורא פרי הגפן" דומיא דשינוי מקום דבתר הכי, אבל לא מצינו כן בגמרא שלנו.

התם דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה — והוא הדין אם אשתו ובניו עמו, אבל יחיד לא, ואפילו שהחיינו אין מברך יחיד על שינוי יין, דלא אשכחן יחיד שמברך שהחיינו רק אחדתא. וכן כל פרי חדש כשאכלו מברך "שהחיינו" כדאמרינן בסוף "בכל מערבין" (עירובין מ,ב). **ורבי** יוחנן אמר אפילו קנה כיוצא בהם — והלכתא כרבי יוחנן אליבא דלישנא בתרא אפילו קנה והדר קנה שהיו לו כלים חדשים כיוצא באלו — צריך לברך. דקיימא לן כרבי יוחנן לגבי דרב מכל שכן דלגבי רב הלכתא כוותיה. ואומר רבינו יצחק: דוקא בבגדים חשובים דומיא דבית חדש נקט כלים חדשים, אבל שאינם חשובין כל כך כמו מנעלים ואנפליאות וחלוק וכיוצא בהן — אין צריך לברך. בירושלמי, אמר רבי חייא בר אבא: לא סוף דברים חדשים, אלא אפילו שחקים כאילו חדשים הן. רבי יעקב בשם רבי חייא בר אבא אמר: קנה — אומר "שהחיינו"; ניתן לו — אומר "הטוב והמטיב"; לבש בגדים — אומר "מלביש ערומים". וצריך עיון בגמרא שלנו דלא אשכחן הטוב והמטיב אלא בדאיכא אחרינא בהדיה.

אשר

בתקופתה — מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה, היא שעת תליית המאורות, ומאז התחילה להקיף ולשמש. **אימת הוי** — אחמה בתקופתה קאי. **כל עשרים ושמונה שנים** — של תקופת ניסן, שבסוף עשרים ושמונה, כשחוזר מחזור גדול של חמה להיות תקופה נופלת בשעת תליית המאורות, בשבתאי היא שעה תחלת ליל רביעי. **באורתא דתלת נגהי ארבע** — שהעריב שמשו של שלישי בשבת ויתחיל ליל רביעי. **נגהי** = ליל, כדאמר ב"פסחים" בשמעתא קמייתא (ג,א) דאיכא דוכתא דקרו לליליא נגהי. **שבתאי** — שם שעה ראשונה של ליל רביעי, שבאותה שעה נתלו מאורות. ושבע שעות הן וחוזרות חלילה שצ"ם חנכ"ל. תמצא בהקף סדרן של עולם סימני שעות תחלת הלילות: כצנ"ש חל"ם; מוצאי שבת כוכב. תחלת ליל שני — צדק, תחלת ליל שלישי — נוגה, תחלת ליל רביעי — שבתאי, תחלת ליל חמישי — חמה, תחלת ליל ששי — לבנה, תחלת ליל שבת — מאדים. וסדר תחלת הימים בעלות השחר: חל"ם כצנ"ש. ותקופה מושכת מחברתה שבע שעות ומחצה, כלומר מתאחרת אחר היום והשעה שנפלה בה חברתה שבע שעות ומחצה. הרי שלשים שעות לארבע תקופות. הרי יום ורביע לשנה. לארבע שנים — חמשת ימים. למדת שאין תקופה נופלת בתחלת הלילה אלא לסוף ארבע שנים, שהוא מחזור קטן. ושבעה מחזורים קטנים — למחזור גדול. וסימניך: דב"ז הגא"ו, הרי שאינה באה לתחלת ליל רביעי, אלא מעשרים ושמונה שנים לעשרים ושמונה שנים. בראש כל מחזור קטן באה לתחלת הלילה, ובראש מחזור הגדול באה לתקופה הראשונה שהוא תחלת ליל רביעי. **אנשרא דבבל אומר "ברוך עושה בראשית"** — קים להו שלא נשתנה פרת מהלוכו על ידי אדם משם ולמעלה, אבל משם ולמטה הסיבוהו בני אדם דרך אחרת. **והאידנא דשניוה פרסאי** — מלמעלה לגשר, אין מברך עליו "עושה בראשית" אלא מאיהי דקירא ולעיל. איהי דקירי שם מחוז שהוא על הפרת. **חדין** — חריפין מיא וקלין לשקול במאזנים, וטובים לשתות שאין מכבידין את הגוף. הכי גרסינן: **והאי דניחורי משום דמשמשי ביממא** — לפיכך בניהן אדומין כאדמומית היום, רו"ש בלעז. **דניידי עינייהו** — עיניהם נדים ונעים. **משיצא חתן לקראת כלה** — שהמים קבוצין על הארץ, ובשהטפה נופלת עליהן טפה תחתונה בולטת לקראתה. **שמע משמע** — שבשרוהו לאמר ירדו גשמים בלילה, אומר "הטוב והמטיב". **אתה פורתא** — מודים אנחנו לך. **אתא טובא** — "הטוב והמטיב". **אית ליה ארעא** — הטוב והמטיב, שהטיב לו. **בנה בית חדש** — שכולו שלו, אומר "שהחיינו". **שלו ושל אחרים** — "הטוב והמטיב". הכי גרסינן: **והתנן בנה בית חדש וכו'** — לא קשיא הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות. ולא גרסינן אלא הא והא דאית ליה ארעא. והכי פירושו: תירוצא דשנינן קאי בדוכתיה, "מודים אנחנו לך" — בדלית ליה ארעא, "הטוב והמטיב" — בדאית ליה. ודקא קשיא לך בנה בית חדש אומר "שהחיינו" — לא קשיא, ההוא דבנה בית חדש שאין לו שותפות בה ועליה מברך "שהחיינו", אבל גשמים בדאית ליה ארעא — טובה שיש לו שותפות בה היא, שהרי כל מי

תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה חַמָּה בִּתְקוּפָתָהּ, לְבָנָה בִּגְבוּרָתָהּ, וְכוֹכָבִים בְּמִסְילוֹתָם, וּמַזָּלוֹת בְּסִדְרָן, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". וְאֵימַת הָוֵי? אָמַר אַבָּיֵי: כָּל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִין, וַהֲדַר מַחֲזוֹר וְנָפְלָה תְּקוּפַת נִיסָן בְּשַׁבְּתַאי בְּאוֹרְתָא דִּתְלָת נַגְהֵי אַרְבַּע. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה הַיָּם" וכו'. "לִפְרָקִים" עַד כַּמָּה? אָמַר רָמִי בַּר אַבָּא אָמַר רַב יִצְחָק: עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא אָמַר רַב יִצְחָק: הָרוֹאֶה פֶּרֶת אַגִּשְׁרָא דְּבָבֶל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". וְהָאִידָּנָא דְּשַׁנְיוּהּ פַּרְסָאֵי - מִבֵּי שָׁבוֹר וּלְעֵיל, רַב יוֹסֵף אָמַר: מֵאֵיהִי דְּקִירָא וּלְעֵיל. וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא: הָרוֹאֶה דִּגְלַת אַגִּשְׁרָא דְּשַׁבִּיסְתָּנָא אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". מַאי "חֲדֵקֶל"? אָמַר רַב אַשִׁי: שֶׁמִּימָיו חַדִּין וְקַלִּין. מַאי "פְּרָת" - שֶׁמִּימָיו פָּרִין וְרַבִּין. וַאֲמַר רָבָא: הַאי דַּחֲרִיפִי בְּנֵי מְחוֹזָא - מִשּׁוּם דְּשָׁתוּ מַיָּא דְּדִגְלַת, הַאי דְּגִיחוֹרֵי - מִשּׁוּם דְּמִשַּׁמְּשֵׁי בִּימָמָא, וְהַאי דְּנָיְידֵי עֵינַיְיהוּ - מִשּׁוּם דְּדָיְירוּ בְּבֵית אֶפֶל. "עַל הַגְּשָׁמִים" כו'. וְעַל הַגְּשָׁמִים "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" מְבָרֵךְ?! וְהָאֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים - מִשֶּׁיָּצָא חָתָן לִקְרַאת כַּלָּה. מַאי מְבָרְכִין? אָמַר רַב יְהוּדָה: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ", וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסַיֵּים בָּהּ הָכִי: "אִילּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וכו' אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ" עַד "תִּשְׁתַּחֲוֶה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' רוֹב הַהוֹדָאוֹת". "רוֹב הַהוֹדָאוֹת" וְלֹא "כָּל הַהוֹדָאוֹת"?! - אֲמַר רָבָא: אִיכָּא "הָאֵל הַהוֹדָאוֹת". אֲמַר רַב פַּפָּא: הִלְכָּךְ גֵּימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ "רוֹב הַהוֹדָאוֹת" וְ"הָאֵל הַהוֹדָאוֹת". וְאֶלָּא קַשְׁיָא! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דִּשְׁמַע מִשְׁמַע, הָא - דַּחֲזָא מָחֲזֵי. - דִּשְׁמַע מִשְׁמַע - הַיְינוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת, וּתְנַן: עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"! אֶלָּא אִידִּי וְאִידִּי דְּחָזֵי מָחֲזֵי, וְלָא קַשְׁיָא, הָא - דַּאֲתָא פּוּרְתָּא, הָא - דַּאֲתָא טוּבָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דַּאֲתָא טוּבָא, וְלָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא, הָא - דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא. - אִית לֵיהּ אַרְעָא "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" מְבָרֵךְ?! לָא מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"?! - וְהָתַנְיָא, אָמְרוּ לֵיהּ: יָלְדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר, אוֹמֵר "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵّטִיב"! - הָתָם נַמִי, דְּאִיכָּא אִשְׁתּוֹ בַּהֲדֵיהּ, דְּנִיחָא לֵהּ בְּזָכָר. תָּא שְׁמַע: מֵת אָבִיו וְהוּא יוֹרְשׁוֹ, בַּתְּחִלָּה אוֹמֵר: "בָּרוּךְ דַּיַּין הָאֱמֶת", וּלְבַסּוֹף הוּא אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"! - הָתָם נַמִי, דְּאִיכָּא אַחֵי דְּקָא יָרְתִי בַּהֲדֵיהּ. תָּא שְׁמַע: שִׁינּוּי יַיִן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, שִׁינּוּי מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שִׁינּוּי יַיִן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, אֲבָל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"! - הָתָם נַמִי, דְּאִיכָּא בְּנֵי חַבּוּרָה דְּשָׁתוּ בַּהֲדֵיהּ. "בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים" וכו'. אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ כֵּיוֹצֵא בָהֶן, אֲבָל יֵשׁ לוֹ כֵּיוֹצֵא בָהֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ יֵשׁ לוֹ כֵּיוֹצֵא בָהֶן - צָרִיךְ לְבָרֵךְ.

מכלל

שיש לו קרקע שותף עמו בטובה זו. **והתניא** — בניחותא. קצרו של **דבר** — כלומר: כללו של דבר. **ולבסוף הוא אומר הטוב והמטיב** — על בשורות הירושה שנשארה לו ירושה מאביו, שכן בשרוהו מת אביו ויורשו, כלומר: הניח נכסים. **שינוי יין** — שתה יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון — אין צריך לברך "בורא פרי הגפן". **שינוי מקום** — יצא מכאן והלך לבית אחר והביאו לו יין. **רבי יוחנן אמר אפילו יש לו כיוצא בהן** — מירושה, הואיל ולענין קניה חדש היא אצלו — צריך לברך.

דקנה

הגמרא מביאה עוד דברים שמברכים על ראייתם עושה מעשה בראשית: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה חַמָּה בִּתְקוּפָתָהּ** – במקום שבו התחילה להקיף את העולם, שהוא מקום תלייתה ברקיע בששת ימי בראשית, או הרואה **לְבָנָה בִּגְבוּרָתָהּ** – במקום תלייתה ברקיע בששת ימי בראשית, **וְכוֹכָבִים** – וחמשת כוכבי לכת, כשהם עומדים **בְּמְסִילוֹתָם** – במקום שבו היו בתחילת הבריאה, **וּמַזָּלוֹת בְּסִדְרָן** – כסדר שהיו בתחילת בריאתם, **אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית.**

שואלת הגמרא: **וְאֵימַת הָוֵי** – ומתי הוא הזמן שעומדת החמה במקום שבו נתלתה ברקיע בששת ימי בראשית. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** זמן זה בא **בְּכָל עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי שְׁנִין** – עשרים ושמונה שנים, כשמסיימת החמה את סדר הילוכה, **וְהָדַר** – ושוב מתחיל **מַחֲזוֹר** של הילוך החמה, **וְנָפְלָה תְּקוּפַת נִיסָן בְּשַׁבְּתַאי בְּאוֹרְתָא דִּתְלַת נַגְהֵי אַרְבַּע** – ותחילת תקופת ניסן נופלת בתחילת הלילה שאחר יום שלישי בשבוע, שהוא ליל יום רביעי, שהשעה הראשונה של ליל רביעי נקראת שבתאי. והרואה את החמה ביום רביעי בבוקר, מברך.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הָרוֹאֶה** את **הַיָּם וכו'** הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, בזמן שרואהו **לִפְרָקִים.** מבררת הגמרא: **עַד כַּמָּה,** כלומר כמה זמן צריך לעבור מראייה לראייה, כדי שיחשב שרואה אותו לפרקים. משיבה הגמרא: **אָמַר רָמִי בַּר אַבָּא אָמַר** [–בשם] **רַבִּי יִצְחָק, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם,** כלומר שאם לא ראה את הים הגדול שלשים יום, ולאחר מכן רואהו, מברך.

הגמרא מביאה שמועה נוספת בענין ברכת הראייה שאמר רמי בר אבא בשם רבי יצחק: **וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא אָמַר** [–בשם] **רַבִּי יִצְחָק, הָרוֹאֶה** את נהר **פְּרָת אַגְשָׁרָא דְּבָבֶל** – בחלקו העובר מהגשר הנקרא 'גשרא דבבל' ולצד מעלה, **אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֵׂה** מעשה **בְרֵאשִׁית,** כדין הרואה נהרות מעצמו (שם), שמקובל בידם, שחלק הנהר שמן הגשר ולמעלה, לא השתנה הילוכו מבריאת העולם. אבל על חלקו שמהגשר ולצד מטה, אין מברכים עליו, כיון ששם שינו בני אדם את מקום הילוכו, ואין בראייתו ראיית מעשה בראשית. אומרת הגמרא: **וְהַאִידְּנָא דְּשַׁנְיוּהָ פַּרְסָאֵי** – וכהיום ששינו הפרסים את הילוך נהר פרת גם בחלקו שמן הגשר ולצד מעלה, אין מברך אלא הרואה את חלקו העובר **מִבֵּי שְׁבוֹר** – מהמקום שנקרא 'בי שבור' שנמצא אצל נהר פרת, **וּלְעֵיל** – ומשם ולצד מעלה. **וְרַב יוֹסֵף אָמַר,** שאינו מברך אלא אם רואה את חלק הנהר העובר **מֵאִיהִי דְּקִירָא וּלְעֵיל** – מהמקום הנקרא 'איהי דקירא' ולצד מעלה.

שמועה נוספת אודות ברכת הראייה על הנהרות: **וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא, הָרוֹאֶה** את נהר **דִּגְלַת** [–חדקל] **אַגְשָׁרָא דְּשַׁבִּיסְתְּנָא** – בחלקו העובר מהגשר הנקרא 'גשרא דשביסתנא' ולצד מעלה, **אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֵׂה** מעשה **בְרֵאשִׁית,** כדין הרואה נהרות, כי משם ולמעלה לא נשתנה מקום הילוכו מעולם.

אגב שדברה הגמרא על נהרות פרת וחדקל [–דגלת], מבארת את שמותם. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו הלשון **חִדֶּקֶל.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, שֶׁמֵּימָיו חַדִּין** – חריפים, כלומר שטעמם משובח, **וְקַלִּין** הם וטובים לשתיה שאינם מכבידים על הגוף. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו הלשון **פְּרָת.** משיבה הגמרא: **שֶׁמֵּימָיו פָּרִין וְרַבִּין,** כלומר שמימיו מתרבים מעצמם, ואינם צריכים מטר.

וְאָמַר רָבָא, הַאי דַּחֲרִיפִי בְּנֵי מְחוֹזָא – הטעם שבני מחוזא חריפים הם, הוא **מִשּׁוּם דְּשָׁתוּ מַיָּא דִּדְגְלַת** – ששותים את מי החדקל. **וְהַאי דְּגִיחוֹרֵי** – והטעם שאדומים הם, הוא **מִשּׁוּם דְּמִשְׁמְשִׁי בִּימָמָא** – שמשמשים מיטתם ביום, ולכן הבנים הנולדים להם אדומים כאדמומית היום. **וְהַאי דְּנַיְידֵי עֵינַיְיהוּ** – והטעם שעיניהם נדות ונעות, הוא **מִשּׁוּם דְּדָיְירִי בְּבֵית אָפֵל** – שדרים בבתים אפלים שאין בהם חלונות.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **עַל הַגְּשָׁמִים כו'** אומר ברוך הטוב והמטיב. מקשה הגמרא: **וְכִי עַל הַגְּשָׁמִים הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב** הוא **מְבָרֵךְ, וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבִּי אֲבָהוּ** (תענית ו), **וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש אומרים שדבר זה שנינו בברייתא, **מַאִימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים, מִשֶּׁיֵּצֵא חָתָן לִקְרַאת כַּלָּה** – משעה שיתרבו ויתקבצו הגשמים על הארץ, עד שכשנופלת עליהם טיפה, יוצאת ובולטת טיפה מהארץ כנגדה, ונראה כחתן היוצא לקראת כלה. ובירורה שם הגמרא **מַאי מְבָרְכִין** – מה היא הברכה שאמר רבי אבהו [או הברייתא] שמברכים על הגשמים, **וְאָמַר רַב יְהוּדָה,** שאומרים, **מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסַיֵּים בָּהּ הָכִי** – רבי יוחנן אמר שיש להוסיף בסיום הברכה כך, **אֵילּוּ פֵינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וכו' אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ,** וממשיך **עַד** וכל קומה לפניך **תִּשְׁתַּחֲוֶה,** וחותם **בָּרוּךְ אַתָּה ה' רוֹב הַהוֹדָאוֹת.** הרי שאינו מברך ברכת הטוב והמטיב.

קודם שמתרצת הגמרא את הקושיא, מבררת היא את דברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא: וכי לשון הגון הוא לומר 'רוב ההודאות', שמשמע שמברכים אותו רק **ברוֹב הַהוֹדָאוֹת וְלֹא בְּכָל הַהוֹדָאוֹת.** משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, אֵימָא** – כך יש לך לומר בדברי רבי יוחנן, שחותם ברוך אתה ה' **הָאֵל הַהוֹדָאוֹת,** שמשמע שהוא האל של כל ההודאות. **אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכָּךְ** – הואיל ונאמרו שני אופנים כיצד לחתום ברכה זו, **נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – יש לחתום בשניהם, ולומר כך, ברוך אתה ה' **רוֹב הַהוֹדָאוֹת וְהָאֵל הַהוֹדָאוֹת,** שאז המשמעות של 'רוב ההודאות' היא, שברוך הוא בהודאות מרובות, ו'האל ההודאות' פירושו האל של כל ההודאות.

חוזרת הגמרא לקושיא מדברי המשנה, ואומרת, **וְאֶלָּא קַשְׁיָא,** שבמשנה שנינו שעל הגשמים מברך הטוב והמטיב, ואילו רב יהודה ורבי יוחנן אמרו שאומר מודים אנחנו לך וכו'. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה ששנינו במשנה שמברך הטוב והמטיב, הוא **בְּדְשָׁמַע מִשְׁמָע** – שבשרוהו למחר שירדו גשמים בלילה שעבר, אבל הוא לא ראה את ירידת הגשמים, **וְהָא** – ומה שאמרו רב יהודה ורבי יוחנן שאומר מודים אנחנו לך, הוא **בַּדַּחֲזָא מִחְזֵי** – כשהוא בעצמו ראה שיורדים גשמים.

מקשה הגמרא: איך ניתן לומר שהמשנה מדברת **בְּדְשָׁמַע מִשְׁמָע** שירדו גשמים, שאם כן, אף ירידת גשמים השנויה במשנתינו, **הֵיינוּ כְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת, וּתְנַן** – וכבר שנינו במשנתינו בפירוש, **שַׁעַל כְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,** ולמה הוצרכה המשנה לפרט ולומר שגם על בשורת הגשמים מברך הטוב והמטיב. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, אִידִי וְאִידִי** – בין דברי המשנה ובין דברי רב יהודה ורבי יוחנן נאמרו **בְּדַחֲזֵי מִחְזֵי** – כשרואה בעצמו את ירידת הגשמים, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמרו רב יהודה ורבי יוחנן שאומר מודים אנחנו לך, הוא **בַּדַּאֲתָא פּוּרְתָּא** – כשירדו גשמים מועטים, **וְהָא** – ומה ששנינו במשנה שמברך הטוב והמטיב, הוא **בַּדַּאֲתָא טוּבָא** – כשירדו גשמים מרובים.

וְאַכַּעְיָת אִימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **הָא וְהָא** – בין דברי המשנה ובין דברי רב יהודה ורבי יוחנן נאמרו כשראה בעצמו את ירידת הגשמים, ומדובר **דַּאֲתָא טוּבָא** – כשירדו גשמים מרובים, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה ששנינו במשנה שמברך הטוב והמטיב, הוא **בְּדְאִית לֵיהּ אַרְעָא** – כשיש לו קרקע, שמברך על כך שהטיב לו, **וְהָא** – ומה שאמרו רב יהודה ורבי יוחנן שאומר מודים אנחנו לך, הוא **בְּדְלֵית לֵיהּ אַרְעָא** – כשאין לו קרקע.

מקשה הגמרא: **אִית לֵיהּ אַרְעָא** – וכי אם יש לו קרקע ברכת **הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב** הוא **מְבָרֵךְ, וְהָא (תנן) [תַּנְיָא]** – והרי שנינו בברייתא, **בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָינוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה,** ואם הבית או הכלים הם **שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אֲחֵרִים** בשותפות, **אוֹמֵר הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,** ואם כן ביש לו קרקע, יש לו לברך שהחיינו כשם שבבניית בית שהוא רק שלו מברך שהחיינו ולא הטוב והמטיב. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שהוא מברך הטוב והמטיב על ירידת גשמים כשיש לו קרקע, הוא משום **דְּאִית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת** – שיש עוד אנשים ששותפים עמו בטובה זו, שהרי היא טובה לכל מי שיש לו קרקע. **וְהָא** – ומה שבנה בית חדש מברך שהחיינו, הוא משום **דְּלֵית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת** – שאין עוד אנשים ששותפים עמו בטובה זו.

הגמרא מביאה ראיה לתירוץ זה: **וְהָתַנְיָא** – וכן שנינו בברייתא, **קְצָרוֹ** [–כללו] **שֶׁל דָּבָר, עַל שֶׁלּוֹ** – על טובה שאינה טובה אלא לו, **הוּא**

המשך בעמוד קנח

הברייתא שאסרה לברך עסקה בתחילת שריפת האבנים, שאז אין האש נעשית כדי להאיר אלא רק לצורך השריפה, **וְהָא לְבַסּוֹף** – הברייתא שהתירה לברך עסקה לאחר שנשרפו כבר האבנים ברובן [כלומר, רוב כל אבן ואבן], שאז היו עושים אש גדולה מלמעלה כדי לסיים את השריפה, ובאש זו היו משתמשים אף כדי להאיר.

הגמרא מבארת מה הדין ברואה אש של תנור או כיריים. אומרת הגמרא: **תָּנֵי חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **אוּר** [–אש] **שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל כִּירַיִם מְבָרְכִין עָלָיו** ברכת מאורי האש בהבדלה, **וְתַנְיָא אִידָךְ** – ובברייתא אחרת שנינו, אור של תנור וכיריים **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.** מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: **לֹא קַשְׁיָא,** כלומר אין כאן סתירה, **הָא בַּתְּחִלָּה** – הברייתא שאסרה לברך עסקה בתחילת הסקת התנור קודם שהכניסו לתוכו את הפת, שאש זו נעשית רק כדי לחמם את התנור ולאפות ולא כדי להאיר, **וְהָא לְבַסּוֹף** – הברייתא שהתירה לברך עסקה לאחר שהוסק התנור והפת כבר בתוכו, שהיו מדליקים קסמים דקים בפתח התנור, כדי שהבל האש יעצור את חום התנור שלא יצא, ומשתמשים בו אף כדי להאיר, וכיון שנעשתה אף להאיר מברכים עליה.

הגמרא מבארת מה הדין ברואה נר של בית הכנסת. אומרת הגמרא: **תָּנֵי חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **אוּר** [–נר] **שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת וְשֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ,** כלומר הרואים אותו במוצאי שבת דלוק בבית הכנסת, **מְבָרְכִין עָלָיו** ברכת מאורי האש, **וְתַנְיָא אִידָךְ** – ובברייתא אחרת שנינו, **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.** מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: **לֹא קַשְׁיָא,** כלומר אין כאן סתירה, **הָא דְּאִיכָּא אָדָם חָשׁוּב** – הברייתא שאסרה לברך עסקה באופן שיש אדם חשוב בבית הכנסת, ובאופן זה מן הסתם הודלק הנר רק לכבודו ולא כדי להאיר, **וְהָא דְּלֵיכָּא אָדָם חָשׁוּב** – והברייתא שהתירה לברך, עסקה באופן שאין אדם חשוב בבית הכנסת, ובאופן זה בודאי הודלק הנר כדי להאיר.

יישוב נוסף לסתירה בין הברייתות: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור **הָא וְהָא,** כלומר שתי הברייתות עוסקות באופן **דְּאִיכָּא** [–שיש] **אָדָם חָשׁוּב** בבית הכנסת, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאִיכָּא חַזָּנָא** – הברייתא שהתירה לברך עסקה באופן שיש שַׁמָּשׁ האוכל בבית הכנסת, והנר עשוי אף עבורו שיאכל לאורו, וכיון שנעשה אף להאיר מברכים עליו, **וְהָא דְּלֵיכָּא חַזָּנָא** – והברייתא האוסרת לברך עסקה באופן שאין שמש, וכיון שנעשה רק לכבוד האדם חשוב ולא כדי להאיר אין מברכים עליו.

יישוב נוסף לסתירה בין הברייתות: **וְאִבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור **הָא וְהָא,** כלומר שתי הברייתות עוסקות באופן **דְּאִיכָּא חַזָּנָא** – שיש שמש האוכל בבית הכנסת וכן יש שם אדם חשוב, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאִיכָּא סַהֲרָא** – הברייתא האוסרת לברך עוסקת באופן שיש לבנה המאירה באופן שיכול השמש לאכול לאורה, ואם כן בודאי לא נעשה הנר להאיר עבורו שהרי אינו צריך לו, אלא נעשה רק לכבוד האדם חשוב, **וְהָא דְּלֵיכָּא סַהֲרָא** – והברייתא המתירה לברך עסקה באופן שאין אור הלבנה מאיר לשמש, ובודאי נעשה הנר אף להאיר לשמש ולכן מברכים עליו.

הגמרא מביאה מחלוקת מה יעשו הציבור כאשר בא להם הנר באמצע לימודם: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הָיוּ יוֹשְׁבִין** כמה אנשים **בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** ולומדים תורה, **וְהֵבִיאוּ אוּר לְפָנֵיהֶם** לברך עליו ברכת הנר במוצאי שבת, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֶחָד מְבָרֵךְ לְכוּלָּן,** כלומר אחד מברך בקול והשאר מקשיבים ועונים אמן לברכתו ויוצאים בה. והטעם שיש לעשות כך: **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי יד כח) **'בְּרֹב עַם הֲדַרַת מֶלֶךְ'** – בריבוי העם ניכר כבודו והדרו של המלך, וכן במלכות שמים, כאשר רבים מקיימים מצוה ביחד יש בזה יותר כבוד שמים.

הגמרא מבארת את טעמם של בית שמאי. מבררת הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא בֵּית הִלֵּל** – דברי בית הלל מובנים במה שאמרו שאחד מברך לכולם, שכן **מְפָרְשֵׁי טַעֲמָא** – פירשו את טעמם בברייתא, שהוא משום 'ברוב עם הדרת מלך', **אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שאמרו שכל אחד ואחד יברך לעצמו.

משיבה הגמרא: בית שמאי **קָסָבְרִי** [–סברו] שעדיף שכל אחד יברך לעצמו **מִפְּנֵי כְּבוֹד בֵּית הַמִּדְרָשׁ,** כלומר כדי למעט בביטול תורה. שאילו אחד מברך לכולם, מלבד שמתבטלים מלימודם בזמן שמיעת הברכה, עוד צריכים הם להתבטל מלימודם בכדי לענות אחריו 'אמן', ועל כן עדיף שכל אחד יברך לעצמו.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לסברא זו: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – בברייתא גם שנינו כן, **שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל** [–בבית מדרשו], **לֹא הָיוּ אוֹמְרִים 'מַרְפֵּא'** [–ברכת 'אסותא' למתעטש] **בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מִפְּנֵי כְּבוֹד בֵּית הַמִּדְרָשׁ** – כדי שלא לבטל מלימודם. הרי שהקפידו על ביטול לימודם אפילו בתיבה אחת.

שנינו במשנה: **אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מדוע הטעם שאין מברכים עליהם. מבארת הגמרא: אין מברכים על **נֵר** של מת משום **דִּלְכָבוֹד הוּא דַּעֲבִידָא** – לכבודו של המת הוא עשוי ולא כדי להאיר, ואין מברכים אלא על נר שנעשה להאיר. ואין מברכים על **בְּשָׂמִים** של מתים, משום **דִּלְעַבּוּרֵי רֵיחָא הוּא דַּעֲבִידִי** – להעביר את הריח הרע של המת הוא עשוי, ואין מברכים אלא על בשמים הבאים כדי שיהנו מריחם.

הגמרא מביאה סימן כיצד לקבוע האם הנר נעשה לכבוד המת או להאיר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּל שֶׁמּוֹצִיאִין לְפָנָיו בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה,** כלומר אם המת היה אדם חשוב בשיעור כזה שרגילים בהלוויתו להדליק נרות אף אם ההלויה נעשית ביום ואין צריך לאורם, **אֵין מְבָרְכִין** ברכת מאורי האש **עָלָיו** – על הנרות שמביאים לפניו, מפני שמוכח שנרות אלו נעשו רק לכבוד ולא כדי להאיר. **וְכֹל** מת שאינו חשוב כל כך, **שֶׁאֵין מוֹצִיאִין לְפָנָיו** נרות **אֶלָּא** כאשר הלוויתו נעשית **בַּלַּיְלָה,** מוכח שנעשו כדי להאיר, **מְבָרְכִין עָלָיו** – על הנרות שמביאים לפניו בליל.

הגמרא מביאה אופנים נוספים שאין לברך על הבשמים: **אָמַר רַב הוּנָא, בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא,** דהיינו בשמים שאדם לוקח עמו כאשר הולך לבית הכסא כדי לבטל את הריח הרע שיש שם, **וְכֵן שֶׁמֶן** המבושם בבשמים **הָעֲשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזּוּהֲמָא,** שהיו מביאים אותו בסוף הסעודה כדי לסוך בו את הידים לנקותם מליכלוך המאכלים, **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו** ברכת הריח. ואף שנהנה מריחם מכל מקום אין עיקר הכוונה בהבאתם להנאת הריח.

התבאר שאין מברכים על בשמים אלא אם כן באו לריח, הגמרא מקשה על כך מברייתא: **לְמֵימְרָא** – מהדינים המוזכרים לעיל מבואר שבאו ללמדנו **דְּכָל הֵיכָא דְּלָאו לְרֵיחָא עַבִידָא** – שבכל אופן שהבושם לא נעשה לריח **לֹא מְבָרְכִין עָלָיוהִ** [–עליו]. **מֵיתִיבֵי** – הקשו על כך בני הישיבה, שנינו בברייתא, **הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בֹּשֶׂם** [–מוכר בשמים], **וְהֵרִיחַ רֵיחַ** של בשמים, **אֲפִילּוּ יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם אַחַת,** משום שכל זמן שלא הפסיק להריח הכל הנאה אחת ולכן נפטר בברכה אחת, אבל אם **נִכְנַס וְיָצָא, מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם** שנכנס, משום שכל פעם שנכנס זו הנאה חדשה, ואין הנאה זו נפטרת במה שבירך על ההנאה הקודמת. מבארת הגמרא את הקושיא: **וְהָא הָכָא** – והרי כאן בחנותו של בשם, **דְּלָאו לְרֵיחָא הוּא דַּעֲבִידָא** – אין הבושם עומד לריח אלא עומד לסחורה, **וְקָמְבָרֵךְ.** אם כן מוכח שיש לברך אף על בושם שלא נעשה לריח.

מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן יש לברך על בשמים אלו, משום **דְּלְרֵיחָא נַמִּי הוּא דַּעֲבִידָא** – גם לריח הם עשויים, שכן כאשר המוכר מעמיד את סחורתו בחנות הוא ממשמש בה להפיץ ריחה, **כִּי הֵיכִי דְּנִרְחוּ אִינְשֵׁי וְנִיתוּ וְנִזְבּוּן מִינַּיהּ** – כדי שיריחו אנשים את ריח הבשמים ויבואו לקנותם.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באדם המסופק איזה בשמים מריח: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכְּרַךְ וְהֵרִיחַ רֵיחַ** של בשמים, **אִם רוֹב** אנשי הכרך הם **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ,** משום שאין

יסכימו להמתין לי. ואכן כך עשה רבה בר בר חנה, **אָמַר לְהוּ אִנְטְרוּ לִי** – שימרו לי, כלומר המתינו לי עד שאלך למקום שאכלנו שם ואשוב, משום **דְּאִנְשֵׁי יוֹנָה דְּדַהֲבָא.** **אֲזִיל וּבְרִיךְ** – הלך לשם ובירך, ובזכות זה נעשה לו נס **וְאַשְׁכַּח יוֹנָה דְּדַהֲבָא** – ומצא שם יונה של זהב.

מבררת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא יוֹנָה** – במה שונה יונה משאר העופות, כלומר, מדוע אמר להם דווקא ששכח יונה. משיבה הגמרא: משום **דִּמְתִילִי** [–שנמשלה] **כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה, דִּכְתִיב** (תהלים סח יד) **אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׳,** כלומר שאמר הקב״ה לאומות העולם בזמן שאתם שכבתם בין תחומיכם והתענגתם בתענוגים, עטפתי נוצותיה של יונתי כנסת ישראל בכסף ואת כנפיה בזהב משובח דהיינו בתורה ומצוות. בפסוק זה המשיל הקב״ה את עם ישראל ליונה ואת המצוות לכנפיה, **מַה יּוֹנָה אֵינָהּ נִיצּוֹלֶת** מפני אויביה **אֶלָּא בִּכְנָפֶיהָ,** שבורחת ונלחמת על ידם, **אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן נִיצּוֹלִין** מאויביהם **אֶלָּא בְּמִצְוֹת.**

שנינו במשנה (לעיל נא:): **עַד אֵימָתַי הוּא וכו׳** מברך, עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיעור זה. מבררת הגמרא: **כַּמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר עֲכּוּל** המוזכר במשנה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ רָעֵב. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁיִּצְמָא מֵחֲמַת אֲכִילָתוֹ.**

הגמרא מקשה סתירה בדעת ריש לקיש: **אָמַר לֵיהּ** [–אמר לו] **רַב יֵימַר בַּר שִׁלְמְיָא לְמַר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב יֵימַר בַּר שִׁיזְבִי לְמַר זוּטְרָא, מִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הָכִי** – וכי ריש לקיש אמר כך, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַב אַמִּי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כַּמָּה שִׁיעוּר עֲכּוּל, כְּדֵי לְהַלֵּךְ אַרְבַּע מִילִין** – זמן של הילוך ארבע מיל. הרי שריש לקיש אמר שיעור אחר בזמן העיכול.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא** – אין זו קושיא, **כָּאן בְּאֲכִילָה מְרוּבָּה כָּאן בְּאֲכִילָה מוּעֶטֶת.** באכילה מועטת השיעור הוא כל זמן שצמא מחמת אכילתו, ובאכילה מרובה השיעור הוא ארבע מיל.

שנינו במשנה (לעיל נא:): **בָּא לָהֶם יַיִן וכו׳.**

עוד שנינו במשנתנו, ועונין אמן אחר ישראל המברך, ואין עונין אמן אחר כותי המברך, עד שישמע כל הברכה כולה. הגמרא הבינה שמדובר באופן שהעונה חייב באותה ברכה שהוא שומע, ורוצה לצאת ידי חובה על ידי עניית אמן. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּיִשְׂרָאֵל** [–דכששומע מישראל] **אַף עַל גַּב דְּלֵא שָׁמַע כּוּלָּהּ בְּרָכָה, עוֹנֶה** אמן ויוצא בכך ידי חובת הברכה, **וְכִי לֵא שָׁמַע הֵיכִי נָפִיק** – והרי אם לא שמע את כל הברכה כיצד יוצא ידי חובה.

מבארת הגמרא: **אָמַר חִיָּא בַּר רַב,** מדובר במשנתנו **בְּשֶׁלֹּא אָכַל עֲמָהֶן,** ואין כוונתו לצאת ידי חובה בברכה זו, אלא בסתם אדם השומע ברכה מחבירו, ועונה אחריו אמן. **וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ,** שמדובר במשנתנו **בְּשֶׁלֹּא אָכַל עֲמָהֶן.**

הגמרא עוסקת עתה בשנים שחייבים בברכה, ואחד מברך ומוציא את חבירו ידי חובה. ודנה מי עדיף, המברך, או השומע שיוצא ידי חובה בברכת חבירו ועונה עליה ׳אמן׳: **אָמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּא בְּרֵיהּ** [–בנו], **בְּרִי** [–בני] **חָטוֹף וּבְרִיךְ** – כאשר מביאים כוס של ברכה השתדל שיתנו לך לברך עליו, ואחרים ישמעו ויענו אמן על ברכתך. **וְכֵן אָמַר רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ** [–בנו], **חָטוֹף וּבְרִיךְ.** ומכך שאמרו האמוראים לבניהם כך, משמע שהמברך עדיף ממי שעונה אמן על ברכתו.

מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – וכי ניתן לומר **דִּמְבָרֵךְ עָדִיף מִמַּאן דְּעָנֵי אָמֵן** – ממי שעונה אמן על ברכתו, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ. וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי נְהוֹרַאי, הַשָּׁמַיִם** – נשבע אני שאכן **כֵּן הוּא,** שהעונה אמן עדיף על המברך, **תֵּדַע** – וראיה לכך, ממנהגו של עולם, **שֶׁהָרֵי גּוּלְיָרִין** [–משרתים של אנשי המלחמה] **יוֹרְדִין וּמִתְגָּרִין** [**בַּמִּלְחָמָה**], כלומר בתחילה נלחמים החיילים החלשים, **וְלֹאחַר** מכן **הַגִּבּוֹרִים יוֹרְדִין** [–מצטרפים למלחמה] **וּמְנַצְּחִין.** הרי שהגומרים את הדבר משובחים הם מאותם שהתחילו. וכן המברך שמתחיל את הברכה, הוא כמו החלש שמתחיל את המלחמה, והעונה אמן שמסיים את הברכה, הוא כמו הגיבור שגומר מעשי הראשונים ומנצח את המלחמה. נמצאנו למדים שהעונה אמן עדיף מהמברך, וקשה על האמוראים שאמרו לבניהם ׳חטוף ובריך׳.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – יש בזה מחלוקת תנאים, שכן מצינו תנא שנחלק על הברייתא המובאת לעיל וסובר שגדול המברך יותר מן העונה. **דְּתַנְיָא, אֶחָד הַמְבָרֵךְ וְאֶחָד הָעוֹנֶה אָמֵן בְּמַשְׁמַע,** כלומר שניהם בכלל הפסוק האמור בנחמיה (ט ה) לענין הברכה, **אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין** לתת שכר **לַמְבָרֵךְ יוֹתֵר מִן הָעוֹנֶה אָמֵן.** והרי שתנא זה סבר שהמברך גדול מן העונה אמן. ואף האמוראים שאמרו לבניהם חטוף ובריך, סברו כשיטת התנא הזה.

הגמרא מביאה דין בענין עניית אמן אחר ברכת קטן: **בָּעֵי מִינֵּיהּ שְׁמוּאֵל מֵרַב, מַהוּ** [–האם צריך] **לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן** – אחר קטנים בשעה שלמדים מדרב שלהם כיצד לברך. **אָמַר לֵיהּ רב, אַחַר הַכֹּל עוֹנִין אָמֵן,** חוץ מאחר **תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין** – אומרים את הברכה לשם לימוד ואין להם כוונה כלל לשם השם. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמורים **בִּדְלֵא עָיְדַן מִפְּטְרֵיהוּ** – לא בזמן שמברכים את ברכות ההפטרה בבית הכנסת, **אֲבָל בְּעָיְדַן מִפְּטְרֵיהוּ** – בזמן שאומרים ההפטרה ומברכים ברכותיה **עוֹנִין** אחרידהם אמן.

הגמרא עוסקת בענין הנקיות שיש לנקות את הידים קודם ברכת המזון: **תָּנוּ רַבָּנָן, שֶׁמָּן** שהיו רגילים לסוך על ידיהם בסוף הסעודה אחרי מים אחרונים כדי לנקות את הידים מזוהמת המאכל, **מְעַכֵּב אֶת הַבְּרָכָה** – אסור לברך ברכת המזון לפני ששכו אותו, **דִּבְרֵי רַבִּי זֵירָא. רַבִּי זֵירָא אוֹמֵר, אֵינוֹ מְעַכֵּב** את הברכה. **רַבִּי אֶחָא אוֹמֵר, שֶׁמֶן טוֹב** – שמן שיש בו בשמים לריח טוב, במקום שרגילים לסוך אותו קודם הברכה, **מְעַכֵּב** את הברכה ואין לברך קודם שיסוכו אותו. **רַבִּי זוּהֲמַאי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁכֹּהֵן מְזוֹהָם** – שנודף ממנו ריח רע **פָּסוּל לַעֲבוֹדָה** בבית המקדש, **כָּךְ יָדַיִם מְזוֹהָמוֹת** מן המאכל **פְּסוּלוֹת לִבְרָכָה** – לברכת המזון.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אֲנָא לֵא זִילַאי וְלֵא זִוַּאי וְלֵא זוּהֲמַאי יָדַעְנָא, כלומר לא שמעתי מרבותי את דברי התנאים הנזכרים בברייתא זו, **אֶלָּא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא** – אני יודע ברייתא אחרת שעסקה בענין זה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שדרשה זו **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא היא שנויה, נאמר (ויקרא יא מד) ׳כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי׳ וגו׳, **׳וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם׳ אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים** – נטילת ידים שלפני הסעודה, **׳וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים׳ אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים** שבסוף הסעודה, **׳כִּי קָדוֹשׁ [אָנִי׳] זֶה שֶׁמֶן [הַטּוֹב].** **׳אֲנִי יי׳ אֱלֹהֵיכֶם׳ זוֹ בִּרְכַּת** – ברכת המזון.

הדרן עלך אלו דברים

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

אמר הכתוב 'ותפול החומה'.

הגמרא מבארת שארבעה חייבים להודות לאחר שיצאו מהסכנה שהיו בה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַרְבָּעָה** אנשים שהיו בסכנה **צְרִיכִין לְהוֹדוֹת** ולברך לאחר שיצאו מהסכנה שהיו בה, ואלו הם, **יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא** משם.

המקור שיורדי הים צריכים להודות. שואלת הגמרא: **יוֹרְדֵי הַיָּם מְנָלָן** – מהיכן למדנו שיורדי הים צריכים להודות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (תהלים קז כג–כד) 'יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת וגו' עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים הֵמָּה **רָאוּ מַעֲשֵׂי ה'", וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם כה–כו), 'וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו, יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם כז), 'יָחוּגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם כח), 'וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם כט), 'יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם ל), 'וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם לא), 'יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם', ומכאן שיורדי הים צריכים להודות.

המקור שהולכי מדברות צריכים להודות. שואלת הגמרא: **הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת מְנָלָן** – מהיכן למדנו שהולכי מדברות צריכים להודות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (שם קז ד, ו–ח) 'תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ, וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם, וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב, יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם'. ומכאן שהולכי מדברות צריכים להודות.

המקור שחולה שנתרפא צריך להודות. מבארת הגמרא: המקור **שֶׁחָלָה וְנִתְרַפֵּא** צריך להודות, הוא ממה **דִּכְתִיב** (שם קז יז–כא) 'אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ, כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם וגו' וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת, וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וגו' מִמְּצָקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם, יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וִירְפָּאֵם וגו' וִימַלֵּט מִשִּׁחִיתוֹתָם, יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם'. ומכאן שמי שחלה ונתרפא צריך להודות.

המקור שמי שהיה חבוש בבית האסורים צריך להודות. שואלת הגמרא: **מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין מְנָלָן** – מהיכן למדנו שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא צריך להודות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (שם י–יא) 'יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וגו' אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וגו' וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם יב) 'וַיִּכְנַע בָּעָמָל לִבָּם וגו' כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם יג) 'וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם יד) 'יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וגו' וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק', **וְעוד אוֹמֵר הכתוב** (שם טו) 'יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם'. ומכאן שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא צריך להודות.

הגמרא מבארת את נוסח ברכת ההודאה ולפני כמה אנשים צריך לברך. מבררת הגמרא: **מַאי מְבָרֵךְ** – מהו נוסח הברכה שבה צריך להודות להקדוש ברוך הוא על שיצא מן הסכנה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה** נוסח הברכה הוא 'בָּרוּךְ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'.

הגמרא מבארת את אופן הברכה: **אַבָּיֵי אָמַר** דין נוסף בברכת הגומל, **וְצָרִיךְ לְאוֹדוּיֵי** – לברך ברכת הגומל שהיא ברכת ההודאה, **קַמֵּי עֲשָׂרָה** – לפני עשרה אנשים, והמקור לכך הוא **דִּכְתִיב** בסוף המזמור (שם קז לב), 'וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם' וגו', ו'קהל' הוא כשיש שם עשרה. **וּמַר זוּטְרָא** הוסיף **וְאָמַר, וּתְרֵין מִינַיְיהוּ** – צריך ששנים מהשומעים יהיו **רַבָּנָן** [–חכמים], **שַׁנָּאֵמַר** (שם) 'וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ', ו'זקנים' הם חכמים, ש'זקן' הוא נוטריקון 'זה קנה חכמה' (קידושין לב:), ומיעוט 'זקנים' שנים.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי** – הקשה רב אשי על מר זוטרא שאמר שצריך שיהיו שם שני חכמים, **וְאֵימָא** – ושמא נדקדק מלשון הכתוב 'ובמושב זקנים יהללוהו' שצריך **שבּוּלְהוּ רַבָּנָן** – שכל העשרה שמברך לפניהם יהיו חכמים, ומנין שדי בכך שיש שם שני חכמים. מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** – וכי בפסוק שממנו לומדים שצריך לברך לפני עשרה כתוב 'בִּקְהַל זְקֵנִים', הרי 'בִּקְהַל עָם' **כְּתִיב**, ומלשון זה משמע שדי שיהיו שם עשרה אנשים, ואין צריך שיהיו שם עשרה חכמים.

מוסיף רב אשי ומקשה: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר שצריך לברך **בֵּי עֲשָׂרָה שְׁאָר עַמָּא, וּתְרֵי רַבָּנָן** – גם לפני עשרה אנשים משאר העם [שאינם חכמים], וגם לפני שני חכמים. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

הגמרא מביאה מעשה בענין ברכת הגומל: **רַב יְהוּדָה חָלַשׁ וְאִתְּפַח** – חלה ונתרפא, **עָל לְגַבֵּיהּ** – באו אצלו לבקרו **רַב חִנָּא בַּגְדָתְּאָה** – שהיה גר בעיר בגדד, **וְרַבָּנָן** [–וחכמים], **אֲמְרֵי לֵיהּ** – אמרו רב חנא בגדתאה וחכמים לרב יהודה, 'בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דִּיהַבָּךְ נִיהָלָן וְלֹא יְהַבָּךְ לְעַפְרָא' – ברוך הקדוש ברוך הוא שריפא אותך ונתנך לנו, ולא המיתך ונתנך לעפר. **אָמַר לְהוּ** – אמר להם רב יהודה, **פְּטַרְתּוּן יָתִי מִלְּאוֹדוּיֵי** – במה שאמרתם כן, פטרתם אותי מלהודות להקדוש ברוך הוא בברכת הגומל.

שואלת הגמרא: כיצד רב יהודה נפטר בכך מברכת הגומל, **וְהָא** [–והרי] **אָמַר אַבָּיֵי בָּעֵי אוֹדוּיֵי בְּאַפֵּי עֲשָׂרָה** – צריך לברך ברכת ההודאה לפני עשרה, ושם לא היו עשרה. משיבה הגמרא: **דַּהֲווּ בֵּי עֲשָׂרָה** – מדובר שהיו שם עשרה, ולכן נפטר בכך מברכת הגומל.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְהָא** [–והרי] **אִיהוּ לֹא קָא מוֹדֶה** – הוא לא הודה בעצמו, ורק שמע את ברכתם, ואם כן איך נפטר בכך מברכת הגומל. משיבה הגמרא: **לֹא צָרִיךְ דַּעֲנִי כַּתְרֵייהוּ אָמֵן** – לא הוצרך רב יהודה לברך בעצמו את ברכת הגומל, כיון שענה אחריהם אמן, ונחשב כאילו בירך בעצמו.

הגמרא מביאה שמועה נוספת בשם רב יהודה: **אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה** אנשים **צְרִיכִין שִׁימּוּר** מן המזיקין, **וְאֵלּוּ הֵן, חוֹלֶה, שֶׁלְּפִי** שהורע מזלו השד מתגרה בו, **חָתָן, וְכַלָּה,** שהשד מתגרה בהם מחמת קנאתו. **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו שאלו הם שצריכים שימור, **חוֹלֶה, חַיָּה** [–יולדת], שלפי שהורע מזלה השד מתגרה בה, **חָתָן וְכַלָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאַף אָבֵל** צריך שימור, שהשד מתגרה בו לפי שהורע מזלו, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בַּלַּיְלָה** צריכים שימור, שהשד מתגרה בהם מחמת קנאתו.

שמועה נוספת בשם רב יהודה: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים** הם ש[**הַמַּאֲרִיךְ בָּהֶן**] **מַאֲרִיכִין יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם,** ואלו הם, **הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ,** שעל ידי זה יכולים עניים ליהנות ממאכליו, **וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא,** שדבר זה הוא רפואה ומועיל לבריאותו.

מקשה הגמרא: **וְהַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ מְעַלִּיוּתָא הִיא** – וכי האריכות בתפילה נחשבת למעלה, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

הוא מכריז בעצמו על הרעב.

שׁוֹבֵעַ, דִּכְתִיב (יחזקאל לו כט) בנבואת יחזקאל על העתיד לבא, 'וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב', הרי שהקדוש ברוך הוא מכריז בעצמו על השובע.

פֹּרֵנֵס טוֹב, דִּכְתִיב (שמות לא א–ב) בציווי הקדוש ברוך הוא שבצלאל יהיה ממונה על מלאכת המשכן, (**וַיאמר**) [**וַיְדַבֵּר**] **ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל' וגו'**, ומלשון הפסוק 'קראתי' מבואר שהקדוש ברוך הוא הכריז עליו בעצמו.

שמועה נוספת בענין מינוי פרנס על הציבור: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלָכִים** תחילה **בַּצִּבּוּר,** האם הוא הגון [–רצוי ומקובל] לפניהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם לה ל) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, **רְאוּ קָרָא ה' בְשֵׁם בְּצַלְאֵל',** וכוונת הפסוק היא, שאָמַר לוֹ **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה,** האם **הָגוּן עָלֶיךָ בְּצַלְאֵל** שיתמנה למלאכת המשכן, **אָמַר** לוֹ משה לקדוש ברוך הוא, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ** הוא **הָגוּן, לְפָנַי לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהוא הגון. **אָמַר** לוֹ הקדוש ברוך הוא למשה, **אַף עַל פִּי כֵן לֵךְ אֱמוֹר לָהֶם** לבני ישראל, ושאל אותם האם בצלאל הגון גם עליהם. **הָלַךְ** משה **וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל,** האם **הָגוּן עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל, אָמְרוּ** לוֹ בני ישראל למשה, **אִם לְפָנֶיךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְפָנֶיךָ הוּא הָגוּן, לְפָנֵינוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהוא הגון.

שמועה נוספת אודות בצלאל: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חָכְמָתוֹ נִקְרָא** בשם זה, **שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמוֹר לוֹ לִבְצַלְאֵל עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים,** כגון שלחן ומנורה, **הָלַךְ מֹשֶׁה וְהָפַךְ** את הסדר, **וְאָמַר לוֹ לבצלאל עֲשֵׂה אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ** בצלאל, **מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת** תחילה, **וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיס לְתוֹכוֹ כֵּלִים, וְאִילוּ אַתָּה אוֹמֵר עֲשֵׂה לִי אָרוֹן וְכֵלִים** תחילה, ואחר כך **מִשְׁכָּן,** אם כך אעשה, **כֵּלִים שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לְהֵיכָן אַכְנִיסֵם, שֶׁמָּא כָּךְ אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲשֵׂה מִשְׁכָּן** תחילה, ואחר כך **אָרוֹן וְכֵלִים. אָמַר לוֹ** משה, אכן כך אמר לי, **שֶׁמָּא בְּצַל אֵל הָיִיתָ וְיָדַעְתָּ** שכך אמר לי הקדוש ברוך הוא. ולכן נקרא 'בצלאל', שחכמתו היא כאילו היה בצל אל.

שמועה נוספת אודות בצלאל: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, יוֹדֵעַ הָיָה בְּצַלְאֵל לְצָרֵף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ** על ידי צירופם, שעל בצלאל **כְּתִיב הָכָא** (שם לה לא) 'וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה (וּ)בִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה', **וְעַל** בריאת שמים וארץ **כְּתִיב הָתָם** (משלי ג יט), 'ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה', **וּכְתִיב** (שם ג כ) עוד על בריאת העולם, 'בְּדַעְתּוֹ תְהוֹמוֹת נִבְקָעוּ', הרי שבריאת שמים וארץ היתה בחכמה תבונה ודעת, ואלו הן המעלות שהקדוש ברוך הוא נתן לבצלאל, ומכך יש ללמוד שידע בצלאל לצרף את האותיות שנבראו בהן שמים וארץ.

שמועה בענין נתינת חכמה מאת הקדוש ברוך הוא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חָכְמָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כבר חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דניאל ב כא) 'יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין, וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה' – הקדוש ברוך הוא נותן חכמה לאותם שהם כבר חכמים, ודעה לאותם שיש להם כבר בינה.

שָׁמַע רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא [–בן ארץ ישראל] שמועה זו, **וְאַמְרָהּ קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו, **אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם [–בני ארץ ישראל], לומדים ענין זה מהפסוק 'יהב חכמתא לחכימין' וכאמור, אבל **אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ** – אנו [–בני בבל], לומדים ענין זה מ**דִּכְתִיב** (שמות לא ו) במלאכת המשכן, 'וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה', הרי שהקדוש ברוך הוא נתן חכמה רק למי שהיה חכם קודם לכן.

לעיל נתבאר שחלום טוב הוא אחד מהדברים שצריך לבקש עליהם רחמים, ומתוך כך הגמרא עוסקת בהרחבה בענייני חלומות: **אָמַר רַב חִסְדָּא, כָּל חָלוֹם** יראה האדם, **וּבלבד שלא** יראה חלום שהוא צריך לשבת עליו **בִּטְוָוֹת** [–בתענית], שאינו חלום טוב.

הגמרא מביאה כמה שמועות בשם רב חסדא בענין חלומות: **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, חֶלְמָא דְּלָא מְפַשַּׁר** – חלום שלא פתרוהו, הרי הוא **כְּאִגַּרְתָּא דְּלָא מְקַרְיָא** – כאגרת שלא קראו את הכתוב בה, ואינו לא טוב ולא רע, לפי שכל החלומות הולכים אחר הפתרון, וחלום שלא פתרוהו, אינו כלום.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא חֶלְמָא טָבָא מִקַּיְּים כּוּלֵּיהּ – לא חלום טוב מתקיים כולו, **וְלֹא חֶלְמָא בִישָׁא מִקַּיְּים כּוּלֵּיהּ** – ולא חלום רע מתקיים כולו, לפי שאין חלום בלא דברים בטלים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, חֶלְמָא בִישָׁא – חלום רע, **עָדִיף מֵחֶלְמָא טָבָא** – מחלום טוב, לפי שהוא מביא את האדם לידי תשובה.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, חֶלְמָא בִישָׁא עֲצִיבוּתֵיהּ מְסַתְּיֵיהּ – חלום רע, די לו שיתבטל בכך שהאדם מתעצב מחמתו, לפי שנחשב בזה כאילו כבר התקיים הענין הרע שראה בחלומו. **וְחֶלְמָא טָבָא חֶדְוֵיהּ מְסַתְּיֵיהּ** – וחלום טוב, די לו שיתקיים בכך שהאדם שמח מחמתו, לפי שנחשב בזה כאילו כבר התקיים הענין הטוב שראה בחלומו.

אָמַר רַב יוֹסֵף, חֶלְמָא טָבָא אֲפִילּוּ לְדִידִי – אפילו לי, שסומא אני, **בְּרִיחוּתֵיהּ מְפַכְּחָא לֵיהּ** – בדיחות הדעת שיש לי מהחלום, מבטלתו, שלא יתקיים כלל.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא חֶלְמָא בִישָׁא קָשֶׁה מִנְּגִדָּא – חלום רע קשה לגוף האדם יותר ממלקות, לפי שדואג ממנו. ודבר זה נלמד ממה **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת ג יד) 'וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו', **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה חָלוֹם רָע** שהקדוש ברוך הוא מביא על האדם, כדי שירא ממנו, וישוב בתשובה ויכנע לפני הקדוש ברוך הוא.

שמועה נוספת בענין חלומות: נאמר על נבואת אמת ונבואת שקר (ירמיה כג כח), 'הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם, וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת, מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר נְאֻם ה'', וכוונת הפסוק היא, שנביא שקר אשר נבואותיו הם כדמיון החלום, יספר נבואותיו כדרך סיפור חלום, ולא יחשבו כנבואה. ונביא אמת שהקדוש ברוך הוא דיבר איתו בחלום, יספר נבואותיו כדרך סיפור נבואת אמת. ואין להשוות ביניהם, כמו שאין להשוות בין בר [–תבואה] לתבן [–קש]. ולכאורה קשה, **וְכִי מָה עִנְיַן בַּר וְתֶבֶן אֵצֶל חֲלוֹם,** ומדוע הפסוק השוה אותם לחלום, **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי,** כוונת הפסוק היא, **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַבַּר בְּלֹא תֶבֶן** – שאי אפשר שלא יהיה קש מעורב בתבואה, **כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלֹא** שיהיו בו גם **דְּבָרִים בְּטֵלִים,** שאין בהם ממש.

מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, חֲלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ מִתְקַיְּים,** ונראה מכך שהוא חלום אמיתי, מכל מקום **כּוּלּוֹ אֵינוֹ מִתְקַיְּים.** מבארת הגמרא, **מְנָא לָן** – מהיכן למדנו דבר זה, **מִיּוֹסֵף, דִּכְתִיב** בחלום שחלם (בראשית לז ט), 'וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וגו' וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי', והשמש היא רמז ליעקב, והירח הוא רמז לרחל, ואחד עשר הכוכבים הם רמז לאחד עשר אחי יוסף, שכולם ישתחוו לו,

וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלְּךָ, חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, ומבקש אני, **שבֵּין** החלומות **שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לְעַצְמִי** [–על עצמי], **וּבֵין** החלומות **שֶׁחָלְמוּ לִי** [–עלי] **חֲבֵרַי, וּבֵין** החלומות **שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם** החלומות, **חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם** שיתקיימו **כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף** שהיו טובים ונתקיימו, **וְאִם הם צְרִיכִים רְפוּאָה, רְפָאֵם כְּמֵי מָרָה** שנתרפאו **עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וּכְמִרְיָם** שנתרפאה **מִצָּרַעְתָּהּ, וּכְחִזְקִיָּהוּ** שנתרפא **מֵחָלְיוֹ, וּכְמֵי יְרִיחוֹ** שנתרפאו **עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ** את **קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע לִבְרָכָה, כֵּן הֲפוֹךְ** את **כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי לְטוֹבָה. וּמְסַיְּיִם בַּהֲדֵי כָּהֲנֵי** – ויראה לסיים לומר בקשה זו יחד עם הכהנים, כלומר, כאשר הכהנים מסיימים לברך את העם בברכת כהנים, כדי **דְּעָנֵי צִבּוּרָא** – שיענה הציבור **אָמֵן** גם אחר בקשתו.

מוסיפה הגמרא: **וְאִי לָא** – ואם לא סיים לומר בקשה זו יחד עם הכהנים, אלא סיים לאומרה קודם שסיימו הכהנים את ברכתם, **לֵימָא הָכִי** – בזמן שנותר, יוסיף ויאמר כך, **אַדִּיר בְּמָרוֹם, שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה, אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ שָׁלוֹם,** ויראה לסיים יחד עם הכהנים, כדי שהציבור יענה אמן גם על בקשתו.

הגמרא ממשיכה להביא מדברי האמוראים שישבו יחדיו: **פָּתַח אִידָּךְ** – פתח אמורא אחר [–השני] **וְאָמַר, הַאי מַאן דְּעָיֵיל לְמָתָא** – מי שנכנס לעיר, **וְדָחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא** – ומפחד מעינם הרעה של אנשי העיר, **לִנְקוֹט זִקְפָּא דִידָא דִימִינֵיהּ** – יקח את האגודל של ידו הימנית, ויאחזנו **בִּידָא דִשְׂמָאלֵיהּ** – בידו השמאלית, **וְזִקְפָּא דִידָא דִשְׂמָאלֵיהּ** – ואת האגודל של ידו השמאלית יקח ויאחזנו **בִּידָא דִימִינֵיהּ** – בידו הימנית, **וְלֵימָא הָכִי** – ויאמר כך, **אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי, מִזַּרְעָא דְיוֹסֵף קָאָתֵינָא** – מזרעו של יוסף אני בא, **דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עַיְנָא בִּישָׁא** – שאין עין הרע שולטת בו, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מט כב) על יוסף, **'בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף, בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן וגו'**, בְּנוֹת צְעָדָה עֲלֵי שׁוּר' – בן שחינו נטוי על העין הרואה אותו, **אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'עֲלֵי עָיִן', אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'עוֹלֵי עָיִן'**, כלומר שהם שליטים על העין ומסולקים ממנה, שאין העין שולטת בהם.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא – מכאן יש ללמוד שאין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף, שיעקב בברכתו למנשה ואפרים בני יוסף אמר (שם מח טז), **'הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים, וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'**, ומכך שנקט לשון 'וידגו' וגו', מבואר שזרעו של יוסף נמשלו לדגים, **וּמָה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, הַמַּיִם** של הים **מְכַסִּים עֲלֵיהֶם, וְלֵכֶן אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם.**

הגמרא ממשיכה לבאר את תקנתו של הנכנס לעיר: **וְאִי דָּחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא דִילֵיהּ** – ואם חושש הוא מעין הרע של עצמו, שיזיק בה אחרים, **לֵיחֲזֵי אַטְרָפָא דִנְחִירֵיהּ דִשְׂמָאלֵיהּ** – יביט על הדופן השמאלי של חוטמו.

הגמרא ממשיכה להביא מדברי האמוראים שישבו יחדיו: **פָּתַח אִידָּךְ** – פתח אמורא אחר [–השלישי] **וְאָמַר, הַאי מַאן דַּחֲלִישׁ** – מי שחלה, **יוֹמָא קַמָּא לָא לְגַלֵּי** – ביום הראשון לחוליו לא יגלה לאחרים שחלה, **כִּי הֵיכִי דְּלָא לִתְרַע מַזָּלֵיהּ** – כדי שלא יורע מזלו, אבל **מִכָּאן וְאֵילַךְ לְגַלֵּי** – אם חוליו ממשיך, יגלה שחלה, **כִּי הָא דְּרָבָא** – כמו שמצינו ברבא, **דְּכִי הֲוָה חָלִישׁ** – כאשר היה חולה, **יוֹמָא קַמָּא לָא מְגַלֵּי** – ביום הראשון לחוליו לא גילה שחלה, אבל אם חוליו המשיך **מִכָּאן וְאֵילַךְ, אָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ** – היה אומר למשמשו, **פּוּק אַכְרִיז, רָבָא חָלֵשׁ** – צא והכרז שרבא חלה, ויתפרסם הדבר שחליתי, **וּמַאן דְּרַחִים לִי, לִבְעֵי עָלַי רַחֲמֵי** – ומי שאוהב אותי, יתפלל ויבקש עלי רחמים, **וּמַאן דְּסָנֵי לִי, לֶחֱדֵי לִי** – ומי ששונא אותי, ישמח על כך שחליתי, ועל ידי זה ישוב חרון האף מעלי, **וְדבר** זה נלמד מ**דִּכְתִיב** (משלי כד יז–יח) **'בְּנִפֹּל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח, וּבְכָשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ, פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו, וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ'**, הרי שהשמחה בתקלת אויבו, גורמת להסרת חרון האף מאויבו.

הגמרא מבארת את מנהגו של שמואל כאשר היה רואה חלום טוב או רע, ומתוך כך מבארת מתי החלומות שוא ידברו: **שְׁמוּאֵל כִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא בִּישָׁא** – כאשר שמואל ראה חלום רע, שרצה שלא יתקיים, **אָמַר** את הפסוק (זכריה י ב) **'וַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ'**, וכוונתו היתה שהחלומות שקר ידברו, ולא יתקיימו דבריהם. **וכִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא טָבָא** – וכאשר ראה חלום טוב, שרצה שיתקיים, **אָמַר וְכִי 'הַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ'**, בלשון תמיהה, וכי החלומות שקר ידברו, ודאי שאינו כן, אלא אמת ידברו, ויתקיימו דבריהם.

מקשה הגמרא: מדוע אמר שמואל שדברי החלומות הם דברי שוא, **וְהָכְתִיב** (במדבר יב ו), **'וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי, אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה', בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ'**, הרי שהקדוש ברוך הוא מדבר בחלום עם נביאיו, ודברי החלום הם דברי אמת.

הגמרא מביאה שרבא הקשה כן על הפסוקים עצמם: **רָבָא רָמֵי** [–הקשה], **כְּתִיב 'בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ'**, הרי שהקדוש ברוך הוא מדבר בחלום עם נביאיו, ודברי החלום הם דברי אמת, **וּמאידך כְּתִיב 'וַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ'**, ומבואר שדברי החלומות הם דברי שוא.

מתרצת הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, כָּאן עַל יְדֵי מַלְאָךְ** – בפסוק 'בחלום אדבר בו', מדובר שהחלום נאמר לאדם על ידי מלאך, ומלאך אינו משקר, ובאופן זה דברי החלום הם דברי אמת, **וכָּאן עַל יְדֵי שֵׁד** – ובפסוק 'וחלומות השוא ידברו' מדובר שהחלום נאמר לאדם על ידי שד, והשדים אינם מדברים אמת, ובאופן זה דברי החלום הם דברי שוא, ומיושבת הסתירה בין הפסוקים. ועל אופן זה אמר שמואל 'וחלומות השוא ידברו', כאשר ראה חלום רע.

שמועה נוספת, בה מתבאר שהאופן שבו החלום יתקיים תלוי בפתרון שיפתרוהו: **אָמַר רַבִּי בִּיזְנָא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר רַבִּי פִּנְדָּא אָמַר רַבִּי נַחוּם אָמַר רַבִּי בִּירִים מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד, וּמִנּוּ** [–ומיהו זקן זה] **רַבִּי בַּנָּאָה, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פּוֹתְרֵי חֲלוֹמוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת חָלַמְתִּי חֲלוֹם, וְהָלַכְתִּי אֵצֶל כּוּלָּם** – אצל כל פותרי החלומות שהיו בירושלים, שיפתרוהו לי, **וּמַה** [–והפתרון] **שֶׁפָּתַר לִי** פותר חלומות **זֶה, לָא** היה כפתרון **שֶׁפָּתַר לִי** פותר חלומות **זֶה, וְכוּלָּם** – וכל הפתרונות שפתרו לי, **נִתְקַיְּימוּ בִי, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה'** – קיום החלומות הוא כפי שנפתרו בפיו של הפותר.

שואלת הגמרא: **אָטוּ** [–וכי] **'כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה' קְרָא** [–פסוק] **הוּא,** ומדוע אמר רבי בנאה שכך 'נאמר'.

משיבה הגמרא: **אִין** – אכן, דבר זה שכל החלומות הולכים אחר הפה נלמד מפסוק, **וּכְדברי רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַנַּיִן שֶׁכָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מא יג) בדברי שר המשקים לפרעה אודות הפתרון שיוסף פתר את חלומו ואת חלום שר האופים, **'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה'**, כלומר, שהפתרון שיוסף פתר את החלומות, הביא לכך שיתקיימו כאשר פתר.

אָמַר רָבָא, וְהוּא – מתי אמרו שהחלומות הולכים אחר הפה, **דַּווּקָא אִם מְפַשֵּׁר לֵיהּ מֵעַיְן חֶלְמֵיהּ** – שהפתרון הוא כפי החלום וקרוב לענייננו, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם מא יב) **'אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר'**, כלומר, שהפתרון היה כפי החלום וקרוב לענייננו.

הגמרא מבארת פסוק נוסף שנאמר באותו ענין: כתוב בפסוק (שם מ טז) **'וַיַּרְא שַׂר הָאֹפִים כִּי טוֹב פִּתָּר'**, ופירוש הפסוק הוא ששר האופים ראה שהפתרון שפתר יוסף את חלומו של שר המשקים הוא פתרון נכון. שואלת הגמרא: **מְנָא יָדַע** – מנין ידע שר האופים שהפתרון שיוסף פתר הוא פתרון נכון. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מהם הֶרְאוּהוּ** את **חֲלוֹמוֹ** ואת **פִּתְרוֹן חֲלוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ,** ולכן כיון ששר האופים ראה שהפתרון שפתר יוסף את חלומו של שר המשקים, היה כפתרון שראה בחלומו, ידע שטוב פתר.

מלבד החלומות, ישנו אופן נוסף בו מגלים לאדם דברים: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַשִּׁכִּים** – עמד ממיטתו, **וְנָפַל לוֹ פְּסוּק לְתוֹךְ פִּיו, חֲדֵי זוּ נְבוּאָה קְטַנָּה,** כלומר, לפחות מקצת ממנו יתקיים.

המשך בעמוד כז

המשך ביאור למס׳ ברכות ליום רביעי עמ׳ א

וכולם ידונו ממך קל וחומר, ויאמרו, אם רבא נחשד בגנב, קל וחומר שבנו יחשדו, ויתקיים בזה הפסוק שראית בחלום ׳ויראו ממך׳. ואכן כך היה, שלְמָחָר **אִתְּבַר בַּדְיָנָא דְּמַלְכָא** – למחר נשבר האוצר שבו תכשיטי המלך, ונגנבו התכשיטים שבו, **וְאָתוּ** – ובאו אנשי המלך **וְתָפְשֵׁי לֵיהּ לְרָבָא** – ותפסו את רבא והעלילו עליו שהוא גנב את תכשיטי המלך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא, **וְאָמְרִי לֵיהּ, חֲזָן חַפָּא עַל פּוּם דָּנֵי** – ראינו בחלומנו חזרת שנמצאת על פי החביות, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, **עִיף עַסְקָךְ כְּחַפָּא** – החבית היא רמז לסחורתך, שהיא היין שנמצא בחבית, ופתרון החלום הוא, שהרווחים שיהיו לך מסחורתך, יוכפלו, כחזרת זו שעליה רחבים וכפולים. **וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, **דְּמָרִיר עַסְקָךְ כִּי חַפָּא** – החבית שראית היא רמז לסחורתך, שהיא היין שנמצא בחבית, והיינו שהסחורה שתמכור, תהיה מרה ושנואה על הקונים, כחזרת זו שהיא מרה.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא, **וְאָמְרִי לֵיהּ, חֲזָן בִּשְׂרָא עַל פּוּם דָּנֵי** – ראינו בחלומנו בשר שנמצא על פי חביות, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּכְסִים חַמְרָךְ** – יינך יהיה מבושם וטוב, **וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בִּשְׂרָא וְחַמְרָא מִינָּךְ** – ויבואו כולם לקנות ממך בשר ויין. **וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דְּתָקִיף חַמְרָךְ** – יינך יחמיץ, **וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בִּשְׂרָא לְמֵיכַל בֵּיהּ** – ויבואו כולם ויקנו בשר כדי לאוכלו יחד עם היין החמוץ שיקנו ממך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא, **וְאָמְרִי לֵיהּ, חֲזָן חֲבִיתָא דְּתָלֵי בְּדִיקְלָא** – ראינו בחלומנו חבית של יין שתלויה על עץ דקל, ומהו פתרון חלום זה. גם בחלום זה, בר הדיא פתר את ענין החבית שראו, שהיא רמז ליין שאביי ורבא סחרו בו לפרנסתם. **לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּמְדַלֵּי עַסְקָךְ כְּדִיקְלָא** – סחורתך [כלומר היין שהינך מוכר], תמכר במחיר גבוה, כדקל זה שהוא גבוה. **וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא **דְּחָלֵי עַסְקָךְ כְּתַמְרֵי** – סחורתך [כלומר היין שהינך מוכר], תהיה מתוקה על הקונים כתמרים הגדלים בדקל, שהם מתוקים, והיינו שיחפצו לקנותה מחמת שתמכרנה בזול, ותפסיד.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרִי לֵיהּ, חֲזָן רוּמָּנָא דְּקָדְחִי אַפּוּם דָּנֵי** – ראינו בחלומנו רימונים שגדלים בפי החביות, ומהו פתרון חלום זה. גם בחלום זה, בר הדיא פתר את ענין החבית שראו, שהיא רומזת למסחר היין שאביי ורבא עסקו בו לפרנסתם. **לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דַּעֲשִׂיק עַסְקָךְ כְּרוּמָּנָא** – תמכור את סחורתך [–היין] ביוקר, כרימון זה שנמכר ביוקר, ותרויח בכך. **וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דְּקָאֵי עַסְקָךְ כְּרוּמָּנָא** – סחורתך [–היין] תהיה שנואה על הקונים, כרימון זה שטעמו קהוי [–חלש], ותמכרנה בזול, ותפסיד.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרִי לֵיהּ, חֲזָן חֲבִיתָא דְּנָפַל לְבִירָא** – ראינו בחלומנו חבית שנפלה לבור, ומהו פתרון חלום זה. גם בחלום זה, בר הדיא פתר את ענין החבית שראו, שהיא רומזת למסחר היין שאביי ורבא עסקו בו לפרנסתם. **לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּמְתַבְּעֵי עַסְקָךְ** – סחורתך [–היין] תהיה מבוקשת, ויחזרו אחריה לקנותה, כחבית זו שנפלה לבור שמחזרים אחריה למוצאה, **וּכְדְאָמַר** העולם, **נָפַל פִּתָּא בְּבִירָא וְלָא אִשְׁתְּכַח** – נפלה הפת בבור וחזרו אחריה ולא נמצאה. **וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּפְסִיד עַסְקָךְ וְשָׁדֵית לֵיהּ לְבִירָא** – סחורתך [–היין] תפסד, ותשליכנה לבור.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרִי לֵיהּ, חָזִינַן כַּר חֲמָרָא דְּקָאֵי אַאִיסְדָּן** – ראינו בחלומנו חמור שעומד למראשותינו **וְנוֹעֵר**, ומהו פתרון חלום זה.

לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דְּמַלְכָא הָוֵית** – תהיה ראש ישיבה שדורש דרשות, **וְקָאֵי אֲמוֹרָא עֲלָךְ** – והמתורגמן יעמוד לפניך וישמיע את דבריך לרבים בקול רם, כחמור זה שנוער בקול. **וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ** בר הדיא, פתרון החלום הוא, שהמילים ׳**פֶּטֶר חֲמוֹר׳ גָּהִיט מִתְּפִילָּךְ**׳ – נמחקו מהתפילין שלך. **אָמַר לֵיהּ** רבא לבר הדיא, **לְדִידִי חָזֵי לִי וְאִיתֵיהּ** – הרי אני ראיתי את הפרשיות שבתפילין שלי, והמילים ׳פטר חמור׳ כתובות בהן. **אָמַר לֵיהּ** בר הדיא לרבא, **וָא״ו דְ׳פֶטֶר חֲמוֹר׳ וַדַּאי גָּהִיט מִתְּפִילָּךְ** – האות וא״ו שבתיבת ׳חמור׳ בודאי היא מחוקה. כלומר, המילה ׳חמר׳ שבפסוק (שם יג יג) ׳וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה׳ שכתוב בתפילין צריכה להיות כתובה בכתיב חסר, ללא האות וא״ו, ובתפילין של רבא טעה הסופר וכתב ׳חמור׳, בכתיב מלא, ואחר כך מחק את האות וא״ו.

רבא סבר שאם יבא אליו לבדו, יפתור לו את חלומותיו לטובה: **לַסּוֹף, אֲזַל רָבָא לְחוּדֵיהּ לְגַבֵּיהּ** – לבסוף, לאחר שפתר את החלומות הראשונים לרעה, הלך רבא לבדו לבר הדיא, כדי לשאול על פתרון חלומות נוספים שחלם.

החלום שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר לֵיהּ** רבא לבר הדיא, **חֲזַאי דְּשָׁא בְּרֵיתָא דְּנָפַל** – ראיתי בחלומי, שהדלת החיצונה של הבית נפלה, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר לֵיהּ** בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **שֶׁאִשְׁתָּךְ שָׁכְבָא** – אשתך, שהיא שומרת את הבית כדלת השומרת את הבית, תמות.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר לֵיהּ** רבא לבר הדיא, **חֲזַאי כַּבֵּי וְשִׁנֵּי דְּנָתוּר** – ראיתי בחלומי ששיני הפנימיות והחיצוניות נשרו, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר לֵיהּ** בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **דִּבְנָךְ וּבְנָתָךְ שָׁכְבָן** – בניך ובנותיך ימותו.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר לֵיהּ** רבא לבר הדיא, **חֲזַאי תַּרְתֵּי יוֹנֵי דְּפָרְחָן** – ראיתי בחלומי שתי יונים פורחות, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר לֵיהּ** בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **דִּתְרֵי נָשֵׁי מְגָרְשַׁת** – שתי היונים שראית פורחות, הן רמז לשתי נשים שהינך עתיד לגרש, לפי שאשתו של אדם קרויה יונה, כמו שנאמר (שיר השירים ה ב) ׳יונתי תמתי׳.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר לֵיהּ** רבא לבר הדיא, **חֲזַאי תְּרֵי גַּרְגְּלִידֵי דְּלִפְתָּא** – ראיתי בחלומי שני ראשי לפתות, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר לֵיהּ** בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **דִּתְרֵין קוּלְפֵּי בָּלְעַת** – הינך עתיד לקבל שתי מכות, ממקל שראשו עבה כראשי לפתות.

הגמרא מספרת שאכן כך אירע: **אֲזַל רָבָא הַהוּא יוֹמָא** – אותו היום, הלך רבא **וְיָתִיב בֵּי מִדְרְשָׁא כּוּלֵּיהּ יוֹמָא** – וישב בבית המדרש כל היום. **אַשְׁכַּח הַנְהוּ תְּרֵי סַגֵּי נְהוֹרֵי** – מצא שם שני עיורים, **דַּהֲווּ קָמְנָצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – שהיו רבים האחד עם השני. **אֲזַל רָבָא לְפָרוּקֵינְהוּ** – הלך רבא כדי להפריד ביניהם, **וּמְחוּהוּ לְרָבָא תְּרֵי** – והכו את רבא שתי מכות במקל, על שרצה להפריד ביניהם. **דְּלוּ לְמַחוּיֵיהּ אַחֲרִיתִי** – לאחר שהיכוהו שתי מכות במקל, הרימו את המקל כדי להכותו מכה נוספת. **אָמַר** להם רבא, **מַסְתָּיֵי, תְּרֵין חֲזַאי** – די לי בשתי המכות שכבר הכיתם אותי, שהרי בחלומי ראיתי רק שני ראשי לפתות, ופתרון החלום הוא, שיכו אותי שתי מכות, ולא יותר.

הגמרא מביאה שרבא נהג בדרך אחרת כדי לגרום שבר הדיא יפתור לו חלומות נוספים לטובה: **לַסּוֹף, אֲתָא רָבָא וִיהִיב לֵיהּ אַגְרָא** – לבסוף, לאחר שגם כשבא רבא לבדו, פתר לו בר הדיא את חלומותיו לרעה, בא רבא ונתן לו שכר, כדי שיפתור לו חלומות נוספים לטובה.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר לֵיהּ** רבא לבר הדיא, **חֲזַאי אֲשִׁיתָא דְּנָפַל** – ראיתי בחלומי את חומת ביתי שנפלה, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר לֵיהּ** בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **שִׁנְכְסִים בְּלָא מְצָרִים קָנֵית** – החומה שראית שנפלה עניינה שהינך עתיד לקנות נחלה ללא גבולות, כלומר קרקעות רבות ורחבות כל כך, כאילו אין להן מדה.

המשך בעמוד קמב

העשירית. זִיל חֲזִי קַפָּא דְּרִישׁ עֲשָׂרָה – לך וראה את הקורה שנמצאת בראש עשר קורות, כלומר, הקורה העשירית מן הקרקע, שֶׁהִיא מְלֵאָה בּוּזִּוֵּי. ואכן כך היה, אֲזַל אַשְׁכַּח – הלך הצדוקי ובדק בקורה העשירית, ומצא שֶׁהִיא מְלֵאָה בּוּזִּוֵּי.

הרמז ברואה באר בחלומו: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הָרוֹאֶה בְּאֵר שיש בה מים חיים [–נובעים] בַּחֲלוֹם, רמזו לו בכך שעתיד הוא להיות רוֹאֶה שָׁלוֹם, שכן מצינו באר אצל שלום, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו יט) 'וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים', ולא נתקיימה הבאר ביד יצחק עד שעשה אבימלך שלום עמו, ולא רבו עליה עוד, ולכן הבאר היא סימן לשלום. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, ראיית הבאר שיש בה מים חיים היא רמז לכך שמָצָא [–זכה] תּוֹרָה שנמשלה למים חיים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח לה) על התורה 'כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים', וּכְתִיב הָכָא – כאן, אודות הבאר שחפרו עבדי יצחק, 'בְּאֵר מַיִם חַיִּים', ולכן ראיית הבאר שיש בה מים חיים, היא רמז לתורה שנמשלה למים חיים. רָבָא אָמַר, ראיית הבאר שיש בה מים חיים, היא רמז לחַיֵּים מַמָּשׁ, לפי שטבע העולם הוא שהחיים תלויים במים, שהם מקור החיים.

שלשה חלומות המבשרים על שלום: אָמַר רַבִּי חָנָן, שָׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת הֵן – שלשה חלומות מבשרים על שלום, ואלו הם, הרואה בחלומו נָהָר, הרואה בחלומו צִפּוֹר, וְהרואה בחלומו קְדֵרָה. מבאר רבי חנן מנין ששלשה דברים אלו הם רמז לשלום, נָהָר הוא רמז לשלום, דִּכְתִיב (ישעיה סו יב) 'כִּי כֹה אָמַר ה' הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם'. וצִפּוֹר היא רמז לשלום, דִּכְתִיב 'כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן ה' צְבָאוֹת וגו' עַל יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהַצִּיל פָּסֹחַ וְהַמְלִיט', הרי שהציפור היא רמז להגנה ושלום. וקְדֵרָה היא רמז לשלום, דִּכְתִיב (שם כו יב) 'ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ', הרי שנאמר לשון 'שפיתה' על שלום, ואף קדירה זו ששופתים אותה על גבי האש, היא רמז לשלום.

הגמרא מבארת איזו קדירה היא רמז לשלום: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וּבִקְדֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ בָּשָׂר שָׁנִינוּ שהיא רמז לשלום, אבל קדירה שיש בה בשר אינה רמז לשלום, אלא היא רמז לפורענות, כמו שמצינו [שֶׁנֶּאֱמַר] (מיכה ג ג) 'וּפְרִשׂוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבָשָׂר בְּתוֹךְ קַלָּחַת' [–מין קדירה], כלומר, הרשעים מרעים לצדיקים, והם משברים אותם לפרוסות, כאשר פורסים את הבשר כדי לתתו בסיר ובקלחת לבשלו. הרי שקדירה שיש בה בשר היא רמז לפורענות.

גם מי שראה חלומות טובים, יש לו להשכים ולומר פסוק שמוזכר בו הדבר שראה בחלום בענין טוב: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה נָהָר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו נהר בענין שלום (ישעיה סו יב), 'הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו נהר בענין רע, והוא 'כִּי יָבוֹא כַּנָּהָר צָר' (שם נט יט).

הָרוֹאֶה צִפּוֹר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרות בו צפורים בענין טוב (ישעיה לא ה), 'כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן וגו' ה' צְבָאוֹת עַל יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהַצִּיל פָּסֹחַ וְהַמְלִיט', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרת בו צפור בענין רע, והוא (משלי כז ח) 'כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ וגו' כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ'.

הָרוֹאֶה קְדֵרָה בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרת בו קדירה בענין שלום (ישעיה כו יב), 'ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ', ו'תשפות' הוא מלשון שימה. ונתינת הקדירה על האש נקראת 'שפיתה', ולכן ראייתה בחלום היא רמז לשלום שאף בו מצינו לשון שפיתה. קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו קדירה בענין רע, והוא 'שְׁפֹת הַסִּיר שְׁפֹת' (יחזקאל כד ג).

הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרים בו ענבים בענין טוב (הושע ט י), 'כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרים בו ענבים בענין רע, והוא 'עֲנָבָמוֹ עַנְבֵי רוֹשׁ אַשְׁכֹּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ' (דברים לב לב).

הָרוֹאֶה הָר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרים בו הרים בענין שלום (ישעיה נב ז), 'מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר, מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם, מְבַשֵּׂר טוֹב, מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה, אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרים בו הרים בענין רע, והוא 'עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וְנֶהִי' (ירמיה ט ט).

הָרוֹאֶה שׁוֹפָר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו שופר בענין טוב (ישעיה כז יג), 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו שופר בענין רע, והוא 'תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה' (הושע ה ח).

הָרוֹאֶה כֶּלֶב בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו כלב בענין טוב (שמות יא ז), 'וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו כלב בענין רע, והוא 'וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שָׂבְעָה וְהֵמָּה רֹעִים לֹא יָדְעוּ הָבִין' (ישעיה נו יא).

הָרוֹאֶה אֲרִי בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו אריה בענין טוב (עמוס ג ח), 'אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו אריה בענין רע, והוא 'עֲלֵה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא מִמְּקֹמוֹ, לָשׂוּם אַרְצְךָ לְשַׁמָּה עָרֶיךָ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב' (ירמיה ד ז).

הָרוֹאֶה תִּגְלַחַת בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרת בו תגלחת בענין טוב (בראשית מא יד), 'וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרת בו תגלחת בענין רע, והוא (כי) 'אִם גֻּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹּחִי' (שופטים טז יז).

הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרת בו באר בענין טוב (שיר השירים ד טו), 'בְּאֵר מַיִם חַיִּים', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרת בו באר בענין רע, והוא 'הַקִּיר כַּיִר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקִרָּה רָעָתָהּ' (ירמיה ו ז).

הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו קנה בענין טוב (ישעיה מב ג), 'קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו קנה בענין רע, והוא 'הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ' (מלכים ב' יח כא).

הרואה קנה או קנים בחלומו, מה באו לרמוז לו בכך: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לִזְכוּת לְחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד ז) 'קְנֵה חָכְמָה', וכיון שנאמר 'קנה' בענין חכמה, לכן ראייתו בחלום היא סימן שיזכה לחכמה. והרואה קָנִים רבים בחלום, יְצַפֶּה לִזְכוּת בִּבִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה', וכיון שנאמר 'קנינך' בלשון ריבוי על הבינה, לכן ראיית קנים רבים בחלום היא סימן שיזכה לבינה.

עוד בענין חלומות: אָמַר רַבִּי זֵירָא, קָרָא – דלעת, או קוֹרָא – ענף דקל רך, או קִירָא – שעוה, או קַנְיָא – קנה, כּוּלְּהוּ מַעֲלוּ לְחֶלְמָא – כולם מועילים לחלום, כלומר, ראייתם בחלום היא סימן טוב.

תַּנְיָא בברייתא, אֵין מַרְאִין דְּלוּעִין בחלום, אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם בְּכָל כֹּחוֹ, לפי שהדלועים הם רמז לירא שמים, שדולה, כלומר נושא, את עיניו לשמים.

הגמרא חוזרת לענין הקודם, ומבארת איזה פסוק יאמר הרואה שור בחלומו: הָרוֹאֶה שׁוֹר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו שור בענין טוב (דברים לג יז), 'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו שור בענין רע, והוא 'כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת' (שמות כא כח).

עוד בענין הרואה שור בחלומו: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּמִי שרואה שׁוֹר בחלום, הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ של השור בחלום, הרי זה סימן שמִתְעַשֵּׁר. ואם נִגְּחוֹ השור בחלום, הרי זה סימן דְּהָווֹיֵן לֵיהּ [–יהיו לו] בָּנִים שֶׁמְּנַגְּחִים [–שמפלפלים] בַּתּוֹרָה. ואם נִשְּׁכוֹ השור בחלום, הרי זה סימן שיִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו. ואם בְּעָטוֹ השור בחלום, הרי זה סימן שדֶּרֶךְ רְחוֹקָה נִזְדַּמְּנָה לוֹ – שעתיד הוא ללכת בדרך רחוקה. ואם רְכָבוֹ לשור בחלום, הרי זה סימן שהוא עוֹלֶה לִגְדוּלָה.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, שאם רְכָבוֹ לשור בחלום הרי זה סימן שהוא מֵת. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – כאן, בברייתא הראשונה, מדובר בְּדָרְכִיב הוּא לְתוֹרָא – שראה

בענין ציווי לקיחת השמן למנורה שבמשכן, ׳וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר׳.

הָרוֹאֶה תְּמָרִים בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שתַּמּוּ עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד כב) ׳תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן׳.

חלום אודות עז, ופתרונו: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָרוֹאֶה עֵז בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן שתהא הַשָּׁנָה מִתְבָּרֶכֶת לוֹ. והרואה כמה עִזִּים בחלום, הרי זה סימן שכמה שָׁנִים יהיו מִתְבָּרְכוֹת לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז כז) ׳וְדֵי חֲלֶב עִזִּים לְלַחְמֶךָ׳, שהכתוב מורז לעשיר, אל תניח ידך מלגדל צאן, כי פעמים שחלב העזים ישמש למאכל, לך ולאנשי ביתך. וכיון שחלב העזים יכול לשמש כמזון, לכן ראיית העז בחלום היא רמז לכך ששנה מתברכת לו ויהיה מזונו מצוי.

חלומות אודות מינים הניטלים בחג הסוכות, ופתרונם: **הָרוֹאֶה הָדַס בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן שנִכְסָיו יהיו מַצְלִיחִין לוֹ, כהדס זה שעליו משולשים. **וְאִם אֵין לוֹ נְכָסִים**, הרי זה סימן שִׁידוּשָׁה נוֹפֶלֶת לוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, ויהיו לו נכסים. מוסיפה הגמרא: **אָמַר עוּלָּא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש אומרים, ששנינו זאת בברייתא, **וְהוּא דַּחֲזָא בְּכַנְיֵיהוּ** – ולא אמרו כן, אלא כשראה את ההדסים על כנם, במקומם, כשהם מחוברים לקרקע.

הָרוֹאֶה אֶתְרוֹג בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שהָדוּר [–חשוב] **הוּא לְפָנֵי קוֹנוֹ** [–הקדוש ברוך הוא], **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כג מ) אודות האתרוג הניטל בחג הסוכות ׳פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים׳, הרי שאתרוג נקרא ׳הדר׳, ולכן ראייתו בחלום היא סימן לכך שהדור הוא לפני קונו.

הָרוֹאֶה לוּלָב בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שאֵין לוֹ אֶלָּא לֵב אֶחָד [–רצון אחד] לעשות רצון **אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם**.

חלומות אודות בעלי חיים שונים, ופתרונם: **הָרוֹאֶה אַוָּז בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לִזְכוּת בְּחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי א כ) ׳חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה׳, ו׳תרונה׳ הוא ענין הכרזה והשמעת קול, שהחכמה מכריזה ומשמיעה קולה. והאווז הוא הקולני שבעופות הטהורים, ולכן ראייתו בחלום היא רמז לכך שיזכה לחכמה שמכריזה ומשמיעה קולה. מוסיפה הגמרא: **וְהַבָּא עָלֶיהָ** [–על האווזה] בחלומו, הרי זה סימן **דְּהָוֵי** [–שיהיה] **רֹאשׁ יְשִׁיבָה**, שמכריז ומלמד את הרבים, ומשמיע קולו לרבים כאווז. מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **אָמַר רַב אַשִּׁי, אֲנִי רְאִיתִיהָ** לאווזה בחלומי, **וּבָאתִי עָלֶיהָ**, ולבסוף **סַלְקִית** [–עליתי] **לְגִדּוּלָה**, ונעשיתי ראש ישיבה.

הָרוֹאֶה תַּרְנְגוֹל בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לְבֵן זָכָר. והרואה **תַּרְנְגוֹלִים** רבים בחלום, **יְצַפֶּה לְבָנִים זְכָרִים** רבים. והרואה **תַּרְנְגֹלֶת** [–נקבה] בחלום, **יְצַפֶּה לְתַרְבִּיצָה** [–לגינה] **נָאָה, וְכֵן יִצְפֶּה לְגִילָה** [–לשמחה]. והתרנגולת היא רמז לדברים אלו, לפי שאותיות המילה ׳תרנגולת׳ הן נוטריקון [–ראשי תיבות] של המילים ׳תרביצה נאה׳ ו׳גילה׳.

הָרוֹאֶה בֵּיצִים בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שתְּלוּיָה [–ספק אם תתקבל] **בַּקָּשָׁתוֹ** מהקדוש ברוך הוא. שכשם שהאוכל שבביצים סתום ומכוסה בקליפה, כך ראייתן בחלום היא סימן לכך שספק אם תתקבל בקשתו, שאף דבר זה מכוסה וסתום. ואם ראה בחלום ביצים שנִשְׁתַּבְּרוּ ונתגלה האוכל שבהן, הרי זה סימן שנַעֲשִׂית בַּקָּשָׁתוֹ. מוסיפה הגמרא: **וְכֵן אֱגוֹזִים, וְכֵן קִשּׁוּאִים, וְכֵן כָּל כְּלֵי זְכוּכִית, וְכֵן כָּל דְּבָרִים הַנִּשְׁבָּרִים**, הרי הם **כְּאִלּוּ** – שאף ראייתם בחלום היא סימן לכך שתלויה בקשתו ואם נשתברו הרי זה סימן שנעשית בקשתו.

חלומות נוספים, ופתרונם: **הַנִּכְנָס לַכְּרַךְ** בחלום, הרי זה סימן שנַעֲשׂוּ לוֹ **חֲפָצָיו** [–רצונותיו], **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קז ל) על יורדי הים, ׳**וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם**׳, וכוונת הפסוק שהביאם אל ׳מחוז חפצם׳, כלומר לכרך שחפצו אליו, וכיון שהפסוק נקט לשון זה על כרך, לכן הנכנס לכרך בחלום סימן הוא לכך שחפציו נעשים.

הַמְגַלֵּחַ רֹאשׁוֹ בַּחֲלוֹם, הרי זה **סִימָן יָפֶה לוֹ**, לפי שהגילוח הוא סימן גדולה ותפארת. ואם ראה בחלומו שגילח את **רֹאשׁוֹ** וְגם את **זְקָנוֹ**, הרי זה סימן יפה לוֹ, וְאף לְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ.

הַיּוֹשֵׁב בחלומו **בַּעֲרִיבָה** [–בספינה] **קְטַנָּה**, הרי זה סימן שיהיה שֵׁם **טוֹב יוֹצֵא לוֹ**, שהספינה רומזת לדבר ההולך למרחקים, ולכן היא סימן לשם טוב שיוצא למרחקים. ואם ראה בחלומו שישב **בַּעֲרִיבָה** [–בספינה] **גְּדוֹלָה**, הרי זה סימן שיהיה שם טוב יוצא לוֹ, וְאף לְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא אם ראה שיושב בספינה **דְּמִדְּלֵיהּ דַּלּוּיֵי** – שהולכת בגובהו של ים, ונראית למרחוק, ולכן היא רמז שיצא לו שם טוב למרחקים.

הַנִּפְנֶה בַּחֲלוֹם, הרי זה **סִימָן יָפֶה לוֹ**, לפי שדבר זה הוא רמז לכך שסרחונו וגנותו פורשים ויוצאים ממנו. **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נא יד) ׳**מַהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת**׳ וגו׳, שכיון שנפתחו נקביו והתפנה במהירות לא ימות. הרי שהנפנה לנקביו ניצול ממיתה, ולכן הנפנה בחלומו הוא סימן טוב. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא **בִּדְלֵא קָנֵח** עצמו לאחר שנפנה, ולא נתלכלכו ידיו ונמאסו, אבל אם קנח ונמאסו ידיו, אין חלום זה סימן יפה.

הָעוֹלֶה לַגַּג בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שיהיה **עוֹלֶה לְגִדּוּלָה**. ואם ראה בחלום שלאחר שעלה לגג **יָרַד** ממנו, הרי זה סימן שיהיה **יוֹרֵד מִגְּדוּלָּתוֹ**. הגמרא מביאה דעה נוספת בזה: **אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַוְיְיהוּ** – שאמרו שניהם בזה, **כֵּיוָן שֶׁעָלָה** לגג, **עָלָה**, ואף על פי שראה שירד מהגג, אין בכך סימן שירד מגדולתו.

הַקּוֹרֵעַ כְּגָדָיו בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שיהיו **קוֹרְעִים** לוֹ את **גְּזַר דִּינוֹ**, שנגזר עליו לרעה.

הָעוֹמֵד עָרוֹם בַּחֲלוֹם, אם ראה עצמו עומד כך **בְּכֶבֶל**, הרי זה סימן **שעוֹמֵד בְּלֹא חֵטְא**, לפי שאין מצוות שתלויות בישיבה בחוץ לארץ, והיושב בה אינו מקיים מצוות מיוחדות, ואדרבה, הוא חוטא בכך שאינו עולה לארץ ישראל כדי לקיים את המצוות שתלויות דווקא בארץ ישראל. וזה שראה עצמו עומד ערום בבבל, רמזו לו בכך שהוא ערום מאותם חטאים, והיינו שאין בו את אותם חטאים שיש בישיבה בחוץ לארץ. ואם ראה עצמו עומד ערום **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, הרי זה סימן שהוא **עָרוֹם בְּלֹא מִצְוֹת**, לפי שיש הרבה מצוות שתלויות בארץ ישראל, וזה שראה עצמו עומד ערום בארץ ישראל, רמזו לו בכך שהוא ערום מאותן מצוות, והיינו שאין בו את אותן מצוות התלויות בארץ ישראל.

הָרוֹאֶה בחלומו **שנִּתְפַּשׂ לְסַרְדִּיוֹט** – שתפסו השר הממונה לעשות דין בעבריינים, ושמר עליו שלא יברח אלא יענש, הרי זה סימן **ששְׁמִירָה** מהיזק **נַעֲשֵׂית לוֹ**, כשם שראה בחלומו שהסרדיוט שומר עליו. ואם ראה בחלומו שאף **נִתְּנוּהוּ בְּקוֹלָר** – בשלשלת של ברזל, הרי זה סימן **שהוֹסִיפוּ לוֹ שְׁמִירָה עַל שְׁמִירָתוֹ**, כשם שראה בחלומו שמלבד שמירת הסרדיוט נתנוהו בקולר והוסיפו לו בכך שמירה על שמירה. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא אם ראה בחלומו שנתנוהו **בְּקוֹלָר**, שהוא שמירה יתירה, **אֲבָל** אם ראה שנתנוהו **בַּחֲבָלָא בְּעָלְמָא** – בחבל בלבד, שאינו שמירה יתירה, **לֹא** – אין חלום זה סימן לכך שהוסיפו לו שמירה על שמירתו.

הַנִּכְנָס לַאֲנָם בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שיהיה **נַעֲשֶׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה**, לפי שבאגם גדלים קנים גדולים וקטנים, והם סמוכים זה לזה, ולכן הרואה בחלום שנכנס לאגם, סימן הוא שיעשה ראש ישיבה, שגדולים וקטנים מתקבצים יחד ובאים לשמוע דרשה מפיו. והרואה בחלומו שנכנס **לְיַעַר**, הרי זה סימן שיהיה **נַעֲשֶׂה רֹאשׁ לִבְנֵי כַלָּה** – ראש לתלמידי הרב, כי מנהגם היה, שלאחר סיום שיעורו של הרב, היו התלמידים [הנקראים ׳בני כלה׳] חוזרים על דבריו, והגדול שבהם [הנקרא ׳ראש לבני כלה׳] היה מבאר את דברי הרב לתלמידים שלא הבינום ככל הצורך. ולפי שביער יש אילנות גדולים בלבד, ואינם סמוכים זה לזה, לכן הרואה בחלום שנכנס ליער, סימן הוא שיהיה ראש לבני כלה בלבד שהם התלמידים הדומים לאילנות גדולים, ולא לקטנים ועמי הארץ שאף הם באים לשמוע את דרשת הרב.

הגמרא מביאה שאכן כך אירע לאמוראים שראו בחלומם שנכנסו לאגם וליער: **רַב פַּפָּא** ו**רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ חֲזוּ חֶלְמָא** – ראו חלום, **רַב פַּפָּא** שראה בחלומו **דְּעָיֵיל לְאַגְמָא** – שנכנס לאגם,

המשך מעמוד קלט

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר** לֵיהּ רבא לבר הדיא, **חֲזַאי אַפַּדְנָא דְּאַבֵּי דְּנָפַל וְכַסְיָין אַבְקֵיהּ** – ראיתי בחלומי את ארמונו של אביי נופל, והאבק שנוצר כתוצאה מנפילתו, כיסה אותי, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **שאַבֵּי שָׁכִיב וּמָתִיבְתֵּיהּ אַתְיָא לְגַבָּךְ** – אביי ימות, ובני ישיבתו יבואו אליך, ללמוד ממך.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר** לֵיהּ רבא לבר הדיא, **חֲזַאי אַפַּדְנָא דִּידִי דְּנָפִיל** – ראיתי בחלומי את ארמוני שנפל, **וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא שָׁקִיל לְבֵינְתָּא לְבֵינְתָּא** – ובאו כולם ולקחו ממנו לבנים, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא **דשְׁמַעְתָּתְךָ מִבְּדָרָן בְּעָלְמָא** – השמועות שיאמרו בשמך, יתפזרו ויתפרסמו בעולם.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר** לֵיהּ רבא לבר הדיא, **חֲזַאי דְּאִבְּקַע רֵישֵׁי וְנָתַר מוֹקְרֵי** – ראיתי בחלום שראשי נבקע ומוחי נושר, כלומר יוצא ממנו, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא **דאוּדְרָא מִבֵּי סַדְיָא נָפִיק** – המוכין שבבר שתחת מראשותיך, יצאו ממנו.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: **אָמַר** לֵיהּ רבא לבר הדיא, **אַקְרִיוּן הַלֵּלָא מִצְּרָאָה בְּחֶלְמָא** – ראיתי בחלומי שקוראים לפני 'הלל המצרי' [הוא ההלל שקוראים בפסח על ניסי יציאת מצרים], ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, **דנִיסָא מִתְרַחֲשִׁי לָךְ** – ההלל שקראו לפניך הוא רמז לכך שעתידים להתרחש לך ניסים, לפי שהלל זה נאמר על ניסים שנעשים לישראל.

הגמרא מספרת כיצד נתגלה לרבא שבר הדיא ברשעותו פתר לו את חלומותיו לרעה: **הָוָה קָא אָזֵיל בַּהֲדֵיהּ בְּאַרְבָּא** – בר הדיא היה הולך יחד עם רבא בספינה, **אָמַר** בר הדיא, **בַּהֲדֵי גַּבְרָא דְּמִתְרַחֵישׁ לֵיהּ נִיסָא לָמָּה לִי** – למה לי ללכת יחד עם אדם שעתידים להתרחש לו ניסים, שמא כאן יארע לו הנס, שהספינה תטבע והוא ינצל, ואילו אני אטבע. כיון שכך, עלה ויצא בר הדיא מן הספינה ליבשה. **בַּהֲדֵי דְּקָא סָלִיק נְפַל סִיפְּרָא מִינֵּיהּ** – בשעה שעלה בר הדיא מן הספינה ליבשה, נפל ספרו ממנו, **אַשְׁכְּחֵיהּ רָבָא וְחָזָא דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ** – מצא רבא את ספרו, וראה שכתוב בו 'כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה', והיינו שקיום החלומות הוא כפי שנפתרו בפיו של הפותר אותם. מתוך כך הבין רבא, שבר הדיא ברשעותו פתר לו את חלומותיו לרעה, כיון שכך, **אָמַר** רבא לבר הדיא, **רָשָׁע, בְּדִידְךָ קָיְימָא** – בך היה פתרון החלומות תלוי, אם יהיה לטובה או לרעה, ואתה פתרת אותם לרעה, **וְצִעֲרְתָּן כּוּלֵּי הַאי** – וציערתני כל כך. הוסיף רבא ואמר לו, **כּוּלְּהוּ מָחִילְנָא לָךְ** – על כל הפתרונות שפתרת לי לרעה, ונתקיימו, אני מוחל לך, **בַּר מִבְּרַתֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא** – חוץ מהפתרון שפתרת לי שתמות אשתי שהיא בתו של רב חסדא. הוסיף רבא וקילל את בר הדיא, **יְהֵא רַעֲוָא דְּלִמְסַר הָהוּא גַּבְרָא** – יהי רצון שימסר אותו האיש [–בר הדיא] **לִידֵי דְּמַלְכוּתָא דְּלָא מְרַחֲמוּ עֲלֵיהּ** – ביד מלכות שלא תרחם עליו.

בר הדיא חשש מקללת רבא: **אָמַר** בר הדיא, לאחר ששמע שרבא קללו, **מַאי אֶעֱבִיד** – מה אעשה, הרי **גְּמִירִי** [–קיבלתי מרבותי] **דְּקִלְלַת חָכָם אֲפִילּוּ** אם קלל **בְּחִנָּם, הִיא בָּאָה** על האדם, **וְכָל שֶׁכֵּן** שיש לי לחשוש מקללתו של **רָבָא, דְּבִרְיָנָא קָא לָיְיט** – שבדין קלל אותי, לפי שגרמתי לו רעות רבות.

ולכן **אָמַר** בר הדיא, **אֵיקוּם וְאֵגְלֵי** – אקום ואצא לגלות, כדי לכפר בכך על מעשי, וגלות מכפרת, **דְּאָמַר מַר** – שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, **גָּלוּת** שאדם גולה, **מְכַפֶּרֶת** על **עָוֹן** שעשה. ואכן כך עשה, **קָם, גַּלִּי לְבֵי רוֹמָאֵי** – וגלה אצל הרומאים.

הגמרא מספרת על סופו של בר הדיא: **אֲזַל יְתִיב אַפִּתְחָא דְּרֵישׁ טוּרְזִינָא דְּמַלְכָּא** – הלך בר הדיא, וישב על פתחו של שומר אוצר המלך. **רֵישׁ טוּרְזִינָא חָזָא חֶלְמָא** – ואותו שומר אוצר המלך ראה חלום, **אָמַר** לֵיהּ ריש טורזינא לבר הדיא, **חֲזַאי חֶלְמָא דְּעָיֵיל מַחֲטָא בְּאָצְבְּעָתִי** – ראיתי בחלומי, שנכנסה מחט באצבעי, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא לריש טורזינא, **הַב לִי** [–תן לי] **זוּזָא** בשכרי, **וְלָא יְהַב** לֵיהּ – ולא רצה לתת לו. ולכן **לָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **וְלָא מִידִי** [–דבר], אודות פתרון חלומו.

הוסיף ריש טורזינא וביקש מבר הדיא שיפתור לו חלום נוסף: **אָמַר** לֵיהּ ריש טורזינא לבר הדיא, **חֲזַאי דְּנָפַל תִּכְלָא בְּתַרְתֵּין אֶצְבְּעָתִי** – ראיתי בחלומי, שנפלה תולעת בשתי אצבעותי [כלומר, אכלה מהן], ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא לריש טורזינא, **הַב לִי זוּזָא** בשכרי, **וְלָא יְהַב** לֵיהּ – ושוב לא רצה לתת לו. ולכן **לָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא מהו הפתרון.

הוסיף ריש טורזינא וביקש מבר הדיא שיפתור לו חלום נוסף: **אָמַר** לֵיהּ ריש טורזינא לבר הדיא, **חֲזַאי דְּנָפַל תִּכְלָא בְּכוּלְּהוּ יְדָא** – ראיתי בחלומי, שנפלה תולעת בכל היד, ומהו פתרון חלום זה. **אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **שנָפַל תִּכְלָא בְּכוּלְּהוּ שִׁירָאֵי** – נפלה תולעת בכל מעילי המלך, ואכן כך היה, שנפלו תולעים והזיקו לכל מעילי המלך. כעת נתברר, שזהו פתרון כל החלומות שחלם ריש טורזינא, שמתחילה חלם שנכנסה מחט באצבעו, והוא רמז לכך שהתחילה התולעת להכנס ולאכול את מעילי המלך, ואחר כך חלם שנפלה תולעת בשתי אצבעותיו, והוא רמז לכך שהתולעת כבר אכלה חלק ממעילי המלך, והואיל ובר הדיא לא רצה לגלות שזהו פתרון החלומות, לא נעשה דבר כדי למנוע מהתולעת להמשיך ולהזיק, עד שלבסוף הזיקה לכל מעילי המלך.

שָׁמְעִי בֵּי מַלְכָּא – שמעו בבית המלך שאכלו תולעים את מעילי המלך, וחשבו שריש טורזינא פשע בשמירתו עליהם, **וְאַתְיוּהַ לְרֵישׁ טוּרְזִינָא קָא קָטְלִי לֵיהּ** – ולכן הביאו את ריש טורזינא ורצו להורגו על שפשע ולא שמר על מעילי המלך. **אָמַר** לְהוּ ריש טורזינא, **אֲנָא אַמַּאי** – מדוע אתם רוצים להרגני, הרי אני לא ידעתי שמעילי המלך התליעו, **אֵיתוּ לְהַאי דַּהֲוָה יָדַע וְלָא אָמַר** – יש לכם להביא ולדון את אותו אדם, כלומר את בר הדיא, שידע שהתליעו, ורק מחמת שלא קיבל זוז בשכרו, לא גילה שזהו פתרון החלומות, ולא הודיעני שיש למנוע מהתולעים להמשיך ולהזיק. ואכן כך עשו אנשי המלך, **אֵיתוּהוּ** [–הביאוהו] **לְבַר הֲדָיָא, וְאָמְרִי לֵיהּ, אַמְטוּ זוּזָא דִּידָךְ** – מחמת מעותיך, כלומר מחמת המעות שרצית לקבל בשכרך וכיון שלא קיבלתם לא אמרת את פתרון החלומות, **חָרְבוּ** [–ניזוקו]

וְהַחֲיֵנִי', וביקש בזה שבשנים אלו שהוסיף לו הקדוש ברוך הוא, יחלימהו ויחייהו, ומכאן רמז שחלום הוא סימן יפה לחולה.

שֶׁהָ דְּבָרִים מְרַפְּאִין אֶת הַחוֹלֶה מֵחָלְיוֹ, וּרְפוּאָתוֹ רְפוּאָה. וְאֵלּוּ הֵן, **כְּרוּב, וּתְרָדִין, וְסִיסְיוֹן** [–מין נענע] **יְבֵשִׁין, וְקִיבָה, וְהֶרֶת** [–רחם של בהמה], **וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד** [–סרעפת] של בהמה. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף דָּגִים קְטַנִּים** מרפאים את החולה ורפואתם רפואה, **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁדָּגִים קְטַנִּים מַפְרִין** [–מועילים לפריה ורביה] **וּמַכְרִין** [–מבריאים] **את כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם.**

עֲשָׂרָה דְּבָרִים מַחֲזִירִין אֶת הַחוֹלֶה לְחָלְיוֹ, ולא די שהם מחזירים אותו לחליו, אלא שחָלְיוֹ נעשה קָשֶׁה יותר ממה שהיה מתחילה. **וְאֵלּוּ הֵן, הָאוֹכֵל בְּשַׂר שׁוֹר, בָּשָׂר שָׁמֵן, בָּשָׂר צָלִי, בְּשַׂר צִפָּרִים, וּבֵיצָה צְלוּיָה, וְתִגְלַחַת** [–אם החולה מתגלח], **וְשַׁחֲלַיִם, וְהֶחָלָב, וְהַגְּבִינָה, וְהרחיצה בבית הַמֶּרְחָץ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף אֱגוֹזִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף קִשּׁוּאִים.**

כיון שהובאה דעת היש אומרים שקשואים קשים לחולה, מוסיפה הגמרא לבאר את טבע הקשואים: **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל ברייתא זו, **לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן** של ירקות אלו בשם **קִשּׁוּאִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁים לַגּוּף כֶּחָרֶכוֹת.** מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא, שקשואים קשים לגוף, **וְהָכְתִיב** [–והרי כתוב] (בראשית כה כג) על רבקה אמנו שכאשר היה צער עיבורה גדול, הלכה לבית מדרשו של שם לשאול מה יהיה בסופה, **'וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ'**, אלו יעקב ועשו, שעתידים לצאת מהם שתי אומות, ישראל ואדום. דורשת הגמרא, **אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'גוֹיִם'**, שפירושו עמים, **אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'גֵּיִם'**, שפירושו גדולים וחשובים, **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, אותם **'גיים' אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס** שהיה מצאצאי עשו, **וְרַבִּי** שהיה מצאצאי יעקב, **שֶׁלֹּא פָּסַק מִשֻּׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִשּׁוּאִין, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים**, ודבר זה הוא גדולה וחשיבות. מעתה, אם הקשואים קשים לגוף, כיצד נשתבחו רבי ואנטונינוס בכך שלא פסקו קשואים משלחנם.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּרַבְרְבֵי** – דברי תנא דבי רבי ישמעאל שקשואים קשים לגוף, נאמרו בקישואים גדולים, **וְהָא בְּזוּטְרֵי** – ודברי רב שנשתבחו רבי ואנטונינוס בכך שלא פסקו קשואים משלחנם, נאמרו בקישואים קטנים.

הגמרא חוזרת לענייני חלומות: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, הרואה בחלומו **מֵת בַּבַּיִת**, הרי זה סימן **שְׁלוֹם בַּבַּיִת.** ואם המת שראה בחלומו **אָכַל וְשָׁתָה בַּבַּיִת**, הרי זה **סִימָן יָפֶה לַבַּיִת.** ואם המת שראה בחלומו **נָטַל כֵּלִים מִן הַבַּיִת**, הרי זה **סִימָן רָע לַבַּיִת. תַּרְגְּמָא** [–העמיד וביאר] **רַב פַּפָּא** את דברי הברייתא שנטל כלים מן הבית הוא סימן רע לבית, **בְּמִסָּאנָא וְסַנְדָּלָא** [–במנעל וסנדל], שהיוצאים מחוץ לבית נועלים אותם על רגליהם, ולכן אם ראה בחלום שהמת נטלם, הוא סימן שהמת מוציא עמו אנשים אחרים מחוץ לבית, אבל אם ראה בחלום שהמת נטל כלים אחרים מהבית, אינו סימן רע. מוסיפה הגמרא: **כֹּל דְּשָׁקִיל שִׁכְבָא מְעַלֵּי** – כל דבר שהמת נטלו בחלום, הוא סימן טוב, **כַּר מִמְּסָאנָא וְסַנְדָּלָא** – חוץ ממנעל וסנדל, שאם נטלם המת בחלום הוא סימן רע, כמבואר בברייתא. **וכֹל דְּיָהִיב שִׁכְבָא מְעַלֵּי** – וכל דבר שהמת נתנו בחלום, הוא סימן טוב, **כַּר מֵעַפְרָא** – חוץ מעפר, שאם נתנו המת בחלום הוא סימן רע, לפי שרמז להם בכך שיקברו בעפר, **וְחַרְדָּלָא** – וחוץ מחרדל, שאם נתנו המת בחלום הוא סימן רע, לפי שהוא דק ודומה לעפר, ואף הוא רמז לקבורה.

שנינו במשנה (לעיל נד.): הרואה **מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים** אומר, ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו. **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָרוֹאֶה** עבודה זרה הנקראת **מַרְקוֹלִים, אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ,** שאף שהם עובדים עבודת כוכבים, אינו נפרע מהם מיד. והרואה **מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹ"ם מֵאַרְצֵנוּ**, ומוסיף ואומר, **וּכְשֵׁם שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמָּקוֹם זֶה, כֵּן תֵּעָקֵר מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ,** שמתפלל על פושעי ישראל שישובו בתשובה. **וכשהוא** רואה מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים **בְּחוּץ לָאָרֶץ, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ', מִפְּנֵי שֶׁרוּבָּה עוֹבְדֵי כוֹכָבִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף בְּחוּץ לָאָרֶץ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן** – והשב לב עובדיהם לעבדך, כשם שאומר בארץ ישראל, **מִפְּנֵי שֶׁעֲתִידִים** כל העובדי כוכבים **לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר** (צפניה ג ט), **'אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה,** לקרא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה', לְעָבְדוֹ שֶׁכֻּם אֶחָד', כלומר, שאחר מלחמת גוג ומגוג, אהפוך את לשון כל העמים ללשון הקודש, ועל ידי כך יקראו כולם בשם ה' ויעבדוהו יחד, וכיון שעתידים הם להתגייר, אפשר להתפלל שישיבם ה' לעבודתו.

אגב שהביאה הגמרא, שהרואה מרקוליס מברך, מביאה הגמרא את דברי רב המנונא שכלל ברכה זו עם ברכות אחרות. אומרת הגמרא: **דָּרַשׁ רַב הַמְנוּנָא, הָרוֹאֶה** את חורבות **בָּבֶל הָרְשָׁעָה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת,** כיצד, **רָאָה** את גופה של עיר **בָּבֶל אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בָּבֶל הָרְשָׁעָה, רָאָה בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע, רָאָה גּוֹב שֶׁל אֲרָיוֹת** שהושלך דניאל לתוכו, **אוֹ** ראה את המקום שהסיקו שם את **כִּבְשַׁן הָאֵשׁ** שהשליכו את חנניא מישאל ועזריה לתוכו, **אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה. רָאָה מַרְקוֹלִים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. רָאָה מָקוֹם שֶׁנּוֹטְלִין מִמֶּנּוּ עָפָר** – מקום בבבל, שאין בהמה יוצאת משם, אלא אם נותנים עליה מעפר אותו מקום, והוא סימן לכליה שנגזרה על בבל, ומקללותיה, **אוֹמֵר בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים,** שמברך על שגזר להשמיד את בבל, וקיים גזירתו.

מספרת הגמרא: **רָבָא, כִּי הֲוָה חָזֵי חֲמָרֵי דְּשָׁקְלִי עַפְרָא** – כשהיה רואה חמורים שהיו נושאים את העפר מאותו מקום, **טָרִיף לְהוּ יָדָא עַל גַּבֵּיהוּ** – היה מקיש בידו על גבם, **וְאָמַר, רְהוּטוּ צַדִּיקֵי לְמֶעְבַּד רְעוּתָא דְּמָרְיֵיכוּ** – רוצו צדיקים לעשות רצון קונכם.

עוד מספרת הגמרא: **מַר בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִינָא, כִּי הֲוָה מָטֵי** – כשהיה מגיע **לְבָבֶל, הֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא בְּסוּדְרֵיהּ וְשָׁדֵי לְבָרָא** – היה נוטל מעפרה בסודרו, ומשליכו מחוץ לבבל, כדי **לְקַיֵּים** את **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** (ישעיה יד כג) **'וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד',** כלומר שאטטא אותה, במכבד של השמדה. **אָמַר רַב אַשִׁי, אֲנָא הָא דְּרַב הַמְנוּנָא לֹא שְׁמִיעַ לִי** – אני לא שמעתי את דברי רב המנונא, שאמר שמברך בבבל חמש ברכות, **אֶלָּא, מִדַּעְתַּאי בָּרֵיכְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ** – מדעת עצמי ברכתי את כל חמשת הברכות.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

וְאָמַר רָבָא, בַּרְקָא יְחִידָאָה – כשלא הבריק אלא פעם אחת, **וּבַרְקָא חִיוָּרָא** – ברק של אש לבנה, **וּבַרְקָא יְרוּקְתָּא** – וברק של אש ירוקה, **וַעֲנָנֵי דְּסָלְקָן בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית וְאָתְיָין מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית** – וענינים העולים בצד מערב ובאים מצד דרום, **וְתַרְתֵּי עֲנָנֵי דְּסָלְקָן חֲדָא לְאַפֵּי חֲבֶרְתָּהּ** – ושני עננים שעולים אחד אל עבר חבירו ופוגעים זה בזה, **כּוּלְּהוּ קָשְׁיָין** – כולם קשים הם, שאינם של ברכה. שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** – לאיזה ענין חשוב הוא דבר זה שעל כן אמרו רבא. משיבה הגמרא: **לְמִבְעֵי רַחֲמֵי** – שכשיבוא אחד מאלו, יש לבקש רחמים שלא יזיקו. אומרת הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא אם בא אחד מאלו הדברים **בְּלֵילְיָא, אֲבָל** אם באו **בְּצִפְּרָא** – בבוקר, **לֵית בְּהוּ מַשָּׁשָׁא** – אין בהם ממשות.

הגמרא מביאה שמועה בענין עניני בוקר: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, הָנֵי עֲנָנֵי דְּצִפְּרָא** – אותם עננים הנראים בבוקר, **לֵית בְּהוּ מַשָּׁשָׁא** – אין בהם ממשות, שמתפזרים מהר, **דִּכְתִיב** (הושע ו ד) **'וְחַסְדְּכֶם כַּעֲנַן בֹּקֶר' וגו'**, כלומר שכל טובתכם וצדקתכם אינה כלום, והרי היא כענן בוקר שאינו כלום. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, הָא אָמְרִי אִינְשֵׁי** – והרי רגילים בני אדם לומר, **כַּד מִפְּתָחָא בָּבֵי מִיטְרָא** – אם כשפותחים את הדלת בבוקר יורד מטר, **כַּד חֲמָרָא** – בן אדם שהוא חמר ההולך ממקום למקום למכור תבואה, **מוֹדֵ שַׁקָּיךְ וּגְנֵי** – כפול את שקך תחתיך ותישן עליו, ואל תלך אנה ואנה למכור תבואה, כיון שלא תמצא למכור את החיטים אלא בזול מחמת ריבוי הגשם שבודאי יבוא במשך כל היום. הרי שיש ממש בעניני בוקר. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּקָטַר בְּעִיבָא** – מה שרגילים בני אדם לומר שגשם הבא בבוקר מורה שיבוא גשם כל היום, אין זה אלא כשנקשרו השמים בענן עב, שהוא מורה שיבוא גשם רב, **וְהָא דְּקָטַר בַּעֲנָנֵי** – ומה שאמר רבי שמואל בר יצחק, שענן בוקר אין בו ממשות, הוא כשנתקשרו השמים בענן קלוש.

אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי אָמַר [–בשם] **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֹא נִבְרְאוּ רְעָמִים, אֶלָּא** כדי **לְפַשֵּׁט עַקְמוּמִית שֶׁבַּלֵּב** – ליישר את המחשבות העקומות שבלב, כלומר, שבא כדי להחריד את לבבות המינים שישובו בתשובה, שכן מצינו בפסוק, שעושה ה' שייראו בני האדם מלפניו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת ג יד) **'וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו'.**

הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי אלכסנדרי בשם רבי יהושע בן לוי: **וְאָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי אָמַר** [–בשם] **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה אֶת הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן, צָרִיךְ שֶׁיִּפּוֹל עַל פָּנָיו,** משום שהקשת היא כמראה כבוד ה', **שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל א כח) **'כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן וגו' בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם, כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד ה', וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר'.** אומרת הגמרא: **לֵיעֵיל עֲלָהּ בְּמַעֲרָבָא** – בני ארץ ישראל קיללו את העושים כדברי רבי יהושע בן לוי, **מִשּׁוּם** דְּהנופל על פניו כשהוא רואה קשת, **מִחְוֵי כְּמַאן דְּסָגִיד לְקַשְׁתָּא** – נראה כמי שמשתחוה לקשת. ואף שבני ארץ ישראל הקפידו על הרואה קשת ונופל על פניו, **אֲבָל בָּרוּכֵי** – לברך על ראיית קשת, **וַדַּאי מְבָרֵךְ.**

מבררת הגמרא: **מַאי מְבָרֵךְ** – מה היא נוסח הברכה שמברך על ראיית קשת. משיבה הגמרא: מברך **בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית,** שזוכר הוא את הברית שנשבע לנח אחר המבול, שלא יחריב את העולם. **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר,** הרואה קשת מברך כך, **נֶאֱמָן בְּבְרִיתוֹ וְקַיָּים בְּמַאֲמָרוֹ,** שנאמן הוא שלא לעבור על בריתו, ומקיים את מה שאמר שלא להחריב את העולם אף שרבו הרשעים. **אָמַר רַב פַּפָּא, חִלְבָּךְ** – מאחר שנאמרו שתי נוסחאות בברכה זו, **נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – יש לנו לומר את שתי הנוסחאות, ולברך **בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית וְנֶאֱמָן בְּבְרִיתוֹ וְקַיָּים בְּמַאֲמָרוֹ.**

שנינו במשנה (לעיל נד.): **עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת** ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשית. שואלת הגמרא: **אָטוּ כָּל הָנֵי דַּאֲמָרָן עַד הַשְׁתָּא** – וכי כל הדברים שנשנו במשנה עד עתה [זיקין, זועות, רעמים, רוחות וברקים] שמברכים עליהם שכחו וגבורתו מלא עולם, **לָאו מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית נִינְהוּ** – אינם דברים שנעשו במעשה בראשית, ומשום כך אין לברך עליהם עושה מעשה בראשית, **וְהָכְתִיב** – והרי נאמר (ירמיה י יג) **'בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה'.** משיבה הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, בְּרוּךְ וּתְנִי** – אין לך להפסיק בין שני חלקי המשנה, אלא יש לשנות את כולם יחד, ועל כולם מברך אחת משתי ברכות, או שכחו וגבורתו מלא עולם, או עושה מעשה בראשית. **רָבָא אָמַר, הָתָם** – על כל השנויים במשנה עד כאן [זיקין, זועות, רעמים, רוחות וברקים], **מְבָרֵךְ תְּרֵתֵי** – אחת משתי ברכות שהם **בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וגבורתו מָלֵא עוֹלָם, וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,** אבל **הָכָא** – כאן, בהרים וגבעות וכו', **עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אִיכָּא** – ניתן לברך עליהם, אבל **שֶׁכֹּחוֹ מָלֵא עוֹלָם לֵיכָּא** – אי אפשר לברך עליהם, שאינם נמצאים בכל מקום, אלא כל אחד ואחד במקומו.

הגמרא מביאה דבר נוסף שמברכים עליו עושה מעשה בראשית: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה רָקִיעַ בְּטָהֳרָתָהּ** – בצלילותה, כלומר שאין ענן מסתירה, **אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֶׂה [מַעֲשֵׂה] בְרֵאשִׁית,** שכך נברא הרקיע, ורק אחר כך כיסוהו העבים. מבררת הגמרא: **אִימָּתַי** מברכים ברכה זו, **אָמַר אַבַּיֵי,** מברך כן, **כִּי אָתָא מִמָּרָא כּוּלֵּי לֵילְיָא** – כשירד מטר כל הלילה, **וּבְצִפְּרָא אָתָא אִסְתְּנָא** – ובבוקר באה רוח צפונית ופיזרה את העננים **וּמְגַלְּיָא לְהוּ לִשְׁמַיָּא** – וגילתה את השמים.

אומרת הגמרא: **וּפְלִיגִי** – רבי יהושע בן לוי ואביי חולקים על מה דְּאמר **רַפְרָם בַּר פַּפָּא אָמַר** [–בשם] **רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַפְרָם בַּר פַּפָּא אָמַר** [–בשם] **רַב חִסְדָּא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא נִרְאֵית רָקִיעַ בְּטָהֳרָתָהּ** – בצלילותה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נ ג) **'אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת, וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם',** כלומר שידיו השמים מכוסים ולא יראו בטהרתם, ורבי יהושע בן לוי ואביי שאמרו שכיום ניתן לברך על ראיית השמים בטהרתה ודאי חולקים על דברי רב חסדא.

אגרות קודש

ב"ה, ערב חה"ס תשרי, תש"כ
ברוקלין.

למסור לכל אנ"ש בתוככי כל ישראל ברכות זמן שמחתנו, ובהתחלתו מבצע ארבע מינים באופן דופרצת לכל ארבע הסוגים דבני ישראל, לאחד אותם ולהלהיבם לתורה ומצות ופנימיותם, כהוראת רבן של כל ישראל הבעש"ט, שנכנסנו בשנת המאתים להילולא שלו, ויפוצו מעינותיו חוצה וייתי מר מלכא משיחא. חג שמח ולבשורות משמחות,

מנחם שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ד. וְסֻכָּה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת אַף עַל פִּי שֶׁמְּחִצּוֹת הַסֻּכָּה מַפְסִיקוֹת בֵּין חֵלֶל הַסֻּכָּה לְחֵלֶל הַבַּיִת אֵינָהּ כְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁאֵין מְחִצּוֹת עֲשׂוּיוֹת לְתַשְׁמִישׁ אֶלָּא לְשֵׁם מִצְוַת סֻכָּה וּלְפִיכָךְ אִם קִדֵּשׁ בַּבַּיִת וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה אוֹ לְהַכְפִּיד[יב] אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ שֶׁהֲרֵי זֶה כְּמוֹ מִפְּנָה לְפִנָּה אֲבָל אִם מְחִצּוֹת הַבַּיִת מַפְסִיקוֹת בֵּין חֵלֶל הַבַּיִת לְחֵלֶל הַסֻּכָּה אַף עַל פִּי שֶׁפְּתַח הַבַּיִת פָּתוּחַ לַסֻּכָּה הֲרֵי זֶה כְּמַחֲדֵר לְחֲדֵר[יג] (וְאִם אֵין הַסֻּכָּה סְמוּכָה לַבַּיִת לְחֲצֵר[יד]):

חלק ב סימן רעג שיהיה הקידוש במקום סעודה סעיף ד

הלכתא רבתא

יב] או להפך - והיינו בשאר ימות השנה, אבל בחג הסוכות צריך לקדש ולאכול בסוכה[19].

יג] כמחדר לחדר - והוא הדין לסוכה הנמצאת במרפסת הבית, או על גג הבית והמדרגות המובילות אליה שייכות לאותו הבית, אבל אם צריך להשתמש במדרגות משותפות לדיירים נוספים - נחשב כבית אחר[20].

יד] מבית לחצר - בית המוקף גדר ביחד עם החצר והסוכה והכל שייך לבעלות אחת - נחשב כמחדר לחדר[21].

ציונים והוספות

19) עיין בירושלמי סוכה פ"ד ה"ה במי שרצה לאכול בסוכה בליל יו"ט האחרון. ובמשנ"ב כאן ס"ק ה ביאר שהוא כגון שירדו גשמים וקדש בבית, ואח"כ פסקו הגשמים ורוצה לאכול בסוכה, או להיפך שקדש בסוכה וירדו גשמים ורוצה לאכול בבית.

20) קצות השלחן סימן פא בבדה"ש ס"ק ה, שש"כ פנ"ד סי"ב, ולכך המקדש בסוכה לו ולבני ביתו, אם אין מקום בסוכה כדי שיוכלו כולם לאכול את סעודת החג בסוכה, לא יעברו הביתה כדי לאכול שם - עד אחרי שאכלו בסוכה קצת כדלהלן ס"ז.

21) ע"פ הנ"ל מסימן קעח ס"ט שכל שמוקפים מחיצה אחת נחשבים כמקום אחד, ואפילו אינו מקורה. וכ"ה בשש"כ פנ"ד הערה לג.

שולחן ערוך – הלכות שבת

יב אין לסלק ספר הנביאים מלפני המפטיר עד לאחר שיגמור לברך אחריו כדי שיראה ויברך על מה שהפטיר:

יג בכל שבת שקורין ב' פרשיות בתורה מפטירים הפטרה של פרשה השניה שבה מסיימין ובה קורא המפטיר תחלה חוץ משבת שקורים אחרי מות וקדושים שמפטירים הפטרת אחרי מות כמו שיתבאר בסי' תכ"ח:

יד נהגו להזכיר אחר קריאת התורה נשמת המתים ולברך העוסקים בצרכי צבור וכל מקום לפי מנהגו ונוהגים לומר יקום פורקן ואין בכל זה משום איסור תחנה בשבת שאין זו תחנה אלא ברכה גם נוהגים לומר אב הרחמים ובכל יום שאין אומרים בו צו"צ אין אומרים אותו ואין מזכירים נשמות וכן כשיש חתונה או מילה ויש מקומות שאין אומרים אותו כשמברכין החדש ואין מזכירין נשמות אלא למי שנקבר באותו שבוע ובימי הספירה כשמברכין ראש חודש אייר וסיון אומרים אב הרחמים מפני הגזרות שאירעו בימים ההם ואף אם אירע מילה בשבתות ההם אומרים אותו אבל אם חל ראש חודש בשבתות ההם אין אומרים אותו וכל כיוצא בזה הולכים אחר המנהג:

חלק ב סימן רפד דין ההפטרה וברכותיה סעיפים יב־יד

א אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום ופסוק שאין בו תרגום קוראהו ג' פעמים (ועטרות ודיבון וגו' שיש בו תרגום ירושלמי מכללתא ומלבשתא וגו' צריך לקרותו):

ב הקורא שנים מקרא ואחר כך לועז כל מלה ומלה בלשון לע"ז שמבין לא יצא ידי חובתו במקום תרגום לפי שהתרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא אבל הקורא (בפירוש התורה שמפרש כל מלה ומלה יותר מפירושו של התרגום יש אומרים שהוא יותר טוב מהתרגום וכן הקורא) ב' פעמים מקרא (א) ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י שהוא בנוי על יסוד התלמוד הרי זה מועיל יותר מהתרגום

שהוא מפרש יותר ויש אומרים שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני כגון יגר שהדותא והעיקר כסברא הראשונה ומכל מקום כל ירא שמים יש לו לקרות התרגום וגם פירוש רש"י ומי שאינו מבין פירוש רש"י יש לו לקרות בפירוש התורה שבלשון לע"ז שמבין:

ג יש נוהגין לקרות כל פרשה בין פתוחה בין סתומה ב' פעמים ואח"כ התרגום עליה מיד קודם שיקרא פרשה שניה וכן בכל פרשה ויש נוהגין לקרות כל פסוק ב' פעמים והתרגום עליו מיד ומנהג זה נכון יותר כי כן היו עושים בזמן שהיו מתרגמין בקריאת התורה בצבור שהיו מתרגמין כל פסוק בפני עצמו (אבל מן הדין יכול לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בכל ענין שירצה) ופסוק האחרון טוב לכופלו ולחזור ולאמרו כדי לסיים בתורה (כי כן בזמן שהיו מתרגמין היו מסיימים במקרא שהיו כופלים פסוק האחרון):

ד מי שהוא רגיל בפסקי טעמים בעל פה טוב שיקרא שנים מקרא בספר תורה כשר בכל ערב שבת וערב שבת:

חלק ב סימן רפה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום סעיפים א־ד

לקוטי תורה

[ומעתה יבאר בפרטיות יותר ענין זה, שבריאת העולמות היא רק מהארה בעלמא של האין סוף ב"ה:]

רק בחינת מלכותך לבדה היא מלכות כל העולמים, דהיינו בחינת זיו והארה ממדת מלכותו ית', כמאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שם כבוד מלכותו ולא מלכותו עצמה.

כתיב "מלכותך מלכות כל עולמים", דפירוש הפשוט הוא שמלכותו יתברך מתפשטת על כל העולמות, אך הפירוש הפנימי בכתוב זה הוא, שחיות כל העולמות כולם היא רק ממידת המלכות.

ובפרטיות יותר, חיות כל העולמות אינה מעצם מידת המלכות, אלא רק מ"זיו והארה" של מידת המלכות, שזהו מה שאומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ד"ברוך" הוא לשון המשכה (כנודע), ועל זה אומרים, דאיזו בחינה ממידת המלכות נמשכת "לעולם" (היינו בתוך כל העולמות) - רק "שם כבוד מלכותו", ד"שם" ו"כבוד" המלכות אינם ענין המלכות עצמו אלא רק "הארה" ממנו.

ההבדל בין "הארת" המלכות ומידת המלכות עצמה, הוא כמו ההבדל על דרך משל במלך בשר ודם, בין המלך כפי שהוא לעצמו ובין השפעת המלך על אנשי מדינתו. דהמלך עצמו הוא סגור ומסוגר בהיכל מלכותו, מרומם ומנושא מן העם; וכל הקשר בין אנשי המדינה אליו אינו עם המלך עצמו אלא רק בכך ששם המלך נקרא על אנשי מדינתו ועמו, כמאמר "מלך שמו נקרא עליהם".

וכך בנמשל, שעצם מידת המלכות דלמעלה מובדלת ומרוממת מן העולמות והנבראים, ורק "הארה" ממידת המלכות מתפשטת בעולמות ובנבראים להחיותם ולקיימם.

ד"ה וידעת היום פרק שני

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(ח) **והנה** יש עוד פי' במגביהי לשבת המשפילי לראות כו' דלראות היינו להתגלו' ולהתראו' כחו וגדולתו בשמי' וארץ והיינו בחי' ההשתלשלות דע"ס דאבי"ע כו' והיינו פי' המשפילי לראות דכל זה הגילוי אור שמתגלה בע"ס דאבי"ע הוא בחי' שפלות וירידה גדולה אצלו ומהיכן הוא משפילי לראות דוקא כאשר מגביהי לשבת כו' ויובן זה בהקדים תחלה בשרש ענין הע"ס דאבי"ע שהן נקראים בשם שמים וארץ בכלל דהנה פי' שמים מים הוא בחי' החכמה עצמה והשין הוא ג' גוונין דחכמה וביאור הענין ידוע שזהו ענין ג' מדרגות שבחכמה שנקרא אמ"ר אור מים רקיע כי כאשר החכמה מאין באה היינו מ"ש יהי אור וכאשר נמשך האור דחכמה מאין נקרא מים שזהו בחי' חסדים והוא בחי' התפשטות החכמה בגילוי להיות במציאת שכל וחכמה ונקרא חכמה בה"א וכאשר החכמה נתפס בבחי' יש גמור כמים שנגלדו ונקרא רקיע הוא כשמתפשט במדות דוקא והוא השי"ן שמורה ג' קוין דחכמה חג"ת כנ"ל בענין נטיות שבשכל לחו"ג כו' משא"כ בעוד החכמה בבחי' עיון שכלי בלתי נוטה עדיין לפסק דין או חסד וכו' וזהו פי' שמים שי"ן מים ג' גוונין שבחכמה כו' וזהו בראשית בחכמה ברא השמים הוא בחי' ירידות אור החכמה במדות ג' גוונין חג"ת דחכמה ואח"כ את הארץ שהוא בחי' המל' דכתיב והוכן בחסד כסא

(וכמ"ש חסד ה' מלאה הארץ וא' באתרה שקיע רחמי כו' וחסד זה לברוא הארץ הוא סוף ירידת השפע מן החכמה שהוא מאמר דבראשית וכמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ דאבא יסד ברתא אך כל זה שנמשך וירד אור החכמה והחסד בשפלות וירידה גדולה כזו שהן ע"ס דאבי"ע בכלל היינו מ"ש המשפילי לראות בשמים וארץ ששפלות זו באה מצד שהוא מגביהי לשבת דוקא שבמקום גדולתו כו' כנ"ל וכמ"ש אנת חכים ולא בחכמה ידיעא דמה שנקרא חכים הוא ע"י צמצום העצמות להקרות בשם חכים להיות מקור למקור למציאת חכמה בבי"ע וכן חסדן ורחמן כו' רק לאחזאה לאתנהגא בהון עלמין אבל מצד עצמו לאו מכל אינון מדות כלל וגם מה שנתצמצם להיות בבחי' מקור לחכמה וחסד באבי"ע אין ערוך כלל לחסד הנאצל והנברא כו' לגבי עצמות המאציל עד שנחשב כערך דומם דדומם לגבי השכל וזהו עושה בראשית דמאמר דבראשית דחכמה נק' בחי' עשיה ממש:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון. הנה זה הפסוק קאי על ר"ה (כי כל מקום שנאמר היום הוא ר"ה) ולכאו' צ"ל מ"ש שזה היום דהיינו ר"ה הוא תחלת מעשיך הלא בכ"ה באלול נבה"ע וא"כ ר"ה הוא יום ו' למעשה בראשית. הנה מתחלה צ"ל משארז"ל בתחלה עלה ברצונו לברוא את העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף עמו מדה"ר, וצ"ל איך עלה ברצונו לברוא את העולם במדה"ד הלא הוא ית' מקור הרחמים והחסדים כו'. ויש ע"ז ב' תירוצים. דהנה חסד הוא גילוי והתפשטות, והנה מצד אוא"ס הי' ההתפשטות ג"כ לאין סוף וממילא לא הי' נפרדים כלל, ועיקר המכוון שיהי' מלך על עם נפרדים בע"ג, ולכן הי' צ"ל הבריאה במדה"ד דייקא כי דין היא צמצום וגבורה, וכידוע מענין שמש ומגן הוי' אלקים, הרי שנמשל שם הוי' לבחי' שמש כמו שהשמש הוא בחי' התפשטות וגילוי כמ"כ מצד בחי' שם ה' הי' יכול להיות ההתפשטות לאין קץ, ושם אלקים נמשל לבחי' מגן ונרתק כמו שהנרתק מסתיר את השמש כו' כמ"כ בחי' שם אלקים מעלים ומסתיר את אור שם הוי' כדי שיוכל להית התהוות העולמות, ולכן לא נזכר במע"ב כ"א שם אלקים כו' כמ"ש במ"א באורך.

זה היום תחילת מעשיך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובזה יובן ג"כ הנוסח שאנו אומרים אלקי אברהם כו', לכאורה הי' צריך לומר רבותא יותר אלקי השמים והארץ שהוא כללות ולא על פרט, ואיתא בדרושים שלכן אומרים אלקי אברהם מפני שהי' מרכבה למדת החסד, אך לפי זה המאמר א"ש ומתורץ היטב כי מזה דוקא ניכר גדולת הבורא שהאבות היו נשמות דאצי' ממש ובהם מתייחד ביחוד גמור אלקות ואעפ"כ הקב"ה נק' אלקה עליהם שהוא בורא אותם והם נקראים בשם בריאה כי גם חכ' נק' לגבי א"ס בשם בריאה, כמ"ש בורא קדושים, וגם א"ק נק' ג"כ בשם בריאה, והוא ע"ד מ"ש הודו לאלקי האלקים, כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים, ואלקים הוא מלאכים שהם שלוחי השפע והקב"ה אל עליהם, כי הם אינם כ"א כגרזן ביד החוצב בו. כי הנה איתא במד"ר ר"י אמר בב' נבראו המלאכים כו' ר"ח אמר בחמישי נבראו הה"ד ועוף יעופף על הארץ רבי יצחק אמר בין על דעתי' דר"ח ובין על דעתי' דר"י הכל מודים שלא נברא ביום א' כלום שלא יאמרו מיכאל הי' מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו והקב"ה ממדד באמצעו אלא אנכי כו' עושה כל כו' מאתי, מי אתי כתיב מי הי' שותף עמי בברייתו של עולם, ולמ"ד בה' למד זאת מעוף יעופף להורות דכמו שפריחת העוף אינו תופס מקום כלל כן כל העולמות אינם תופסים מקום לגבי', כי לגבי א"ס שוים ממש מלאך מיכאל ושלשול קטן שבים. ויובן זה במ"ש כי כל אלקי העמים אלילים והוי' שמים עשה, אלקי הוא לשון כח כמ"ש במד"ר ע"פ חלקי ה' יש מהם שעובדים לחמה ויש מהם ללבנה שלהם ניתן הכח שע"י עובר ההשפעה

מ"מ הם אינם כלום, מפני שהוי' שמים עשה שהוא בכבודו ובעצמו ברא ויצר הכל והוא השגחה פרטית להשגיח בכבודו ובעצמו על כל פרט ופרט הן ההתהוות והן החיות, וזהו שהוא אלקה על האלקים שהם נבראים הגדולים כמ"ש מה רבו מעשיך כו' וכתיב מה גדלו כו', ומה רבו קאי על ריבוי התהוות הנבראים שיש ריבוי פרטים בדומם וכן בצומח וכן בחי, ומה גדלו קאי על נבראים הגדולים כמ"ש שוקי החיות כנגד כולם רגלי החיות כנגד כולם והוא מחי' ומהוה אותם. וכמ"כ הוא מה שאומרים אלקי אברהם כו' הגם שהם נשמות דאצי' ממש אשר בהם מתייחד א"ס ממש, מ"מ לגבי א"ס העצמי שוה ממש נשמה דאצי' ממש עם שלשול קטן שבים, הרי דזה הוא רבותא יותר גדולה לאין שיעור מאלקי השמים כי מזה דוקא ניכר גדולת הבורא, והוא ע"ד מאמרם ז"ל במדת"ל ע"פ השמים מספרים משל לגבור שנכנס למדינה ואין אנו יודעין גבורתו, מן האבן שמתגושש בו אנן יודעין גבורתו, אך זהו בנבראים וכן בנאצלים. ומזה יובן פי' המד"ר שמפסוק ויקרא לו אל זכו לק"ש, כי ר"פ מפרש שאל קאי על יעקב שהוא נשמה דאצי' ממש וע"י הירידה וע"י תומ"צ ה"ה נק' אל ממש ובורא עולמות, ואמר אלעזר בן אחוי שהקב"ה נק' אל, היינו שאע"פ שנשמת יעקב הי' נשמה דאצי' ממש אעפ"כ נק' הקב"ה אל, כי קמי' שוה כמו שלשול קטן, וא"כ מזה זכו לק"ש לידע שאין עוד וכמ"ש וידעת היום כו' אין עוד, וזהו מצות השיתוף כי שיתוף למדו מפ' שמע ישראל שהוא ק"ש, ובני נח אין מצווים על השיתוף, ויעקב ציוה לבניו על השיתוף לכן אמר להם אע"פ שאני נקרא אל מ"מ הקב"ה אל עלי וזהו מצות ק"ש.

הקבצו ושמעו

פ' ויחי, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

והנה, במאמר הקודם נתבאר שלמרות ששרש הכלים הוא מהרשימו, הרי התהוותן בפועל היא על ידי האור, שעניינו של האור הוא לגלות ולהוות, ולכן כל פעולה, גם פעולת הכלים, צריכה להיות על ידי האור, אלא שההגבלה שבכלים היא בגלל הרשימו, שהאור חודר ומתלבש ברשימו, וכהלשון שם "התעבות האור".

הנה על זה מבאר כאן, שהגם שהתהוותן היא על ידי האור, הרי נעשה זה באופן של ריחוק והעלם:

וכן בהתהוות הכלים בפועל שהוא על ידי האורות כנזכר לעיל פרק ח' שהאור הוא בחינת גילוי כו', למרות שהאור עניינו גילוי, גם בפעולת האור להוות את הכלים יש כאן עניין של ריחוק.

יום ב' דחג השבועות תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

דרגת הנפילה ברוחניות. פירוש מחיה מתים ברחמים רבים.

וְהִנֵּה יֵשׁ עוֹד עִנְיָן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם 'נוֹפֵל', שֶׁהוּא קַל יוֹתֵר מֵהַמַּדְרֵגָה דְּמֵת, רַחֲמָנָא לִצְלָן, אֲבָל הוּא גַּם כֵּן מַדְרֵגָה גְּרוּעָה מְאֹד, וְהַיְנוּ דַּהֲגַם שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה חַס וְשָׁלוֹם לְהַמַּדְרֵגָה הָא' שֶׁנִּקְרָא מֵת רַחֲמָנָא לִצְלָן, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הוּא בִּכְעֵין זֶה, וּכְמַאֲמַר "מַאן דְּנָפַל מִדַּרְגֵּיהּ אִיקְרֵי מֵת"[יב], הַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה מֵת רַחֲמָנָא לִצְלָן מַמָּשׁ, אֲבָל אִיקְרֵי מֵת[יג], לְפִי שֶׁהוּא כְּעֵין עִנְיַן הַמִּיתָה אֶלָּא שֶׁהוּא בְּנָקֵל יוֹתֵר, וְהַיְנוּ שֶׁאֶפְשָׁר לַהֲקִימוֹ מִנְּפִילָתוֹ. וְזֶהוּ דִּב"מְחַיֶּה מֵתִים" אוֹמֵר "בְּרַחֲמִים רַבִּים", דְּהִנֵּה כְּתִיב "(כִּי לֹא) יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח", דְּסוֹף כָּל סוֹף הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, אָמְנָם בְּהַסִּבּוֹת

יב. מי שנפל מדרגתו נקרא מת. יג. נקרא מת.

הַמְּבִיאִים לִידֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ שְׁנֵי דְּרָכִים וָאֶפָּנִים, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הָאָב הַמַּדְרִיךְ אֶת בְּנוֹ, חֲרֵי הָאָב מְחַבֵּב וּמְיַקֵּר אוֹתוֹ וְנוֹתֵן לוֹ כָּל טוּב בְּהַשְׁפָּעָה מְרֻבָּה, הֲגַם שֶׁהָאָב יוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ יוֹתֵר מִכְּפִי הַמַּגִּיעַ לוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה מִפְּנֵי שֶׁחָפֵץ לְקָרֵב אֶת בְּנוֹ נוֹתֵן לוֹ גַּם מַה שֶּׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ. אֲבָל כַּאֲשֶׁר הַבֵּן הוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו, אָז חֲרֵי הָאָב מְיַסֵּר אוֹתוֹ בָּעֳנָשִׁים כְּפִי מִדָּתוֹ, וְהַכַּוָּנָה הוּא שֶׁיֵּיטִיב אֶת דְּרָכָיו. וְכֵן הוּא בְּהַנְהָגַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים בָּנִים לַמָּקוֹם, דְּיֵשׁ בָּזֶה ב' אֲפָנִים, הָא' בְּדֶרֶךְ קָרוּב, דְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ רֹב טוּב, וְהַב' בְּדֶרֶךְ רָחוּק, וְהוּא שֶׁמְּבַטְּשִׁים וּמְיַסְּרִים אוֹתוֹ. וּבְטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם אָנוּ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָהֶם רֹב טוּב, אָז הֵם נוֹתְנִים הַרְבֵּה צְדָקָה וּמְקָרְבִים בְּנֵי תּוֹרָה וּמִתְקָרְבִים אֲלֵיהֶם וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, וּבְמֵילָא הַנְהָגָתָם בִּשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא בְּטוּב לְפִי עֶרְךְ, וְיֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָהֶם רֹב טוּב אָז הוּא שׁוֹכֵחַ עַל הָאֱמֶת, וְהוּא עוֹשֶׂה רַק מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ לְטוֹבָתוֹ וַהֲנָאָתוֹ הַגַּשְׁמִית, וּבְעִנְיְנֵי צְדָקָה הוּא מְקַמֵּץ וְכוּ', וְרַק כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ לוֹ עֵת צָרָה חַס וְשָׁלוֹם שֶׁנֶּחֱלָה הוּא אוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו חַס וְשָׁלוֹם, אָז נִשְׁבָּר לְבָבוֹ וּמִתְגַּלֶּה הַטּוּב שֶׁבּוֹ וְעוֹשֶׂה צְדָקָה וָחֶסֶד. וְהִנֵּה הַמִּת רַחֲמָנָא לִצְלָן בְּרוּחָנִיּוּת הוּא אִישׁ יָבֵשׁ (אַ טְרוּקְעֶנֶער מֶענְטְשׁ[יד], אָהן גֶעפִיהְל[טו]), וְהַיְנוּ בְּהַנּוֹגֵעַ לְזוּלָתוֹ הוּא תָּמִיד בִּקְרִירוּת וּבִמְתִינוּת וְיֵשׁ לוֹ זְמַן, דֶּער אַנְדֶערֶער איז הונְגֶעְרִיק אוּן צוּבְּרָאכְטְען, אוּן עֶר הָאט צַייטְ[טז], כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּכַמָּה בְּנֵי אָדָם, דִּבְדָבָר הַנּוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ אוֹ אֶל הַקָּרוֹב לוֹ מִבְּנֵי בֵּיתוֹ, בֵּין אִם יִהְיֶה דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בְּגוּפוֹ בִּבְרִיאוּתוֹ, וְהֵן יְהִי דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בְּפַרְנָסָתוֹ, מַרְגִּישׁ זֶה, דֶּערהֶערְט עֶר דאָס זַייעֶר שְׁטאַרְקְ[יז], וְלִפְעָמִים בְּהִתְפַּעֲלוּת גְּדוֹלָה, עֶר איז נִיט גֶיזוּנְד חַס וְשָׁלוֹם, עֶר האָט נִיט קֵיין פַּרְנָסָה[יח] וְהַדּוֹמֶה, מִצְטַעֵר עַל זֶה בְּצַעַר גָּדוֹל, וּמִשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הִשְׁתַּדְּלוּת בִּזְרִיזוּת גְּדוֹלָה, אָבְעֶר אַז דֶּער אַנְדֶערֶער איז חַס וְשָׁלוֹם קְראַנְק אוּן הונְגֶעְרִיג[יט], הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ בְּהִתְפַּעֲלוּת, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהוּא בִּקְרִירוּת. וְזֶהוּ "מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים", דְּזֶה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה אֶת הַמֵּתִים הַלָּלוּ הוּא בְּרַחֲמִים רַבִּים, וְלֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִים.

יום ב' דראש השנה, תר"צ

יד. איש יבש (אדיש). טו. ללא רגש. טז. הזולת רעב ומדוכא, ואילו הוא - יש לו זמן. יז. מרגיש הוא זאת חזק מאוד. יח. הוא איננו בריא חס ושלום, אין לו פרנסה. יט. אבל כאשר הזולת חס ושלום חולה ורעב.

לקוטי דיבורים

הבעש"ט, הרב המגיד, רבנו הזקן וכל נשיאי חב"ד - כל אחד בדורו, לא רק שלימדו את החסידים תורת החסידות, אלא מסרו את נפשם להשריש בלבבות בני ישראל תורה ומצוות, יראת שמים ואהבת ישראל.

על הפסוק[4]: "אך בצלם יתהלך איש", אומר הירושלמי[5]: האומר שמועה בשם אומרה יראה כאילו בעל השמועה עומד כנגדו.

מאמרו של מורנו הבעש"ט והסיפור כיצד נמסר מאמר זה מרבי לרבי, כפי שסיפרתי כעת, הנם בבחינת הזמנה שאנו מזמינים את הבעש"ט, המגיד ממזריטש, וכל נשיאי חב"ד, להשתתף בשמחת חגיגת ישיבות "תומכי תמימים", שנוסדה בכוחם הקדוש ומתנהגות לפי רוחם ובזכותם. הפעילות התורנית הגדולה שנעשתה במשך 54 השנים, היא הכל מכוחם הקדוש, וכל מלות השבח הנן רק על זכותם הגדול.

בשם הבעש"ט, המגיד ממזריטש, וכל נשיאי חב"ד, אני מוסר את ברכתם לכל תלמידי ישיבות "תומכי תמימים", ראשי הישיבות, המשפיעים והמנהלים, שבכל המדינות שמעבר לים ושבמדינה זו, את ברכתם לכל המנדבים, ובברכתם אני פותח את חגיגת מרכז ישיבות "תומכי תמימים".

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

---

4) תהלים לט, ז.

5) שקלים פ"ב ה"ה.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

כשמתה הקסרית יעקאַטערינא[117] ובנה פּאַוועל[118] ישב על כסא המלוכה, הנה להיותו איש טוב ואוהב מנוחה, סיבב עצמו בנסיכים אנשי אמת ואוהבי מישרים ובראשם הנסיכים[119] דאָלגאָרוקאָוו ליובאָמירסקי ועוד כאלו אשר הקסרית יעקאַטערינא היתה מרחקת אותם ובחרה באנשים רעים ובעלי מדות מושחתות.

גם את שרי המלוכה החליף המלך פּאַוועל באנשים טובים וישקוד לטובת אנשי המדינה וביניהם גם לטובת היהודים, בעלותו על כסא המלוכה זיכה את יהודי קורלאַנד בזכות אזרח וכאמור אשר ריעיו הנסיכים ליובאָמירסקי ודאָלגאָרוקאָוו שהיו אוהבי ישראל היתה השפעתם מרובה עליו ורוח חדשה התחיל נושב בחיי ישראל.

חברי ועד עסקני הכלל זכרו היטיב את דברי קדשו של הוד כ"ק אדמו"ר אל יתהלל חוגר כמפתח ולה' הישועה וברור הי' להם כי ברוח הטוב השורה בספירות הממשלה הנה דברי קדשו של הוד כ"ק אדמו"ר מתחילים להתקיים.

הוד כ"ק אדמו"ר הזמין אליו את החסידים ר' משה וויליענקער[120] ור' משה מייזיל[97] וימסור על ידם את כל החומר שהביאו רש"ז ור"נ ויצו עליהם לסדר את החומר בסדר הראוי ויסעו לפעטערבורג ושמה יחד עם ועד העסקנים יטכסו עצה איך להשתמש עם החומר המקובץ ולהמציאו להנסיכים והאצילים אשר יוכלו להשפיע לטובתם של ישראל.

החסידים ר' משה מייזיל ור' משה וויליענקער קיימו ככל אשר נצטוו, ובבואם לפעטערבורג כבר מצאו את הסופר דערזשאַווין שמה, וכפי שנודע לרד"מ דיסנער – ע"י מכריז – הנה דערזשאַווין מעבד את הרצאתו על יסוד ביקורו.

הצורר דערזשאַווין לא התחשב עם מצב הרוח אשר שרר אז בספירות הממלכה ויגיש את הרצאתו על יסוד ביקורו בערי מושב היהודים ויביא את דיבתם רעה, ובמכתבו הפרטי אל הקיסר פּאַוועל כתב אשר בצדק מילא את חובתו ותעודתו כפי אשר מלאה הקסרית את ידו ויעתיק את דברי' אשר אמרה לו טרם נסיעתו.

מלאכות החסידים ר' משה מייזיל ור' משה וויליענקער הצליחה – במשך כשלשה חדשים, שבט־אדר שני – בעזרת הנסיכים ליובאָמירסקי ודאָלגאָרוקאָוו גער הקיסר בסופר דערזשאַווין בנזיפה ויגזור אשר כל הרצאותיו תשרפנה באש, ורוח ישראל בכל מרחבי המדינה נרגעה.

החסיד ר' משה מייזיל הי' בטבעו רחב הדעת והלב ותקיף בדעתו, עוד בנערותו הצטיין בכשרונות תפיסה מהירה והבנה וזכרון נפלא, שקידתו היתה בהתמדה גדולה ומזמן לזמן עלה בעילוי אחר עילוי

117) בשנת 1796.

118) 1754־1801.

119) ראה גם קונטרס אדמו"ר הצ"צ ותנועת ההשכלה ע' 17.

120) ראה אודותו רשימת רבינו – "התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב ואילך]. אגרות־קודש ח"ד ע' תקמ ואילך (חלק הועתק ב"היום יום" יח תמוז). רשימת המאסר (לעיל ע' 000. ספר השיחות תר"פ־תרפ"ז ע' 236). ספר השיחות תרצ"ט ע' 309. תש"ג ע' 58. תש"ד ע' 59. ע' 110. תש"ח ע' 207 ואילך. תורת מנחם רשימת היומן (תרצ"ג) ע' שג. ע' שח.

121) נפטר כד אדר תקכ"ב. תולדותיו ב"תולדות אנשי שם" (ט, א ואילך). וראה ספר השיחות תש"ב ע' 33: דעם באַוואוסטן גאון און נדיב הר"ר יהודא במוה"ר אליעזר ספרא ודיינא דקהל עדת ישראל בעיר תהלה ווילנא. צוליב זיינע גרויסע צדקות און פארשיידענע טובות וואָס הגאון ר' יהודה האָט געטאָן דער קהלה האָט מען אים געגעבן דעם טיטול יסו"ד – יהודה ספרא ודיינא דקהלה קדישא ווילנא, אויך אויף זיין מצבה* איז אויסגעקריצט דער טיטול הרב מוהר"ר יסו"ד דק"ק ווילנא.

*) נוסח המצבה נעתקה ב"קרי' נאמנה" ע' 119 (בהוצאת ווילנא, תר"כ. בהוצאת העת"ר – ע' 124).

בידיעותיו, וכששלחוהו הגאונים ר' יששכר[21] אחי הגר"א ור' אברהם[22] נ"ע עם אחוזת מרעיו תלמידים מופלגים לברלין הי' אז כבן שלשים בערך ושם בבערלין למד שפות אשכנזית צרפתית ואיטלקית והי' עסוק כל הימים לרבות הלילות בקריאה בספרים שונים, רובם ספרי מחקר שרובם לא ראה מקודם.

הר"מ הי' נושא חן במראהו הטוב ובדבריו המחוכמים ובטבעו העליז, ונשא חן בעיני אחדים מגבירי ברלין שהיו להם בתי עקד ספרים וישאילו לו ספרים שונים לזמן הדרוש לו, וכשהי' מחזירם — ע"י הדואר — היו שולחים לו תמורתם אחרים למקרא, ככה נהג כל הימים.

כשנתים אחרי שובו מברלין נתמנה לסופר ונאמן הקהל ובכשרונותיו הנעלים וחריצותו הגדולה הפיח רוח חיים בכל עניני הקהלה והגר"א הי' מפליג בשבחו אשר מימות היסו"ד[121] לא הי' כמותו[122][123][124].

ישיבתו של הר"מ בפטרבורג אדות ההשתדלות להעביר מחשבת הצורר דערזשאַווין עשתה רושם עז עליו, כי להיותו אוהב מושכלות, שומע ומבין שפות שונות ושקדן בקריאה ואצל רוב נסיכי ורוזני פטרבורג היו בתי עקד ספרים הי' מבלה רוב עתותיו שמה, מה שהוסיף חכמה על חכמתו.

122) בשיחת כה שבט תרצ"ו (לקו"ד ח"ב רלו, א. ספר השיחות תרצ"ו ע' 60) שאדה"ז נפגש לראשונה עם ר' יוסף כלבו בחודש חשון תקל"א*. בספר השיחות תש"ג ע' 112: "הגאון העילוי ר' יוסף כלבו איז שוין געווען נאָהענט צום רביין – תקל"א – אָבער קודם ווי ער איז געוואָרען דעם רבי'נס אַ חסיד. עס איז נאָך באַ אים געווען דער זמן פון פרשת דרכים". וברשימת היומן – יג ניסן תרנ"ג (לעיל ע' 000) שבשנת תקל"ט אמר הר"י כלבו: "מורי ורבי הגאון מליאָזנא הוא גאון הגאונים, וזה יותר על שמונה שנים אשר זכיתי להכירו".

123) וכשהיו הרה"ק הרמ"מ: אוצ"ל: וכשהיו הרה"ק הרמ"מ וכ"ק אדה"ז.

124) ראה אגרות־קודש אדמו"ר הזקן ח"א ע' קיד. שם ע' פ. ע' תלה. גם יש להעיר שבשנת תקמ"ג הי' בין החותמים על הביאור של שלמה דובנא ("קרי' נאמנה" שבהערה 97).

*) בשיחת שמח"ת בסעודה תש"ד (ספר השיחות תש"ד ע' 43) ובשיחת יום שמח"ת תשכ"ד (תורת מנחם התוועדויות תשכ"ד ח"א ע' 124): תקכ"ט. אבל בספר השיחות תש"ד שם בהערה: "כנראה טעה כאן הרושם ועיין לקו"ד כרך ב' (רלו, א) מאות ט"ו ואילך".

אגרות קודש

ב"ה, כ' סיון תרפ"א

ראסטאוו

כבוד ש"ב ידי"נ הנעלה והנכבד וו"ח אי"א
מוה"ר שמואל שי'

שלום וברכה

בטח קיבל מכתביי ע"י התלמיד דוב שי' מסענא, והם המה מכתבים קצרים, בהם מכתבי תודה כאמור.

ראשית כל יתבשר נא ידידי וכל אוהבינו היקרים יחיו בבשורת מז"ט מז"ט בעד חתונת בתי מרת חנה תי' עם ב"ג הת' היקר מר שמרי' שי' גוראר' אשר הי' בשעה טובה ומוצלחת ביום ועש"ק י"א לח"ז, ובזכות הוד אבותינו רבותינו הקדושים הנה מאושרים יהיו כל ימי חייהם ברו"ג, ויבנו בית נהדר בישראל, כפי רצון הקדש לשמחת לב כל אוהבינו וידידינו מאז ומקדם, ועינינו תראינה בטוב ישראל בכלל ובפרט.

אמנם מה נפלאה היא ההשגחה העליונה...

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת האזינו

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ
אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי
כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם
יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: (לוי) ד הַצּוּר תָּמִים
פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל
צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר
עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל: ו הַ לְיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל
וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עֲשָׂךְ וַיְכֹנְנֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 65)

הַלְה' תִּגְמְלוּ זֹאת (לב, ו) הָאוֹת הֵ"א שֶׁל תֵּבַת הַלָּה', שֶׁהִיא תֵּבָה שֶׁל אוֹת אַחַת, מוֹרָה עַל אַחְדוּת. וְאוֹת זוֹ מוֹפִיעָה בְּהֶקֵּשֵׁר שְׁלִילִי דַּוְקָא (עַם נָבָל וְלֹא חָכָם), כִּי הַכַּוָּנָה הִיא לִפְעֹל אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁל הִתְחַלְקוּת דַּוְקָא. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹנִים (לֹא כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּים לָעֶלְיוֹנִים) יִהְיוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ישראל) שני ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל
אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן
גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל
נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן
יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: יא כְּנֶשֶׁר
יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ
יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ
אֵל נֵכָר: ע"כ במנחת שבת ובחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שמחת תורה תשט"ו – תורת מנחם התוועדויות יג עמ' 83)

יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקֶּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגְבוּלוֹת עַמִּים הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַרֵר אֶת אַרְצוֹת הָעַמִּים, הֵינוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? - עַל יְדֵי זֶה שֶׁ"אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבְּרֵיָא . . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁגִּלִּיתֶם כֻּלְּכֶם". זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָ"ה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת": אֵין צֹרֶךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לְכָל מָקוֹם בָּעוֹלָם, אֶלָּא דַּי בִּיהוּדִי אֶחָד ("אֶחָד מִכֶּם"). וְלִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּכַּוָּנָה שׁוֹמֵמָה, מִתְעַבֶּרֶת בּוֹ נִשְׁמַת צַדִּיק, וַאֲפִילוּ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵר אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא.

שלישי יג יַרְכִּבֵהוּ כתיב על־במותי קרי עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ
וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן
מֵחַלְמִישׁ צוּר: יד חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כְּרָרִים
וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת
חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר: טו וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן
וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ
וַיְנַבֵּל צוּר יְשׁוּעָתוֹ: טז יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת
יַכְעִיסֻהוּ: יז יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלוֹהַּ אֱלֹהִים לֹא
יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:
יח צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כז עמ' קטז)

יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ (לב, יג) **עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת** (רש"י) זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי יְדִיעָה . . מִשּׁוּבוֹ שֶׁל מַר לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הֲרֵי . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשּׁוּבוֹ . . בְּוַדַּאי יֵשׁ בָּזֶה עֲלִיָּה בְּכָל הַמּוּבָנִים, הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת וְהֵן בְּרוּחַ, שֶׁזֶּה בָּזֶה תָּלוּי. וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לַיְּהוּדִים, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְגוֹי קָדוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. וּבְיֶתֶר שְׂאֵת עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, אֲשֶׁר תַּכְלִית כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר וְהָרוּחָנִיּוּת עַל הַגַּשְׁמִיּוּת.

רביעי יט וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו:
כ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם
כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֶן בָּם: כא הֵם
קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם
בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם: כב כִּי־אֵשׁ קָדְחָה
בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ
וְיֶבְלָהּ וַתְּלַהֶט מוֹסְדֵי הָרִים: כג אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת
חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם: כד מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב
מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר:
כה מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר
גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה: כו אָמַרְתִּי
אַפְאִיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם: כז לוּלֵי כַּעַס
אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה
וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת: כח כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה
וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ערב ראש השנה תשמ"ז – התוועדויות תשמ"ז ד עמ' 430)

חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם (לב, כג) **חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים** (רש"י) **חִצַּי** (לְמוּטָב) - הֵינוּ אַהֲבָה וְיִרְאָה. **וְהֵם אֵינָם כָּלִים** - בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ

(בתמיהה)? וְכַמְּבאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק אֲנִי הֲרֵי׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְפַּלֵּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדִי בַּאֲנִי הֲרֵי׳ לֹא שָׁנִיתִי בְּעֵת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, שֶׁזֶּה חֶסֶד מֵה׳ שֶׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, הֶעְדֵּר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא. וְאַדְרַבָּה, אַהֲבַת ה׳ וְיִרְאַת ה׳ מוֹסִיפוֹת חַיּוּת בַּנְּשָׁמָה בְּגוּף.

חמישי כט לוֹ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: ל אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם: לא כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: לב כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבְמוֹ עִנְּבֵי־רֹאשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: לג חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר: לד הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאֹוצְרֹתָי: לה לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ: לו כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנָחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב: לז וְאָמַר אַי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ: לח אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: לט רְאוּ | עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התוועדויות יט עמ' 323)

כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה׳ הִסְגִּירָם (לב, ל) הַשְּׁמָדוֹת ל"ע שֶׁהָיוּ בְּדוֹרֵנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כֹּחָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לְגוֹי שְׁלִיטָה עַל יְהוּדִי, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא חֵלֶק אֱלָקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם בַּעֲצֵי הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי וַאֲבָנָיו לֹא שָׁלַט הָאוֹיֵב, כַּכָּתוּב טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ - כָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר שֶׁאֵין לוֹ שְׁלִיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד). אֶלָּא צוּרָם מְכָרָם וַה׳ הִסְגִּירָם - מִטַּעַם הַיָּדוּעַ לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אָמַר פַּעַם, שֶׁאֵין לְהַצְדִּיק אֶת ה׳ יוֹתֵר מִדַּאי . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדְךָ ה׳ כִּי אָנַפְתָּ בִּי", הֵינוּ שֶׁלְּעָתִיד יוֹדוּ לַה׳ עַל הַ"אָנַפְתָּ".

שישי מ כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם: מא אִם־שָׁנַנְתִּי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם: מב אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב: מג הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן (לב, מד) **וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן הוֹשֵׁעַ . . שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ** (רש"י) כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי זוֹכֶה לִגְדֻלָּה, גַּדְלוּת שֶׁל שְׁרָרָה אוֹ גַּדְלוּת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזּוֹכֶה לִבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עָלוּל לַחֲשֹׁב, שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא שֶׁהוּא זָכָה לְכָךְ, סִימָן שֶׁהוּא רָאוּי לַדָּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ תִּהְיֶה אֲצִילוּ תְּנוּעָה שֶׁל הַרְחָבַת הַדַּעַת וְרוֹמְמוּת. לוֹמְדִים אָנוּ מֵיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאַדְרַבָּה: דַּוְקָא מִי שֶׁזּוֹכֶה לִגְדֻלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּתְחִלָּתוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַכְּלִי לְכָךְ שֶׁהַגְּדֻלָּה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

שביעי מד וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: מה וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: מו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: מז כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: מט עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה: נ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התוועדויות לב עמ' 128)

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (לב, מז) **הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוֹאוֹת הַמְּטֻנָּפוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע . . אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק . . עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים** (ברכות כד, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיכָן נִרְמְזָה הֲלָכָה זוֹ בַּפָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דִּבּוּר עִנְיָנוֹ רִבּוּי - הַסְבָּרָה וְהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים. וּמִזֶּה, שֶׁ"דָּבָר" לְשׁוֹן יָחִיד (בְּנִגּוּד לְ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים", לְשׁוֹן רַבִּים), מוֹרֶה עַל שְׁלִילַת הַדִּבּוּר, אֲבָל לֹא שְׁלִילָה מֻחְלֶטֶת, שֶׁאָז אֵין זֶה דִּבּוּר כְּלָל,

אֶלָּא הַפְּסָקָה בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר. וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק אֶת הַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה - בְּמִי שֶׁלּוֹמֵד בַּדֶּרֶךְ וּבָא לְמָבוֹא שֶׁאֵינוֹ נָקִי.

מפטיר מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: מט עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה: נ וּמֵת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פפפ

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת האזינו לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצָדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מֹשִׁיעִי מֵחָמָס תֹּשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ

מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ:
יב וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכָּתוֹ חַשְׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ:
יד יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם: טז וַיֵּרָאוּ
אֲפִיקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בִּגַּעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי
מִמַּיִם רַבִּים: יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי: יט יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה
מִשְׁעָן לִי: כ וַיּוֹצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי: כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב
לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו
לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה: כד וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי
לְנֶגֶד עֵינָיו: כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ
תִּתַּפָּל: כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל: כט כִּי־אַתָּה נִירִי יְהוָה וַיהוָה
יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר: לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה
צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ:
לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיִּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי: לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי: לה מְלַמֵּד
יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנָוָתְךָ תַּרְבֵּנִי: לז תַּרְחִיב
צַעֲדִי תַּחְתָּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם:
לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתְּזָרְנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי
תַּחְתָּנִי: מא וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא
עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי
תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעֲבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשְׁמָעוּ
לִי: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וַיַּחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֹם אֱלוֹהֵי צוּר יִשְׁעִי:
מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ
חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נא מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ
וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המשך מעמוד קמ

בחלומו שהוא רוכב על השור, שדבר זה הוא סימן שעולה לגדולה, **וְהָא** – וכאן, בברייתא השניה, מדובר בְּדָרְכִיב **תּוֹרָא** לְדִידֵיהּ – שראה בחלומו שהשור רוכב עליו, שדבר זה הוא סימן שעתיד הוא למות.

הגמרא מפרטת חלומות שונים, למה הם רומזים: **הָרוֹאֶה חֲמוֹר בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לִישׁוּעָה** שתבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (זכריה ט ט) אודות מלך המשיח, 'הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ, צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא, עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר', וכיון שהוזכר חמור בענין ישועה, ראייתו בחלום היא סימן לישועה.

הָרוֹאֶה חָתוּל בַּחֲלוֹם, אם הוא נמצא **בְּאַתְרָא** דְּקָרוּ לֵיהּ – במקום שקוראים לחתול 'שונרא', הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשֵׂית לוֹ שִׁירָה נָאָה** – לפי שתיבות 'שירה נאה' דומות לתיבת 'שונרא', והיינו שנגזר עליו דבר טוב, שעתיד לומר עליו שירה נאה להקדוש ברוך הוא. ואם הוא נמצא במקום שקוראים לחתול **'שִׁינְרָא',** הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ שִׁינּוּי רָע** ממצבו, לפי שתיבות 'שינוי רע' דומות לתיבת 'שינרא'.

הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם, אם ענבים **לְבָנוֹת** ראה, **בֵּין** אם ראה אותן **בִּזְמַנָּן** [–בזמן שדרך הענבים להיות בשלים בו], **וּבֵין** אם ראה אותן **שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן,** הן **יָפוֹת** לחלום, כלומר סימן יפה הן. ואם ענבים **שְׁחוֹרוֹת** ראה, אם ראה אותן **בִּזְמַנָּן,** הן **יָפוֹת** לחלום, ואם ראה אותן **שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן,** הן **רָעוֹת** לחלום, כלומר סימן רע הן.

הָרוֹאֶה סוּס לָבָן בַּחֲלוֹם, בֵּין אם **בְּנַחַת** היה הסוס שרוי, **וּבֵין** אם הסוס היה **בְּרִדּוּף** – בעודו רץ, הרי זה סימן **יָפֶה לוֹ.** ואם סוס **אָדוֹם** ראה בחלום, אם **בְּנַחַת** היה הסוס שרוי, סימן **יָפֶה** לו, ואם הסוס היה **בְּרִדּוּף** – בעודו רץ, סימן **קָשֶׁה** לו.

הָרוֹאֶה את **יִשְׁמָעֵאל בַּחֲלוֹם,** הרי זה סימן לכך **שִׁתְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת** [–מתקבלת], לפי שהמילה 'ישמעאל' מורה על קבלת התפילה, כמו שנאמר (בראשית יז ב) 'וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ'. **וְדַוְקָא** אם ראה בחלומו את **יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, אֲבָל** אם ראה **טַיָּיעָא בְּעָלְמָא** – סתם ישמעאלי, **לֹא** – אין זה סימן שתפילתו נשמעת.

הָרוֹאֶה גָּמָל בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך **שִׁמִּיתָה נִקְנְסָה לוֹ** [–נפסקה עליו בתורת קנס ועונש] **מִן הַשָּׁמַיִם, וְהִצִּילוּהוּ מִמִּנָּה.** מביאה הגמרא ראיה לכך, **אָמַר** רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, **מַאי קְרָאָה** – מהו הפסוק בו נרמז דבר זה, שנאמר (בראשית מו ד) **'וְאָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה, וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַּם עָלֹה',** והנוטריקון [–ראשי התיבות] של המילים 'גם עלה' הוא כעין המילה 'גמל', ומכאן שגמל הוא רמז להצלה ממיתה. **רַב** נַחְמָן בַּר יִצְחָק **אָמַר** מֵהָכָא – מכאן יש ללמוד שגמל הוא רמז להצלה מעונש מיתה, שנאמר (שמואל ב' יב יג) **'גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ, לֹא תָמוּת',** והמילה 'גם' שנאמרה בפסוק זה, דומה למילה 'גמל', וכיון שבהמשך הפסוק נאמר 'לא תמות', הרי ש'גמל' הוא רמז להצלה ממיתה.

הָרוֹאֶה פִּינְחָס בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך שדבר **פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ,** כמו שנעשו לפינחס ניסים רבים בשעה שהרג את זמרי בן סלוא ואת כזבי בת צור.

הָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך **שִׁפְלָאוֹת** רבות **נַעֲשׂוּ לוֹ,** לפי שהמילה 'פיל' דומה למילה 'פלאות'. והרואה הרבה **פִּילִים** בחלום, הרי זה סימן לכך **שִׁפְלֵאי פְלָאוֹת** [–פלאות רבות וגדולות] **נַעֲשׂוּ לוֹ.** מקשה הגמרא: וכי ראיית פיל היא סימן טוב, **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפִין לַחֲלוֹם – ראייתם בחלום היא סימן טוב, חוץ מִן הַפִּיל וּמִן הַקּוֹף, שראייתם בחלום אינה סימן טוב, אלא סימן רע. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,**

קנז

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:27	5:30	7:55	7:56	8:28	8:28	9:29	9:29	17:39	17:31	18:03	17:55	17:12	18:04
חיפה (ח)	5:26	5:30	7:55	7:56	8:27	8:28	9:28	9:28	17:38	17:30	18:02	17:54	17:02	18:04
ירושלים (ח)	5:23	5:27	7:54	7:55	8:25	8:26	9:27	9:27	17:39	17:31	18:03	17:55	16:52	18:02
תל אביב (ח)	5:28	5:31	7:56	7:56	8:28	8:29	9:30	9:30	17:38	17:30	18:02	17:54	17:12	18:04
אוסטריה, וינה (ק)	6:39	6:47	9:09	9:12	9:41	9:44	10:42	10:44	18:53	18:41	19:23	19:10	18:25	19:23
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:05	5:56	8:35	8:29	9:07	9:01	10:09	10:04	18:21	18:26	18:46	18:51	18:07	19:02
אוקראינה, אודסה (ק)	6:43	6:51	9:11	9:14	9:44	9:47	10:46	10:47	18:55	18:43	19:23	19:11	18:27	19:15
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:14	6:22	8:43	8:46	9:15	9:18	10:17	10:18	18:27	18:15	18:57	18:44	17:59	18:48
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:25	6:34	8:54	8:57	9:26	9:30	10:28	10:30	18:38	18:25	19:07	18:55	18:09	18:59
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:51	7:01	9:20	9:23	9:52	9:56	10:54	10:55	19:03	18:49	19:33	19:20	18:34	19:24
אוקראינה, קייב (ק)	6:43	6:52	9:12	9:16	9:44	9:48	10:46	10:48	18:56	18:43	19:27	19:14	18:27	19:18
איטליה, מילאנו (ק)	7:09	7:16	9:38	9:40	10:10	10:13	11:12	11:13	19:21	19:10	19:49	19:38	18:54	19:51
אקוואדור, קיטו (ח)	5:55	5:53	8:29	8:27	8:59	8:57	10:01	9:59	18:17	18:15	18:38	18:36	17:57	18:40
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:39	6:30	9:08	9:02	9:40	9:35	10:42	10:38	18:53	18:57	19:18	19:22	18:39	19:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:26	7:16	9:59	9:53	10:30	10:24	11:32	11:28	19:49	19:55	20:15	20:22	19:36	20:26
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:53	6:59	9:21	9:23	9:54	9:55	10:55	10:56	19:03	18:54	19:29	19:19	18:37	19:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:41	6:47	9:11	9:13	9:43	9:45	10:44	10:45	18:54	18:44	19:20	19:10	18:28	19:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:42	6:48	9:11	9:13	9:43	9:45	10:45	10:45	18:53	18:43	19:20	19:10	18:27	19:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:17	7:24	9:47	9:49	10:19	10:21	11:20	11:21	19:31	19:20	19:57	19:47	19:04	19:58
ארה"ב, היוסטן (ק)	7:08	7:11	9:36	9:37	10:08	10:09	11:10	11:10	19:19	19:11	19:42	19:35	18:55	19:44
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:38	6:43	9:08	9:09	9:40	9:41	10:41	10:41	18:51	18:43	19:16	19:07	18:26	19:16
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:08	7:10	9:36	9:36	10:08	10:08	11:10	11:09	19:18	19:11	19:41	19:34	18:54	19:43
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:39	6:45	9:06	9:08	9:39	9:41	10:40	10:41	18:48	18:38	19:15	19:05	18:22	19:17
ארה"ב, שיקאגו (ק)	6:35	6:41	9:05	9:07	9:37	9:39	10:38	10:39	18:50	18:39	19:16	19:06	18:23	19:16
בוליביה, לה-פס (ח)	6:12	6:07	8:47	8:44	9:16	9:13	10:19	10:16	18:38	18:39	18:59	19:00	18:20	19:04
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:28	7:38	9:56	10:00	10:29	10:33	11:31	11:33	19:40	19:26	20:11	19:57	19:10	20:13
בלגיה, בריסל (ק)	7:27	7:37	9:57	10:00	10:29	10:33	11:31	11:32	19:41	19:27	20:12	19:58	19:12	20:13
ברזיל, ס. פאולו (ח)	5:50	5:44	8:21	8:17	8:52	8:48	9:55	9:51	18:08	18:10	18:30	18:32	17:51	18:39
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ח)	5:36	5:30	8:07	8:03	8:39	8:35	9:41	9:37	17:54	17:56	18:16	18:18	17:38	18:25
בריטניה, לונדון (ק)	6:45	6:55	9:15	9:18	9:46	9:50	10:48	10:50	18:59	18:45	19:30	19:17	18:30	19:31
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:54	7:04	9:23	9:27	9:55	9:59	10:57	10:59	19:07	18:53	19:40	19:25	18:37	19:41
גרמניה, ברלין (ק)	6:52	7:02	9:21	9:25	9:53	9:57	10:55	10:57	19:05	18:50	19:36	19:22	18:35	19:26
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:09	7:18	9:40	9:43	10:11	10:15	11:13	11:15	19:25	19:11	19:55	19:42	18:56	19:46
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:49	5:43	8:22	8:18	8:53	8:48	9:55	9:52	18:11	18:14	18:34	18:37	17:55	18:41
הודו, בומביי (ח)	6:26	6:27	8:53	8:53	9:26	9:26	10:28	10:27	18:36	18:31	18:58	18:52	18:13	18:56
הודו, פונה (ח)	6:20	6:21	8:49	8:49	9:21	9:21	10:23	10:22	18:33	18:28	18:55	18:50	18:11	18:54
הונגריה, בודפשט (ק)	6:29	6:37	8:58	9:01	9:30	9:33	10:32	10:33	18:42	18:29	19:11	18:59	18:13	19:03
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:50	6:56	9:19	9:21	9:51	9:53	10:53	10:53	19:02	18:52	19:28	19:18	18:35	19:22
יוון, אתונה (ק)	7:11	7:16	9:40	9:41	10:12	10:14	11:14	11:14	19:23	19:13	19:48	19:39	18:57	19:43
מולדובה, קישינב (ק)	6:51	6:59	9:19	9:22	9:52	9:55	10:53	10:55	19:02	18:50	19:31	19:19	18:34	19:23

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ק)	7:18	7:20	9:51	9:51	10:21	10:21	11:24	11:23	19:39	19:33	20:01	19:55	19:16	19:59
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:15	6:04	8:44	8:37	9:17	9:10	10:19	10:14	18:29	18:36	18:56	19:03	18:18	19:07
נפאל, קטמנדו (ח)	5:47	5:50	8:18	8:19	8:49	8:50	9:51	9:51	18:05	17:58	18:28	18:21	17:41	18:25
סינגפור, סינגפור (ח)	6:51	6:49	9:19	9:17	9:52	9:50	10:54	10:52	19:02	19:00	19:23	19:21	18:43	19:25
פולין, ורשא (ק)	6:20	6:30	8:50	8:54	9:22	9:26	10:24	10:26	18:35	18:21	19:07	18:53	18:05	18:57
פרו, לימה (ח)	5:55	5:51	8:23	8:20	8:56	8:52	9:57	9:54	18:06	18:06	18:27	18:27	17:48	18:31
צרפת, ליאון (ק)	7:25	7:33	9:55	9:58	10:27	10:30	11:29	11:30	19:39	19:28	20:08	19:56	19:12	20:08
צרפת, פריז (ק)	7:35	7:44	10:05	10:08	10:37	10:40	11:39	11:40	19:49	19:37	20:19	20:06	19:21	20:20
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:38	5:37	8:11	8:09	8:41	8:39	9:44	9:42	17:59	17:56	18:20	18:17	17:39	18:21
קנדה, טורונטו (ק)	7:03	7:10	9:32	9:34	10:04	10:06	11:06	11:07	19:16	19:05	19:43	19:32	18:49	19:44
קנדה, מונטריאול (ק)	6:40	6:47	9:09	9:11	9:41	9:43	10:42	10:44	18:52	18:41	19:20	19:09	18:24	19:21
קפריסין, לרנקה (ק)	6:33	6:38	9:00	9:01	9:33	9:34	10:35	10:35	18:41	18:33	19:06	18:58	18:16	19:02
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:40	7:52	10:10	10:15	10:42	10:47	11:44	11:46	19:55	19:39	20:28	20:13	19:24	20:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:12	7:24	9:43	9:48	10:15	10:19	11:17	11:19	19:30	19:14	20:04	19:48	18:59	20:04
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	7:07	7:15	9:35	9:38	10:08	10:11	11:10	11:11	19:19	19:07	19:48	19:36	18:51	19:40
שווייץ, ציריך (ק)	7:10	7:18	9:40	9:43	10:12	10:15	11:14	11:15	19:25	19:13	19:54	19:42	18:57	19:54
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:05	6:05	8:33	8:32	9:05	9:04	10:07	10:06	18:16	18:11	18:37	18:33	17:54	18:37

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ, עַל שֶׁלּוֹ וְעַל שֶׁל חֲבֵירוֹ – ועל טובה שהיא טובה לו ולחבירו, הוא **אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.**

מקשה הגמרא: **וְכָל הֵיכָא דְּלֵית לְאַחֲרִינָא כַּהֲדֵיהּ** – וכי כל מקום שאין אחרים שותפים עמו בטובה, **לָא** [–אינו] **מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **אָמְרוּ לֵיהּ שֶׁיָּלְדָה אִשְׁתּוֹ בֵּן זָכָר, אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,** אף שלידת בן זכר היא טובה רק לו.

מתרצת הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – אף שם בלידת בן זכר אין הטובה רק לו, **דְּאִיכָּא אִשְׁתּוֹ כַּהֲדֵיהּ** – שכן אף אשתו שותפה עמו בטובה זו, **דְּנִיחָא לָהּ בְּזָכָר** – שאף היא מרוצה בלידת בן זכר.

הגמרא מנסה להביא ראיות שאין צריך שיהיו לו שותפים בטובה כדי לברך הטוב והמטיב. אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לדבר מברייתא, **מֵת אָבִיו וְהוּא יוֹרְשׁוֹ** – בשרוהו שמת אביו והניח נכסים והוא יורשם, **בַּתְּחִלָּה אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת, וּלְבַסּוֹף** – ואחר שבירך דיין האמת, **הוּא אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,** על בשורת הירושה, הרי שאף שירושת אביו היא טובה רק לו, מברך הטוב והמטיב. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – אף שם בירושת אביו, אין זו טובה רק לו, כיון **דְּאִיכָּא אַחֵי דְּקָא יָרְתִי כַּהֲדֵיהּ** – שיש לו אחים שיורשים יחד עמו.

אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **שִׁינּוּי יַיִן** – מי שבירך על היין ברכת בורא פרי הגפן, והביאו לו יין שיש לו טעם אחר, בין אם הוא גרוע יותר ובין אם הוא משובח יותר, **אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ** עוד פעם על היין ברכת בורא פרי הגפן, אבל **שִׁינּוּי מָקוֹם** – אם בירך בבית אחד, והלך משם לבית אחר, **צָרִיךְ** לחזור ולְ**בָרֵךְ.**

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף בַּר אַבָּא אָמַר [–בשם] **רַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** שעל **שִׁינּוּי יַיִן אֵין צָרִיךְ** לחזור ולְ**בָרֵךְ** ברכת הנהנין, **אֲבָל** אם הביאו לו יין משובח יותר מהיין הראשון, **אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,** הרי שגם על טובה שאינה רק לו, מברך הטוב והמטיב. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – אף שם בשינוי יין, אין זו טובה רק לו, כיון **דְּאִיכָּא בְּנֵי חֲבוּרָה דְּשָׁתוּ כַּהֲדֵיהּ** – שיש עוד בני חבורה ששותים יחד עמו.

שנינו במשנה (לעיל נד.): **בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים וכו'** אומר ברוך שהחיינו.

הגמרא דנה אם צריך לברך גם כשיש לו כבר כלים כאלו: **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה שהקונה כלים חדשים מברך שהחיינו, **אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לוֹ כלים כַּיּוֹצֵא בָּהֶן** [–כמו הכלים שהוא קונה עכשיו], **אֲבָל** אם **יֶשׁ לוֹ** כלים **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ,** כיון שאין הנאתו מרובה בקנייתם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ** אם **יֶשׁ לוֹ** כלים **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן** שנפלו לו בירושה, אם הוא לא קנה מעולם כלים כאלה, **צָרִיךְ לְבָרֵךְ,** כיון שנתחדש אצלו דבר בכלים אלו, שרק אותם קנה.

סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב יום כיפור

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

ליל שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

אגרות קודש

ב"ה, אור ליי"ד תשרי, תש"כ
ברוקלין.

להגביר השלום, ולאחד ולקרב הלבבות של כאו"א זל"ז, ולהתחזק בבטחון - אשר בודאי הוא רק כמש"נ כי מנסה ה"א אתכם. וכשמבחינים שזהו רק נסיון - בטל לגמרי - ומתגלה פי' הפנימי דהנ"ל - מנסה (ומגבי') ה"א אתכם למע' מכל העלמות והסתרים עד כדי לדעת (ולהתקשר בקשר אמיץ וחזק מאוד) גילוי פב"פ (לקו"ת פ' ראה יט, ב ואילך) והטוב דלמעלה נעשה טוב נראה ונגלה למטה ג"כ הטוב לנו - בגו"ר גם יחד, שמחתנו (ל' רבים).

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00340
23/09/2012

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב